

ANDRĒJS UDESS

**ZIEMEĻA
VĒJŠ**

ANDREJS UPĪTS
Z I E M E Ļ A
V Ē J Š

ANDREJS UPITS

Z I E M E Ļ A
V E J Š

ANDREJS UPITS

ZIEMEĻA
VĒJŠ

ROMANS

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA

RĪGA 1955

Андрей Улит
СЕВЕРНЫЙ ВЕТЕР
Р о м а н

Латвийское государственное издательство

На латышском языке

GUNDEGAS VASKAS ILUSTRACIJAS
RUDOLFA JANSONA VAKS UN VINJETES

1

Sniegs birst sīkām izkliedu pārsliņām. Visu dienu birst, -- bet nejaudā apsegt juntus un ielas ar vēlīna rudens sedzeni. Augšā vēl tā kā sarma uz karniziem un ūdens renēm. Bet lejā ielas bruģis, ietves un lieveņi — viss melns un slapjš. Tūkstoš kāju šodien te min — visu nomin melnu un slapju.

Brīžiem pa šķērsieliņām ziemeļa pusē izspraucas asas vēja šaltis. Ar tām izvirpuļo kūstoši sniega mutuļi. Bet arī tie izklīst gājējiem pa kājām un izkūst uz melnajām slapjajām ietvēm. Neizdevības saniknots, vējš pūš tāpat sausu, asu dzesmi gājējiem sejās. Purina sievietem plānos apģērbus un vaļīgās sedzenes un nemīlīgi sārto vīriešiem sejas. Pret vakaru jau šalc ap visiem stūriem. Skārda izkārtnes klab. Ielu lukturi čuguna stabos vārīgi tarkš. Svelpj pa visiem atplisumiem un caurumiem...

Bet gājēji ielās neraujas. Pret vakaru melnā ļaužu straume kļūst vel biezāka, vēl straujāka un viļņotāka. Šur tur uz šķērsielu stūriem pasitas tumši virmoti saplūdi. It kā tā paša vēja trenkti, līdz ar sniega virpuļiem izplūst uz ielas. Pretim sīkā sniega mākoņu joniem ļaužu straume viļņiem slīd pa lielo ielu. Aug un aug — acīm

raugoties pieaug, sablīvējas un ceļas, kā kad taisītos slieties pret greznā nama sienu. Tad augšā nokust zīda aizkari, gredzenota roka nervozi satur bārkstainās malas kopā, un bikla acs aizslēpusies iztālēm vēro. Bet plašākā klajā, kur asāks pretvējš, saplūdi šķiras un klīst un tikai labi tālāk saplūst atkal. Un vēl tālāk, aiz pelēkās baznīcas, pāri vienai vienīgai koka nameļu rindai, paceļas melni nolīpis smilkšu kalns. Sīka sniega mākonī un krēslā vairs nevar atšķirt atsevišķas konturas. Iztālēm nevar arī manīt, kā pienācēju straume izdalās pa atsevišķiem pauguriem, nolīp vēl tukšās pakalnes un piepilda visas nolejas. Kas pats ir tur vidū, tas nevar izvēlēties — pa labi vai pa kreisi. Jāiet ar straumi. Jāpiestāj vienā vietā, kur runātājs skaidro strādniecības uzdevumus revolūcijas laikā, un, vilnim paceļoties, jāvirzās tālāk, kur runā par kustības dziļākiem saimnieciskiem cēloņiem un par cīņu, kura nebeigsies arī tad, kad šīs dienas mērķi būs sasniegti. Un vēl tālāk, un vēl — cik tālu skatiens te sniedz, viss melnas ļaužu drūzmas pārklāts. Uz katra paugura ir tribīne, un viens pēc otra uz viņas mainās iesmakuši, bet nenogurstoši runātāji.

Nav vairs tā kā pirmajā dienā. Tad katrs palika tur, kur piestāja. Acs un sirds, un apziņa, un visi jutekļi tad tvēra katru vārdu no runātāja mutes. Nedzirdētu, ilgi gaidītu brīvu vārdu. Kā ilgā karstumā aizslāpis, kam vēss ūdens spodrām lāsēm veldzē izkaltušo muti. Nu pirmais slāpums ir pāri. Nu gribas dzirdēt, ko saka viens un otrs, un trešs. Dzirdēt, salīdzināt ar paša izdomāto un izjusto, smelties pastiprinājumu sava paša dziņām, apzināties patiesam un nelokāmam. Un spēku sajūst, un drosmi smelties viņotā meklētāju un atradēju masā. Dzīvā masā līdzī jaukties, sajūst, ko viņa jūt, — ar prātu, jūtām un visām dziņām tvert to, pēc kā viņa sniedzas. Nervi kāist, un acis spulgo, pār viņotiem pauguriem sniegdamās, uz melni plūstošām ielām atpakaļ vērdamās. Ausīs dun atkusušas jūras šalkoņa, gribas aptvert viņu no vienas malas līdz otrai — krustu šķērsām viņā peldēt un apzināties kā dzīvam pilienam, kurš, līdzī slidot, līdzī virza un augšup ceļ.

Vējš svēlpj pār smilkšu pauguriem — sikiem graudiem cert seja un valgas pārslas bārsta uz pleciem. Bet panākuma viņam nav nekāda. Ļaužu masas viņos viss birst no drēbēm nost, zem kājām

iejūk un pazūd drēgnā smilktī. Un kas gaisā klist, tas izkūst dvašas sasildītā gaisā un kā melnas asaras birst no cepurēm un uzceltām mēteļu apkaklēm. Vēja virpuļi vērpjas gar pauguriem, nosniecas garām un apjukušā dejā aptin baznīcas tornīti palejā kā saplēsta aizkara lēveriem.

Tumst. Lejā atmirdz pa retai sarkanai uguntiņai. Tad kaut kur no sānieliņas izslīd jātnieku rinda. Izvirzās lēnām, kā kautrēdamās, kā īsta virziena šaubīdamās. Kazaki... Garām jāj — tas redzams. Bet tā vien liekas, ka pagriezīsies un nāks šurp. Vispirms apklust runātājs un no savas izcilu vietas skatās turp. Bet tad arī visi klausīlāju tūkstoši pagriežas, un svelošs naidis ar sniega virpuļiem vīciņo turpu. Šur tur mazs ierocis blāvi pazib krēslā. Atskan pa niknam saucienam. Pēc acumirkļa aprimas masa atkal spēcīgi sakustas. No visām tribinēm skan apvaldītāji un mierinātāji vārdi. Kādēļ veltas sadursmes? Spēki ir jātaupa lielai izšķirošai cīņai, kur nepieciešama ikviena roka, ikviens asiņu piliens un ikviena naida dzirksts... Pamazām norimst. Un atkal smilkšu pauguri likst zem tūkstoš smagu kāju svāra.

Jānis Robežnieks nav vairs gluži drošs. Nevar jau paredzēt, kas te, tumsai uznākot, vēl notiks. Visai ilgi nav, kā viņš te staigājis un klausījies. Bet viņam pietiek. Nav nekā jauna, ne nedzirdēta... Viņš izvelk pulksteni, lai tuvenākie saprastu, ka viņam nav vaļas. Viņš arī paliktu, bet viņam jāsteidzas. Uzmanīgi viņš atšķiras un virzās lejup pa noleju starp diviem pauguriem. Bet tikai attālinādamies jūt, kāds pievilcēja spēks ir dzīvi savirmotai masai. Tā kā atpakaļ gribētos, uz tribīnes — lai arī viņā raugās un no viņa mutes lai tver brīvu, spirdzinošu vārdu. Bet viņam nav vaļas.

Aizejot vējš viņam pūš mugurā. Un aiz nameļu rindas pavisam bez vēja un silts. Iet mierīgi un tīkami pa ļaužu patukšo ielu. Nu jau vairs tik daudz nenāk šurp. Vakars. Kas zin, ko tumsa sevī slēpj. Bailīgākie pazūd namu durvīs un vārtos. Slēgi klauz. Gaišajiem logiem augšā aizritinās biezi aizkari. Ielas kļūst tumšas un klajas. Tikai vējš nevar un nevar norimties. Skārda izkārtnes klab. Lukturi čuguna stabos vārīgi tarkš. Svēlpj pa visiem atplisumiem un caurumiem.

Jānis Robežnieks met līkumu pa sānielām. Lai nesastaptos ar kazakiem. Bail — — nē, bail viņam nav. No kazakiem viņam nav bail, drīzāk tad jau... Neviena viņš nebaidās. Bet kādēļ tīšu sadursmi meklet? Tagad spēki jākrāj izšķirošai cīņai. Tagad katrs cilvēks no svara... Pie sava dzīvokļa durvīm viņš apstājas. Sevi pārbaudīdams, velk cimodus nost un tīši vilcinās. Neatskatās, lai gan skaidri dzird tuvojošos zirga soļus. Klaks — klaks — skan vēja šalkoņai un svilpieniem cauri — — arvienu tuvāk un tuvāk. Jānis neskatās, bet tomēr redz: jātnieks, kailu zobenu rokās... Bet viņš grib pierādīt — vispirms sev pašam — ka glēvulis nav, ka aiz bailēm no sapulces nav bēdzis. Klaks — klaks... Silti šermuļi skrien pār augumu tajā pusē, kur jātnieks jā gārām. Gārām... Bet tad ar reizi noskrien šermuļi un gandrīz jāpasmejas. Kāds tramvaja kalpotājs ved pavadā klibu zirgu...

Jānis Robežnieks kāpj pa tumšām trepēm trešajā stāvā un zina nu droši, ka viņam ne no kā nav bail. Ne no vieniem, ne no otriem.

Bet trešajā stāvā tumšā istabā pie loga stāv viens, kurš ne sev, ne citiem negrib ieslāstīt, ka viņam nav bail. Jāņa Robežnieka sieva Marija. Siltā istabā viņai biezs vilnains lakats ap pleciem. Nervozu roku viņa to tur, cieti zem zoda saņemtu, pieri pie rūts piespiedusi, skatās laukā. Tikai durvīm veroties un pazīstamiem soļiem uz parketa klauzot, viņa atliecas, kā no smagas nastas atsvabinājusies. Dziļi nopūšas un lakata maliņu ātri piespiež pie vienas, pie otras acs. Vīrs asaru palaikam nevar ciest.

Viņš ienāk lieliem, straujiem soļiem. Viņa saprot: atkal sajūsmā. Atkal kustīgs un runīgs. Tāds viņai palaikam nepatīk. Viņa savaldās, nesteidzas pretī, kā pirmajā acumirkli gribēja, paliek turpat pie loga.

— Tumsā! Bet kāpēc tu tumsā? — Jānis iesaucas. Atgriežas un pagriež kloķīti pie sienas. Vēl un vēlreiz. Un cita pēc citas aizdegas trīs iesārtenas bumbiņas četrzaru lukturī pie griestiem istabas vidū. Blāvi atspīd sarkana plīša polstējumi un visa turīgas pilsoniskas istabiņas iekārta. Pret klavierēm pie sienas izceļas Mārtiņa Lutera tuklā, smaidīgā seja. Otrā pusē pretī, vīrs divana, smagā zeltītā rāmī laistās kaut kāda nebijuša Alpu skata glezna... Nē, patiešām! Bail viņam ne no kā nav bijis.

— Kāpēc tu tumsā? — viņš atsāk, it kā nezinātu, ka sievai pa vakariem bail uguni aizdegt.

— Tāpat. Es skatījos pa logu... — Viņa melo kā katru vakaru un nolaiž logam biezu vilnainu priekškaru.

— Muļķīte! — Jānis smejas un smiedamies sēstas uz dīvana zem Alpu gleznas. — Tagad visiem logiem vajaga būt gaišiem, visiem vajā.

— Kā tad. Lai atkal kāds iesviež akmeni.

Jānim nepatīkams lauku piedzīvojuma atgādinājums. Bet vēl nepatīkamāks sievas nelokāmais naidis pret revolucionāro kustību un visu, kas ar to sakarā.

— Nu, to tu man te līdz kapam skandināsi. Protams, tāds varmācības akts ir nepatīkams un neattaisnojams. Bet tomēr saprotams tādā laikā, kad valda vispārējs uztraukums un aklas dziņas. Lauku ļautiņi ir naivi, paļaujas katram balamutem un neizšķir, pret ko viņu naidis vēršas.

— Un tie te, pilsētā, labāki? Tante stāsta: šorīt uz tirgus — vienam ormanim klāt un ar nažiem griež aizjūgu kopā. Streikot šodien vajagot. Buržuji lai ejot kājām... It kā tam nabaga cilvēkam šodien negribētos ēst...

Sievai allaž tikai konkrēti piemēri. Teoretiskiem skaidrojumiem viņa pilnīgi nepieejama. Tāpēc Jānim ikreiz jāuzbudinās un jāskaišas. Sovakar viņš negribētu skaisties, tāpec griež valodu atpakaļ.

— Taisnību sakot, es pats biju vainīgs. Kad nolemts bij, skolu vajadzēja slēgt. Visiem ciet — tikai mēs vien vēl mēģinājām strādāt. Kas tādā laikā par strādāšanu...

— Jā — lai bērni var skriet uz mītiņiem un nezin kur... Kāds labums būs no tiem mītiņiem? Jau tā nebij valdāmi. Nu pavisam par zvēriem kļūs.

Viņa nosēstas ar muguru pret klavierēm un izstiepj izsūtās kurpītēs tērptās kājas. Elkoņus atspiež uz ceļiem un atbalsta sīko augumu ar manāmi piebriedušo vidukli. Jānis nevar un nevar acu no viņas novērst un jūt atkal, ka viņā aug parastais īgnums — par viņas nesapratu, pret viņu pašu...

Un atkal pa paradumam viņš sāk runāt, kaut gan labi apzinās

visa runātā veltīgumu. Neskatās, bet tomēr redz, kā sieva trinas uz sava sēdamā, kā viņa mokās un tvīkst. Bet viņam ir jārunā. Vēl pirmītējā masas šalkoņa zuz viņa ausīs. Masas sajūsma ņirb viņa nervos un spulgo viņa skatienos. Viņam jārunā, — lai izdzēstu atmiņā un apziņā agrāko un nostiprinātu tagadejo. Viņš nepārredz un nezina vēl, bet nojauš tikai, ka viņā atkal briest un gatavojas jauns pārveids. Viņš atkal ir jauna nemiera pilns, un viņam pašam ziņkāre, kurp tas viņu atkal virzīs. Ar augošu interesi viņš klausās sava paša valodā.

Saprotams, nepatīkams ir tas piedzīvojums — tur uz laukiem. Ignums par to viņam vēl šodien nav pārgājis. Ne par personīgu apvainojumu un aizskārumu šis ignums. Bet tas riet no dziļākiem avotiem. Viņš principā ir jebkuras varmācības pretinieks. Atsvabināšanas kustība neviena neatsvabina, ja viņa noliedz atsevišķam individam rīcības brīvību. Revolucionāro masu spēks nav spēks, bet tikai spēka iedoma, ja viņš meklējas vienīgi plašumā, bet dziļumā ne. Pūļa vara nav spēks, bet varmācība. Pūlis — tā ir pati ievēdota varmācība; tas otrs, tiešāks un pareizāks nosaukums varmācībai.

Tas ir tas pūlis, kas arī viņu aizskāra un apvainoja. Zemnieka ļautiņu bars, ko vada kailas atreibības un varmācības instinkts. Vaļā palaisti vergi, kuri ļauj iztrakties visām savām ilgi slāpētām dziņām, starp kurām izpostīšanas dziņa tā spēcīgākā. Bet ir arī vēl citāds pūlis: dzīvas sajūsmas apgarota un virzīta masa. Masa, kur katrs atsevišķs loceklis ne vien to pašu jūt, bet arī to pašu zina un grib. Pie tās viņš sniedzas kā pie mūžam jauna avota, no kura virst nebeidzama spēka un sajūsmas straume. Ne kā glēvs bailulis viņš brauca šurp noslēpties trešā stāva istabiņā pie sievas radiem. Bet no duļķainā sekluma dziļumu meklēties... Tadēļ!

Jā, jā, jā! Krīt viens un otrs, un trešs. Pārdrošnieki, kas par tuvu piegājuši atvara kraujai. Bet kura cīņa bez upuriem? Un kas cīņā uzvarējis, par upuriem un savu dzīvību domādams? Jā, jā! Sieva un vecāki... Bet kuram nav sieva un vecāki? Kas manis dēļ neatstāj tēvu un māti, tas manis nav vērts... Ja ikviens skatīsies atpakaļ — tad velti visi upuri un visa cīņa...

Jānis Robežnieks apraujas svētā sajūsmā. Nē — patiešām viņš

nedomāja un nezināja, ka viņā tas tā nobriedis un izveidojies. Garo garlaicīgo dienu šaubas, bezmiega nakšu murgi ir izklīduši kā purva tvaiki, saulei lecot. Masas sajūsma plūst viņa dzīslās, masas speks tvīkst viņa muskuļos, masas ideali kaist viņa redzes lokā.

Bet Marijai nav acu priekš vīra starojošās sajūsmas. Piere viņai grumbās; acis stīvi veras parķetā, lūpas dreb.

— Bet kam tev jācīnās? Vai tev nav visa kā diezgan? Vai mans tēvs mūs visus nespēj apgādāt?

— Cilvēks nedzīvo no maizes vien! — viņš atkliedz tai stūrgalvīgai muļķa sievietei, kura visas šīs dienas kāju uz ielas nav drīkstējusi spert. — Nedomā tu mani turēt un piesiet. Es nesēdēšu kaktā kā bāba, kad darba tik daudz un darītāju roku par maz.

— Bet vai tad tevi kāds sauc? Te neviens nav bijis.

Viņš skaņi iesmejas, lai maskotu, cik vārīgā vietā ķēris naivais iebildums.

— Ikviens ir aicināts, kas spēj dzirdēt, just un domāt. Kā dimdošs zvans skan šīm lielajām dienām cauri...

Viņš ir uzcēlies un izaicinoši skatās sievietei.

Viņa arī ceļas lēnām, izbaiļu pārvērstām acīm.

— Tu atkal gribi iet? Neej, lūdzams. Man vienai tik bail.

Viņš savelk nicinoši seju. Bet tomēr vēl atgiedas un pasver balsi drusku citādi.

— Tikai mazliet. Tu zini, rītu vai parīt mums atbrauks pakaļ. Es gribu sastapt Mārtiņu. Varbūt viņš arī brauc.

Marija skumji nogroza galvu. Zina, ka nelīdzēs turēšana un pieruna. Smagi atsēstas atkal un kā pirmāk skatās grīdā.

Jānis Robežnieks atkal kāpj lejā pa trepēm. Taisnību sakot, par braukšanu uz mājām un Mārtiņu viņš tikai pirmiņ neviļus iedomāja. Bet, reiz iedomājies, nevar vairs izlaist no prāta. Mārtiņš jāsastop. Arī kaut kā cita dēļ tas viņam tagad liekas nepieciešami.

Ļaudis izklaidus nāk mājās no sapulču vietas. Dzīvas sarunas skan, smiekli, pārgalvība. Kā pie plīvojoša ugunskura sildījušies — katra drēbju kroka vēl siltuma pilna. Vējš ar sniega virpuļiem pūš no mugurpuses. Kas ir vējš un sniegs, kad siltums katrā drēbju krokā?

Tagad jau bez kādām grūtībām var nokļūt Mārtiņa dzīvoklī. Konspirācija gandrīz pavisam atmesta. Kas saskaitīs visus tos dzīvokļus, kur tagad notiekas sapulces? Visus pasaules spieģus vajadzētu mobilizēt, lai visu uzmanītu, noklausītos un paziņotu. Jānim kļūst jautri, to iedomājoties. Viņš uzslīn mēteļa apkakli un sabāž rokas kabatās. Lai svelpj vējš no mugurpuses! Lai sniega virpuļi vērpjas!... Viņam viegli un jautri, ka ticis prom no mūžam īgnās, rūpju nomāktās sievas un ka tūliņ nokļūs dzīvā, interesantā sabiedrībā.

Bet sabiedrība nav nekāda lielā: Mārtiņš un vēl viens. Mārtiņš, muguru pie krāsns piespiedis, sildās. Svešais, līdz zodam sapogātā mētelī, platmali galvā, sēd pie galdiņa. Uz galda tējas trauki. Viena glāze pilna, otrajā no mazās kannas drusku ieliets. Ieliets un pamests. Arī iekosta sviestmaize pamesta tāpat uz šķīvja. Viņiem nav laika. Viņiem jāstrīdas — kā vienmēr. Acumirkļa nav, kad viņiem nebūtu kas pārrunājams un noskaidrojams.

Jānis atsēstas gultiņas kājgalī. Klusiņām vēro un klausās. Abus viņš redzēja pirmiņ — tur, smilkšu kalnos, katru uz savas tribīnes. Un viņam patīkami redzēt, ka viņi te citādi, nekā bij tur. Tur — spēka un pašapziņas pilniem žestiem un skaņu, tāli dzirdamu valodu; te — noguruši, atbalstījušies, iesmakušām, dobjām balsīm... Patīkami tos tā redzēt...

Mārtiņš pēc katra teikuma pieķer roku kaklam un mēģina atkāst. Bet pēc tam balss liekas vēl smagāka. Redzams, runāšana viņu piepūle un dara sāpes. Tomēr viņš nemitas. Liekas, ka gar piepūli un sāpēm pašam tieši nav nekādas daļas.

— Tas ir svētku laiks. Es gribu vēl vairāk sacīt: izpriecas un rotaļas laiks. Ar to vien vēl nepietiek, kad aiziet un paklausās vienu runātāju un otru. Zināms, zināms: arī vārdi ir darbi. Brīvam revolucionāram vārdam ir tas lielākais ierosinošais, kopā saturošais spēks. Bet mūžam vārds nevar būt darba vietā... Tas ir tas, par ko es baidos.

— Par ko īsti baidies? Vai nav darbi bijuši un vai nebūs vēl? — Viņš atvelk elpu un atkāst. Bet tās nav cilvēciska kāsa skaņas. Tās drīzāk liekas pēc suņa riešanas. — Tu gribi sacīt, ka, svētkus

svinēdami, bojā gājuši — visi tie... Rotaļā krituši visi tie upuri, uz kuriem revolucionārā masa skatās kā uz mocekļiem un praviešiem.

— Jā, taisni tā: kā uz mocekļiem un praviešiem. Un arī no tā es baidos. Savu spēku apzinošai un drosmes pilnai masai mocekļu un praviešu nav vajadzīgs. Ko viņa ar tiem iesāks? Mocekļi un pravieši rodas tur, kur nespēkā nospiests, izsamisis vergu pūlis gaida atsvabinātāja un pestītāja. Vai tad vienu reizi vien esi dzirdējis: mocekļi un pestītāji nav no šīs pasaules... Bet mūsu kritušie cīnītāji! Mūsu strādnieku masas! Kas kopējs viņām ar reliģiskas iedvesmas apņemto, akla fanatisma apgaroto tumšo pūli?

Otrs patlaban tējas glāzi pielicis pie lūpām. Nu atkal atrauj un nedzertu uzmet atpakaļ galdā.

— Zināmas īpašības pūlim paliek vienmēr un visos gadījumos. Es negribu runāt par mocekļiem un praviešiem — —

Atkal kāss aprauj viņam valodu. Jānim ir nepatīkami, ka Mārtiņš to izlieto, lai pārtrauktu pretinieku.

— To es ticu: to tu negribi. Jo galu galā taču socialistam gribot negribot jāsāk kaunēties par bībelei aizlapinātiem salīdzinājumiem un izredzētās tautas ticību. Bet ne visi vēl kaunas — un tā ir tā nelaime. Paši cīnītāji tur sevi par mocekļiem un praviešiem. Tic, ka viņi mocekļi un pravieši! Masās tiek potēta aplama ticība glābējiem un pestītājiem. Pašuzticības, spēka apziņas un gribas vietā tiek iedvesmota pašāvība atsvabinātājiem un glābējiem no ārpuses.

— Ne no ārpuses — bet tiem labākajiem un drošākajiem, kas no pašu vidus ceļas un priekšgalā iet... — Runātājs atkāšē ātri un neļaujas pārtraukties. — Ne pestītāju masa meklē, bet dzīvu paraugu. Neviens nekad masai nav piekļuvis ar teoretiskām formulām un zinātniskiem skaidrojumiem. Masai vajadzīgi uzskatāmi konkrēti paraugi, tāpēc viņa tos meklē.

— Tikai tos. Un mēs viņai pie tam palīdzam. Bet mums vajadzētu palīdzēt viņai piekļūt tur, kur viņa pati vēl nespēj, nevis pabalstīt viņas māņus. Organizētā pilsētas strādniecība, tā sāk saprast socialistiskās cīņas būtību. Bet tā vēl nav viss, tā ir tikai daļa un pie tam ne tā lielākā. Bet paraugieties uz lielo pusapzinīgo un neapzinīgo

pūli. Socialisti nāks un padarīs. Melnā sotņa nāks un nopostīs... Glābējs un postītājs — vienmēr no ārpuses.

— Ko tu ar to gribi teikt? — otrais uzbudinās. — Nekur nevienā revolucijā lielā neapzinīgā masa nav bijusi vadītāja, bet mazais paš-aizliedzīgais priekšcīnītāju pulks. Uz tā mēs atbalstāmies, tas iet ar mums un velk visus līdzī.

Mārtiņš atmet ar roku. Pieiet pie galda, pielej glāzi un vienā vilcienā iztukšo. Tad nostājas atkal pirmītējā vietā.

— Viss ačgārni, viss aplam! Mēs domājamies velkam un nemānām, ka paši tiekam vilkti. Pēc pirmā grūdiena aiz inerces mēs slīdam pa līdzenu ceļu. Bet ja nu nāks kalns un krauja? Un nāks — vai par to vēl kāds šaubās? Vai kāds vēl nemana, ka pirmā trieciena apdullinātā un samulsinātā vara sāk atjēgties un kopot savus spēkus? Romantiskajam sajūsmas laikam drīz pienāks beigas. Atsevišķi terora akti, tie ir varonīgi žesti lielajā dramā. Gods un mūžīga piemiņa kritušiem cīnītājiem. Tomēr ne mirušajos, bet dzīvajos ir revolucijas spēks un nākotne. Atsvabināšanas cīņas iznākums neatkarājas no atsevišķiem varoņiem, bet no visas masas stipruma. Mūs apdraud tūkstoš štikiem un lodēm; mums nepieciešami apzinīgi un izturīgi tūkstoši, ko pretim stādīt.

— Es domāju, masu organizācija tad arī ir vienīgais nolūks, priekš kā mēs uzstājamies un runājam. Vai mēs priekš cita kā strādājam šodien — vakar, aizvakar un vēl senāk? Vai visa mūsu propaganda un aģitācija, vai galu galā visa mūsu organizatoriskā darbība no sākuma līdz beigām nekalpo tam vienīgajam nolūkam? Par ko un pret ko tu tad īsti uzstāties? Pret mūsu darbības sistemu un atsevišķiem paņēmieniem? Varbūt pret propagandu pašā viņas būtībā? Skaidrībai vajaga būt. Mums jāzina, vai mēs kā biedri stāvam blakām vai jaucam viens otra darbu.

Jānis klausās un nesaprot, par ko īsti viņi strīdas. Tomēr gluži nepatīkami viņam nav. Domāja, ka viņam vienam — bet nu izrādās, ka arī citiem ir neskaidrība un šaubas. Viņš mazliet tā kā ceļas pats savās acīs... Ienāk vēl divi. Viens, gluži jauniņš, skolnieka cepuri ar noņemtu kokardi galvā. Otrs — noliesējis, savēlušos bārdi, acīm redzot atlaists cietumnieks.

— Skaidrībai vajaga būt, — Mārtiņš smagi runā. Acis viņam, ka pa paradumam pūlī meklēdamās, slīd pa istabu. Bet ne pie viena no klātesošiem neatmetas. Jānis slepus seko viņa acīm un redz, ka tas apstājas pie Lasala ģīmetnes pretim, otrā pusē. — Bet ne ikreiz skaļie, skaidrie vārdi ir tie, kas skaidrību sniedz. Tribine mūs spiež būt skaļiem un drošiem. Bet patiesības labā, mūsu lielā darba labā mums jele dažus acumirkļus vajadzētu kļūt klusākiem un domīgākiem.

Tas, pie galda, pārbauda, vai visas pogas cieši aizpogātas. Skatās nospurušajā sejā un ar manāmu īgnumu parausta plecus.

— Uz ko tas virzās? Vai patiešām arī mums vajadzētu sākt propagandēt individuālu pašnogrimšanos, filozofiskas refleksijas un pesimismu? Tagadējā momentā, kad spēki ir mobilizēti un masa gatava pēdējam lielajam triecienam, no kura sadrups vecās varas paliekas.

— Par ko jūs strīdaties? — jauneklis vaicā. Bet viņā neklausās.

— Pēdējam triecienam masa ir sagatavota, arī es to esmu apgalvojis. — Mārtiņš nenogriež acis no tā viena punkta. — Un tā ir tā kļūda. Viegli ir pateikt: pēdējam triecienam. Bet grūtāk atzīties, ka tā nav patiesība, ko runājam. Kurš no mums tic, ka tas būs pēdējais trieciens? Kurš nezina, ka mēs stāvam cīņas sākumā — varbūt vidū, bet nekādi ne beigās. Vecā vara ir dezorganizēta, bet ne iznīcināta, viņa mobilizējas ātrāk un noteiktāk nekā mēs. Vai ir vēl kāds, kas to neredz? Ne pēdējam triecienam, bet ilgai organizētai cīņai mums jāgatavo masas. Ne mākslīgi jāuzkurina plīvojoša romantiskas sajūsmas uguns pēdējam triecienam, bet jāradā stāvokļa patiesā aina. Jāradina neatlaisties, paciest, ilgu upurus nest un izturēt līdz galam — kuru mēs vēl nebūt nevaram ne nosacīt, ne paredzēt. Bet ko mēs darām? Biedri, ko mēs darām! Es nesaku, ka aplama ir mūsu propaganda viņas būtībā. Es tāpat nesaku, ka nepareiza ir sistēma viņas visumā vai atsevišķos paņēmienos. Bet kaut kā tur trūkst, to mēs visi nomanām. Romantiskā jūsma pārtrauc reālo pamatu. Un rūgti tas atriebsies.

— Ar pūļa sajūsmu vien nekas nav izdarāms, — jauneklis strauji iekrīt starpā. — Mums nepieciešams disciplinēts bruņots spēks.

— Arī tas ir nepieciešams. Bet ar mazām skrejošām kaujas dražinām vien nepietiek. Atsevišķos gadījumos viņām nozīme

nenoliedzama. Bet nelaime tā, ka masās iesakņojas nepareizs ieskaits. Viņas tiek pieradinātas palaisties uz bruņotām družinām un aizmirst, ka tikai viņām pašām visā visumā ir izšķirošais spēks un nozīme... Istenībā tas ir tas pats varoņu un glābēju kults, tikai drusku paplašinātā veidā. Pestītājs un ticība viņam...

Biedrs īgni atgrūž tējas glāzi ar elkoni un uzceļas kājās.

— Tu runā par realiem pamatiem... vai ko tādu. Bet kur tad viņi ir? Kāpēc tu tos nerādi? Es neredzu nekādu pamatu. Dzirdu tikai paguruša, apnikuša propagandista sūrošanos. Sabojātu nervu pesimismu, šaubas un glēvumu. Jā — glēvumu, biedri Mārtiņ! Man nenāktos tev to sacīt, bet padomā pats. Kā to citādi lai sauc?

Tagad ierunājas arī bālais cilvēks ar savēlušos bārdiņu. Lūpas viņam dreb. Valoda stostās — tikko var saprast, ko viņš grib teikt. Cietuma pārdzīvojumi izmocījuši viņa miesu un, liekas, arī dvēseli iedragājuši.

— Velti gaidīsim, līdz masa viņas visumā vai tikai vairākumā būs gatava uzpurēties ar savu dzīvību... un ar visu. Lielais pūlis seko tikai praktiskiem lozungiem. Gabals maizes un gaļas viņam vairāk vērts nekā visspožākā ideju zvaigzne.

Kā meklējams Mārtiņš skatās atkal istabā apkārt.

— Ideju zvaigznes... dzīvības uzpurēšana — — visur un vienmēr tas pats. Seklantisms, reliģija un pravieši. Mocekļi un pestītāji...

— Un tomēr tu esi turpat, kur mēs. Runā to pašu, ko mēs... Kas tas ir? Kā to lai sauc? Vai nepietiek jau dezorganizācijas no ārienes? Vai mums pašiem jau jāšāk strādāt, lai arī iekšienē rodas nesaskaņas un plaisas? — Runātājam balss aizraujas pavisam. Viņš nemēģina vairs atkāstēt. Pasper soli uz durvīm un apstājas tikai, kā pārējos nogaidīdams.

Jānim sametas pavisam neomulīgi. Liekas, arī viņš savu daļu vainīgs pie tās nesaskaņas, kas te tik asi izpaužas. Viņš pieceļas un manās uz durvīm. Un izbrīnījies redz, ka Mārtiņš nāk līdzī.

Brīdi viņi blakus klusi soļo pa ielu.

— Tev varbūt nepatīkami... — Jānis ierunājas. — Katrā ziņā nepatīkami, ka es atkal par to pašu. Bet, man liekas, arī tevis paša

labā. Man liekas, tu pats vēl neesi skaidrībā... Saki, kā tu ar savām šaubām un skepticizmu — kā tu tomēr vari tur uzstāties un runāt? Un kā runāt! Es dzirdēju tevi pirmiņ tur, kalnos... Tas pūlis tur klausu katram tavam žestam, katram acu mājienam. Tu viņus vari vest, kurp patikas. Tāda pārlicība skan no tavas valodas, tāda sajūsma staro no tavas personas... Un tagad?... Kā to lai saprot? Kas tās ir par divām dvēselēm, kas tevī mīt? Vai tikai šodien tevī tā plaisa atvērusies vai jau senāk? Kā tad tu pats vērtē savu darbu? Un kā tavi biedri to lai vērtē? Cik ilgi tu domā tā turēties?

Viņš jautā aizgūdamies, bet bez uztraukuma. Kas viņa balsī vibrē kā izjūtama apakšstraume, tā ir spēcīga, nenoslēpjama ziņkāre. Varbūt arī maziņš, sīkulis prieks par to, ka viņš, noteiktais, nelokāmais, lepna vecākais brālis nu tāpat šaubu virulī un nezin, kur piestāt. Nekas tā nepaceļ paša spēka apziņu kā otra vājums.

Bet luktura gaismā ieskatījies Mārtiņam sejā, viņš apraujas. Nepārprotami redzams, tas ar savām domām pavisam citā pasaulē. Varbūt nemaz nav dzirdējis, ko ar viņu runā. Varbūt nemaz nemana, ka jaunākais brālis viņam blakām... Jānis sadūgst un sakož zobus.

Mechaniski Mārtiņš slien mēteļa apkakli un božas.

— Ziemeļa vējš... — viņš noņurd un uz šķērsielas stūra vairās no kūpoša sniega virpuļa. Nu jau aizvēja vietās novilkta sniega viles. Gājēju kājas mīksti grimst un ceļ līdzī mīkstas, smagas aplīpas. Kailie akmeņi ir apledojuši un slideni.

Ko viņš ar to grib teikt? Jānis iesāņus skatās brālī. Jā, par to nav ko šaubīties. Viņš nemana, ka viņam blakus iet. Un atkal Jānim uz mācas vecā sajūta. Kā toreiz, kad viņš jauns un nevarīgs gāja blakus vecajam, mērķi zinošam un tāpēc drošam un stipram brālim.

Un arī viņš tāpat ierauj galvu apkaklē un sabožas. Piespiežas domāt par citu ko, bet nespēj. Vai viņš tālu tā nāks līdzī?... Un atkal viņš pamet acis iesāņus. Nāk... Iegriežas līdzī pa dzīvokļa durvīm.

Labi, ka Marija izgājusi pie krustmātes. Virabrāli viņa nevar ciest. Savāds, nepārvarams riebums viņai pret šo svešo, drūmo, kā viņai liekas, nesaprotamu aizdomu un ienaida pilno cilvēku. Mārtiņam, tam viena alga. Mēteļi tāpat mugurā, platmali galvā, viņš sēd

uz dīvana. Sniega aplipas pie kājām kūst. Uz parketa rodas divas tumšas peļķes... Labi, ka Marijas šē nav.

Jānis pūlas mierīgi nosēdēt uz klavieru sēdekļa.

— Mēs taisāties braukt atpakaļ uz laukiem, — viņš ierunājas. — Rītu vai parīt zirgi būs klāt. Meijers atsūtījis ziņu. Varbūt brauksi līdzī?

Viņš uzmet lūpu, kad Mārtiņš atkal liekas nedzirdējis. Tad viņš atbild uz jautājumu, kurš jautātājam pašam jau sen vairs nav prātā.

— Kā to lai saprot?... Saprast ir viegli. Bet izpratā vien vēl nav skaidrības un noteiktības. Un galvenais, no izpratas vien vēl nerodas saskaņa starp domām un vārdiem, starp atziņu un tieksmēm. Mēs esam pārejas laika cilvēki — mēs paši, tie, kas domājamies vadām, un tāpat tie, kurus mēģinām vadīt. Mēs esam kā no divām daļām salikti. Prāts saka vienu, bet instinkti prasās otru. Mēs varam tā, bet varam arī citādi. Vecā pasaule smagi guļ kaulos un kausē mūs nost jaunās gaitās.

— Vecuma pesimisms... — Jānis pavīpsnā. — Nē — es gribēju teikt: pārpūle. Atpūtas tev vajadzīgs. Brauc līdzī uz laukiem.

— Atpūtas, tu saki? Tagadējā momentā, kad visas stīgas ir savilkta līdz trūkšanai... Varbūt es braukšu līdzī. Bet ne atpūsties. Tikai tāpēc, ka tur darba vairāk nekā te, bet darītāju pārāk maz. Te masām ir jau masu instinkts, zināma organizācija un pašdisciplīna. Tur nav nekā. Tur tikai nejaušs pūlis, ko pirmais spēcīgākais vēja pūtiens izkļiedēs kā sausas pelavas.

Jānis nogroza galvu.

— Tu aizmirstī, ka šādos laikos masas aug kā lavīna. Cīņa ir vislabākā organizētāja un disciplīnētāja. Ja tuvāk novērojī kustību uz laukiem, tu tā nerunātu. Atbrauc, tad tu redzēsī, kas vienprātībā un sajūsmā ir pastrādāts.

Mārtiņš atmet ar roku.

— Salmu uguns... Vējā tā nepastāvēs... — Viņš ir ieraudzījis Lutera ģīmetni virs klavierēm un paceļas tuvāk aplūkot. Neviļus izslejas stingrī — kā tur uz tribīnes. — Šē es stāvu, es citādi nevarul... — Sagurst atkal. — Tie var tā runāt, kam absolūtas patiesības atbalsts aiz muguras. Tie, kuri tic, ka pravieši un mocekļī atpestī

tautas un rada vēsturi... — Viņš atbalstās uz klavieru stūra un ilgi skatās brālī. — Es tevi redzēju pirmiņ, tur kalnos. Labi bij, ka es tevi tur redzēju. Jo šaubīgāks un glēvāks cilvēks, jo lielāka puļa viņam kārojas, lai mazāk sajustu savas šaubas.

— Par ko īsti tu šaubies? Kas tev noticies?

— Man? Istenībā nekas. Jā, var būt — pārpūle, nervu atslābums. Divas dienas es tikpat kā neesmu atsēdies, ne muguru atbalstījis. Trīs nakts neesmu gulējis. Bet tas nu nekas. Vai es viens tā. Mēs nesūdzamies, mēs zinām, ko uzņemamies un ko diena mums uzliek.

Ko uzliek laiks un pienākums pret to, kam es esmu atdevies un no kā es neatkāpšos. Tāpēc ka es nevaru atkāpties. Kad es stāvu uz tribīnes un redzu tūkstošus apkārt uz mani lūkojamies, tad man ir tā kā tur tam: še es stāvu, es nevaru citādi. Jo tas neesmu es, kas runā, bet viņa, tā tūkstošgalvainā masa. Tās tūkstošas mutēs runā ar manu muti. Un ko es saku, tās ir viņu neizteiktās, sasāpējušās, gadiem gulējušās mēmās domas. Tur ir tā nedzirdamā balss — es esmu tikai atbalss. Es esmu atskaņa un atspīdums, attēls un atēna. Ne man viņi uzgavilē, bet savām dzirdami tapušām domām, savu dziļāko dziņu tveramam tēlam. Kā es lai šaubītos, kad viņi šaubu nepazīst? Kad viņiem viss liekas ar roku pasniedzams, ja šodien ne, tad rītu gūstams.

Jānis mēģina vēl pavīpsnāt.

— Nervi tev vairs nav kārtībā.

— Jā — bet kāpēc viņi man nav kārtībā? Tāpēc, ka es katru dienu skaidrāk redzu to milzīgo nesamēru starp mūsu rožainām cerībām un mazo iespēju. Starp mērķa faktisko tālumu un mūsu sajūsmas reibu.

Mēs esam acumirkļa, tekošā momenta cilvēki. Mūsu sajūsma izaug no teoretiskās atziņas un idealistiskas pašiedvesmas. Istas cīnītāju dabas mums nav, cīņas kulturas veidojumu mēs nepazīstam.

Cīņa — cīņa — mēs atkārtojam katrā runā un katrā sarunā. Bet iedomājamies to kā pēdējo spiedienu, kā acumirkļa triecienu. Upurus viņš, zināms, prasīs, bet pārkārtos un pārveidos visu. Ķa mēs varam tikt sakauti, notriekti vēl zemāk, nekā pirms bijām, par to mums netiek domāt. Tāpēc ka mēs baidāmies tās cīņas, kas ilgst gadus, kur mūs sašķeļ pa vienam un pa vienam lūko samīt. Mēs instinktīvi tveramies cits pie cita, tāpēc ka mūsu iekšējās saites, mūsu organizācija

un disciplina nav tik stipra, ka tā izniktu, tikai pašus visus mūs no pasaules iznīcinot.

Mēs neesam lielās politiskās un socialās cīņas izcīnītāji. Mēs neesam piepildītāji. Mēs esam pārejas laika cilvēki. Ceļa sataisītāji un ievadītāji. Pašiem mums apsolītā zemē neieiet.

Jānis lēnām liek roku uz viņa elkoņa.

— Brauc līdzī uz laukiem.

— Es varbūt braukšu ar'... — Bet tad viņš spēji nogrūž brāļa roku. — Es zinu savu pienākumu. Arī ceļa sagatavotāja darbam ir nozīme. Lielāka, nekā kādam darbam jebkad bijusi. Es iešu tur, kur mūsu spēks visvājākais un kur vismazāk cerību uz uzvaru.

— Varoņa vai mocekļa lomā... Bet vai tā saskan ar tavu pārlicību?

— Mana pārlicība te nekrīt svarā. Mūsu griba ir masas griba, mēs esam ierocis viņas rokās. Ko tas arī līdzētu, ja es viņiem rādītu to, ko pats redzu?

— Ja tu domā, ka ne uzvara, bet pametums stāv priekšā — vai tad tavs pienākums tomēr nav atklāti sacīt? Apsaukt un brīdināt — —

— Ko tad tas līdzētu? Tu domā, viņi dzird citu nekā to, ko vēlas dzirdēt. Un galu galā nav ko bažīties un uztraukties. Ar runām un rakstiem vien nevar sagatavot masu lielajai cīņai, kas ar uzvaru nāks. Visām cīņas pakāpēm viņai pašai jāiet cauri. Jāizdzīvo sajūsmas, pametuma, nopiestības un jaunu uzplūdu stadija. Viņai jātop karsētai, kausētai, tīrītai un rūdītai, līdz kļūst cieta kā tērauds. Kā asmens, kas šķel viscietaiko. Masai vienmēr ir pareizs instinkts. Atsevišķs cilvēks var kļūdoties, bet kopums nekļūdās. Nekad! Kļūdas un maldi — viss viņu virza mērķim tuvāk. Kļūdas un maldos izaug apziņa un nobriest spēki.

Šī cīņa būs skaudrāka, nekā jebkura cita līdz šim bijusi. Bet ne pēdējā. Pēdējā ne! Kāpēc es lai mudinātu vairīties no viņas? Tā vienīgā sagatavos mūs nākamai, vēl lielākai un drausmīgākai. Un tajā varbūt izšķirsies tas, ko tagad velti mēģināsim izšķirt. Bet zaudēt mēs nevaram, tikai iegūt. Kas ir viena, kas desmit un simts cilvēku dzīvības pret visas darba tautas kopējo dzīvību? Mēs esam pilieni

jūrā. Pilieni var izsikt, bet jūra paliks. Jūra dzer un dzīvo no savu pašas iztvaikojumiem. Saule un vējš, un zeme — viss kalpo viņai.

Viņš ierauga Mariju, kura jau labu brīdi stāv durvis un klausas. Lūpas viņai atkal cieši sakniebtas. Piere īgnās krunkās.

Smago domu un rūpju atēna nozūd no Mārtiņa sejas. Lakstošs smaids vēja appūsto cieto seju padara it kā maigāku un jaunāku.

Viņš viegliņām piedur Jānim.

— Paskaties, tava sieva... Prieks redzēt, cik sirsnīgi viņa mani ienīst. Un nemēģina slēpt un maskot kā citi. Tev ir krietna sieva, Jāni... Labvakar, svainen! — Viņš saņem mazo, auksto roku savējā un spēcīgi saspiež. Vaļā nelaiž, pavelk tuvāk un aplūko no visām pusēm. Smejas. — Roka! Tā taču ēna no rokas, ne roka.

Bet viņa sagrozās abiem pleciem un atsvabinās. Savelk lakatu ciešāk ap pleciem, it kā Mārtiņš iclas aukstumu te ienesis. Nervozi, acīm mirkšņādama, skatās uz Jāni.

— Vai tu nenāksi vakariņās? Jau pusstunda, kā mēs gaidām. Atdziest.

— Jā, — bet aicini taču Mārtiņu arī.

— Jā, jā, — Mārtiņš smejas. — Es labprāt paēdīšu vakariņas pie jums.

Viņa sašķiebj muti kā smaidā, kā uz aicinājumu. Bet nevar dabūt pār lūpām. Šis lielais, rupjais cilvēks viņu palaikam tikai izjoko un ķircina. Viņa kļūst nervoza, to ieraugot vien.

— Nu paliec, — Jānis aicina mīkstā balsī.

— Ko nu! — Mārtiņš papurina galvu un paskatās pulkstenī. — Esiet bez rūpēm. Tik nepieklājīgs es vēl neesmu. — Un pirmo reizi viņš aplaiž vērīgu skatienu istabā apkārt. Ieskatās vēl Lutera ģīmetnē virs klavierēm — kā pirmo reizi. Sirsnīgi pavīpsnā. — Pie-nācīgi paēdies. Es saprotu, ka tādi nodarbojas ar ticību pārļabojumiem. Savas nodarbošanās katram vajadzīgs... Bet nu atvainojiet. Un ar labvakaru!

Viņš iziet lieliem soļiem, papēžiem parķetu švīkādams. Viņa pirmītējā sēdvietā uz parķeta nepalikami rēgojas divas tumšas peļķes.

Līdz ar Mārtiņu liekas aizgājusi Jāņa interese par dienas un dzīves jautājumiem. Viņš atslīgst atpakaļ dzimtas pelēkā vienaldzībā

un gurdenumā. Un viņa īgnums atkal vēšas pret sievu, kura tādās reizēs liekas vienīgi vainīga pie visas neskaidrības un šaubām.

— Un neaicināji! — Un, pamanījis, ka sieva raugās uz slapjuma peļķēm pie dīvana, gluži aizsvilstas. — Ak par to grīdu tev bail! Par balto galdsegu un servjetēm! — Viņš nospļaujas un vīsta dūres. — Manu brāli tu dzen projām. Špīseri un nelgas! Kur man prāts bij, kad es ar šitādiem sapinos?... Nu runā, atbildi! Ko stāvi kā mēma!

Viņa gribētu runāt, bet balss neklausā. Lūpas veras un atkal aizdarās. Beidzot viņa ar mokām izdabū pāris vārdu.

— No viņa paša bail... Viņš ir tik ciets un nežēlīgs.

— Ak, klanīties viņš neprot, roku pabučot un komplimentus teikt. To viņš neprot, nē! Tie laiki ir garām. Pagaidiet tikai! Pašus jūs iemīs tādā peļķē!

Marija cīnās ar asarām.

— Un tevi... Tevi tad arī...

— Mani? — Jānis tikko nepalecas. — Mani? Ha, ha... Kas man ar jums! Es esmu strādnieks un ar strādniekiem allaž kopā gājis. Diezgan ilgi es esmu cieties. Sargieties tagad!

Viņš rauj mēteli mugurā un nikni spārdās, galošas kājās maucdams. Marija, rokas žņaudzīdama, panāk istabas vidū.

— Kur tu iesi? Neej!... Man tik bail, kad tu neesi mājā...

Bet Jāni tas tikai vēl vairāk sanikno. Tagad viņš zin, kur viņa vieta un kas viņam darāms.

— Pagaidiet tik'! Peļķē jūs samīs!

Viņš izsteidzas un aizsit durvis. Visa māja nodreb no spēcīgā trieciena.

2

Viņi izbrauc agri, mazai gaismiņai svīstot.

Nobarotie Meijera dūkaiņi grūti novaldāmi soļos. Kučieris tur atspēries, grožus rokām aptinis. Viņam, lauciniekam, nepatīkami, kad pakavi sacel skaļu troksni un retie gājēji apstājas un skatās. Vispār, viņš pilsētā sajūtas neomulīgs. Ko visu uz laukiem nestāsta par pilsētu, ko visu no turienes negaida! Un nu — apstājas ielas malā un skatās! Skatās un nezina ko domā. Varbūt par bēgļiem tur, par aizdomīgiem subjektiem... Caur pieri lūkodomies, viņš vēro katru pretimnācēju. Klusu lādēdamies, visā spēkā satur zirgus.

Citādiniecīgais pakavu troksnis tagad uz ielas patiešām izklausās nepienācīgi skaļš un svešāds. Neviena zirga, neviena braucēja. Neviena ratu stūmēja — neviena tramvaja vagona. Nenoslidināta, apsarmojusi drāts stiepjas augšām pa ielas vidu; zvirbuļi čivina, tajā sametušies. Nedaudzie gājēji turas uz ietvēm, un tikai kāds retais šur tur pāriet ielai pāri no vienas malas uz otru.

Aiz augstās dēļu sētas paceļas fabrikas gigantiskie korpusi. Nokvepuši mūri četrām logu rindām, un otrās četras no viņas malas spīd taisni pretī. Tagad neredz tās nemitīgās galvu un roku, un

augumu ņirboņas, kura citkārt nenorimās no sešiem ritā līdz sešiem vakarā. Izdzisis skurstenis stāv kā sasališs, pret debesīm izsliets pirksts, bet pie smailā kaķa naga viņam spēcīgi plivinās sarkans karogs. Četrkantīgs deļu tornis nevērpj baltus suta mutuļus; vienīgais lodziņš pašā augšā aizsvīdis un aizmiglojies kā noraudāta acs. Un tālāk trīs līdztekus sabūvētas mīlzu mājas logu sienām. Slaidām, melnām līnijām tur stiepjas dzelzs sijas. Snauž spožās tērauda asis, snauž melnās eļļotās spoles, snauž nosludinātās siksnas. Taisnais koridors no viena gala mājai līdz otram ir klajs un tukšs. Pār koka nameļa jumtu pārsniedzies, pirmais saules stars slīd pa grīdu un sameties atdzirkstī zemē nomesta spoža āmura pierē... Tukšs un drausmīgi kluss kā citkārt svētku pirmajā dienā. Trešo nedēļu jau stāv.

Dzelzceļš. Pārbrauktuves vārti abējās pusēs līdz galam vaļā. Viņējā malā trīs zēni pakāpušies vizinās. Sarga namiņš aizslēgts, sniegu nobērtu slieksni. Uz loga nelaistīta fuksija skumji nokārtu galotni. Un blakus tai ieslēgts, aizmirsts kaķis guļ saulītē sarāvies un vienaldzīgi pablenž uz garāmbraucējiem. Pāri soļu no pārbraucamās vietas guļ pamesta, apsnigusi lokomotive ar vaļēju, tukšu preču vagonu. Zirgi bīstas un sitas sāņus. Pārskaities kučieris rauj grožus tā, ka zirgi saslienās un iemauktu dzelži viņiem zobos šķind.

Tirdziņā būdas dēļiem aizsistas, kailas un tukšas. Viņā pusē baznīca ar zaļu tornīti un zvanu neaugstu tukšā logu spraugā. Svētdiena. Bet skaidri redzams, ne pagājušā te kāds nācis, ne šodien nāks. Garām vien iet — arvienu biezāk un biezāk. Uz to pašu pusi, kur vakar un aizvakar...

Nobeidzas ielas kaltais bruģis. Rati dārdēdami noveļas uz priekšpilsētas apaļajiem akmeņiem. Nu vairs nelīdz zirgus turēt vai neturēt. Savā vaļā palaišti, tie sāk skriet pusriekšiem, bet drīz atmetas. Apdilušas rādzes slīd izbrauktos dubļos un uz sasalušiem pauguriem. Rati lēkā un klaudzēdami dauzās.

Jānim un Marijai atsperu sēdekļi ērti. Mārtiņš sēd priekšā, kājām atpakaļ. Lāgu lāgiem viņš noslīd, bet pamanās atsperties tā, ka neaiztiek svaineni. Plāns mētelītis un platmale. Ass vējš sārto viņa tumšo seju un kniebj kailajās rokās. Bet viņš ir jautrs un runīgs. Un no tā arī pārējiem vieglāks prāts.

— Kad es pēdejo reizi braucu zaļumos? — Mārtiņš lūko atcerēties. Bet velti. Nogroza galvu un pasmejas. — Tiešām, slikti nav. Un sevišķi šādā laikā, kad vējiņš vaigus smuki karsē. Vai nav taisība, svainen?

Marija visu laiku nopūlējusies bumbuļainā lakata malu vairāk aizvilkt kreisajam vaigam priekšā. Deguntiņš, papriekšu bālgans, tagad kļuvis kvēlaini sarkans. Kažokos un lakatos ietīta, viņa izskatās nevarīga un mīļa kā bērns. Varbūt arī tāpēc Mārtiņš skatās tik laipni un lūko viņu ievilkt sarunā. Bet viņa vēl kautrējas. Vēl viņai tā kā bail.

— Salst... — viņa gražīgi nopukojas. Un lūko pagriezt seju vēl vairāk sāpus. No vēja vai no Mārtiņa. Varbūt no abiem. — Tādu gaisa gabalu šitādā salā. Tās ir mokas... — Viņa nopurinās. — Nu kādēļ viņiem tos dzelzceļus vajadzēja apturēt? Tā ir cilvēka mocīšana. Vai tur jēga vai prāts!

Jānis lūko viņai slepus piebikstīt ar elkoni. Mārtiņš smejas.

— O, pa dzelzceļu arī iet visādi! Man reiz gadījās — janvara mēnesī. Sala bij drusciņ lielāka nekā tagad. Uz buferiem braucu no Rāmockas līdz Valmierai.

— Uz buferiem! — Marija pagriež galvu atpakaļ. — Vai tad tas ir izturams? Vai tad vagonos nemaz vairāk nebij telpu?

— Telpu būtu pieticis. Bet man bij neērti. Vagonā uz plaukta man bij kāds vedamais. Un man likās, ka Cēsīs iekāpa divi subjekti, kuri kāroja pēc manām mantām.

— Kā tā? — Marija naivi brīnās. — Tad jau jums vēl vairāk vajadzēja pašiem uzmanīt.

— Vajadzēja. Bet lieta tā, ka es esmu ļoti bailīgs. Man likās, ka pēc manis paša viņi kāro vairāk nekā pēc manām mantām.

Marija pagriežas vēl vairāk un jautādama skatās Jāni.

— Proklamācijas? — Jānis ievaicājas.

— Tomēr pārrēķinājušies bij. Man biļete līdz Strenčiem, bet nokapu Valmierā. Manas mantas iznesa zemnieks līdz ar saviem tukšajiem sviesta spaiņiem. Strenčos saķēruši kādu muižkungu, kurš izskatolles man mazliet līdzīgs. Bet šim tajās pakās kontrabandas papiroki, bez bandroles.

Abi brāļi smejas. Marija nesaprot, kas tur varētu būt jocīgs. No

polīcijas viņai palaikam ļoti bail. Nevienam cilvēkam viņas mīkstā sirds nenovēl krist polīcijas nagos.

— Un kas viņam bij — par tiem papīrosiem?

Mārtiņš vīpsnādams pamet Jānim ar galvu.

— Es domāju, viņa prasīs, kā man ar proklamācijām izgāja. Bet muižkungs ar saviem papīrosiem viņu interesē vairāk. Savs savējam arvienu tuvāks.

Jānis božas, bet nesaka nekā. Nav pirmā reize, kad sieva viņu kompromitē socialistu priekšā. Viņai nu vienreiz nav ne mazākās sajēgas ne par socialdemokrātiem, ne revolūciju. Par politiku dažam labam ganu meiteņam vairāk zināšanu. Un atkal Jānis pa paradumam nogrimst dziļās refleksijās par to, cik jauki būtu un ko viņš tad darītu, ja būtu apprecējis izglītotu socialisti.

Te viņa fantāzijai nebeidzami plaši lauki. Tajos viņš vismīļāk kavējas. Aizmirstas viņš tā, ka nedzird, ko Mārtiņš ar Mariju jokojas, un nemana, ka viņa pamazām kļūst pielaidīgāka, drošāka un plāpīgāka. Neredz sīka sniedzīņa nobārslītu nabadzīgo, bet tomēr diezgan pievilcīgo apkārtni ar smilkšu pauguriem un paegļu puduriem.

Atjēdzas tikai tad, kad Mārtiņš uzliek viņam smagu roku uz ceļgala. Jānis paceļ galvu.

Kučieris, atpakaļ pagriezies, uztraukts kaut ko stāsta un ar pātagu rāda uz priekšu.

Apmēram versti tālāk, paegļu klajumam pāri no uzkalniņa viņiem pretī virzās jātnieku rinda. Draguni — jau pa gabalu tas redzams no zilpelēkajām cepurēm. No kalniņa jāņ soļiem, bet lejā palaiž rikšus. Pēc dažiem acumirkļiem rinda jau tik tuvu, ka atšķirams ofīcīris priekšgalā un aiz tā divdesmit seši zaldāti. Četriem pa liekam sedlotam zirgam blakus līdzi.

Jānim sirds stipri pukst. Nevienam viņš nav atzinies, ka pret polīciju un zaldātiem viņam gluži tāda pati sajūta kā viņa sievai. Sļepus viņš pamet acis uz Mārtiņu. Tas sēd mierīgs; bet ap sakniebtajām lūpām Jānis šķietas pamanījis nervoza nemiera krunkas.

Nu jau pavisam tuvu. Var redzēt, ka ofīcīrim pensnejs šņorītē nokāries un kūļājas uz krūtīm. Revolvera maksts neaizpogāta, kailās rokas sasarkušas tur pavadu, nervozi savilkta. Vēl viņi pamana, ka

vienam zaldātam seja svītraini nokvēpusi un otram roka līdz piedurknes galam baltu apsēju notīta.

Kučieris griež zirgus uz otru malu. Draguni jāj pa šo un, skaidri redzams, ceļa griezt nedomā. Sejas visiem drūmas un niknas. Uz braucējiem lūkojas ar aizdomām un ļaunu nicinājumu. Tie, visi četri, sajūt šos niknos skatienus. Visiem tāda jausma, ka nākamā acmirkļi notiks kas ļauns.

Oficierītis, jauniņš, sīciņš zēns, nervozi savelk pavadu. Zirgs iecērt galvu un negrib stāties. Un gandrīz reizē Meijera kučieris pietur savus zirgus. Tuvākie zaldāti pajāj uz priekšu, oficierim blakus. No attāluma skan ironiski un naidīgi saucieni. Niknas acis veras braucējos. Kučieris apmulsumā ķer roku pie cepures.

Oficierim zirgs negrib padoties. Un kamēr otrā roka grābsta un nevar lik drīz satvert pavadas otru pusi, acis viņam slīd no viena braucēja uz otru. Tuvredzīgas, ūdeņainas, nogurušas, niknuma un skumju pilnas acis. No trim vīriešiem tikai Mārtiņš mierīgi iztur viņa skatienu, un viņa paša acīs pazibsnī dzirksts. Bet oficieris pa tam pagriezis savu skatienu uz Mariju. Viņas nosalušā, nevarīgā bērna sejā ir kaut kas tāds, no kā tajās otrajās acīs niknums it kā atlaižas — sejas panti atvilgst, ap lūpām paplaiksnāš tāds kā smaidis, un labā roka paceļas pie cepures loka.

Jāj garām visa rinda. Meijera meļņi paši sāk iet. Kučieris atvieglots atvelk elpu. Pagriežas atpakaļ un slepus vīsta dūri.

— Nolādēti! Blandās vēl pa ceļiem... Es saku, nav nekā no tiem mūsējiem. Neviena nevajadzēja laist prom. Baronu apsargātāji... Asins suņi!

— Ko nu muldi, Zvīgzne! — Marija dusmīgi apsauc.

— Nemaz nerunājiet, jaunkundz! — — Viņš vēl nevar un nevar apķert, ka Marija nu jau vairāk nekā gadu nav jaunkundze. — — Ja jūs šīs pēdējās nedēļas bijusi uz laukiem, tad jūs tā nerunātu. Baroni braukā ar plintēm plecos... preilenēm revolveri pie sāniem — šie par sargiem līdzi. Pristava mājā katru nakti kādu ved iekšā. Klīdzieni un vaimanas pa versti dzirdamas. Šie par sargiem apkārt...

Mārtiņa appūstā seja ir kļuvusi gluži pelēka.

— Un to viņi vēl tagad? Tagad vēl?

— Tagad vairs nē. — Zvīgzne iemiedz pātagas kātu ceļgalos un mauc cimdus nost. — Pagājušo piektdien visi bij sajājuši muižā. Baroni, pamanījuši svešus pils tuvumā staigājam, gaidīja uzbrukumu. Baumas arī gāja, ka tonakt svilināšot. Bet kā šie prom, tā pristava mājai uguns klāt. Pašu bij nošāvuši — divas dienas kā bluķis nogulēja piekalnē, līdz atjāja šie un aizveda. Divus no tiem slepenajiem un divus uradņikus aizveda uz Vidzemi — tie jau nu arī vairs zemi neapgāna.

Marijai izlaužas gara un sāpīga nopūta.

— Ak zvēri, zvēri! Tādi paši tie, tādi tie... Briesmas!

— Mūsu muiža vēl vesela? — Mārtiņš apprasās.

— Kur nu vesela... Edž še, es jau jaunkundzei stāstīju. Svētdienas vakarā nosvilināja. No visām malām — stāsta, tūkstoši trīs bijuši. Ar plintēm un revolveriem, riktīgs karaspēks. Līdz pusnaktij šaudījās — sprakstēja vien. Es neredzēju, bet stāsta, ka bijušas bumbas ar' — un viens lielgabals. Baroni ar saviem desmit draguniem līdz pēdējam šāvuši pretī. Tikai kad jumts sācis kūpēt, laidušies prom. Gar Daugavmalu aizlaidušies, neviens nav manījis. Ap pieciem viss pagasts bij gaišs. Es ap to laiku jāju mājās: biju aizsūtīts ar vēstuli uz Ozolmuižu. Nedabūju nodot: ceļā miliči noņēma. Tagad vaktis visos krogos un uz visiem krustceļiem.

— Mūsu māja palikusi vesela, — Marija stāsta Mārtiņam. — Pāpus tajā dedzināšanas laikā nav bijis mājās.

— Muižkungs ir gudrs, — Zvīgzne smejas. — Visu laiku viņš Karlīnes muižinā. Divpadsmit zirgu, lai brauc, kas grib. Maize un gaļa katram, kas ēst prasa. Dzilnas kroga miličus jau otro nedēļu baro. Sarodas visvisādi — kas tur ko nedzīvot un ar plinti nepavazāties, kad par velti baro. Muižas maize, sak' — ēd, cik ādā rūmes... — Viņš jautri pamirkšina Jānim — Muižkungs ir malacis. Par viņu neviens ļauna vārda nesaka.

— Bet ko baroni sacīs? — Mārtiņš domīgi ieprasās.

Zvīgzne nevērīgi atmet ar roku.

— Muļķības, Robežniek! Kāda tiem vairs sacīšana? Tie ir beigti. Mūsu muiža nodedzināta, Ozolmuiža pagalam... Rembate paga-

lam — Lielvārde, Koknese, Odziena... Tie kraukļu perekļi vienreiz ir tīri. Diezgan tauta viņos ir spīdzināta un bendēta. Kā mūsējam: ne istabas, kur apsēsties un uzgaidīt. Uz trepēm ziemas laikā — tur tie cilvēki stundam sala un nīka.

— Jā... Visa tā dedzināšana ir nejēdzība, — Jānis prāto. — Bet pārāk daudz naida zemniekos sakrājies. Plūst kā akla straume, pavarī ledu salauzusi.

— Kā straume — taisni tā! — Zvīgzne dzīvi atsaucas. — Noskaļo, kas priekšā. Līdz laikam tauta cieš. Bet kad saceļas reiz, tad ir beigas. Tad lai labāk nestājas ceļā. Kā mūsu melderis aizviņu pavasar... Viņam tas dambis mazs, un upīte vasaras vidū izsusē. Krāja un krāja ūdeni, domāja visam gadam piekrāt. Bet naktī uz trešajām lieldienām — laukā ar visām slūžām, ar visu dambi. Kā skangali! Skaidas nebij pāri palicies. Pļava akmeņu, smilkts un visādas laužas pilna... Kā straume, jā! — Zvīgzne ir gluži jautrs par zīmīgo salīdzinājumu. Bet tad viņš atkal pagriežas pret Jāni. — Uz jums, skolotāja kungs, arī gremjas. Jūs neesot un neesot gribējuši tos bērnus pa jaunam.

— Nieki, Zvīgzne! — Jānis mēģina braši un paviegli atraidīt. — Es taču nepieļaušu katram zeņķim sev priekšrakstus dot un komandēties. Kad vispārīgi ir nolemts un pieņemts — tad cita lieta. Ja visi, tad man nav nekas pretī. Es atsvabināšanas kustībai laikam esmu tuvāk stāvējis nekā kurš katrs no tiem zeņķiem. Bet vienam ar pieri sienā skriet, tur es neredzu nekādas jēgas.

— Es nezinu. Man pašam bērna nav, kas skolā iet. — Zvīgzne ar cimdu noslauka bārdu. — Es tikai saku, ko no citiem esmu dzirdējis. Vēl pēdējā nedēļā jūs inspektoru esot ielaiduši klasē. Un mācītājs pie jums pa nakti gulējis — kad aizbēdzis no tā pūļa ar sarkano karogu.

Jānis kļūst nervozs.

— Nieki, es jums saku. Bābu tenkas, vairāk nekas. Klasē iclaidis... Nu, vai tad man bij aiz apkakles viņu ķert un laukā sviest? Kas to no manis var prasīt? Un par to mācītāju ar' meli. Ne es viņam nakts mājas devis, ne viņš pie manis gulējis. — It kā apstiprinājuma gaidīdams, viņš bargi lūkojās sievā.

Marija apjukusi, samauktām rokām spiež uzroci pie mutes.

— Vai tad tas kāds noziegums, kad cilvēkam patvērumu dod...

— Noziegums, noziegums... — Jānis mēdī. — Ne man ko noziegties, ne man kāda daļa gar mācītājiem un inspektoriem. Ja ir vispārīgs lēmums, tad es pie viņa turēšos. Bet kaut kādi zeņķi lai nedomā mani komandēt. To es nepieļaušu!...

Nelielā gravā, kur vēja puse ar priedītēm noaugusi, viņi apmetas pusdienas ēst.

Zvīgzne salasa sausus zarus un sakurina uguni. Paklāj zirgu segas un ierīko Marijai ērtu sēdēšanu. Līdzpaņemtie vienkāršie uzkožamie visiem gaumē labāk nekā citkart vislabākās siltās pusdienas. Mārtiņš ēd sevišķi sirsnīgi un ar Mariju vien vairāk sarunājas. Pamazām viņa apjauš, ka šis cietais, drūmais cilvēks un bīstamais revolucionārs reizēm var būt it ciešams, pat patīkams ceļa biedrs.

No lejas pa ceļu uznāk kāds gājējs. Jauns, plecīgs cilvēks, gaišu, gludu seju, garā mētelī, platām malām cepuri galvā. Pārkāpj pār grāvi sasildīties pie ugunskura. Mārtiņam pazīstams. Saukā viņu par Resno un aicina pusdienās. Tas ceremoniju nepazīst. Ēd nekautrēdamies, sarunājas ar Mārtiņu, bet pārējiem uzmet tikai paviršu, garām-ejošu skatienu. Fanatiķis, bojēviks... Jānis pie sevis definē, svešo mazcienīgi aplūkodams.

— Ar instrukcijām? — Resnais pilnu muti vaicā Mārtiņam. Tas parausta plecus.

— Pa daļai. Pa daļai, tā sakot, ekskursijā. Tur tagad, liekas, iet raibi?

— Pārāk. — Resnais ir uzačus nesarauj. Liekas, viņu nekas nevar ne uztraukt, ne sevišķi ieinteresēt. — Saimniekdēli dzīvo kā pa kāzām. Izēd muižu klētis un gaļas baļļas. Izšauj baronu stirnas, nobrauc baronu zirgus. Par nopietnu organizāciju neviens nedomā.

— Bet ko tad dara jaunievēlētās komitejas? Visur taču nodibinātas. Mums jau labu laiku ienāk ziņojumi...

— Bleķis visi jūsu ziņojumi. Vajag iet uz vietām un pašam redzēt. Organizēt pulciņus un ieročus gādāt. Cilvēku vajag un ieroču. Šitāda balle ilgi nevilksies.

— Tu domā, pienāks beigas?

— Bez jebkādam šaubām. Un drīz pie tam. Dezorganizācija un

apjukums jau tagad visur manāms, lai gan visi pūlas slēpt un rāda brašas sejas. No Krievijas pienāk ļaunas vēstis. Saimniekdēliem duša sak šļukt papēžos. Viens otrs jau nozudis, viens otrs pēc pirmā trača raujas nomaļus. Pirmā sajūsma pārskrien, padarītais sāk biedēt darītājus. Izsvilušie kraukļu perēkļi tramda vairāk nekā vecos laikos spoki. Apzinīgas darba šķiras tiklab kā nav. Zemes dalīšana, savs kaktiņš, savs zemes stūrītis, savs privats īpašums — tas ir viss, kas viņus interesē. Arī tā labākā daļa savus spēkus un laiku notērē ar sīku personīgu izrēķināšanos un savstarpējām ķildām. Chaoss — uz visas līnijas.

Viņš pasniedzas vēl pēc viena gabaliņa. Un, redzami, beidz tikai tāpēc, ka papīros un salvetēs tikpat kā nekā vairāk nav atlicies.

— Kā bijis, tu esi pesimists aiz principa, — Mārtiņš jautri iebilst. — Es tik tumši neskatos. Es tomēr vēl uzticos tautai un gribu mēģināt.

— Organizēt, pārlicināt, apzinīga socialisma sēklu kaisīt... Liela ir jūsu ticība, jūs, mutes klabinātāji, fražu kalēji un rezoluciju sacerētāji. Tauta — — — Viņš slaucīdamies nicīgi saviebj muti ar baltajiem, spēcīgajiem zobiem. — Kad jele jūs atmetīsiet čalošanu un ķersieties pie patiesa darba! Instrukcijas... Nu, es pateicos par federatīvās komitejas instrukcijām. Literāti un kabinetu vīri grib vadīt revolucionāro kustību Latvijā! Tas pats Latvijā, tas pats visā Krievijā. Raksta un runā, runā un raksta, un brauc postā. Tas taču acīm redzams, uz kuriem mēs braucam. Pret štikiem un nagaikām mēs izejam ar sentimentalām runām un liriskām rezolūcijām. Mēs sajūsmināmies par visaugstākiem manifestiem un piešķirtām brīvības drupatiņām un nesaprotam, un negribam saprast, ka ar drupatiņām dumjas zivtiņas māna murdā. Atjēgsies tikai tad, kad gals būs cieti un spirināsies uz sausuma. Mana rezolūcija ir īsa: cīņa līdz galam! Spēku pret spēku — stiprākajam paliks taisnība. Mūs nežēlo, un mes nedrīkstam taupīt... Es eju tikai tāpēc, tikai vienu es gribu redzēt. Vai federatīvai komitejai ir piecdesmit mauzeri, jeb vai mums jāiztiek ar tiem pašiem buldodziņiem un vecām kramenīcām.

— Ar piecdesmit mauzeriem tu domā atsist cara karaspēku? Man liekas, tad mūsu organizācijas darbs tomēr ir nopietnāk ņemams.

Mēs, mazākais, stāvam uz reālas zemes, ja arī nenododamies pārspīlētām cerībām. Jūs runājat par spēku un cīņu, bet jūsu cīņa lidinās iluziju romantikas pasaulē. Jūs esat sapņotāji.

— Bet dzīvē un darbā. Sapņotāji man tomēr miļāki nekā runātāji... Atsist, tu saki? Ja arī ne atsist, tad, mazākais, rādīt, kas ir cīņa un kā jācīnās. Teiksim, mēs piecdesmit iesim bojā, bet pieci un piecdesmit, un pieci simts tūkstoši pēc mums vairs nebūs tā noveicami. Tā ir tā vienīgā organizācija, kurai nozīme. Jūsu runas, tās izskan tukšā gaisā. Runāt jūs varat pieci gadi no vietas. Tā ir niekošanās, pašapmānīšanās un masu apmānīšana. Ne mūžam skaistu vārdu tūkstots neatsver vienu pašu faktisku darbu.

Mārtiņš skumji pagroza galvu.

— Galu galā — mēs runājam vienu valodu, bet tomēr nesaprotamies. Es gribētu sacīt, pārprotamies. Bet arī tas nav īstais apzīmējums. Nesaskaņa nav vārdos, nav domās un nav arī mūsu rezolūcijās, bet pavisam citur kur. Mūsu instinktos, mūsu psihē, visā mūsu darbā. — Bet tad viņš atgiedas un nikni papurina galvu. — Bet mēs vēl satiksimies — pie viena darba. Un tad, es ceru, sapratīsimies arī.

Viņš pastiepj roku. Resnais enerģiski satver to ar savu balto milzeņa roku un enerģiski sakrata. Viņa seja paliek vienaldzīga, kā bijusi, bet īsajā skatienā, ko viņš uzmet biedram, pamirdz kaut kas, ko tikai viņi divi vien saprot.

Resnais strupi pateicas par pusdienām. Sabāž rokas dziļi vaļējā mēteļa kabatās un aiziet. Lieliem soļiem, izlaidīgi līgodamies. No mugurpuses, uzkalniņā, viņš izskatās līdzīgs vanagam, kas radis spārnos skriet un, zemē nometies, sajūtas neveikls.

— Pretīgs cilvēks... — Marija nosaka, viņam pakaļlūkodamās, un sarauc pieri.

Mārtiņš smaida.

— Jūs spriežat tikai pēc ārienes. Ja tuvāk pazītu, jūs runātu citādi.

— Pretīgs, pretīgs! — Marija tiepjas. Viņa gluži iekarstas, it kā pienācējs viņu personīgi aizskāris un apvainojis. — Pretīgs no ārienes — prelīga viņa valoda — viss, viss!

— Tas tikai pirmajā acumirkli tā liekas. Bet jums vajadzētu redzēt, ar kādu sirsnību viņš gādā par savu veco māti un dzērāja tēvu. Jums vajadzētu redzēt, kā tas viņu izmanto un izsūc. — Mārtiņš negribot pasmejas. — Viņam vajadzīgi piecdesmit mauzeri, ar ko atsist reakcionāro armiju, bet ar vienu nelieti sava paša dzimtā viņš netiek galā... Desmit gadu jau viņš uztur pamestu, slimu sievieti ar bērnu. Un tāpēc vien, ka pametējs negēlis reiz bijis viņa draugs un viņš iedomājies, ka zem viņa iespaida tā ar šo nelieti ielaidusies... Par viņa drosmi un pašaieliedzību stāsta veselus anekdotus. Bet jūs tos laikam nesapratīsiet. Jums pārāk sveša tā pasaule, kurā mēs dzīvojam un strādājam.

— Viens no tiem — varoņiem un pestītājiem? — Jānis ironiski iebilst.

Marija īgni parausta plecus un tinas Jāņa pasniegtā kažokā. Viņu nekas nespēj pārlicināt.

— Tie mauzeri ir tā labākā lieta, — Zvīgzne, aizjūgus kārtodams, ierunājas starpā. — Ja tā domā, ar cimdiem, kā līdz šim, tad nekas neiznāks. No Kokneses visi palaisti vaļā — divi trīs, kā tur, pievākti. Domājat, viņi taupīs? Viņi tāpat atdarīs pretī? Tad jūs to sugu par maz pazīstat. Paprasiel, uz laukiem to jums katrs sacīs. Un tāpat viens otrs no tiem pašiem mūsējiem. Tāpat zagļi un blēži. Kas par pagasta vecāko vai liesas priekšsēdētāju bijis, neviens līrām rokām nav aizgājis.

— Tā jūs viņus neizmācīsiet... — Mārtiņš palīdz Marijai iesēties ratos. — Tad labāk raugiet visu pagasta pārvaldi saņemot savās rokās, lai viņi netiek klāt. Jūs esat tas vairums, jūsu rokās spēks. Vajag tikai vienprātīgi rīkoties.

— E, tā mūsu rīkošanās ir tāda... — Zvīgzne uzcērt zirgiem un nikni sarauj grožus. — Ja tur nebūs citi, kas dara, tad no mūsu rīkošanās nekas neiznāks... Kur velkas, velni! — Viņš rausta zirgus no vienas puses ceļam uz otru. Rati spēcīgi lēkā. Ilgu laiku sarunāties nav iespējams.

Gandrīz tūliņ pēc pusdienas sāk tumst. No ziemeļiem uznāk melni mākoņi — kā ar drēgnu, samītu autu noklāj visu debesi. Redzams, taisās uz snigšanu. Krēsla savelkas ātri. No neaizsalušās Daugavas

kāpj migla un vieglām plīvām lēni šļūd līdz lielceļam un pāri tam. Siliņi, ataugas, grāvmalu krūmi, mājiņas ar kailu koku puduriem un aku vindām pamazām iemirkst smagā novakares tumsā.

Likumā, kur lielceļš novirzās gandrīz lejā, uz Daugavas pēkšņi uzliesmo dūletāju uguns. Garš liesmas zobens izstiepjas pār ūdeni, līdz atduras šajā krastā. Kupliem virpuļiem dzirkstis vērpijas gaisā. Un no piepešā spožuma visa apkārtnē ar reizi nogrimst tumsā.

Viņā pusē Kurzemes silu var sazīmēt kā melnu, izlikumotu sienu. Bet tad tālu priekšā aiz viņa, tālu aiz dūlētāju uguns, paplaukst blāvs sarkanums. Acumirkli paplaiksnās uz vietas, tad sāk pļesties un celties augstāk. Tumši kvēlains sarkanums manāmi apgaismo braucējiem ceļu.

— Deg tur arī... — Zvīgzne dzīvi iesaucas un rāda ar pātagas kātu. Visi lūkojas turpu, bet neviens neatbild. Drausmīgs ir tāds ugunsgrēka spīdums melnā rudens naktī.

Ugunsgrēka blāzmā viņpus Daugavas lūkodomies, viņi labu laiku nepamana otru, šajā pusē, un, kā liekas, daudz tuvāk. Blāzmas gaisā tam mazāk. Bet caur retajām priedītēm skaidri saredzama plīvojoša uguns. Kad pagadās lielāka sprauga, tad redzami balti mūri, pār kuriem staipās sarkanas uguns mēles.

Gandrīz reizē viņi visi četri ierauga to.

— Atkal deg! — Marija iesaucas sarauktu pieri, baiļu un dusmu aizrautā balsī.

— Muižas šķūnis... — Zvīgzne paskaidro. — Tur tie draguni bij iekortelēti.

Jaunā spīduma pievilkti, viņi nemana, ka ceļš no kalniņa ar līkumu ievirzās šaurā gravā. Gar abām malām tur stāvi smilkšu pauguri ar zemām, biežām priedītēm. Ja vērīgāk lūkojušies, viņi pamānītu zem priedītēm abējās pusēs kustamies un ņirbam. Ja rati, no kalna lejup braucot, mazāk rībējuši, viņi dzirdētu iesvelpjamies, dzirdētu uztrauktu sasaukšanos, tad kņadu, skrejošus soļus, sausu zaru knakstēšanu un sasalušas zemes dimdoņu. Tikai otrā kalniņā pabraukušies, viņi ugunsgrēka blāzmā ierauga uz kroga pusi bēgošus cilvēkus.

Kroga priekšā viņi iebrauc uztrauktā, čalojošā pūlī. Viņus ieslēdz

no visām pusēm. Tumsā nekā skaidri nevar saredzēt. Bet izjūtams ir, ka pūlis te spiežas vairāk aiz ziņkāres nekā ar ļaunu nolūku.

— Biedri! — kāds sauc. — Maldināšana notikusi. Tie nav drauguni — tikai ceļa braucēji!

Var manīt, ka saņem zirgiem aiz galvām. Nelaiž ne uz priekšu, ne atpakaļ.

— Tie ir kādas muižas zirgi! — kliedz cits. Un tad kāds trešais. — Biedri, nelaiž vaļā! Vajag aplūkot, kas tie par ļaudīm un ko viņi ved.

Kņada kļūst vēl lielāka. Marija instinktīvi spiežas pie vīra. Zvīgzne lūko kaut ko iestāstīt tuvākajiem, bet viņa balss iejūk un apdziest vispārējā čalā. Mārtiņš sēd mierīgi un mēģina ko saskaņot melnajā, virmojošā pūlī.

No kroga puses caur pūli laužas lukturis. Paspīd un nogrimst kā melnā vilnī. Un tad uzzibsnī atkal pie pašiem ratiem. Manāms, ka pūlis pašķir ceļu. Redzams, tuvojas priekšniecība.

— Tura ciet, biedri! — skan pavēloša balss. — Pārlūkosim, kas tie par kungiem.

Uguns vispirms iezibsnī Marijas acīs. Viņa viebjas kā aiz sāpēm. Manāms, ka simts acu pāri no tumsas dzeļas viņās sejā. Skan ironiski saucieni un piezīmes.

— O, kas par dāmām!.. Zvērādas kažoki... Un kā viebjas... Biedri, palūkojiet, kas viņiem tajā vezumā!

Nu lukturis pavērsts pret Jāni. Un tajā pašā acumirkli atskan gaviļējošs sauciens:

— Biedri! Tie mūsu muižas zirgi! Tie ir baroni vai viņu puīši!

— Pats tu esi barona puisis, muļķi tāds! — Zvīgzne baras un velti mēģina izraut pātagas kātu, ko kāds satvēris un nelaiž vaļā.

Kņada atkal kļūst lielāka. Atsevišķu teicienu un vārdu vairs nevar atšķirt.

Lukturis nu apstājas pie Mārtiņa. Turētājs paliecas un ieskatās tuvāk. Un tūliņ gaisma nervozi pašaudās. Lukturis noslīd uz leju, un gaismas plankumā uz Mārtiņu pastiepjas netīra roka pirktā mēteļa piedurknē ar platu, modernu atloku.

— Robežnieks, ja nemaldos... Atvainojiet, biedri! Mēs nezinājām.

Tumsā nekā nevar redzēt... — Roka atlocītā piedurknē spēcīgi krata Mārtaņa roku. Tad uguns zibsnī atpakaļ pūlī. — — Biedri, atkāpieties nost! Paziņas. Mūsu pašu ļaudis.

Tuvākie dzird un kāptos atpakaļ. Bet tie no malām vēl trakāk spiežas virsū — prašņā, sasaucas un neklausās, ko citi mēģina ieskaidrot.

Ar pūlēm braucēji izklūst no ratiem un virzās uz krogu. Lukturis iet pa priekšu. Pūlis drūzmējas apkārt un virzās līdzi. Saspiežas kroga durvīs un pieplūst pustumšos koridoros. Vedējs ar pūlēm izbrīvē ceļu.

Lielā kroga istabas ir ļaužu pilnas. Drūzma tāda, ka apgriezties nevar. Troksnī pats sava vārda nevar sadzirdēt. Tabakas dūmos un garaiņos nekas skaidri nav saskatāms. Niķeļa lampas ar resnajiem cilindriem peld kā baltā mākonī.

Visāda vecuma vīrieši — ar ganu zeņķiem sākot un sirmiemiem večiem beidzot. Sieviešu ap desmit — vairāk nesaskaitīs. Visiem plintes plecos — tiem, kas pie galdiem sēd, starp ceļiem iespiestas. Kādiem retiem zaldātu plintes; tie ir sevišķi pašapzinīgi un turas nosāņus. Un ja pagadās pūlī, viņi ir tie runātāji, un pārējie klausās. Visam vairumam muižās un mežsargiem konfiscētas medinieku divstobrenes. Bet kādam pārim gluži vecas, aprūsējušas, nezin kad lietotas kramenīcas spoži baltiem, tikko kā izdrāztiem lādējamiem kociņiem. Pāra zeņķiem virs kažociņa uzjozti stacijas žandarmam un uradņikam noņemti zobeni. Un kam nekā neredz, tiem revolveri kabatās. Pienācēju priekšā tie bāž rokas kabatās, velk savus ieročus laukā un bāž atpakaļ. Un visiem pa vidu maisās mazs, sakaltis večuks baltu kulīti plecos; ap piedurkni viņam baltas drēbes strēmele un uz tās ar sarkanu tinti uzkrāsots krusts.

Luktura nesējs izgādā ienācējiem vietu dibenistabā pie gara, apsēsta galda. Divas rindas tējas glāžu kūp uz galda. Ķarotītes šķend, papirosi un pīpes dūmo. Troksnis tāds, ka ausis žvingst. Ķarstums un aitādu kažoku smaka, ka dvaša aizraujas. Valodas straujas un uztrauktas. Sejās nervozi, šaudīgi vaibsti. Rokas plātās pa gaisu. Elkoņi dauza galdu. Viņā galā kāds ūsains ādas kamzoli cilā brauņņa pistoli un mēģina apkārtējiem izskaidrot viņas mehanismu.

— Upenieks? — Mārtiņš ievaicājas, vedējā labi noskatījies.

Tas apstiprinādams pamāj ar galvu.

— Es esmu šejienes miliču patruļas priekšnieks. Mēs te esam trīssimts cilvēku. Es ar vienu nodaļu te, otrā apsarga dzelzceļu. Tie citi — tāpat pienācēji.

— Ko īsti jūs te sargājat?

— Ceļu apsargājam. Kontrolējam visus, kas brauc. Mums ir ziņas, ka aizbēgušie muižnieki uztur sakarus ar vietējiem melnsimtniekiem. Neviena mēs tā nelaižam cauri... — Viņš kaut ko iedomā, un viņa tumšā, jaunā seja savelkas smaidā. — Redzējāt, kā šķūnis deg? Te bij apmetušies draguni no Kokneses, Skrīvermuižas, Lielvārdes un Rembates. Šovakar būtu notikusi sturmēšana, bet pamanījās un aizbēga. Tad zēni aizdedzināja šķūni.

— Un tad jūs pirmiņ tur, gravā, apsargājāt ceļu, lai draguni nenāk atpakaļ?

— Taisni tā. Notika pārpratums. Jūs tumsā noturēja par draguniem, tāpēc izcēlās tas... apjukums.

Mārtiņš smaida un sāk stāstīt, kur viņi dragunus satikuši. Par to interesējas visi apkārtējie. Ap sēdētājiem saspiežas pūlis ziņkārīgu. Runā cils caur citu. Katram gribas stāstīt savu par gatavošanos uz dragunu apšaudīšanu.

Burzmā kāds piegrūž papriekšu Jānim, tad Mārtiņam pie pleca.

— Kungi — a, kungi! — Zvīgzne uztraukts pieliecas. — Viņi man tos zirgus grib ņemt nost. Muižas zirgi, saka. Jūsu mantas taisās izkravāt...

— Pagaidiet, es to lietu nokārtošu... — Vīrs ar lukturi aiziet Zvīgzņem līdzi.

— Dzeriet nu! — Mārtiņš piebīda Marijai glāzi tuvāk.

Bet viņa skatās apkārt kā tramdīts, ielenkts zvērēns. Viņai liekas, ka šis apbruņotais pūlis tīko viņiem uzkrīst un nobeigt. Jānis velti biksta viņai un nikni mirkšina. Viņa nevar un nevar apslēpt savu riebumu pret šo rupjo, uzmacīgo pūli, pret papirosu galiem piemētato un piespļaudīto, dūmu un smirdoņas pilno telpu, pret visu šo burzmaino, trokšņaino apkārtni.

No sākuma pūlis viņiem apkārt izturas manāmi neuzticīgi, pat

naidīgi. Bet kad Mārtiņš izstaigājas pa vidu, sarunājas ar vienu otru, ar pazīstamiem un svešiem, neuzticība pamazām zūd un ziņkāre atslābst. Pēc kādas stundas viņi vieni sēd savā galda galā un, neviena nevēroti, dzer savu teju.

Jānīm visu laiku apmeram tāda pati sajūta kā viņa sievai. Ar visu varu viņš nopūlas to apspiest, pārlicināt sevi, ka tā pārejoša, ka tā neīsta un nedabiska, bet neizdodas. Brauc viņš taču ar stingru gribu piedalīties kustībā, iet ar tautu roka rokās — pēc iespējas piepalīdzēt atsvabināšanās kustībā un sevi rehabilitēt. Vai tad viņš pirmo reizi pūli? Vai viņam sveši šie cilvēki un tas, kādēļ viņi te sanākuši? Un tomēr viņam pretīga šo ļaužu kņada, ziņkāre, uzmācība — viss. Viņš ir no tiem, un tomēr sajūtas it kā atrauts un svešs...

Viņš iespiež galvu rokās un domā grūtu domu.

Uz rīta pusi, kad viņi brauc projām, pūlis kļuvis daudz retāks. Viņus gandrīz nemaz vairs neievēro. Tikai kāds plecīgs vīrs plinti plecos stāv stadulas vārtos un nogremjas viņiem pakaļ.

— Asars... — Zvīgzne tramīgi pamet ar galvu atpakaļ un manās izbraukt no kroga uguņiem tumsā. — Lielais meža ģēģers. Tas man tos zirgus gribēja noņemt.

Visu pārējo ceļu viņi nobrauc bez sevišķiem starpgadījumiem. Tikai verstu desmit no mājām, pašu pagastā, gaismai austot, no ceļmalas grāvja izceļas dažas galvas, un barga balss pavēl apstāties. Sanāk atkal pāra desmit plintēm bruņoti vīri. Bet ar tiem Zvīgzne viens pats tiek galā. Visi pazīstami, kučieris ar tiem lielas ceremonijas netaisa. Palūkojušies sēdētājos, viņi sakaunējušies atraujas un cits pēc cita nolien atkal savā grāvī.

Muižā pils vēl deg. Galvenai ēkai un tāpat torņiem jumti nobrukuši. Robainie mūri rēgojas kā ķēmi caur kailajiem kokiem. Augšā gar logu caurumiem vēl laiski plīvojas bālas liesmas. Apakšā balti dūmi kūp, un kad pietur zirgus, tad var dzirdēt, ka kaut kas degdams klusi knirkst. Pagalmā guļ izmestas sadauzītas klavieres un vēl šādas tādas lietas, kuras no atstatuma nevar skaidri saskatīt un sazīmēt. Uz ceļa izkaisītas saplūkātas grāmatas zeltītos sējumos un papīri. Grāvī apdeguši tilla aizkari ar zeltītām listēm.

Citas ēkas visas rādās veselās. Muižkunga baltā māja iesāņus arī

liekas gluži neaizskarta. Tikai logiem slēgi ciet, un lievenis, no teju nes redzams, pavisam apsnidzis. Brīdi viņi pastāv, klusu nolūkodamies. Nevienas dzīvības zīmes nekur nemana. Marijai acis asaru pilnas. Ar varu valdīdamās, viņa spiež uzroci pie sejas.

Kučieris grib braukt tālāk, bet Mārtiņš aiztur vēl un kāpj lauka.

— Kur tu? — Jānis tver viņu aiz rokas. — Es domāju, tu brauksi pie mums.

Mārtiņš purina galvu.

— Ko es pie jums. Ne ciemoties un atpūsties es esmu braucis. Sveiki!

— Neatstājiēt mūs... — Marija asarām lūdžas. — Ko mēs te vieni darīsim? Man būs tik bail. — Viņa arī tver Mārtiņu aiz rokas.

Mārtiņš satver viņas roku un noglauda.

— Nebaidieties. Jūs nevienam nekā ļauna neesat darījusi, un jums neviens nekā nedarīs. Tie ļaudis izskatās rupji un varmācīgi no ārpuses, bet sirds viņiem laba. Tauta ir laba, svainen. Papūlieties ar viņu draugos tikt, un es galvoju, jums nebūs tas jānožēlo.

— Tauta? — Marija kā vaicādama palaiž acis apkārt.

Bet Mārtiņš jau iet projām. Pa lauku ceļu kalniņā un mežam cauri.

Jānim pakallūkojoties diezin kāpēc kļūst sēri ap sirdi. Šā vai tā — tas tomēr viņam tas tuvākais cilvēks. Kas viss kopā nav pārrunāts, pārdzīvots un pārcests... Un tagad viņš aiziet! Taisni tagad, kad vairāk nekā jebkad vajadzētu kopā turēties. Un uz kurienu iet — pat to viņš brālim nesaka.

Un pirmo reizi Jānis skaidri sajūt, ka kaut kas viņu starpā ir pārtrūcis. Mazs, neredzams pavediens, kas tomēr saistīja ciešāk nekā resna virve. Arī to viņš zina, ka jau sen pārtrūcis, bet sajūst to īsti jūt tikai tagadējā nemiera un posta laikā.

Posta laiks... Jānim sīki drebuļi noskrien pār visiem locekļiem. Mākslotā sajūsma ir nozudusi — kā, vējam uzpūšot, sarma no koka zariem. Viņš skatās pelēki miglotā rīta tukšumā un tīstās ciešāk mēteli.

3

*P*a kapsētas ceļu virzas milzīgs ļaužu pulks.

Pa priekšu iet lauku muzikantu orķestris, gandrīz bez pārtraukuma sēru maršu spēlējams. Aiz viņiem vienos ratos ved divus melnus zārkus ar sarkaniem pārklājumiem. Tur muižas apšaudišanā un cīņā ar draguniem kritušie. Zārki apkrauti sarkanām papīra rozēm, izpītiem brūkļenāju un staipekņu vainagiem. Plintēm bruņoti miliči iet zārkiem abējās pusēs. Tālāk pavadītāji nāk rindām — pa seši cilvēki rindā. Zemnieki un pilsētnieki, un sevišķi daudz sieviešu, jaunu un vecu. Pa starpām redzamas skolnieku un studentu cepures. Pār galvām vaļīgi nokārušies trīs melni karogi.

Gājiens virzās klusu un svinīgi. Ik sejā redzams, ka tuvinieku ved uz kapiem, kaut gan viss lielais vairums kritušos nav ne pazinis, ne redzējis. Soļu raustītās marša skaņas nespēcīgi klīst pelēkas miglas pilnā gaisā.

Kapsēta jau tā ļaužu pilna. Ar pūlēm nesēji aizspiežas līdz izraktam kapam. Miliči sastājas apkārt un lūko atturēt drūzmu, kura spiežas izmesto smilkšu pauguriem pāri. Nav ne mācītāja, ne ķestera, ne visas parastās garīgās ceremonijas. Asaru un mutauliņu arī neredz,

tāpēc ka piederīgo nav klāt. Vecākie ļautiņi apjukuši un, kaut ko gaidīdami, vēl skatās apkārt.

Bet vairāk nekā nav. Zārkus nolaiž kapā, un miliči aiz vaļņa izšauj trīs zalves gaisā. Zalvēm vajag izskanēt vienkopus, imponanti — bet neizdodas, neskatoties uz priekšnieka enerģiskiem mājieniem un komandu. Plintes izspraukš cita pēc citas; šāvēji uztraukti, un pirksti nervozi ķerstās nevietā. Bet iespaids arī tā ir liels. Trīs viļņi parskrien drūzmai, tad tā atkal norimstas. Muzika nospēlē un apklust. Pūļa gaida un aizturēts uztraukums sastrindz līdz beidzamajam.

Bet tad, uz kāda kapa soliņa pakāpies, pūlim pāri paceļas Mārtiņš Robežnieks. Pa tām pāra dienām, kā šē uzturas, viņš jau gandrīz visiem pazīstams — arī tiem, kas viņu agrāk nepazīna kā sava pagasta cilvēku. Un tad pūlī ikvienam liekas, ka taisni viņš ir tas, ko gaidīja. Viņš pateiks to, kas ikvienam te būtu sakāms. Tā ir tā vienādi noskaņota pūļa jūsma, kas runātāju apņēma kā ass, plīvojošs gaiss, kā dzirkstu pilni viļņi, kā neapzināms, iedvesmējošs dzinēja spēks.

Ne sentimentalā kapsētas jūsma izskan Mārtiņa runā. Neparasta kapos ir šī neskaļā, bet tomēr no vienas malas līdz otrai dzirdamā runa. Vienkārša, nemākslota un neizpušķota valoda, nemeklēti vārdi un nevārstīti teikumi. Bez patosa, studētiem un piemērotiem žestiem, bez jebkāda āriškuma. Neparasts kapos runātājs pats — pelēkā mētelī, dziļi uzmauktu platmali galvā. Visu laiku neviena acs nenovēršas no viņa. Neviens vārds un neviena skaņa neiet pazušanā.

Pie šī kapa nevar runāt par mieru un atpūtu, par nobeigto un sasniegto. Te priekš acīm tikai cīņa — sen sāktā, vēl nenobeigtā apspiesto un nomākto cīņa pret saviem verdzinātājiem. Šī cīņa ir tikpat veca, cik ilga visas cilvēces un atsevišķo tautu vēsture. Vergu cīņa pret saviem kungiem, zemnieku cīņa pret laicīgajiem un garīgajiem feodaļiem, ticību kari, atsvabināšanas kari, cīņas dēļ konstitūcijas, cīņas dēļ republikas — viss tas tikai nepareizi izcelts un nepareizā gaismā nostādīts vēstures surogats. Cauri tam un aiz tā gadu tūkstošiem cauri velkas neapprakstīta un neapdzejota zemāko šķiru cīņa pret augstākajiem. Tas ir visas dzīves un attīstības, un kultūras dzinējs spēks. Apspiesto cīņa pret apspiedējiem, nabago pret bagātajiem, taisno pret netaisnajiem. Taisnības cīņa pret varu, nākotnes pret

pagātnes važām. Ikvienas tautas labākie un drošākie arvienu bijuši tie, kas kailām rokām saceļas pret zelta, varas un ieroču bruņoto kulaku. Tie, kam savas šķiras, savu brāļu nākotne dārgāka par paša dzīvību. Tauta lai neaizmirst tos, kas savām asinīm iezīmējuši viņas nākotnes ceļu. Mūžīga piemiņa par viņiem lai uzglabājas nākamās paaudzēs.

Klausītāji dziļi atvelk elpu, kad Mārtiņš nokāpj un pazūd pūlī. Šī pagasta piederīgie saskatās savā starpā un skatieniem meklē svešos. Visu sejās redzama lepna pašapziņa un pārākums: mūsējais! Tad pati no sevis sāk skanēt revolucionāra dziesma. Tuvāk ap kapu skan braši un strauji. Bet attālāk koraļus dziedāt paradīs pūlis stiepj, paliek iepakājis un, teksta nezinādams, tikai melodiju dūc līdzī. Bet tādai dziesmai arī vārdi nav no svara. Meldijas un ritma pietiek, lai ikviens apzinātos līdzdalībnieks un dzīvs loceklis kopumā.

Jaunos it sevišķi aizrauj apziņa, ka šī dziesma te skan kā protests un izsmiekls visam tam, kas te šajā vietā līdz šim skandināts. Kā izaicinājums tam, kas domātos vēl turpmāk šē kalpot vecajiem paradumiem. Bet ziņkāres atdzītās vecītes un tēvi sāk apkārtskatīties un neomulīgi taustīties.

Bet tad uz soliņa parādās otrs runātājs. Resnais. Un no viņa runas arī dažam labam no pārējiem kļūst neomulīgi. Viņš runā pārstiprā, pārskalā balsī, rokām mētādamiem un visiem locekļiem kustēdamiem. Un visa viņa runa ir viens vienīgs sauciens pēc atreibības. Varu pret varu, asinis pret asinīm. Viņš nerunā tautai, ne zemniekiem, ne demokratijai. Viņš griežas tikai pie tiem nedaudziem stiprajiem, kas nāves nebaidās. Ne nejaušas gadījuma nāves, kādā krituši šē aprokamie. Viņam no svara tikai tie, kas spējīgi apzinīgi atriebt kritušos biedrus un paši krist, kad savu nāvi iepriekš atriebruši ar apspiedēju un nodevēju dzīvībām.

Runa manāmi uztrauc pūli. Pār spēcīgu zemnieku nerviem it kā ciets pirksts ar asu nagu skrapsta. Sievietes bālē un kā saldamaš spiežas cita pie citas. Šur tur kāda iešņukstas, kāda cita gari stiepti ievaidas...

Jānis Robežnieks mana, cik nelāga iespaidu Resnā runa atstāj klausītājos. Visu laiku viņš pats klausījies runātājus un vērojis pūli.

Līdz pēdējam acumirklim nav varējis izšķirties, runāt pašam arī val ne. Gribētos, ļoti gribētos. Bet no prāta neiziet Mārtiņa postums un dažādās baumas par soda ekspedīcijām un notikumiem Krievijā. Taču acumirklim ir lielāka vara nekā ilgi un dažādi izdomāti un pārdomāti šaubām. Marijas biklums viņu nespej aizturēt. Viņa glēvums tikai vēl vairāk aizkurina viņa godkāri. Resna neladīgā runa izšķir, kur viņš pats nevarēja izšķirties. Acumirkli viņš ir uz soliņa un runā.

Jāņa Robežnieka runā nav ne Mārtiņa idejiskā lietišķuma un loģikas, ne Resnā fanatisma, kaut gan runāt viņš runā par to pašu cīņu. Grūti viņa runā satvert vadošu pavedienu un apjaust, pret ko isti viņš uzstājas un ko propagandē. Aizķert viņš aizķer visu, kas tagad ikkatram pašam prātā. Bet īsas, nepārprotamas atbildes uz degošiem jautājumiem kā Mārtiņa runā tur nav. Viņš runā par revolūcijai draudošām briesmām, bet nesaudzīgas cīņas prasījumu skaidri un noteikti neuzstāda. Viņa runā vijas dzejiskas gleznas un jūsmīgas alegorijas. Vecais kapsētas sentimentalisms un jauno dzīves uzplūdu spars. Viņš pazīst savus zemnieku ļaudis. Viņš zina, ka gar sausiem teoriju un partiju jautājumiem šo ļautiņu vairākumam nav daļas. No brutālas cīņas viņi instinktīvi novēršas uz cīņas fantazijas un romantiskas iedomas ceļiem. Un tad pa tiem viņš vadā savus klausītājus, sajūsminās pats, runā garāk un daiļskanīgāk, nekā pats to sākumā bij iedomājies.

Ļaudīm Jāņa Robežnieka runa patīk. It sevišķi pēc Resnā neciešamā skaļuma un nejaukiem cīņas tēlojumiem. Robežnieks nerauj ar varu, brutāli negrūž acīs neciešamas, asiņainas ainas. Viņa runā var klausīties, līksmināties un atpūsties. Atpūsties un aizmirsties vieglā, vēsmīgā reibulī. Atviegloti visi skatās savā skolotājā, un daudziem ienāk prātā, ka līdz šim viņi to pienācīgi nav novērtējuši un cienījuši. Tikai jauniešu pulciņš, kur attālāk nomalē, saskatās, sačukstas un nosmīn. Tiem jau bijis konflikts ar skolotāju jaunās programmas pēc.

Pēc beigtas ceremonijas ļaužu pulks juku jukām, revolucionaras dziesmas koraļu meldijās dziedādams, dodas uz biedrības namu. Tur šovakar atkal sapulce. Jānis Robežnieks ar savu sievu braukšus iegriežas Karlīnes muižiņā pie Meijera.

Mamma ir slima. Vairāk garīgi nekā miesīgi slima. Pretīgs viņai šis prastais, neērtais dzīvoklis, pilns piekravāts no muižas atvestām mēbelēm. Neizturama visa šī burzma un kņada, visi tie prastie ļaudis, kuri te nāk un iet kā savās mājās — ved projām miltus un gaļu, un zirgus, un ratus un tad vel piedraudē. Jādzīvo vienā uztraukumā un bailēs — kad ugunsgrēki gandrīz katru nakti spīgo logos, šāvieni sprakst tuvāk un tālak, un no Dzilnas kroga skan nerimstīga čala.

Mamma guļ puszviļus dibenistabiņā uz lielā dīvana. Trīs spilveni aiz muguras, viens zem galvas, viens zem kājām. Biezs, villains lakats līdz pusei uzsegts, lai gan istabiņā aiz karstuma un zāļu smakas elpu grūti atvilkt. Smaršo Ķelnes ūdens un savāds vēsinošs parfims, bet pa vidu jaucas mētru eļļas spēcīgā, dzeļošā smarša. Istabiņa piekrauta mīkstām mēbelēm — kā vecu lietu magazina. Apgriezties nevar. Logs aizsegts villainām segām un aizsliets trim milzeņiem gumijkokiem, kuru galotnes duras griestos.

Mamma ir nervoza un īgna. Neviens viņai pa prātam nevar izdarīt. Meitu un znotu viņa jau no pat kāzām nevar lāgā ieredzēt. Šajā laikā viņa tos nevar ciest. Tagad viņai tikai uz Krieviju aizsūtītā jaunākā meita prātā. Par to vien runā.

Arī šovakar Jānis visādi nopūlas iemantot viņas labvēlību, bet velti. Viņa viebjas, kad znots izkalpodams tai pieduras. Sarauc pieri, kad viņš neviļus aizslāj lampai priekšā.

— Kādēļ tad nu atkal skrejāt atpakaļ? — viņa runā, kamēr tie vēl pa lāgu nav istabā ienākuši. — Rīgā nevarējāt dzīvot? Tikpat tur mierīgāk un drošāk.

— Nemaz nebažijieties, — Jānis runā brašā balsī. — Mūs te neviens neaiztiks.

— Ak neaiztiks! — viņa īgni izmēda. — Vai nav aiztikuši un vai neaiztiks vēl. Kurš te tagad drošs? Kas drusku labāks cilvēks un kam kas ir, lai tikai piesargās. Sliņķi, vazaņķi un visādi nelieši tagad tie valdnieki... Cik ilgi tas tā ies! Vai tad pavisam vairs apvaldas nebūs šitām bandām.

— Tauta, mam, nav bīstama, — Jānis dzīvi atsaucas pirmītējās runas atcerēs. — Rupja viņa kādreiz var būt, kādreiz arī varmācīga.

Bet jauna ne. Savos sirdsdziļumos ne. Pazīt vajaga tautas dvēseli.
Tauta — —

— Tauta, tauta... Varmākas un slepkavas, tā ir tava tauta. Tautas dvēsele, — viņa novelk vislielākā nicinājumā. — To dvēseli, to mēs nepazīstam, bet to dūri gan. To jau jūs te rīkojāt un gādājāt. Tas nu ir tas panākums.

Ar Jāni runādama, viņa skatās Marijas pārvērstā augumā. Un viņas skatiens ir tik nicinājuma un naida pilns, ka Marija sasarkst un novēršas. Acis viņai asaru pilnas. Viņa it kā patvērumu un aizsargu meklē pie Jāņa. Bet tam pietiek. Sievasmāte ir samaitājusi viņa tiksmīgo garastāvokli. Viņš apgriežas un iziet atpakaļ priekšējā istabā.

Pa to, rokas svārkkabatā sabāzies, staigā Meijers. Septiņi soļi turpu, septiņi atpakaļ — vairāk neiznāk. Kumodes, skapji, citcitā sakrauti polstēti krēsli, sarilinātas persiešu grīdsegas, milzīgas majolika vāzes, baltas statuetes bez postamentiem, tāpat kaktos noslietas. Un divi lieli spoguļi abos galos, viens otram pretī nostādīti. Lai iet turpu vai atpakaļ, Meijers redz savu attēlu — un laikam arī no tā tik drūms un nospiests.

Samta žaketes un mirdzoši baltā uzkrekla vietā viņam nu vienkāršs padilis svārciņš mugurā. Un zem tā rupjš adīts kamzolis divrindu pogām. Šī uzspiestā, neērtā garderobe viņu nospiež vairāk nekā nejdzīgā dzīve, bailes un nemiers. Ielocītā spāniešu bārdiņa izaugusi gara un spuraina. Viļņotie mati zemnieciski pielipuši pie galvaskausa, gar ausīm nostiepušies un pār apkakli noauguši... Pats sev viņš liekas neīsts un pretīgs. Apnikums un nogurums redzams viņa augumā un gaitā.

Jānis sēstas krēslā un skatās. Sievastēvs viņam uzmet tikai paviršu, vienaldzīgu skatienu un turpina soļot. Ne zīmes vairs no tās uzmanības un sirsnības kā pirms kāzām. Pārrēķinājies. Pārvērtējies. Šitas te izrādās nenožīmīgs un niecīgs tajā mutulī, kas te griežas apkārt. Pašam saviem spēkiem vien jārauga noturēties, lai bangas neierauj dibenā. Nav grūtāka stāvokļa kā tas starp tautu un lielkungiem.

Meijers izvelk, nervozi saberzē rokas vienu otrā un iebāž atpakaļ kabalās.

— Ko dzird jauna? — viņš ieprasās. Bet no balss jau dzirdams, ka prātīgas atbildes viņš negaida.

Jānis parausta plecus.

— Nekā sevišķa... Šodien glabājām revolūcijas upurus...

— Zinu, zinu... Te jau gāja garām... Ko Rīgā runā? Valdības karaspēks nāk vai nenāk?

Viņš nikni sagroza plecus. Kamzoļa atliktā apkakle grauž kaklu.

— Es nezinu... Es neticu... Ar Krieviju vienu pašu netiks galā. Revolucionārā kustība izplešas. Arī karaspēkā. Āgrarā kustība aug. Voronežas guberņā — —

— Gar krogu braucāt?

— Nē, pār kalniņu, pa baznīcas ceļu.

Meijers labu laiku staigā, domās nogrimis. Jāni neievērodams, kā liekas, gluži aizmirsis. Lūpas viņam reižu reizēm savelkas un iesvelpj banalas dziesmiņas paņēmienu. Bet taisni tad tiek dzirdama visa viņa nevarība un nemiers.

— Man ziņoja, ka šovakar nāksot atkal... — viņš ieminas, skaļi turpinādams visu laiku klusīnām vērpļo domu pavedienu. Katru vārdu izrunā par sevi, pa starpām uz durvīm klausīdamies. Bet tikai ķēkša dzirdama traukiem grabināmies. — Viss bij labi un kārtīgi, bet nezina kas atkal sakūdījis. Tagad jau vajag tikai vienam iemuldēties. Pūlis kā aunu bars skrien katram brēcējam pakaļ.

— Kas tad nu atkal? Tu taču biji kārtīgi ierīkojies. Ienaidnieku tev nebija daudz.

— Nebija daudz... Šodien viens, rītu divi, parīt divdesmit. Neprāts tagad vada ļaudis, bet instinkts. Akls, mežonīgs instinkts. Latvieša daba ir zināma. Viņš tev nosolīsies un noņemsies — bet tomēr darīs otrādi. Rakstura viņiem nav, gribas nav. Kustoņu bars, kas no viena dundura sāk bizot. Kas kungu maizē bijis, tas ir kungu kalps. Neviens viņiem to neizrunās no galvas.

Viņš piepeši pieiet un paver dibenistabas durvis. No turienes jau labu brīdi dzirdama mamma's niknā valoda un pa starpām skan Marijas nervozi iebrēcieni. Līdzko durvis pavērušās, Marija krišus apkrīt tēvam kaklā.

— Papi, viņa bar mani! — Elsodama viņa spiežas pie tēva.

— Tā ir nepiedodama palaidnība! — Meijera kundze baras, ar vienu vairak iekaisdamās. — Šitādā laikā, kad neviens pats par savu dzīvību nav drošs. Ko tu iesāksi ar mazu bērnu? Pati tu esi bērns, vadāma un sargājama. Palaidnība, palaidnība!

Meijers apjucis raisās vaļā un sēdina meitu krēslā. Skatās apkārt, Jāni meklēdams. Bet tas instinktīvi aizvirzījies tumšā stūrī. Grābsta aiz muguras un sagraubsta durvju kliņķi. Liekas, tas pats noliecas uz leju. Durvis klusiņām paveras. Jānis atmuguriski ieslīd iekšā un klusiņām aizver atkal. Klausās. Dzirdams, kā Meijers mierinādams murmina un mamma rādamās rūc. Bet tad aiz muguras spilgti iešķendās un kāds tumši un mīksti smejas.

Jānis pietvīcis apsviežas. Leitiete Juze pie plīts mazgā vara kastrolī un, viņā skatīdamās, klusi smejas. Linu baltā matu pīne mērcējas mazgājamā ūdenī skārda bļodā. Paraibā, tuklā seja sārti notvīkusi, balti zobi mirdz.

— Es škatos — skolas kungs. Es škatos — ko šis te meklē... — Viņas acis smejas vēl vairāk nekā mute.

Nelielas, ūdenszilgas, lakstošas acis.

Jānis lūko saņemties un virzās tuvāk.

— Es gribēju — glāzi ūdens. Tur ir karsts kā ellē.

— Te ir vēl karstāks nekā ellē... — viņa smejas un pavirši noslauka rokas priekšautā. No glāzes, ko viņa spainī piesmeļ, liela lāse nokrīt uz kailās rokas, rit lejup un ligojas pie smailā elkoņa. — Lūdzu, lūdzu — dzeriet.

Jānis dzer un skatās leitietē. Viņa ir nodūrusi acis un ar otru roku glauda balto, karsto plīts podu.

— Vēl viņu, — Jānis lūdz. Patiešām, stipri izslāpis.

Izdzēris paies glāzi un noliek plauktā. Griezdamies no mugurpuses uzmet skatienu tuklajam kaklam un visam, platā katuna jakā terptam, pazemam, spēcīgajam augumam.

— Biju kapos, — Juze plāpā. — Dzirdēju — jūs runājāt. Smuki runājāt.

Tauta... Jānim arī ap sirdi kļūst silti.

— Nu — kā jūs šē jūtaties? — Un redzēdams, ka viņa nesaprot, atsak citādi: — Jums te nav bail? Jūs nebaidāties?

Viņa smejas par to, ka viņu tik smalki uzrunā par jūs.

— No kā es baidīšos? Ko man kas var padarīt?

— Dūšīga jūs esat! — Jānis smejas un uzsit ar plaukstu uz platās muguras. Un kad viņš patur roku drusku ilgāk, nekā būtu vajadzīgs, viņa neatraujas un nespiedz. Tikai sagroza plecus un izgorās kā kaķiete, kad to glauda.

Tā vienkārši roku atņemt, it kā nekas nebūtu bijis — nu vairs nav iespējams. To sajūt viņi abi. Juze nodur galvu vairāk pie plīts un, kā skaļus smieklus valdīdama, iekož apakšlūpu zobos. Jānis pieliecas tuvāk. Mute viņam šķobās, gribēdama runāt un vārdu neatrazdama.

— Juze... — viņš, izdveš.

Bet tajā acumirkļī viņus iztraucē svešāds troksnis.

— Jāni, nāc. Rādās, viņi ir klāt.

Acumirkļī Jānim kājas it kā pielīp grīdai. Instinktīvi viņš atskatās uz mazajām āra durliņām. Bet pamana, ka Juze cieši skatās viņā. Un tad viņš lūko saņemties un paceltu galvu iziet.

Tajā pašā brīdī veras arī durvis no priekšīņas, un istabā sanāk četri jaunekļi ar plintēm. Vadonis, brašs puisis dzeltenām ūsām, Jānim pazīstams no tiem laikiem, kad gāja aģitēt tīreļa grāvračus. Vītols.

Ienāk braši, nekā laba nesološām sejām. Bet greznās mēbeles un Meijera kundziskā poza atstāj manāmu iespaidu uz viņiem. Arī Jānis pamanās ar savu.

— Sveiks, Vītoli! — Viņš sniedz tam roku.

Roku Vītols liekas neredzam. Bet sveicinājumu tomēr atņem, roku kareiviski pie cepures likdams. Vairāk viņš to neievēro.

— Atvainojiet, Meijera kungs. Mums ir ziņas, ka vienu plinti jūs tomēr esot noslēpuši. Atdosiet labprātīgi, vai mums būs jāizdara kratīšana?

— Kas jums tādas ziņas pienes?

Bet te kundziskā poza Meijeram vairs nelīdz. Četri plintes resgaļi smagi nobrakš uz grīdas. Vītols pavirzās pussoli uz priekšu.

— Tā ir mūsu, ne jūsu darīšana... Atdosiet ar labu, vai mums būs pašiem jāmeklē?

Meijers skatas cieši savos vajātājos. Bet šoreiz viņam neizdodas piespiest tos nolaist acis. Viņš sakustas pats un nolaiž galvu.

— Es nezinu, ko jūs vēl no manis gribat. Liekas, es nekur neesmu aizliedzies. Viss, kas no manis prasīts, ir nodots īstā laikā un vietā. Un tomēr vēl neuzticība un tādi — traucējumi.

— Nekā nevar darīt, Meijera kungs. Diezgan jūs savā laikā mūs esat traucējuši. Tās lomas mainās un likteņi, Meijera kungs.

— Vai es jums neuzrādīju veselu noliktavu muižas pagrabā? Paši jūs taču savu laiku nebūtu atraduši. Un patronas jums vel pāri nedēļam pietiks. Ja nemaldos, šitā arī no tām?

Viņš pastiepj roku pie Vītola plintes, bet tas dusmīgi atrauj un prasti atgrūž Meijera roku.

— Nagus nelieciēt klāt. Tā te nava no jūsējām. Tā godīgā cīņā noņemta draguna plinte... Bet tad viņš atgiedas un redzami saskaišas par savu pļāpību. — To plinti šurp, Meijera kungs!

Ne vārda nesacījis, Meijers ieiet stūrī aiz krēsliem un spoguļa. Iznes no turienes jaunu, dārgu mednieka divstobreni.

— Tā man dāvana, — viņš sēri saka, nelabprat no rokām laizdams.

— Barona dāvana! — viens Vitolam aiz muguras iesaucas.

— Un patronas? — Vītols stingri noprasa. Meijers atnes kastīti ar patronām. Sviešus atsviež un novēršas. Viss viņa augums izrāda aizskārumu un apvaļņojumu.

— Un vairāk jums nava? — Vītols prašņā. — Es jūs brīdinu. Jūs zināt, kas slepeniem ieroču slēpējiem gaidāms.

Meijers netur par vajadzīgu atbildēt.

— To jau nu gan, biedri, varējāt atstāt, — Jānis nedroši iebilst. Bet viņam neviens nepiegrīž vēribas.

— Un tagad — uzvelciēt mēteli! — Vītols rīko.

Meijers manāmi saraujas.

— Uz kurieni?

— Uz Dzilnas krogu, pie patruļas priekšnieka.

— Vai tas ir vajadzīgs, biedri? — Jānis jaucas starpā. — Plinti mūs esat atņēmuši — ko tad vēl?

— Mums ir pavēlēts, un pavēli mēs izpildām... Velciēt mēteli!

Sievietes ir padzirdējušas troksni. Marija iznāk durvīs un iekliegdamās atkrīt atpakaļ.

— Mam, mam! Viņi to grib nošaut!

Jānis steidzas turpu. Meijers sakostiem zobiem vilcinādamies velk mēteli. Vedēji, skandala ar savējiem baidīdamies, kļūst nepacietīgi.

— Drīzāk, drīzāk! — Vitols piebiksta ar plintes resgali. Un viens no pārējiem pieliek: — Uz baznīcu jau nava jātaisās.

Sirma un nevarīga no dibenistabas smagi iznāk Meijeru mamma.

— Ko jūs gribat darīt? Zvēri tādi! — Viņas balss nemaz nav tik nevarīga. Viņa elso smagi, acis met zibeņus. Sejā no izbailēm ne zīmes — tikai nevaldāmas dusmas un nepārvarams riebums.

— Klusu, plancka! — Tas jaunākais no vedējiem draudoši paiet pretī un atvēzē plintes resgali. Bet sist vis nesit.

— Nu sit — sit! — Mamma ar visu varu virzās Jānim garām.

— Nositiet visus mūs. To jau jūs varat. Spēks jums ir. Nu — sit!

Marija, nervozi raustīdamās, balstās pret stenderi.

— Mamma... papī... — viņa šļupst.

— Neuztraucieties, manas dāmas, — Vitols ironiski mierina un atsākdams pamet jaunajam ar galvu. — Mēs viņu atkal drīz palaidīsim vaļā.

Viens no viņiem iziet pa priekšu — tad Meijers un aiz tā pārējie trīs. Juze pa durvju šķirbu noskatās pakaļ. Istabā acumirkli kļūst nepanesami klusu.

— Viņi to nogalinās... — Marija šņukst un ķeras mātei ap kaklu. Bet tā atbīda viņu un pagriežas pret Jāni.

— Kāpēc tu neej līdzi? Tie taču ir tavi brāļi.

Jānis negribīgi iet un mana, ka arī viņam pa ķēķa durvīm viena acs noskatās pakaļ.

Vedēji ar Meijeru jau iet nokalniņā lejup. Pilnīgi tumšs jau, un debess nomākusies. Bet aiz mākoņiem mēness, tāpēc tumsā vēl var sazīmēt piecus stāvus. Viens iet pa priekšu, trīs iepakaļ, Meijers vidū.

— Kas nāk? — pakaļējie apprasās. Bet kad Jānis atsaucas, vairāk nekā nesaka. Ļauj viņam iet līdzi.

Jānis iet, bet baigi viņam ir ap sirdi. Vējš drūmi šalc kailā ievu krūmā. Un desmit soļu priekšā rēgojas bruņotu vīru melnie stāvi. Kas tumsā nevar notikt? Kas te šajās melnajās naktīs nav noticis? Vai tas ir ievu krūms, jeb vai tie klusu sačukstas...

Viens paliek iepakaļis un gaida Jāni pienākam. Varbūt viņu pašu arī arestēs... Lail! Viņš nevar griezties atpakaļ. Viņš lūko sazīmēt gaidītāju. Ā — Vītols...

— Jūs gribat redzēt, kas ar viņu notiekas? — Vītols nevērīgi ieprasās. Jānim žēl, ka seju nevar sazīmēt. Viņam liekas, tad viņš uzminētu, vai lieta nopietna vai joks tikai. Bet Vītols novērš valodu uz citu. — Jūs arī bijāt aiz — — izbraukuši? Un atkal griezāties atpakaļ. Rīgā arī vis nav droši?

— Vai tad es drošības dēļ? — Jānis aizvainots atsaucas. — Braucu uz skolotāju sapulci. Braucu pēc instrukcijām. Man vajadzēja zināt, ko kopīgi nolemj — kas darāms un kas nav darāms.

— Jā... Jums jau izcēlās mazs konflikts ar vietējo organizāciju. Taisnību sakot, tas mūs visus drusku pārsteidza. Mēs bijām sagaidījuši, ka jūs iesiet priekšgalā. Bet jūs vēl ar varu gribējāt pretoties organizācijas lēmumam.

— Organizācijas, organizācijas... — Jānis sapīcis atsaucas. — Kas tā organizācija tāda ir? Es viņu — — Es neatzīstu — — es nevaru atzīt, ka organizācija kompetenta spriest arī tik specialā jautājumā kā skola un audzināšana...

Bet tad viņš atgiedas, ka tā nebūs pareizi. — Man, par nožēlošanu, beidzamā laikā vairs nebij ciešāku sakaru ar organizāciju.

— Nebij jau arī vairs iespējams. Aiz jūsu ģimenes un radniecības sakariem.

— Aiz skolas darbiem, biedri, — tikai aiz tiem! Revolucionārā kustība man laikam nav tālāk stāvējusi kā jums kuram katram. Es domāju, jūs paši to it labi zināt.

Vītols aizdedzina papirosu, sērkokociņu no vēja saujā miegdams.

— Ar jums, intelligentiem, tāda savāda lieta. Jūs ierodaties, saņģitējat, saceļat troksni. Bet, kad kustība iesākusies, kad masa sacēlusies, kad visvairāk vajadzīgs nopietna izglītota spēka — tad jūsu vairs nav. Tad jums jāaizbrauc privatās darīšanās. Tad jūs esat

ieprecējušies birģeliskā dzimtā, un smalkais tonis jums neatļauj pities ar vienkāršiem darba ļaudīm. Vienā otrā svinīga gadījumā drusku papļāpāt — to jā. Bet izturīgi palikt cīņā un neatstāt savu vietu...

Jānis nepagūst atbildēt — un viņam par to līdz asarām žēl. Krogs ir klat, Vītols ieņem savu vietu Meijera pavadņos.

Divi mazi logi nespodri spīd pa biezo mūru spraugam. Pie slitas kūko auklas pavadā piesiets, lupatsegu apklāts nodzīts zirģelis. Cilvēka neviena ārpusē nav. Un taču te ir svarīgs uzraudzītāju postenis krustceļos...

Priekškroga telpa tumša. Tikai pa vaļējām durvīm no otras istabas ieplūst drusku gaismas. Bet tukšs te nav. Var dzirdēt, neizmīguši gulētāji grozās un pusbalsī sarunājas. Šur tur spīd pīpētāju uguntiņas.

Otrā istaba ir pilna. Tur guļ uz soliem, gar sienam izlaidušies, un sed uz īsiem kroga soliem. Visi kreklos izmetušies un tad vēl nosvīduši. Četri viņējā galda galā spēlē kārtis. Tiem priekšā pilnas un pusdzertas tējas glāzes un graudu cukura sauļas. Turpat krīta gabals un galdā rindas vinnētu partiju atzīmējumiem.

Starp spelētājiem ir arī patruļas priekšnieks Virsnis. Zems, pāresns pusmūža cilvēks atpogātos ādas svārkos, pār kuriem dzeltenā siksnā piekārtas maksts ar revolveri. Pārējiem ieroči noslieti gar sienām un stūros.

Virsnis samiedz kārtis sauļā un noliek priekšā: vēlāk nobeigs partiju. Viņa labsirdīgā seja kļūst cieta un stingra, gandrīz barga.

— Lūdzu tuvāk, — viņš aicina Meijeru. Tas, durvīs apstājies, vērīgi aplūkojas istabā, it kā pētīdams un gribēdams uzminēt, kas viņam te sagaidāms. Meijers pievirzās. Vedēji neatstājas ne soli. Jānim sametas drausmīgi. Tā laikam izskatās pie karatiesas.

Jānis pavirzās durvīs. Patruļas priekšnieks aizdomīgi noskatās viņā.

— Ko jūs vēlaties? — Un tad pret Vitolu. — Kas tas tāds?

— Tas mūsu skolotājs, Robežnieks.

— Ā... Biedra Mārģiņa še nav?

Viens no ēdējiem pilnu muti groza galvu.

— Viņš sapulcē. Šodien pārvēlē rģcģbas komiteju.

— Mums būs Meijera kungs jānoprātina. Ja gribat, jūs varat uzgaidīt dibenistabā.

Viņš pieceļas un paver dibenistabiņas durvis. Tur divi sēd pie galda un cilā kādus papīrus. Vienu Jānis pazīst: bijušais skrīvera palīgs Liepiņš. Trīs četri kreklos guļ un sēd uz soliēm gar sienmali. Vecais grāvracis Zarēns uz palodzes lādē patronas. Ar mazu mēriņu grābj no pulvera kārbas, ieber čaulā un ar zīmuļa galu uzbāž virsū pēc mēra nogrieztu velteņa ripiņu. Svina lodes ar kaudzi sabērtas baltā bļodiņā.

— Liepiņ, panāc šurp! — Virsnis aicina. — Lapu papīra paņem līdzī.

Durvju malu patur rokā, līdz kamēr Jānis ieiet iekšā. Tad pietaisa. Bet durvis pašas palēnām atkal paveras. Jānis var dzirdēt visu, kas tur tiek runāts.

— Ko jūs tur, Zarēn, darāt? — Jānis braši ieprasās. Bet ap sirdi viņam nemaz nav tik droši.

Zarēns tikai mazliet pagriež uz viņu šaurās, īgnās ačeles. Sakaltusī, krunkainā seja ar sirmo, strupo bārdiņu paraustās kā ļaunā smīnā.

Līks, aprepējis rādītāja pirksts ar netīru nagu valsta melnās bumbiņas bļodā.

— Šitā liekēžiem... Šitā izsūcējiem... Tā apspiedējiem... Tā nodevējiem... Pietiks visiem. Tīrai vienreiz vajag būt pasaulei.

Viegli šermuļi Jānim noskrien pār muguru.

Priekšistabā piepeši atskan Meijera spēcīgā balss.

— Cik ilgi es gaidīšu, kungi? Man nav vaļas te stāvēt. Ja jums kas vajadzīgs no manis — lūdzu.

— Neuztraucieties, — Virsnis lēnām atbild. Bet tajā lēnumā ir kaut kas tāds, no kā Jānim acis samiedzās. — Jums tomēr būs mazliet jāpaciešas. Gan jau madama mājās arī pagaidīs un atvainos.

Ķarotes noklaudz pret bļodas malu. Dzirdami paklusi smiekli.

— Kunga lomu vēl nevar aizmirst. Viņam nav vaļas...

— Te ir tas ierocis... — Laikam kāds no vedējiem runā. — Un te tās patronas. — Dzirdams, ka kaut ko noliek uz galda.

Varbūt jūs teiksiet, priekš kā jums to ieroci vajadzēja slēpt? — Virsnis prātina.

— Slēpis es viņu neesmu. Tieši to man neviens neatprasīja. Es viņu paturēju paš aizsardzībai.

— Aha — paš aizsardzībai! Pret revolucionāro tautu? Pret darba ļaudīm, kuri padzen savus kakla kungus?

— Nē, pret huļiganiem un laupītājiem, kuri tagad rīkojas uz revolucionāru ļaužu rēķina.

— Priekš huļiganiem un laupītājiem ir tautas milicija. Ieroču noslēpšana ir nepārprotams un stipri aizdomīgs kontrrevolucionārs solis. To jums vajadzēja zināt, un jūs to, bez šaubām, zinājāt. Bet jums bij savi nolūki, un jūs riskējāt... Tad — mums pienākušas ziņas, ka jūs uzturat sakarus ar aizbēgušiem baroniem. Atzīstaties?

— Nē. Man nav nekādu sakaru.

— Bet ja nu mums ir pierādījumi? Teiksim, ja mūsu rokās ir tā vēstule, kuru jūs iedevāt savam kučierim aizvest uz Ozolmuižu?

— Tā bij barona vēstule. Es tikai izpildīju, kas man kā kalpam bij uzdots.

Smieklī un saucieni viņu pārtrauc.

— Uzticīgi jūs izpildāt savus uzdevumus. To jūs, protams, nezinājāt, ka vēstulē barons aicina Ozolmuižas kungus un dragonus nekavējoties brukt mugurā ielencējam tautas karaspēkam.

— Nē, to es nezināju. Vēstule man tika iedota aizlipinātā kuvierē.

— Zināms, zināms... Varbūt jūs varētu paskaidrot, kadēļ palikāt še un neaizgājāt līdz citiem kungiem?

— Tāpēc, ka man ar kungiem nav nekā kopēja. Es esmu bijis algots strādnieks kā kurš katrs cits. Nevienam es neesmu ļauna darījis. Es uzticējos tautai un domāju, ka tauta man uzticas.

— Diemžēl, viņa uzticas par daudz. Par daudz viņas uzticība velti valkāta. Bet nu ir beigas...

Saceļas vispārēja dūkoņa. Atsevišķu teicienu vairs nevar saprast. Durvis atkal atveras. Parādās Meijers, redzami uztraukts un saguris. Aiz viņa Virsnis.

— Nāciet laukā — visi! Jūs, Robežniek, arī!

Gulētāji un sēdētāji ceļas kājās. Zarēns savāc savus šaujamos pierumus.

— Jūs viņu te paturēsiet? — Jānis prasa, Virsnim garāmiedams.

Bet tas neatbild, laikam nedzird. Viņš piegriežas Liepiņam, kas galda galā skatās savā papīra lapā. — Aizrunājiet jūs, Liepiņ, kādu vardu. Viņam mājās slima sieva un meita. Es galvoju par viņu.

Liepiņš vienaldzīgi pamet acis, kur Meijers, divu sargu pavadīts, ieciet dibenistabā.

— Sieva un meita katram var būt, Robežnieka kungs. Tautas atsvabināšana ir vairāk vērtā nekā pāris slimu madamu. Mēs nevaram ļaut spiegiem un nodevējiem mierīgi perināties tautas vidū. Žēl ir, ka jāizjūk vienai otrai dzimtas idilei. Bet kas žēloja mūsu dzimtas, kad mūs kāra un šāva, un izsūtīja trimdā?

— Atsvabināšanās kustība notiek jaunas, labākas taisnības vārdā. Kāpēc tad jūs gribat atmērot ar to pašu mēru, ar ko jums mērots?

— Ejiet baznīcā sprediķot, Robežnieka kungs! Kamēr pasaulē ir divas naidīgas varas, tamēr pastāvēs cīņa starp viņām. Pret varu pretvara, pret speku pretspēks. Sentimentalitate te lieka. Mēs nevaram aizsargāties plikām rokām, kad mums uzbrūk ar lodēm un bajonetēm. Mūs netaupa, un mēs nevaram taupīt.

Kāpostu strēbēji klausās. Redzams, ar varu nopūlas saprast. Viens automatiski ceļ otrreiz tukšu karoti pie mutes. Otrs, kabatas nazi līdz ausīm maizes klaipā iegriezis, paliek stāvam un nikni skatās Jānī Robežniekā. Pārējie divi nodurlām acīm sirdīgi strebj, un viņu sejās lasāms: mēs to jau sen zinām — tukši vārdi, vairāk nekas.

Jānis Robežnieks skumji nopūšas.

— Ak, cīņa... Es saprotu cīņu, kur tūkstots stāv preīm tūkstošam vai, manis pēc, vīrs pretim vīram. Bet tā — paņemt barā vienu vecu, nevarīgu cilvēku, kverkšīnāt, spīdzināt... Ar ko tad jūs atšķīraties no vecās cara policijas kalpiem?

— Ar to, ka neviens neliek paņemts, pirms viņa noziegums nav skaidri pierādīts. Ar to, ka te nenotiek personīga izrēķināšanās un atsevišķs cilvēks netiek taupīts, lai tūkstoši tāpēc ciestu. Priekš mums viena strādnieka dzīvība ir vairāk vērtā nekā vesela birģeliska dzimta.

— Es, biedri, pats esmu strādnieks un allaž par tādu esmu turējies. Bet tomēr es saku: dzīvība ir vienlīdz vērtīga un vienlīdz saudzama — viena alga, vai viņa mīt birģeļa vai strādnieka miesās.

— Tad ejiet, kungs, un sprediķojiet tiem, priekš kuriem strādnieks ir bijis mēsls tai zemei, kur zeļ buržuazijas kvieši. Kur bijāt jūs tad, kad simtiem stradnieku tika nobendēti viena resnvēdera labā? Bet līdzko pieduras vienam no tiem, jūs tūliņ ar savu morali esat klāt. Jūs kliežat par varmācību un nelaisnību. Jūs filozofējat par dzīvības vērtību un nezin kādām augstām lietām. Tā viena nodevēja dzīvībai priekš jums vērtība. Bet mums vajadzēja ļaut viņam brīvu vaļu spēlēties ar mūsu dzīvībām. Mums visiem viņš lai kādu dien cilpu uzmauc kaklā... Atvainojiet, bet jūs nespriežat kā pieaudzis cilvēks.

— Patiešām... — Jānis mēģina ironiski pasmaidīt. — Jūs viņu turat par tik briesmīgu sazvērnieku.

Dibenistabas durvis smagi aizcērtas. Virsnis ar Vītolu pienāk klāt.

— Kas te par garām sarunām? — Virsnis draudīgi prasa.

Liepiņš parausta plecus un ar savu papīru atiet sāņus.

— Tad jūs nevarat viņu atsvabināt? — Jānis vēl nedroši ieprasās.

— Nevaram un negribam, — Virsnis ka ar nazi nogriež. — Jums vēl kas sakāms?

Lēnām, it kā pats arī notiesāts, Jānis griežas uz durvīm. Kā viņš nu lai iet mājās? Ko lai saka mammai un Marijai?

Kā piedzēries viņš ārā atkrit pret slitu. Piesietais, nosalušais zir-dziņš bubinādams pabāž mīkstu, apsarmojušu purnu un apošņā viņa elkoni. Bet lopīņa līdzietība tikai vel pavairo Jāņa bezizejas apziņu. Igni viņš pasit elkoni un atbīda savu pēdējo draugu.

No kroga iznāk Vītols. Pieliecies skatās tumsā. Jāni pamanījis, nāk klāt.

— Zināt, — viņš mīņādamiem līdzietīgi saka, — jūs varētu griezties pie organizācijas priekšnieka. Ja te kāds jums var līdzēt, tad vienīgi tikai viņš.

— Zīle? — Jānim atkal ataust cerība. — Bet kur es viņu sadabūšu?

— Tas ir grūti pasakāms. Patlaban viņš droši vien ir sapulcē. Ja tur neaizspējat, tad varbūt mājās... Bet jums jau arī vēl rītu laiks.

Jānis vairāk neklausās. Steigšus viņš iet pa lielceļu uz biedrības nama pusi. Kaut tikai aizspējis! Kaut tikai sadabūjis! Tas palīdzētu — katrā ziņā. Kā slīkonis niedrītei viņš pieķeras šai vienai domaī.

Bet jau kādu versti no biedrības nama viņam ļaudis no izklīdušas sapulces nāk pretī. Lielāki un mazāki pulciņi — pa vienam neviena. Dzīvi sarunājas un strīdas. Citi uztraukti, citi smejas. Pāri reižu Janis dzird minam Mārtiņa, pāri reižu Ziles vārdu. Bet tas vienaldzīgi noskan viņa ausīm garām. Viņam tikai viena vienīga doma: kaut tikai sastaptu!

Pūļa vairīdamies, viņš iet no vienas ceļa puses uz otru. Un pūlas saskatīt — vai nav tā? Bet tumsa ir par biezu, ne viena vienīgā nevar pazīt, ne sazīmēt. Tad viņš pamana, ka viņa lavierēšana nācējiem sak kļūt aizdomīga. Dzird ironiskas un draudīgas piezīmes. Un tad sarāvies, nemierā pukstošu sirdi viņš nevairās vairs. Iet taisni, maisās pretimnācējiem pa vidu, saduras, murmina atvainošanos, un viņam tāda sajūta, kā kad miņātos uz vienas vietas.

Kad tikai nu sastaptu... Kad tikai sastaptu...

Bet jo tuvāk biedrības namam, jo klajaks kļūst ceļš. Un pēdīgi vairs neviena nesastop. Vienā logā vel spīd uguns. Bet kad viņš vel soļu divdesmit, izdziest arī tā. Durvis ir ciet. Uz sliedīšu kvēlo nomests papirosa gals. Neviena...

Kurp nu lai iet? Ko nu lai iesāk?

Smags rūgtums ka slapja smilkts sagulst sirdī. Tad tā ir tā tauta. Tā ir tā izslavētā atsvabināšanās kustība... Un viņš bij braucis ar stipru apņemšanos un lieliem nodomiem — līdz strādāt un kopējā cīņā cīnīties. Vientulis viņš dažu labu reizi jau sajuties, bet tik apvainots un pazemots — nekad. Nevienam gar viņu nav nekādas daļas. Viņa cilvēciskais un mākslinieciskais spēks te kapeiku neliek vērtēts. Viņš ir lieks — tā tur, pilsētā, tā še starp savējiem. Kā kāds svešinieks. Kā pienācējs. Vēl ļaunāk: kā ienaidnieks!

Rūgtas sāpes aizspiež kaklu. Viņš raudātu, ja nebijis kauns pašam no sevis.

Bet kurp tad viņš nu iet? Pa lielceļu atpakaļ... Krogam garām... Kalnā augšā... Uz kurieni?... Viņš nevar atcerēties un automatiski turpina savu gaitu.

Nekā nedomādams un nelūkodams atcerēties, nogriežas pa mazbrauktu, apledojušu lauku ceļu. Kājas slīd, jāuzmanās un jāturas stingri. Bet arī tas viņu neiztrauc no dziļa sāpju un mulsu domu stulbuma.

Viņš iet pa smilgaino, plāna sniedziņa nosijāto grāvmali. Viegli paklūp. Un, brīdi zemē sēdēdams, mana tikai, cik noguris, cik briesmīgi noguris. Un cik nevarīgs un — līdz nāvei pazemots un apvainots.

Aizmirsts viss, ko viņš savu laiku darījis... Kad visi vēl gulēja kā miegā. Kad nevienam nebij drosmes ne čukstēt, viņš vienīgais runāja skaļi. Kā nopelns tas ir, ka tagad simti un tūkstoši saceļas cīņā par nospiešanās tautas atsvabināšanu? Un tad vēl saka, ka tie neaizmirstot savus cīnītājus... Pat viņa šīsdienas runa nav paspējusi atgādināt un atjaunot bijušo. Aizmirsts — vēl ļaunāk nekā aizmirsts. Atstumts, izmests — tumšā naktī grāvmalī nomests! Kā novalkāts apavs... Tāpēc, ka viņš pats arī mēģināja pasniegties pēc tās labākās dzīves, ko citiem tēloja. Staigā tu pats skrandās un basām kājām, — neēdis, nedzēris, bez savas dzimtas un kaktiņa, kur galvu nolikt — tad tu būsi tas īstais...

Tikai pie lielā oša Jānis atjēdzas, kurp iet. Uz Zilēm. Andrejs Zīle ir vietējās organizācijas priekšnieks — vietējās augstākās varas nesējs. Tas ir noslēpums; visai kustībai, it sevišķi viņas vadībai, pagaidām vēl konspiratīvs raksturs. Bet visi noslēpumi te ir zināmi, visa konspirācija tikai rotaļa un niekošanās. Andrejs Zīle ir vienīgais cilvēks, kas te var līdzēt. Jānis nešaubās, ka viņš līdzēs.

Mazās ēciņas nosnigušiem salmu jumtiem sarāvušās tup pakalnē. Pa pusei uz ceļa iesalusi ecēša. Pagalmā ragavas izslaistītām ilksīm. Desmit šķības ābeles dzīvojamās mājas galā čurn, vēja izplūkātas un aplauzītas. Nabadzība vai nolaidība — varbūt abas.

Āra durvis ir aizbultētas. Jānis ilgi dauzās, līdz kāds viņā pusē dusmīgi atsaucas. Jānis min savu vārdu un stāsta savu vajadzību. Nekā. Andreja Zīles nav mājās. Vai tad viņš mājās stāv. Kas to lai zina, kur viņš kuro nakti dauzās. Varbūt biedrības namā — tur jau viņiem tās sapulces. Varbūt Podniekos — kas to lai zina...

Gar Podnieku dārzu viņam vesela rinda vezumu brauc pretī. Tie pagasta saimnieki ar malku un lietas kokiem no muižas meža. Iedzīvojas... Jānim nav ne meža, ne kā, ko postīt. Tomēr tai rindai viņš ar likumu griež ceļu. Laupīšana paliek laupīšana. Tādai patvarīgai picsavināšanai nav itin nekā kopēja ne ar revolūciju, ne socialismu. Principā viņš to nevar atzīt...

Podnieku dzīvojamai mājai visas durvis noslēgtas un visi slēgti ciet. Bet te viņš nav svešinieks. Te viņam pēdējā šķirbiņa siena zināma... Viņš palauž vaļā iesalušos vārtiņus un no dārza pasniežas pie loga. Jā — gar slēga malu spīd uguns. Un, labi ieklausoties, var dzirdēt arī balsis. Vairākas balsis. Pazīstamas liekas. Bet vai Zīles balss arī ir to starpā, viņš nevar atšķirt.

Viņš piedauza vienreiz, otrreiz. Viņam liekas, iekšā kaut ko sauc par durvīm. Vēl viņš nav piegājis, kad tās plaši atveras. Tumšajā priekšīnā vērēja viņš nevar saskatīt. Bet viņš jau te nav svešinieks. Visas ejas un kakti viņam te zināmi. Nepiedauzīdamies, neatdurdamies viņš nokļūst pie pievērtām durvīm, pa kurām spīd gaisma.

Mārtiņš un Podnieks. Mārtiņš kreklos un vestē sēd pie galda, rokas uz ceļgaliem atspiedis. Podnieks sēd uz gultas malas — velteņa zābakiem kājās, adītu kamzoli un svārkiem mugurā, adītu apsēju ap kaklu aptītu. Redzams, nesen kā ienācis. Viņš izskatās gluži tāds pats kā agrāk. Sejā nedabisks sārtums, deguns zilgans uzpampis, bārda nokulājusies. Viņš runā lēnām, smagi un vienaldzīgi. Tikai uz acumirkli piestāj, lai Jānim pasniegtu roku, tad turpina atkal. Jānim pagaidām nav vaļas klausīties, ko runā. Viņu vairāk interesē durvju vērējs.

Zetiņa... Šo vecīgo, lempīgo, baku rētaino sievu tik tikko var vēl sazimēt. Lieliem velteņa zābakiem viņa lēnām slampā istabai pāri un sēstas vīram blakus gultā... Tikai brūnie, kuplie mati tie paši palikuši, un valgās, kairās acis tās pašas. Arī viņas sejā Jānis saskata maz ko no pārsteiguma un izbrīna. Vai tā ir tiša vienaldzība, vai tiešām laiks un dzīve dzēsuši to, kas reiz bij? Tik ātri Jānis nevar tikt skaidrībā. Viņa jaucas vīriešu runā un pagriež Jānim muguru.

— Es neesmu pret tautu — nē. Saimnieku intereses es esot aizstāvējis... Kur un kā? Vai jele viens nupat sapulcē vienu lietišķu faktu varēja uzrādīt? Saki tu pats, vai tur bij jele viena sūdzība, ko vārts uzklaut? Saimnieku intereses aizstāvējis... Tā ir tukša fraze. Kauns, kad prātīgi cilvēki to klausās.

— It sevišķi, kad vadoņi to klausās. Tiem tak vajadzētu būt saprātīgākiem nekā tam trakajam pūlim...

Jānis klausās Zetiņā. Arī balss ir sveša — nespodra, kā iesmakusi.

— Tas jau var būt, — Mārtiņš atbild Podniekam, Zetiņā neklausīdamies. — Bet te nav no svara noteikti fakti un dibinātas apsūdzības. Te izšķir tas, ka tev nav ļaužu simpatijas un piekrišanas. Ar varu pagasta priekšgalā noturēties un palikt — apdomā pats. Tas taču neprāts. Tagad, kad visparejā balss tiesība.

— Es tādas tiesības neatzīstu! — Podnieks dzīvāk atsaucas, un deguns viņam pietūkst vēl zilāks.

— Kas šiem tās tiesības devis? — Zetiņa nikni iemet starpā.

— Viņi paši tas ņēmuši, — Mārtiņš vīpsnādams atbild. — Mani miļie, es redzu, jūs vēl neesat atguvušies, kādā laikā dzīvojat. Tagad nav citu tiesību kā tās, ko revolucionārā tauta nosaka. Nav cita pienākuma kā klausīt tautas gribai.

Pēdējais teikums Zetiņu neinteresē. Bet no priekšpēdejā viņa sakustas un iegrimst dziļāk gultā.

— Sanāk kopā un nobļauj. Revolucionārā tauta...

Vienā vārdā viņa ieliek pēc iespējas vairāk nicinājuma, otrā — īgnuma. Podnieku kas cits vairāk aizskāris.

— Klausīt — tiem zeņķiem un tām bābām! Arī tām divām bābām, kas tajā rīcības komitejā! Lai viņas dancina Gailēnu. Mani ne. Mani ne, es saku!

— Tad nespiež jau tevi klausīt. Tāpēc Gailēns nu ir rīcības komitejas priekšnieks. Tu tikai rītu nodod viņam grāmatas, atslēgu un kasi — —

— Aha — kasi! To viņiem gribētos gan! — Zetiņa pārtrauc. — Bet tu nedod! Es saku, to tu nedod!

— To es nedošu! — Podnieks mēģina sparīgi iesaukties. Bet balss viņam pavisam neskan. Apvainojums un asaras tajā dzirdamas. — Pielaidīs tos — tad vienā dienā būs tukša. Un kas par to atbildēs? Man būs jāatbild. Nē. To es saku tev, to katram. Ar labu es tās atslēgas no rokām nelaidīšu.

Mārtiņš parausta plecus.

— Tad tev viņas noņems ar varu. Tad nežēlojies vēlāk, ja notiek kādas nepatikšanas. Saniknota tauta ar cimdiem nerīkojas. — Viņš pamana, ka Jānis nav sēdies, bet nemierīgi skatās apkārt. — Tu ko meklē? Kas tev īsti vajadzīgs?

— Zīle...

— Zīle ir Gailēnos... — Viņš uzceļas un uzrauj svārkus, lai izvadītu brāli.

Zetiņa nevar vien pagūt izrunāt visu, kas uz sirds.

— Viņš ir likumīgi iecelts pagastvecākais, un viņam jāatbild. Tādi pasaules gājēji nāk un aiziet, bet mums jāpaliek. Lai tikai pamēģina kāds viņam pirkstu piedurt. Es braukšu līdzī uz pagastmāju. Es gribu redzēt, kas iedrošināsies...

Mārtiņš vēlreiz parausta plecus un iziet brālim pakaļ.

— Meijera dēļ tev Zīle vajadzīgs? — viņš apprasās, kad Jānis nogriežas uz Gailēnu pusi.

— Tad tu jau zini? Varbūt ar tavu piekrišanu, varbūt aiz tava rīkojuma viņi to aizveda?

— Ar manu piekrišanu vai bez. Vai tas nav gluži viena alga?

— Man ne... — Saki, kā tu — ka tu to varēji pieļaut?

— Meijera apcietinājumu? Par ko tu tā uztraucies? Tu esi pārlicināts par viņa nevainību?

— Un tu — par viņa vainu?

— Drīzāk par to. Bet aizstāvēt es varu tikai to, kura nevainību es zinu.

— Bet ja es tev saku. Ja es tevi lūdzu!

— Arī tad ne. Taisni tad ne! Mēs nevaram svešus tiesāt un aizstāvēt nodevējus starp saviem radiem.

— Brāļu būšana... — Jānis ar rūgtu sarkasmu novelk.

— Mani brāļi ir tie, kas man blakus cīnās. Kas pret mani un manu tautu, tas ir mans ienaidnieks.

Gailēnu durvis ir vaļā, un pats mājās. Bet Zīles te nav. Ar Zelmu un Resno aizbraukuši. Uz kurieni — to viņi ar Mārtiņu klusu pārrunā. Jānis nevar sadzirdēt. Viņš tīšām neklausās. Ja jau kas slepams no viņa — viņam nav vajadzīgs. Ja jau viņš tāds svešinieks, viņš nespiedīsies cita noslēpumam...

Un atkal viņi iet pa sniega nobārstītiem laukiem. Mēness aiz mākoņiem uzlēcis. Lauku ceļu vīles labi saskatāmas. Laiks manāmi metas mīkstāks. Laikam atkal taisās uz snigšanu.

— Velti tu staigā pa mājām meklēdams, — Mārtiņš saudzīgi

ieminas. — Es tevi saprotu, bet līdzēt tev nevar neviens. Ne es, ne Zīle — ne cits. Ej mājās un netaisies, kur tu nekā nevari panākt. Vienu draudzīgu padomu es tev varu dot: nepinies ar tiem Meijeriem. Jo vairāk tu par viņiem rūpējies, jo aizdomīgāks tieci pats. Tā nu reiz ir tāda suga, kurai tauta ar pilnu tiesību neuzticas. Dzīvo savā skolā. Raksti savus dzejoļus. Un piesargies...

Viņš nogriežas kaut kur sāpus un aiziet pa kādu grāvmalu. Jānis kā apdullis viens turpina ceļu.

Istenībā viņam nav nekāda ceļa, ne mērķa. Viņš iet tikai tāpēc, ka mājup kājas neklausa. Aiziet līdz tumšajam skolas namam. Brīdi pastāv, paklausās un griežas atkal atpakaļ. Divas reizes noiet gar Dzilnas krogu. Logā gan vēl deg uguns, bet iekšā iet viņam nav dūšas.

Pret gaismiņu, pagalam noguris un novārdzis, viņš tomēr nogriežas kalniņā uz Ķarlīnes muižiņu. Kā zaglis ielien pa durvīm, elpu aizturējis, taustās pa tumšo priekšistabu. Visu nakti viņu biedēja sagaidāmie jautājumi, histeriski saucieni un raudas. Tagad pārsteidz dziļais klusums un istabas rāmais, smaršīgais siltums. Aiz durvīm skaidri dzirdama abu gulētāju mierīgā dvašošana.

Arī viņš dziļi atvelk elpu, tad glēvi sagurst. Tomēr celsies drīz — un ko viņš tad lai saka tiem baiļu vēršiem skatieniem un asaru svītrainām sejām? Kāds mierinājums viņam priekš tām abām nelaimīgajām sievietēm?... Viņam tā, it kā viņš pats būtu pie visas nelaimes vainīgs...

Ķēķī jau sprakst uguns. Viņš iet turp. Juze, viņu tādu novārgušu un nelaimīgu ieraudzījusi, smejas sirsnīgi un veselīgi. Kustonis... Ne mazākās līdzietības ar cita nelaimi... Bet tas tikai tā pāriskrejot ieskanas viņa apziņā. Pārāk noguris un apdullis viņš, lai vēl ko domātu, lai vēl uz ko reaģētu. Sēd krēslā sašļucis, rokas glēvi uz ceļiem nolaidis.

Juze pasniedz krūzīti karstas, smaršīgas kafijas. Jānis dzer un jūt, cik labi tas veldzē un silda. Dzer vēl un vēl... Kā snaudā redz gaišmati leitieti garāmkustamies, un pamazām viņam kļūst tik labi, tik labi...

Kad Juze, krūzīti uz plaukta nolikusi, atgriežas, skolas kungs

ir aizmidzis. Neuzmodināmi cieši aizmidzis. Viena roka notūkusi
gar sāniem, galva pār krēsla atzveltni atpakaļ atmesta. Nevainīga
kā bērns... Un neērti tā gulēt... Juze aplūkojas. Nekā noderīgāka
nav pie rokas. Viņa paņem sausu trauku lupatu un to pašu pabāž
viņam zem galvas. Pa gabaliņu noskatīdamās, iesmejas atkal —
sirsnīgi un veselīgi.

4

Vecais Robežnieks baro lopus. Iet ar nēšiem no akas, ar salmu klepi no pūnes, ar auzu vāceli no klēts, ar cūkēdiena spaiņiem no ķēķa. Nekas vairs īsti neveicas. Atkal vinda noledojusi, un svarsteklis galā par smagu. Salmi pūne cieši saguluši, pa cauro juntu satecējuši slapji — grūti izplest. Cūkēdiens šā tā salaistīts un sasmalstīts — ēdināmie nav mierā, slaistās gar aizgaldu un kviec kā kaujami.

— Mierā, velni! — Robežnieks parskaities klie dz un sit ar kāšiem. Tie aizmetas aiz mieta un netrāpa. Cūkas kviec vel slimāk.

Vecā Ceriniete nāk meitas govi barot. Iestājas durvīs un klie dz, rokām metādamās.

— Ko nu daudzies kā negudrs. Dod labāk ēst. Ar rungu kustoņa nepabarsi.

— Siles pilnas, velniem. Bet vai ēd? No aizgaldas lec ārā. Acis rauj laukā.

Viņš sit atkal. Mazliet trāpa. Cūkas kviec vēl slimāk, bet pašam tomēr drusku tā kā labāk kļūst.

— Vai tad nav vis atkal neviena mājās? — Ceriniete prasa, kūti aplūkodamās.

Brīdi Robežnieks ne atbildēt nevar. Un kad sprūk, tad kā šalts pa izsistas mucas spundi.

— Mājās... Kad tad viņi ir mājās! Kas tad viņiem vairs mājas! Mājās lai strādā saimnieks. Viņiem jāiet uz sapulcēm. Viņiem jāiet uz mītiņiem. Viņiem dumpis jātaisa. Viņiem muiža jādedzina nost.

Viņš ķer savus spaiņus un skrien uz durvīm. Cūkas kārstās pār aizgaldas malu pakaļ un kviec kā kautas. Bet laukā vis neskrien, lai gan Ceriniete pašķiebjas no durvīm nost. Ceriniete ar priekšautu tīra savas slaucenes malu un liekas gluži apmierināta par saimnieka uztraukumu.

— Manējie ar' — no paša rīta. Pats un pati... Nezin ko tā var piestaigāt.

— Ko piestaigāt? — Robežnieks acumirkli paliek pavisam mierā. Acis viņam nelabi spulgo zem garajām, sirmajām skropstēm. Tad spēji atslienas taisni, tā ka nēši noslīd no pleca. — Gan jau piestaigās. Gan piestaigās.

— Vakar — tad tos zicilistus glabājuši. Tu mūžs, to ļaužu! Taures, melni karogi... Un nevienas dieva dziesmas — tādas vien, tādas vien.

— Uz kapiem?

— Pa ceļu un uz kapiem. Ne mācītāja, ne kā. Neviena dieva vārdu. Tā vien! Un tavi dēli tie lielie runātāji...

Žigli žigli samirkšinas Robežnieka aizsarojušās acis. Ļipri viņš noliecas un paķer no zemes nēsus. Un metas pagalmam pāri uz istabu.

— Tavi dēli tie lielie kūditāji un vadoņi! — Ceriniete kliedz pakaļ. Ar redzamu labpatiku noskatās, kur Robežnieks nozūd istabā.

Bet istabā vecais Robežnieks drīz vien nomierinās. Pēdējā gadā viņš stipri pārvērties. Ārēji mazāk — bet dabā. Savādā kārtā viņš pieradinājies ne tikvien neklausīties, bet patiešām arī nedzirdēt, ko viņam nepatīkamu saka. Un ja tomēr ko dzird, tad tūliņ atkratās un aizmirst. It sevišķi par dēliem viņš negrib nekā dzirdēt, ne zināt. Sākumā viņš vainījās tišām, demonstratīvi, it kā rādīdams, ka viņam ar dēliem nav nekā kopēja, it kā baidīdamies aptraipīt savu apziņu. Tagad viņš

pats nesajūt vairs ne sevišķa īgnuma, ne dusmu. Viņam tikai liekas nevieta un lieki, ja kāds piemin dēlus. Abi divi viņam sveši. Tas viens ir bezdievis no laika gala un pinas ar socialistiem. Tas otrs ieprecējies bagātos rados — par smalku un lepnu. Viņam nav vairs delu. Viņš apradinājies ar tām domām un pieradis.

Vienā pašā pēdējā gadā viņš kļuvis par desmit gadiem vecāks. Sevišķi slimojis nav — tikai acis asaro un satumst arvienu vairāk. Bet vienaldzīgāks kļūst viss, kas apkārt. Vienaldzīgāks arī dieva vārds un grēks, un visa bijāšana. Labprāt viņš nu runā par nāvi, bet nekā tā nebaidās kā nāves. Nevienas citas dzīvības — ne lopa, ne suņa, ne kaķa viņš nevar ciest. Tikai paša dzīvība un veselība viņam prātā.

Nupat dabūja uztraukties — tas sirdij kaitīgi. Robežnieks pakravājas uz zirnekļu apvilktā plaukta. Padabū kādus pulverišus — ieber vienu mutē un uzdzer no glāzes ūdeni virsū. Noklausās, vai silst arī iekšā. Silst gan... Viss plaukts viņam piekrauts visvisādiem zāļu vīkstoļiem un pudelītēm. Veselība un slimums — viss nāk no tā kunga. Gan... Bet ik pārdienām viņš trenc kalponi uz aptieku pēc zālēm un pulveriem.

Nogaidījis, līdz pulverītis nogulst vajadzīgā vietā, Robežnieks paņem no plīts savārītu, apsegtu podu. Lej krūzītē, pūš un dzer viebdamies. Trīs krūzītes izstrebj un tad ilgi slauka asaras no acīm. Nejauks rūgtums mutē no visvisādām saknēm un zālēm. Pameklē cukura graudu un pasūkā to.

Tad atģiedas, ka laiks braukt. Pūzdams, rūgtumu no mutes spļaudīdams, rauj mugurā saskretušo kažociņu. Paklusu lādēdamies, ar loku piedauzīdams, ar kāju pavēderē iesperdams, iejūdz pinkaino zirdziņu ragavās. Vezums viņam jau šorīt iekrauts. Trīs kūļi garklāja salmu. Sieciņš rudzu, sieciņš miežu, divi stopi pupu... Jāaizved mācītājam nodevas.

Zirdziņš iet izplēties, kā rāpodams vien. Pakalķājas ka vasaru nav kaltas. Nagi gari un aplauzīti kā govij. Priekšējām pakavi nodiluši kā nodariņas. Uz apledojušā ceļa slīd. Ik pauguriņā klūp. Robežnieks paklusu lādas un ar apspūrušu paegļa pātagas kātu dauza pa sapampušiem locītavu kauliem. Paukš pret kauliem, paukš pret ilksi, bet rikšos nav padzenams.

Magazinas stūrim apbraucis, vecais Robežnieks satrūkstas. Pagastmāju ielencis milzīgs ļaužu pūlis. Iekšā visi logi pilni. Tie no āra ceļas pirkstgalos, lai redzētu, kas tur iekšā notiekas. Ar rokām stenderēs spriedzdamies, spraucas durvīs — lien uz lieveņa un šļūk atpakaļ, sablīvējas ciešā masā... nolin sīkos ceriņu krūmus un pāri apgāztai zaļai sētiņai aizsprosto ceļu. Kad nejaukā kņada uz kādu retu acumirkli ārā apklust, tad ir dzirdams, ka iekšā skaļi un uzbudināti strīdas. Bet tad atkal pēkšņi saviļņojas viss pūlis, un melnie stāvi logos izskatās savādi nekustīgi un nesaprotami klusi.

Kas tuvāk durvīm un logiem, tie laužas tikai uz priekšu. Bet malejie pamana ērmīgo braucēju. Atskan smieklī un dažādas piezīmes. Zeņķi ņirgājas par vājo, pinkaino zirdziņu. Pieaugušie interesējas par savādo vezumu, aptausta salmu kūļus un maišeļus.

— Robežnieka tēvs nevienā mītiņā nav redzēts! — kur patālāku kāds zobgalīgi iesaucas.

— Piegriez, piegriez, lai paklausās! — cits pamāca.

Robežnieka zirgu saņem aiz galvas un iegriez pūli. Saņem ragavas un nocel sāņus. Vecais Robežnieks sēd, galvu kažokapaklē ierāvis, it kā sitiena baidīdamies. Bet drīz viņš apķeras, ka joko tikai viņu, ka briesmas nekādas nedraud. Tiesa — neviena mītiņa viņš nav redzējis. Biklām, asarainām acīm viņš caur pieri raugās drūzmā un nopūlas kaut ko saprast visā tajā kņadā. Bet skatiens apmaldās, un ausis dūc neatšķirama, nesaprotama dūkoņa.

Bet piepeši tie uz lieveņa sakustas. Rokas atsprūk no stenderēm, galvas pagriežas sāņus — kāpjjas atpakaļ un šķir ceļu. Arī tie iekšpusē ir atgriezušies un skatās pa logu. Seja pie sejas līp ap rūtīm.

Durvīs, augstāk pār pūli, parādās Podnieku Zetiņa. Sarkana notvīkusi, spulgojošām acīm, uztraukta, noskaitusies. Uz pēdām viņai pakaļ nāk Podnieks — valējā kažokā, atrisušu kakla apsēju, arī uztraukts un tramīgs. Kā iedauzīts zirgs Zetiņa mētā galvu no vienas puses uz otru un kaut ko sauc. Var redzēt — mute kustas, bet neviens vārds nav sadzirdams. Viņiem parādoties, kņada kļūst trīskārt skaļāka. Cauri viņus laiž, bet naidīgi saucieni skan no visām pusēm. Šur tur kāda dūre paslejas gaisā. Viss pūlis instinktīvi tiecas līdzī uz to pusi, kurp viņi dodas.

Zetiņa sirdīgi raisa zirgu no ceriņu krūma. Raušus atrauj grožu likumu un tad pieklupusi paceļ ratu pakaļu. Podnieks uztraukts pogājas un nevar sapogāties. Arī ratos viņš ietraušas tikai ar sievas palīdzību. Grožiem rokā, Zetiņa vēl iemet pāri skatienu pūli — kā akmeni satracinātu vilku barā. Un sauc kaut ko. Bet, zirgam uz priekšu raujoties, saceļas nejauks tracis. Smejas, kliedz nopakaļ — zēni svelpj un auro. Laukā tikusi, Zetiņa pēkšņi sarauj grožus tā, ka zirgs paslienās. Atgriežas. Viņas seja ir tumši sarkana. Sarkanums atplaiksnijas pat acu ābolos. Mute viebjas kā raudās, kā ko nejauku izkliegt taisīdamās. Bet nevar. Nevienu skaņu viņa neizdabū pār lūpām. Tad paceļ dūri un notriec uz ādu segtās ratu malas tā, ka zirgs izbiedēts salecās un joņiem dodas no uzkalņa gravā. Ļaužu pūlis smejas un svelpj.

Vecais Robežnieks ir palicis klajā. Tagad viņš pagriež zirdziņu — sākumā klusiņām, uzmanīdamies. Bet pamazām sāk nikni smukšīnāt un raustīt un tad strādā ar apdauzīto paegļa kātu. Galvu ierāvis kažoka apkaklē, it kā uzbrukuma no mugurpuses gaidīdams. Tikai gravai pāri ticis un otrā pusē kalniņā uzbraucis, viņš nosplaujas.

Mācītāja muižai visi logi ciet. Mācītāja nav mājās. Viņš to dzirdējis un zina — bet kas viņam daļas. Viņš izpilda savu pienākumu. Piebrauc zirgu pie aizsnigušām klēts durvim un pats, kučiera mājas galā pagājies, kāšē.

Kučieris iznāk villainā kamzolī un vestē, velteņa zābakiem kājās, pilnu muti gremodams. Liekas, daļa no aizbēgušā mācītāja cieņas un pašapziņas palikusi guļam kučiera sejā un visā augumā. Robežnieks sveicinādams piedur roku pie cepures.

— Labrīt, Robežniek! — viņš gluži laipni atņem sveicinājumu. — Ko jūs nu teiksiet? — Bet, ieraudzījis tālāk vezumu, saprot, kas par lietu. — Aha, jūs ar to... Tas ir labi; kas pienākums, to vajag pildīt. Pabrauciet šurp.

Iznāk arī kučiera sieva. Par abiem viņi sanes iekšā Robežnieka maišeļus un tukšus atdod atpakaļ.

— Salmus ar', — Robežnieks mudina.

— Salmus mums nevajag, — kučieris paskaidro.

— Ko nu, mīļie, — kučieriene piebilst. — Tās mantas mums pašiem diezgan.

Ar visiem salmu kūļiem Robežniekam jābrauc projām.

Pa to pašu ceļu atpakaļ viņš vairs nebrauc. Tad viņš labāk desmit verstis līkumu nekā vēlreiz tajā pūlī. Uz lielceļa izbraucis, brīdi padomā, tad pagriež uz otru pusi. Pabrauks līdz Tiltiem, tad no turienes pa meža ceļiem atpakaļ uz mājām.

Saceļas vējiņš, un sāk snigt. Robežnieks paslien kažoka apkakli augstāk un atlaižas ar muguru pret vēju.

Snieg biezi un lielām pārslām. Gar krūmājiem balti virpuļi vērpjas. Attālās ataugas pa brīžam nogrimst kā aiz villaina plīvura. Lai tikai snieg. Svētķi tepat priekš durvīm, bet ziemas ceļa vēl nav. Pēc svētķiem jāieved malka — jau vasaru kā pirķta. Mājās tikai žagari vien. Čūlā, degt nemaz negrib — kad sausu iekuru nav. Liena katru dienu rājas un paslepšus nes zediņus no vēja apgāztas sētas... Slampa nolāpītā!

Vecais Robežnieķs sāk domāt par saimniecību un savām slimībām. Kreisajā pusē pakrūtī dur atķal. Vakarnakt dūra un šodien dur atķal. Divas nedēļas viņš jau dzer kaltētu bērķlapu un balto sūnu tēju, bet nepalīdz. Būs jāpamēģina, ko viņam viņulaik stāstija. Pērnējie egļu augumi un paegļu ogas... Vai Liena būs jau mājās, kad viņš atbrauks? Vai trumulis uz plīts vārisies?... Viņam lieķas, ka atķal ne. Un atķal viņu pārņem nemiers un niknums par visām tām sapulcēm, par visu to skriešanu un bezdievīgo blēņošanu...

— Sto — op, vecais!

Cetri jauni vīrieši ir apstājuši ragavas.

— Uz kuriēni braukdams, papu? — — Paved mūs.

Robežnieķam bail no šiem svešajiem cilvēķiem. Bail un dusmas par traucējumu. Viņam tūliņ tāda ļausma, ka ļabi nebūs.

— Ko nu es, kungi. Jūs jau paši redzat, kāds man tas zirdziņš.

— Nekā nevar darīt, papu... — Viņi rīķojas tikai uz sēšanas.

— Bet, kungi... Man tas zirdziņš nemaz nav kalts. Tukšā nevar pabraukt. Edz, tepat Tiltam... Divi meļņi, ka turi tikai. Un kamanas...

— Nekā nevar darīt. Nemaz nebaidieties, nebūs tālu. Turpu — un līdz Dzilnas krogam atpakaļ. Mēs samaksāsim.

Samaksas solījums Robežnieku drusku tā kā apmierina. Tomēr labi ap sirdi viņam nav. Viņš kaut kā satupstas uz ragavu atgalvenēm un sirdīgi kapā zirdziņu.

Reizēm viņš lūko ieklausīties, ko svešie runā. Bet runā viņi maz un pie tam tā, ka Robežnieks gandrīz nekā nevar saprast. Tad viņš neklausās vairāk, skubina tikai zirdziņu un domā: nezin vai tālu vēl...

Labie tie nav — viņš domā. Viņam ir tāda jausma: no tiem... Socialisti... Bet arī bailes pamazām pāriet un nepacietība. Kas būs, būs... Kad tikai drīzāk tiktu galā un atpakaļ.

Bet jābrauc ir tālu — Robežniekam liekas ļoti tālu. Ozolieši. Tos viņš pazīst gandrīz tikpat labi kā sava paša pagastu. Izbrauc gandrīz cauri, tad nogriežas pa mazāku ceļu. Un tad pa gluži neiebrauktu meža ceļu. Aha — uz mežsarga māju...

Soļu piecdesmit no mežsarga mājas, aiz egļu pudura, viņam liek pieturēt. Viens paliek tepat, tie trīs aiziet. Un iedami kaut ko velk no iekšējām kabatām un bāž ārējās. Ieroči... Robežniekam pārskrien šermuļi. Nolādētie, sāks vēl šauties... Viņš mēģina uzrunāt palicēju, bet tas neatbild. Stāv soli no zirga galvas un slīvi raugās uz mežsarga mājas pusi.

No turienes dzirdamas kā balsis, kā citāds troksnis. Bet tad apklust, un sniegā skaidri sadzirdami soļi.

Nāk atpakaļ. Ved vienu. Robežnieks skatās un netic savām acīm. Ozoliešu muižkungs, igaunis Brensons. Bet runāja taču, ka tas esot projām, lielkungiem līdzī. Taču tas pats vien ir. Liels kā milzis, platā kažokā, dziļām galošām kājās. Tikai tā nedabiski sakumpis un sašļucis. Kažoka piedurknes garākas par rokām, baltsprogainā jērene uz acīm nošļukusi. Robežnieks sastostās, nezin, celt cepuri vai ne.

Brensons ielūkojas braucējā. Pazīst.

— Ā, Robežniek, tu esi atbraucis man pakaļ.

— Jā, kungs. — Robežnieks neapķer, ko citu lai atbildētu.

— Neprātot! Sēsties! — tas ar to balto, tuklo seju uzkliež tā, ka Robežnieks saraujas.

Muižkungu iesēdina ragavās ar kājām atpakaļ. Kad Robežnieks

savās atgalvenēs drusku atliecas atpakaļ, viņš atslienas pret Brensona plato muguru. Divi no svešajiem iesēstas līdzī, pārējie divi iet blakām, katrs savā pusē.

Robežnieks zin taisnāku ceļu uz Dzilnas krogu. Sasalis, un sniega nekāda nav. Pa visām pļavām un tērcēm var braukt. Lēnām viņi virzās uz priekšu.

Kad nogriežas uz muižas pļavām, Brensons atkal sāk runāt. Robežnieks klausās. Runā pareizā latviešu valodā ar tikko manāmu igauņu vai vācisku pieskaņu. Bet balss liekas pavisam sveša.

— Uz kurieni, kungi, mani vedīsiet? — Laikam viņš mēģina jokot.

— Kurp visus kungus ved, — resnais, baltais strupi atbild.

— Es nesaprotu, — muižkungs pēc brīža atsāk lēnāk. — Kāpēc? Vai es ko ļauna esmu darījis?

Acumirkli klusums. Tad baltais nospļaujas.

— Prasi labāk, vai tu ko labu esi darījis. Lietuvēns tu esi bijis, vampirs, izdzinējs un izsūcējs pirmā numura. Muižas strādniekus, kalpiņus, rentnieciņus — pēdējo sieviņu un gana puiku tu esi nostrādīnājis ļaunāk nekā velns.

— Bet kad es tajā vietā esmu — — — muižkungs mēģina taisnoties.

— Kas ir cilvēks, tas nepaliks par citu dīrātāju un ēdāju. Viņš domā taisnoties ar to, ka strādājis cita uzdevumā. Idiots...

— Tiem ļaudīm katrs rīkotājs ir slikts, — muižkungs neatlaižas. — To īsto pavēlētāju un vainīgo viņi neredz. Muižkungam, tam par visu jāatbild. Kāpēc tad jūs tos baronus laidāt projām?

— Mums tev te nav nekas jāizskaidro. Mēs neesam nekādi tiesātāji. Savu algu tu dabūsi no tiem, kas tevi labāk pazīst.

— Asins suņi! — viens ragavās iesaucas un īgni pagrūž Brensona liecību, viņš vairāk sāņus.

No pļavām viņi uzgriežas uz grambaina lauku ceļa. Tuvu gar kādām, kā liekas, tukšām mājām pārbrauc kapsētas tērci pāri un atkal uzbrauc kalniņā. Aiz sniega plīvura reizēm jau saskatāms Karlines muižiņas liepu melnums. Taisnā līnijā līdz Dzilnas krogam nav vairāk par divām verstīm.

Robežnieks, saguris neērtā sēdeklī, visu laiku vaļīgi atbalstījies

pret muižkungu muguru. Nu viņš mana, ka tas jau labu laiku nemierīgi grozās. Ierunājas atkal — vēl svešākā balsī. Rupji un nespodri skan kā no katla dibena.

— Kas jums no manis tiks? Ja lietu, kā es ceru, bezpartejiski izmeklēs, mani tā kā tā būs jāpalaiž vaļā. Patiešām man nekad nekada ļauna nodoma pret tautu nav bijis.

Visi četri vedēji iesmejas — cits skaļāk, cits strupi.

— Nē, nē. Ar vislabākiem nodomiem tu slapstījies pa mežiem un slēpies mežsarga istabas augšā. Kāpēc tu saviem baroniem nebrauci līdzī?

— Jūs taču zināt, ka es tolaik nebiju muižā. Es būtu aizbraucis līdzī, tā ir skaidra lieta. Es zinu, ka tauta mani sevišķi nemīl. Šādos laikos naids par pārciesto netaisnību un pārestībām izlaužas uz katru, kas tuvāk pie rokas... Es jums, kungī, ko teikšu... Palaidiet mani vaļā... Es negribu kaut kā... Bet es samaksāšu...

Vēdēji zīmīgi saskatās. Brīdi klusums.

— Cik? — resnais mīlīgi apvaicājas.

Brensons aizdomīgi noskatās pēc kārtas visos. Bārda viņam savādi raustās. Melnās acis šaudās ar aizdomām un slepenu cerību.

— Jūs esat četri... — viņš rēķina. Laikam pamana ko šaubīgu vedēju sejās un aizraujas. Un tad ir dzirdams, cik grūti viņam runāt. — Ja es katram pa pieci simti... Pavisam divi tūkstoši... To es varu...

Resnais nervozi ķerstās pa kabatu. Kustības ir tik nedabiskas, ka pat biedri brīdi nenovērš acis no viņa.

— Tikai divi... tūkstoši... Cik podu tauku tevīm būs? Un tos tu tik lēti taksē?... — Viņš taisās ko raut no kabatas, bet biedrs pāsniedzies liek viņam roku uz elkoņa. Viņš atskatās un aprimstas. Bet tad lēnām izvelk melnu revolveri un pakrata muižkungam. — Un tagad — muti ciet! Neviena vārda — jeb es tevi apklusināšu uz visiem laikiem. Nelietis...

Robežnieks mana, ka tas otrais tagad vairāk balstās pret viņu nekā viņš pret to.

Bet Dzilnas krogs ir klāt. Viņi apgriež gar stūri... un atkal ir virmojošas drūzmas vidū.

Te nevar būt viena pagasta ļaudis vien. Mazākais no trim četriem. Daudzi, bez šaubām, ir no vēl lielākas tālienes. Nobridušies, nosarmojuši — redzams, ilgāku laiku klajā pavadījuši. Gandrīz ikkatram stobrene plecos. Tā aizņēmti no tā, kas patlaban notiekas uz lievenēm un pie tām, ka jaunajiem piebraucējiem nepiegrīž nekādas vērības.

Gar lievenēm nobraukti pieci pajūgi. No priekšējiem četriem atvestie ir izcelti laukā. Ciešā pūlītī saspiesti, stāv pie pašām trepītēm, bruņotu vīru cieši ieslēgti. Augšā uz lievenēm Mārtiņš Robežnieks. Apkārt viņam un aiz muguras — atkal plinšu stobri. Viņš runā. Redzams, jau labu laiku runājis.

— Nāvi pelnījuši jūs esat visi... — viņš sauc. Un viņa balss ir tik nikna, tik rupja un aizsmakusi, kā to neviens vēl nav dzirdējis. — Cik dzīvību ir uz jūsu sirdsapziņas, to mēs neesam skaitījuši. Jūs paši labāk zināt. Bet tauta nav asiņu kāra. Aci pret aci, zobu pret zobu — tā bij jūsu morale. Mēs še stāvam jaunas, labākas vārdā. Varu, kas mūsu rokās, mēs izlietojam tikai pret tiem, kas citādi nav valdāmi. Mūsu lodes nav priekš katras cūkas un katra suņa. Jūs esat brīvi — bet neaizmirstiet, tikai ar vienu noteikumu. Lai jūs jau šovakar pazustu no šejienes. Un vēlāk — neviena pušplēsta vārda pār lūpām! Akli un kurli jūs esat bijuši. Nekā, it nekā jūs neesat redzējuši, ne dzirdējuši! Neaizmirstiet! Otrreiz šis brīdis vairs neatkārtosies. Un nepievilieties! Ne dievs, ne velns jūs neglābs no atriebēja lodes!... Laidiet, biedri! Lai viņi iet!

Bruņotais pulciņš pašķiras. Atvestie cits pēc cita sāk virzīties. No sākuma šaubīgi — kā neuzticēdamies, kā šaubīdamies. Bet tālāk jau drošāk un steidzīgāk.

Pirmais iet jauns, bāls zeņķis īsā kažociņā ar bebrādas apkakli. Galvā platmalīte ar sānos aizspraustu spalvu, kājās dzeltenī zābaciņi un zeķes līdz ceļiem. Saņurcīts, saburzīts, netīru seju, nošļucis, kā no upes izpeldējis kucēns.

— Ozolmuižas jaunais baronēns... — kāds pūlī ieminas. Runā cits caur citu. Vairākums ar atsvabināšanu redzami nemierā. Cits skaļi protestē, cits draudīgi rīkojas ap stobreni.

Tad nāk Aizpurves mācītājs — vecīgs vīrs. Tas pat šajā kļūmainajā stāvoklī nav pavisam savu cieņu zaudējis. Pūlas rādīt tādu seju,

kura visu saprot un visu piedod. Tālāk kāds apkārtnes krodzinieks, kas tirgojies ar izglābtām monopola pudelēm. Un vēl viens, un vēl... Pavisam desmit cilvēki.

— Vai viņi to Sarķi arī negribēs laist vajā? — kāds pūli piepeši iesaucas. Aizgājēji ir aizmirsti. Visu skatieni pievēršas piektajām ragavām. Tajās guļ puszviļus viens pats gūsteknis. Caur biezo sargu pūli tikai drusku pamanāms saplēstais uradņika mētelis un lieli salāpīti zābaki. Pūlis sāk draudīgi rūkt un instinktīvi tiecas uz to pusi. Vispārējā kņadā dzirdami dažādi atsevišķi saucieni.

— To mēs nepieļausim!... Kas palīdzēja bendēt pristava mājā ieslodzītos... Kā suns viņš mūsu asinis lācis... Biedri, nelaidiet! Šitie no pilsētas tik zin kā palaist tos, ko mēs sagūstām... kur palika tie, ko Koknesē savedām?... Federatīvā komiteja... Velns lai parauj visas komitejas! Mēs paši pazīstam savus bendes!

Bet norimstas pamazām. Ragavas ar uradņiku apgriežas un brauc uz otru pusi. Un uz acumirkli no turienes pret pūli pavēršas bijušā varmākas pārvērstā seja ar sarkanu svītru pieri pāri. Tad sargu pūlis to atkal cieši ieslēdz. Pāri desmit jaunekļu no pūļa netic. Skriešus pamanās un pievienojas vedēju pulkam.

Vecais Robežnieks beidzot līcis brīvs. Neviens viņu neaizskar un nekavē. Gabaliņu pabraucis, viņš atgriežas un nospļaujas. Cimdā čaukst nule kā nopelnītais trīsruļļu gabals. Viņš aplūko to un nospļaujas vēlreiz.

Brensonu ievēd kroga dibenistabā.

— Te viens kolēģis jau priekšā, — resnais zobodamies saka. — Diviem būs omulīgāk.

Meijers vienaldzīgi paceļ acis no savas kāpostu blodas. Turpat stūrī aujas divi miliči — skroderis Lapiņš un mācītājmuižas pusgraudnieka dēls Vimba. Aiz durvīm par sargu sēd vecais Zarēns. Logs no ārpuses aizslēgots un aizstieņots. Gaisma iespīd pa vaļēju durvju spraugu.

Kolēģi sasveicinās. Meijers pastumj savu blodu ar karoti.

— Iekod, tu būsi izsalcis.

Brensons tikai smagi nopūšas.

— Tu jau sen te? — viņš apvaicājas.

Meijers pamirkšina acīm uz dibena stūri un pieliecies klusam atbild:

— Trešā diena.

— Un vēl vienmēr nekā nesaka? Par ko tevi te tur?

Meijers parausta plecus. Redzams, viņš pieradis vai pieradinājies apspiest bažas un bailes.

Bet Brensons nevar apmierināties. Izsēdas vienā pusē galdam, izsēdas otrā. Bieži aizdomīgi nolūkojas uz miličiem, kuri pūzdami aunas. Noskatās uz Zarēnu, kura kājas un resgalī atspiestā plinte redzamas durvju spraugā. Priekšistabā dzirdama staigāšana un retas svešas balsis. Brensons klausās, klausās, bet arī tas apnīk. Viņš saprot: te itin viss apnīk. Te vienīgais — mēģināt aizmirst to, kas ārpusē. Aizmirst to, kas aiz muguras, un it sevišķi to, kas priekšā. Aizmirst un aizmirsties...

Viņš novelk kažoku, paklāj uz sola gar sienmali un nogulstas. Rokām atbalsta galvu un noņēmiem skalās abos miličos. Tie cietumniekiem nepiegiež ne mazākās ievēribas. Sarunājas par kādiem tur braucieniem, par kādām tur gūstīšanām. Svešs tur nekā nevar saprast.

Bet Brensons noņēmiem vēro un klausās. Nu ir apāvušies un velk kažokus. Savilkušies ko sačukstas. Lapiņš pienāk pie galda un nolauž ņuku maizes. Vimba pa to laiku atkorķē monopola pudeli. Iedzer abi pamīšus un piekož no maizes ņuka.

— Šitas neliēkas tik labs kā šorīt, — Lapiņš saka, galvu nogrozīdams. — Vai nu tā nav ieēsts, vai man tā mute rūgta.

— Dzer, neprāto nekā! — Vimba smejas. — Drīz nebūs nekāda. Šitas un vēl viens — tad beigas ir. Žēl, ka es toreiz vēl kādu pāriti nepievācu.

— Duraks bijī. Taisnību sakot, duraki jūs visi. Tādu mantu zemē izliet! Vai tas par velti? Tāpat par tautas naudu brūvēts.

— Un tad? Ļaut lai piestrebjas? Lai skandalu taisa? Vai neredzējām, kā tur pat bij. Cits gribēja pat ugunī iekrist. Tikko pašiem kaušanās neiznāca. — Iedoma viņam pasītas uz citu pusi. — Bet svila gan tās monopola bodis. Es biju pie trim gabalām: mūsu, Ozolmuižā — — —

— Es neesmu dzērājs, — Lapiņš pārtrauc tikko iedzertā malka

tiksme. — Agrāk dažreiz nedēļu netiku pie lūpām līcis. Bet to es atzistu, ka zemnieka cilvēkam šad un tad ir vajadzīgs. Siltuma dēļ. Tie no pilsētas, tie ar savu gudrību. Vai zini, ja man būtu lielāka teikšana, es tiem pilsētniekiem neļautu vis te tik daudz plātīties.

— Klausieties, kungī! — piepeši atskan no sienmales Brensona dobjā, čukstošā balss. — Vai nav kāds lieks malks?

Brīdi klusums.

— Ko vēl tev nevajadzēs? — Lapiņš, pudeli ciešāk samiegdams, atsaucas. — Diezgan tu esi atstrēbies — pa to laiku, kad mums rāvas ūdens bij jādzer.

— Tiesa jau ir, — Brensons iztapīgi piekrīt. — Bet ja jūs būtu mūsu vietā, jūs saprastu, kā gribas mēli apslapināt.

Vimba piegrūž ar elkoni biedram.

— Nu dod, dod. Lai ierauj muižkungs ar'. Ellē viņam Abrams tā kā tā to mēli neslapinās.

Lapiņš sniedz pusdzerto pudeli.

— Paldies, paldies, kungī, — Brensons, vēl nesaņēmis, tencina. — Bet vai jums nav viena vesela pudele? Mēs esam divi, un naktis te laikam ir garas.

Viņš pagrābā kaut kur kabatā un čaukstina pirkstos zilu papīra naudas gabalu.

— Skaties, pagāns! — Skroderis īgni atraujas. Bet čaukstoņa atstāj redzamu iespaidu. Biedri brītiņu sačukstas.

— Nu dod viņiem, — Vimba izgudrēm uzstāj. — Lai padzīvo muižkungi pirms nāves zaļu dienu.

Lapiņš izvelk no kabatas otru gluži pilnu, aizlakotu pudeli. Atķēries pabīda durvis drusku ciešāk.

— Ja būs no katra pa piecniekam, tad lai iet.

Ne vārda neteicis, Brensons izvelk vēl otru piecnieku. Pudeli viņš noslēpj kažokā.

— Paldies, biedri! To mēs pie vakara taisīsim vaļā.

Muižkungi paliek divi vien. Meijers sēd pie tukšas kāpostu bļodas, galvu rokās atspiedis.

— Tu uz dzeršanu taisies? Domā, no tā labāk būs? Nieki, brāl. Es arī izmēģinājos. Tikai tam acumirklim. Vēlāk vēl ļaunāk.

Nu Brensons nekā neatbild. Lieliem, klusiem soļiem staigā pa istabu durvīm garām. Klausās kaut ko priekšistabā un ar savādu interesi aplūko aiz durvīm Zarēna kājas un stobrenes resgali.

Viņa staigāšana, visas viņa automatiskās kustības nogurdina Meijeram acis un galu galā arī viņu pašu. Pa šo laiku viņš jau pieradis nodoties vienaldzības stulbumam un miegam. Viņš atstiepj savā sagulētā, cietā gultā un skatās melnos griestos, pār kuriem no durvju spraugas ass zobens sniedzas līdz pretējai sienai. Skatās, līdz iemieg.

Viņš nemana, ka gaismas svītra palēnām kļūst zilgana, drusku vēlāk violeta un pēdīgi tā kā pelēka. Malējās konturas pamazām apdziest un izplūst, asums nozūd, un beigās tikai gaišāks plankums redzams pret to vietu. Tumst. Vakars. Zarēns kāšē un splaudās, ar miegu kaudamies.

Izkāsējies aizdedz lampu un nosēstas atkal. Priekšistaba kļūst arvienu tukšāka un klusāka. Paretumis vēl kāds ienāk, bet drīz atkal aiziet. Šodien tāda diena — visiem daudz darīšanu. Beigās nedzird vairs neviena. Brensons paskatās pulkstenī. Seši. Tagad visklusākais laiks. Kas izgājuši, tie taču tikai vēlāk pārnāks atpakaļ. Brensonam ir savs rēķins.

Garāmiedams viņš it kā neviļus pagrūž durvis drusku plašāk.

— Zarēn! — viņš uzrunā, otrreiz garāmnākdams.

— Kas nu ir? — Zarēns atķērc tik nikni, ka katrs cits Brensona vietā vārda vairs nemēģinātu bilst.

— Vai tu nevari sacīt, kāpēc es te tieku turēts?

Tagad Zarēns smietos. Bet smieties viņš kopš divdesmit gadu aizmirsis. Tikai muti nicinoši sašķiebj.

— Tu pats nezini?

— Ko es varu zināt... Jūs tai valdīšanai tuvāku stāvat. Jūs tās lietas labāk zināt.

— Nu, drīz zināsi tu ar'. — Zarēns sāk izdauzīt pīpi pie plintes stobra.

Brensons neliekas mierā.

— Zarēn, vai tev nav nazis?

— Izdomājis... Šim nazi!

— Ne — tikai pudeli gribēju vaļā dabūt. — Viņš panāk uz durvīm un sniedz pudeli.

— Kur lid! — Zarēns viņu dusmīgi atgrūž atpakaļ. — Pār sliksni nenāc! Pa to istabu tu vari špacierēt — vai kas tev tīk. Bet līdzko soli par sliksni — mums ir pavēlēts: bauks!

— Aha, tad ir stingri. Es nezināju.

Tomēr pudeles atkorķēšana ir patīkams darbs. No tā Zarēns negrib atteikties. Ienāk iekšā un piever durvis ciešāk. Iemiedz plinti starp ceļgaliem un veiklu nagu kabina vaļā lakoto kaklu.

— Tu stāvi tur, pie galda, — viņš bargi atgādina, kad muižkungs grib nepienācīgi tuvoties.

Atkabinājies veikli iesit ar plaukstu pa pudeles dibenu. Korķis izspraukš. Tikai sīka šaltīte, tikai pāris desmit pilienu izlīst līdzī.

— Paldies, Zarēn! — Brensons nosēstas uz sola un iedzer. Izstiepj kājas, muguru atspiež pret galdu. Omulīga iedzērāja pozā. — Silda gan. Agrāk, tad nemaz tik smeķīgs nelikās.

— To var domāt. Tad bij visādi vīni un konjaki. Kas tad nu baltais. Tas priekš mužikiem.

— Tiesa, Zarēn. Kas to būtu domājis, ka tie laiki tā mainīsies. Ai, ail

Muižkungs noslēpj pudeli. Kāds ienāk priekšistabā, pastaigājas, palūko dibenā un iziet atkal. Viss kārtībā. Muižkungs pastiepj kājas vēl tālāk. Iedzer vēl.

Zarēns sirdīgi sakārto savu stobreni.

— Kā bij? Ierauj kādu malku.

Pudele vilinoši spīd lampas gaismā. Zarēns vilcinās vēl, bet kārdinājums ir par lielu. Raušus izrauj un iemet. Atlec un paskatās pa durvju šķirbu.

— Kad neierauga... — viņš it kā atvainodamies saka. Kā par brīnumu nu jau pielaidīgāks un laipnāks.

Brensons pievirzās vēl tuvāk. Liek pudeles kaklu pie mutes, bet cik viņš iedzer, tas krēslā nav redzams. Pēc pirmā malka Zarēns nevar vairs atturēties. Dzer katru reizi, kad viņam pasniedz. Un tā pudele muižkungam rokās, bet dzer vairāk Zarēns viens pats.

Meijers ir cieši aizmidzis. Reizēm viņš pamostas arī un pusmiegā

redz Brensonu ar Zarēnu plāpājam un iedzeram. Bet viņam arī tas viena alga. Viņš aizver acis un iemieg atkal. Miegs ir tas vienīgais. Cits viss — muļķība un nejēdzība.

Viņš pamostas atkal. Brensons rausta viņu aiz rokas un kaut ko čukst. Viņš nesaprot, un viņam arī nav ne mazākās gribas dzirdēt un saprast. Nieki tagad viss.

Bet pēc brīža viņš nezina kāpēc piepeši atkal atver acis un paceļas sēdus.

Pirmajā mirklī viņš tikai to pamana, ka Brensona vairs nav istabā. Aizvests — viņam iešaujas prātā, un karstums noskrien pār muguru. Nav ne paša, ne kažoka, ne dziļo galošu. Bet tad viņš ierauga tukšu pudeli uz galda. Un Zarēnu... Zarēns sēd pie durvīm, kājas spraugai garām nostiepis. Kad krēslā labāk ieskatās, var redzēt, ka galva viņam uz pleca nošķiebusies, plinte starp kājām, bet rokas ap to vaļīgi nosligušas uz ceļiem.

Vēl nezina kāpēc, Meijers uzvelk zābakus. Vilkdams piedauza pie grīdas. Sargs nemostas. Un piepeši Meijers saprot, kas noticis. Un viņam kļūst bail — tik bail, kā nav bijis pat tajos acumirkļos, kad paša dzīvība likās matā karājamies.

Pāriet pār istabu turpu un atpakaļ. Paskatās pa spraugu priekšistabā. Brensona arī tur nav. Neviena tur nav. Meijers paver durvis plašāk vaļā un pasper soli pār sliksni. Zarēns pa miegam pievelk kāju, it kā brīvu ceļu ļaundams.

Meijeram nav nekāda nolūka. It nekāda. Tikai Brensons viņam prātā. Viņš paskatās pa gala logu, paskatās pa to uz ceļa. Ārā snieg sniegs. Balts viss. Neviens cilvēks nekur nav redzams.

Meijers paskatās krogā priekšistabā. Tur ir tumšs un arī liekas tukšs. Nesteigdamies viņš iziet uz lieveņa. Sniegs snieg biezi un mīksti. Neviena cilvēka.

Viņš aiziet līdz stūrim, aiziet līdz Karlīnes muižiņas ceļa galam. Un piepeši apķeras. Kur viņš un kāpēc? Kažoks krogā — viņš svārciņos vien staigā pa ceļu. Bēgt... Bet par to viņš taču nav ne reizes domājis pa visām šīm trijām dienām!

Liekas, tikai tagad viņš īsti atgiedas, ka izkļuvis brīvē. Savāds uztraukums un savāda trūksme viņu piepeši pārņem. Prom ir miegs

un vienaldzība. Spēji atkal ir atmodies dzīvības instinkts. Smadzenes strādā drudžaini. Vienā acumirkli apsver un izšķir vairāk nekā agrāk veselā gadā.

Soļu divdesmit viņš paiet pa Karlines muižiņas aleju, tad nogriežas uz lauka. Var manīt, ka pēdas tur saredzamas. Bet sniegs nāk kā ar vālu. Pēc minūtēm desmit tur vairs ne zīme nebūs saskatāma.

Meijers izvairās no ceļiem — pat no visiem mazākiem māju un lauku ceļiem. Uzkalnī manāms pastiprs vējiņš, bet viņam svārciņos vien nav auksti. Viņam silti, pat par daudz silti. Reizū reizēm viņš satrūkstas no kāda nejauša melnuma lauku vidū vai apmet likumu ceļmalā ieaugušam krūmam. Tad viņam karsts vien skrien pār muguru un galva tiek slapja.

Ar lielu likumu, pavisam no otras puses, viņš tuvojas skolai. Neviens viņam nav sacījis, un tomēr viņš nešaubīgi zina, ka meita ar znotu tur. Šovakar viņš zina daudz ko.

Pie skolotāja dzīvokļa durvīm viņš ilgi dauzās. Padauza un klausās. Gandrīz vai sāk jau šaubīties. Bet tad viņa dzirde uztver iekšā kādu troksni. Nāk. Pa šauriņu spraugu paspīd uguns. Sačukstas. Un tad dzirdama pārvērsta, tikko pazīstama Jāņa balss.

Meijeram labu brīdi jāsauc sevi vārdā un jāprasās, līdz ielaiž. Jānis un Marija stāv priekšīnā bāli, iepleslām acīm. Un tajās Meijers arī tagad vēl redz vairāk baiļu un apjukuma nekā atkalredzēšanās prieka. Svece Jānim rokā trīc. Marija tinas lielā lakatā un pūlas sakost zobus tik cieši, lai pašai nebūtu jādzird, ka tie klab.

Tikai labu brīdi noskatījušies un pamīņājušies, ved viņu istabās. Ne viens, ne otrs neprašņā, kā viņš izkļuvis no gūsta un kā tāds šurp atkļuvis. Viņš saprot: jau no viņa apģērba un visa izskata redzams, kā viņš nāk. Tomēr tas, ka tie tik vienaldzīgi pret viņa likteni, viņu dziļi aizskar. Un tad viņam sanāk dusmas. Ar visām sniegainām kājām viņš nosēstas sava paša pirktā polstētā krēslā un ļauj, lai netīras ūdens paltes tek pa balli noberzto grīdu.

— Kā... Kā tu tik vēlu?... — Jānis beigās izdabū pār lūpām.

Ar visu nelaimi Meijeram jāpavīpsnā par glupjo jautājumu. Viņš netur par vajadzīgu pat atbildēt uz to.

— Aplūkojieties nu labāk, kur mani pievietot, — viņš dusmīgi saka.

Matiņa nevar un nevar vien beigt vīslīties lakatā, lai gan istaba atpūpadsmit gradu siltuma.

— Ak tad tu pie mums... Bet nezin, ko mamma viena... Viņa jau tā tik noraizējusies.

— Un tad tu domā, ka pie mammas mani ilgi atstātu?

— Un pie mums? Tu domā, nemeklēs? Rītu, varbūt šonakt pat lasītu klāt.

— Pie mums... Mēs jau miļū prātu — ak, par to jau nav ko runāt! Bet kur mēs lai tevi paslēpjām? Mums patiešām nav nevienas nomaļākas istabas.

— Runā kā muļķe! — Jānis īgni pārtrauc. Skaidri manāms, viņš uz aru vien vairāk ausās. — It kā pati nomaļākā istaba nebūtu atrodamā. Un man jaunnedēļ sāks skolnieki nākt. Kā tiem lai noslēpj? Ja man šodien jauns kaķis atnests, tad arī par to rītu jau visā pagastā zināms.

— Ja mēs viņu uz kūtiņas... vai vecajā pirtiņā aiz gravas... To tikai zinātājs var atrast... Bet tagad ir ziemas laiks — tu nosalsi.

— Un bez tam... — Jānis sāk uzstāties stingrāk. — Un bez tam — es pats esmu revolucionars. Es vienmēr esmu turējies ar tautu kopā...

Viņš saņemamas kļūt vēl stingrāks. Bet nepagūst. Meijers viņu mazcienīgi un rupji pārtrauc.

— Ne tu esi revolucionars, ne pretrevolucionars. Dzejoļu rakstītājs tu esi — ne šis, ne tas. Ar tautu!... Ar savu ādu tu esi tik cieši saaudzis kopā, ka trīsi un drebi par to. Par to vien. Visa tava plāpāšana ir bleķis. Glēvulis un nelga tu esi. Katrai zemnieku bābai ir vairāk drosmes nekā tev.

Ar katru vārdu viņš ir vairāk iekaisies. Piceļas kājās un nevaldāmā niknumā miņājas pa istabu un tīšām piebradā to.

— No mēsliem es tevi esmu pacēlis. Kas tu būtu bez manis? Kas te ir tavš? Tas grāmatu plaukts, uz kuru tu esi tik lepns? Tas krēsls, uz kura jūs man pat apsēsties un atpūsties neļaujāt? Krekls, kas tev mugurā — arī tas par manu naudu pirkts. Nelieši, tā jūs man atmaksājat!

Steigšus viņš iet atpakaļ uz āra durvīm.

Jānis nobīstas. Paturēt viņš nedrīkst, tā skaidra lieta. Bet tā aizlaist arī ne. Tas ir nedabiski, tas ir traģiski... Viņam viss jūk un maisās pa galvu, viņš nevar apķert, kas tas īsti ir. Bet tā aizlaist arī nevar. To nevar!

Viņš steidzas pakaļ un ķer aiz rokas.

— Nu paliec, apsildies... Pārdomāsim, kas šē līdzams. Marij, liec uzvārit tēju!

Igni Meijers atrauj savu roku.

— Dzeriet vien savu tēju paši...

Viņš aizsit durvis, tā ka viss nams nodārd.

Ziemas vēsums atkal apņem viņu nemīlīgām rokām. Spēcīgi drebuļi nopurina viņa atsīlušos locekļus.

Sniega virpuļiem kūpošs tukšs lauks viņam priekšā. Ne ceļa, ne grāvmalas, ne krūma — it nekā nevar saskatīt. Nakts melnums drausmīgi šalc visgarām. Bet nav kur palikt... Meijers sapogā plānos svārciņus, uzceļ apkakli, sabāž rokas kabatās un smagi brien tumsā iekšā. Kā savu plaukstu viņš pazīst pagastu. Viņš nenomaldīsies. Viņš iet uz Līciem pie vecā Robežnieka.

5

Gailēni tagad ir pagasta dzīves un līdz ar to visas apkārtnes kustības centrs. Sākumā jaunais rīcības komitejas priekšnieks gāja uz pagasta vai biedrības namu, bet tagad tas vairs nav iespējams. No rīta viņš vēl nav uzcēlies, kad jau gaida. Nāk komitejas locekļi uz sēdēm vai atsevišķi pēc paskaidrojumiem un rīkojumiem. Nāk privati ļaudis tepat no pagasta un no attālienes.

Vispārējo lozungu vien nepietiek, lai sagāztu veco un radītu jauno iekārtu. Lauku ļautiņiem ir savādas un pie tam ļoti dažādas tieksmes. Daudz ko viņi pārprot un daudz ko nemaz nesaprot. Centralā vadība nespēj visu saturēt savās rokās, ne visur dot noteiktus rīkojumus. Uz laukiem nodibinās atsevišķi centri, kuri nopūlas saturēt kopā kļīstošus spēkus un organizēt mazapzinīgās ļaužu masas. Gailēns viens netiek galā. Kad vien iespējams, Zelma turas tēvam blakus. Cik Mārtiņš Robežnieks gul, tik Gailēnos. Pa reizei ierodas arī Resnais ar pāri biedru. Virsnis no Dzilnas kroga ik dienas nāk ar saviem ziņojumiem.

Gaismiņa tikko tikko pasvīdusi, bet Gailēna lielā priekšistaba ir ļaužu pilna. Daži tur pa nakti gulējuši. Tie samiegojušies, novārguši igni aunas un ģērbjas. Gailēns tikai svārkus paspējis uzraut. Kad

viņš ar vienu runā, tad vesels bars drūzmējas apkārt, jaucas runā, apstrīd dzirdēto, nāk ar saviem priekšlikumiem. Gailēns ir aizsmacis un svīst vēsajā istabā.

Vienīgās dibenistabiņas durvis ir vaļā. Mārtiņš, tikko kā pār-nācis, mēтели mugurā, platmali galvā, sēd pie galda un kāri strebj no karstas tējas glāzes. Zelma stāv galā un, pirkstiem nervozi pa galdu bungodama, sarunājas ar Virsni un Liepiņu. Visi viņi izskatās noguruši un nervozē. Bezmiega nakts, pārpūle, nemitīgā drūzma un neapklustošas baumas...

— Tuvojas... — Liepiņš stūrgalvīgi paliek pie sava. — Birokratija nav iznīcināta, tikai uz acumirkli pie sienas piespiesta. Sāk atjēgties un pulcina spēkus. Pa Krieviju jau siro soda ekspedīcijas. Ne-paies mums arī garām.

— Kur garām! — Virsnis atsaucas. — Gulbenē jau ir. Madonā, Kalsnavā... Kas mums šodien ir — pirmdienā? Tad es galvoju, uz pirmajiem svētkiem būs klāt. Birokratija atriebsies.

— Sakiet labāk: buržuazija, — Mārtiņš gurdeni iebilst. — Buržuazija sāk rosīties. Birokratija ir tikai ierocis viņas rokās.

— Kontrrevolucionārā buržuazija, — Liepiņš piemetina. — Buržuazijas revolucionārā daļa paliek uzticīga strādniecībai un viņas ideāliem.

— Buržuazija uzticīga strādniecības ideāliem... — Zelma skumji pavīpsnā un pamirkšina Mārtiņam.

— Tie laiki ir pagājuši, kad buržuazija bija revolucionāra, — Mārtiņš nevēriģi piebilst. Paņem neiekostu sviestmaizes gabalu, apgroza pirkstos un noliek atpakaļ uz galda. — Izlasiet sabiedriskās vēstures pirmo lappusi.

— Dzīve nenorīt pēc vēsturnieku un sociologu teorijām. Neviena revolūcija nav notikusies tā un tad, kā viņu pareģoja. Papriekšu ir dzīves notikums, un tad nāk gudrinieki un mēģina izlobīt no viņa teoriju nākamajam. Tā ir zilēšana, kurai maz vairs ticētāju... — Apraujas. Tie te un viņš pats pārāk noguruši nebeidzamiem strīdiem. — Vai mans tēvs nav saimnieks, vai es pats neesmu buržujs? Bet es domāju, tiem, kas mani pazīst, man nav jāzvēr, ka es esmu — nu, mazākais, godīgs revolucionārs. Un biedrene Zelma? Un Gailēns?

Nē, biedri Mārtiņ! Tai vecajai teorijai ir vajadzīgs jauns papildinājums. Piezīme numur pirmā pie šī paragrafa.

— Izņēmumi, biedri. Ko tie pierāda, to mēs zinām.

Viņš izdzer glāzi un steigšus pielej atkal no kannas. Steidzas nobeigt, jo Liepiņš atkal taisās pārtraukt.

— Bet lai pienāk atplūdu laiks... likvidācija un pagiras... Tad mēs redzēsim, kas paliks no mūsu revolucionarajiem saimniekiem un viņu dēliem.

— Viņi paliks savās vietās! — Liepiņš piepeši iesaucas. Viņa nogurušās acis uz acumirkli atliesmo un ar neizsakāmu sirsnību pavaras Zelmā. Tā pasmaida viņam kā lielam bērnam.

Klusais Virsnis iegaumējis tikai vienu teicienu no tā, ko Mārtiņš runāja. Pārliccas galdam pāri un, lai citi nedzird, klusām vaicā:

— Tad tu arī domā, ka būs tā... likvidācija. Tie — atplūdi...

Mārtiņš nepagūst atbildēt. No priekšistabas ienāk Gailēns ar Jāni Robežnieku.

Gailēns ir nosvīdis un nokusis, bet liekas dzīvs un jautrs.

— Kad jūs nākamu reizi taisāt revolūciju, — viņš jokoja, izrādīdams, ka runā uz visiem, — tad gādājiet visas vajadzīgās iestādes un ierīkojumus: informācijas biroju, socialisma sagatavošanās klases... samierināšanās kameras... nabagu apgādāšanu... Un tiesas — pār visām lietām civilas un kriminālas tiesas! Ko jūs uzliekat vienam pašam nabaga rīcības komitejas priekšniekam!

— Viņš paliek pie tā, ka kustība ievirzīta no ārienes, — Zelma arī kļūst tā kā jautrāka.

— Man ir neapgāžams pierādījums, — Gailēns pamet ar galvu uz Zelmas pusi un smejas. Ielej sev glāzi tējas un vienā vilcienā izdzer.

Jānis Robežnieks, pavisam sašļucis ienācis, arī kļūst tā kā dzīvāks. Pat jokat mēģina.

— Kā redzu, te vēl neviens netaisās uz mukšanu. Citi jau ir ceļā. Nākdams satiku pāri pa ziņu no kaimiņu pagastiem. Grib nokļūt uz Rīgu un no turienes uz Liepāju. Un vēl tālāk — uz Angliju vai Ameriku. Pagalam nobijušies. Vienam kamašiņas vien bez galošām kājās.

Stāstīdams skatās vienā, otrā. Bet neredz nekādas atsauksmes klausītāju sejās. Tie izliekas nedzirdējuši. Labi, ka atbildes nav

vajadzīgs. Ko te lai atbildētu?... No priekšējās istabas ievirzās večuks baltā bezdrebes kažociņā, postalām kājās, paša liektu lazdas spieķi rokā. Ienācis skatās apkārt.

— Laikam jau nava te?

— Ko tu mekle? — Gailēns prasa.

— Ko... Savu Peteri, ko citu. Man teica, ka viņš te esot dienestā.

— Tevi, tēv, būs mānījuši. Mums te nav nekādu dienestu un nekādu dienestnieku. No kurienes tu esi?

— No Aizpurviešiem. Virzas Miķeli mani sauc. Es tas karošu taisītājs un skalu grozu pinejs. Mans dēls Peteris Virza — Andrejos palika deviņpadsmit gadu. Visu laiku dzīvoja godīgi un strādāja — pie tā paša saimnieka, kur es esmu kaktiņā. Dzēves — mūsu mājas sauc... Bet no pagājušā rudens sāka daudzities ar šādiem tādiem. Un kā nu sākās tie trakie laiki, tā mājās nemaz vairs. Pa to nakts melnumu vēl pārnāk, bet rītu bez gaismas — projām atkal. Ko es neizņemos, gan ar labu, gan ļaunu, nekā. Divas reizes Sarķis bij meklēt. Zobus man teicās izdauzit. Lai sakot, kur mans dēls. Kā es lai zinu... No tā laika neesmu vairs redzējis. Citi saka: aizbēdzis. Citi saka: socialistos ierakstījis. Padzirdu, ka esot te, pie jums. Nācu lūkot. Bet laikam jau nava. Ja ir, kungi, tad neslēpiet man, vecam vīram. Prieka dēļ jau tos gaisa gabalus neslaigāju.

— Nu, kāpēc tad tu īsti meklē viņu? — Gailēns apvaicājas.
— Nava jau bērns vairs. Gan viņš pats par sevi zinās.

— Par sevi viņš jau gan zinās. Bet kas par mani? Septiņdesmit astotais gads. Cik ilgi es vairs tās karotes grabināšu? Acis kļūst tumšas. Rokas trīs, skrīpsta nevar saturēt.

— Vai tad pa tiem septiņdesmit astoņiem gadiem nekā neesi sastrādājis? — Mārtiņš ieprasās.

— Sastrādājis? Šito te, — viņš pakrata lazdas spieķi. — Un nabagmājā kaktu — to gan. Bet tur es negribētu. Jūs nezināt, kungi, kā tur negribas... Astoņdesmit rubļu man bij iekrāts — iedevu mācītājam aizvest uz Rīgu nolikt. Bet nu nezinu, kur palicis ar visu naudu.

— Gan dēls zinās, — Mārtiņš nosaka. — Nebēdāties, Virzas Miķeli. Dabūsim visu — to, kas jums pie mācītāja nolikts, to, kas pie

barona, un to, kas pie saimniekiem. Pravs kapitāls tur sanāks. Varēsi dzīvot bez bēdām.

— Ko nu, kungi. Vai nu man, vecam krāmam, daudz vajadzīgs. Kad tikai silts kaktiņš un garoza maizes... Ko nu par tiem baroniem. Kas nu par to vairs samaksās, ko manos jaunības gados muižā gajām neēduši, nedzēruši. No lielkungiem savu parādu neviens nedabūs. Es neesmu dabūjis, un jūs nedabūsiet. Muižas nodedzināja — bet vai domājat, tā paliks? Gan viņi atkal nāks atpakaļ; būs atkal spieķi un rīkstes, un viss. Man nestāstiet. Es savā mūžā vairāk esmu redzejis nekā jūs. Tāpēc man par to Peteri bail, viņš allaž bij tāds karstgalvis... — Viņš izvelk sarkanu noplīsušu mutautiņu un slauka aizasarājušās acis. — Bet tāpat jau pie tiem saimniekiem ar': tur rublis paliek iekšā, tur trīs... Ko tu piestaigāsi un pielūgsies. Ko tu iztiesāsies — —

Viņš atmet ar roku un iet laukā.

Gar stenderi jau labu brīdi bikli lūkojas otrs. Nu nak iekšā. Cepuri rokā nostājas istabas vidū un drūmi skatās siena. Cepure rokā manāmi trīs. Ap cieti sakniebtām lūpām īgnuma un dziļu iekšēju sāpju krunkas. Zarēns.

— Tu atkal pēc tās savas plintes? — Gailēns vaicā. — Bet tev jau tik daudz reižu sacīts...

— Atdodiet, kungi... — Zarēns lūdzas. Viņa balss tarkš kā iekaltusi rumba.

— Tev nevar dot, — Virsnis dūsmīgi atklie dz. — Tev nekā nevar uzticēt. Tu esi vecs žūpa un nelietis.

Zarēnam acis samirkšīnās, it kā neredzamas asaras atgaiņādamas.

— Žūpa gan... Bet nelietis — ne. Es gribu parādīt...

— Ko tu vari parādīt un kam? — Gailēns smejas.

— Tam... Brensonam... Atdodiet man plinti, un es viņu jums dabūšu rokā. Goda vārds.

— Tu — Brensonu? — Visiem jāsmējas par sīkā, salīkušā veča dūšu. — Bet viņš jau tevi savā cimdā iebāzīs. Viņš tevi zem papēža pamīs.

— Es viņu dabūšu! — Zarēns pakrata dūri. Viņa šaurās ačeles

pazibsnī uz Virsni un tad uz Mārtiņu. — Tagad visi uz mani skatās tā... Man vairs nav neviena biedra... Un taisnība ir, vai tad es saku. Nelietis es esmu caur un cauri. Bet es parādīšu...

— Zināt ko, biedri, — Mārtiņš ierunājas starpā, pamanījis Viršņa dusmīgo, atraidošo žestu. — Atdodiet viņam to plinti, lai viņš iet... uz medībām.

— Lai iekrīt atkal un vēl citus nodod, — Virsnis norūc.

— Nē, — Mārtiņš saka, vērīgi lūkodamies. — Nodevējs vecais Zarēns nav. Par to es galvoju.

— Variet galvot, kungs! — Zarēns atsaucas un abām dūrēm atspiežas galdā viņam pretī. Viņa balss ir skanīgāka nekā pirmiņ. — Drīzāk lai man galvu noņem no pleciem, nekā es vienu vārdu...

Visā viņa būtnē ir tik daudz traģikomiskas svinības, viņa balsī tāda noņemšanās, ka arī Virsnis nespēj ilgāk pretoties. Pusīgnis paceļas no savas vietas.

— Nu tad nāc līdzī. Bet pielūko! Otrreiz vairs taupīšanas nebūs.

— Kad es saku, kungi...

Ņipri viņš manās Virsnim līdzī. Liekas, tas nemaz vairs nav tas vecais, dzīvi apnikušais un saīgušais grāvracis.

Bet nu durvīs drūzmējas vesels pūlis. Visa priekšējā istaba lūkojas dibenā. Uz tiem, kas visu laiku bijuši kustības priekšgalā. Tiem allaž ir bijusi gatava atbilde uz visiem jautājumiem — tiem labāk jāpārredz arī tagadējais stāvoklis.

— Kas ir, biedri? — ievaicājas zems, plecīgs, ņiprs jauneklis kuplām, dzeltenām ūsām, caur kurām spīd balti, smaidīgi zobi. — Draguni nākot!

— Veckalsnavā esot... Madona pilna... Šorīt gaidījuši Stukmaņos... — Cits caur citu dzirdami saucieni no pūļa. Izbaiļu saucieni tie nav. Lielākais, ja neticīgs vaicājums tur sadzirdams. Jaunatne ir bezbēdīga un pārgalvīga. Briesmas viņu biedē tikai tad, kad klāt un acu priekšā. Bet par briesmām vēl neviens lāgā nevar iedomāties. Viņi visi ir kopā, un pūļa drosme manāma ikvienā atsevišķi. Kā viņi lai būtos, kad visiem vēl atmiņā nesenā vieglā uzvara. Draguni bēga. Baroni ar saviem čerkesiem un citiem rokas puišiem bēga. Pilis kūpēja... Jaunatnes acīs mirdz sajūsma un izaicinājums.

— Nebiedejiet ļaudis! — no vidus atskan kāda baiss. — Ceļā no Mārcienas uz Kalsnavu draguni sakauti un atsisti. Vēl mēs neesam izklīdināti. Mūsu stobrenes vēl nav aizrūsējušas!

Piekrišanas saucieni un vispārējs troksnis.

— No Maskavas nāk palīgi ar lielgabaliem... Zaldāti no japaņu kara nāk mājās...

Mārtiņš iziet pūļa vidū.

— Biedri! — viņš runā mierīgi un visiem dzirdami. — Jūs zināt, no paša sākuma mēs jūs neesam maldinājuši vieglām, rožainām cerībām. Jūsu prieks par pirmajiem vieglajiem panākumiem bij pārāk liels. Mēs allaž esam norādījuši nepadoties lētai jūsmai un neļaut atslābt savam cīņas spēkam. Cik spejuši, mēs esam piepalīdzējuši jūsu idejiskam un praktiskam organizācijas darbam. Jūs paši zināt, ka panākumi nav pārāk lieli. Daļa vainas tur varbūt mums, daļa varbūt arī jums pašiem. Bet vislielāka un galvena — dzīves apstākļiem. Tie jūs turējuši tālu no jebkuras organizācijas un kopejas uzstāšanās. Bet, ko mēs paši neesam paspējuši organizācijas un propagandas darbā, to dzīve var lauzt un veikt vienā īsā acumirkli. Revolūcijas uzvandītie viņi mētā veselas masas kā smilkšu graudus. Un kas tad esam mēs, atsevišķie cilvēki, šajā milzu pūlī?

Allaž mēs esam norādījuši, ka revolūcija var nonākt līdz savai krīzei. Un liekas, tā tuvojas. Jūs to uztverat vienkāršāk un tiešāk. Jūs sakāt: draguni ir Kalsnavā, draguni ir Madonā. Viņi tuvojas Stukmaņiem. Un gribat dzirdēt, vai tas taisnība. Vismiļāk jūs dzirdētu, ka tas nav taisnība. Ko mēs lai sakām? Tiešu un nešaubīgu ziņu mums nav. Baumas visu tēlo pārspilēti, tikpat uz vienu, kā uz otru pusi. To jūs paši labi zināt. Bet daļa patiesības viņās vienmēr ir, to zinām mēs visi. Nemānīsim sevi un citus: viņi tuvojas. Mēs nekad neesam bijuši tik vientiesīgi ticēt, ka viss vecā režīma garā audzinātais un disciplinētais karaspēks jau nostājies tautas pusē. Tam daudz grūtāk piekļūt ar brīvo vārdu un citiem aģitācijas līdzekļiem. Viņi nāk. Mēs esam saņēmuši ziņas, ka soda ekspedīcijas no daļu priekšgalā atkal nostājas aizbēgušie baroni. Noliek arestēšanas pēc baronu sastādītām listēm, spīdzināšanas un nošaušanas. Mēs turētos pie strausa politikas, ja sacītum, ka pie mums tas neiespē-

jams. Rītu vai parītu viņi var būt arī še. Mums jābūt gataviem uz visu to jaunāko.

Es nesaku, ka mēs jau visu esam zaudējuši un mums atliek tikai tas, kas visiem uzvarētiem: padoties vai bēgt. Vēl mēs nezinām, cik lieli ir tie speki, kuri tuvojas. Varbūt vienotiem spekiem varam arī tos atsist. Mēs nezinām, cik paklausīgi un uzticīgi viņi vecajiem varmākām. Varbūt, ko nespejam ar lodi, to paveiksim ar propagandas un aģitācijas brīvo vārdu.

Piekrišanas saucieni viņu uz brīdi pārtrauc. Jaunatne tik labprāt tie tam, ko pati vēlas.

— Jūs mani pārtraucāt, — Mārtiņš klusāk atsāk, — pirms paspēju izsacīt visu to, ko domāju. Patiesībā es neceru ne uz vienu, ne otru no pieminētiem cīņas līdzekļiem. Priekš pirmā mēs esam pārāk vāji organizēti un bruņoti. Mūsu stobrenes ir pārāk niecīgas pret zaldātu plintēm un ložmetējiem. Un ja mūsu biedri Krievijā nekā neiespēja ar saviem varenajiem propagandas ieročiem, tad mums vēl vajākas izredzes. Mums atliktu vēl trešais, kas atliek visiem uzvarētiem: mirt. Tie drošākie arvienu izvēlējušies šo trešo izeju. Tautu atsvabināšanās ceļš ir asinīm nolaislīts. Visos krustceļos ir jāceļ pieminekļi tūkstošiem kritušiem. Bet vai mums būs tik daudz drosmes? Vai mūsu pārliecība ir tik dziļa un mūsu sajūsma tik strauja, ka mēs — ka mēs neizvēlēsimies vienu no pārējiem diviem ceļiem?

Laikam pirmo reizi visā savā darbībā viņš ir tā aizkustināts, ka nespej turpināt. Viņš pamet ar galvu Zelmai, kas visu laiku viņam blakām un sarauktu pieri klausījusies. Viņa paceļas pirkstgalos, jo citādi viņas augums pavisam nozūd aiz vīriešu galvām.

— Tie trīs ceļi, par kuriem biedrs nupat runāja, tā ir uzvarēto izeja. Kas sevi skaitās par uzvarētu, kas sajūtas par uzvarētu, lai nekaunējas izvēlēties. Vēl ir laiks — un pierunāt mēs neviena negribam. Mēs pārējie paliekam, tāpēc ka vēl neesam uzvarēti. Mēs paliekam līdz galam, tāpēc ka to prasa pienākums. Ir labi, ka arī mēs zinām tos trīs ceļus — ja cits vairs nepaliktu pāri. Bet patlaban mums ir vēl kas cits — labāks un vīrišķīgāks: cīņa. Cīņa līdz pēdējam un beidzamam. Neviens nekad nav uzvarējis, kas pašā karstumā domājis par pametumu un atkāpšanos. Nešaubīga drosmē ir tas lielākais

uzvaras līdzeklis. Revolucionārā demokrātija pazīst un grib pazīt tikai vienu ceļu: uz priekšu! Tas ir mūsu ceļš. Un ja mums runā par pame-tumu un telo priekšā atkāpšanos, tad mēs droši atbildam: nekad! Jo mēs necināties sevī labad un tikai šai dienai. Verdzības un netais-nības mūri ir gadu simteņiem celli. Varbūt gadu desmiti būs vajadzīgi, līdz viņus gāzīs. Bet mēs būsīm tie, kas sašķiebuši viņu pamatus. Ja arī mūs uzvarētu, mēs tomēr būsīm uzvarētāji. Jo revolūcija taču reiz uzvarēs. Jo demokrātijai taču pieder nākotne — vai ne, biedri?

Sprigstošām acīm jaunatne uzgavilē runātājai. Vairākums nav tik uzmanīgi klausījies viņas valodai, ne mēģinājis sekot viņas pave-dienam. To sajūsmina runas drosme un spars. Drosme un spars atrod visvairāk atsaucības tādos acumirkļos, kad bailes mācas virsū un drausma kaulainu pirkstu klauve pie durvim. Kas pašam zūd, to meklē un viegli atrod āriene... Nevienam nelik domāt par to, kas būs. Tikai retais nojauš izeju no tā, kas naks. Aizmirsties, acumir-klīm atļauties — to liecas visi.

Nedabiska jautrība un pārmērīga sajūsma izplatās pūlī kā uguns pa sausiem salmiem. Dzird skaļus, pārāk krāsainus nostāstus par teiksmaino sadursmi ceļā starp Kaļnavu un Mārcienu. Vienā stūrī prāto par to, ka ar zaldātu plintēm tālu var šaut, bet nevar labi trā-pīt un ka lodem lādētas medību divstobrenes tuvumā ir tas labākais ierocis. Citā neatlaidīgi tiek pārrunāta lielgabalu un citādas palīdzības tuvošanās — no Pleskavas vai Vitebskas puses. Tikai kādā attālākā stūrī mazs pūlītis bailīgāko klusiņām sačukstas, ka te nekas nevar būt, ka te nekas nav bijis. Muižu nodedzināja — jā. Bet to — no citurie-nes atbraukuši svešinieki. Un ja te kāds vainīgs, tad tikai tie, kas tos mītiņus sauca un ļaudis kūdīja. Tie lai tad atbild. Ko vienkāršs lauku cilvēks! Kā viņš lai zina, kam klausīt, kad likumīgas valdības nav. Vai tad pretoties ar' kāds drīkstēja...

Katram ir savs apmierinājums. Šodien rūpēm vēl nav vietas. Šo-dien vēl lai valda sajūsma un prieks...

Āra durvis plaši atsitās vaļā. Galvu izcēlis, lieliem soļiem ienāk Vītols un Vimba un svinīgi nostājas katrs savā pusē. Plintes kā uz paradi noslien gar sāniem. Vimbam sarkana bante pie krūtīm. Vītols virs kažoka apjozies uradņika Sarķa zobenu.

Visas acis pagriežas turpu. Pārsteiguma un izbrīna šalciens pārskrien pūlim.

Pa durvīm lēnām nāk iekšā — muižkungs Meijers. Figura ir tik pazīstama un populāra, ka to pazīst pats beidzamais. Galvu un kājas nevar labi saredzēt. Bet kažoks ir tas pats. Tā pati balti sprogainā āda apkaklei, tā pati piedurkņu atlokiem, — tās pašas raga pogas...

Bet tie, kas tuvāk durvīm, jau saskatījuši joku un smejas. Tas ir skroderis Lapiņš muižkunga kažokā. Redzams, viņš un tāpat viņa abi biedri drusku iesiluši. Pēc kādiem acumirkļiem visa istaba trīs no smiekliem.

Piekrišana skroderi uzbudina vēl vairāk. Viņš traušas uz sola sienmalī un piesit ar kausu, ko no ķēķa paņēmis līdzi.

— Tiek izpārdotas lielu un mazu kungu pamestas mantas. Piemēram, kas tiek solīts par šo aitādas kažoku?

Vispārēji smiekli.

— Ar visu skroderi vai bez?

— Bez skrodera. Bet ar visu kungu smaršu... — Lapiņš paosta piedurkni un izgudrēm šķaudās.

Vēl skaļāki smiekli.

— Kas tiek solīts pirmo reizi?

— Muiža! — kāds iesaucas, un citi piebalso.

— Muiža — pirmo reizi muiža! Kas sola vairāk?

— Piecas kapeikas!

Uz brīdi saceļas tāds smieklu tracis, ka pat Lapiņš velti vēcina savu kausu un sit pret sienu...

Tie, dibenistabā, klausās burzmā un troksnī, līdz apnīk. Jānis Robežnieks pievirzās Zelmai.

— Jūs sacījāt vārdu istā laikā un vietā. Es tā nomanu, ka sajūsma spēji sāk atdzist. Atplūdi sākas bez laika.

— Jā? Jūs manāt? No jūsu dzejoļiem to gan nevar manīt. Jūsu žurnāla pirmā burtnīca taisni svilst aiz revolucionaras sajūsmas.

— Viņi izdod savu žurnālu? — Mārtiņš apjautājas.

Jānis pagriež viņam muguru. Viņš pat dzirdējis nav par jauno žurnālu. Un taču tas iezīmē jauna laikmeta sākumu latviešu kulturā un mākslā!

— Jā, — viņš atbild Zelmai. — Bet jūs būsiet pamanījusi, ka mēs skatāmies no drusku citāda viedokļa. Mēs cenšamies revolūciju padziļināt, tā sakot, ienest viņā vairāk kulturalā elementa.

— Jūs cenšaties, jā. Visu es esmu pamanījusi. Ja visa dzīve tiek brīva, tad arī katram individam jātiek brīvam. Kas tā būtu par brīvību, kas tā par revolūciju, kas atsevišķam individam nepiešķirtu pilnīgu vaļu darīt, ko viņš grib. Un tā tālāk. O, kā es jūs redzu cauri un visu to salu, kurp jūs stūrējat. Jūs kaut ko ienesīsiet revolūcijā! Jūs, malā, uz sēkļa izmestie!

Jānis ir piesarcis. Tramīgi viņš pablenž uz Mārtiņa pusi. Bet tas ir pārāk nomocījies un saguris. Klausās diezgan nevērīgi.

— Tieši cīnītāji ar dzejniekiem palaikam grūti saprotas, — Jānis saka it kā piekāpdamies, it ka jaunam uzbrukumam izvairīdamies. Bet, redzams, nevienam te nav intereses ne gar viņa dzejoļiem, ne jauno žurnālu. Arī tas, protams, ir aizskaroši, bet tomēr labāk nekā atklāts uzbrukums un zobošanas.

Zelma nepagūst nekā atbildēt. Priekšējā istabā saceļas kņada un smiekli. Pāris jaunekļu spraucas iekšā.

— Biedri Mārtiņ! — viņi sauc. — Tavs tēvs nosolīja muižkungu kažoku.

Jānis mīņājas, nepatīkami aizķerts.

— Par divdesmit pieciem rubļiem. Neatmaidās un neatmaidās, līdz dabūja. Paprasi, ko viņš ar to domā darīt.

Bet ne Mārtiņam, ne Jānim nav nekādas patikas iet prašņāt. Abiem viņiem nepatīkama tēva klātbūtne. Katru reizi viņiem nepatīkami, kad nejauši gadās sastapt vecuma naivo vīru.

Pie Gailēna atkal pulcējas rīcības komitejas locekļi. Zelma paņern no plaukta pāri grāmatu un iet laukā. Robežnieki iziet viņai pakaļ.

— Tad tu domā, ka drīz būs arī pie mums? — Jānis nedroši ievaicājas.

— Bez šaubām. Tev arī bail?

— Nu... es nesaku, ka tieši bail. Bet patīkami nav. Es nu gan nekur daudz neesmu jāucies.

— Zināms. Tev nav ko baidīties. Tu vari dzīvot mierīgi.

— Gluži mierīgi tomēr ne. Meijeru es toreiz aizraidīju. Un tad tā runa kapsētā...

— Ak nu! Meijers par tevi nesūdzēsies. Un tā runa — kas tad tur īsti bij? Cik es atceros — dzejiskas frazes, vairāk nekas.

Jānim labi to dzirdēt. Visu laiku viņu šī runa biedējusi vairāk, nekā viņš gribētu sev pašam un citiem atzīties. Visvairāk tāpēc vien nāca, lai dzirdētu, vai arī viņa stāvokli tur par bīstamu. Drusku labāk kļūst.

Zelma pagaida abus brāļus un iet Mārtiņam blakus. Jānis tikai pa vārdam var sadzirdēt, ko viņi runā. Ar nolūku runā klusu, lai viņš nedzirdētu. Viņš sajūtas vēl vairāk aizskarts. Svešinieks viņš vai atkritejs? Vai viņā nodevēju baidās? Viņš gribētu palikt atpakaļ un neklausīties neviena vārda. Tomēr ziņkārība ir par lielu. Un baigas nojautas par drausmīgām. Negribēdams viņš uz pēdām seko abiem, negribēdams mēģina saklausīt, ko viņi runā.

— Tu esi pavisam saguris, — Zelma klusu saka. — Tev vajadzētu kādas dienas atpūsties. Nevis kaut kā pakrist un nosnausties, bet kārtīgi likties gultā un gulēt. Tā tu aizej postā.

— Kur tad man ir tā kārtīgā gulta? — Mārtiņš pavīpsnā. — Izgulēsies, kad nomirs. Tagad nav laika gulēšanai.

— Pie manis tu varētu... — Jānis iemaisās starpā.

— Vismazāk tagad ir laiks ļaudis biedēt pesimistiskiem tēlojumiem un nāves bubuļiem. Ja tavi nervi ir pagalam, ja tu pats esi saguris un slimš, tad nemēģini arī citus tādus padarīt.

— Tie ir slimāki nekā es. Vecās pasaules rūsa guļ viņu kaulos, smadzenēs un dvēselēs. Es esmu mēģinājis, es esmu strādājis, cik varējis, bet man jāatmet ar roku. Ko gadu simteņi izaudzinājuši un ieaudzinājuši, to mēs vienā dienā nepārradīsim... Tu pirmiņ novēroji mūsu lauku proletariatu? Vai tā ir cīņai organizēta, nopietnas cīņas spējīga masa? Pūlis, kuram tikai maize vajadzīga un izprieca. Arī revolūcija viņiem liekas tikai kā rotaļa. Viņi negrib skatīties vaļējām acīm, redzēt, apsvērt un meklēt drošu pozīciju. Romantiķi un sapņotāji, ne karciņji. Es ar nolūku viņiem rādīju nenoveršamo īstenību viņas patiesā kailumā. Bet velti. Viņi negrib dzirdēt un nedzird. Līdz pēdējam viņiem vajadzīga pašapmānīšanās un pašapreibināšanās.

Viskaitīgāka tagad ir iemidzināšana skaistām frazēm par nakamam paaudzēm un demokrātijas galējo uzvaru. Ko galu galā šie ļaudis saprot no demokrātijas un viņas cīņas? Par nākotni viņi nedod piecas kapeikas. Rītdiena ir visa viņu nākotne, un tomēr arī tā viņi dzīvo tikai šai dienai. Viņu ideāls ir ar roku pasniedzams un kabatā bāžams. Viss cits nav pat ne fantāzija, ne sapnis, bet vienkāršas blēņas... Tā nav pilsētas strādniecība, kurai socialisma jēdziens pašas dzīves iekalts un izveidots. Tas nav fabriku proletariāts, kura cīņas instinkts apstākļu iedēstīts un izaudzēts. Sava kaktiņa aizvējā auguši cilvēki, kuriem mēs esam un paliksim sveši. Par meļiem mūs sauks, ja mēs vēl šajā pēdējā brīdī nerādīsim viņiem drausmīgo īstenību.

— Par pāvedējiem un samaitātājiem mūs jau tagad sauc tie, kuri aiz sava veselīgā instinkta no paša sākuma mums pagriezusi muguru. Slavas un atzinības mes taču nekārojam arī no tiem, kuri tagad uz mums klausās un iet ar mums. Mes neesam goda mielastu un kapa runu turētāji. Mēs esam socialisma pionieri. Šo lepno vārdu mēs varam paturēt. Es domāju, uz to mums tiesības. Ceļa sataisītāji un sagatavotāji. Ievadītāji un audzinātāji. Šiem mīkstajiem cilvēkiem ir jāredz patiesība vaigu vaigā, citādi viņi to mūžam neiepazīs. Viņiem jāiziet caur visām cīņas fazēm, citādi viņi vēl ilgi paliks romantiski sapņotāji. Viņiem jānorūdās briesmās un ugunī, citādi viņi katru reizi lieksies un ļims pirmajā brīdī. Viņiem jāmacās kopā turēties un tikai sava paša spēkiem paļauties, citādi viņi vienmēr gaidīs palīdzību no ārienes. Lūk, tāpēc mūsu pienākums līdz beidzamajam turēt viņus uz cīņas ceļa un nevis priekšlaikus mācīt bēgt, padoties vai mirt. Kas tad par to, ja mūs vēlāk sauc par meļiem un nolād? Tā patiesība, kurai kalpojam, nekāro glaimu un nebīstas vientiešu lāstu. Mums, kas spēku sējam gļēvās ļaužu masās, jābūt pieliekoši stipriem atbildēt vēstures tiesas priekšā par to uzdevumu, kuram kalpojam.

Mārtiņš sirsnīgi saņem biedrenes roku. Tā ir auksta kā ledus. Bet arī viņa paša roka ir nosalusi un to otro nespēj sasildīt.

— Vienā ziņā jūs, sievietes, esat pārākas par mums. Jūs esat lielākas optimistes. Jūs visu vairāk redzat tā, kā jums tiktos redzēt.

Es no laika gala esmu bijis patiesības fanatiķis. Es nevaru citiem nerādīt to, ko pats redzu. Es nevaru ciest, ka mani par meli sauc pat tas, kurš mani nesaprot. Savu muļķību un sava paša vainu viņam vajag atzīt. Un vispār es netiecu daudzkārt tēlotām masu aklām sajūsmām un iedvesmā paveiktiem brīnumdarbiem. Tās ir vecās idealistiskās garu pasaules teorijas, kurām tagad vairs nav nekādas zinātniskas un sabiedriskas nozīmes. Socialisms nav un nevar būt iedvesma. Revolucionārā cīņa nevar turēties ar sajūsmu. Ar sajūsmu vien ne. Ja cieta, dzīves un pārdzīvojumu nostiprināta atziņas pamata tur nav apakšā, tad pirmais spēcīgākais vēja grūdiens visu izjauks un izputinās kā pūkas pa gaisu. Ne katrs, kas stobreni plecos uzkāris, jau tāpēc ir kareivis. Man jāpasmaida par tiem, kuru revolūcija izpaužas baronu zaķu un stirnu izšaušanā un malkas izvešanā. Un arī tos es neskaitu par kareivjiem, kuri aizmiegtām acīm iet, līdz nogāžas atvarā. Es negribu, ka tie saka — mēs viņus tur esam ievilinājuši. Viņiem vajaga redzēt, kurp mēs ejam un kurp viņiem jāiet. Kas līdzī nāk, lai nāk ar skaidru apziņu un atvērtām acīm. Tu domā, daudz būs tādu? Visi šie saimnieku deli un inteligenti! Viņu revolūcija ir sen nobeigta. Viņiem pietiek. Biedēt, tu saki? Bet vai tad es neredzu, vai es jau visas pēdējās nedēļas nenomanu, ka viņi ir nobijušies un izmisuši līdz pēdējam. Viņi tvarstās un meklējas izejas un neatrod. To es viņiem gribēju rādīt. Kas var, lai nāk līdzī — līdz galam. Kas ne — lai padodas vai bēg. Norūdīt, tu saki? Bet neaizmirsti, biedri, ka dzelzi var rūdīt un tēraudu. Bet svins ugunī izkūst. Un kad viņu ūdenī lej, tad viņš izjūk sīkās bezveida lāsēs... Mēs vēl daudz ko piedzīvosim. Pagaidi tikai, lai sāk jukt un šķīst.

Zelma atvelk roku un pāriet uz otru ceļa pusi.

— Tas jau viss var būt pareizi. Bet mēs taču saprotam, kāpēc tas tā. Mēs visur zinām savus dabiskus cēloņus. Starp citu, neaizmirsīsim arī to, ka pilsētas proletariats lielu daļu vainīgs pie viņa lauku biedru glēvulības un organizācijas trūkuma. Viņš atminējās to tikai tad, kad tas savā vidū un pēc savas saprašanas sāka sniegties pēc savām cilvēciskām tiesībām. Kas nokavēts, to jālūko aizgūt. Arī vēl tagad — šodien un rītu, kamēr vien vēl mazākā iespēja. Izglītības, kultūras un organizācijas cīņa nav mazāk svarīga ka cīņa ar ieročiem

rokās. Tur tiek dibināli tie pamati, par kuriem tu pats runāji. Es strādāju — un nevaru sacīt, ka velti. Nē! To man neviens nenostīdēs. Arī lauku strādniece, kalpone un šuvēja nav proletariatam zudusi. Viņa nevar gulēt, kad visa dzīve mostas... Sākumā man bij simts divdesmit klausītājas. Nedēļu vēlāk vairs tikai piecdesmit. Skaits šļuka samērā ar to, kā pieauga baumas par soda ekspedīciju tuvošanos. Un, tagad iedama, es zinu, ka mani gaida mazs pulciņš — piecpadsmit, divdesmit kautras skuķes, kurām acis sprigst, brīvā vārdā klausoties. Tās mums paliks. Tās mums nezudīs, lai kādas vētras un likteņa kļūmas pāri skrietu...

Rokas kabatās dziļi sabāzis, neveikli gāzelēdamies, lieliem soļiem Resnais nāk pretī. Vaļēja mēteļa stūri kā izplesti vanaga spārni velkas pa zemi. Apstājas ceļa vidū un mazciemīgi nolūkojas pretimnācējos.

— Kā nu iet? — Mārtiņš prasa.

— Nu iet labi, — tas atbild. Un no balss un dzīvās sejas, un sprigstošām acīm redzams, ka viņš patiešām sajūtas labi.

Tad viņš paveras trešajā nācējā; skatās tik neatlaidīgi un urbjoši, ka tas apjucis sniedz roku un nezina, ko sacīt.

Resnais skatās un skatīdamies deklamē:

— Man pūļa smaka elpu cieti rauj. Es steidzos nonirt kaisles sarkanviļņos, Kur mīlas rokas mani karsti skauj... He, he, dzejnieki! Nu iet labi? Nupat sāks iet labi!

Jānis piedur roku pie cepures un paceltu galvu iet projām. Resnais nospļaujas viņam pakaļ.

— Ko tāds te valkājas jums līdzī? Vai jūs arī netaisāties pāriet dekadentos? Nogrimt mīlas sarkanviļņos?

Mārtiņa un Zelmas sakars biedriem nav nekāds noslēpums. Tomēr Resnā cinisms viņus drusku aizskar, lai gan viņi zina, ka tas aizrupja, atklāta rakstura un ne aizļauņas sirds. Zelma mazliet novēršas. Mārtiņš atmet ar roku.

— Neniekojies. Stāsti labāk, ko tu tagad dari. Pēdējās dienās tevi nemaz vairs nedabū redzēt.

— Jūsu valstība zūd, — Resnais smejas. — Runāšanas laikmets beidzas, un sākas darbs. Jūsu laiks beidzas — nu sākas manējs.

— Tu domā vēl rīkoties? To piecdesmit mauzeru tu taču nedabūji. Cik liels īsti ir tavs karaspēks?

— Stratēģijas noslēpumi... — Resnais noslēpumaini piemiedz acis. — Vēl ir dažas vakantas vietas. Vai tu arī negribi iestāties? Es tā vēroju, drīz tev tā kā tā nebūs vairāk kam runas turēt.

Zodu uzslīdētā mēteļa apkaklē ierāvis, Mārtiņš skatās sniegā un klusē.

— Rītu vai parīt mums priekšā pirmais lielākais darbs. Cilvēku vajadzīgs. Mēs pieņemam katru, kam drusku vairāk dūšas nekā katedrī sēdēt un zemnieku sievām runas turēt.

— Var būt, ka es eju ar' jums līdzī. Tev taisnība: mūsu laikmets beidzas... Tevi vēl allaž turpat var sastapt?

— Turpat. Bet tikai tad, kad es esmu mājās.

Viņi sasniedzas rokas un šķiras.

Jānis Robežnieks iegriežas Karlīnes muižīnā.

Klēts durvis vaļā. Kūts durvis vaļā. Pagrabs vaļā... Viss tukšs iztīrīts. Daļu Dzilnas kroga miliči patērējuši, daļu tie paši apkārtnes ļaudis. Kalpu mājas priekšā stāv pūlītis sievu un bažīgi sarunājas. Apklust un noskatās pakaļ, kur Jānis ieiet kungu namā.

Meijera kundze guļ kā gulējusi. Logs aizslēgots; lampa apsegtu kupolu deg uz galda.

— Nu tu arī vienreiz atnāci, — viņa sūrojas. — Par mani neviens vairs neliekas zināt. Kāpēc Marija vairs nenāk? Es katru dienu varu nomirt, bet viņa nenāk.

— Viņa pati slimo. Šodien gribēja celties un nākt, bet es neļāvu. Viņa tik vārīga no aukstuma. Un tad — laiki tagad tādi. Tagad labāk, kad istabā un mazāk rādās. Ļaudis pēc zvēriem kļuvuši.

Sievasmātei acis iezvērojas.

— Zvēri viņi vienmēr bijuši, tikai valdīšanas bijās. Pātaga, pātaga viņiem vajadzīga. Un dabūs... Vai tu esi dzirdējis: draguni nākot.

— Tā runā... — Jānis bažīgi atbild. — Bet labs no tiem arī nav sagaidāms. Dabūs vainīgie, dabūs nevainīgie arī ciest.

— Kur te ir tie nevainīgie? Suņi — līdz pēdejam. Lai paskatas, ko mūsu pašu kalpi un sievas te dara. Zagļi un laupītāji!

Viņa sāk gari un plaši stāstīt par muižas postīšanu, par visādām varmācībām un rupjībām, kas viņai bijis jāpārdzīvo. Stāsta par Juzes spītību un neklausību. Šodien un vakar istabā tikai septiņpadsmit gradu siltuma. Jau trīs dienas viņai no rītiem jādzer uzvārīts piens: Juze saka, ka šokolades vairāk nav un cukura... Pati visu nodzer un notērē ar saviem brūtņiem. Katru nakti dzirdamas svešas balsis un smiekli. Dzīvo kā pa kāzām. Pēdējo nozags un nolaupis...

Par Juzi Jānis klausās ar interesi. Tas cits desmitkārt dzirdēts un apnicis. Bet vēl viņš ievēro, ka sievasmāte dusmās runā daudz sparīgāk un nemaz tā neizklausās, ka viņa šodien vai rītu taisītos mirt. Arī vīra pēc neliekas vairs pārāk noraizējusies. Laikam pārlicināta, ka tam izdevies labi noslēpties. Vai tad viņa to nepazīst? Un bez tam palīgs ir tuvu... Viņa jūt, ka spēki atkal atgriežas. Dabūs, dabūs visi...

Viņi pārrunā vēl svarīgo jautājumu par Meijera kundzes pārceļšanos uz skolu pie meitas. Divas nedēļas jau šis jautājums viņus visus trīs nodarbina. Pārrunāts un apsvērts krustu šķērsām. Dažu reiz noteikti nolemts, ka pārcelsies, pat diena jau apzīmēta. Vienojušies, kādas mēbeles un citas mantas pārvedīs līdz, kādas atstās tepat. Bet allaž atgadās kas negaidīts. Tad piepeši saceļas liels vējš ar puteni un aizpūstiem ceļiem. Tad atkal kalpiem nav vaļas, zirgu nevar sadabūt vai ragavas visas izbrauktas... Nu vienojas galīgi. Jānis iet parīkot Juzi.

Ķēķī pie trauku galda sēd Vītols. Plinte un uradņika zobens ieslieti kaktā līdzās grīdas birstei un kafijas dedzināmai pannai. Uz galda šķīvis ar cepeša paliekām, kafijas kannu, rupja un balta maize, ievārījuma pods un liķiera puspudele. Kažoks Vītolam vaļā, dzīpariem izadītais apsējs kaklam atrisis, abiem galiem līdz pat grīdai nokāries. Pats nosvīdīs un jautrs. Var redzēt, tikko lieliski smējies. Juze arī. Sarkana notvīkusi, baltiem zobiem, priekšautā saritinātām rokām stāv galda galā.

Jānis ir nepatīkami pārsteigts. Ne tik daudz par to, ka Vītolu te sastapis, bet par to, ka tas nemaz neizskatās satrūcies, ne apmulsis.

Paceļas omulīgi un nāk vēl roku sniegt. Jānī pamostas kunga instinkts. Viņš novēršas un kaut ko parikojas pie cepeša plīts.

— Juzē! — viņš uzsauc pavēlnieciskā balsī. — Sataisies! Rītu cienmāte pārceļas uz skolu.

— Kāda velna tad tur skries! Tepat slikti? Nezin ko nu izmeklētos...

Jānim asinis saskrien vaigos.

— Par to zinās cienmāte pati. Tu dari, ko tev liek... Mielojas te ar tādiem...

Viņš apgriežas un aizsit durvis. Viņam pakaļ noskan zobojši smiekli.

— Kundziņš — kāds nav!

Vecais Robežnieks nes muižkunga kažoku uz mājām. Kažoks bal-tām, biezām ādām, smags un silts. Pavisam nosvīdis un nokusis viņš pārnāk un sirdīgi nopūlas aiz sliekšņa nodauzīt sniegainās pastalas.

Vecā Ceriniete pienāk, acis blisinādama.

— Ak tu mūžs! Muižkunga kažoks! Robežnieka tēv! vai tu muļķa prātā uz vecuma dienām esi kļuvis? Tevis taču veselus trīs tajā var iebāzt. Kur tu viņu ņēmi? Vai tu ar' pie liem muižas laupītājiem?

— Nemuldi niekus! — Robežnieks atkliedz. Un, durvis aizvērdams, vēl norūc. — Visur dauzās. Veca grezele...

Istaba kā pa laikam ir tukša. Kā Liena projām, tikai vecā Ceriniete te pa reizei ievelkas — kad aizmirsts durvis aizbultēt. Vislielākā nekārtība un netīrība visos stūros. Gulta visādiem lēveriem ar kaudzi piekrauta. Uz galda piena podi un vesela skrīna nemazgātu ēdamo trauku. Plīts priekšā mēslu čupa. Uz viena ķebļa kauss, uz otra noplisis cimds ar iespraustu lāpāmo adatu.

Viņš saudzīgi noliek muižkunga kažoku gultā. Norauj sīpolu no virtenes, pārgriež un ierīvē acis. Viņam iestāstīts, ka tā vislabākā zāle pret miglu, kas velkas acīm priekšā. Asaras plūst ar straumi. Krunkainā seja ķēmīgi saviebjas. Migla priekš acīm tam gan kļūst vel biezāka, bet darīt tur nekā nevar. Viņam sacīts, ka vēlāk sāks skaidroties.

Iedzēris vēl no krūzītes brūnu šķidrumu, Robežnieks paņem muižkunga kažoku, rūpīgi nolasa pielipušās pūkiņas un iet dibenā uz pieliekamo kambarīti. Vispirms bailīgi piedauza, tad ar savādu vecmodīgu atslēgu slēdz vaļā.

Meijers sēd uz krāģīša pie mazās aizsalušās rūtiņas, kurai apakšējo stūrīti ar dvašu atkausējis. Nodūmējis, pinkainu bārdu apaudzis, dzeltens, noliesējis. Zīmes vairs nav palicis no agrākā švīta.

— Nu? — viņš vaicā, pirms vel Robežnieks paspējis ko teikt.

Atbildes vietā Robežnieks izpleš kažoku viņam priekšā. Un, tikai nopriecājies par muižkunga pārsteigumu, sāk stāstīt.

— Aha... — Meijers novelk. — Tas ir labi, Robežniek. Tu esi lāga vīrs, Robežniek. Cik? Divdesmit pieci tu saki? — Un pameklējis izvelk divdesmit piecu rubļu gabalu. Padomājis izvelk vēl rubli un sniedz to arī. — Tas tev par atnesumu.

— Ko nu, kungs, ko nu! — Robežnieks vairās abām rokām. — Vai tad tur nu kāds grūtums. Labāk nedodiet — es neņemšu... — Bet Meijers neatlaižas. Jāņem vien ir. Tad viņš grib nobučot roku, bet to muižkungs nepieļauj.

— Lai paliek, Robežniek. Tu jau tā kā tā man esi daudz palīdzējis.

— Ko nu es jums, muižkungs. Cik tad jūs te man apēdat. Cik ienes, gandrīz tikpat jāiznes laukā. Vai nu es tā varu, kā kad sieviešu cilvēks mājā.

— Lielo paldies par to pašu, Robežniek. Nu, ko dzird jaunu?

Robežnieks nevar atcerēties. Dzirdējis viņš Gailēnos daudz, bet vai tad kas vairs paliek prātā. Ja tieši jautā, tad viņš gan šo to var atbildēt.

— Dzird... Ļaudis plāpā šo un to... Ak jā, citi saka, ka draguni nākot.

— Jā? No kurienes?

Robežnieks papeļ rokās.

— To es gan nevaru pateikt. Ak tā — jā! Stukmaņos, runā, jau esot.

— Stukmaņos... — Meijers domīgi novelk un kaut ko domā. Tad viņi ar Robežnieku ilgi sačukstas.

Pēc brīža Robežnieks steidzīgi meklējas pa istabu. Piemētāts un piekravāts, nekā nevar atrast. Kankarus un visādus krāmus svaidīdams, viņš klusām lādas. Beidzot samekle tomēr. Nobružātu spoguļa stikla skambu un dzirkles — bārdas naža viņam nav. Pārmel uz rokas dažus apģērba gabalus un ieiet atkal dibenā.

Krēslā no pieliekamā kambarīša iznāk garš, kalsnējs vecis, gludi noskūtu seju, pār ausīm nolaistu zaķeni galvā. Mugurā viņam ielāpains puskažociņš, kājās pusvillainas bikses cauriem ceļgaliem. Bikses ir par šaurām un īsām, bet, pastalās ieautas, tās nevar redzēt.

— Nu, veco Robežniek, tad es nu iešu. Ceru, ka redzēsimies vēl.

— Lai dieviņš jums, kungs, palīdz.

— Iedod nu vēl savu spieķi. Tā. Paldies. — Viņš iemēģina uz tā pienācīgi saliekties un salicis pastaigā pāri soļu pa istabu. — Manu kažoku tu labi noglabā. Es ceru drīz būt atpakaļ. Un, ja kāds ko prasa — tu nekā nezini... Kas bijis, kur aizgājis — nekā.

— Esiet bez bēdu, kungs. Drīzāk no liepkauļa uguni izšķils nekā no manis to...

Asarotās acis slaucīdams, viņš gar durvju malu vēl noskatās pakaļ, kur salīkušais augums pamazām nogrimst nakts tumsā.

— Esiet bez bēdu, kungs. Dieviņš lai jūs sargā.

6

*D*zelzceļa sliedes ir viegli aizputinātas, bet modernais pierīkojums riteņiem priekšā sniegu izrauš uz abām pusēm. Lokomotive ačgārni piekēdēta vilcienam. Tenders nāk pa priekšu. Pašā galā uz ogļu gubas tur uzsēdies draguns sarkandzeltenā kažociņā. Plinti abās rokās samiedzis, uzmanīgi skatās uz priekšu. Aiz lokomotives viens trešās klases pasažieru vagonš — abas platformas dragunu pilnas. Tāpat nākošie četri preču vagoni. Durvis visiem vienā pusē vaļā. Viss zilu mundieru un dzeltenu kažociņu pilns. Rēgojas plinšu stobri, spīd zobenu makstu misiņa apkalumi. Pedējie vagoni ciet. Šur tur pa spraugu kārstās nosarmojusi zirga galva ar siena kušķi mutē.

Vilciens nāk lēnītiņām. Pret nemanāmiem uzkalņiem tik lēnām, ka izkāpt var un atkal iekāpt. Lokomotive smagi dveš. Dūmi melniem kamoliem veļas no skursteņa un kā ķēmīgi milzu putni likā rindā nostiepas tālu pāri saulē spīdošam sniega laukam.

Ceļš ar spēju likumu uzliecas nemanāmā uzkalnī. Un tad pa izraktu, abās pusēs eglītēm nostādītu gravu iet lejup. Stacija vairs nav tālu. Tas uz tendera jau redz signalstaba noliekto roku un, acu nenovērsis, skatās uz kuplo koku puduri, caur kuru nepārprotami

zīmējas stacijas ēku dzeltenie un baltie plankumi. Kāds logs sarkani deg rīta saulē un žilbina acis.

Tas logs ir vainīgs. Citādi sargs pamanītu nokalnē aizdomīgi nomīņātās sliedes un cilvēku pēdas abās pusēs nolaidenajam izrakumam. Un, labi ieskatīties, viņš ievērotu arī, ka pret to vietu labajā pusē sliede atskrūvēta un gals izliekts uz āru. Bet degošais logs apžilbinājis viņam acis, viņš nepamana nekā.

No uzkalņa vilciens sāk slīdēt manāmi ātrāk. Riteņi rakstā klauz, sasalušie buferi dārd, resnās, noļengušās ķēdes kauc kā izbadojušies suņi. Sniega šķūrētāji urbjas nedziļā kupenā, tendera priekšā līdz pat augšai sagriežas sniega virpulīs.

Piepeši atskan dobjš būkšiens. Lokomotive spēji sagraļojas, tad sašķiebjas. Tendra labais stūris saliecas, rūkdams un kaukdams paskrien pār pieciem sešiem slīperiem un ieurbjas zemē. Sniegs un grants, un ietrunējuša koka šķēpeles pagriežas gaisā un spraukšēdamas cērtas pret ierakumu abās pusēs. Lokomotive ar skursteni patslienais gaisā. Dzelži kauc, un stikli džinkstēdami plīst. Spēcīgs sprādziens pārskan visu ellišķīgo rīboņu un dārdoņu. Melns, dzirkstelēm piebērts kvēpu mutulis no skursteņa saplūst lejāk ar liesmainiem pelniem un šņācošām garaiņu grīstēm. Acumirkli lokomotive un zem viņas paracies pasažieru vagonis ietinas šņācošā, mutuļojošā mākonī.

Nejauks, necilvēcisks izbaiļu brēciens noskan pa visu vilcienu no viena gala līdz otram. Cilvēki kūleņiem ripo no platformām un pa preču vagonu vaļējām durvīm. Zirgi zviedz un spārdās. Viss saplūst vienā nejēdzīgā trokšņā, garaiņu, dūmu un dzirksteļu mutulī. Kā simtkāju tārps, kam piepeši uzmīts, vilciens liekas staipāmies, žņaugāmies un ņirbam.

Bet acumirkli vēlāk var sadzirdēt citu savādu troksni. Sprakst un sprēgā kā no spēji uzliesmojušas uguns. Sākumā apmulsušie zaldāti nesaprot. Bet tad viens otrs pamana un sāk atjēgties. Pār izrakuma malām caur eglītēm slaistās plinšu stobri un nemitīgi kūp balti mākonīši. Šauj ar plintēm un revolveriem. Lodes urbjas preču vagonos un sprēgā pret pasažieru vagona apkaltām sienām.

Apjukuma, baiļu un dusmu saucieni atskan juku jukām. No tendera nokritis zaldātiņš novārtīties un samīcīts paceļas no kupenas un

atkal četrpāpus iekrīt pieputinātā grāvī. Mašīnists melnu, aizkvepušu seju, ar vienu roku kā piedzēries ķerstās ap lokomotives saliektiem, guleniskiem kāpšļiem, ar otru velti mēģina izbružāt pelnu aizbērtās acis.

Bet nu arī no vilciena sāk pretim šaut. Draguni aizgulst aiz sienām, nometas aiz tendera un vagonu riteņiem un steidzīgi šauj. Minutes desmit sprēgā kā aizkurināts sausu egļu zaru sārts.

Šaudami pamazām iekarstas un tik drīz nepamana, ka tur augšā, aiz eglītēm, šāvieni kļūst arvienu retāki un retāki. Plinšu stobri tur pamazām nozūd, un, kas tur kūp, tas ir pašu ložu uzvandītais sniegs izrakuma augšmalā. Notrauktie sīkie egļu zari birst uz sniega, lodes spindz gaisā.

Jau labu brīdi kā no liela attāluma, kā no apakšzemes skan komandas saucieni. Sākumā tos neviens nedzird vai neievēro. Bet tad izplēstā pasažieru vagona logā pašaujas galva ar oficiera cepuri. Skaidri un dzirdami izskan rīkojums. Galva nozūd atkal, bet zaldāti zin, kas darāms.

Kad drošākie parāpjas izrakumam pāri, neviena tur vairs nav. Tikai pēdas pāri sniega klajumam uz tuvējo elksnāju rāda, kur uzbrucēji aizbēguši. Uz labu laimi šauj krūmos. Vienam otram liekas, ka tur vēl kustētos melni, salīkuši stāvi.

Otrā pusē saceļas kņada. Tur aiz eglītēm atraduši nošautu revolucionāru. Jauns zēns gaišiem matiem, bez bārdas vēl un ūsām. Kā notupies, tā guļ, uz mutes sniegā saklupis, vecu mednieka divstobreni abām rokām apķēris. Divi draguni, katrs aiz savas kājas saņēmis, velk viņu pa izrakuma slīpumu lejup. Vesels pūlis, lādēdamies un dūres vīstīdami, nāk pakaļ. Spārda kājām un plinšu resgaļiem dauza vēl ļengano, nedzīvo augumu.

Nosviež tā, ka kājas sliedeī šķērsām pāri, bet galva paliek iemīta grāvī guļam. Viens paņem nošautā plinti aiz stobra un sadauza pret vagona riteni.

No lokomotives puses paklibodams, aizelsies, dusmās sarkans pietvīcis, steidzas drukns zaldāts baku rētainu seju, strupi nocirptām ūsām.

— Собака паршивая! — Viņš izrauj zobenu un pāršķeļ nošautā

seju. Tikai drusciņ sarkanu asiņu sasūcas dziļā šķēlumā. Un no sarkanās brūces pāri pieri, degunam un mutei acumirkli pārvēršas jaunā, sievietiski maigā seja. No uzceltās, sniegu piedzītās apkakles rēgojas pretī nejauks, nejedzīgs gaļas muskulis.

Tuvojas jauns, slaidis oficiers, baltus cimdus rokās vilkdams, uz papēžiem lunkani šūpodamies, riņa vēsumā drebinādamies.

— Бросьте, ребята, — viņš mierina saniknotos zaldātus. — Обыщите его хорошенько.

Nošautajam atrauj svārkus un vesti, pārplēš veco flaneļa kamzoli un asiņu piesūkušos kreklu. No kabatām izbirst sauja patronu, nazis, dūraini cimdi, divas sarūsējušas naglas un aukliņa. Ceļos nometies, zaldāts vandās pa kabatām, visas izrauj uz āru. Izveļas naudas maciņš ar dažiem papīra un dažiem sīkas naudas gabaliem. Oficiers pāršķirsta kabatas grāmatiņu. Latviešu valodā rakstītos atzīmējumus viņš neprot salasīt. Izņem kādas jaunavas fotogrāfiju un ar interesi aplūko to. Zaldāti skatās no sāniem un ciniski ņirgājas. Turpat grāmatiņā arī pase. «Andrejs Vimba...» oficiers lasa. — Aha! — viņš ar jaunu prieku novelk caur zobiem, it kā kad šajā vārdā slēptos visas dumpja kustības atslēga. Fotogrāfiju viņš ieliek pasē un tad grāmatiņu rūpīgi noglabā kabatā...

Pēc pusdienas visa apkārtnē ir kā izmirusi. Neviena cilvēka nekur neredz. Pat suņi ir ieslēgti, lai nereg.

Stacijā burzma un kņada. Vilciens ir iebraukts. Mašīnists ar palīgiem ložņā ap lokomotīvi, kaut ko skrūvē un kaļ. Draguni skraida pa tukšo platformu, it kā ko ķertu vai meklētu. Tikko atgriezies žandams, piešiem tirkšīnādams, staigā gar stacijas ēku un ar lepnu smīnu skatās pa logiem, kur garš izstīdzējis telegrafists klusu sēd pie sava aparāta un galvu nedrīkst pacelt uz augšu. Dragunu oficiers pavēlnieka pozā sēd pie galda un izprašņā stacijas priekšnieku, kuram atbildot sirmā bārda redzami trīs.

Divi draguni kailiem zobieniem aizved uz vagonu priekšnieka palīgu. Jaunais cilvēks dzelzceļnieka uniformā iet, galvu pacēlis, rokas mēleļa kabatās sabāzis. Zaldātiem tādas sejas, it kā kuru katru acu-

mirkli gatavi sist, ja vedamais kaut mazu drusciņ pašķiebtos. Masinists ar āmuru un drāts galu rokās bailīgi novēršas pie malas.

Aiz stacijas mūra mājā maza bodīte. Pieci iereibušies zaldāti iebrūk tur iekšā. Bodniece ir izgājusi. Plaukti līdz griestiem piekrauti. Viens pārlec pāri letei un sāk pildīt kabatas papirosu kārbīnām. Otrs pasniedzies grābj rozines no vaļējas kastes. Trešais ar plintes resgali dauza pret grīdu un sauc saimnieku. Pārējie divi tur plintes gatavas uz šaušanu un iesarkušām, ļaunām acīm skatās apkārt.

Pa dibena durvīm ienāk dūšīga sieviete ar bērnu uz rokas. Ieraudzījusi, kas te notiekas, nikni iekliedzas un klūp sargāt savu mantu. Plintes resgaļa sitiens krūtīs atsviež viņu pret durvīm atpakaļ. Sargādamās viņa aizliek svabado roku sejai priekšā. Bērns brēc.

— Ieročus atdot! Buntavniekus uzrādīt! — zaldāti kliedz un vārdās pa bodīti. Izrauj kases atvilktņi, apgāž kārbas un kastes, grūž visu no plauktiem nost. Kur aizslēgts, tur ar plinšu stobriem un zobeniem lauž vaļā. Izvandījuši veikalu, sagrūst dziļāk dzīvoklī. Sieviete vaimanā, bērns brēc...

Uz platformas oficiēris stāv savu dragunu vidū un izdala pavēles. Rokā viņam papīra loksne ar kaut kādiem sarakstiem. Blakus Ozolmuižas jaunais baronēns īsā kažociņā, baltās zeķēs iespīlētiem lieliem. Kā iemīlējusies meitene viņš skatās uz draguniem; papiross mutē viņam trīs no līgsma uzbudinājuma.

Pa visiem ceļiem aizlūkšo dragunu patruļas. Pa lielceļu divi lielāki pulciņi aizjāj — viens uz skolas, otrs uz Ozolmuižas pusi. Jāj apkārt-skatīdamies, plintes uz šaušanu gatavas turēdami.

Pretim skolai draguni aptur. Kaplodziņš ir vaļā, no klases spēcīgi skan trejbalsu dziedāts: dievs, sargi ķeizaru... Vilcinādamies viens nokāpj no zirga un iet iekšā.

Bāls, mazliet uz priekšu salicis, vijoli vienā, lociņu otrā rokā skolotājs nāk pretim.

— Jūs esat šejienes skolotājs? — draguns, mazliet apjucis, vaicā. Bet, ievērojis tās izbailu pilnās acis, kas no klases raugās uz viņu, kļūst pašapzinīgāks. Izliektu krūti pasper soli pār sliksni un gandrīz paklup, zābaku aiz naglas izmītā dēlī aizmetinājis. Kā liels zinātājs parlaiž skatienu bērnu galvām. Tad svarīgi pagriežas atkal pret sko-

lotāju. — Cik ilgi jūs te esat par skolotāju? Cik jums ir skolēnu? Aha... — Pamanījis, ka lielākās meitenes sāk smīnēdamas sačukstēt, apsviežas, ierauga pie sienas Aleksandra III ģimetni un kļūst drusku rāmāks. — Strādājiēt vien kārtīgi un mierīgi. Un, ja kādi jaucēji gadās — uzdodiet. — Viņš pablenž uz smīnētāju pusi un ar nagaiku uzplīkšina pa zābakstulmu. Pagriežas atkal pret skolotāju. — Vai te nav kāds, kas var parādīt ceļu uz — viņš velti pūlas atcerēties; pieiet pie loga un paceļas pirkstgalos pie vaļējā kaploga. — Kā tās mājas sauc? Aha... Vai te kāds nevar parādīt ceļu uz Līču mājām?

Vijole baigi nodžinkst skolotāja rokā. Izkalpīgi viņš tekā gar solu galiem un sačukstas ar zēniem. Bet tie krata galvas un raujas tālāk nost. Neviena nav, kas varētu parādīt ceļu uz Līčiem. Draguns kļūst nepacietīgs un draudīgi plīkšina ar nagaiku pret zābakstulmu.

Tad Jānis Robežnieks, vijoli vienā, lociņu otrā rokā, kailu galvu un vieglām kamašiņām kājās, stāv dragunu pūļa vidū un rāda, un stāsta ceļu uz Līčiem.

Visi trīs logi mazām gaišām galvām pilni. Piecdesmit sprikstošu acu pāru noraugās, kas tur uz ceļa notiekas. Bet kad skolotājs, no aukstuma un varbūt vēl no kā trīsēdams, ienāk atpakaļ, visi stāv klusu savās vietās. Piecdesmit nopietnu acu pāru urbjas skolotājā. Viņš nevar lūkoties taisni pretī. Viņš uzsit ar lociņu uz katedra malas un turpina pārtraukto dziedāšanas stundu. Dievs, sargi ķeizaru...

Bet neskan vairs. Vai nu skolotājs pats ir pārāk uztraukts, vai skolēni sadrūvējušies, bet balsis nesaplūst ciešā harmonijā, metas un jaucas, un skarbi plēš ausis. Pāra reižu pamēģina, tad beidz stundu.

Bāla, vārga un noraizējusies Marija sagaida Jāni dzīvoklī. Sievasmāte, spilveniem apkrāvusies, sēd atzveltņa krēslā un īgni noraugās viņā. Tai mūžam tāds izskats, it kā viņš tas vainīgais pie viņas slimības un citām nedienām. Un viņam pašam pie tam sirds baiļu pilna. Viņš ir uztraukts, darba un bezmiega nopulēts. Viņa nervi sabeigti līdz pēdējam... Te viņam nav ne atbalsta, ne mierinājuma. Viņš īgni novēršas, uzmet cepuri galvā un iziet pagalmā.

Pie akas stāv Juzes spaiņi, pilni pielieti. Pašas viņas nav. Viņam

ienāk prātā, ka jau vairāk vakaru, krēslā, ap šo laiku, viņš redzējis tos spaiņus te tā stāvam. Kur viņa pati varetu būt? Viņš aizdomīgi noskatās uz mazo veļas mazgājamo mājiņu un pamana, ka durvis pievērtas. Parasti tās vaļā tikai tajās dienās, kad veļu mazgā. Atslēga stāv ķēķī, pie sienas pakārta. Viņu nezina kāpēc ārkārtīgi ieinteresē Juze un veļas mājiņas vaļējās durvis. Viņš iemanās ķēķī un aplūkojas. Atslēgas nav. Itin kā diezin kada atraduma uztraukts, viņš steidzas atpakaļ.

Iesalušās durvis veras čīkstēdamas. Savādi apmulsusi, Juze viņam nāk no tumšās istabas pretī.

— Ko tu te dari? — viņš bargi iesāk. Bet, ieskatījies sārtajā sejā ar veselīgajiem, baltajiem zobiem, ieraudzījis resno balto bizi zem apaļajiem pleciem uzsegtā lakata, it kā atvilgst. — Ko tu te dari? — viņš atkārtoti citādā, dvesmainā balsī. Un kad leliete spraucas viņam garām, viņš saņem to ap apaļajiem pleciem un piespiež pie sienas. — Tu, palaidne! Tev nerātnības vien prātā.

Bet viņa šovakar ir neparasti atturīga un kautrīga. Spraucas un spraucas viņam garām un griež galvu prom.

— Kungas... kungas... Laidiet vaļā!

Bet Jāni tāda kautrība tikai vairāk iekarsē. Viņš neaptver vēl pats, ko īsti grib. Viņam patiktos šo pilnīgo, spēcīgo augumu tā turēt un nelaist vaļā. Liekas, vairāk nekā. Viņš apķer vēl ciešāk.

— Tu, palaidne... 7

Bet piepeši viņš samana, ka kāds no mugurpuses sagrabj viņu aiz apkakles un atrauj. Iztrūcies un pārskaities viņš pagriež galvu atpakaļ. Un ierauga Vitolu — bez plintes un uradņika zobena. Viņš iešņācas caur sakostiem zobiem un mēģina izgriezties. Un atmiņā viņam pazib, ka tā nav pirmā reize, ka kaut ko tamlīdzīgu viņš jau agrāk piedzīvojis. Bet nepatīkamām atcerēm nav laika sakārtoties. Spēcīga pļauka ķer viņa seju. Sit pa vienu un otru. Sāpīgi sit — tā ka acis viņam aizmiglo un rokām viņš velti ķepurojas gaisā.

Viņš pats lāgā nesamana, kā atrodas atkal aiz durvīm. Un atkal viņam nāk prātā, ka tā nav pirmā reize. Bet arī tas tikai tā garām-skrejoši aizķer viņa apziņu. Vaigi viņam svilst kā ugunīs, gar acīm griežas dzeltenī sājū gredzeni un galva dūc ārprātīgu dusmu

mutuļos. Viņš skrien atpakaļ uz maju. Skrien, celiņa neredzēdams, taisni par kupenām. Nu viņam tikai vairs viena sajūta: briesmīgs, nepaciešams pazemojums un apkaunojums. Un vienīgā doma: atriebties, atriebties...

Ķēķī Juze berž šķīvi, ka stinkš vien. Pār galdu zemu saliekusies, nekā neredz un nedzird. Jāni tas vēl vairāk satracina. Atriebties — samalt — no zemes virsus noslaucīt... Viņš uzrauj mēteli un skrien uz staciju.

Divu verstu garā ceļa gabalā dusmas gan mazliet atskrienas, bet tomēr atpakaļ viņš negriežas. Aizskārums ir par rupju un brutalu, lai viņš to jebkad varētu aizmirst vai piedot.

Dragunu nodaļas priekšnieks pagaidām uzturas uz rezerves slieķēm trešās klases vagonā. Vienā galā saslodzīti arestētie, otrā ofi-cieris ar palīgu. Patlaban arī Ozolmuižas baronēns tur. Vagons pār-kurināts — elpa raujas ciet, no āra ienākot. Čuguna krāsniņa apakšā sarkana, bet zaldāts met vēl iekšā un, kad pilns, ar pagali aizsit dur-tiņas ciet. Noraudājies sveces gals plīvo, galdiņa stūrī pielipināts.

Baronēns ir aizgājis pie otra gala sargiem. Kad Jānis priekšā stā-dījies, ofi-cieris paliecas gar sola galu un pus nopietni, pus jokoda-mies sauc:

— Herr Baron Volf! Lūdzu! Palūkojiet, vai šis ir tas, par ko viņš uzdodas. Kā jūs teicāt? Kā jūs sauc?

Jānim jāšāk atkal no gala. Visu laiku baronēns nekautrīgi aplūko viņu kā kādu nedzīvu priekšmetu, bet laikam nevar sazīmēt. Viņam jāvelk savi dokumenti laukā un jāuzrāda. Ofi-cieris ar baronēnu pār-maiņus skatās viņa pasē un kaut kādā papīrā uz galdiņa. Apvaicājas viens un otrs, vai tiešām viņu sauc par Jāni un ne par Mārtiņu. Un kad tas beidzot noskaidrots, izprašņā, kur Mārtiņš Robežnieks pie-mājo un kad viņu var sastapt mājās. Jānis negrib stāstīt, bet jāatbild vien ir uz kategoriskajiem jautājumiem. Viņš melo, vairās un liedzas, un sajūt labi, ka pats kļūst aizdomīgs. Un šajā melu, uztraukuma, pazemojuma un aizdomu jucekļi viņam piepeši iešaujas prātā: bet ja nu viņš pats ir tajā sarakstā... Ja viņu pašu nelaidīs vairs pro-jām... Jau kā Mārtiņa Robežnieka brālis vien viņš var likties šaubīgs un arestējams... Karsta šalka viņam nolist pār muguru. Traks viņš

bij, ka skrēja šurpu. Kā viņam te vajadzēja list? Nu kā viņam te vajadzēja list!

Un, lai raisītos no neredzama valga, viņš traucas stāstīt savu. Viņam ir uzbrukts — vispārdrošākā kārtā, paša mājā un dienas laikā. Par ko — viņš nevar iedomāties. Taču laikam viņa politiskās pārliecības pēc. Jau agrāk viņu reiz traucēja skolas darbā. Ar varu padzina no klases, kad viņš negribēja padoties revolucionaru prasījumiem, bet turējās pie likumīgiem priekšrakstiem. Kas tie tādi bij? — Jānis apķeras un samulst atkal... Sveši vien; sveši vien — neviena šejenieša. Aprakstīt viņš var. Viens tāds pazems ar lielām, dzeltenām ūsām... Viens bez bārdas un ūsām, bet ar brillem... Fantazija viņam dzīva. Viņš tikai tēlo un uzmanās vairāk kā no sākuma — lai nesamisas. Oficiēris ar baronēnu kaut ko atzīmē savas piezīmju grāmatiņās... Bet šā vakara uzbrucēju viņš pazīst labi. Arī pie muižkunga Meijera arestēšanas tas piedalījies. Un tas otrais? Ne — to otro viņš nav pazinis. Kur Meijers tagad? Ne, to viņš nezina. Ne mazākās jausmas viņam nav, kur tas tagad varetu atrasties... Bet Vitolu, liekas, var novakaros sagūstīt skolas veļas mazgājamā namiņā. Liekas, viņam intimi sakari ar Meijeru kalponi...

Pavisam sasarcis, viņš caur pieri skatās savos pratinātājos. Tie sēd, papirosus omulīgi kūpinādami, pa starpām paši ko pusbalsī sacukstas un smejas. Un nesteidzas, nepavisam nesteidzas! Bet Jānis Robežnieks stāv kā uz adatām, un viņa vienīgā doma ir tikai tā: kaut jele drīzāk laiduši projām. Pats velns viņu skubināja te skriet... Bet viņam ir jāstāv cepuri rokā un kā pratināmam noziedzniekam, kā zēnam jāatbild uz neskaitāmiem jautājumiem. Par visu revolucionāro kustību pagastā un apkārtnē viņu izprašņā.

— Velns lai parauj! — Baronēns uzlec kājās un sit ar dūri uz galdīņa. — Vai jūs patiešām esat muļķis vai tikai izliekaties? Skolotājs — un tad jūs nesaprotat!

— Latviešu skolotāju pavisam ir divas kategorijas, — oficiēris mierīgi prāto, jaunu papirosu pie nodegušā gala aizpīpodams, — revolucionāri un muļķi. Muļķi un revolucionāri.

— Bet dažreiz abas kategorijas sastopas vienā personā, — baronēns piezīmē.

— Gadās, gadās, Herr Baron Volf!

Abi smejas. Jānis sarkst un bālē.

— Panāciet šurp! — Oficiēris ved viņu vagona otrā galā. Tur tumsā sēd stacijas priekšnieka palīgs, sliežu bīdītājs un vēl pāris svešu cilvēku. Turpat uz sola cilvēka stāvs, netīru zirga segu pārklāts.

Oficiēris atrauj segu no galvas un uzrauj sērkociņu.

— Vai jūs pazīstat to te?

Nespodrā, plīvojošā gaismā Jānim rēgojas pretī nejauka, ķēmīgi sakropļota cilvēka seja diviem deguniem un četrām lūpām. Atšķelti balti zobi it kā ņirgājas... Jānis instinktīvi aizver acis un atslien pret vagona sienu.

— Liekas... man liekas... esmu redzējis. Vai tas nebij tas otrs pie Meijera arestēšanas? Vimba...

— Aha. Andrejs Vimba?

No otrā gala vagonā sagraust vesels pūlis cilvēku. Draguni ieogrūž trīs jaunus. Pusmūža zemnieku gariem, jauniem zābakiem kājās un baltu lakatiņu ap kaklu, viņa sievu grūtniecības pēdējā stadijā un sīku jaunavu melnām acīm, vieglā rudens virsjaciņā. Pēdējā nākdama, viņa elkoņiem atkaujas no draguniem, kuri ņirgādamies to visādi aizķer.

Baronēns sveci rokā nāk pūlim pa priekšu.

— Te ir tā banda, — viņš ziņo oficiērim un grūž sveces galu katram atsevišķi pie pašas sejas. — Ā, šitā ir tā... — Viņš bāž sveces galu arvienu tuvāk un tuvāk, tā ka jaunava nikni atraujas atpakaļ, bet, no mugurpuses draguna grūsta, tūliņ atkal pastreipulo uz priekšu.

— Kā tevi sauc? — oficiēris uzkliedz.

— Anna Steinberg, — viņa klusu, bet stingri atbild.

— Ā! Andreju Vimbu pazīsti?

— Tas ir mans līgavainis.

— Aha! Tavs mīļākais?

— Mans lī-ga-vainis! — viņa atbild pareizā krievu valodā, oficiērim taisni acīs skatīdamās. Draguni aiz muguras pusbalsī taisa bezkaunīgas piezīmes un ņirgājas.

Baronēns piegrūž sveci mironim pie galvas.

— Tas ir tas?

Pusmūža vīrs samiedz acis, it kā pārāk spilgts stars tajās iespi-
dejis. Visa viņa seja noraustās sīkiem, nīrbīgiem vaibstiem. Bet sieva,
ta kļūst balta kā linu drāna, atkrit ar muguru pret vagona sienu un
ristās, elpu ķerstīdama. Tikai jaunava stāv kā stāvējusi un lūkojas
ķemīgi sakropļotā sejā. Abām rokām viņa pieķērusies meteļa podzi-
ņai — tā neztur, notrūkst un skanēdama paripo zem sola. Tad viņa
paskatās uz baronēnu, bet tas labāk rīkojas ap savu sveci un griež
muguru. Bet oficiēris, tas skatās, kruti izgāzis, izsmejoši, nicinoši
vīpsnādams. Skatās, — bet mākslotais, izsmejošais smaidiņš negribot
nozūd, un rokas sāk nervozi slīdēt gar uzspīlētām biksēm lejup un
augšup.

— Slepka... — jaunava saka gluži tādā pašā balsī kā pirmāk.

Acumirkli oficiēris neatgūst ko saeit. Tikai rokas sak ātrāk trīties.
Bet tad tās piepeši savelkas dūres. Vaigu galos atspīd sārti plankumi.

— Ko! Ko tu teici?

— Slepka! — jaunava atkārto tāpat kā pirmāk.

Visu cieņu aizmirsis, oficiēris paceltām dūrēm klūp uz priekšu.
Spārdās kājām, tā ka pieši nejēdzīgi šķind.

— Klusēt! Klusēt! Razbainieka miļākā! Kuņa nolādētā!... Dodiet
viņai pa purnu! Sitiet!

Baronēns arī spārdās un bļauj. Draguni dod pāri dunku, tomēr tā
pakautrīgi. Svešu cilvēku klātbūtne viņus drusku valda.

— Slepka... — jaunava atkārto trešo reizi, it kā viņas au-
gums būtu gluži nejutīgs pret cietām, spēcīgām dūrēm. Instinklīvi
piekļaujas stūrī un nenovērš acu no oficiēra. Tas nervozi ķerstās ap
kabatas grāmatiņu un zīmuli, bet nevar ne pierakstīt, ne kā.

— Sviediet viņu laukā! Lai stāv ārā, kamēr es šitos lopus no-
pratinu.

Jaunavu aizvelk pa šauro spraugu uz vagona izeju. Grūsta, dauza
dūrēm, — plinšu resgaļi kladz, pieši tirkš. Skan bezgala ciniskas
lamas un zaimi. Bet mocekle nevienu skaņu neizlaiž pār lūpām.

— Ēt turp! — baronēns, kājām uz grīdas sizdams, grūž Vimbu
ar sievu turp, kur oficiēris jau nosēdies savā vietā pie galdiņa.
— Cūks nolādēts!

Jānis mīņājas visiem aiz muguras. Nezin, vai drikst iet, jeb vai viņam jāpaliek.

— Tas ir tavs dēls? — oficiēris uzklīdz Vimbam krieviski.

— To ir tav razbainiek dēls? — baronēns tulko latviski.

— Tas ir mans dēls, — Vimba atbild. Katrā vaibstā, katrā locekliņī manāms, ka viņš valdās ar visu gribas un dvēseles spēku, lai noturētos mierīgs un balss lai netrīcētu. Sieva elso bez asarām un līkst pret vagona sienu.

— Kāpēc tu viņu esi audzinājis par razbainieku? — baronēns tulko, kaut gan oficiēris saka: par palaidni.

— Esmu audzējis kā prazdams. Es domāju par godīgu cilvēku. Un negoda ceļus viņš nekad nav gājis, to man lai neviens nestāsta. Saprasties mes pēdējā laika vairs nevarējām. Es audzināju zēnu, pieaugušu cilvēku viņu audzēja dzīve. Citāda, nekā es savā jaunībā esmu dzīvojis. Dzert bij sācis. Bet ļauna viņš nevienam nedarīja. Zaglis un laupītājs viņš nav bijis...

Jānis klausās. Baronēns neprot un nevar pareizi pārtulkot to, ko Vimba saka. Viņš sakustas un grib runāt starpā. Oficiēris pamana.

— Ko tu tur slaisties? Ko tev vajag?

— Nekā. Es nezināju, vai driksu iet... — Jānis murmina.

— Ko tev vajag? Slodzīt viņu pie citiem!... — Bet baronēns smiedamies kaut ko pačukst. — Aha! Nu, kad viņš vēl tur manāms, tad paziņo.

Jānis sāk stostīties. Viņš taču sacījis jau: katru vakaru krēsliņā... Viņam nav laika. Viņam jāstrādā klasē, un bērnus bez uzraudzības atstāt nevar... Ārkārtīgi nepatīkami, ka Vimba tepat un dzird.

— Nu, ej pie velna!

Slapjš kā izpeldināts Jānis izmetas laukā.

Ārā draguni piemieguši jaunavu pie vagona sienas. Vesels pūlis sablīvējies apkārt. Zobojas un smejas. Nekrietnu, netiklu vārdu straume nemitīgi līst viņai virsū. Sitienus viņa pacieš, bet to nevar. Viņa skaļi raud. Svešu cilvēku ieraudzījusi, it kā mēģina izrauties.

— Vai te nav neviena, kas tiem suņiem ar akmeni pasviež...

— Akmen pasvež... — draguni mēģinās pakaļ latviskos vārdus. Citi rēc.

Janis uz acumirkli tā kā piestāj. Bet zaldats atvezējas ar plintes rosgali. Viņš vairīdamies saliecas un steidzas projām.

Mašīnists ar lukturi rokā nāk garām. Seja viņam kvēpu melna ka morim. Tikai divas baltas acis skaidri var saskatīt. Bet šajās tikko saskatāmajās acīs ir vairāk cilvēcības nekā visās tajās baltajās sejās tur pūlī.

— Redziet nu, kādi laiki pienākuši...

Viņš parausta plecus, papurina galvu — nopūšas un paliec likumu pūlim apkārt.

Pusteciņus Janis dodas no stacijas projām. Pazemojums un apvainojums, kauns un dusmas svilst viņam vaigos, ar svina smagumu gulst kājās un kausē visus locekļus. Kā zēnu viņu... Ka beidzamo cūkganu! Nu, kā viņam te vajadzēja līst!

Bet visas citas sajūtas spēji pārmāc neiedzīga baiļu sajūta. Vai viņš pats tiem nelikās aizdomīgs? Mārtiņa brālis... Runu uz kapiem turēja... Un tad piepeši kā amura sitiens nodimd viņa smadzenēs. Nodeva Vītolu — bet Vītols var viņu kā aizpagājušā gada agitatoru un kūdītāju...

Nodevējs... Nodevējs... Dunoša amura sitienu neapklust un neapklust. Bet pa starpām jaucas bailes par savu likteni. Neiedzīgas, sautejošas, apkaunojošas bailes.

Bet tad pamazām atkal pāriet. Ietramdītās smadzenes meklējas izejas un glābiņa — un atrod. Mazākais uz acumirkli. Aizpagājušo gadu — jā. Bet tagad uzbrukums. Tagad varmācīga skolas slēgšana... Vai mācītājs tonakt neatrada patversmi skolā? Cik labi, cik labi, ka neliedza toreiz! Kaut jele drīzāk pārradies mājās! Tad būtu spēcīgs aizstāvis.

Atkal jaunas šaubas... Bet Meijeram viņš taču liedza patvēru... Savam sievastēvam! Kā viņš to varēja! Nolādami stulbais cilvēks... Aklais nelga!... Un ja nu Meijers tagad paziņo?

Nē, nē, to viņš nedarīs... Marijas pēc ne. Varbūt arī sevis paša deļ ne. Kas tad var galvot, kā laiki vēl grozās. Meijers ir tālredzīgs cilvēks... Pamazām viņš atkal nomierinās.

Un tā viņš, uz māju iedams, kā viņš šūpojas mainīgās domās un nojaudās. Nogrimst melnā, drausmīgā atvarā un atkal izcelas

viņš, kur var saskatīt mazu, spodru debess plankumiņu. Bet grūta, spēdīga sajūta paliek. Kā smagu nastu mugurā viņš nes uz māju.

Ziemas nakts pelēkā tumsā uz ceļa parādās savāds, kā liekas, kustošs melnums. Plešas un pamazām kļūst kustīgāks. Tikai gluži klāt viņš skaidri redz: jātnieku pūlis. Skaļi sarunājas un smejas. Papirosu uguniņas mirdz. Plīvojošas dzirksteles skrien pa gaisu.

— Ceļu, vazaņķi! — viens ķērt.

Begdams Jānis līdz vidum samūk sniega piepūstā grāvī. No augšas, no zirgiem lūkojoties, maziņš un sīks stāv tur, uz viņējo pusi saliecies, roku acīm priekšā aizlicis. Sniega pikas no pakaviem svilplamas skrien viņam gar galvu. Zirgu sviedru un dvašas vilnis viņu apdveš karsti.

Viņš pamana — — bet tas jau nevar būt! Tumsā viss rādās savādi... Bet viņam liekas, ka pūļa vidū vienam jājējam sānos kaut kas tā kā šķībi piekārts, tā kā līdzī velkas... Un vēl viņam liekas, ka draguna roka ceļas un krīt pret to... Un vēl... Otrs pasniedzies arī cērt ar nagaiku...

Bet tas jau nevar būt! Cilvēku tā nesies un nekapās nagaikām... Tumsa, uztraukta fantazija, halucinācijas... Tas nevar, tas nevar būt!

Un tomēr viņš, uz ceļa izkāpis, sniega pilnām kamašām stāv un katās uz to pusi, kur aurodams un rēkdams nogrimst tumsā dragunu pūlis.

Nē, nē! viņš nepazīst... Ja arī tas bij cilvēks, tad pavisam svešs. Kas ņemtos apgalvot, ka tādā tumsā un nūklī iespējams cilvēku pazīt? Melis tas būtu... Viņš nav pazinis. Viņš nezina nekā.

Jānis Robežnieks mana, ka kājas viņam trīs. Mute deg kā ugunīs, n mēle līp klāt. Viņš paņem sniega pikas un zobiem iekožas tajā.

Kad draguni stacijas apstādījumu lauciņā atraisa veco Robežnieku no sedliem, viņš smagi noveļas zemē. Guļ uz mutes sniegā, vienu roku tālu atmetis, otru apakšā pakļāvis.

Draguni sasiem zirgus ap kļavām. Gandrīz ikkatram pie sedliem ainītis ar Robežnieka drēbēm un citām mantām. Viens zirga skosai arī pārmetis muižkunga Meijera kažoku.

— Чего он там валяется? — uzkliedz vecākais, bikses saraustīdams un zobena siksnu taisni nogriezdams.

— Маленько побежал — прикидывается уставшим, сукин сын, — otrs smejas un pa jokam karā savu piesieto zirgu ar nagaiku.

— Вставай, собака! — vedējs bļauj nelabā balsī un iesper pa Robežnieka atместо kāju. Kāja konvulsīvi paraustās un norimst atkal. Vecais neceļas.

— А ты его так — нагайкой . . . — kāds cits nomalē rāda uz sniega раугура, kā.

Bet vedējam nagaika sedliem piesieta. Viņš iet, atraisa un nākdams kāta cilpu mauc pareizi uz rokas.

— А я тебя, негодяя, проучу . . . А я тебя проучу . . . — nākdams viņš šņāc saur zobiem. — Не то что вставать — танцовать ты у меня будешь. Танцовать, честное слово . . .

Viņš postājas pienācīgā attālumā un vajadzīgā pozā.

— Ну-ка, вставай, отец ты мой милый! Батюшка ты мой родной! . . . — Un piepreši viņš iebrēcas zvēriska nīknuma pārvērstā balsī: — Вставай, скотина!

Un sāk cirst ar nagaiku. Sākumā lēnām, pats līdzī skaitīdams, bet tad arvien ātrāk un ātrāk. Aizkūst un iesilst, un ar katru cirstienu kļūst nīknāks un nevaldāmāks. Kur kažoks sedz, tur pātaga tā nepielīp. Tāpēc viņš mērķē vairāk pa kājām, pa gurniem, pa atместо roku.

Bet attālāk stāvošie redz, ka vecais nejūt nekā. Nesteigdamies pienāk un aiztur viņu.

— Обожди маленько. Кажись, вправду он не чувствует . . . — Viens noliecas, saņem veci aiz kažока арkakles un sapurina. — Эй, старина, вставай! Не шути! Вставай . . . — Bet līdzko viņš palaiž арkakli, vecais kā piesmadzējis koka gabals smagi atkrīt zemē. — Эх, черти, прихлестнули старика . . . — Viņš nospļaujas un aiziet. Pat атракаļ vairs neatskatās.

— А ты потри его снегом, — kāds памāса. Nu divi ķeras klāt. Расеļ veci, nosēдина. Un kamēr viens pietur, otrs rīkojas ar sniegu. — В рожу, в рожу сперва — та-ак, — gudrīnieks māса. — А потом шею — та-к, та-ак! Ну, а теперь полезай в пазуху! Три его по-

крепче — покрепче, говорят тебе! Ну, а теперь на брюхо — покрепче! Ну что-ж? Шевелится али нет? Куда ты, дурак. В рожу глядь — в рожу говорят тебе...

— Чего там! — otrs meģina jokot. — Ты его прямо в... — Bet neviens nesmejas. Jokotājs apjucis novēršas.

— Придется пристрелить... — pirmītejs pārājs drūmi nosaka.

Bet tad, itin kā dzirdējis un sapratis, Robežnieks pablisina acu plakstus. Tad tā kā mēģina atlikt galvu taisni un šļebina lūpas.

Pēc brīža uzdabū viņu kājās un ved uz vagonu. Divi tur viņu aiz padusem, viens bīda no mugurpuses. Tumsā labi nevar saredzēt, bet tā liekas, ka viņš pats arī mēģina kājas cilāt.

Oficiēris, vestē izmeties, sed, muguru pret vagona sienu atspie-dis, kājas uz sola izstiepis. Viņš pīpo papirosu pēc papirosa — viens vēl lāgā nav beigts, kad roka jau instinktīvi grābā vaļējo kārbīņu uz galdiņa. Sprauga starp abiem soliem papirosu galiem kā nobērta. Dūmu līdz zemei tā, ka pat elpot grūti.

Baronēns tāpat neizģērbies, tikai uzkreklu ar baltu apkaklīti noņēmis. No pusdzertās konjaka pudeles viņš uzcītīgi pilda abas mazās glāzītes un citu pēc citas met mutē dzeltenus citrona bonbongu graudus.

— Beidziet skramšinat, Herr Baron Volf! — oficiēris igni saka. — Jūs cilvēku padarāt nervozu.

— Kas jums ir, Pāvel Sergejič? — baronēns ar ironiju atsaucas, bet graužt tomēr mitējas. — Jums, liekas, paģiras, pirms kā esat dzēruši.

— Paturiet, lūdzu, savus jokus, Herr Baron Volf! Es tā raugos, jums liekas, ka es ar saviem draguniem te esmu tikai tādēļ, lai jums izpriecu sagādātu, Herr Baron Volf.

— Kā ne, Pāvel Sergejič, — baronēns pasmejas. — Izprieca mums ir vajadzīga. Priekš izpriecas mums ir īstais laiks. Kā ne! Mūsu pilis ir drupas, mūsu manta izvazāta, nenovērtējami mākslas un zinātnes krājumi iznīcināti. Mēs paši klīstam un slēpjāmies kur kurais. Un cik nav to, ko barbari nomocījuši un kaut kur ceļmalā kā suņus aprakuši... Izprieca mums ir vajadzīga. Dejojt mēs gribam. Danse macabre...

— Atriebties jūs gribat, Herr Baron Volf. Un tā, atļaujiet teikt, nav bruņniecīga īpašība. Es esmu pirmo reizi še. Pirmo reizi es redzu jūsu zemniekus. Un, pirmo reizi ienākot, viņi mani saņem ar lodēm... Saprotams, par to es nevaru pateicību sajūst pret viņiem. Un mani draguni, tie ir saniknoti līdz trakumam. Bet, cik es šodien ar tiem jūsu zemniekiem esmu saticies, man viņi galu galā nemaz neizliekas par tādiem barbariem, kādus jūs teļojat. Un ja viņi tiešām tagad par barbariem kļuvuši, tad tur vajag būt kādiem sevišķiem iemesliem. Un tie iemesli varbūt ir arī jūsu pusē.

— Prozit! — Baronēns izdzer glāzīti un pielej no jauna. Aizpīpo papirosu. — Jūsu un mūsu pusē. Mūsu pusē tā vaina, ka mēs viņus no mežoņiem gribējām pataisīt par cilvēkiem. Ka mēs neželējām līdzekļus un pūles, viņiem baznīcas un skolas celdami, izglītību un kulturu izplatīdami. Jūs, Pāvel Sergejevič, droši vien kaut kad esat lasījuši vai dzirdējuši, cik tālu šejene izglītības un turības ziņā priekšā lielajai Krievijai. Jūs domājat, saviem spēkiem, bez ierosinājuma, vadības un palīdzības šī pusmežoņu tauta tik tālu tikusi?

— Bet tad pasakiet man, no kurienes tas zvēriskais, pārmērīgais ienaidis pret jums? Vai tiešām tikai aiz veco dzimtlaiku atmiņām? Tad tā patiešām būtu savāda tauta, kas pa tik daudz gadu simteņiem neaizmirst. Tad tā būtu vienīgais izņēmums tautu starpā. Piemēram, ko mums, krieviem, reiz tataru nav darījuši? Un kur jūs atradīsiet kādu krievu, kurš vēl tagad tatarā redzētu savu citreizējo apspiedēju?

— Tas, saprotams, neiedomājami. Vēsturiskā pagātne te vismazāk krit svarā, kaut gan viņu agitatori arī to izlieto par uzkūdišanas līdzekli. Kas mums tagad jāpārdzīvo, tas galvenā kārtā aiz jūsu vainas. Jūs sistemātiski cenšaties izpostīt to autoritātes spēku, ar kuru vācu muižniecība šos pusmežoņus turēja pienācīgā kārtībā un paklausībā. Jūs apspiedāt šejienes vācu baznīcu, kura viņus valdīja reliģijas stiprām saitēm. Jūs iznīcinājāt vācu skolu, kura viņiem iepotēja īstas kultūras un humanitātes dīgļus. Un beigās jūs atņēmt mums nepieciešamo administratīvo varu un nodevāt to krievu ierēdņiem, kas nepazīst vietējos apstākļus un paražas un neprot uzstāties pienācīgi stingri. Mežoņi ir valdāmi citādiem līdzekļiem nekā kultūras cilvēki. To jūs nesaprotat un negribat saprast. Jums nav kolonizatoru un

kulturas neseju talanta. Jums ir tikai viena schema, un tāpēc jūs samaitājat visu, kur ķeraties klāt.

— Mēs šē esam samērā neilgu laiku. Jūs turpretī te gadu simteņus neaprobežoti esat saimniekojuši. Kā tad nu tik īsā laikā sabrucis viss tas, ko jūs te esat cēlušī — visa tā kultura, par kuru jūs runājat? Vai tikai jūs neesat pārskatījušies, Herr Baron Volf? Vai no tās jūsu kulturas šai tautai jel kas pielipis? Vai tie, kā jūs sakāt, pusmežoni, galu galā nebij apstrādājami ciliem līdzekļiem?

— To jūs man varat ticēt, Pāvel Sergejič, mēs zinājām, kādi līdzekļi kuro reiz lietojami. Bet atnācāt jūs, izpostījāt mūsu autoritāti un līdz ar to paši savu. Krievu ierēdņi tikai sekmēja necieņas izplatīšanos pret katru administratīvu varu. Vācu baznīcu apspiezdami, jūs veicinājat ateisma un netiklības izplatīšanos zemnieku starpā. No pārkrievotās skolas izauga socialisma un nemiera nezāles... Kaut arī vēlu, jums nu vajag ieskatīt savu kļūdu. Bet tam jānāk vēlāk. Patlaban ir vajadzīga nesaudzīga bardzība un pārmācība. Uz bērnu bērniem lai viņi piemin. Lai viņiem mūžam vairs neienāk prātā!

Pāvels Sergejičs dedzina atkal jaunu papirosu. Roka viņam nervozi raustās. Nopīpotais gals atsitās pret vagona sienu tā, ka dzirkstis pašķīst.

— Man šķietas, jūs pārrēķinājaties, Herr Baron Volf. Mēs esam sūtīti kārtību atjaunot un mieru nodibināt. Un to mēs izdarīsim. Mēs esam tāpat muižnieki un monarchisti, ne sliktāki kā jūs, Herr Baron Volf. Vainīgajiem jādabū savs sods. Bet ja jūs domājat, ka mums jāatbējas jūsu vietā, tad jūs maldāties. Mēs neesam ne bendes, ne jūsu rokas puīši. Mēs neuzņemamies šiem zemniekiem ar varu uzvilkt atpakaļ mugurā to jūsu ārējās kulturas mēteļi, ko viņi paši nometuši zemē. Mēs šē aizstāvam un apsargājam krievu valsts ideju, ne vietējās muižniecības intereses.

-- Jūs mazliet savādi saprotat savu uzdevumu, Pāvel Sergejič. Jums taču nebūs nezināms, ka mūsu valdnieks pats muižniecības intereses stāda valsts svarīgāko interešu pirmajā rindā. Man liekas, tā mums visiem tā vienīgi pareizā mēraukla...

— Paturiet savas pamācības priekš sevis, Herr Baron. Es pats esmu muižnieks, bet man jāatzīstas, ka Baltijas muižniecība man stāv

stipri talu. Es pats esmu nervozs un viegli uzbudināms. Es esmu zaldāts un zvērējis aizstāvēt augstāko valsts varu pret jebkuru naidīgu meģinājumu. Bet jūsu atriebības un asiņu kāre man sveša. Jūs ar varu gribat padarīt mūs par saviem dienderiem, piepotēt mums savas svešās tieksmes. Jūs ar varu spiežat mūs palikt brutāliem un nevietā izlietot to varu, kas mūsu rokās. Cik dienu tad ir, kā es esmu pāri Krievijas robežām, bet man jau riebjas. Man kauns pašam par sevi. Es sāku aizmirsties, kļūstu nevietā nežēlīgs un varbūt arī netaisns. Kādi pierādījumi mums, piemēram, ir pret to meitu? Kādi pret to revolucionāra tēvu un māti? Kur tas redzēts, ka kāda cilvēka grēkus atriebē pie viņa līgavas un vecākiem?

Baronēns smejas gari un garšīgi.

— Mans konjaks uz jums atstāj pavisam citādu iespaidu nekā uz jūsu draguniem. Vai mums nevajadzēs pāriet uz šampanieti? Rītu, kad pārcelsimies uz muižu. Pagrabu tie cūkas par laimi nav atraduši un izlaupījuši. Atslēgas gan ir pie papus, bet mēs atlauzīsim. Viņš saprātis: ārkārtīgam gadījumam.. — Viņš iemet veselu sauju citrona bonbongu mutē. — Jums ir vāji nervi, Pāvel Sergejič. Soda ekspedīcijas nav jūsu uzdevums. Jums vajag iesniegt lūgumu dēļ pārcelšanas uz citu vietu.

— To es arī darišu... Vai jūs ievērojāt, Herr Baron, tās jaunas acis? Vai jūs varat aizmirst tādu skatienu?

— O jā, to es vaŗu! Ar zemnieku meitām es līdz šim neesmu flirtējis. Man allaŗ bijis riebums pret kūts un sviedru smaku. Es esmu pārāk smalki audzināts... — Viņa baltā seja piepeŗi savelkas nejaukās krunkās. — Ko viņi iedroŗinās, tie lopī! Man!... Ne tikai līgavām un vecākiem — tas ir par maz! Visam pagastam vajag atbildēt par to nelieŗu slepkavībām un laupīŗanām. Slepkavas un nelieŗi viņi ir visi. Ikviens no viņiem ir gatavs jums nazi ieŗrūst sānos. Jūs viņus nepazīstat, Pāvel Sergejič!

No āra draguni nāŗ ar jaunu areŗtēto. Vilkŗsus ievēŗk un noŗet uz sola. Kā apdauŗzīts koka gabals viņŗ nokŗŗt un sēd tikai tāpēŗ, ka no vienas puses viņu vēŗ pietur vedēŗa roka, no otras vagona siena.

Kaŗocīņŗ izraustītām pogām ir vaŗā, saplēŗsts un ar sniegu novārīts. Bikses ceŗgalos saploŗītas — tur redzama zili dzīslaina, sarkani

svitraina, kaila miesa. Pastalas aptrūkušām auklām noplēstas no kājam. Zeķu un autu lēveri sniegā un zirgu mēšlos novazāti un saviļāti. Kāju pedas ir kailas, bet tikai maziem plankumiņiem tur saskatāma zili melna āda. Divi netīri lupatu, gaļas un asiņu muskuļi, ap kuriem atri plešas sarkanas peļķes. Rokas zilās uzpampusas, melnām virves iežņaugām. Cepure nezina kur nokritusi. Plānie, sirmie mati sviedriem pielipuši pie pieres. No pakauša, pieri šķībi pāri, līdz pat labai acij stiepjas nedziļa, viegli asiņojoša brūce. Mati tajā sagrimuši un pielipuši. Uz leju sūcas lēnas, sarkani melnas lāses — brīdi šūpojas garajās, sirmajās skropstēs, tad nokrīt uz zoda un no turienes uz sniegu piedzītas kažoka piedurknes. Acs baltums peld sarkanā, glotainā šķidrumā, tumšais redzoklis spīd blāvi kā caur sārtenu plīvuru... Otrā, veselā acs gan aizsarojusi, bet tomēr mēģina ko saskatīt. No tās manāms, ka vecais Robežnieks tomēr vēl samana un dzird. Bez zobainā mute ir pusviru. Žokļi redzami raustās; aiz atkārušās apakšlūpas sakrājušās siekalu atšķaidītas, brūnas asinis un tievām, sīkstām slienām stiepjas no kaktiņiem lejup...

Oficiēris uzcēlies kājās. Ar nepārvaramu riebumu skatās uz nējauki sakropļoto cilvēku, no kura nāk kūstoša sniega, zirgu mēslu un asiņu smaka. Tad novēršas pret draguniem.

— Lopi, ko jūs ar viņu esat darijuši!

Vecākais, drusku apmulsis, atņirdz zobus.

— Drusciņ padzinām. Negribēja nākt...

Bet neviens vairs nesmejas jokam. Sakropļotais vecis svecēs gaismā izskatās tik riebigis, nevarīgs un nožēlojams, ka paši rupjākie un nežēlīgākie novēršas vai pūlas neskatīties. Tas īstenais vedējs un lielākais sitējs vienīgais mēģina izrādīties bezbēdīgs un dūšīgs.

Baronēns kā aizkurināts mīņājas un lokās gar galdiņu un papīriem.

— Tu esi tas Robežnieks, jā? No Līciem, jā? Kur ir tavš dēls? Mārtiņš Robežnieks?

Veča veselā acī ieņirbas nomocīta, aizkauta kūstoņa bailes. Pamažām viņa augums sveras uz otru pusi prom un, tikai zaldāta grūsts, atslienas atpakaļ agrākā pozā.

— Es nezīnu... — Robežnieks mēģina runāt. Bet no asiņu pilnās

mutes un sadauzītām krūtīm skan tikai dobji, drausmīgi, grūti saprotami, gārdzoši kunkstieni. — Pie manis nekad... Tepat kaut kur...

— Tepat kaut kur... — barons medī. Viņam sadauzītā asiņaina veča izskats atstāj pavisam citādu iespaidu nekā parejiem. Acis spridz, rokas dūrēs vien vīstās. Liekas, kuru katru acumirkli viņš gāzīsies virsū — daudzis dūrēm, mīs kājām, zobiem kodīs... — Suņi! Cūkas! Razbainieki! — Tu vedi četrus slepkavas uz mežsarga māju pēc muižkunga Brensona?

— Viņi iesēdās... man bij jābrauc...

— Tev bij — jābrauc! Es tev parādīšu, ka tev bij jābrauc! Razbainieku banda!

Oficiēris nesaprot, kas tur tiek runāts. Bet, liekas, tas viņu arī neinteresē. Noņēmieš viņš skatās baronēnā. Seko katram viņa kustēšanai, vēro katru vaibstu.

Caur pūli izspraucas zaldāts ar Meijera kažoku.

— To mēs pie viņa atradām. Tas nevar būt viņa.

— Tas — viņa! Saprotams, ka ne. Ko tas lops saka?

— Nezin. Nevar saprast, ko viņš tur murkš savā valodā.

— Tas ir muižkunga Meijera kažoks? Ko? Atbildi, tu lops, kad ar tevi runā. Kur tu viņu ņēmi?

Robežnieks kaut ko mēģina atbildēt. Bet mute viņam asiņu pilna. Viņš sāk kāsēt un lūko izspļaut. Bet lūpas stīvas un neklausīgas. Kā kamolu viņš veļ pa muti.

— Meijers pats... — Tik daudz var saprast.

— Ak Meijers pats! Un kur ir Meijers pats?

Robežnieks uz reizes kļūst tāds kā vēriņš.

— To es nevaru sacīt.

— Dzirdiet: to viņš nevar sacīt... — Melnās izvalbitās acis baronēns griež pēc kārtas uz visiem draguniem. — To viņš nevarot sacīt... — Nevaldāma niknuma pilnās, asiņu kārās acis it kā skubina, it kā uz kaut ko mudina. Bet draguni neliekas protam. Tie skatās uz savu oficiēri un gaida rīkojumu no tā. Var redzēt, šim asiņainajam nabagam viņi labprāt vairāk nedurtu pirksta klāt.

Tad baronēns pats nomet papīru, nomet zīmuli un savīstītām dūrēm liecas uz priekšu.

— Tu man teiksi... — viņš šņāc. — Tu man tūliņ teiksi, kur muižkungs Meijers. Tu man teiksi, jeb es visus zobus satriekšu rīklē. Es tev ādu likšu noraut pār acīm...

— Herr Baron... — oficiers kā aizsmacis paklusu iesaucas. Bet baronēns nedzird.

— Es tev galvu riņķī apgriezīšu!

Kāja viņam paslīd glumo asiņu peļķē. Dūres atduras pret Robežnieka krūtīm. Galva tam kladzoši atsitas pret vagona sienu.

— Herr! — — Oficiers pasniedzas un atrauj baronēnu atpakaļ. — Nepārsteidzieties. Te nav slaktūzis, ne ģērētava. Atļaujiet man pašam savus uzdevumus izpildīt.

— Bet, Pāvel Sergejič... — Baronēns sten kā vērsis, valgā kārstīdamies. — Vai tad jūs neredzat, ka jūsu priekšā viens no bīstamākajiem revolucionariem? Brensona slepkavas vedis. Meijeram kažoku nolaupijis... Droši vien Meijeru pašu viņa dēli tur noslepkavojuši... Tas ir viens no bīstamākajiem revolucionariem.

— Viens no bīstamākajiem revolucionariem... — Oficiers gari noskatās satracinātā baronēnā, un neslēpts riebums ir viņa skatienā. Tad viņš pagriežas pret saviem draguniem. — Tūliņ aizvediet šito te atpakaļ. Zirgu iejūdziet ragavās. Četri lai jāj līdzī. Un pielūkojiet: ne pirksta nepiedurt! Dzirdējāt!

— Pāvel Sergejič!

— Herr Baron Volf!

Oficiera balsī un pozā ir tāda draudīga ironija, ka baronēns nekā neatbild. Novēršas. Parausta plecus. Tad, ātri pārlicis, uzrauj kažociņu, izvelk no sola apakšas divas pudeles un sabāž kabatās. Izsteidzas zaldātiem pakaļ.

Oficiers uzbudināts staigā pa spraugu starp abiem soliem. Reižu reizēm piemiedz acis un papurina galvu, it kā nejaukas iedomu ainas atgaiņādams. Staigājot kāja paslīd. Viņš paskatās lejā un saraujas. Ieminis melnā glumu asiņu peļķē...

Domas un sajūtas viņam savādi sametas. Viņš sāk berzēt rokas, it kā tās aplipušas lipīgu šķidrums. Berzē arvienu steidzīgāk un nervozāk, viebjas un nopurinās aiz riebuma. Tad pasauc apkalpotāju zaldātu un liek ienest ūdeni. Mazgā ar ziepēm, berž dvielī, bet nejēdzīgā

sajūta neatstājas. Grīda ir izslaucīta — bet, lai griež acis kur griezdams, melnais plankums vienmēr priekšā.

Viņš paķer konjaka pudeli un vienā paņēmienā iztukšo. Smadzenes uz reizes apmiglojas. Bet mutē paliek lipīga, sāļa garša. Riebuma drebuļi viņiem purina viņa locekļus.

Viņš izraida no vagona sargus. Pasauc arestētos stacijas kalpotājus, liek parakstīties, ka neatstās šejieni, un atlaiž. Pasauc Vimbas vecakus un līgavu, grib kaut ko teikt un paskaidrot — bet, palūkojies jaunavas izmocītā sejā un sāpju tumšās acīs, atmet tikai ar roku un novēršas.

Nu vagonā ir tikai viņš viens... Ak jā — un mironis ar pāršķelto pieri viņā galā... Un melnais, slapjais plankums uz grīdas... Atkal priekš acīm lien sirmā galva ar nejauku, sarkanu brūci un tajā ielipušiem matiem... Asiņu lāse šūpojas skropstu galos, un aiz tās rēgojas nedzīva, sarkanā šķidrumā peldoša acs...

Viņš aizver acis un sakož zobus. Piespiež pieri pie rūts un abām dūrēm atspriežas vagona sienā.

Sargs staigā gar vagonu no viena gala uz otru. Apstādījumu lauciņā starp kļavām kārpās dragunu zirgi.

7

Piedzērušies zaldāti izsviež veco Robežnieku no ragavām un leisādami griež zirgu apkārt. Baronēns jāšus dīžājas pa pagalmu un uzmodinādams bļautās. Platmalīte ar spalvu viņam pakausī atstumta, dzeltenī cimdi roka, papiross mutes kaktā iesprausts. Pātdziņa nemitīgi pliukš iekarsušam, ictrakotam zirgam pa sāniem.

Braucienā mazliet atjēdzies, sviediena atkal apreibināts, vecais Robežnieks brīdi guļ nekustēdamies. Istenībā gan bailes viņu sastindzina vairāk nekā trieciens. Atkal spārdīs kajām un pātagām kapās... Kā nomocīts rupucis viņš guļ sarāvies un izliekas par mirušu. Uztrauktā dzirde jauš asus šņakstienus — kā pirmāk, kad asa ādas aukla griezās miesā.

Bet pamazām pāriet. Spindzoņa ausīs noklust. Robežnieks dzird skaidri, ka zaldāti bļautās attālāku. Viņu neviens neaiztiek. Viņš mēģina klusiņām un slepšus pacelties. Bet tikai uz rokām mazliet paslienās no zemes. Krustos sāpes grābj kā dzelžu nagiem. Mugura sūrst, kā nodedzinātiem iesmiem bakstīta. No pakauša pāri pieri un labajai acij smagi veļas adatām piedurstīts kamols un iespriežas mutē starp bezzobainiem žokļiem. Adatas duras smaganām cauri un aiz-

skar rīkli. Dvaša savādi gārdz, uztūkušas mēles aizsprostota. Rokas liekas resnas un kokaini nejutīgas kā stabi.

Auguma virsējā daļa līdz viduklim vēl ir sajūtama un kaut cik klausā gribai. Bet kājas, tās viņš sajūt tikai kā milzīgu nekustināmu smagumu. Uzcelties nav iespējams. Viņš atspriežas elkoņiem un mēģina virzīties uz priekšu. Kā sausumā izmests jūras zvērs viņš griežas un kūlājas, un tikai ar neizsakāmām mokām var pavilkt sava auguma nedzīvo apakšējo galu.

Un pie tam dzirde paliek skaidra un vērīga. Vismazāko troksnīti viņš uzķer un atšķir nejēdzīgā kņadā. Viņš dzird, ka zaldāti lādēdamies un bļautīdamies lauž vaļā klēti un kūti. Ceriņi vaimanādami skrien no istabas, bet suns, nelabi kaukdams, dauzās apkārt. Tad viens pēc otra norīb divi šāvieni, un suns apklust. Dzirdamas tikai svešas, niknas balsis un Ceriņu vaimanāšana.

Robežniekam tikai viena doma: kaut tik' istabā!... Bet nu viņš satausta sliksni un, stīvām rokām pieķeries, velkas pāri. Laikam kājas aizmetas. Ilgi viņš stenēdams kārpās un visādi mēģinās, līdz tiek sliksnim pāri.

Pusstundu vēlāk viņš, istabā uz grīdas gulēdams, rokām tvarstās gar gultas malu un mēģina ietrausties. Tas ir tas grūtākais visā ceļojumā no sliksņa līdz istabas kaktam. Gultas mala pusotras pēdas augstu no grīdas. Kad paslienās uz rokām, tad galva tikko sniedz pāri. Pasniedz pāri un noslīd atkal atpakaļ. Rokas sabrūk zem auguma. Piere atsitas pret gultas malu, un zods nokludz uz grīdas.

Reižu desmit viņš tā mēģina. Krustos sāpes kļūst neciešamas. Viņš nevaid — pie katra mazākā pakustējiena īd kā lops aizžņaugtu kaklu. Pats to nesamana. Dzird kā attālu dunoņu, bet nesaprot, no kurienes tā. Mute kā mīkstu, sāli samērcētu lupatu aizbāzta. Gar redzīgo aci dzeltenas plēnes plīvo. Rokas viņš sajūt labi. Ir — abas divas. Uz grīdas gulēdams, viņš mēģina piedurt zodu vienai un otrai. Ir — abas divas. Bet neklausā vairs. Ar visu gribas spēku viņš piespiežas, bet nevar dabūt pie gultas malas. Rokas nekustas vairs.

Brīdi viņš paguļ. Gulēt ir labi. Viņam liekas, ļoti labi — pēc briesmīgas nopūlas un neciešamām sāpēm. Bet tā nevar palikt. Nezin kāpēc viņš ieņēmieš prātā, ka jāliek gultā. Viņš traušas atkal.

Viņš aizmetina zodu aiz pustukšās gultas malas un neatlaižas vairs. Grozās ar visu augumu, mēģina aiztvert pleciem, traušas uz priekšu ar katru locekli, kurš tikai kaut cik samanāms un kustināms. Sāpes kož tūkstoš zobiem, plosa un purina kā plēsīgs zvērs. Robežnieks kliež pilnā kaklā un nedzird, ka istabā izskan tikai vāji vaidi.

Beidzot viņam palaimējas. Līdz vidum viņš ir gultā, tikai kājas vien vēl uz grīdas. Bet, brīdi pagulējis un atpūties, arī tās iedabū iekšā.

Robežnieks guļ uz muguras. Sāp — viņš nevar pasacīt, kur sāp. Neviena sava locekļa atsevišķi viņš nejūt. Viņš vaid un nedzird, ka istabā skan tikai vāji vaidi. Viņam ir labi, ļoti labi pēc pirmītējām necilvēcīgām mokām.

Viņš nejūt, ka augums nedabiski izlocīts dragunu izvandītā gultā. Viņa redzīgā acs un visa uzmanība pievērsta logam.

Sākumā viņš domā, ka tai tāpat kā otrai mikls, asiņu sarkans plīvurs priekšā. Rokas neklausā — kā divas malkas pagales guļ augumam garām. Viņš sagroza galvu, aizver plakstu un atkal atver. Bet sarkanums nenodziest. Plaukst arvienu spilgtāks, kļūst zelta dzeltens, tad gandrīz pavisam balts. Loga rāmju krusti dīvaini krēšļojas, un viņu ēna trīs un raustās pie griestiem. Cik tālu vienīgā acs aptver, istabā viss gaiši saredzams.

Bet tad viņš cauri savai dunoņai ausīs sadzird savādu knakstēšanu un spraukstēšanu. Lopi mauj, un ļaudis bļautās. Lēnām Robežnieka atmiņā ataust vairākkārt dzīvē pieredzētais un pārdzīvotais. Bet tad viņš saprot. Deg... Viņa mājas dedzina nost...

Sevi un savas sāpes viņš uz brīdi aizmirst. Veselā acs nenovērsdamās skatās uz logu. Tas spīdums, kas taisni logā, tas ir no kūts. Kas tur tā šņāc un melnu ēnu mutuļus veļ gar griestiem, tie ir laidarā nesen kā sagāzti sausi salmi. Un kas tur tālāk tā siksīki knakst un sprēgā, un zibošiem liesmu raibumiem plaikšņojas pret gultas kājgali, tas ir klēts skaidu jumts. Mauj — viņš pēc balss pazīst savas govīs...

Nu draguni klaigā kur attālāk. Skaidri var nojaust, no kuras pušes. Vai tad tiešām riju arī dedzinās? Vai tad viņam nevienu ēku neatstās? Rija viņam līniem piesērta. Uz augšas divi simti piecpadsmit kūļu. Pavasara rentei tos gribēja izmalt un izkulstīt.

Deg... Šalkdama un sprauslodama uguns skrien pār salmu juntu. Uz brīdi logs satumst melnu dumu valā. Bet var arī būt, ka viņam acis tumst. Satumst. Smags slogs uzgulstas visam viņa augumam un iespiež dziļi dziļi samētātos lēveros...

Viņam nav jaudas par to, cik ilgi tā guļ nesamaņā. Mostas viņš ilgi — pašam viņam liekas, stundām ilgi. Mozdamies viņš mokās šausmīgos murgos. Sarūsējusi nagla viņam ir iedūrusies krustos. Zili vīri nopūlas to izvilkēt, bet nevar. Kājām atsperas pret viņa augumu, min viņam uz vedera un krūtīm. Galvai pāri labajā acī, čuredams un sarkanus garaiņus šļākdams, virst vārošs šķidrums... Nupat nupat viņš bij pieķēries klāt kam tveramam un cietam. Bet tad rokas notirpst, un viņš atkal atslīd melnā virmuļojošā atvarā.

Viņš kliez tik skaļi, ka pašam ausis sapīgi spindz un visa apkārtne pildās ar nejauku gārdzošu skaņu nūdzekli. Bet tad tam cauri viņš sadzird vāju, dobjū kunkstoņu. Paiet labs brīdis, līdz viņš saprot, ka kunkst pats.

Logs atkal ir gaišs un istaba gaiša. Bet tas vairs nav uguns gaišums. Istaba nejaukas deguma smakas pilna.

Ceriniete, rokas saņēmusi, stāv pie gultas un runā:

— Ak uzmodies gan! Jau trešo reizi es nāku skatīties. Domāju jau, ka beigts. Kāda tava seja! Kādas tev rokas un kājas! Pēc nelabā esi nodauzījies. Manējie arī bij skatīties. Pati saka: beigts. Bet pats: ko nu dziedī! Vai akla esi, neredzi, ka pūš vēl. Un kamēr vēl pūš, tamēr dzīvs. Ja mirs, tad uz rītu. Atminies: tava vecene arī nomira rītā, bet tas nabadziņš — tā ap launaga laiku.

Melnām, sarecējušām asinīm aizlipusī labā acs noraustās un velti nopūlas atvērties. Kreisajā nepārprotami redzamas bailes. Bet vecene neredz un nesaprot.

— Mans tēvs arī nomira tāpat no rīta, gaismiņa tikko svīda. To svētdienu pēc vasaras svētkiem. Trīs dienas samocijās. Papriekšu kamolā vēlās pa gultu, uz beigām tikai pūta vien. Paver acis un izpūš. Izpūš un aizver atkal. Es biju izgājusi laukā pēc žagariem. Kā ienāku atpakaļ tā tā pati tagadējā manējā kliez: mam, viņš nepūš vairs!

Robežnieka galva paveļas uz sāniem. Savāds, garš vairs atskan dobjū kā no apakšzemes. Bet vecene nesaprot.

— Ko tu ļļauj? Vai sļp? Kļ tad nu bez sļpļm. Bez sļpļm neviens nav nomiris. Tur, mļļie, nekļ nevar darļt... Ak tļ, viņam laikam pagalvis par zemu! — Viņā samuskuļo kļdu apļērba gabalu un pabļž Robeņņiekam zem kakla. Galva atmetas atpakaļ. Arļ vesela acs kļļst iesarkana. Redzams, cik viņam tļ neļrti un grļti. Bet vecene nesaprot.

— Tļ, tļ, mļļais. Tļ tev bļs daudz labļki... Nuja, nuja — tu gribi ko teikt, bet nevari. Nemaz jau arļ nepļlies. Uz miršanu vien jau ir — vai es vienu vien tļ esmu redzļjusi. Vai tu negribi, es palasļšu kļdu dziesmiņu. Bet kur tev tļ dziesmu grļmata? Nekļ nevar atrast. Bļs to ar' zaldļti lļdzi paņļmuši... — Tļ kļ pagrasļs meklļt, bet atmetas. Redzams, nopietna nolļka viņai nav bijis. Labļk tad savļstļs atkal rokas priekšautļ un pļļpļs tļļk.

— Kad tu bļtu redzļjis! Kļti vaļā, klļti vaļā, riju vaļā! Ozolmuižas jaunais baronļns zirgam mugurļ — tas tas lielais rļkotļjs. Krauj vezumļ! Krauj vezumļ — tļ vien pa krieviskam kļiedz uz šiem. Visus tavus lopus aizdzina. Manļjs tikai ar mokļm tos savļjos atrunļja. Un to pļrnļjo brļno telļti, ko tu taisļjies pļrdot. Šitļ ir mana, manļjs saka. Un tad to arļ atstļja. Tev nu vairs nav nekļ, ne šitik, cik aiz naga. — Vecene pati pakurla, kļiedz pilnļ balsļ. Neviens vaibsts nerļda, ka viņai bļtu žļl vecļ saimnieka. Drļzļk tad vientiesļgs, kustonisks prieks sadzirdams viņas balsļ. — Un mļja — tik ir ka šitas ļrbeļgis un pirtiņa palejļ. Viss nodega. Labi vļl, ka vļjš bija no šis puses, citļdi tu ar visu mļju bļtu aizgļjis.

Robeņņieks sten tļ, it kļ kļds ar asu nagu plļstu viņā ievainojumus. Kamols viņam veļas pa muti, viņš spļauj un nevar izspļaut.

— Tev, nabadziņam, laikam salti... — Vecene uzsedz viņam vecus svļrkus uz kļjļm. Tad pamana, ka Robeņņieka acs ar savļdu uzmanļbu raugļs uz vienu vietu. Viņā atgriežas. Durvļs saliecies nekustoši stļv svešs vļrietis. Bet, labi ielļkojusies, viņā sazļmļ Mļrtiņu Robeņņieku.

— Apraudzļt nļci? Nļc, nļc. Vļl jau ir dzļvs. Vļl jau pļš. Bet tļ no iekšas vien rauj. Rļtrļtu nesagaidļs.

Kļ piedzļries Mļrtiņš nļk tuvļk. Kļkls viņam dļvaini apkaklļ ierauts, zods kļ mļnessļrdzļgam vai aklam uz priekšu pastiepts. Acis

dziļi iekritušas, ziliem gredzeniem apņemtās, tumši kvēlas un piemiegtas. Kā hipnotizētas viņas veras pretī tai vienīgai, pārcilvēcisku sāpju un neatminamu jautājumu pilnai acij, kas tur lūkojas no liķa dzeltenās pāršķeltās pieres ar pielipušām sirmu matu šķipsnām.

Mārtiņam ir jāatbalstās pret gultas kājgali, lai nepakristu. Jāsakož zobi, lai aizturētu nejauku dusmu un moku brēcienu. Viņa spēcīgais augums raustās iekšējās nedzirdamās elsās.

— Ak zvēri, zvēri! Ko viņi ar tevi ir darijuši...

Vecais Robežnieks aizkunkstas. Var redzēt, ka uzpampusī, sausi sakaltusī mēle vaļējā mutē kustas, kā runāt gribēdama.

Vecene arī ar interesi skatās.

— Tā viņš, mīļie, visu laiku. Mute kust, laikam grib runāt. Bet saprast nekā nevar.

Mārtiņš ierauga lielas sviedru lāses uz dzeltenās pieres un iedomā, ka slimajam karsti. Paceļ uzsegtos svārkus un ar visiem tiem atkrit atpakaļ pret gultas galu. Ieraudzījis tēva sakropļotās asiņainās kājas un uztūkušās zili melnās rokas. Neizsakāms žēlums un sāpes viņu pārņem.

— Es domāju, ka viņam auksti, — vecene bez apstājas maļ savu. — Bet var būt, ka karsti. — Piedur roku slimā pierei. — Pū — slapja un lipīga — kā ar limi... Laikam gan viņam karsti.

Slimais vaid atkal. Acs nenovērsdamās, nemirkšīnādama raugās Mārtiņam sejā. Mēle kā bezveida gaļas gabals valstās pa muti.

— Tev slāpst? — Mārtiņš pārlicies prasa. Mēle tikai pavilājās — bet acs liekas kaut ko sakām. — Atnesiet ūdeni! — Mārtiņš uzkiedz vecencei, kura nerimst un nerimst pļāpāt. Izvelk muskuli un paceļ tēva galvu augstāk. Ar vienu roku pieturēdams, ar otru viņš dzirda slimo. Un redz, ka veselā acs kāri skatās uz ūdens trauku rokā.

— Vēl? Atnesiet vēl! — — Divas prāvas krūzītes viņš salej izkaltošā, piegļotojušā mutē. Tā mazlietiņ pieveras un aizslēpj arī uztūkušo mēli. Galva atslīgst atpakaļ uz pagaluja. Acs aizveras. Vaidi kļūst tā kā klusāki un lēnāki.

— Tev nu ir labi? Nebēdā nekā. Gan pāries. Es tevi izģērbšu.

Ar lielām pūlēm viņš novelk saskretušo, saplosīto kažociņu, svārkus un citus apģērba gabalus. Var redzēt, ka katrs pieskāriens

slimajam dara neizciešamas sāpes. Viņš rīkojas uzmanīgi, vieglām rokām — brīžam pāri pārlicies, brīžam uz ceļiem pie gultas nometies. Pastalauklas sagriež ar nazi un mēģina noaut kājas. Tas ir grūts uzdevums. Auli un zeķu paliekas asiņu pietecējušas, gabaliem kopā sakaltušas. Mārtiņš nes remdenu ūdeni, mērcē un mazgā, un valdās ar visu savu rūditās gribas spēku, lai slimais nemanītu viņa uztraukumu. Dzelzs nervu, pieradušas ārsta vienaldzības vajadzīgs, lai mierīgi skatītos šos zvēriski sakropļotos locekļus, šīs apuvušiem bezveida celmiem līdzīgās cilvēka kājas. Un visur, kur vien viņš pieskaras tēva kailai miesai, sapampumi, asiņojošas brūces, sarkanas svītras, zili melni satecējumu plankumi zem ādas... Viss šis vecais, vārgais sakaltušais augums ir pārvērsts par riebīgu bezveida gaļas gabalu.

Un tas ir viņa tēvs! Rāmais cilvēks, vienīgais starp vēl atlikušajiem, kurš ar tādu dedzību un pārlicību visu mūžu dievam un kungiem kalpojis. Un tā nu ir tā atmaksa? Tā nu ir tā alga?

Viņš sameklē tīrāku palagu, saplēš sloksnēs un aptin sakropļotās kājas. Izmazgā un aptin arī citur. Visu tēva augumu viņš ievīsta baltos apsējos. Un visu laiku viņam nevarīgi vaidi skan ausīs, un no tiem viņš nekur nevar glābties. Un no tās acs, kas, it kā ko runādama, it kā ko jautādama vai lūgdamās, skatās viņā. Viņš samērcē mīkstu lupatiņu remdenā ūdenī, izmazgā aizkaltušo, pieglotojušo muti. Izmazgā cieti aizlipušo pusvīru aci — tā aizveras un itin kā iemieg.

Mārtiņš stāv nokārtu galvu, smagi elsodams. Bet pamazām neizmērojamam žēlumam pāri briest dusmas un naidi. Niknums un atreibības kāre aug ar vilni un apņēma visu būtņi kā svelmains viesulis. Viena vienīga doma degoši jauc smadzenes. Nejauks, kustonisks instinkts rosmina jutekļus un visas dzīvības spējas. Atdarīt! Atrieb!... Asins un uguns bez veida un mērķa plīvo satrakotā fantazijā.

Gulētāja acs atkal paveras ar savādu rāmu, valgu skatienu.

— Tu ko vēlies? — Viņš piesēst uz gultas malas un kā slimam bērnam pārlicē tēvam roku pāri.

Acs atkal ir ciet. Puspievērtā mute klusu vaid. Bet kunkstieniem cauri Mārtiņš sadzird vēl ko. Pieliek ausi gluži klāt.

— Nekā... — viņš tikko sadzird bez skaņas un uzsvara.

— Nekā... Nu ir labi... Paldies, dēls...

— Guli, tēv, guli. Neviens tev vairāk nekā nedarīs.

Vairāk nekā nedzird. Brīdi viņš vēl klausās. Aizmidzis. Tikai klusi vaidi skan no baltā audekla apsējiem.

Pazīstama balss viņu iztraucē.

— Mārtiņ, tevi meklē! — Zelma sauc, galvu pa durvīm iekārusi.
— Gailēnos draguni.

Tas nav nekā negaidīts. Uz to viņš jau sen sagatavojies. Tomēr kļūmainā acumirkli pamostas paš aizsargāšanās instinkts. Mārtiņš uzceļas kājās un aptausta revolveri kabatā.

— Un tu? — viņš prasa, ātri uz durvīm iedams.

— Es izbēgu. Nācu uz mājām un vēl laikus ieraudzīju. Vesels pulks, cilvēku divdesmit. Arestētie divos vezumos sakrauti. Viens privatās drēbēs. Liekas, Ozolmuižas baronēns.

— Un tavs tēvs?

— Nezinu. Laikam arī būs cieti. Viņš jau neparko nebij pierunājams bēgt.

Steigšus, uz Gailēnu pusi skatīdamies, viņi iet pār Liču pagalmu.

— Muļķi un stūrgalvjil! — Mārtiņš dusmīgi saka. — Uz ko tad viņi vēl cerē? Uz savu baronu žēlastību? Uz dieva palīgu? Kad reiz beigsies šī nesatricināmā ticība visā dai žēlastībai?

Zelma papurina galvu.

— Tēvs necer ne uz kādu žēlastību. Vakar vēlu, tikko dabūjis zināt par tavu tēvu, viņš atnāk pie manis — tu zini, tur, kur es esmu. Zini, Zelma, — viņš saka, — tu redzēsi, mēs piedzīvosim to veco bauslību no otra gala. — Kā tā? — es prasu. — Tā, ka bērnu grēki tiks piemeklēti pie tēviem. Baroni ir dieva vietnieki. Kāpēc viņi lai neapgrieztu bauslību otrādi — ja viņiem uz to tiesības dotas?

— Nolādams liktenis... — Mārtiņš kā saldams vīstās mētelī.

— Visu ceļu es domāju... Brīdināt tevi es nācu un prasīt. Vai man labāk neiet un tieši nedoties rokās?

Mārtiņš brīdi drūmi klusē.

— Tu domā, viņu tad vajā laidīs? Tu domā, viņu vieglāk tiesās?

— Bet varbūt mazāk spīdzinās. Bet tā — neticēs, ka viņš nezina, kur es esmu, mazākais, izliksies neticam.

— Es šaubos, vai tava uzpurēšanās viņam ko līdzēs.

Zelma strauji apstājas un pagriežas pret viņu.

— Mārtiņ, tu nerunā no savas pārlicības. Tu nevari aizmirst, kas es tev esmu. Bet to tev vajag! Savas dzīves traģiskajā acumirkli es griežos pie tevis. Esi vīrs, Mārtiņ! Aizmirsti, kas es tev esmu personīgi. Saki man kā vienkāršam, tuvākam ciņas biedram. Tev tas ir jā-saka, ja tu negribi mani moraliski nokaut un iznīcināt. Tev jā-saka, kur es pati nezīnu atbildes.

— Un es zīnu? Es tikko eju no sava nomocītā un sakropļotā teva. Un mocījos tur visu laiku un nevarēju sev pateikt, vai es esmu vainīgs pie tām nevainīgām asinīm un necilvēcīgām mokām. Un ko man bij darīt? Mana sirdsapziņa ir kļuvusi mēma kā kaps. Ko tad lai es tev sa-cītu? Ja mums būtu kāds dievs, es sacītu: pavaicā tam. Bet ko es tagad lai saku? Prasi pati sev. Vai arī — kāpēc tu neprasīji viņam pašam?

— Es prasīju... — Zelma nokārtu galvu klusi atbild. — Vakar-nakt, kad mēs abi nepārprotami jutām, ka aiz sienas likteņa stundas sil. Bet es nedrīkstu palaisties uz to, ko viņš teica. Viņš ir tēvs, viņš želo mani tāpat kā tu. Man vajaga skaidrības. Skaidrības man vajag. Un to es nevaru atrast.

— Kailās, absolutās patiesības — no visiem ārējo apstākļu spai-diem un iekšējām tieksmēm svabadas patiesības... To tu neatradīsi, tāpēc ka tās nav. Kailu smadzeņu elks nav nosacītājs un ceļa rādītājs dzīves kļūmainos brīžos... Bet, man liekas, savu patiesību tu esi jau atradusi. Tu jautā, pati jau atbildejusi. Tikai pastiprinājuma un at-balsta tev vēl vajag.

Garu, gandrīz ļaunu skatienu Zelma paveras viņā.

— Tu gribi sacīt... Tāpēc, ka es te esmu?... Kā es vēl ar tevi te eju un runāju? To tu gribi sacīt?

— To. Un vēl to, ka tu esi izvēlējusies to vienīgo ceļu. To pareizo no abām pusēm. No vienas puses to norāda augstākais pienākums pret partiju un pret mūsu lietu. Nekādas sentimentālas pašuzpurē-šanās, ja to tieši neprasa pienākums. Ciņa, vienīgi ciņa līdz pēdējam un beidzamam. Un no otras to nosaka jaunas neizdzīvotas dzīvības dzi-ļākās tieksmes. Dziļi mūsu dabā ieslēpies dzīvības egoisms, kuram no svara katra stunda un katrs mirklis.

— Vai tu nerunā vairāk pats sev nekā man?

Mārtiņš parausta plecus.

— Varbūt. Bet tad tā ir patiesa atbilde. Jo ārpus mums nav citas patiesības, kas izšķir par dzīvību un nāvi.

Kļusedami viņi noiet līdz lielajam ozolam uzkalniņa galā.

— Dzīvība un nāve... — Zelma skumji saka. — Cik reižu tas tā nav runāts, un cik maz, cik maz jēgas tur bij iekšā.

Mārtiņš rūgti pavīpsnā.

— Cik sentimentali mēs kļūstam — ja tikai kaut uz acumirkli apzināties drošībā. Mēs atņemam skaistu tematu manam brālim...

— Kurp tu gribi iet? — Zelma iztrūkusies prasa, kad viņš nogriežas pa kājceliņu uz muižas rijām.

Mārtiņš tikai atmet ar roku.

Līdz šim viņš tikpat kā nemaz nav domājis par to, uz kurieni iet. Bet pie riju stūra viņš piestāj un lūkojas lejā. No šejienes skaidri pārredzams muižas retais parks ar nodedzinātās pils drupām un pagalms ar saimniecības ēkām un balto muižkunga māju. Tajā tagad no stacijas pārvietojies oficiers ar saviem draguniem.

Mārtiņš gluži labi zin, ka iet bīstamā gaitā. Un tomēr vērīgi aplūko muižkunga māju un apkārtni. Arī visbīstamākā bezcerības gaitā instinkts nedzen akli un bez apdoma. Un galu galā šādos apstākļos nekad noteikti nevar sacīt, kur tā bīstamākā, kur drošākā vieta. Meža biezoknī var krist gūstītāju nagos un uz klaja ceļa var paiet neitraucēts garam... Ists revolucionars allaž ir fatalists un nevar citāds būt.

Mārtiņš iekšēji pasmīn. Viegla pašapmānīšanās, vairāk nekas. Tikai nepiedzīvojušam jauneklīm var būt cieša cerība no tāda gājiena atgriezties. Bet viņš nevar neiet. Reiz tas viņam smadzenēs iegulies, vajā viņš netiek. Un vai tad arī nav viena alga? Reiz taču tā kā tā... Citas izejas nav. Viena cilvēka dzīvību, arī savējo, viņš nekad nav augstu vērtējis. Zemu vērtēt un pēc iespējas dārgi pārdot — tas viņa princips.

Muižkunga mājai slēgi vaļā. Skursteņi kūp. Jauniņš, sīks zaldātiņš skalda durvju priekšā izgāzto malku. Tas viņam norāda, kur oficiers sastopams, bet piebilst, ka tikko ceļoties augšām. Kaut kur vēl dzird balsis, bet saredzams neviens vairāk nav.

Iekšā iedams, viņš ar ievingrinājušos skatienu ievēro koridorus, durvis un logus. Oficiēris dzīvo agrākajā Meijera ēdamistabā, kurai otra izeja uz balkonu.

Ieiet un žigli aizver durvis. Aizver un apgriez atslēgu. Oficiēris patlaban mazgājas, tāpēc vai nu nedzird, vai nepiegriez verības. Lai kam viņam liekas, ka apkalpotājs nāk.

— Deņist — viņš, saujās sprauslodams, saka. — Manu lielo čemodanu tu nekrovā laukā.

— Nē, — Mārtiņš saka. — Tas tev tālam ceļojumam būs vajadzīgs.

Dvieli pār plecu pārmetu, oficiēris atgriežas. Svešs vīrietis, cepuri galvā. Viņš noskatās tajā no galvas līdz kājām.

— Ko jūs gribat? Ar ko man gods?

— To es jums gribēju prasīt. Jūs esat šejienes dragunu nodaļas priekšnieks?

— Tas es esmu. Un jūs?

— Mani jums vajag pazīt — mazākais vārda pēc. Es esmu Robežnieks, Mārtiņš Robežnieks.

Nenoslaucījies, dvieli pār plecu, ziepju putām deniņos, oficiēris caur pieri skatās svešajā un lūko atcerēties. Papurina galvu.

— Ar ko varu jums pakalpot?

— Jums vāja atmiņa, oficiēra kungs. Tad varbūt drusku atceraties to veco vīru, kuru vakar saviem draguniem likāt nomocīt un sakropļot. Es esmu viņa dēls, Mārtiņš Robežnieks. Ā... Jūsu atmiņa sāk strādāt, oficiēra kungs!

Ziepju putu baltums no deniņiem piepeši pārklāj visu oficiēra seju. Instinktīvi viņš pasper soli uz durvju pusi.

— Lai paliek durvis, oficiēra kungs. Jūs redzat, es viņām esmu tuvāk. Jūs redzat, roka man kabatā, un kas man rokā, to jūs varat iedomāties.

Oficiēris pamet acis uz verandas durvīm, pamet uz logu. Bet tur ir tikai tukši, piesniguši koki. Pa to pusi ziemā neviens nestaigā. Viņš lūko saņemties.

— Ko jūs no manis gribat?

— To jūs dabūsi zināt drīzāk, nekā tas jums patiktos... Bet

pirms tā — pirms visa tā cita sakiet man: kas jums piegāda ziņas par šejienes revolucionariem?

Oficiēris parausta plecus.

— Katrai nodaļai ir savi saraksti līdzī. Kas viņus sastāda, es nezinu. Bet jūs to drīzāk varat iedomāties.

— To mēs varam. Tas arī jūsu sarakstos atzīmēts, kā kurais jāspīdzina?

— Es esmu zaldāts, man jāiet, kur mani sūta. Bende es neesmu un inkvizitors ne tik ne. Kas te ir noticis, tas bez manas ziņas. Jūs taču redzat, kas te visu pazīst un rīkojas.

— Baronēns Volfs? Tam jūs gribat uzveikt visu vainu?

— Man jūsu priekšā nav jātaisnojas — lai arī jūs te nākat mani tiesāt un revolveris jums kabatā. Jūsu tēvu es liku arestēt un, kad ieraudzīju, kādu viņu atveda — pavēlēju nogādāt atpakaļ uz mājām. Tas ir viss.

— Jūsu loma man liekas problemātiska. Jūs esat nodaļas priekšnieks, bet jums tad vēl ir kāds cits priekšnieks. Jūs gribat sacīt, ka tas smurguļa zēns rīkojas uz savu roku? Kas tad jūs te esat?

Oficiēris smagi atsēstas krēslā.

— Es nezinu, kas esmu... Es sapratu savu uzdevumu, kad braucu šurp. Mieru un kārtību nodibināt. Arestēt dumpiniekus un dedzinātājus un nodot likumīgai tiesai. Es esmu krievu muižnieks un pārliecināts monarhists. Es uzņēmos pienākumu apkarot valsts idejas ienaidniekus. Bet te es esmu nodots par rīku nepiedzīvojuša, nepieauguša jaunekļa rokās. Viņš piedzirda manus dragonus, piesavinās manu varu un apietas necilvēcīgi ar arestantiem. Un es nekā tur nevaru darīt. Tas viss notiekas manā vārdā. Man par to jāatbild savai sirdsapziņai un dievam. Un pēdīgi man jāpiedzīvo, ka par citu grēkiem man revolveri bāž zem deguna.

Mārtiņš gari un pētījoši noskatās viņā.

— Jūs gribat man zobus apvārdot. Kas jums to ticēs, ka krievu oficiēris un muižnieks ļausies izmantoties par aizsargu smurguļa puikam, nelietim, kura dzīslās tek seno laupītāju un slepkavu asinis?

— To es neļaušos. Es aizsūtīju telegramu. Šovakar vai rītītā gaidu atbildi. Es braukšu projām. Tā nav mana vieta... Ko jūs tā skatāties?

— Es gribētu jūs cauri redzēt. Es savu lodi negribētu par velti terēt. Man būtu jāzin, kurš tas īstais slepkava: jūs vai baronēns. Kas man lai galvo, ka jūs runājat patiesību. Otrreiz man tāda gadījuma vairs nebūs.

— Nē, tā jums nebūs. Bet, man lickas, arī šis gadījums nav nebūt tik laimīgs, kā jūs domājat.

— Nepūlieties mani biedēt, oficiera kungs. Ka man tikpat kā nav cerību izbēgt, par to es jau šurpnākdams biju skaidrībā. Bet tas nav tas galvenais. Turpretim gan tas, ka es savu lodi neiztērēju pie mazāk vainīga, kamēr galvenais nelietis paliek dzīvs. Man ir tāds princips — labāk sakot, noruna pašam ar sevi: visu to neģēlīgāko, melnāko dzīvību pret savējo.

Oficiēris pamazām kļuvis tā kā drošāks. Lūkojas šajā daudzīnātā cilvēkā un bīstamajā revolucionārā, bet neredz tur nekā ārkārtīgi neģēlīga, ne arī romantiska. Vienkāršs, ikdienišķs cilvēks.

— Savādi cilvēki jūs esat, revolucionari. Priekš manis mana dzīvība ir desmit reiz vērtīgāka nekā visa tā daudzīnātā Baltijas revolūcija ar viņas baroniem. Jūs tišām lienat cilpā, lai nonāvētu gluži svešu cilvēku. Es jums atklāti saku: jūs esat neprāši. Vai jūs domājat tā pa vienam apšaut visus ķeizaram uzlicīgos oficiērus? Jeb vai jūs domājat iebiedēt?

— Ne vienu, ne otru. Bet mēs šoreiz esam pazaudejuši, un tas ir vēl vienīgais, kas mums atliek. Mēs gribam savas dzīvības pārdot tik dārgi, cik vien tas iespējams. Lai mazākais paliek piemērs tiem, kas pēc mums nāks. Tiem, kurus jūs vairs nenoveiksiet un nebendēsiet. Tiem, kuri neuzbruks pa vienam un slepus, bet kā kailīgas nezāles atklātā cīņā iznīcinās jūs visus. Jūs, apspiedējus, varmākas, tautas asiņu dzērājus!

— Fanatiķi, fanatiķi! Kad jūs to savu drosmi un speku izlietotu citam, auglīgākam nolūkam! Vai tad jūs patiešām ticat, ka jums Krievijā nākamais simts gados var būt jēl kādi panākumi?

— Nesāksim strīdēties par to, kā mēs kurais saprotam vēsturi ar viņas iespējamībām un neiespējamībām. Tad man būtu jāpaliek pie jums uz kafiju — un priekš tā man nav laika... Tālad baronēns, jūs sakāt. Labs ir. Bet vai jūs zināt, kāpēc es nevelku savu

ieroci laukā? Tāpēc, ka neesmu pārliecināts, ka pēc jums man vel izdosies baronēnu sastapt. Un tā būtu brēcoša netaisnība. Un tad vel tāpēc, ka pēc mūsu sirsnīgās iepazīšanās es no jums ceru divas lietas. Pirmā: jūs baronēnam nestāstīsiet nekā par mūsu patikamo sastapšanos. Un otrā: pirms pusstundas jūs nesūtīsiet savus dragonus mani gūstīt. Varat apsolīt man to ar savu goda vārdu?

— Ne jūs, ne cita es vairāk nelikšu gūstīt — tās nedaudzās stundas, kamēr te vēl esmu. Man pietiek. Par to jūs varat būt droši. Un ar baronu Volfu, es ceru, mēs vakar runājam pēdējo reizi. To es jums varu solīt. Bet goda vārdu... Jūs sapratīsiet, kas es esmu un kas jūs esat... Goda vārds, ko izspiež ar revolveri rokā — vai jums pašam arī tas neliekas nedabiski?

— Nu, viena alga... Bet jūs atļausiet, ka es aizeju pa citu ceļu nekā atnācu...

Mārtiņš atrauj verandas durvis un iziet. Tajā pusē neviens nestaiģā. Atpakaļ pagriezies, viņš redz, ka oficiers sēd, zodu uz rokas atbalstījis, un skatās viņam pakaļ.

Viņš neiet uz lielceļa, bet nogriežas gar parka radžu valni. Piecpadsmit soļu tālāk tur ir izbrucis robs, un pa to viņš tiek pusauga egļu biežoknī. Biežokni izbridis, nokļūst uz veca brūža ceļa un tālāk lazdām un elksnājiem apaugušā piekrastē. Pamazām tā uzliecas pastāvā kalnā, un, kad viņš tur iet pa vecām grants bedrēm, tad lielceļu var pārskatīt pusotras verstis lielā gabalā. Katra teciņa, katrs krūmiņš viņam te pazīstams.

Gabaliņu viņš pāiet pa lielceļu, tad nogriežas pāri uz otru pusi. Lai pēdas sajauktu. Apstājas, klausās atpakaļ uz muižas pusi. Bet tur viss ir klusu. Vai tad patiešām šis soda ekspedīciju varonis turētu vārdu? Kas to lai zina. Savādnieki gadās visur.

Kur iesāņus sadzirdama čala. Kā liekas, tuvojas. Mārtiņš vēro un saprot. Pa baznīcas ceļu no Gailēnu puses tuvojas lielceļam... Ātri tuvojas... Viņš atvirzās aiz bieža, sniega lēveriem piekārtā vilkābeļu krūma un nosēstas. No šejienes var redzēt baznīcas ceļa galu un lielceļu.

Izvirzās liels pūlis. Pa priekšu jāz trīs draguni — pilnos rikšos, uz šaušanu sagatavotām plintēm rokās. Aiz tiem brauc trijas pilni pie-

sēstas ragavas. Pa pieci un seši cilvēki katrās. Un beigās lielāks pūlis jātnieku — un baronēns to vidū. Mārtiņš to tūliņ ierauga un neizlaiž no acīm. Roka instinktīvi izvilkusi no kabatas melno pistoli un žņaudz kā krampjos. Viņš ir piegulis uz sniega un gaida, elpu aizturējis.

Bet, uz lielceļa izgājis, pūlis sadalās. Puse ar baronēnu priekšgalā aizlūkšo uz viņu pusi. Otrā jāņ ragavām līdzī. Mārtiņš atjēdzas un noslēpj savu ieroci. Mēģina sazīmēt tos, kas ragavās. Bet atstatums par lielu. Tikai Gailēna cepuri viņš tā kā pamana vidējās ragavās. Varbūt — varbūt arī nē. Atstatums ir par lielu.

Aizved... Kā lopus uz kaušanu! Un nav tādas varas, kas tiem varētu palīdzēt. Nav pat, kas redzētu un atsveicinādamies pamestu ar galvu. Viņš — viens vienīgais. Bet viņam kā iedauzītam sunim jāguļ aiz krūma aizturētu elpu, un pat galvu viņš nedrīkst augstāk pacelt. Nevarīgs bēgulis, kuram jātrīs pašam par savu dzīvību...

Nolādēts liktenis!... Krūtis aizžņaudzas. Dusmu un sāpju asaras deg acīs. Pierē zilās dzīslas uzpampst, un rokas raustās. Mesties tam pūlim pretim — lai vairāk nav jāredz šis pazemojums, izsmiekls un šausmas... Bet dzīvības instinkts ir stiprāks nekā dusmu un atreibības aklas tieksmes. Kā stipra roka viņu notur uz vietas. Mazs un niecīgs, nevarīgs un nožēlojams — kā samīts tārps viņš paliek uz sniega pieplacis.

Briesmīga pazemojuma apziņa un bezspēka sajūta spiež viņu pie zemes. Ķaut varējies tā palikt un necelties vairs. Nevienam nerādīties, noslēpties pats sevī... Bet aukstums sāk spiesties apģērbam cauri. Jāceļas tomēr un jāiet.

Uz kurieni? — viņam piepeši ienāk prātā. Māju viņam vairs nav... Uz Gailēniem iet vairs nedrīkst — tur droši vien slepeni sargi atstāti. Pie paziņām? Bet kas viņu tagad gribēs ielaist, kur baronēns jādēlē pa visu pagastu, visu terorizē, bailes un šausmas visapkārt izplatīdams. Un kuru viņš drīkst ievilkt savā nelaimē līdzī?

Viņš ir kā tuksnesī izmests. Kā uz vientuļas salas, kur plēsīgi zvēri uzglūn no visām pusēm. Pa lielceļu nedrīkst, tur var sastapt dragunu patruļu. Sāņu ceļi un tecīņas ir aizsniguši, grāvji un dobes sniega piepūsti. Vietvietām viņš iekrīt līdz viduklim. Sniegs sabirst aiz zābaku stulmiem. Kājas kļūst drēgnas un salst.

Viss tukšs kā izmiris. Mārtiņš pakāpj kalnā. Neviena cilvēka — nevienas dzīvības, nevienas skaņas. Trejas mājas viņš no šejienes var saskatīt. Ēciņas kā zemē pieplakušas zem biezi nosnigušiem jumtiem. Nevienš skurstenis nekūp.

Viņš pārbrien piesnigušai pļavu lejai un apstājas otrā paugurā, meža malā. No teijenes Gailēni pārrudzami. Nevienas dzīvības, tukšs un kluss. Kaut kur aiz meža likuma gaudo suns. Divas reizes gari novelk kā žēlodamies, kā raudādams un apklust. Nevienas skaņas...

Vecs slīpernieku ceļš ar slaidu līkumu gar paugura nogāzi ieliecas mežā. Mārtiņš iegriežas pa to.

Ceļš aizsnidzis. Bet sniegs zem egļu zariem tikai pāra collu dziļš. Iet viegli un tīkami. Sniegā lapsu un citu sīkāku kustoņu pēdas. Cilvēku pēdu te nav. Un viņam, kas tikai starp cilvēkiem varējis dzīvot, kas tikai drūzmā un cīņā īsti apzinājies dzīvības vērtību, tagad labi apzināties, ka verstīm apkārt ir tikai koku klusums un nekaitīgi meža kustoņi.

Viņš domā par savu večo draugu Gailēnu. Atminas savu jaunību, kad pašā sākumā Gailēns viņam bij vienīgais skolotājs un ceļa rādītājs. Pāraudzis to, aizgājis tajā dzīves plašumā, kur Gailēns vairs nevarēja iesniegties, viņš tomēr nekad nav aizmirsis. Kaut kas jūsmīgi sentimentāls, gandrīz līdzīgs pirmai mīlestībai, viņā vienmēr uzglabājies pret šo patiesīgo, krietno cilvēku. Un nu tas guļ pils pagrābos necilvēcīgu mocītāju un slepkavu varā... Un aiz kā vainas?

Mārtiņš spēcīgi papurina galvu. Ko lien tā nejēdzīgā vainas atziņa galvā? Vaina un grēks, nožēlošana un atgriešanās... simts dažādu sajūtu un atziņas jausmu — viss tas ir pāripaliekas no vecā, pārdzīvotā, laukā izmestā. Darbā tikai skaidrais prāts un atziņa rosinās: cīņā rauj lielā trauksmē, kur aizmirstas viss sīkais un personīgais — viss maziskums un gurdums. Bet grūtos vientulības brīžos vecā, atmestā pasaule atmostas un stiepj savas kaulainās rokas pakā. Riebīgi, spalvaini taustekļi tvarstās apkārt, un nevar no viņiem izvairīties. Kā smagas dubļu pikas lip pie kājām un kausē nost.

Ceriniete visu nakti sēd pie Robežnieka gultas. Mazāk aiz līdzietības, vairāk tādēļ, lai būtu klāt, kad viņš nomirst, un piesavinātos to, kas noderīgāks. Dzīvam cilvēkam ko zagt, tas ir liels kauns. Bet no nomiruša mantas piesavināties, tas nav nekāds grēks. Un mantinieku viņam tikpat kā nav. Viens dels bagāts, ko tas ar šitām lupatām darīs. Tas otrs — pasaules gājējs, socialistis... Tam arī nevajag. Tie tāpat diezgan pielaupa. Vai mazumu no tām muižām vien? Un kur tad vēl tie miljoni no Japanas!

Visu vakaru viņa, zem sevis bubinādama, kārtodama un uz vienu vietu pievākdama, rīkojas pa istabu. Robežniekam abas acis ciet. Kunkst viņš vienā kunkstēšanā. Bet tā paklusi un mīlīgi. Nemaz nevar domāt, ka aiz sāpēm. Drīzāk jau tā kā aiz sliktas paražas. Cerinieti tas nemaz netraucē. Vai mazumu mirēju viņa redzējusi! Un pie tam pakurla. Viņa jauš tikai tādu atlālu, vienmērīgu dūkoņu.

Bet pēc pusnakts Robežnieks tā savādi pārveršas. Ceriniete uzmostas un dzird, ka viņš runā. Arī vakarā viņš jau lāgu lāgiem mēģināja runāt. Bet viņa jau nevar lāgā sadzirdēt, un vaļas arī nav klausīties. Lai tikai guļ — diez' ko šim nu vēl vajag. Tikpat jau līdzēt

nekas nehdz... Bet nu arī viņas puskurlās ausis dzird. Runā un runa, un nemaz nerimstas.

— Guli nu, guli, — viņa aprāj, — ko nu vairs tarkš.

Aizver acis savā krēslā un taisās atkal iemigt. Bet slimais nemīlās. Savāda ir tā valoda. Dažs vārds iznāk gluži skaidri, bet citu atkal tikai noveļ vien pa muti, tā ka grūti uzminēt, ko viņš grib teikt.

— Nu, ko tev vajag? Nu ko? — viņa pikti apvaicājas. Tik labi gulēt, un miegs tā smuki nāk. Robežnieks kaut ko saka, bet viņa neklausās. — Nu jā, nu jā. Būs jau labi. Guli tik'!

Bet, acis tikko aizvērusi, viņa dzird atkal. Un šoreiz gluži skaidri.

— Mārtiņa... te nav? Kur ir Mārtiņš?

Ceriniete satrūkstas. Mantiniekus meklē... Miegš tūliņ kā ar roku atņemts.

— Vai es zinu, kur! Varbūt saķerts jau. Meklēt jau meklē pa visām malām. Ja saķers, tad pakārs.

Robežnieks vai nu nedzird, vai nesaprot. Varbūt viņam tikai pašam savs prāts. Varbūt pats nemaz nezina, ko runā.

— Zirnājus nevajag dot. No zirnājiem viņai vēderu piepūš...

Ceriniete saprot, ka viņš runā par pērnējo teli.

— Zinātājs... Tu tikai guli un ļauj citiem gulēt.

Brīdi Robežnieks tikai smagi pūš.

— Tur plauktā bij tāda dzeltena bļodiņa. Paskaties, vai to arī ir paņēmuši.

— Ir, ir... — Ceriniete neskatīdamās atrūc.

Skārda lampiņa laikam izdegusi. Liesmiņa pamazām saraucas un spraukst. Brītiņu vēl plīvo, tad izdziest. Tikai ogle dakts galā labi ilgi kvēlo.

— Kur tās svecītes!... — Robežnieks dveš. — Tik daudz svecīšu — un visas dziest...

— Aha... — Ceriniete zem sevis nosaka. — Nu drīz mīrs.

Uzvelk lakatu ciešāk uz ausīm. Satin rokas priekšautā un aizmieg.

Bet Robežnieks runā. Steidzīgi, steidzīgi runā, it kā viņam nezin kas viss būtu jāizjautā un jāizstāsta. Balss pamazām kļūst klusāka un vaidi lēnāki. Bet viņš runā un runā. Uz rīta pusi tikai vairs klusa capstināšana sadzirdama.

Gaismiņa uzmodusies, Ceriniete nedzird nekā. Zigli noliecas pār slimo. Nomiris? Nē, sāk atkal pūst. Runāt vairs nerunā, vaidēt arī nevoid. Elpu pa brīžiem nemaz vairs nemana, bet tad tā sak atkal atri, svelpjoši krūtis cilāt.

Ceriniete lasa kopā nolūkotos drēbju gabalus un sien pauniņā.

Meitasmeita, divpadsmit gadus vecs skuķis, uzmanīgi ienāk un ziņkārīgi pielien pie gultas.

— Veco māt! Veco māt! Vai viņš jau ir beigts?

Ceriniete pienāk, noliecas, brīdi klausās.

— Nē. Vel jau laikam pūš.

Savītušie plakstiņi paver mazu mazu šķirbiņu. Stiklaina, nespodra acs kā ar ironiju noskatās stāvētājās. Satrūkušās tās atvirzās.

Bet divas stundas vēlāk vecais Robežnieks nepūš vairs. Guļ izstiepies, palagu apsegts. Resnās, dzeltenzilās rokas kā parādē gar sāniem noliktas. Uz krūtīm balts skangalu krustiņš. Zodam apņemts un uz galvvirsa sasiets salocīts lakatiņš. Tā mute savilkta cieši — Robežnieks guļ sakniebies kā kurais jaunais. Arī brūci galvā lakatiņš smuki apsedz. Tikai zili melno asiņu satecējumu ap labo aci nekā nevar noslēpt. Tā liekas kā dziļā dobē iegrimusi.

Ceriniete rikojas pa istabu. Meitasmeita arī grib nākt iekšā, bet vecene nepieļauj.

— Tu paliec pie durvīm un skaties, ka kāds nenāk.

Izvanda visas lādes un kaktus. To labāko jau draguni aiznesuši, bet gājēja cilvēkam noder viss. Trīs paunas jau pilnas, patlaban viņa kārtlo ceturto.

— Nāk, vecā māt! Nāk! — skuķis iesaucas un aizmūk.

Ceriniete apjūk un arī metas no istabas laukā.

Atkal draguni! Trīs gabali. Rikšiem iejāj pagalmā. Iejājuši nolēc no zirgiem un smiedamies aplūko nodegušo māju vietas. Gaida. Piedzērušies. Pīpo un blaustās.

Un patlaban pagalmā ielēkšo baronēns Volfs. Sarkans no ziemas vēja un aizkusuma. Dzīslainais kakls sastiepts. Priekšzobi jau pa gabalu rēgājas. No zirga lēkdams, pastreipuļo un turēdamies pietveras tuvākajam dragunam pie pleca. Tas uzķer viņu ap vidu, un tā viņi acumirkli stāv apkampušies — Kostromas zemnieks un Vidzemes

barons, kā lielākie draugi, kā viena tēva dēli. Zaldāts ieskatās barona liesajā sejā un atņirdzas arī pats. Tad baronēns atsvabinās no apkampiena un draudzīgi uzsit biedram uz pleca.

— Вперед, ребята! — viņš komandē, un pats skrien pa priekšu. Pie sliekšņa apstājas. — А цепь для этой собаки захватили с собой?

Pēdējais zaldāts pažvadzina rokas dzelžus.

— Есть, господин барон. Будет она крепко сидеть у меня...

Baronēns izvelk revolveri. Draguni sagatavo plintes. Visu sejas kļūst nopietnas un jaunas. Acis sāk lūkoties draudīgi uzmanīgi.

Baronēns lēnām ver durvis, vērīgi pa spraugu lūkodamies. Satrūkstas un aizraujas aiz stenderes. Bet nav jau nekā bīstama. Tas tikai tāds balts muskulis uz krēsla nolikts.

Durvis tiek plaši atgrūstas vaļā. Piešiem šķendinādami, plintēm daudzīdamies, ķēdēm žvadinādami, ķērāji sabrūk istabā. Durvis paliek vaļā. Auksta gaisa mākonis piekūp visos kaktos. Ķērāji glūn zvērojošām acīm. Baronēns istabas vidū lec gaisā un sit ar kājām uz grīdas.

— Бейте его, разбойника! Вяжите его! Мотайте, крутите, чтоб он у нас не думал бежать! Чтобы он у нас издох, собака!

— А... его нету, господин барон.

Baronēns arī pats sāk vērīgāk aplūkoties.

— А...

— И вправду нет...

Viņš atrauj pieliekamā durvis. Māla podi un dažādi lēveri tur mētājas uz grīdas. — Удрал, значит. Во-от, скотина!

— Не может быть... — baronēns stostās aiz dusmām, acis valbīdams. — Не может быть... — Piesper kāju un kā negudrs triec ar revolvera spalvu pret stenderi. — Эй, собака, выходи! Вылезай, говорят тебе!... А — и вправду нет... — Un piepeši seja viņam pārklājas zilām svītrām. Viņš bļauj nedabiskā, spiedošā balsī, kā aizžņaugtu kaklu. — Обыскать весь дом! Все перевернуть — все! Найти его, тащить сюда! Согнать всех жильцов, пороть, собак! Шкуру содрать! В крови, в крови утоплю, мерзавцев...

Viņš piepeši arrauj un skatās. Viens draguns, plinti uz sitienu atvēzījis, uz pirkstu galiem lien pie gultas.

— Спрятался . . . А я его, старого чорта, так — —

Viņš norauj palagu gulētājam no galvas. Acumirkli skatās, tad, ka grūsts, atstreipuļo atpakaļ. Plintes resgalis smagi nošļūd uz grīdas. Svabadā roka instinktīvi sliecas acīm priekšā.

— А кажись . . . издох, мерзавец . . .

— А, дьявол . . . — podveš otrs. Tad atgīdies pārmet krustu.

— Спаси, господи, душу его — —

Baronens arī pieiel. Ka baidīdamies pa gabaliņu nostājies un zemu pieliecies, skatās. Skatās ilgi, un revolveris viņam rokā trīc. Bet vecais Robežnieks guļ kā daždien saimnieks savā gultā. Balts lakatiņš zodam apņemts, smukām austiņām galvvirsū sasiets. Lūpas švīlīgi sakniebtas, deguns izskatās prāvs, ar nelielu kumpiņu — gandrīz tāds kā pašam baronam. Liekas, viņš vīpsnā par negaidītiem ciemiņiem. Tikai labā acs dziļi iegrimusi zilimelnā dobulī . . .

Baronēns atgriežas un jautājoši skatās savos līdzbiedros. Un skaidri redzams, kā šajās acīs dusmas bēg un viņu vieta atmirdz bailes. Nejēdzīgas, glēvas, mānīcīgas bailes. Un uz kuru pagriežas šis glēvais skatiens, tas nolaiž acis.

Ne vārda nerunājuši, viņi apgriežas un iet laukā. Baronēns pa priekšu, zaldāti pakaļ. Manās tā, kā kad grīda kvēlotu zem viņu kājām. Plintes nes paaugstu paceltas, lai nepiedauzās. Iet uz pirkstu galiem, lai papēži tā neklaudz un pieši nešķind.

Jānis Robežnieks pirmajā acumirklī nepazīst sievastēvu. Noliesējis, īsi apcirptu bārdu, pašaustas drēbes kažokā un zemnieku cepurē. Tāds kā salīcis, kā stipri vecāks kļuvis.

— Tu? — Jānis beigās atgūstas un savām abējam krata sievastēva auksto roku. — Cik labi — cik labi, ka tu arī reiz esi mājās. Kā Marija un mamma . . . Kā mēs visi tevi gaidījām! — Pamet sievastēvu priekšīņā un skrien istabās.

— Мамма! Мариј! Паpus ir klāt!

Saceļas līgsmes tracis. Marija smiedamās un šņukstēdama krīt tēvam ap kaklu. Prieks varbūt ir drusku par skaļu. Bet tas saprotams pēc tās viņreizējās nelaipnās uzņemšanas. Arī mamma ir uzcēlusies

no divana un gandrīz līdz pat durvīm nāk pretī. Viņas tuklajā, izblīdušajā sejā arī manāms tāds kā smaids.

Meijers sēd pie galda. Karstas kafijas tase un šķivis ar maziem, saldiem plācenišiem viņam priekšā. Pārējie trīs cieši apkārt. Viens cukura trauciņu piestumj tuvāk. Otrs karotīti iedod rokā... Cenšas pakalpot, kā vien tik varēdami.

Viņš lenām un negribīgi strebja kafiju un klausās, ko tie aizgūdamies, viens par otru, stāsta par pēdējo dienu notikumiem. Mazākais tā liekas, ka klausās. Sejā viņam tāds kā vēss smaids, bet acis galdsegā nodurtas.

— Nu stāsti — nu stāsti, kā tev pa šo laiku klājies! — Jānis uzmācas. — Kur tu biji un kā atkal atnāci?

Meijers neliekas dzirdējis. Viņiem vēl reiz jāpārstāsta par veco Robežnieku. Un kad viņš tad paceļ galvu, viņa sejā nav ne smaids, ne līksmes. Piere ir krunkās, acis vienaldzīgi, gandrīz ar naidu skatās uz apkārtējiem.

Ies apraudzīt slimo. Jānis ar Mariju arī katrā ziņā līdzī. Marija kravā kurvītī visu, kas vien labāks mājās dabūjams. Savelkas kažokus, sasienas lakatus, samaucas cimds un visādi nodrošinās pret saļu, mammaš padomu vadīti. Meijers stāv saģērbies, skatās caur pieri un īgni gaida, līdz tie kumēdiņi beigsies.

Viņš iet pa priekšu. Jānis ar Mariju grūti tiek viņam līdzī. Marijai iešanas prieks pāriet jau pirmajā uzkalniņā. Bet jāiet vien ir. Jānis nes kurvi un palīdz viņai pēc iespējas.

Nodedzinātās māju vietas visas vēl kūp. Klētī labības apcirķņi gruzd un izplata nejauku smaku. Visur mētājas sadegušu trauku stīpas, rīteņu rīpas un visādi dzelži no braucamiem un citiem saimniecības rīkiem. Sniegs tālu apkārt melns nokvēpis, plēnēm un apdegušām skaidām nobiris. Melnie plankumi drausmīgi atēnojas nosnigušā, baltā klajuma vidū.

Meijers stāv pagalma vidū un drūmi noskatās nejaukā postažā.

— Un tas, — viņš vairāk pie sevis runā, — par iebiedēšanu nemierniekiem. Tāpēc muižas mājas jādedzina nost. Kur te prāts, kur loģika.

— Akla atriebība... — Jānis piebilst un parausta plecus.

— Akls naidis un akla atriebība, — Meijers saka. — Akla savstarpēja iznīcināšanās. Visa dzīve ir kļuvusi akla.

Viņš strauji apsviežas un ieiet istabā.

Kad Jānis ar Mariju ieiet, viņš sēd uz krēsla gultas galvgalvī. Palagu atsedzis, skatās, un acis viņam asaru pilnas.

Jānis par vēlu atģiedas. Par vēlu pats aptvēris, ka tēvs miris. Marija ir jau ieraudzījusi un kļuvusi tikpat bāla kā mironis tur gultā. Viņas nervi ir par vājiem. Uz mironi viņa nekad nav varējusi skatīties... Jānis novada viņu malā un nosēdina uz krēsla tā, ka mironi nevar redzēt.

Pats viņš nav ne sevišķi pārsteigts, ne uztraukts. Kā svešinieks viņš lūkojas vecajā, sakaltušā vīrā tur gultā. Sen jau viņiem satrūkušas tās svētās, apdziedātās asiņu radniecības saites. Tikai drūmi viņam kļūst ap sirdi un pretīgi kā no kura katra miroņa.

— Nobendējuši... — viņš rūgti saka. — Ko tas vecais vīrs viņiem bij ļauna darījis?

Meijers sēd, smagās domās nogrimis.

— Ko viņi ar to domā panākt? Vai tā par pretiniekiem un dumpiniekiem netiek padarīti pat tie, kuri pēc saviem gadiem un pasaules atziņas būtu tie īstākie vecās kārtības piekritēji un balstītāji?

— Tas vairs nekā nebalstīs... — Un redzēdams, ka Jānis taisās vēl ko runāt, pieceļas un rūpīgi pārsedz atkal palagu. Dziļu nopūtu aprauj pusē. — Guli nu, vecais draugs. Par vēlu es pārnācu. Piedod, arī es savu pienākumu pret tevi neesmu izpildījis. Bet tāda tagad tā dzīve. Patmīļi mēs visi esam un akli. Un akls ir liktenis...

Viņš pasauc Cerīņus.

— Līdz svētdienai viņš paliksies tepat, — viņš nosaka īstā muižkunga balsī. — Par apglabāšanu es gādāšu. Paraugiet, ka kaķi te neiekļūst un peles ka neapgrauž... Un tās mantas — nerunājiet! Es zinu — ko no viņa mantām esat piesavinājušies, kā tās būtu atnestas atpakaļ. Visas, līdz beidzamajam sīkumam.

Viņi aiziet, kā nākuši. Meijers pa priekšu, Jānis ar Mariju gabiliņu nopakaļ.

Visu ceļu nerunā ne vārda. Tikai netālu no skolas Meijers iedams pagriež galvu atpakaļ.

— Kas īsti vainīgs pie tā vecā vīra mokām un nāves — par to jums derētu padomāt. Viņi vai jūs — par to padomājiet. Jūs runājat par jaunu, labāku taisnību — kur te ir tā jūsu taisnība?

Un viņš sāk iet tik ātri, ka abi pārējie paliek labu gabalu atpakaļ.

Vakars skolā ir kluss, nospiests un gurdens. Meijers nemaz negrib runāt, un pārējie sargās viņu uzbudināt. No sākuma mamma vēl žēlojas par savu slimību, par slikto apkalpošanu, par nepaciešamo aukstumu istabā — par visu, kas vien viņas apkārtņē un viņai piešķāries. Bet uz Meijeru arī tas tagad neatstāj nekāda iespaيدا. Viņš noraugās mammā ar to pašu vēso, svešo skatienu. Skaidri redzams, viņa domas ir pavisam citur.

Marija vēl vienmēr nevar aizmirst nejauko miroņa skatienu. Nervozi rauc pieri un tinas lakata, itin kā viņai arī saltu. Viņai tikai vienas rūpes: kad tik' ilgāk paliktu augšā un viņai nebūtu bezgala garo nakti jākaujas ar bezmiegu un bailem.

Jānis ir sadrūvējies un īgns kā visu šo laiku. Arī viņam nelāga atmiņas no tēva liķa. Visa pagātne lien un lien atmiņā, un atmiņām cauri jaucas tagadnes nejaukais, slāpējošais tvans...

Ap septiņiem viņus iztraucē jauns, nepatīkams ciemiņš: Mārtiņš... ienāk nosalis, nosarmojis, nobridies — līdz pēdējam nokusis. Meijeru ieraudzījis, paliek durvīs stāvam.

— Ā... atvainojiet. Es gribēju palūgt savam brālim ko uzkost. Un pusstundu atpūsties un sasildīties. Es nezināju, ka jūs te esat.

— Jūs domājāt, ka manis pavisam vairs nav. Nepatīkams pārsteigums, vai ne?

— Nebūt ne. Es par jums nezinu ne laba, ne ļauna. Jūsu apvainojumi netika ne izmeklēti, ne pierādīti. Es netiesāju neviena, pirms viņa noziegums nav pieckārt pierādīts. Kāpēc es lai jums to sliktāko būtu novēlējis?

— Vai tad jūs paši nemanāt, ka jūsu apvainojums jau ir arī notiesājums? Ātrāka un nežēlīgāka tiesa, kāda jebkad redzēta. — Viņš apķeras un rūgti pavīpsnā. — Tāda viņa bij, tā jūsu tiesa. Isu mūžu dzīvoja. Jūsu laiks ir pagājis. Vai jūs to paši manāt?

— Pārāk skaidri. No jūsu sejas vien jau tas redzams.

— Āk, ko nu par mani! — No Meijera sejas patiešām nozūd

viegla uzbudinājuma un izaicinājuma zīmes. — Manis pēc jūs varat te atpūsties kaut veselu stundu. Bet es nezinu, kā jūsu brālis uz to skatās. Viņš tādās lietās ļoti... uzmanīgs.

Jānis mīņājas kā uz adatām.

— Vai tad es saku, ka ne... Es ar mīļu prātu. Ja tikai tev pašam... Lielceļa mala. Te draguni bieži jāļ garām.

— Četras reizes viņi man šodien ir aizjājuši garām. Arī pie tā ar laiku pierod. Tiem, kuru laiks pagājis, pie visa jāpierod.

Bet Marija viņam jau piebīdījusi krēslu. No vecajam Robežniekam sagatavotā kurvja kravā visu uz galda.

— Sēstieties tikai klāt. Iekodiet un sasildieties. Jums tādas slapjas kājas. Vai tad uz ceļa tik dziļš sniegs?

— Uz ceļa ne. Bet man, kundze, gadās iet arī bez ceļa.

Viņš ēd valdīdamies, bet ikkatrā viņa kustībā redzams nepārvarams salkums. Mamma skatās ar neslēptu riebumu. Bet Marija bērnišķīgi sajūsminās.

— Ēdiet tikai, nemaz nekautrējieties. Pusdienas jūs laikam gan neesat ēduši?

— Neiznāca, kundze, — Mārtiņš pasmaida viņai un pamet ar galvu. Meijers ilgi un ar interesi nolūkojas viņā.

— Nesaprotu, ko jūs vēl maldāties šē apkārt. Vai priekš jums paša nebūtu tas prātīgākais — pazust? Un pēc iespējas ātrāk?

— Priekš manis paša, varbūt. Bet jūs varēsiet iedomāties, ka sevis paša dēļ es šurp neesmu nācis un sevis paša dēļ nevaru arī pazust.

— Jā, jā, es saprotu. Partija, revolūcija — un tā tālāk. Bet kas tad no visa tā vēl atlicies? Kur ir jūsu partija un jūsu revolūcija? Paši atzīstat, ka jūsu laiks pagājis. Visas ceļa malas uz Rīgu slapstošos revolucionāru pilnas. Ikkatrā vilcienā uz Krieviju brauc ar svešām pasēm un viltotiem dokumentiem... Ko tad jūs viens vēl domājat šē darīt?

— Nu — man var būt arī kāds sevišķs uzdevums.

— Tas jau jums var būt. Tikai es jums sacīšu: bleķis jūsu uzdevumi un visa jūsu revolūcija. Jūs esat beigti un tikai pa vienam vēl kaut kā varat glābties. Patiešām, es biju nopietnāk uz jums skatījies un ko dziļāku, grandiozāku sagaidījis. Bet traģēdijas vietā mēs pie-

dzīvojam farsu. Neņemiet ļaunā, bet labāka nosaukuma es patiešām nevaru atrast. Lieliska masu saviļņojuma vietā es pieredzēju tikai karstgalvju nedarbus. Piļu nodedzināšana, mežu izciršana, lielkungu stirnu izšaušana — vai tad tā ir revolūcija? Kaut kāda nemākulīga joku luga, vairāk nekā. Bet tā ir beigusies. Priekšgars nolaists. Ko jūs vēl gaidāt? Lai jūs galā vēl izsvelpj?

— Kādam taču jāpaliek, kas uguņus izdzēs...

Viņš ēd no visa, ko Marija viņam liek priekšā. Jānis nemierīgi trinas uz sava sēdekļa un vairāk klausās ārā nekā sievastēva un brāļa sarunā.

Meijers parausta plecus.

— Tik noslēpumainas valodas es nevaru saprast. Simbolistu cietājs es nekad neesmu bijis. Priekš tā es esmu pārāk praktisks dzīves cilvēks un par maz izglītots. Es saprotu tikai tad, kad lietas sauc īstajā vārdā... Bet par tiem jūsu uguņiem... Tos izdzēsēt jūs mierīgi varat atstāt šitādiem darbiniekiem, — viņš pamet ar galvu uz Jāņa pusi. — Viss, ko jūs te vēl darāt un domājat darīt, nāks tikai par postu tautai un jums pašiem. Es šodien biju — — Viņš apķeras un aprauj. — Vai jūs zināt, ka jūsu lēvs miris?

— Nē... — Mārtiņš beidz ēst un pieceļas. — Es tikai vakar biju pie viņa. Bet man jau tā likās. Nobendējuši veco vīru.

Redzams, Meijers grib viņam atbildēt to pašu, ko pirmāk Jānim, bet savaldās.

— Klausiet draudzīgu padomu: laidieties projām no šejienes. Jūs taču vēl vienmēr ticat savai lietai... savai revolūcijai...

— Nekam mēs neticam. Mēs zinām.

— Nu, viena alga. Starpība tikai nosaukumā. Tātad jums vēl vienmēr paliek uz ko cerēt. Tajā nākamajā revolūcijā jūs taču atkal būsiat noderīgs darbinieks. Bet tagad, šie slapslīdamies, jūs paši tišām skreļat postā un citus gāžat postā.

Mārtiņš neklausās. Kļuvis visai nevalīgs un tramīgs. Viņa instinkts kaut ko jauš. Viņš uzmauc platmali galvā un atvadās. Tikai Marijai sniedz roku un sirsnīgi spiež.

— Ne par velti jums tāds vārds. Jūs esat rada tai bībeles Marijai... Lai liktenis jūs pasargā no šī laika nedienām.

Viņš aiziet, kā nācis.

Un aiziet istā laikā. Piecas minutes vēlāk ierodas divi draguni. Jānis kļūst mēms no bailēm. Bet tie nākuši tikai pēc Meijera. Jaunais nodaļas priekšnieks viņu aicina pie sevis.

— Lai taču viņš pagaida līdz rītam. Es esmu nogājies, nokūsis, neizgulēties...

Bet draguni neatlaižas. Viņiem uzdots, un uzdevums jāizpilda. Meijers saģērbjas, drūms un saīdzis iet līdz. Ziemas naktī vairāk nekā divas verstis garo gabalu.

Jaunais priekšnieks ir pavisam citāda tipa nekā aizgājušais. Jau no ārējā izskata vien. Pusmūža cilvēks, garš, kalsnējs, sirmām, apcirptām ūsām un pliku pauri. Zelta pensnejs melnā šņoritē karājas virs mundiera. Pie kakla, apkakles savienojuma vietā, kaut kāds ordenis. Krūšu kreisajā pusē piesprausta kara skolas nozīme. Stīvs un auksts. Pelēkās acis raugās lepnī un it kā ar neuzticību un naidu.

Meijers ir radis apieties ar muižniekiem un visādiem augstas kārtas ļaudīm. Viņu šīs aukstās, lepnās acis nemaz nebiedē. Mazliet aizskarts par to, ka viņam gandrīz stundu jāgaida aukstā koridorā un stāvus, viņš demonstratīvi nostājas pretim ofīcīerim, kurš sēd pie viņa rakstāmgalda, vienu kāju otrai pārmetis.

— Es esmu še, fon Hammera kungs. Vai drīkstu zināt, kādas steidzamas vajadzības dēļ man, vecam vīram, nakts vidū kājām jā-mēro tāds ceļa gabals?

Kreisajā rokā fon Hammeram zosu spalvas baksteklīs. Ar to viņš rīkojas pa savām melnajām zobu paliekām un baltajiem, spožajiem liekiem zobiem. Ar labo sprauž pensneju uz deguna. Piedurkne ar mirdzoši balto manšeti dusmīgi iegrabas.

— To jūs tūliņ zināsi, Meijera kungs. Mazlietiņ pacietības, Meijera kungs.

— Divas nakts es tikpat kā neesmu gulējis, — Meijers aizskarts turpina. — Vairāk nekā divdesmit verstu dienā kājām nogājis. Un tagad atkal vairāk nekā divas verstis kājām...

— Ļoti žēl, Meijera kungs. Bet nekā tur nevar darīt. Jums laīkam nāksies vēl vairāk nekā vienu reizi tās divas verstis mērot.

— Bet es lūdzu... — Meijers nikni sakūstas.

— Es lūdzu izturēties rāmāk un runāt pieklājīgāk! — Hammers kā ar nazi nogriež un britiņu savām pelēkajām acīm mēro Meijeru no galvas līdz kājām.

Meijers tikko manāmi parausta plecus un apklust. Bail viņam nav. Bet viņš redz, ar kādu cilvēku viņam darišanas. Saprot, ka strīdēšanās un tielēšanās šē lieka.

— Jūs, civilie kungi, esat visai izlutināti, — fon Hammers runā priekšnieka un pavēlnieka tonī. Apsēsties viņš neaicina Meijeru, kaut gan turpat ir tukšs krēsls. — Jūs sūrojaties, ja nedabūjat nakti savas astoņas stundas kārtīgi nogulēt. Mums, zaldātiem, reizēm gadās nedēļu izlikt tikpat kā bez miega. Kā nupat decembrī pa Maskavas dumpja laiku. Jūs esat dzirdejuši par Presņas rajona barikadēm? Četras nakts no vietas mēs ar palkavnieku Rimani netikām acis aizvēruši.

— Jūs... — Meijeram rodas nesaprotams īgnums pret šo cilvēku. — Jūs par to dabūjat savu algu.

Pensnejs nodreb uz smailā, kuprainā deguna. Garš, dzīslains rādītāja pirksts ar zilu nagu aizmetinās aiz cieši sapogātās apkakles un pavelk to vaļīgāk.

— Jūs iedrošināties sacīt, ka mēs tikai par algu? Jūs nepazīstat augstāku pienākumu apziņu pret caru un tēviju kā to, par kuru saņem noteiktu mēneša algu? Tad nav jābrīnās par to, kas te noticis. Tad ir saprotams, kā nemiera un dumpja saknes te varēja tā izplatīties, ka ar policijas spēkiem vien nepietiek iznīcināt nemiernieku bandas, bet armijai jāiet palīgā. Tad ir saprotams, ka skaistās pilis guļ drupās, bet nenovērtējami mantas un mākslas krājumi ir izlauzti un pa grāvjiem izmētāti.

— Atvainojiet, es neesmu ne policists, ne zaldāts.

— Tad tā jau ir tā nelaime, ka jūs visu gaidāt tikai no policistiem un zaldātiem. Jūs ieņemat te muižās atbildīgas vietas, dabūjat savu kārtīgu algu un mierīgi nolūkojaties, ka jums apkārt perinās nemiernieki un visā zemē izkaisa dumpja sēklu. Jūs esat līdzvainīgi. Jūs esat visvairāk vainīgi. Jūs esat tāpat sodāmi kā tie, kuri man te sēd pils pagrabā.

— Kas jums liedz sodīt? Vara un spēks ir jūsu rokās. Gūstiet pa

ceļiem, dzelzceļu, vagonos — visur, kur tikai kādu varat satrāpīt. Dedziniet mājas nost, šaujiet un kariet nespēcīgus večus. Bernus arī. Kam tad bernus taupīt? Kas zin, vai no tiem arī savā laikā neizaug revolucionari.

— Neaizmirstieties, lūdzu! Un iegaumējiet labi: ne tikai revolucionari vien, bet visi, kas viņiem līdzī jūt, neizbēgs savam sodam. Ko jūs tur plāpājat. Karami viņi ir visi. Visi, līdz pēdējam! Patiesībā visa šī mežoņu tauta būtu iznīcināma līdz beidzamajam. Tur visi ir vienādi, neviens nav labāks, ne sliktāks. Viņus vajag tā pārmācīt, ka lai viņiem mūžam vairs nenāk prātā dumpoties. Mēs viņiem rādīsim, kas ir valdība un kas vara. Ja vajadzēs, pusi mes no šiem slepkavām un laupītājiem aizsūtīsim uz Sibīriju. Ja vajadzēs — trīs ceturtdaļas.

Uz acumirkli viņš ir aizmirsis savu lepnumu un cieņu. Kājās pacēlies, gariem, dzīslainiem pirkstiem ar ziliem nagiem skrāpē pa galda zaļo vadmalu, it kā arī tur kas paslēpies un jāizskrāpē laukā. Nāsis savādi raustās, pensnejs nošķiebjas. Tā nevar būt vienkārša policista un nomierinātāja sajūsma vien, kas izpaužas šajos nervozajos žestos. Tur redzams it kā personīgs aizskārums, it kā paša pārciesta apvainojuma atreibības kāre.

Šis personīgais uzbudinājums atņem lielu daļu no tā lepnuma un aukstuma, no tās nepielūdzamās bardzības un nemīkstināmā stingruma, kas pirmāk ledaini vēsmoja pretī no katra viņa žesta un vaibsta, no katra vārda. Kaut kas sīks, bet toties cilvēcīgāks un pieejamāks izmanāms viņa personā.

— Veselu tautu iznīcināt, tas tomēr nebūs tik vienkāršs uzdevums. Jums nāksies sarīkot Bērtuļa nakti pēc vēsturiska parauga.

— Mēs neatstāsim nevienu līdzekli neizlietotu.

— Bet jums būs no vēstures arī zināms, kādi panākumi ir tādiem līdzekļiem. Bieži vien tā panāk pretējo, ne to, kas domāts.

Bet fon Hammers ir jau atgīdies un pamazām savaldās. Auksti un cienīgi nosēstas atkal savā vietā.

— Es jūs, Meijera kungs, neesmu aicinājis pasniegt man vēstures stundas. Priekš tā mans laiks tagad par dārgu. Jūs man uzdodiet tos, kurus esat ievērojuši nemieros, dedzināšanā un citās nelietībās. Pa

oktobra dienām un pirms tam. Uzdodiet visus, kurus manījuši. It sevišķi aģītorus un musinātājus. Tie ir tie kailīgākie.

Starpbrīdis starp oficiālu jautājumu un tādu pašu atbildi drusku par garu. Rotmistrs paceļ galvu un paskatās — Meijeram garām.

— Atvainojiet, bet te es jums gan nevarēšu pakalpot, rotmistra kungs. — Meijers tāpat skatās oficierim garām.

Pensnejs uz kumpainā deguna manāmi sakustas.

— Negribēsiet pakalpot — ja es jūs pareizi saprotu, Meijera kungs?

— Mana griba un iespēja allaž ir ciešā sakarā. Visciešākā sakarā, to jūs man varat ticēt, fon Hammera kungs.

— Es neesmu te, lai klausītos un ticētu vai neticētu. Es prasu faktus un pārbaudu tos. Jūs visu laiku esat nodzīvojuši te uz vietas, visu to dumpi redzējuši no sākuma līdz beigām. Visus vietējos iedzīvotājus jūs, bez šaubām, pazīstat, tāpat kā viņi jūs. Man ir zināms, ka jūs esat diezgan dzīvi piedalījušies vietējo zemnieku tā sauktajā sabiedriskā dzīvē — viņu zaļumballēs, balaganu izrādēs un biedrību sapulcēs. Jūs man varbūt varat sniegt pārskatu par šī zemnieku dumpja pašiem pirmajiem sākumiem un tālāko, maz pazīstamo organizācijas gaitu. Tā mēs varbūt nokļūsim pie šīs dedzinātāju un slepkavu «revolūcijas» pirmavotiem un varēsīm parūpēties, lai viņi tiktu uz visiem laikiem aizbērti. Mēs vispār nenodarbosimies, šē tikai dedzinātājus un slepkavas ķerdami un nosodīdami, bet gādāsim, lai tādas lietas nākotnē vairāk nekad neatkārtotos. Mēs iemācīsim šai mežoņu tautai reiz saprast, kas ir kārtība un likums. Tāpēc es sagaidu, ka jūs būsiēt mums lielā mērā noderīgi. Runājiet, lūdzu.

Zīmulītis atkal iegrozās kārtīgi pirkstos.

— Es vispirms lūgtu atļaut man apsēsties. Es esmu noguris un drusku nevesels.

— Sēstieties.

Meijers nosēstas. Un atkal paiet garāks brīdis nekā oficiāli atļauts. Zīmuļa kaula bumbiņa nepacietīgi pieklabina spīdīgam bloka vāciņam.

— Ja jūs domājat, ka nemieru sākums šejienes zaļumballēs un biedrību sapulcēs, tad jūs esat maldināti. Biedrībās runā tikai par

praktiskiem jautājumiem. Tās zemniekus taisni attur no nodarbošanās ar kailu un kaitīgu politiku, tāpat kā nevainīgās zaļumballes viņu jaunatni. Un par viņu balaganu izrādēm un barbarismu jūs esat nepareizi informēti. Tas ir pārvācotu muižkungu ieskats. Bet jūs aprasieties šejienas muižniecībai, fon Hammera kungs. Tā tik daudz stāstījusi par šīs zemes un tautas augsto kulturu, ko viņa te atnesusi, ka runāt par kaut kādu barbarismu pavisam nebūs iespējams. Es viņu izrādēs esmu redzejis Ibsena, Čehova un Šillera darbus...

Rotmistrs pārmet vienu kāju otrai, tā ka piesis notinkš. Atliecas taisni sēdekļi.

— Es neprasu, lai jūs man stāstāt par viņu teatra izrādēm. Es redzu, jūs vairāties atbildēt tieši to, kas man vajadzīgs. Tad lai paliek. Es zināšu pats, kur orientēties par visas šīs razbainieku kustības sākumiem. Bet jums es jautāšu tagad kā fon Zigvarta-Kobiļinska kunga pilnvarniekam un īpašumu pārvaldniekam: kas aizliedza rudenī jums iekasēt renti no rentes saimniekiem un tiem draudēja maksāšanas gadījumā?

— Pie manis bij divi jauni cilvēki, pilsētnieku drēbēs ģērbusies.

— Sveši? Vārdu jūs nezināt?

— Atļaujiet, fon Hammera kungs. Jūs sapratīsiet, ka tādās reizēs nestādās priekšā.

— Bruņojušies bij? Draudēja?

— Rokā viņiem nebij nekā. Bet es biju pārlicināts, ka kabatās. Draudēt, protams, draudēja. Tas jau viņiem bij vienīgais līdzeklis, kā piespiest mani padoties. Tomēr panākuma visam tam nebij. Rentnieki naudu nesa klusām.

— Visi?

— Ja muižas saimniecības grāmatas Karlīnes muižiņā nav iznīcinātas, no tām būs redzams.

Rotmistra zīmulītis kā negribēdams šo to atzīmē.

— Tad tālāk. Kas bij tie muižas dedzinātāji un laupītāji?

— Es tolaik jau biju izdzīts uz Karlīnes muižiņu un neredzēju.

— Nu, bet te taču katru dienu bij mītiņi, sapulces. Ļaudis staigāja bariem. Kas te bij tie vadītāji un rīkotāji?

— Es uz tiem mītiņiem un sapulcēm negāju. Cik man gadījās

nejauši ceļā sastapt un cik no ļaužu valodām dzird, vadītāji un riko-
tāji bijuši no svešurienes ieradušies cilvēki.

Oficieris tikko manāmi pietvīkst. Sirmo ūsu sari it kā saslienās.

— To es šodien dzirdu sesto reizi. Tas itin kā norunāts. Tā ir izstrādāta melu metode. Tikai pārliecināt mani ar to jums neizdosies. Vadītājiem jābūt taisni vietējiem, kas vislabāk pazīst muižu un visus apstākļus. Taisni apkārtējais pūlis vispirmais krīt uz dedzināšanu un laupīšanu.

— Bet jūs taču paši cenšaties pierādīt, ka sacelšanās apzinīgas organizācijas vadīta. Vai tai tomēr arī pie dedzināšanām nevarētu būt sava noderīga un tālredzīga metode? Protiet, ka savējie lai nekur nededzina savu muižu paši.

Roļmistrs redzami sāk elpot smagāk.

— Šodien es to dzirdu sesto reizi. Bet kad, kā paredzu, man to pļāpās priekšā divpadsmito reizi, es atzīmešu arī stāstītājus pašus. Man jau tagad liekas: tie svešie ir vajadzīgi, lai pazīstamo barā es nesa-
skatītu arī savus nopratināmos... Man ir noteikti zināms, ka katrā pagastā pastāv sava socialistu komiteja, kura visu nosacīja un rīkoja. Mārtiņu Robežnieku jūs pazīstat? Liekas, tas nebūs no svešurienes?

— Tas ir šejienietis. Mana znata brālis. Bet, cik man zināms, viņš visus pēdējos gadus dzīvoja Rīgā.

— Bet, cik man zināms, viņš patlaban ir te. Jūs nezināt?

— Atļaujiet atgādināt, ka es tikai dažas stundas esmu te.

— Hm... Jūs vispār ļoti maz zināt. Pārāk maz, Meijera kungs. Mani sāk drusku interesēt jūsu tuvā radniecība ar minētiem Robež-
niekiem. Jums taču nebij nezināms, ka vecākais Robežnieks ir viens no galvenajiem socialistu handu vadoņiem. Kā skolotājs Robežnieks problematiskā kārtā varēja tikt par jūsu znotu?

— Par to jums būs jāapvaicājas manai meitai, roļmistra kungs.

Fon Hammers nometis zīmuli uz galda. Rokas bikšu kabatās sa-
bāzis. Vienotrai pārmetās kājas tālu galdam cauri izstiepis. Tužurkā iespīlētā krūts izliekta. Elkoņi nervozi klabina krēsla atzveltni abās pusēs. Acis pāra reižu nomirkšīnās aiz spodrā pensneja. Kakla kumpā tā, it kā kumoss pakāptos uz augšu un ar varu norijams lejup.

— Savādas lietas te, šajā pagastā. Citur visur vajadzīgās ziņas

priekšā — vairāk neka vajadzīgs. Te mēs pašu nepieciešamāko nevaram sadabūt. Izrādās, ka tie, kam uzticetas muižas pilnvaras, nekā nezina sacīt par laupītājiem un īpašuma postītājiem. Tie izrādās tuvos sakaros ar pašiem bīstamākiem socialistu vadoņiem.

— Ja jums uz mani kaut kādas aizdomas, fon Hammera kungs, tad sakiet, lūdzu, atklāti. Es domāju, cilvēkam, kas ir revolucionāru vajāts, arestēts, bēdzis un slēpies, būs ko atbildēt uz visiem jautājumiem.

Rotmistrs it kā mazliet atvilgst un ierauj zodu apkaklē.

— Bet sakiet, kā mēs lai dabūjam Mārtiņu Robežnieku rokā. Mums ir drošas ziņas, ka viņš no Federatīvās Komitejas sūtīts speciāli šurp organizēt noziedzīgas bandas un uzbrukt karaspēkam. Vilciena izlaidšana no sliedēm un apšaudīšana, bez šaubām, viņa darbs. Aizbēdzis viņš nekur nav. Viņš slapstās tepat, un viņam ir savi atbalstītāji un slēpēji. Visas pūles viņu rokā dabūt līdz šim palikušas bez sekmēm.

— Atļaujiet man šaubīties, rotmistra kungs, vai jūs tiešām tik daudz pūļu esat izlietojuši Mārtiņa Robežnieka gūstīšanai. Jūsu pūles novēršas arī citā virzienā, kur nekā revolucionāra nevar atrast.

— Jūs gribat teikt?

— Tikai pieminēt, ka vecais Robežnieks, Mārtiņa Robežnieka tēvs, ir nogalināts visnecilvēcīgākā kārtā — —

— Neaizmirstieties, lūdzu. Jūs runājat par Viņa Majestātes kara spēku, kas izpilda savu uzdevumu.

— Atļaujiet man šaubīties arī par to, vai var būt tāds uzdevums, nomocīt tos rāmākos, miermīlīgākos un dievbijīgākos veļus, kādi jebkur uzejami. Un nodedzināt mājas, kuras nepieder viņam, bet muižai...

— Par to, kas te līdz šai dienai noticis, es personīgi neesmu atbildīgs. Tomēr arī to es varu saprast. Mums jārikojas ātri un bez saudzēšanas. Pie tam var ciest arī mazāk vainīgie — lai gan pavisam nevainīgu te nemaz nav. Ātri līdzekļi dažreiz individuāli nesaņiedz mērķa. Bet vispārīgi — katrā ziņā. Tautai jāiededzina paklausības un likumības apziņa. Lai viņai mūžam vairs neienāk prātā pacelt roku pret tiem, kas ļaudis no mežoniem par cilvēkiem gribējuši

pataisīt. Kas visos laikos zinājuši sargāt mazu kulturas uguniņu tumsības, zemsirdības, neģelības un nepateicības pilnā apkārtne.

— Jūs atkal aiziesiet no šejienes, rolmistra kungs. Bet domājiet arī par tiem, kuriem tepat jāpaliek un kuru labā jūs sakāties lietojam visas tās... bardzības. Tās apdegušo māju paliekas, tie apdrupušie, kailie skursteņi — tie gadiem atgādinās šejienes zemniekiem parciesto postu. Tikai muižniecību viņi turēs par vainīgu. Tā jūs neizravēsiet veco naidu, bet iesakņosiet viņu vēl dziļāk. Ticiet man, vecam vīram, kas pats tik daudz cīlis. Es pazīstu šejienes ļaudis un apstākļus.

Viegli roku paceldams, fon Hammers pārtrauc viņu.

— Jūs varat iet, Meijera, kungs. Nekā noderīga jūs man nezināt sacīt, un jūsu pamācības man nav vajadzīgas. Bet mēs jau vēl tiksimies. Es ceru, tad jūs būsiet runīgāks...

Ārā biezi nomācies, tumšs un vējains.

Meijers iet pa aizputināto ceļu un instinktīvi raujas savā uzvalkā. Salst viņam no āra vēja un no tā, ko no istabas paņēma līdzī.

Zemei uzsegta melna sedzene. Mūžam nepacelsies vairs. Neredzēs vairs skaidras debesis un zvaigžņu mirdzumu. Rīta sārtums svītraini neatplauks padebešos, un balti dūmi no klusām mājiņām necelsies stāvu augšām.

Kāpēc bij vajadzīgs izpostīt šo kluso, zaļo un pieticīgo zemi, kur labi bij kungam un kur kalps tāpat varēja dzīvot? Un, ja arī kādam bij grūtāk, — pierāvās un iztika. Tomēr bij labāk, nesalīdzināmi labāk nekā tagad.

No tumsas sānis ceļam izpeld kāds bezveida siluets un lēnām tuvojas. Meijers apstājas un gaida. Bail viņam nav — ne drusciņas. Kur visa zeme smok vienā šausmu tumsā, ko tur vēl domāt par atsevišķām briesmām. Tie, no kā viņam jābaidās, tagad paši kā dzenāti zvēri slēpjas pa mežiem un vientuļu pļavu šķūņos.

Mārtiņš Robežnieks. Līdz ceļgaliem nobridies, izkāpj uz lielceļa. Rokas svārku kabatās sabāzis. Galva plecos ierauta. Viss augums tumsā liekas savādi sakumpis un sarāvies.

— Vai es jūs neizbiedēju? — viņš ievaicājas. Viņa balss no aukstuma manāmi trīs. — Es zināju, ka jūs nākat no muižas.

Pasmaidīt Meijers varētu, ja nebijis tik smagi.

— Arvienu vēl jūs dzīvojat vecajā lomā. Kad jūs, sapņotāji, modīsieties? Vārnas pa aplokiem un zvirbuļus no šķūņu pažobelēm — tos jūs vēl varat baidīt.

Mārtiņš miņājas, salstošās kājas sildīdams.

— Jūs nākat no muižas — no tā jaunā. Vai dzird ko?

— Labu — jūs gribat sacīt? Diemžēl, nekā laba priekš jums. Nekādas žēlastības negaidiet. Esiet gatavi uz to jaunāko. Jeb varbūt jūs gribējāt prasīt: ko jaunu? Bet tas jau nav nekas jauns. To jūs jau sen zināt.

— Jums vajadzēja līdzēt sarakstus papildināt?

— To man vajadzēja. Tikai es atteicos no tā goda.

— Jūs gribēsiet apgalvot, ka tagad piepeši esat nostājušies revolucionāru pusē un aizstāvat tos?

— Kāpēc es to gribēšu? Es tikai gribu izsargāties no nevajadzīga riska. Spiegs un nodevējs es savu mūžu neesmu bijis, lai arī jūs mani par tādu gribējāt pataisīt. Arī turpmāk es neviena nenodošu. Pirmkārt, tāpēc, ka ikkatrs atriebējs pa lielākai daļai atriebjas tikai pats sev vai saviem piederīgajiem. Un, otrkārt, tāpēc, ka atsevišķam cilvēkam jūs, arī dzenāti un bēguļodami, vēl vienmēr esat spējīgi atdarīt. Un, beidzot, tāpēc — tāpēc, ka man atrieбусies tā slepkavošana, dedzināšana un varmācības tā no vienas, kā no otras puses. Man sāk elpas pietrūkt šajā asins tvaiku un dūmu atmosferā.

— Ko tur lai dara, — Mārtiņš aizsmacis saka. — Tā ir cīņa. Cīņā allaž viens ir virspusē un otrs apakšā. Patlaban mēs esam tie. Un mēs nekunkstam. Mēs zinām, ka tam tā jābūt.

— Iedomas, un vairāk nekas. Kas tad tā ir par cīņu? Kamēr jums te nebij pretinieku, jūs dižājāties ar savām kramenīcām un tiem trim uradņikam, stacijas žandarmam un pastiljonam noņemtiem zobeniem. Un ar ko tad īsti jūs tagad cīnāties? Tagad ir medības un jūs esat tie zaķi. Un ja zaķis, kuram suns pēdas nozaudējis, saka, ka viņš cīnās par savu dzīvību, tad par to var tikai pasmaidīt.

— Par zaķiem vispār var tikai pasmaidīt — tie, kas nosāņus stāv un medībās iztālēm nolūkojas. Laimīgi ir tie, kas pratuši izvēlēties šo ērto stāvokli... Vai tie — tur — jums mazākais neteica, kas tuvākās dienās nodomāts? Pēc kuriem viņiem visvairāk zobī niez?

— Tikai par vienu bij runa.

— Par mani?

Viņi gabaliņu pagājuši blakus pa ceļu. Tagad Meijers apstājas.

— Es jums varu dot tikai vienu padomu — to draudzīgāko nekā jebkad: pazūdiet pēc iespējas drīzāk no šejienes. Šonakt pat ejiet projām, ja jūs savu dzīvību jel cik vērtējat.

Mārtiņš skatās kur sāpus prom.

— Cik tad vērts ir tāda zaķa dzīvība...

— Tad mazākais vērtējiet citas augstāk. Katra diena, ko jūs te pavadāt, apdraud arī citas. Padomājiet paši. Kas ar jums lai drīkst vārdu parunāt, naktsmāju dot vai maizes gabalu pasniegt. Jūsu klātbūtne pati te provocē nodevību un citas nelietības.

— Vēl godalga par manu galvu nav izsolīta.

— Ak, nedzeniet jokus! Te nav runa par jūsu galvu, bet par tām citām. Jūs, te apkārt blandīdamies, perināt tikai domas par jaunām neprātīgām avanturām. Jaunas dzīvības, nevajadzīgi upuri — tas var būt vienīgais panākums. Jūsu lietai es nekad neesmu ticējis. Tikai par ārprāšiem es jūs gluži neturēju... Dodiet man vārdu, ka jūs iesiet projām — šonakt pat.

Mārtiņš jau ir ceļa grāvī pāri.

— Esiet bez rūpēm. Jums un jūsu ģimijai nenāksies ne manu naktsmāju, ne maizes kumosa pēc uztraukties — —

Vairāk nav dzirdams. Vējš sarausta un izkaisa skaņas.

*P*agastnamā ir izziņota sapulce. Tagad jau ziņnesim nav jāskraida pa mājām, jāatgādina un jāpiekodina — ka nupat pārdzīvotās brīvības dienas. Tad dažreiz nevarēja notikt tāpec, ka tie, kam galvena karta vajadzēja būt, aizgājuši medības muižas mežā vai aizbraukuši malkā, vai vienkārši nevižoja cellies tik agri no rīta.

Tagad vajag tikai pagastvecakajam ar rīkojumu iznakt muižas pagalmā vai ziņnesim pateikt diviem trim nejauši ceļa sastaptiem gajejiem. Tajā pašā dienā viss pagasts zin. Pat tajos tālajos meža ielokos, no kurienes nedzird suni rejam un neredz dūmus no skursteņa augšup ceļamies. Kur avīzes un vēstules tikai reizi pa divām nedēļām nokļūst un uz kuriem tikai zinātais var ieraudzīt ceļu starp karklu ceriem un apsem aizaugušiem grāvjiem.

Tikko saredzami, aizmiglotie, aizdūmotie egļu meži tagad tūkstoš ausīm klausās līdz pat Daugavai. Vārnas, kas no rītiem skrien zvejojot pie upes neaizsalušiem lāsmeņiem un novakarēs atpakaļ, nes pagastam pāri jaunās ziņas. Ziemeļa vējš, visās nospāres aurodams, naktī neļauj gulēt un dūc visiem ausīs...

Sapulce ir izziņota desmitos. Bet jau deviņos pagastnamā apgriez-

ties nevar. Visas istabas un koridori ļaužu pilni. Pūlis vēl aiz āra durvīm. Kluss un sadrūvējies, kā pērkona gaidās. Ne smieklu, ne smaida, ne skaļu sarunu. Īss, aprauts pusvārds, nepacietīgs rokas pamājiens, vienaldzīgs plecu paraustījums, bezcerīgs galvas papurnājums. Un smagas nopūtas.

Smaga, drausmīga juloņa. Kā svina svars ar nomākušajām ziemas debesīm un zilgano kreslu gulstas pār šiem nobiedētiem ļaudīm. Sargājas skatīties cits citā. Baidās izteikt vārdu, ko varētu pārprast un citādi iztulkot. Bailes un ļauns paredzējums nospiež visus vienādi. Bet doma katrs tikai par sevi. Simto reizi domas parkravā savu dzīvi un piedzīvojumus šajā trakajā laikā. Kā neizbrienama purvā mēģina atrast cietu vietu, uz kuras nostāties. Apsver no visām pusēm tos nelaimīgos gadījumus, kur pats kaut kādi kustība iekļauts, un meklētiem aizbildinājumiem un attaisnojumiem. Uztraukta fantāzija rāda vainu arī tādos negadījumos, kur nevienam citam neienaktu prātā ko aizdomīgu meklēt. Un gļeva, nevirīšķīga doma kustoniskas dzīvības bailēs kā zaļgana šķirgata šaudas uz visām pusēm. Meklējas, uz ko nogriezt, ko upurēt savā vietā. Acis vairās no izraudzītā upura kā no sava paša neglītā, netīrā kailuma.

Kauns par savu gļevulību un kustonisko maziskumu spiež grūtāk nekā pelēkā ziemas debess un draudošās šausmas. Ielīst kaut kur, noslepties un gulēt ar zemē iespiestu seju, līdz kamēr viss pāri kā nejauks murgs... Bet nevar. Jāstāv rāmi un jāgaida, kamēr atbrauks kungi.

Sadzīti visi — no sešpadsmit līdz septiņdesmit gadiem. Zēni un meitenes, kas pieaugušajiem vel pa rokapakšām ložņā. Sievas ar salstošiem, raudošiem zīdaiņiem uz rokām. Nabagmājas veči un vecenes — nodūmējuši, nokankarojušies, ulu apsēsti, smirdoši. Triekas noņemti un dažādu riebīgu slimību saēsti nabagi nogulušies uz trepju pakāpšļiem un notupušies sienmaļos. Nezin no kādām aizdurvēm un pasienām izvilkti, gadiem neredzēti un nezināti, tagad visi sadzīti kopā. Kā vējš pūstošas lapas sasviež viena čupā, tā bailes no nāves tos te sadzinušas kopā.

Nesaprotamā, nejēdzīgā, kustoniskā dzīvības griba... Arī tur — un visvairāk tur, kur dzīvībai vairs nav un nevar būt nekādas nozīmes, ne vērtības...

Uz desmitiem ziņots, bet ļaudis stāv jau pirms deviņiem. Tagad pulkstens jau pāri vienpadsmitiem, bet kungi vēl nebrauc. Ārā stāvētāji ik minutes skatās uz muižas pusi. Tie, kas iekšā, siltumā, tie sāk slāpt kūstoša sniega un sabristu kāju dvingā, nošļūk gar sienmaļiem, sēd tāpat uz piemītas grīdas un pat neparaujas, kad garāmgājēji min viņiem uz kājām.

Slimie un vecie vaid, pūļa kur stūrī iespiesti. Zīdaiņi vēkš, un velti mātes nopūlas viņiem aizbāzt mutes tukšām izsāpējušām, nemierā un mūžīgā drausmā izkaltušām krūtīm.

— Ūdeni, — lūdzas bāla, pavisam jauniņa sieva ar neapklusināmi vēkšķošu mēnesi vecu bērnu, stūrītī notupusies. Villainais lakats viņai nošļucis no galvas. Kažociņš vaļā, katuna jaka atpogāta. Izdilusi krūts kā lupata karājas laukā, un sazilējušais bērna sejs ar redzamu riebumu vēršas prom. Kunkst arī tad, kad mute aizbāzta, un kļūst vēl zilāks.

Kur ziņneša ķēķī sadabūts ūdens stops pa roku galam un pāri galvām sāk virzīties uz to pusi. Bet netiek vēl pusceļā, kad jau izdzerts sauss un tiek pamests atpakaļ.

— Ūdeni... esiet tak cilvēki... — sievietē stūrī raud. Tuvenākie sakustas un pamīņājas. Daži saskatās. Viens otrs nopūšas. Bet tad iznāk tā, ka muguras pagriežas uz to pusi. Visiem taču jāskatās uz kancelejas durvīm un jāuzmana...

Gar tām visi spraucas uz pirkstu galiem un pūlas čukstēt tik klu-siņām, lai viņā pusē neviena skaņa nebūtu dzirdama. Visiem liekas, ka tur notiekas kaut kāda svinīga sagatavošanās.

Bet tur nenotiekas nekas. Ziņnesis jau šorīt ar gaismiņu sakārtojīs visu, kas kārtojams.

Garais galds sarkanu drēbi rūpīgi apsegts. Nevienas krociņas, nevienas pūkiņas. Kur tie nelaimīgie tintes plankumi, tur veikli uzliktas balta papīra loksnes un susināmais. Ērglis, kuru ziņnesis paglābis savā trauku skapī aiz piena podiem, tagad izvilkts, nospodrināts un nostādīts galda vidū. Vecais krēsls ar atzveltnēm nolikts viņā pusē. Katrā pusē, pienācīgā atstatumā, tam vēl pa vienam. Šajā pusē rindā trīs nostādīti. Un turpat aiz durvīm otrā pusē vēl trīs — starp tiem divi ziņneša. Nevar jau zināt, cik to kungu pavisam būs.

Kancelejā pavisam pieci cilvēki. Pagastvecākais Podnieks un viņa abi palīgi — Sermulis un Goba. Atceltais un padzītais skrīveris Vilde, kas tikai pirms nedēļas ieradies. Un Podnieku Zetiņa — melnā kažokā, cepuri un tai pārsietu baltu lakatu galvā.

Kancelejā tā sakurināts, ka elpot grūti. Visi piesārtuši un nosvi-
duši. It sevišķi Zetiņa savā kažokā. Viņa elpo smagi un reižu reizēm ar cimdu norauš sviedru lāses no acīm.

Podnieks sabristiem velteņa zābakiem pāriet istabai un skatās pa logu. Par spīti šā rīta mazgājumam zem baltā kaklauta šur tur redzamas kaklā netīrumu svītras.

— Vēl nerodas, — viņš saka svešādā balsī un skatās pa logu. Tur redzams ziņnesis, kas magazinas galā uzkalnī nolikts izlūka postenī. Pagriež galvu atpakaļ pret apaļo pulksteni pie sienas. Jau pāri vienpadsmitiem.

Zetiņa ir uztraukta un nemierīga. Tāpēc jo vairāk viņai nepatīk, ka arī vīrs manāmi uztraukts.

Tu esi pagastvecākais — viņa tam mājās cik reižu sacījusi. Tu esi cietis no dumpiniekiem. Tev tagad pilna vara un visas tiesības. Tagad lai tie atbild par saviem darbiem. Par visu to apsmieklu, kas mums bij jāpanes. Nekādas žēlošanas, ne piedošanas. Vai tevi kāds žēloja? Kā suņi. Lai tad arī saņem suņu algu...

Ar muti vīrs piekrit. Bet Zetiņa skaidri redz, ka viņam tomēr bail. Liekas, dzirnu akmens viņam kaklā pakārts, ne pagastvecākā nozīme. Viņu kausē nost amata pienākuma svars un viss tas nezināmais, kas vēl priekšā.

Zetiņa paceļas un sakārto viņam kaklautu. Un, rokām ap kaklu darbodamās, čukst.

— Ko tu tā uztraucies un drebi kā nelga. Kaunies jel. Pagastvecākais... Kas tev ko baidīties?

— Jā, jā... — Podnieks murmina, galvu locīdams. Bet apmiglotās acis maldīdamās un vairīdamās klīst kur apkārt.

Sermulis un Goba nerunā neviena vārda. Stūrī pie naudas skapja ierāvušies, stāv, mugurām pret sienu atbalstījušies, un skatās grīdā.

Tikai skrīveris Vilde ir mierīgs un pašapzinīgs. Viņa sārtajā, glu-
dajā sejā vēl redzams viss tas pazemojums, kas viņam, no amata

padzītam, nonicinātam un izsmietam, bij jāpārdzīvo. Viņa plikais galvvirss no tā laika sārlāks vien kļuvis. Un garās, siršanas skropstes zemāk nogulušās par acīm. Bet zelta pulksteņķēde, pogcaurumam cauri izverta, atkal tāpat sniedzas no vienas kabatas līdz otrai. Un kad viņš izvelk sniegbalto mutautiņu un noslauka pieri un norasoto galvvirsu, tāpat smalka smarža pieveda visu istabu pilnu.

Vilde pamet acis uz gaišāko plankumu sienā, kur agrāk karājās ķeizara bilde. Nelabs spīdums ir tajās acīs. Viņš saņem rokas uz muguras un ar vienu plecu atzveļas pret sienu.

Uz krēsla atsēsties neviens neiedrošinās. Tā būtu pārgalvība...

Pulkstens jau pāri divpadsmitiem. Kungi vēl nerodas.

Pūlis elš kā tālu dzīts un pagalam nokausēts lopu bars. Vissmagākais darbs tā nenomocītu kā šī nezturamā gaida un neziņa. Berni vēkš aizsmakuši. Slimie veselām rindām nošļukuši gar sienmali.

Piepeši ārā stāvētāji sakustas. Svešs, drukns jauneklīs, zaļi pelēku adītu apsēju ap kaklu aptītu, cepuri pār acīm dziļi novilkta, pašķir stāvētājus un strauji uzkāpj uz padurvju tiltiņa. Pa vaļējām durvīm no koridora, no istabām — visi pagriež galvas šurp.

Viņš acumirkli atvelk dziļi elpu. Viņa zilās acis kā divi vanagi aplido pūli. Tad viņa roka izslid no mēteļa kabatas un paslienais gaisā. Blāvi tajā viz melns, smags revolveris.

Tuvenākās sievas ieplestām acīm atkrit pret vīriešiem. Bet arī tie virzās atpakaļ.

Svešais paver muti, un tajā pašā acumirkli savāds ass sārlums pārskrien viņa gludai, ārkārtīgi baltai sejai.

— Pie jums te atbrauks asinssuņi no muižas... — viņš saka, un liekas, ka no viņa balss dzirksteles sprēgā pār pūli un lien visatālākajā telpā. — Jūs taujās, kas te tie revolucionāri un muižas dedzinātāji. Sargājieties sacīt! Ja kāds ko redzējis, ja kāds ko zin — muti ciet un zobus ciet! Neviens nodevējs neizbēgs savam sodam. — Viņš draudīgi pavēcina savu ieroci. — Nolādets lai uz bērnu bērniem, kas savu brāli nodod. Mēs esam uzvarēti, bet ne iznīcināti. Mūs nevar iznīcināt kā zāli pļavā. Viņu nopļauj, bet viņa ataug pavasarī no jauna. Kaujas organizācijas vārdā es pasludinu nāvi katram, kas nodos tautas brīvības cīnītājus. Iekaliet to savās un savu bērnu

galvās. Lai neviens nedomā, ka viņš noslēpsies vai ka viņam tiks aizmirsts. Ko lode neķers tūliņ — to pēc pieciem, pēc desmit gadiem. Cīņa par tautas brīvību nemirst un atriebšanās līdz ar viņu. Judasu un Kainu lai nav jūsu starpā. To pieminiet!

Kancelejas durvis ar troksni atsprāgst. Pārvērstu seju Vilde tur stāv un meklē acīm. Aiz viņa redzams Podnieks un Zetiņa.

— Kas te notiek? Kas runā?

Bet nav vairs neviena. Svešais ir nozudis tikpat piepeši kā parādījās.

Neviens netraucas skrīverim stāstīt. Visi nodulluši vēl kā no nējauša pērkona spēriena.

Iznāk Zetiņa. Ložņā pa pūli un prašņā. Bet viņai neviens neatbild. Naida pilni skatieni un ļaunas piezīmes viņu pavada. Viņa pietvīkst vēl sarkanāka, un viņas tuklā, baku retaina seja liekas uztukstam vēl pilnāka.

Pasniedzies Podnieks ievēk viņu atpakaļ kancelejā. Viņa acis aizkaitināta, un viņas ballie acu aboli šaudīgi valbas sejas tumšsarkana plankuma...

Pulkstens ir pāri vieniem, kad ziņnesis no ceļa skrien uz kanceleju.

— Jāj... nu jā! — viņš sauc, galvu pa durvīm iebāzis, it kā ugunsreku ziņodams. Un tūliņ nostājas turpat aiz durvīm pie stenderes.

Smagi un cienīgi skrīveris Vilde iznāk uz tiltiņa.

— Cepures nost — kad viņi naks iekšā. Un pārāk tuvu nelīst. Un nemurkšēt, ja neprasa. Bet ko prasa, uz to atbildēt skaidri un saprotami. Un nemelot, un neslept. Ko kurš ir redzējis vai dzirdējis, vai zina — nekā nenoslept. Citādi būs nagaikas. Āda gaisā lēks. Sapratāt?

Vispirms piebrauc muižas kamanas. No tām izkāpj rotmistrs fon Hammers un kāds jaunāks oficiēris. Jaunais ar redzamu ziņkāri un labpatiku skatās pūlī. Bet fon Hammers stīvi savilkām uzacīm skatās sniegā un, liekas, neredz ne tās plikās galvas, ne bālās sejas apkārt. Neredz arī skrīveri Vildi, kas klanīdamies skraida ap kamanām, tad patekas priekšā un vada kungus uz kanceleju.

Kā iela ir pašķirusies uz abām pusēm. Kā lapas zemnieki līp pie sienām un nenovērš acu. Vājākie vīrieši un nervozās sievietes tikai ar mokām turas kājās.

Vēl piebrauc ragavas. No tām iztraušas savāds padzīvojis subjekts, noskūtu seju un pasarkani sirmām pinkām gar ausīm, mapi padusē un dziļām galošām kājās. Tas ir nodaļas skrīveris un tulks vienā reizē. Kungiem pakaļiedams, viņš ar neizsakāmu nicinājumu noskatās noplīsušā, pēc aitādām smirdošā pulī. Tikai desmit soļu ko spert līdz durvīm, bet viņš tomēr pasteidz uzsliet savu nodilušo karakulapakli. Visu ceļu viņam ausis nav salušas — nu salst...

Ragavās uz garkūļu salmiem paliek Gailēns. Saņurcītām, savazātām drēbēm, nemazgātu, pelēku seju, noguris, bet vienaldzīgs. Sakucies, abām rokām sēdeklī atspiedies, viņš pārskata pūli un novēršas. Sevišķa ienaida viņš tur nemana, tikai bailes un apnikumu. Smagu, nāvīgu apnikumu.

Divi draguni nolec no zirgiem. Nagaikām pret zābaku stulmiem plīkšnādami, pakausī švītīgi atstumtām cepurēm, smiedamies iet kungiem pakaļ kancelejā un bezkaunīgām acīm noskatās jaunākajās sievietēs. Pārējie, pāri trīsdesmit, paliek uz ceļa. Redzams, viņiem nav nekāda sevišķa uzdevuma. Tāpēc paši no sevis it kā ielenc pagastnamu, jādēlē gar pūli, tikko neuzmīdami cilvēkiem, rīkojas plintēm, nagaikām pliuksina gar zābaku stulmiem.

— Vai dieviņ... — vaid ietramdītās sievietes un kā aitas spicžas vienā pūlitī.

Arī kancelejā fon Hammers neskatās ne uz vienu. Ērgli galdā ieraudzījis, noņem cepuri un noliek turpat galā. Strupie mati asi saslējušies gaisā. Plikais galvvirss draudīgi sārteni spīd. Lūpas cieti sakniebtas, bet tomēr mazliet tā kā raustās aizturētā niknumā. Viss šis cilvēks liekas sīva naida un niknuma pilns piesūcies. Liekas, ja pieies tuvāk, sīva, sīka šalts iešļāks acīs. Viņš atsit kažoku vaļā tā, ka redzami svārkiem piespraustie ordeņi, un nosēstas krēslā. Jaunais ofi-cieris nometies vienā galda galā. Tas, ar pūkainajām aizausīm, otrā. Matu tam tikai villains vainadziņš no vienas auss līdz otrai. Viss garenais galvaskauss gludens, kā rūpīgiem pirkstiem noplucināts, zilām un sarkanām dzīslīņām brīnišķīgi cīpslots. Viņš tāpat neskatās

ne pa labi, ne pa kreisi. Izkravā savus papīrus un nepiegriež ne mazākās vēribas rakstāmām lietām, ko Vilde pakalpīgi pienes. Viņam pašam līdzī ar tinti pildīts spalvaskāts.

Fon Hammers ar mazu nazīti perlamutra spalā apdrāž nagus. Pāra reižu pablenž uz tumšo plankumu pie sienas. Redzams, meklējas, pie kā vispirms dusmas izlaist.

Un tad plānās lūpas it kā ār pūlēm paveras.

— А где у вас портрет государя императора? Почему я не вижу портрета государя императора?

Cetri zemnieki sakustas, it kā viņi pie tā vainīgi. Vilde saliecies līks un maziņš.

— Revolucionari aiznesuši un iznīcinājuši, jūsu augstdzimtība.

— А? — Sārti plankumi atplaukst zilgano vaigu galos. — Революционеры... Нет никаких революционеров и никакой революции. Понимаете? Бунтовщики, хулиганы... сволочь паршивая! Кто здесь осмеливается говорить о революции? А? Кто здесь волостной старшина?

— Es, jūsu augstdzimtība... — Podnieks šļupst stīvu mēli un atvirzās mazliet no sienas. — Un tie mani palīgi — Sermulis un Goba...

— Хорош волостной старшина, нечего сказать...

Tikai īsu, bezgalīga nicinājuma pilnu mirkli rotmistrs viņam izmet. Tad mazliet paliecas pie jaunākā oficiera. — Взгляните на этого субъекта, Павел Николаевич. Не похож ли он на битюга — на самого настоящего русского битюга?

Jaunais oficiers tikai pavīpsnā. Viņš pūlas novilkt baltos cimodus un ar patiku skatās Zetiņā. Tā nevar palikt mierīga no jauna, glīta vīrieša skatienu. Knaibās un izliec krūti.

— А как твоя фамилия? Под — — Как? Поднек? Чорт бы побрал вас с вашим собачьим языком. Поднек... Слышали вы что-нибудь подобное, Павел Николаевич? ... Ну-с, волостной старшина. Скажи ты мне — скажи, да — кто тут уничтожил портрет его императорского величества? А?

Podniekam lielas sviedru lāses rit pār pieri un gar ausīm.

— Nevar zināt, jūsu augstdzimtība. Sveši ļaudis...

— Молчать, — fon Hammers iebrecas! un dzīslīgas viņam deniņos uzrampst. — Знаю я вас и ваших чужих. Одна банда. Вешать всех, и дело с концом.

— Vītols... Vītolu tu taču zini! — Zetiņa čukst vīram istabai pāri.

— А это что за баба? — Fon Hammers liekas to nupat tikai ieraudzījis.

— Та pagastvecāka sieva, — skriveris paskaidro un met dusmiņus mirkļus uz Zetiņu. Viņš noproto, ka pielaidis kļūdu, to te atstādam.

— Не она ли настоящий старшина? — fon Hammers zobojas.

— А что говорит баба?

— Говорит, что и Витоль участвовал при уничтожении портрета государя императора. Вам это уже известно. Он сам сознался. Он у нас сидит в подвале. — Tulks runā laužītā valoda, neviena neskatīdamies un kaut ko uz papīra atzīmedams.

Abi draguni stav pie durvim, katrs savā pusē, un skatās Zetiņa.

— Волостной старшина! — rotmistrs pagriežas pret Podnieku.

— Ты почему отдал печати — и все этому... как его, мерзавца...

— Gailēnam, jūsu augstdzimtība. Es nedevu. Viņi man ar varu noņēma. Atziņoja šurp un noņēma. Tikko, tikko pašu palaida.

— Ko tad viņš vareja darīt, augstie kungi! — Zetiņa nevar nociesties neiemaisījusies, lai gan Podnieks izmisis dod zīmes viņai klusēt. Viņai vienmēr liekas, ka vīrs neizstāsta visu, kas vajadzīgs.

— Kad visi tikpat kā zvēri brūk viņam virsū. Mārtiņš Robežnieks, Gailēns un Zile — tie tie galvenie barveži.

— А? Что говорит баба?

— Говорит, что главарями банд были Мартынь Робежник, Гайлен и Зиле.

— Пойманы они у нас или нет?

— Гайлена мы привезли с собою. Остальных двух еще нет.

Viņš pakasa ar spalvaskāta galu vilnā pie auss. — Jūs man teiks, kur ir to Mārtiņ Robežnieks un Zиле.

Podnieks grib paraustīt plecus, bet apķeras, ka tas būs nepieklājīgi. Liek roku pie krūtīm.

— Dieva vārds, kungi, es nezinu. Ļaudis runā, ka tepat pa mežiem slapstoties. Es neesmu redzējis.

— Pa kādiem mežiem? Kādi ļaudis?

Podnieks papleš rokas un izmisis atskatās uz saviem palīgiem. Tie raujas arvienu ciešāk kaktā.

Rotmistrs laikam kaut cik sapratis, par ko runā.

— От этого олуха толку не добьешься. Пускай входят те — там — viņš nevar atķert pietiekoši nicinoša nosaukuma.

Draguni atrauj durvis.

— Войди! — viņi kliedz. Itin ka pretimturēdamies, kā uguns sārta dzenami, ļaudis pa vienam nāk iekšā. Vaļejā durvju plankuma redzamas balas sejas ar izbaiļu ieplestām acīm. Redzams ziņnesis, kurš, rokām plāīdamies, kaut ko skaidro un mudina.

— Скорее, черти! — rotmistrs šņac. Viņa kalsena, gludi akuta seja kļūst vispāri sārta, šajā ietrandīta puli nolukojoties vien. Acis caur pensneju nelabi blisni.

Pārkurinātā istaba pildas ar sabristu kaju, kustoša sniega un aīlādu kažoku smaku. Jaunais oficiēris izvelk smaršotu mulautiņu un ilgi rīkojas ap degunu. Draguni pievirzījušies galdam tuvāk. Iesāņus skatās zemnieku puslokā un uzmana priekšniecību. Mīņājas šauras bīksēs iespīlētām kājām un žņauga sānos piekārtu nagaīku kātus. Redzams, gaida kādu uzdevumu un sajūtas ne visai labi bez darba un nolūka šā pūļa priekšā.

Fon Hammers ir uzcelies kājas. Sarkans un nosvīdis. Elpa grūti plūst caur degunu un sakostiem zobiem. Spīdošais ordenis pie kakla šūpojas kā virs viņota ūdens. Kaulainie-dzīslainie pirksti nervozi grābstās gar galda malu.

— Ну... — viņš nošņācas. Pašam nepatīkami, ka balss izskan tik sažņaugti un nespodri. Tāpēc viņš iebrēcas skaļi, rokām mētādamies un galvu pēc iespējas atpakaļ lauздams. — Собачье отродье! Бунтовщики! крамольники! А я вам покажу, сукины дети паршивые! Перенорю всех до одного. Шкуру сдеру с вас, подлецов. В Сибирь сгоню, разбойников! Десять лет вы у меня в тюрьме вшей кормить будете... — Un piepeši it' ka atslābst, saviebjas un paliecas tuvāk

jaunajam, galda galā sēdošam. — Ух, вонь какая! Нарочно они дегтем вымазались...

Jaunais skatās galdā un apmulsis smaida.

— Ну, что вы, Карл Альфредович, в самом деле... Разве можно так? Не пересаливайте, пожалуйста...

Plikpauris ar villainajām aizausīm mēģina latviski tulkot to, ko rotmistrs saka. Bet viņa latviskā izruna ir savādi kropli un komiski lauzīta. Krieviskās lamas tulkojumā izklausās pavisam dīvainas un maziespaidīgas. Viņš meklējas attiecīgu vārdu, fantazē pats ko varēdams, stostās un izjauc priekšniecības panākto satricinošo iespaidu.

Rotmistrs nokāsējas un pārtrauc viņu.

— Вы мне сейчас укажете всех главарей. Всех, кто на митингах говорил, кто возмущал народ, призывал к разбою и грабежу. Всех, кто участвовал при нападении на войска и полицейских чинов. Кто разоружил жандарма и урядника? Кто участвовал при разгроме и поджоге имения господина фон Зигварта-Кобылинского? Кто осмеливался дотронуться до портрета его императорского величества? — Un pieeši viņš kļūst purpursarkans vispāri sejaī — vēl sarkanāks, nekā bij līdz šim. Abas mazās dūres triec pret galdu. — Кто спустил поезд с рельс и обстреливал эшелон моих драгун?

Abi draguni arī piesarkst un, nagaiku kālus žņaudzīdami, skatās notriektā, mēmā pūlī.

Neviens neatbild ne vārda. Ne skaņas nedzird. Peli varētu dzirdēt pa grīdu skrejam. Tikai kaut kur dibenā bērns mātei uz rokas bezbēdīgi aizčivinās un stiepjas uz sarkanā galda pusi. Velti izmisusi sieviete pūlas to nomierināt. — Говорите, мерзавцы! Оглохли, что ли... — Un atkal viņš atslābst un paliecas tuvāk jaunajam galda galā. — Скажите, Павел Николаевич, что мне делать с этой сволочью. Сговорилась вся свора — ни звука. Придется позвать ребят, чтобы их, подлецов, нагайками. Авось, развяжутся подлые языки.

— Не пересаливайте, Карл Альфредович. Они, видно, просто перепуганы. Скорее добром их возьмете, чем строгостью.

— Ах, что вы, Павел Николаевич! Не любезничать же мне с ними. В бараний рог согну, шкуру сдери...

Viņš izskrien no galda šajā pusē un gandrīz dur ar pirkstu sejaī

mazam, sausnējam vecītim ar apsarkušām acīm, sabristām pastalām kājās.

— Чего молчишь, старая обезьяна! Почему ты ничего не отвечаешь? Понимаешь ты меня? Понимаешь?

Acis mirkšīnādams, vecītis kāpjas atpakaļ.

— Nesaprotu, kungs...

— Несатору —, — fon Hammers mēdās. — Теперь язык у тебя не поворачивается, старая дубина. Потому что драгунская нагайка и пуля заговорила. А раньше, небось, ораторствовал не хуже любого городского агитатора. А я заставлю тебя говорить! Не то, что говорить — петь ты у меня будешь. Танцевать ты у меня будешь, старый дьявол... — Viņš sasiņ kājas tā, ka pieši strinkš. — Взять его! В подвал его!

Viens draguns buksnīdams vada veci pa durvīm. Tas plātās rokām un gribētu ķepuroties pretī. Bet bezzobu mute neklausā. Nevienas skaņas tur nenāk laukā. Pa kakliem noskan apspīestas valdas un apslāpēti šņuksti.

Rotmistrs pagriežas pret pusaudža zēnu. Tas stāv bals kā nebalināta drēbe un manāmi trīs. Bet zilajās, valganajās acīs deg tāds necilvēcīgs naidis, ka liekas, viņš neizturēs — nagiem un zobiem klups virsū.

— А ты чего, поросенок вонючий! Чего уставился, чего глазеешь? А... руки! Руки из карманов вон! — Viņš sasiņ atkal kājas. — Осипов, дай ему!

Bet draguns jau pats ir klāt. Kā čūska gaisā izlocīdamās un svilpodama, nagaika trīs reizes aptinas ap zēna plāni ģērbtajiem pleciem. Viņš kļūst gluži balts. Zods sāk konvulsīvi raustīties, acis it kā iegrimst dobumos, bet tomēr ne uz mirkli nenovēršas no oficiera.

Kāda sieviete skaļi iebrēcas un apraujas. Dzirdams, pati vai cits kāds aizspiež viņai muti.

— Не орать! — rotmistrs pakrata dūri uz to pusi. — Заткни свою глотку! А то велю выпороть так, что три недели сидеть не будешь. — Piegrīžas atkal zēnam. — Как ты, паршивец, посмел дотрагиваться до портрета государя императора? Кто тебя научил стрелять в солдат?

— В солдат я не стрелял и до портрета государя императора не дотрагивался. Ничего не знаю.

Neskatoties uz visu uztraukumu un trīsošo zodu, zēns atbild neticami skaidri un skaļi. Un taisni šis skaidrums un skaļums apvaino rotmistru. Pret to viņa paša bargums it kā zaudē daļu sava asuma un iespaيدا. Viņš grib atkal uzbrēkt, bet savaldās.

— А! Ничего не знаешь! Посмотрим . . .

Tikai mazliet viņš pamāj ar galvu. Draguns sagrābj zēnu aiz pleca. Bet kad tas nikni izgriežas, tad, mugurā paviegli buksnīdams, izvada to pa durvīm. Acīm redzams viņš arī mazliet tā kā sakaunējies no sīkā, vārīgā noziedznieka, kurš tomer runā tik droši un skaņi.

Rotmistrs acumirkli it kā nezina vairs, ko darīt. Pagriež galvu pret pūli, bet tūlīt atkal novēršas no tām baiļu pārvērstajām sejām un armulsumā un nesaprātā ieplestām acīm.

— Приведите того — как его — —

— Гайлена . . . — piebilst villainais, ar spalvaskātu otra aizausī bakstīdams.

Pirmais draguns izsteidzas laukā. Pēc acumirkļa viņš atgriežas. Aiz viņa nāk Gailens un iepakājis tam divi pavadoņi plintēm rokās.

Fon Hammers sēd aiz galda.

— А ты укажи мне всех своих соратников . . . в борьбе за освобождение народа . . . — Viņš pamet aci uz jauno galda galā un pašmīn. — Всех, кто принимал какое-либо участие в выступлениях против законной власти, беспорядках и грабежах. Кто, например, назначил тебя председателем — как его там — исполнительного комитета?

— Es netiku iecelts. Mani ievēlēja pagasta pilna sapulce.

— Ага — собрание. Тем лучше. А кто именно выбрал тебя?

— Pagasta pilna sapulce — vienbalsīgi. Protams, pret pagastvecākā un viņa sievas balsīm.

— А — единогласно. Отлично. А ты разве не знал, что никто, кроме законных властей, не имеет права выбирать и назначать? Разве ты не признавал, что такое самоуправство будет строго караться законом?

— Тā saucamās likumīgās varas pagastā nebij. Nebij vairs ne urad-

ņika, ne pristava, ne citu policijas iestāžu. Pagastvecākais nedeļam ilgi nerādījās pagastnama. Bez tam viņš jau agrāk ar dzeršanu un visādam nolaidībām bij zaudejis katru iespaidu uz ļaudīm. Pagasta skrīveris bij padzīts par kukuļu ņemšanu un arkārtīgi partejisku izturešanos pret bezzemniekiem un vispār nabadzīgākajiem pagasta iedzīvotājiem. Nebij itin nekādas varas, kas gadātu par kārtību. Pagasta draudeja ieviesties pilnīga anarchija, un tapec es ieskatīju par pienākumu pieņemt ievēlēšanu -- no kuras man tā kā tā arī nebij iespējams atteikties. Es esmu darījis visu, lai novērstu nekārtības un anarchiju.

Vilde mīņājas kā uz oglēm. Viņa baltā, labi nobarotā seja ir izviebusies dūsmās un naidā. Viņš gribētu runāt, bet nezina, vai drīkst neaicināts.

Bet Zetiņa nevar novaldīties un nerekina nekā. Strauji panak divus soļus uz priekšu.

— Neklausiet, kungs, ko viņš tur dzied. Zobus apvārdot viņš prot, tur viņš meistars. Viņš ir tas lielākais kūdītājs un revolucionars — jau sen gadus. Viņa meita tā lielākā socialiste visā apkārtnē — pa visiem mīļiņiem braukā, propagandistu pulciņus dibina. Robežnieku Mārtiņš Gailēnos vairāk dzīvo nekā savās mājās. Visiem socialistiem un meža brāļiem tur pirmā sapulces vieta...

— А вот бабу-то назначить волостным старшиною... — rotmistrs pamirkšina jaunajam, kurš griež gredzenu ar sarkanu akmeni pirkstā. Tad pagriežas atkal pret Gailēnu.

— Слышал. Сознаешься или еще упорствовать думаешь? Предупреждаю тебя: чем больше врать будешь, тем хуже для тебя самого. Расскажешь откровенно, укажешь виновных — авось, власти окажут снисхождение.

Gailēns stāv, mazliet sakņupis, saguris, saņurcītām, salmu aplīpušām drēbēm. Bet galva viņam augšā. Ne zīmes no bailēm nav viņa sejā un skatienos. Viņš izskatās pēc cilvēka, kas ar dzīvi savus rēķinus noslēdzis.

— Man nav ko tiepties, ko melot. Taisnība, ka es vienmēr esmu bijis pret to netaisno iekārtu, pret tām viduslaiku feodalisma paliekām, kuras atstātas šajā vālstā nomalē. Pret to, ka lielo muižu īpaš-

nieki nenes itin nekādas nastas un nodevas, bet liekas sevi no zemniekiem apkalpoties. Pret to, ka viņiem tiesības ar saviem dzinējiem un jakts suņiem nomīdīt zemnieku laukus, bet tie nedrīkst ne vārnu aizbiedēt no sava tīruma. Pret to, ka muižniekiem pieder tiesība iecelt mācītājus, celt krogus un apdzirdīt zemniekus. Pret to, ka tikai muižnieki var dzirnavas būvēt un bodes atvērt — — —

— Вы слышите, Павел Николаевич? Что за народ, а? И вы еще упрекаете меня за излишнюю строгость...

Bet jauno oficiēri, kā liekas, interesē pavisam cits kas.

— А правду ли говорит он? Действительно ли такие порядки у вас?

— Tāda pie mums ir tā kārtība, oficiēra kungs. Muižnieku saimnieciskā vara pār latviešu zemniekiem ir neaprobežota. Arī administratīvā vara pa lielākai daļai viņu rokās. Visi mazākie administrācijas un tiesu ierēdņi no viņu šķiras. Un kas nav no viņu šķiras, tie viņu kabatā un pilnīgi zem viņu iespaيدا. Viņiem te ir nesalīdzināmi brīvāk un jaukāk nekā kaut kādā Meklenburgā. Kur nabaga zemnieks lai te dabū tiesu un taisnību? Vai tad brīnums, ja, gadu simteņus kājām mīts un pulgots, viņš reiz sacēļas un mēģina nokratīt jūgu no saviem pleciem?

Fon Hammeram kaut kas iespriedies kaklā. Viņš it kā rīstās un valba piesarkušās acis — bet Gailēnam garām.

— Рассрелять... такого — мало...

Bet jaunais mierinādams liek roku viņam uz piedurknes un noņēmieš skatās Gailēnā, kas liekas viņam vien runājam.

— Ну, а действительно ли вы, дураки, надеялись своими силами справиться с господами и даже свергнуть существующий строй? Сколько вас тут и что вы можете противопоставлять регулярному войску с пулеметами, а если понадобится, и орудиями?

— Tautas sacelšanās, oficiēra kungs, nenotiek pēc iepriekšēja aprēķina un plāna. Tie ir pavasara plūdi, kas lauž ledu, kad viņu mērs ir pilns. Saprotams, tagad ir redzams, ka bij neprāts un aklums. Bet to mums māca tikai pils pagrabi un jūsu nagaikas, un lodes. Divkārsšs neprāts, tāpēc ka mūsu tiesneši atkal ir tie paši, pret kuriem mēs domājāmieš tiesu un tiesību meklēt. Tikai to mēs domājām. Par

pastāvošās iekārtas gāšanu neviens no sākuma nedomāja. To te uzkūdija sveši elementi, pa lielākai daļai no pilsētas. Arī tas, pēc manām domām, ir neprāts. Es vienmēr esmu pret to bijis.

— А что ты делал, чтобы пресечь революционное безумие?

— Visu, ko es varēju. Bet cik maz iespēj viens cilvēks pret visu tautu, to jūs redzat.

Rotmistrs atkal ir kaut cik savaldījies.

— Назови местных агитаторов и социалистов. Но смотри, не врать. И без тебя я имею достаточно сведений. Карлсон, запишите.

— Nemaz nepūlieties, Karlsona kungs. Es nekā neteikšu.

— Что — о? — Fon Hammers uzlec kājās un izskrien priekšā.

— Не—ска—жешь? Не скажешь? Я прикажу дать тебе пятьдесят — — я прикажу дать тебе сто плетей, пока ты у меня запоешь соловьем.

— То jūs varat. Divi simts, trīs simts — nošaut jūs mani varat. Es taču esmu jūsu varā. Bet sacīt es tomēr nesacišu.

— Слышали, Павел Николаевич? — Rotmistrs nevarīgi atsestas pret galdu, tā ka ērglis bīstami sazvalstās un apgāztos, ja Vilde nepieklupis un nesaturejis. — И вы еще упрекаете меня за излишнюю строгость...

— Почему вы так упираетесь? Чистосердечным признанием вы можете значительно смягчить свою участь.

— Kas uz mani pašu zīmējas, tad es nenoliedzu nekā. Bet savu dzīvību es negribu pirkt par citu asinīm. Mans liktenis man ir skaidrs. Nekādas žēlastības es negribu no šiem mūsu tiesātājiem. Bet man nebūs vieglāki, ja arī citi tiks mocīti un šauti.

— Вы все-таки подумайте...

— Es sen esmu izdomājis.

— Однакож, почему вы так упорствуете? Отчего вам не рассказать о том, что нам все равно известно? Вы значительно могли бы облегчить свою участь, а мы получили бы более ясную картину всего совершившегося.

— It kā jūs būtu nākuši te kaut kādu bildi sastādīt! Jūsu uzdevums ir cietumā slodzīt, pērt, šaut, kārt un atriebt cietušo muižniecību. Priekš tā jums spiegu ir diezgan. Es neesmu nodevējs, no manis

negaidiet. Es atbildu par to, ko esmu darījis. Gar citiem man nav daļas.

Fon Hammeru acīm redzot padara nemierīgu tas pieklājīgais, gandrīz laipnais tonis, kādā jaunais oficiēris iztaujā Gailēnu. Viņš nervozi blisina acis caur pensneju un parausta plecus. Viņu aizskar Gailēna mierīgums un pašapziņa. Tā viņam šķietas maitājam to nepielūdzamās bardzības metodi, ar kuru viņš noņēmis te rīkoties.

Viņš uzceļas kājās un savelk rokas dūrēs.

— Мне некогда тут с вами канителиться. Зарубите себе на носу, что я сейчас скажу. Во-первых. Объявляю запрещенными всякие сходки и сборища, где бы то ни было. Кто знает о таких или о намерении устраивать такие, обязан немедленно донести мне или ближайшему посту. Укрыватели будут караться наравне с виновными. Во-вторых. За всякое сопротивление воинским чинам, за попытку бежать, за порчу телеграфных и телефонных проводов, за всякое нарушение установленного порядка виновные будут немедленно расстреляны. Во-третьих. Все, у коих имеются награбленные в имении господина фон Зигварта-Кобылинского вещи, должны возвратить такие в трехдневный срок. В тот же срок должна быть внесена причитающаяся господину фон Зигварту-Кобылинскому арендная плата всеми, кто по наущиванию агитаторов или под угрозу бандитов социалистов с преступным умыслом пропустили установленный для этого срок. Во-четвертых. В тот же срок должно быть сдано всякое оружие, как холодное, так и огнестрельное, а по истечении этого срока всякий, у кого обнаружится такое, будет расстрелян на месте. Во-пятых. Все должны помнить, что навсегда прошло время всяких освобождений и революций, что отныне всем управляет твердая законная власть военного времени, высшим представителем которой на месте являюсь я. Все местные учреждения будут работать под моим личным надзором и за всякое неповиновение моим и ихним постановлениям и распоряжениям виновные понесут немедленную и строгую кару.

Villainais tulko kā mācēdams, no sevis piepīdams visvisādus lamu vārdus un rupjības. Cūkas, suņi, zagļi — ar sevišķu treknu valgumu nāk no viņa mutes un birst uz klausītāju galvām.

— Отныне прямым вашим начальством будет волостной старшина. — — Viņš atkal aizmirsis vārdu. Karlsons pārrauj tulkojamo teikumu vidū un pasteidz iebilst: — Поднек — — ... Поднек и волостной писарь — а ... господин Вильде ... — Vilde instinktīvi izliec krūti un saur pieri paskatās pūlī. За малейшее неповиновение или возражение им пороть буду, в подвал посажу, отдам под суд. Как собак прикажу расстрелять всех, кто — всех ... — Viņš aizrijas, kļūst sarkanbrūns sejā un sarkanām raudas acīm mēģina atkāset. Tad sāk sist kājām uz grīdas, tā ka pieši šķind un pensnejs nokrīt no deguna un aukliņā lēkā gar krūtīm.

— Вон, подлецы, мерзавцы ... чортово отродье! Вон!

Кā vētras spēji trenkts kaņepju lauks pūlis gāžas pa durvīm.

Pusotra gada vecs bērns mātei uz rokas visu laiku liecas nost uz bargā kunga pusi. Viņa smaidīgā sejā un zilās acēles redzama dzīva interese priekš viņa kustībām un savilkto duru vecināšanas. Tagad, kad māte, kā kustonis gar draudoši paceltu nūju, gar sienmali garānzagdamās, ir rotmistram taisni pretim un vistuvāk, viņš ar visu augumu atliecas tā, ka domā — tūliņ nokritīs. Apaļas roķeles sniedzas pie kustīgā kunga spīdīgi baltajām, strīpotām pagonām, sejiņa laistās vienā smaidā.

— Ē—ē ... — viņš lielā sajūsmā gaviļē platu muti.

Pārbijusies māte ar vaļīgo roku piegrūž to atpakaļ pie pleca un apsedz ar lakata stūri. Bet arī zem tā vēl dzirdami smieklī un nepiedodama, izsmejoša sprauslošana.

Fon Hammeram dūres nolaižas gar sāniem. Viņš sāk tvarstīt lēkājošo pensneju. Bet tad notiek nelaime. Pensnejs kaut kā atraisās no aukliņas, krīt un nokrīt zemē. Viens apaļš stikliņš izlec no zelta rāmja un, riņķī griezdamies, ripo pa slapjo grīdu.

Podnieks, Zetiņa, abi pagastvecākā palīgi un Vildes kungs kā negudri vienā barā metas ķert lēkājošo stikla ripiņu.

Nedēļām laiks paliek nomācies un vējains.

Brīžiem no zemām un smagām debesīm sāk birt sīkas sniega pārslas. Bet tad vējš saceļas stiprāks un skaudrāks, kā liekas, pirms

laika notrauc to, kas taisās birt no mākoņu pazarēm, un pāri mežiem un mājām aiztrenc kaut kur debess pamalē. Zili melni piesmadzējusi debess pamale guļ riņķī apkārt kā cietuma valnis. Dienas iet bez saules stara un spožuma, bālsnēji pelēkas, drūmi šalcošas. Vakaros, liekas, tumst no visām četrām pusēm. Mākoņi sabiez un nogulst līdz ar zemi. Mājas sarmotiem salmu jumtiem pieplok nokalņos vai saraujas kailos kļavu un ošu puduros. Tikai uz īsu brīdi sarkana uguntiņa paspīd logā. Tad nodziest atkal. Vējš šmikstina kailiem kļavu un ošu zariem, un akas vinda šūpodamās klusām čikst. Suņi salīduši kaut kur gubenī vai izplēstas salmu kaudzes apakšā. Nevienas rejas nekur nedzird.

Naktīs zeme liekas pilnīgi nomirusi. Nevienas skaņas nedzird, nevienas dzīvības nekur nemana. Nevienu nakti zvaigznes nespīd pie debesīm. Un ja kāda kur nejauši parādās saltās mākoņu villaines plīsumā, tad steigšus paslēpjas atkal. Aizveras kā tīra acs, kam netīkas redzēt zemes pamirumu un riebumu.

Bet atgadās arī traucējumi šajās silti pamirušajās naktīs.

Stāv zemnieku sētas ēku pudurītis, kaut kur piekalnē pierāvies. Ēcīņas čum, zemei pieplakušas. Viegli sarmotie salmu jumti tikko manāmi atšķiras no sniegu klātās zemes. Koki kailiem zariem šmikstinās tiem pāri, un šūpodamās klusu čikst akas vinda.

Tad no ierakuma māla uzkalnī pa ceļa rievu izlien savādi kāpuri — viens, divi... vesela rinda. Un no aploka krūmāja lien trīs četri tādi paši kāpuri. Un no meža puses tāpat. Savāda tinkšēšana, šķindoņa, sprauslošana un apspiesta skarba sasaukšanās dzirdas nakts klusumā. Cilvēku valoda un zirgu miņāšanās noslāpē koku šalkoņu un vindas žēlo čikstoņu.

Cieti, skarbi sitieni nodārd pret aizbultētām nama durvīm. Atskan skaļš, pavēlošs sauciens. Lodziņā atspīd uguns, un pret to iekšā redzams balts, apakšdrēbēs ģērbies, nervozi steidzīgs cilvēka tēls. Viens, otrs, trešs... Izģērbusās sievietes steigā rauj pirmo apģērba gabalu, vīrieši pa pagultēm meklē zābakus. Bērni raud...

Brīdi vēlāk istaba bruņotu vīru pilna. Skan draudīgi saucieni, rupjas lamas un bezkaunīgu smieklu pavadīti neķītri joki. Izbiedēti vīrieši murmina, sievietes raud un kaut ko lūdžas, bērni spiedz un neklausā nekādu klusinājumu. Krēsli klauz un gāžas, skapju durvis

skanēdamas plīst. Balti un pelēki drēbju baži tinas, sieviešu veļa nekautrīgi plīvojas gar lampu, grāmatas no plauktiņa birst uz grīdas, un vaļējas lapas laidelējas pa istabu.

Kūts un klēts, un piedarba durvis atsitās vaļā. Bruņoti vīri skraida pa pagalmu un ložņā pa visām telpām. Bajonetes spraukst, salmu jumtos un sienu spraugās durdamās. Plinšu resgaļi un zobeni kladz, pieši un siksnu spraudzenes tinkš... Lopi mauj, negaidītas luktura gaismas nakts vidū izbiedēti. Suns ierejas kur tuvumā, tad kaukdams aizskrien, un visu laiku no mežmalas dzirdas viņa gaudošana.

Pagalmā pusapgērbti zemnieki jūdž zirgu. Un visu laiku bruņoti vīri nāk no istabas, nāk no klēts un kaut ko krauj ragavās. No istabas skan nemitīgi sieviešu un bērnu raudas. Uz acūmirkli apklust no bargajiem kliegzieniem, bet tad atsākas no jauna.

Pēc stundas kāpuru rinda atkal velkas pa ceļa izrakumu lejup. Nu vidū ir ragavas ar mazu, pinkainu zirdziņu priekšā. Uz apgalvenēm sakucies sēd braucējs kažociņā un pastalām kājās. Aiz viņa salmos saklupuši divi sasietām rokām un nokartām galvām. Abās pusēs viņiem draudīgi reģojas plinšu stobri ar bajonetem gala.

Visas durvis pamestas vaļā. Govis mauro aizsmakušas. Suns, atgriezies, palielā atstatumā, riedams apskrien mājām riņķi. Uz ceļa uzskrējis, apošņā pēdas: patek pa tām gabaliņu, notupstas kalniņā un, uz lielceļa pusi skatīdamies, sāk atkal gaudot.

Lampiņa atkal rāmi sarkani deg uz galda. Gultās un uz sola redzami sakumpuši sieviešu stāvi. Kaut kāds gaišs muskulis kūņojas sienmalī uz grīdas.

Pagalma vidū, kupenā pamests, tikko saredzami deg nokvēpis vējlukturis. Šaura, bāla gaismas svītriņa no tā sniedzas līdz pat vaļējo istabas durvju melnajam plankumam.

Tad šajā plankumā, luktura vājās gaismiņas apspīdēts, parādās puskails sievietes augums. Acūmirkli viņa skatās tukšajā pagalmā. Un piepeši saņem rokas pār galvu un metas pār sliksni nakts tumsā — kā peldētāja melnā atvarā. Atskan trīs nejauki, necilvēcīgi, hysteriski brēcieni. Un pēc tam sieviete lokās un kūļājas sniegā un gaudo — gluži tāpat kā tas suns tur kalnā uz ceļa...

Ataust zili-pelēka, smagi-vējaina diena. Ceļi tukši kā izmiruši.

Tikai kāds rets braucējs atgriežas no šķūtīm mājās. Pinkainais zir-dziņš trukšina vāju riksi pa sniega aizvilktu ceļu. Braucējs snauz sakucies, cimdētās rokas starp ceļgaliem iemiedzis.

Piepeši uztrūkstas no skarba uzbrēciena, sarauj grožus un trenc zirgu uz galvas stāvā grāvī. Ar vienu roku turas piegāztās ragavās, ar otru rauj cepuri no galvas. Skatās baiļu pārvērstām acīm.

Dragunu pulks, smiedamies un nagaikām plītēdamies, jāj garām. Trijās ragavās samesti sasieta arestanti — vīrieši un pāris sievietes. Kā malkas bluķi guļ, citcitā samesti. Cits bāls kā nebalināts audekls. Citam asiņains ievainojums pāri pieri. Citam zem acīm zili aiz-pampumi. Cits, kņūpus saklupis, stīvām lūpām spļauj asinis ragavu salmos un, sasieta rokām kūlādamies, atkal pats viņas izvāļā...

Trokšņodams, smiedamies pulks aiziet uz muižas pusi. Zemnie-ciņš kaut kā izkūņojas no grāvja un atpakaļskatīdamies dzen zirgu pēc iespējas ātrāk. Ne viņam vairs rokas salst, ne vēju viņš jūt aiz apkakles lienam.

Ap pusdienas laiku no meža uz lielceļa iznirst mazāks pulks. Vidū tur divi kopā sasieta jaunekļi zili brūnām nosalušām rokām, balti nosarmojušām uzacīm un ledus lāstekām piesalušām ūsām. Noslau-cīties viņiem nav iespējams. Pāra soļu iepakaļ, pa ceļa vidu, pa iz-braukto palseno sniegu brien skuķe, katuna lakatiņu ap galvu, līdz ceļiem nokultām, sniegu sabristām drēbēm. Draguniem jau apnicis viņus tirdīt un zobot. Puskažociņos sarāvušies, strupiem teikumiem apmainīdamies, saiguši un apnikuši, sēd zirgiem mugurās. Redzams, tikai riebumu sajūt pret tiem, kas viņiem te dzenami kā lopi uz kaušanu.

Novakarē arī pa māju ceļiem redz lielākus vai mazākus pulciņus virzāties uz muižas pusi. Arestētos ved ragavās vai sasietaus dzen tāpat kājām. Paretam kādu redz arī sedliem piesietu, zili nosalušu un nodauzītu, pusdzīvu un cilvēka izskatu zaudējušu. Viss atkarājas no vedējiem. Skaidrā prātā tie ar visu niknumu gluži neaizmirst, ka viņiem cilvēks vedams. Kad pirmās dusmas pārskrējušas un roka apgurusi, nagaiku cilājot, viņi atļauj tam mierīgi vilkties pa ceļu. Bet piedzērušies visu ceļu nenorimstas. Visu ceļu skan nejauki lamu vārdi, un nagaikas šmikst. Labi tam, kam vēl balss klausā un sirds

atļauj kaut klusi vaimanāt. Tas tikami atveldzē kārtības nodibinātāju instinktus, un viņu nagaikas krīt retāk un mīkstāk. Bet, kas kā akmens nocietinājies un iet sakostiem zobiem, to visu ceļu tēš kā nedzīvu koka gabalu. Jo spītīgāk klusē noziedznieks, jo lielāks aug vedēju niknums. Asi šņakstieni nemitīgi svelpj gaisā. Kad vienam roka pagurusi, pietur zirgu un palaiž otru vietā. Kārtīgi mainās, lai visiem tiktu daļa pie šīs izpriecas, kuru viņi šē domājas par visai svarīgu un nepieciešamu dienesta pienākumu izpildījumu. Kur pūlis pāriet, tur paliek tikai savandīts sniegs bez sliedes un skaidri saziņmējamām pēdām. Un tumšas asiņu zīmes baltajā sniegā. Vietām tur ir sīkas, sarkanas, rindā nobārstītas punktis. Vietām prāvākas izplūdušas lāses, vietām vesels, patālu saredzams starains plankums — vai nu no izdauzītu zobu mutes izspļauts, vai no kaila vieta ķerta spēcīga cirtiena izlijis.

Suņi ošņādami tekā pa ceļiem, bet itin kā kautrejas lalzit cilvēku asinis. Apsēstas kur uzkalnī un, nosarmojušus purnus pret zili melno apvārsni pacēluši, aizvilkdami gaudo gari un nejauki.

Vakaros, kad tumsa vālaini sabiez, kaut kur aiz meža atplaukst blāzmas plankums. Plīvodami, kūšādams un arvienu spilgtāk iekvēlodami, ceļas augstāk un plešas platāk. Pa retākām egļu spraugām pamirdz spilgti baltas liesmu mēles, un augšā blāvajam sārtumam pārskrien pāri it kā savādas staru trīsas. Visa debess mala pāri galvai, viss sniega klajums ar kailiem kļavu un ošu puduriem un nosarmojušiem salmu jumtiem mirkst drausmīgā, asinssarkanā, viegli plīvojošā spīdumā.

Šur tur, pie zediņu sētas vai mājas stūra piespiedies, stāv kāds cilvēks. Nekustoši kā koka stumbens, pār mežu pavērstu seju, neprātā ieplestām, nemirkšošām acīm. No ataugas izcēlušās vārnas, apmulsušas, bez viena klieziena griežas gaisā. Tikai smagie, šalcošie spārnu vēdieni dzirdas nāves klusā, sarkanā gaisā.

10

Zigvartu-Kobiļinsku pils apdegusi un tukša stāv Daugavas krastā.

Abos stāvos neviena loga nav vesela. Šur tur kāds vaļā atgrūsts apdedzis rāmis vēl virājas vējā. Šur tur augšas stūrī vēl rēgojas kāda aizkvēpusi rūts — kā izsāpējusi, aizzilējusi acs. No visiem logiem gar balto mūri augšup stiepjas kvēpu svītras — vietām gaišākas, vietām pavisam melnas. Kurā istabā vairāk mēbeļu un citas degvielas, tur uguns bij spēcīgāka un dūmu mutuļi biezāki gāzās pa logu laukā. Dakstiņu jumts sasprēgājis. Abi tornīši stūros sniecas augšup kā melni kraukļu knābji.

Riņķī apkārt, pa bruģēto laukumu priekšpusē, pa celiņiem un krūmaino parka nogāzi Daugavas pusē — visur izmētātas apdauzītas, aplauzītas mēbeles, sadauzīti trauki un ķēķa piederumi, tukšas pudeles, apdeguši logu aizkari un citādas drēbju lupatas. Ģipša un marmora statujas gar celiņiem apdauzītas un nogāztas. Metala soli zaļi krāsotām atzveltnēm sasviesti krūmos un cementu izlietā baseinā ar zaļu pelējumu pārklātu, salmiem notītu bronzas nimfas tēlu vidū... Viss izpostīts un sadauzīts. Laukumiņa malā, ar galvu krūmā

iekritis, uz mutes guļ marmora amorets treknām gūžām un, ka liekas, raud par to barbarismu, kas te izpostījis tik daiļas kulturas vērtības.

Tikai pils pagrabus revolucionari aizmirsuši izpostīt. Varbūt arī nav spējuši. Kad nāk apkārt gar pils ķēķa galu un pakāpjas apmēram uzkalņa vidū, tad tur, tūliņ līdzās ēkas spārna izbūvei, dzelzi apkaltas zemas durvis, tikai pusē virs zemes. Pa četriem radžu kalniem pakāpšļiem jānoiet lejā, tad viņas var atslēgt un atvērt.

Aiz āra durvīm šauriņa priekštelpa. Vienas durtiņas taisni pretim, dibenā, ved nelielā, tumšā bezloga telpā. Pa otrām, uz labo pusi, nokļūst lielajā pagrabā. Tas krusteniski velvēts un sastāv no divām vaļēju ieeju savienotām telpām. Priekšējā divi aizrestoti, tikai ar virsmalu zemi aizsniedoši logi. Dibenējā viens. Visiem trim ārpusē izmūrētā iedobumā balti krāsotas, dažādiem likumiem izgreznotas restes.

Te saslodzīti apkārtnē saķertie revolucionari. Vīrieši te. Sievietes ievietotas kādā veselākā istabā otrā stāvā, kur logi krusteniski plankām aizsisti, tā ka gaisma iespīd tikai pa šauriņu kvadratu spraugām.

Priekšējā pagrabā cilvēku piecdesmit sešdesmit. Dibenējā mazāk. Tāpēc, ka pati telpa tur mazāka, un tāpēc, ka tur novietoti sasistie un samocītie, kuri nevar nostāvēt kājās un kuriem tāpēc vairāk telpas vajadzīgs.

Pagrabā ir tikai viens garš, šaurs solis. Tas cietumnieku nosēsts no vienas vietas. Riņķī apkārt sienām sēd, uz grīdas satupušies, rokām sarautās kājas apķēruši, zodu uz ceļgaliem atbalstījuši. Citi stāv pūlīšos un pa vienam tāpat pagraba vidū. Sarunājas pusbalsī, bet tomēr troksnis cilvēku pilnajā, smagajā telpā liekas liels. Bet kad uz kādu acumirkli apklust, tad no dibena dzirdas dobji vaidieni un gari stieptas elsas. Un savāda, grūta smaka no strutojošiem, nekoptiem ievainojumiem un netīrumiem.

Logi ir izdauzīti, vietvietām dēļiem pavirši aiztaisīti. Āra gaiss kūpēdams plūst nekurinātā telpā. No cieši sablīvētu cilvēku elpas un mīcīgas izgarojumiem arī sabiezē tvaiki. Visa telpa — no velves līdz cementa klonam — baltu garaiņu pilna. Cilvēki ložņā kā pa miglu. Tie, kas gar viņējo sienu sēd, logu var saskatīt tikai kā bālganu plankumu.

Visiem ziemas drēbes mugurā un cepures galvā. Visi, pat sēdētāji, kustas, lai kaut cik sasiltu. Salsti — nejdzīgi, nejauki salsti visu augu dienu un it sevišķi pa naktīm. Neizciešami, nepanesami salsti ievainotie, sadauzītie un sakropļotie, kuriem nav pietiekošu drēbju, ar ko sasegties, kas nevar pakustēties, lai no tā kaut cik sasiltu. Pa izdauzītiem logiem nemitīgi velk asa pūsma. Cementa klons ir aukstāks nekā ledus. Vairāki, te gulēdami, ir nosaldējuši ausis un kājām pirkstus. Aukstums kā ar asu nagu skrāpē svaigas, asiņojošas brūces un nedod miera nevienam acumirkli.

Vakar nobeidzās viens — muižas kalps Pogulis. Tas bij uzrādīts, ka vadājis svešos dedzinātājus pa šo pašu pili. Bez tam pie viņa atrada divējus iemauktus no muižas staļļa. Arestēja viņu svētdienas vakarā, kad draguni līdz pēdējam bij piedzērušies. Tāpēc piekāva vairāk nekā parasts. Tūliņ pirmajā naktī viņš vaidēja ar sāpēm sānos — laikam ar plintes resgali riba bij ielauzta. Otrā dienā ap pusdienu viņu aizvilka pērt uz izdegušo ķēķi pils lejas galā. Tur atkal pazīstamais Osipovs gadījās par pērāju, un baronēns stāvēja klāt. Atnesa viņu nešus un kā dzīvi nodirātu kustoni nosvieda sienmalī. Kaut kur iekšā laikam kāda asiņu dzīsla bij pārsista. Visu laiku viņš nesamaņā vēma asinis... Asinis viņam gāja cauri — neticami daudz asiņu bij tādā sausnējā, nelielā cilvēkā. Tikai trešajā dienā viņš nobeidzās. Vēl tagad brūns klons un siena tajā kaktā, kur viņš gulēja.

Pirms trim dienām nomira mācītājmuižas pusgraudnieks Vimba. Tas viens no pašiem pirmajiem arestētajiem, visilgāk te pagrabā nodzīvojis. Vedot pavisam viegli piekauts. Bet vai nu sasaldējies plānajā pusmētelītī, vai cita kaite piesitūšies. Nīka un nīka, kamēr nobeidzās. Dienu bij kluss, ne vaidēja, ne vārdu runāja. Kā neprātīgs skatījās velvē uz vienu vietu. Bet pa naktīm murgoja un kļiedza nelabā balsī, kā kaut ko šausmīgu redzēdams...

Liekas, ne pati nāve pagrabā ieslodzītos tik daudz baida, kā tā nerimstošā stenēšana un vaidas. Tie asinīm sakaltušie krekli un nejauki strutojošās un smirdošās, aukstumā nedzīstošās brūces. Un tās mūžīgās gaidas — nezinot, kuram nu kārtā priekšā, kuru nu vedīs uz ķēķi. Šie cilvēki vairs neizskatās pēc cilvēkiem. Pelēki izbālējuši, sarainām bārdām apauguši, drudžaini spulgojošām acīm un it kā

apsalušām, pussastingušām kustībām. Dažs liekas kā pa pusei prātu zaudējis. No rīta līdz vakaram sēd kur sienmalī sarāvies. Nejūt ne aukstuma, ne salkuma, nemana, ka min viņam uz kājām vai no saniem grūžas virsū. Sasaluši, neaiztikti maizes gabali mētājas uz palodzēm. Ēstgriba ir pavisam vāja pils pagrābos. Krūzīti karsta ūdens katrs no rīta izdzer kāri. Bet maizes gabali, iekosti un pavisam neaiztikti, tāpat mētājas apkārt.

Gailēns ar Sniedzi, pagastnamā sapulcē arestēto jaunekli, augu dienu ir pie slimajiem. Gailēns uzņēmies tādu kā feldšera lomu. Apstaigā pēc kārtas visus vaidošos un kunkstošos. Ko te daudz var līdzēt — bet viņš zin, ka slimam atvieglājums jau tas, ja kāds britiņu pasēd un paklausās, ko tas sūdzas. Viņš nometas pie zeme gulošā. Ar krūzītē aiztaupītu siltu ūdeni kaut cik izmazga lielako ievainojumu un ar kaut kādu lupatu pārsien. Abiem ar Sniedzi viņiem no krekla tikai vairs piedurknes un apkakle palikusi. Kabatas laktiņi, kaklauti, svārku odes — viss izplests ievainoto apsejiem.

Bet vairāk nekā ar apsējiem un ūdeni viņš mierina slimos siltiem vārdiem un ar sirsnīgu līdzdalību katra sevišķām sāpēm un bēdām. Viņa modrā valoda spēcina vairāk nekā tas gabaliņš svaigākās maizes, ko viņš no savas porcijas slimam atlicinājis. Ne priekš viena viņam netrūkst drošinājuma, ne uzmodinoša smaida. Sevi un savu likteni viņš liekas pavisam aizmirsis.

— Отойди от окна! — ārā piepeši atskan sarga zaldāta skarbā balss. Tie, kas logam tuvāk, atlec kā grūsti. Vakar šāva iekšā — labi, ka neviena netrāpīja. Vēl tagad rēgojas caurums sienā, neaugstu no klona.

Un piecas minutes vēlāk ārā durvis slēdzas. Acumirkli pagrābā iestājas klusums. Pat ievainotie apklust. Tikai pāris pusnemaņā, mēteļu stūriem pārsegtām galvām, dun kā no apakšzemes.

— Гайлен — в канцелярию!

Pārējie satrūkstas vairāk nekā sauktais. Viņam nezin kāpēc sen tāda nojauta, ka viņu te ilgi neatstās. Viņš skaidri zin, ka atpakaļ te vairs neatgriezīsies. Viņš ir gatavs. Visa manta viņam mugurā. Viņš neatsveicinās. Aplaiž skatienu apkārt un iziet.

Ārā zilgana novakara krēsla. Tomēr viņam, pagrāba tumsas un

lvaiku pieradušam, āra gaisma aizžilbina un aizasaro acis. Viņš redz, ka llelo, drukno sarga zaldātu atmaina jauniņš, sīciņš, kas ļoti līdzīgs Sniedzem. Bet kas viņam gar to daļas.

Pie muižkunga mājas piebrauktas ragavas. Seši draguni jāšus tām apkārt. Vedis — Gailēnam ienāk prātā. Mežiņam cauri, un tad — bēgot... Kaut kas karsts iesitas galvā. Uz acumirkli muižas mājas un koki sagriežas gar acīm. Bet tad viņš atkal saņem. Vai tad jau sen nav sagatavojies uz visu un savus rēķinus ar dzīvi noslēdzis? Vai bendēm par prieku viņš lai pēdējā brīdī zaudētu pašsavaldīšanos un izrādītu bābiskas bailes?

Viņš atkal stāv mierīgs un gaida.

Ilgi jāgaida. Kājas viņam salst, un vējš svilina ausis. Bet kustēties nedrīkst. Arī uz vietas miņāties ne. Draguni, redzams, pagalam piedzērušies. Divi tikko turas sedlos. Visi, sarkani pietvikuši, skaļi sarunājas un smejas, pīpo, spārda zirgus piešiem un kapā nagaikām.

Beidzot iznāk drukns oficiers kažokā ar baltu apkakli un ādu apšūtām biksēm. Tāds pats sarkans kā draguni. Uzmet skatienu Gailēnam, bet tūliņ novēršas un traušas pievestam zirgam mugurā. Tūliņ aiz viņa nāk baronēns. Pusnodedzis cigars mutes kaktiņā uz leju noslīdzis, samircis un apdzisis. Baronēnam mugurā kažociņš līdz ceļiem, divām lielām pogām mugurā. Kājās dzeltenī, tieviem ikriem cieti apspīlēti, līdz augšai aizšnorēti zābaki. Viņš pinas piešos, traušas un nevar uztrausties draguna pievestā, dižājošā zirgā. Beidzot uzsēdies, sarauj iemauktus tā, ka zirgs saslienās uz pakaļkājām un jājējam aizlienētā pinkainā cepure tikko nenoveļas pār pakausi atpakaļ zemē.

— Sēd ēkš, tu lōpl — viņš uzbrēc Gailēnam.

Viss pūlis dodas uz priekšu spēcīgiem rikšiem.

Kurp viņi ved? — Gailēns nodomā, kad nogriežas no lielceļa un brauc slaidā uzkalnī gar Podniekiem. Nošaut taču var tepat mežiņā, šaipus stacijas. Un ja bēgot grib šaut, tad oficiēri un goda policisti nejāj līdz. Tad uzdod draguniem vieniem nodarīt.

Piepeši sirds viņam nelabi ietrīsas. Uz Gailēniem, uz viņa paša mājām... Kā viņam tas nebij ienācis prātā. Tikai tas, par ko viņš

nav pārdomājis, viņam vēl liekas šausmīgs. Negaidīts skāriens aizķer un uzbudina līdz nāvei un nejutībai notrulinātos nervus.

Viņš saprot un žēli kā lūgdamies paskatās uz vienu, uz otru pusi savos vedējos. Bet tie smejas un plikšinās nagaikām. Redzams, sagaidāmā izprieca jau tagad viņus stipri uzjautrina.

Baronēns ar diviem draguniem aizlūkšo pa priekšu. Zaldāti, sedlos šūpodamies, paceldamies un piesēzdamies klaigā. Atpakaļpalicējiem sniega pikas, pakavu sviestas, žvīkst gar galvām.

Kad Gailēns pagalmā izkāpj no ragavām, viņa vienīgā vecā kalpone un piedzīvotājs ar sievu nes laukā no istabām savas mantas.

Nes pa durvīm un met turpat dārzmalā kaudzē. Smagākās velk pa zemi, sviež pa logiem — panes līdz sliksnim un pametuši stiežas atpakaļ, laikam ko svarīgāku iedomājuši. Piedzīvotāja abi bērni stāv turpat, pie durvīm piespiedušies, un platām acīm skatās bruņotos vīros, kas, no zirgiem nolēkuši, klaigādami skraida pa pagalmu un ver visas durvis vaļā.

Gailēns stāv, pret veco gulsētu muguru atbalstījis, un skatās.

Kalpone ir saskaitusies, nikna kā zebiekste. Mēģina pienākt un parunāt kādu vārdu ar saimnieku, bet zaldāts viņu nelaipli aizraida. Tad viņa metas istabā atpakaļ. Iznes savas mantas — pēdējo pancku. Tad Gailēns redz, ka vāķ laukā arī viņa drēbes un vieglākās lietas. Viņš dotu zīmi, ka nevajag, ka tagad viss lieki — bet kalpone ne reizes nepaskatās viņā.

Piedzīvotājs ar sievu ir ievilkuši durvīs tukšu, brūnu skapi un netiek tālāk. Pats lamājas, pati raud. Baronēns, pātagu šmikstinādams un pasvilpodams, staigā apkārt. Drukmais oficiers, apsēdies uz gulsētas, pīpo papirosu un nepacietīgi dauza zābaka papēdi pret kokiem. Apnik tikpat viņam, kā baronēnam un draguniem. Ātri sametas tumšs. Un tumsā sēdēt ir garlaicīgi.

Un tad dzīvojamās mājas galā, vēja pusē paplaukst mazs sarkanums. Paplaukst un apraujas, it kā apdzistu. Bet tad uzplīvo atkal un nedziest vairs. Spodras, jautras ugunis dragunus stipri uzjautrina.

Pažobelē ierūcas kā ietecējusies milzu spole. Kaut kur izradies spēcīgs vējš noliec liesmu skaras vienā kūlī un dzen iešķībi jumtam pari. Isā brīdī sausais šķindeļu jumts deg līdz pat pirmajam

•kuustenim. Ar pirmo vilni kā dzenama noskrien plānā apsega. Un, kur uguns pašķiras, tur redzamas balti kvēlojošu latu rindas ar nokaisušu naglu tapiņām.

Nu ielūst tajā galā pirmais spāru pāris. Dzirksteļu virpulis pavērpjas gaisā un nolīst uz tālāko, vēl neskarto jumta daļu. Nu viss ir ugunī. Sarkani viļņi, aizvien pieaugdami, sprēgādami un rūkdami, veļas pāri un gar skursteņiem virmo augsti augšup. Kur istabas augšā samesti sausi lietas koki, vecas drānas un linu dziju grīstes, no turienes darvas melni mutuļi vērpjas augšup un tumši svītro sarkano liesmu plūsmu. Plīvojošās melnu dūmu mākoņas tikko saskatāmas pret debess tumšo fonu. Degoša koka, krāsoto mēbeļu un vilnas audumu smaka grūti gulstas uz krūtīm.

Ik acumirkli kaut kas brīkšēdams lūst un gāžas. Ik acumirkli baltu dzirksteļu vērpatas savērpjas gaisā, vēja iztrenkātas, noliecas un izklīst tālu ābeļdārzam pāri. Lieli un mazi, sarkani un balti, un melni svītroti tauriņi laidelējas starp kailiem kokiem, sametas zaros, slīd pār sniegu vai paceļas augsti augsti un pazūd melni baltajos dūmu mutuļos. Pa visiem logiem šļācas laukā liesmu strūklas. Durvīs iespriedies skapis deg kā sausu salmu klēpis.

Sprēgā un sprakst, it kā ik acumirkli plīstu miljoniem milzu skabargu. Un viss sīkais troksnis slāpst savādā, drūmā, izsalkušā kaukoņā. Kļavai istabas dārza galā un turpat blakus četrām lielām zemzarēm ābelēm vienas puses vispirms kļūst melnas, tad sarkanas, un acumirkli vēlāk visi tievie un resnie zari stāv spilgti balti izplēnojuši, lūst nost un kūpēdami birst zemē netīrā, melnām un sarkanām oglēm nokaisītā sniegā.

Aiz karstuma pagalmā vairs nevar ciest. Zaldāti atraisa nemierīgos, kārpošos zirgus, pārdzen uz viņu pusi un sasien pie dārza sētas. Gailēns ar savu sargu arī pāriet turpu. Sniegs laikam kļuvis mīksts un lipīgs. Liekas, ka kājas viņā sagrimst līdz ceļiem. Liekas, trīs verstis jānobrien, līdz kamēr tiek pāri.

Slapjš kā izpeldināts Gailēns balstās pret zediņu sētu un skatās ugunī. Acīs virmo tikai sarkani liesmu viļņi un veļas melni dūmu mutuļi. Ziemeļa vējš skarbi skar norasoto pieri. Drebuļi ziliem, ledaiņiem viļņiem skrien pār augumu. Bet iekšā kaist un tvīkst. Mute

sausā kā izdegusi. Mēle stīva un pielipusi. Slāpst. Asas adatas dursta kaklā un nobirst krūtīs. Bet viņš neattopas noliekties, saviļāt sniega pikus un iekost tajā klabošos zobus.

Viņš pavērs skatienu sāņus un redz, kā spocīgi ābeļu zarainās, zilganās ēnas trīs uz asins sarkanumu pārklātā sniega. Zelmas ābelīte kā vairīdamās saliekusies kuprī, un nemitīgi viņai pāri plūst dūmaini uguns mutuļi no pēdējā vēl atlikušā mājas stūra. Visu laiku tur, kārtiņā iesliets, vēl turas apaļš strazdu būritis ar slīpo jumtiņu un tapiņu cauruma apakšā. Nu saitiņa pārdegusi, viņš nogāžas starp uguns atsviestiem kūpošiem pagaļu galiem.

Draguni pieguruši, pa pagalmu staigādami, laiski žmaudzās tūkāmā karstumā. Vējš sacēlies lielāks, dzen uguni un dūmus gar pašu zemi dārzam cauri uz meža pusi. Kad nestāv ar seju pret degošo māju, bet tā kā druknais oficiēris, muguru pagriezis, rokas uz tās saņēmis, papirosu zobos, tad ir patīkama sildišanas.

Bet baronēns nevar novaldīties. Patuvu piegājis, pret uguni krūti izliecis, rokas sānos iespiedis, galvu atmetis, viņš skatās kailajos skursteņos, kuri liekas augam arvienu garāki un garāki. Seja viņam sarkanbrūna kā indianietim. Deguns dzeltensarkans kā vistas knābis. Un šajā sarkanbrūnajā sejā ar piemiegtām acīm un visā kalsenajā augumā ar tievajām kājām un saliektiem ceļgaliem tāda salda, reibinoša tīksme, ka liekas, viņš neizturēs — metīsies ugunī iekšā kā tie kožu tauriņi, kas rudenos skrien uz lampu vai sveci vaļējā logā.

Tie trīs cilvēki ar diviem apklusušiem, pārbiedētiem bērniem ņemas ap klēti. Kūpēdami sniegā veļas miltu maisi. Turpat blakus krit žāvēti, pa pāriem sasieti cūkgaļas gabali, liekšķeres, līnes, aužamo steļļu piederumi, tauku podi, tukšu maisu saiņi, vilnas grozi, nebaliņātu audeklu baķi, izkulstītu un sasietu linu podi... Tikai mazumu paspēj iznest, kad uguns jau pielikta jumtā. Vējš dzen to taisni pāri visam iznestajam uz divdesmit soļus atstato kūti. Tai salmu jumts jau no dzīvojamās mājas karstuma nokūsis un nožuvis sauss. Pa pažobelēm izkārušās augšā sabāzta siena un dābola lēkšas. Riņķī apkārt viss pakaišu salmiem un barības nobirām nostaipīts. Tikai vienas degošas skaidas, vienas pašas prāvākas dzirksteles vajadzīgs, lai visa māja būtu liesmās.

Govis iekšā jau labu laiku mauro. Zirgi izbailēs zviedz un kārpās, cūkas nejauki klieudz, un aitas drebulīgi blēj. Elles troksnis skan no apdraudētās mājas, tā ka arī ārā piesietie zaldātu zirgi kļūst nemierīgi un raustās. Tie trīs cilvēki pamet klēti un skrien lopus glābt.

Pēc dažām minūtēm pagalms starp diviem milzīgiem ugunskuriem pieklīst lielu un sīku lopu pilns. Sarkano liesmu, melno dūmu mutuļu un visas tās sprakstoņas un šņākoņas izbiedēti, zirgi saceltām krēpēm un izplestām astēm slejas stāvus un sprauslā un tad baiļu pārvērstām acīm aizaulekšo pār lauku, kājām sniegu augsti gaisā kārpīdami. Citi lopi kā apdulluši jaucas pūlī starp degošām mājām un neprot atrast izejas. Smagas, grūsnējas govīs spiežas cita pie citas un virzās atpakaļ uz durvīm. Teļi mauro un trīsēdami plok pie lielajām. Cūkas kviekdamas salien laidara salmos. Aitas, ciešā blāķī sapiedušās, sitas uz vienu, uz otru pusi, līdz pēdīgi turpat pie kūts sienas iejaucas liellopiem zem kājām.

Arī kūts jumts jau liesmās. Gandrīz reizē ar to aizdegas arī divas mazākās kūtiņas un vāgūzis vēja pusē. Liesma no klēts sniedzas pāri visām pārējām ēkām. Nav vairāk nekā, tikai viens vienīgs vilņots uguns blāķis.

Trīs cilvēki izmisuši skrien ap lopiem, mēģinādami dabūt tos prom no draudošās uguns. Bet paši tāpat izbijušies un apjukuši kā glābjamie kustoņi. Kad viens dzen uz vienu pusi, otrs gadās pretī un trenc atpakaļ. Līdz nāvei nokusuši, nosvīduši, ugunī nokarsuši un dūmos nokvēpuši, tie bez jēgas jaucas pa saviem lopiem.

Degoši šķindeļi un salmu kušķi skrien pa gaisu. Aitas skraida ar kvēlojošām, vilnā ielipušām skaidām. Gaisā smird nejauka deguma smaka. Pēdīgi draguni iet palīgā. Nagaiku cirtieniem tiem izdodas atdzīt apmulsušos lopus no kūts un izgaiņāt pa pagalmu un ābeļdārzu. Sīkie lopi pa parašai aizklīst lielajiem līdzī. Tikai mazs, sprogaini balts jēriņš atsitas no pulka un ieskrien atpakaļ kūtī. Un tad arī māte, trekna kā velēna, atmetas no pulka un metas viņam pakaļ. No jumta vesels blāķis degošu salmu nošļūd durvīs. Visa siena acumirkli liesmu aplieta. Cilvēki, acis plaukstām sargādami, instinktiīvi atlec tālāk. Lopi maurodami un brēkdami izklīst pa dārzu, lec pār sētām un līdz kaklam samūk sadzītās kupenās. Tikai gar degošo

kūli no viena gala uz otru blēdams skraida otrs balti sproģalus jērs — tik tuvu, ka vilna viņam kūp un, acīm raugoties, sametas brūna.

— Vot muļķa lops... — druknais oficiēris nosaka, novēršas un īgni nospļaujas. — Ak, ar nagaiku tādām!

Gailēns, acu nenovērsis, skatās. Reizēm viņam liesmu spilgtums tā apstulbo acis, ka nekā nevar saredzēt. Liekas, vesela stunda pāiet kā miegā, kā nemaņā. Bet kad viņš atkal var redzēt, liesmas laizās ap to pašu baļķu vainagu un tāpat jērs blēdams un kūpēdams skraida gar kūli no viena gala uz otru.

Patlaban uguns aptver arī kūts apakšējo daļu — trīs dzeltenus vainagus, ko vēl pagājušo rudeni pabūvēja. Un nezin kāpēc Gailēns atminas, ka viņējā stūrī viņam, tapu urbjot, ielūza svārpsts. Un šajā galā piedzīvotājs, zarainu baļķi kaķodams, pārcirta zābakam purnu... Kur viņš arī nepagriež acis — uz istabu, klēti un vāģūzi, un mazajām kūtiņām, un dārzu — visur viņam ar vilni ceļas atmiņas par tur strādāto, piedzīvoto un novēroto. Gadiem ilgi viņš ar visu to te dzīvojis un kopā saudzis. Viņam liekas, deg ne tur, bet viņa paša smadzenēs. Ne patiesībā deg, bet drudža murgos, no kuriem atmodīsies un nebūs nekā.

Viņš nemana, ka puszviļus atslīdzis pret sētu un slīgst arvienu zemāk. Tad saraujas. Sarga zaldāts pielieciē ieskatās viņam sejā.

— Nu, saimniek. Laikam žēl ir...

Dzērumš tam, šķietas, pa daļai izgājis. Acis nav naida, bet balsi pat tā kā līdzciētibā ieskanas.

Bet Gailēns to nepamana. Tikai no murga viņu uzmodina šī negaidītā uzruna. Viņš saņemas un izslienās taisni. Neļaut viņiem to prieku redzēt viņu nevarīgu un sabrukušu.

Sirds viņam asaru pilna. Ausis skan rijīgās uguns kaukoņa un lopu izmisušie blāvieni. Bet viņš stāv spītīgi sakniebtām lūpām, un viņa sejā samanāms tāds kā drausmīgs smaids.

Oficiēris, gurnos šūpodamies, nāk garām un ar vienu aci blēņ uz viņu.

— Nu, saimniek... — viņš neapstādāmiē ierunājas gluži tāpat kā zaldātiņš. — Kā jums patīk šī bildīte?

Gailēns laipni pamet ar galvu.

— Labi sasildījāties, jūsu augstdzimība?

Oficiēris pavelk atpakaļ soli pasperto kāju. Atgriežas un grib ko rupji uzbrēkt. Bet ar visu māksloto smaīdu Gailēna seja tomēr zilganām ēnām, tur noredzams viss tas, ko viņš šajās divās slundās pārdzīvojis. Tas jau nav vairs tas cilvēks, kas atbrauca. Par desmit gadiem vecāks, deniņos nosirmojušiem matiem. Oficiēris tā kā saķaunas.

— Redziet, ko ar savu neprātu esat piedzīvojuši. Jūs domājat, mums te patīkami postīt un dedzināt. Bet kad jūs citādi nenākat pie prāta...

— Dedziniet vien, — Gailēns smaīda, un šis smaīds pat akmenim nepaietu nesajusts. — Nāks laiks, mēs tās ogles salasīsim. Un, ja mēs ne, — mūsu bērni.

Oficiēris brīdi pastāv. Laikam nekā nesaprot. Parausta plecus un iet tālāk.

— Savāda tauta — velns viņu zina...

Zaldāti liekas pieguruši un apnikuši skraidīt un visā rīklē kliegt, lai caur ugunsgrēka troksni un lopu maurošanu sadzirdētu cits citu. Pamazām sarodas pie zirgiem un slauka slapji nosvīdušās pieres. Pūlītī sastājušies, sarunājas. Arī oficiēris tur vidū.

Nu nāks... Gailēnam piepeši iešaujas prātā. Majas nodedzināja un pašu — — kā parasts. Ar visu nocietināto gribu un notrulinātiem nerviem viņam šalka pārskrien. Dzīvības instinkts ir brīnum sīkst un vārīgs.

— Sēd ēkš, tu lōp! — Baronēns iebrēcas jau zirgam mugurā un novēcina ar pātagu viņam pār galvu.

Viņi aizbrauc.

Ugunsgrēka troksnis pamazām attālinājas. Savāds, nomiris klusums klajumā apņem viņus. Sniegs plīvojoša sarkanuma klāts. No krūmājiem un vientuļā bērza ceļmalā stiepjas divainas violetas ēnas. Meža ieloks saskatāms neredzētā brūnganā krāsā. Visa apkārtnē skaidri redzama sārtenā spīdumā.

Kad viņi tuvojas Podniekiem, daži cilvēki noņirb gar dārza sētu

un pazud dzīvojamās mājas vaļējās durvīs. Iznākuši skatīties nere dzelo ainu.

Tikai sarkans spīdums vēl plīvojas uz sniega un atplaiksnas augšā, zili melni nogulušos mākoņos. Ugunsgrēka troksnis vairs tikpat kā nav sadzirdams. Bet Gailēnam ausis šausmīgā trokšņa pilnas, un acis vēl vienmer skatās nupat pārdzīvotā murgu ainā, kura nenodzisis apziņā un atmiņā, kā akmeni dziļi iekalta.

Nu vedeji dalās. Pārejīe aizjāj pa veco ceļu uz muižas pusi. Gailēns ar trijiem nogriežas uz stacijas pusi. Priekšā rēgojas Podnieku krūmājs.

Tur... Gailēnam ienāk prātā. Bet kāpēc tikai trīs? Vai viņi pārlicināti, ka trim lodem vien ķers? Bet ja neķer ar pirmo reizi... Viņa nogurušās, izmocītās smadzenes drudžainā steigā sāk tēlot sagaidāmo.

Bet izbrauc krūmājam cauri. Tālāk līdzens klajums līdz pat stacijai. Versti lielā gabalā trijas mājas ceļmalā. No ugunsgrēka gaišs kā dienā.

Nesapratā viņš pagriež galvu pret tuvenāko — pret to pašu jauno, kas viņu visu dienu sargāja.

— Kurp jūs vedat mani? — Šaušana jums bij izdevīgāka tepat krūmājā.

Tas smiedamies, pakrata galvu.

— Vai tad tu nezini? Uz staciju. Tevi vedīs uz Rīgu Centralcietumā.

Tiesās... Gailēnam kā smags slogs noveļas. Viņš nezina, kas tur viņu gaida. Varbūt tās pašas mokas un lode beigās. Bet tomēr viņam liekas it kā liela laime, kā atsvabinājums. Kad tikai laukā no muižas pagrabiem — no asinīm, vaidiem un mirēju konvulsijām. No piedzērušiem draguniem un no baronēna. No šausmu pilnām krēslām dienām un sarkanos ugunsgrēku murgos plīvojošām naktīm...

Kā skanīga stīga aiztrīsas viņā sīkstais, maziskais dzīvības instinkts. Pirmo reizi viņš neapmiglotām acīm paskatās apkārtnē.

Viņpus stacijas atskan lokomotives svilpiens. Vilciens šņākdams tuvojas stacijai.

Un tad, pirmo reizi pa visām šīm šausmu dienām, Gailēns paceļ roku un novelk piedurkni gar acīm.

Kažociņā ierāvies, plinti plecā uzmetis, zaldātiņš staigā gar pils pagrabu pusi.

Vējš skaudri velk pār Daugavu, svilina vaigus un saldē kājas. Zaldātiņš dūraiņos tērtām rokām berzē seju un dauza velteņos iemauktās kājas. Bet sasildīties nevar.

Brīžiem viņš noiet pils kalna stūrī un skatās, kur kalnam pāri ceļas sarkanas liesmas no degošām mājām. Plešas arvienu platāk un platāk, līdz kamēr viss kalns liekas degam. Viss apvārsnis gaišs — gaišāks nekā visspožākā mēnesnīcā. Daugavas sagrūdiens ledus lejā sārteni spīd. Kurzemes krastā pret silu līdz šim mirgojušās uguntiņas izbāl, tikko saredzamas.

Zaldātiņš nogroza galvu un sāk staigāt garāki, lai gan tas nav atļauts. Noiet lejā līdz ķēķa stūrim, tad, soli pie soliņa mīdams, kāpj atpakaļ kalniņā. Tā asinis sāk straujāk riņķot, un siltums manāmi tekā pa locekļiem.

Garāmiedams viņš pavirši noskatās pagraba logos. Tie no iekšpusēs biežiem lediem aizsaluši — kā zilganu plēvi pārvilkta akla acis. Kādu retu reizi kāds iekšā aizpīpodams uzrauj sērkociņu. Uguns uzplīvo logā un nodziest atkal. Tur nav ko uzmanīt. Balti krāsotās restes stāv droši. Plikām rokām tās neizkustinās.

Staigādams zaldāts kā pussnaudā iegrimst dziļās dziļās atmiņās. Tālā dzimtā Voronežas guberņa — tur viss daudz daudz labāk un tīkamāk nekā šajā nejaukajā zemē ar viņas svešajiem, nelaimīgajiem ļaudīm. Viņam liekas, pat salis tur viņš nekad tā nav kā šē. Vējš tur mīkstāks, debess allaž zvaigžņota un naktis īsākas.

Lejas stūrī nogājis, apstādamies un apkārt griezdamies, viņš izdzird tādus kā soļus. Laikam pagalmā. Tur no muižkunga mājas un kancelejas bieži staigā. Uzkāpj kalniņā, pastāv pie stūra, noskatās degošā kalnā un apgriežas atkal. Savādi ļaudis. Mājas viņiem dedzina nost. Pašus dauza kā lopus un sloga pagrabā. Bet viņi...

Viņš nedomā tālāk. Viņš nezina, ko domāt. Bet mierā viņš nav ar tiem. Zēl un īgnums — viņu vai sevis paša pēc...

Lejā nogājis, viņš atkal izdzird soļus. Nu jau skaidrāki un tuvāki. Tā liekas, ka no Daugavas puses... Ātri viņš uzkāpj kalniņā un pieliecies sāk skatīties.

Nokraste ir ugunsgrēka ēnas pusē. Dubulta ēna tur — no kalna un no pils mūriem. Bet tomēr var samanīt — kaut kas kustas. Klusiņām viņš noņem plinti no pleca un, rokās turēdams, brītiņu skatās vēl.

Nu skaidri redzams. Pa aizsnigušo, noledojušo celiņu, pie krūmiem ķerdamies, kāds rāpjas augšām pa stāvo nogāzi.

— Kas nāk? — viņš iesaucas. Nosalušām lūpām sauciens neskan tik bargi un pavēlnieciski, kā bij domāts. Nācējs kaut ko atmurmina un māj ar roku. Paceltu plinti zaldāts paliek neziņā stāvam.

Un tūliņ blāzmas sarkanumā izceļas villainā lakatā ietīta galva un kažociņā ģērbts pusaugums. Sieviete. Paliek stāvēt un māj ar roku. Un rāpjas augstāk tikai tad, kad zaldāts pienācies pašā nogāzes malā. Meitene — sīka un nosalusi, mazu aizsainīti uz rokas.

— Kur tu nāc? — zaldātiņš rājas. — Vai tu nezini, ka aizliegts pilij tuvoties uz pieci simts soļiem? Nošaut es tevi varēju.

— Nešauj, mīļais... — viņš izdzird sīku, baiļu un salas apmāktu balsi. — Es nekā... Tikai brālītim siltākas drēbes. Tur, pagrabos, ir tik auksti...

Brālītim... Vai tā nav viņa paša māsa — tur, no Voronežas guberņas. Apmēram tāda pati viņam bij. Varbūt tagad lielāka izaugusi. Divi gadi kā viņš to nav redzējis. Bet nē. Ko viņš, dulnais! Tā te runā svešā izloksnē un liekas plokam pie kalna kā nobiedēts putnēns. Tomēr dusmu viņam nav un nav. Plinte nemanot noslīgst uz leju.

— Brālis... Tur, pagrabā? — viņš pa parašai protestē. — Nevar. Tas ir stingri aizliegts. Es pats varu iekrist.

— Paļauj nu, mīļais. Es neko. Tikai siltāku veļu gribēju iedot. Viņam tur tik salti...

— Nevar, nevar, mīļā... — viņš pa parašai protestē. Bet protests ir tik kautrīgs, ka viņa uzkāpj pavisam augšā.

— Tikai uz piecām minūtēm pielaid. Iedošu un pára vārdus parunāšu — vairāk nekā.

Zaldatiņš miņājas neziņā un šaubās. Tad piepeši uzmet plinti plecā.

— Tu pagaidi. Es paskatīšos...

Viņš aiziet līdz kalna stūrim un palūkojas gar to. Noiet lejā un brīdi vēro pagalmu. Tur mājās pārgājušie patlaban saiet muižkunga mājā. Viss klusu. Ātri viņš atgriežas atpakaļ.

— Nu, vai varēs? — meitene čukst.

— Bet tad ātri. Mani drīz nāks mainīt. Un klusiņām — pavisam klusi. Es staigāšu. Un kad es kāšēju, tad manies prom... Kur tu, dullā! Tepat pie pirmā loga.

Teciņus, uz pirkstu galiem, lai sniegs mazāk čirkstētu zem pastalām, meitene dodas pie loga. Nometas zemē. Bet logs ir aizsalis un iekšā tumšs. Ar roku viņa tikko var rūti aizsniegt. Viņa pieklabina — vienreiz, otrreiz. Nekā...

Pagrabā ir gaišāks nekā citiem vakariem. Ugunsgreka spīdums krīt taisni slimnieku telpas logā, un no turienes pa vaļējo velvi arī še ieplūst sārtena atblāzma. Apradušām acīm var redzēt, kā guļ uz klona sarāvušies vai sēd gar sienām.

Zīle guļ puszviļus, galvu pret sienu atbalstījis, mēteļa piedurkni zem pakauša savīstījis. Miegš viņam nenāk. Tajās naktīs, kad ārā deg, viņš neguļ līdz rītam.

Tāda kā ēna iegulst pirmajā logā. Zīle paceļ galvu augstāk un skatās. Pagrabā apslāpēts troksnis no gulētāju un sēdētāju čukstiem un slimo aizmurētiem vaidiem. Tomēr viņš šķietas sadzirdējis tādu kā troksni aiz loga. Pusstundu sedzies, viņš tikko tā kā siltumu sācis sajūst. Ārkārtīgi netīkas celties, ne pakustēties. Bet nu viņš skaidri dzird: klabina pie loga.

Viņš uzceļas, pieiet, seju cieši piespiedis, skatās pa neaizsalušu rūts stūri gar nostruvējušu ledus uzkalni. Tad lēnām atgriežas savā vietā, nometas un parausta blakus gulētāju.

— Sniedze, Sniedze! — viņš čukst tam pašas auss.

Dienu ar slimniekiem noņēmies, tas ir nomidzis cieši kā bērns. Pakustas, ņurd un nav viegli uzmodināms. Paceļas sēdus tikai tad, kad Zīle viņu no tiesas sapurina.

— Ei! Celies! Tā, liekas, tava māsa...

Sniedze berze acis un labu brīdi ar murgiem nesaprot. Bet, beidzot sapratis, tecīgus dodas pie loga. Palūkojas pa neaizsalušo stūri, tad atri sāk atkabinat izplēstai rūtij aizšauto dēļa gabalu.

— Brālīt, vai tu? — viņš izdzird pazīstamu balsi.

— Ko tu gribi? — viņš atsaucas nelaipli. — Kā tu te nāci? Vai tu esi traka! Ieraudzīs zaldāts, nošaus vēl.

Viņas galva ir pēdas divas atstatu un augstāk.

— Nekas. Es izlūdzos... Es tev atnesu sillāku veļu. Vai jums te nesaļst?

— Saļst — nesaļst... — viņš īgni attrauc, gar viņas galvu uz vienu, otru pusi palūkodamies.

— Vai jums ēst arī dod? Vai nesit? Brālīt... mums tik briesmīgi bail par tevi. Mēs nevienu nakti neguļam. Vienmer ved garām — pa vienam, pa trim... Mežā aiz mūsu mājām divus nošāva. Katru nakti kur deg... Tagad dedzina Gailenus... Brālīt, ka viņi tevi nenošauj...

Sniedze ar varu valdās, lai neizrādītu mazdūšību.

— Ko jūs par mani bēdājat. Man ir labi... Kā mātei? Vai vesela?

— Tāpat vien guļ. Kajā tie augoņi aizdzija. Nu sitas atkal sānos. Tevis pēc viņa visvairāk nomokās. Tēvs atkal iet sniegu tīrīt uz dzelzceļa... Mūsu govij mazs, raibs teliņš... Gluži tāds pats kā māte.

— Govtiņa?

— Vērsītis. Saimnieks sakās ņemt turēšanai. Mums tāda laba suga... Brālīt, ka tik' viņi tevi nenošauj. Vītolene esot bijusi sūdzēt. Tu pie muižas dedzināšanas esot bijis pirmais. Podniece atkal — ka tu pie vilciena apšaudīšanas. Pa visu pagastu stāsta... Mācītājs atkal ir pārbraucis. Sakot, ka tu tas karoga vilcējs baznīcas tornī. Un es to uzrakstu esot šuvusi...

— Nolādēts. Nu kāpēc mēs viņu palaidām. Virsnis jau teica, ka nevajagot... Par Virsni neesi nekā dzirdējusi? Un kur Robežnieks?

— Nekā nezinu. Runā dažādi. Varbūt aizbraukuši. Kas var, brauc projām uz Krieviju. Pases varot dabūt.

— Es domāju, tev arī vajadzētu pabēgt.

— Kur es viena... Brālīt, vai tu nevari kaut kā tikt lauka? Brauktum arī mēs uz Krieviju. Te mums miera neliks, kamēr nobendēs. — Viņa rokām ieķeras treliņos un pieliecas cik varēdama tuvu. — Es zinu, kur Robežnieku Mārtiņš. Viņš izgādās pases.

— Nevar. Mēs ar Zili esam runājuši, bet nekādi nevar...

Sarga zaldāts aiz kalniņa skaļi iekāsējas. Meitene uztraucas.

— Vai — man nu jāiet! Nāk kāds... Še, še, ņem to!

Viņa grūž vīkstolu pa restu spraugu. Sniedze, abām rokām saķēris, velk visā spēkā. Aizķēries un nenāk. Acumirkli viņi tā staipās. Tad kaut kas tā kā pašķiras, un Sniedzem vīkstols ir rokā.

— Tais' to logu ciet! — kaut kur no kakta atskan miegaini īgns sauciens. Tad pagrabā kļūst klusu. Tikai dibenējā telpā pāris slimo klusi vaid, galvas mēteļu stūriem apseguši. Kā veļu vaidi skan no zemes dziļumiem.

Sniedze atnāk atpakaļ savā vietā, nosēstas un raisa pauniņu vaļā. Ņem siltas veļas gabalus un velk mugurā. Zīle vēl labu laiku skatās logā, tad nolaižas agrākā vietā un savīsta mēteļa piedurkni zem pakauša.

— Še, — Sniedze piedāvā. — Mana tēva ādas veste.

— Nu, — un ko tad tu pats? Man nevajag.

— Man ir silts kamzolis un bikses. Tagad lai vai kāda sala. Tev tāds plāns mētelītis. Tev noderēs.

Zīle vilcinādamies paņem.

— Bet kad tev vēsi, tu saki. Es esmu apradis. Es vairāk varu izturēt. — Viņi runā, klusiņām čukstēdami, lai netraucētu gulētājus. — Te kaut kas kabatā — ā, nazis! Tu negribi? Labi, tad es paturēšu pie sevis. Es saku, ja mani vedīs uz spīdzināšanu — viena alga, viņiem vai pats sev. Ļauties es neļaušos.

Viņi guļ atkal blakus, galvas kopā sabāzuši.

— Es nezinu, kā viņa te piekļuva, — Sniedze pēc brīža prāto.

— Pārgalvīgs skuķis. Man visu laiku bij bail, ka nešauj.

— Tagad laikam tas jaunais zaldātiņš tur ārā. Tas vairāk izskatās pēc cilvēka... Ko viņa tev pastāstīja?

— Nekā jauna. Laikam jau nieki vien. Nekas nebūs.

Sis pedējais teikums zīmējas uz tām pagrabā nekad neaprimstosam cerībam uz kādu brīnišķīgu atsvabināšanas iespēju. Uz tukšam valodam par kaut kadiem noslēpumainiem partizaņu pulkiem, kuri organizējas mežos un kādu nakli uzbruks un izlaidīs. Tie prātīgākie saprot labi, cik tukšas un veltas tādas cerības, bet sirds dziļumos cer tomer. Šajā šausmu pagrabā rodas ticība brīnumiem un neiespejamam. Tā ir nepieciešama, lai dzīvība neapdzistu kā vāja dzirksts šajā varmācības un asiņu tvanā.

— Par Robežnieku nekā nestāstīja? — Zile pēc brīža atkal ievaicājas.

— Robežnieks gādājis pasēs tiem, kas uz Krieviju brauc. Daudzi braucot. Viņa skubina, lai bēgot. Es saku, kā te lai izbēg — —

Zile neklausās vairāk, ko tas vēl stāsta. Viņam atkal kas ienācis prātā. Pamazām viņš atkal paslēpies pussēdus un skatās logā.

Pēc britiņa klusiņām pieceļas un pieiet. Klusiņām pabāž roku un ilgi kaut ko tausta. Atgriežas un atgulstas vecā vietā. Sniedze dzird, ka viņš smagi elso.

Pagrabā klusu. Tikai otrā pusē sadauzītie smagi vaid. Sniedze patlaban atkal drusku piesnaudis. Bet tad viņš mana, ka Zile pieliecies tuvāk un piebāž muti viņam pie pašas auss.

— Klausies... Restēm viens gals ir vaļā...

Acumirkli Sniedzem miegs noskrējis. Viņš saprot ar reizi, ko tas nozīmē.

— Nemuldi.

— Es jau pirmiņ tā kā manīju, kad jūs tur ar savu paunu stāipijāties. Tagad apraudzīju labi. Vaļā. Vai nu atrūsējis tas gals, vai kalējs aizmirsis piekniedēt. Viens nevar. Bet kad mēs abi pieķeramies...

Sniedzem karsts vien skrien pār kauliem.

— Nerunā niekus. Kur mēs iesim... Kā mēs tiksīm projām... Ārā zaldāts...

— Vai tad nav labāk, ja lode ķer, nekā kad velk uz ķēķi, spīdzina, par nabagu pataisa un beigās nobeidz kā kustoni, kā lopu. Bet ja izdodas — —

Sniedze trīs. Ar visu spēku viņš sakož zobus, lai tie neklabētu.

— Zīle... Es nezinu, man bail...

— Ko tu baidies? Viena dzīvība vien mums ir ko zaudēt. Beigas mums ir, ja paliekam. Vai tad nav viena alga — dienu agrāk vai vēlāk. Bet ja izdodas...

Viņš uzceļas un iet atkal pie loga. Sniedze vilcinādamies velkas pakaļ. Zābaki liekas klaudzam uz kula, lai cik klusiņām viņš pūlas iet. Elpa šņāc skaļi, un sirds sit kā ar āmuru.

Abi viņi pabāž rokas pa caurumu un mēģina. Aukstais, asi šķautnainais stienis mazliet padodas, bet tad neliecas vairāk. Sniedze spiež visā spēkā, bet Zīle tūliņ noprot, ka rokām tas nav veicams.

— Pagaid'... — viņš saka un atbīda zenu sānis. Pasniedzies izceļ gulētājiem pāri šauro solu. Kaut kas no tā būkšēdams noveļas zemē. Daži gulētāji sakustas. Viens pa miegam ierunājas. Tie, pie loga, abi acumirkli sastingst.

Bet noklust atkal. Katru nakti jau gadās, ka kāds nosalis rāpjas siltāku vietu meklēt, vai atkal kāds savās vajadzībās iet uz trauku pie durvīm.

Solam kājas, un tās traucē. Labi, ka izkustinātas un izļodzītas. Zīle ilgi pūlas, līdz kamēr izvelk tās un klusiņām nogulda sienmalī uz klona.

Un tad viņi iespiež sola galu, un ar visu svaru abi sagulst uz tā. Un tūliņ mana, ka padodas. Stieņa gals, viegli smilkstēdams, atliecas. Viņi pieliecas abi reizē un skatās. Ceļš ir vaļā.

— Es nezinu... — Sniedze čukst pavisam bez balss. — Man bail... Un vai tā nebūs nodevība. Mēs būsim prom, bet tie te paliek.

— Tu esi muļķis. Vai tā nav nodevība, aiz kuras es te sēdu un tu? Kur tagad nodevības nav? Kuram tu te vari uzlicēties? Runāt mēs te nedrīkstam. Puse no tiem, kas te guļ, ir gatava nodot tevi un mani — visus pārējos, lai tikai paši ar to varētu glābties. Kas te vairs par citiem domā? Tie nav biedri. Tie nav vairs cilvēki. Iebiedēts kustoņu bars. Cst... — Viņš noliecas pie Vītola, kas miegā apgriezās uz otriem sāniem. Labu brīdi klausās, tad atliecas atkal. — Aizmīdzis. Ja tas pamanīs, tad ir beigas. Tas neviena netaupīs...

Viņi atkal piebāž galvas pie cauruma un vēro.

— Tas tur staigā... — Zīle čukst. — Visai ēkai iet garām un

no kalniņa lejā. Nolādēts ugunsgrēks. Gaišs kā diena... Mums jānovero, kad viņš noiet lejā. Tad laukā un vairāk uz kreiso pusi. Tu zini, tur grava pienāk gandrīz līdz pašam mūrim. Un leja tulpi egles gar parka malu. Mums jālūko tikt kalnā, mežā... Tad man iet pirmajam?

Sniedze grib atbildēt, bet nevar. Balss viņam pavisam zudusi. Tikai galvu viņš paloka sarkanajā krēslā.

Zīle patlaban taisās līst, bet tad spēji atraujas un aizsauj deļa galu izplēstai rūtij priekšā.

Ārā skaidri dzirdami vairāku gājēju čirkstoši soļi un skaļas balsis. Viņi atvirzās no loga tumsā.

— Sargu maiņa, — Zīle čukst. — Ja tas jaunais tāpat staigās no kalna lejā, tad būs labi. Ja viņš stāves te pret logiem, tad mums beigas tā kā tā. Rītu ieraudzīs atliktos stieni, noliegt mēs nevarēsim. Gan jau atradīsies kāds, kas būs ko manījis.

— Es teicu... Es zināju, ka tā būs... — Sniedze šņupst. Asaras viņam ar varu spiežas acīs. — Tu...

— Neesi bāba. Viena dzīvība vien mums ir. Un cik tā tagad verta.

Bet zēnam dzīvības nevērtību aptvert daudz grūtāk nekā nobriedušam, daudz piedzīvojušam cilvēkam. Asaras viņu slāpē. Abām dūrēm viņš saspiež vaigus, lai nesāktu skaļi šņukstēt.

Zīle vēro atkal pie vaļējās rūts.

Dzirdams, ka sargs ārā pamīnājas uz vienas vietas, nokraukājas un nospļaujas. Tad kaut ko padarbojas gar plinti — laikam pārtrauga, vai kārtībā. Kaut ko dungodams, sāk staigāt. Aiziet līdz kalniņam un griežas atpakaļ. Otrreiz jau noiet pa pusei lejā. Nākamo reizi viņa soļi noklust pavisam. Iet tāpat lejā.

Zīle vēro vēl brīdi. Tad atgriežas un liek roku Sniedzem uz pleca.

— Nu, es iešu. Bet tu nāc. Jā? Es tevi lejā aiz eglēm pagaidīšu... — Viņš kaut ko izvelk no kabatas. Sniedze skatās: atliktā naža asmenis viņam spīd no saujas. — Dzīvs es rokā nedošos. Lai tad notiek kas notikdams... Neaizmirsli: uz kreiso pusi...

Vēl acumirkli viņš pagaida. Tad viņa augums īsu brīdi redzams loga un restu spraugā. Acumirkli viņa galva paceļas loga iedobumam pari. Tad viņš izkāpj un pazūd aiz malas.

Putnamiris Sniedze klausās pie loga.

Skaidri dzird Zīles attālināšanos un sarga tuvojošos soļus. Ausis viņam dūc un šalc. Dzird kaut kādu neesošu troksni ārā un sava paša sirds neprātīgos pukstienus. Nupat, nupat notiks kas. Atskanēs klieziens. Šāviens nospraukstēs... Un viņam tik āprātīgi žēl, ka viņš netiks. Tik neizkiedzami viņam kārojas brīvības... Asiem zobiem viņš iekožas pats savā rokā.

Bet sargs apgriežas un sāk iet projām. Asi sadzirdami soļi gurkst sniegā. Sniedze pat nenogaida, kamēr kaut cik noklust aiz uzkalņa. Drudzainā steigā viņš spraucas pa logu un restēm cauri. Kāja kaut kur aizķeras. Kaut kas notinkš. Bet viņš nespēj ne vērot vairs, ne uzmanīties. Viņam liekas, ka aiz muguras pagrabā sacēlies troksnis, ka gulētāji tur ceļas kājās un runā cits caur citu. Pats viņš vairs lāgā neapjēdz, ko dara. Kā karsta straume viņu rauj uz priekšu. Tikai galvu pār iedobuma malu pacēlis, viņš acumirkli nogaida, līdz sarga augums nozūd aiz uzkalņa.

Saliecies viņš pārskrien tos desmit soļus līdz gravas malai. Un tad sīki krūmi šalc viņam garām, un viņam liekas, ka tepat uz pēdām kāds skrien pakaļ. Lejā, ap egļu puduri sizdamies, viņš Zīli gandrīz nogrūž zemē.

— Klusāk, klusāk! — Zīle vēcinās abām rokām. — Ko tu skrieni kā negudrs. Krūmi vien šalc.

Acumirkli viņi abi klausās.

Klusu. Ķalnā nekas nav dzirdams. Egles vējā tumši šalc.

Viņi sāk iet gar parka malu. Jātiek pāri lielceļam, tad uzkalnī augšām, kur sākas smalksnēja mežmala. No ugunsgrēka gaišs kā dienā.

— Dzīvus viņi mūs vairs rokā nedabūs... — Zīle nošņāc caur zobiem. Nazis viņam kā nezin kāds ierocis vienmēr vēl rokā. — Ja tikai tiekam uzkalnī līdz krūmiem, tad viņi var dzīt kaut ar suņiem. Es zinu mežu, biezokņus un dumbrājus, kur mūs pats velns neuzies.

Sniedzem tāda sajūta, ka vajadzētu skriet — skriet kā putnam, kā vējam. Viņi iet ātri, pusteciņus, bet Sniedzem liekas, ka mīņājas turpat uz vietas, ka piecas minutes aiziet ar vienu pašu soli.

Kā dzenāti zvēri viņi paskatās lielceļam uz vienu, uz otru pusi. Nevienas dzīvības nekur nemana. Tā kā vieglāk kļūst un drošāk.

Nu vairs tikai tie pāri simts soļu uzkalnim pāri, augšā līdz krūmajam. Pār klaju lauku jāiet! Labi vēl, ka ugunsgrēka spīdums aizkalnē neķer tik spilgti. Zile zin, ka augšā ir sarkani blāzmojošs spožums par mežu un viņus te lejā no muižas nav tik viegli ieraudzīt.

Viņi ir pusuzkalnī. Pretim jau sniedzas meža vēsmīgā šalka. Kļūst pavisam droši un labi.

Sniedze paver muti, lai pastāstītu biedram savu līgsmes sajūtu. Bet tā arī paliek un sastingst uz vietas. No muižas puses viens pēc otra atskan divi sprakstoši šāvieni.

Acumirkli abi viņi it kā pieplok. Bet tikai acumirkli. Tad sāk skriet. Zile pa priekšu, Sniedze nopakaļis. Saliekušies, smagi elsdami, nekā nedomādami un nevērodami. Tikai mežu viņi redz. Un to klaja lauka strēmeli, kas viņu priekšā kļūst arvienu šaurāka, arvienu šaurāka.

Un tad kailie baltelkšņu krūmi un mazas piesnigušas eglītes šalc viņiem garām. Bet sniegs te piepūsts dziļš, vietām pāri ceļiem. Un viņi aizkusuši — no skrējiena pret kalnu un vēl vairāk no uztraukuma. Bet tagad nedrīkst aizkust. Tagad jāskrien, lai kaut vai dzīvība ietu laukā.

Viņiem maldīgi šķietas, ka krūmi vēl neaizslēpj viņus, ka viņu galvas vēl vienmēr redzamas pāri eglītēm un elkšņu krūmiem. Tāpēc viņi instinktīvi turas noliekušies, un tas viņus kausē vairāk nekā skrējiens.

Bet tad Zile piepeši apstājas un atskatās. Aiz viņiem viņnotais krūmājs. Ne muižas, ne parka, ne Daugavas krasta — it nekas no tā jau sen vairs nav redzams. Viņi stāv bieza, melna egļu meža malā. Augšā sārteni viz ugunsgrēka krāsotās debesis, bet apakšā no tām ir vēl tumšāks. Mežs šalc tumši un mierinoši.

— Nu, tagad viņi var mūs meklēt... — Zile saka pilnā balsī. — Līdz rītam mūsu pēdas desmit suņiem nesadzīs. Tagad var būt tā ap desmitiem. Ja arī tikai piecas verstis stundā noejam, rītu līdz sešiem — četrdesmit... — Viņš saķer Sniedzes roku un sirsnīgi sakrata. — Brāli, mēs savas dzīvības esam vinnējuši... — Stingru

roku viņš pašķir nosnigušos egļu zarus un iet. Sniedze viņam uz pēdam pakaļ.

Lielajā mežā sniega tikai plāna kārtiņa. Kājas viegli un klusi grimst sūnā. Iet viegli un tikami.

Pils pagrabā Vītols ieblakus logam uzmostas no kaut kāda trokšņa. Visu dienu grūtām un sarežģītām domām nomocījies, viņš ar pirmo nomidzi iegrimst nejaukos murgos. Bieži pa miegam ņurd un grozās uz aukstā kula.

Auksti. Viņš izmēģinās ar galvu un kājām saraukties zem īsā mētelīša. No virsas kļūst tā kā siltāk. Bet sāni salst. Nevar un nevar nogulēt. Jāgriežas atkal uz otriem.

Tā kā vējš velk no loga puses. Vītols skatās turpu, un viņam liekas, ka kaut kas nav tā, kā parasts. Un tad viņam piepeši ienāk prātā pa miegam vai nomodā dzirdētais troksnis. Viņš uzceļas un pieiet pie loga.

Ass vējš pa vaļējo caurumu aizķer viņa seju.

Viņš tūliņ saprot. Un atminas te dienā dzirdeto un novēroto. Mucīgi pieiet pie viņējās sienas un noliecies aptausta... Kā tad. Zīle ar Sniedzi ir projām.

Pirmajā acumirkli arī viņam uznāk kārdinājums. Bet to viņš tūliņ apspiež. Viņa senās domas un nodomi ņem virsroku. Viņš zina, kas viņam darāms.

Acumirkli vēlāk viņš dauza pie dzelzi apkaltām durvīm. Gulētāji uztrūkstas un ceļas kājās. Slimie sāk skaļāk vaidēt. Āra dzirdama sarga niknā balss.

— Atveriet! — Vītols kliedz pilnā kaklā. — Divi arestanti izbēguši.

Ārā nospraukst divi šāvieni. Brīdi vēlāk dzirdams skrejošu cilvēku troksnis, plinšu klaudzoņa un piešu tarkšēšana. Durvis atsprāgst. Draguni sabrūk iekšā. Lādēšanās, lamāšanās — elles troksnis...

Vītolu aizsauc uz kanceleju.

Tas ir viņa karjeras sākums. Pagrabā viņš vairāk neatgriežas.

11

Laiks ir nomācies un vējains. Zili melna piesmadzējusi debess pamale guļ riņķī apkārt kā cietuma valnis.

Kā liekas, zeme pamazām pierod pie tā sloga, kas viņai uzgūlies. Ceļi kļūst braucēju un gājeju dzīvāki. Dzīvi un cilveku nav tik viegli noslāpet. Tā arī no akmens apakšas zāle baliem asniem lien laukā un mēģina vēl zaļot.

Brauc tukšā, brauc vezumiem. Iet ar paunām mugurā un spieķiem rokā. Šur un tur dzird jau atkal skaņas valodas un smieklus.

Pēdējās pagastiā nodedzina aizbēgušā Ziles mājas. Tad vairāk ne. Tomēr kaut kur tālumā gandrīz katru nakti redz ugunsgrēka blāzmu. Bet tas vairs tā nebiedē un neuztrauc kā pirmā laikā. Cilvēks pierod pie visa. Un, kas tālāk, gar to viņam nav daļas. Viņš domā tikai par sevi un savu setu.

Pie muižkunga nama un soda ekspedīcijas nodaļas kancelejas durvīm no rīta līdz vakara krēslai salst ļaužu pūlis. Daudzi izstāvas trīs dienas, panes dragunu zobošanos un visādu apsmieklus, līdz kamēr tiek klat. Un tomēr kanceleja nekad nav bez sveša cilvēka.

Jon Hammers pats tikai retos svarīgākos gadījumos iznāk no

savam istabām. Kancelejā pārmaiņus strādā viņa palīgi un Karlsons. Laimīgs sajūtas tas, kam izgadās piekļūt pie jaunā, laipna Pavēla Nikolajeviča. Otrais, druknais, nav labāks kā pats rotmistrs. Un pie tam reti kad skaidrā prātā. Tad viņš jau no durvīm ienācējam kliedz pretī, un tas aiziet vēl vairāk salauzts, nekā atnāca.

Visbiežāk nāk tēvi un mātes lūgt par saviem arestētiem dēliem. No agra rīta līdz vakara krēslai salst muižkunga durvju priekšā un stāsta cits citam savas bēdas.

Tikai par sevi un savām bēdām. Tas katram liekas tas svarīgākais un vienīgais. Ko cits par sevi stāsta, to nevēro. Paloka galvu, noņurd ko, it kā klausītos, bet domā tikai savu. Un traucas savu stāstīt.

Iekšā, pie kungiem, ikviens nopūlas savējo taisnot kā varēdams un mācēdams. No sākuma kungi klausās uzmanīgi un liek Karlsonam atzīmēt visu dzirdēto. Bet drīz apķer, ka melots tiek bez žēlastības. Viņiem liekas, ka nevainīga te nav neviena. Viņi pārtrauc pusvārdā un dzen laukā, žēlošanās un asaru apnikuši.

— Es gribētu zināt, — druknais oficiēris ar riebumu saka, — vai visā šajā tautā atradīsies jele viens godīgs cilvēks, kas runātu patiesību. Vai jūsu optimisms, Pāvel Nikolajevič, arī nesāk šķobīties?

Pāvels Nikolajevičs sēd drūmi, galvu rokās atspiedis.

— Nesaprotu, uz kuru pusi te kaut kādam optimismam vieta... — viņš mīklaini atbild. Paceļas un iziet klauzošiem soļiem. Viņam apnicis un apriebies līdz kaklam.

Viņa īgnums it kā palīdz arī druknajam.

— Diezgan! Marš, laukā! — viņš uzbrēc un uzsit ar dūri uz galda. Apradis, vienaldzīgs zaldāts izstumj pa durvīm raudošu, salīkušu veceni. — Neviena vairāk nelaist. Lai iet mājās visi. Neviena negribu redzēt!

Pūlis lēnām izklīst. Cits citam savu nelaimi sūdzēdami, virzās uz lielceļa pusi. Kā baram atklīduši nokusuši lopi velkas pa to.

Bet uz mājām ne. Kā viņi ar savu nelaimi lai norimstas tukšajās mājās. Lielākā daļa nogriežas uz pagastnamu. Bet tur jau citi priekšā.

Skrīveris Vilde sēd priekšniecības krēslā — atgāzies, rokas bikšu

kabatās sabāzis. Resna jaunzelta pulksteņķēde krūtim pāri, no vienas augškabatas līdz otrai.

— Ko jūs pie manis nākat, — viņš runā laipni un sērīgi, lai gan acis smaida vien, ar patiku un baudu lūdzēju pūlī noraudzīdamies. — Ko tad es varu. Jūs zināt, es esmu netaisns pret nemantīgajiem un bezzemniekiem. Es nekur nederu. Mani vajag padzīt, mani vajag tautas tiesai nodot. Nošaut mani vajag.

Uzmanīgi viņš pasniedzas un nodrupina pelnus no cigara gala.

— Mēs, kungs, nekad neesam ļauna vārda par jums teikuši, — no pūļa atskan nospiesta, raudulīga balss.

— Jūs vienmēr esat bijuši laipni un izpalīdzīgi... — cits mēģina piekļūt no otras puses.

— Jā? Tas ir ļoti patīkami dzirdēt. Bet līdzēt es jums, ļautiņi, nevaru. It—ne—kā. Tagad vara citu kungu rokās. Es esmu pagasta skrīveris un vairāk nekas. Es neviena nevaru ne tiesāt, ne apžēlot.

— Ko nu, kungs. Ja tikai jūs gribētu.

— Nu, teiksim, kāpēc es arī lai gribētu? Tāpēc, ka jus mani izbalsojāt? Tāpēc, ka man veselu menesi ka sunim bij jāslapstās?

Viņu pārtrauc. Madama, uzcirtusies kā vienmēr, degunu uzmetusi, paver dibenējās durvis.

— Lūdzu, nāc nu pusdienā.

— Tūlīt. — Vilde uzceļas. — Lūdzu, pasaki ziņnesim, lai iejūdz zirgu. Mani aicina piē fon Hammera kunga. Es tūliņ braukšu.

Pūlis mīņājas, acu no viņa nenovērsdamis.

— Kur mēs tad lai ejam?!

Vilde parausta plecus.

— Es domāju, labākais ir, ja neejat nekur. Tagad valda likums, un to jūs tā kā tā negrozīsiet. — Viņš pasper soli uz dibendurvju pusi. Apdomājas un atgriežas vēl. — Ko jūs nākat? Istabas piemīdāt, un tik tā labuma. Es esmu pagasta skrīveris. Tikai skrīveris un vairāk nekas. Ejiet taču pie pagastvecākā. Griezieties pie Liepiņa — kā tad, pie Liepiņa! Jūs zināt, viņš bauda tautas uzticību un ir vienbalssīgi ievēlēts. Ja tas jums nepalīdzēs, tad neviens.

Durvis aizcērtas. Pūlis tomēr vēl britiņu skatās uz tām, kā glābiņu gaidīdams.

Tikad pusversti no pagastnama iedrošinas runat — un' arī tad
tikad atskatīdamies un pusbalsī.

— Noladets. Izsmiet vēl, kur cilvēkam jau tā sirds pa kaklu kāpj
lauku.

— Nobarojies resns pagasta maizē. Kakls kā vēršam...

— Nu, lai nepriecājas par agru. Vēl nevar vis zināt, kā tas viss
beigsies.

— Ak mīļie! Ko nu vairs. Kādu beigu jūs vel gaidāt... Es jau
vienmēr sacīju: nebūs labi. Kā es tam savējam sacīju: neskrej tu,
neskrej, es saku, tiem dūlnajiem līdzī. Nē un nē, neklausīja. Te nu bij.
Tikām skrēja, kamēr pieskrēja ar'. Es labi teicu... Un ko tad arī
gribēja panākt. Ko tad vēl vajadzēja. Vai visiem nebij labi, un vai
nevarēja dzīvot?

— Ko nu tur runāt, traki un traki. Atsvabinātāji... Brīvības
izcīnītāji... Kad svārki mugurā un vēders pilns — kādas brīvības
tev vajadzīgs!

— Kad nu ir pilns... Bet ko tie, kam nava?

— Nu jā, tu jau arī no tiem pašiem? Tā tik' pielūko vien, ka neat-
rodies muižas pagrabos.

— Kam nava? Ko tu te muldi! Apģērbties un paēst varēja katrs,
kas vīžoja strādāt. Bet tā jau bij tā vaina, ka negribēja. Visi par
kungiem, to gribēja. Un dabūja ar'.

— Socialisti, mīļie, tie! Tikām mītiņoja, tikām kūdīja, kamēr pa-
taisīja trakus.

— Tie, kas tad cits. Tā jau mācītājs pagājušo vasaru teica. Ne-
klausiet, teica, vilkus, kas avju drēbēs pie jums nāk.

— Ak, nosist tik' visus! Šitās briesmas, šitās asaras, kas ta-
gad... Un kas vēl būs. Kas tikai vēl būs...

— Nu, nesakiet vēl... Ar organizāciju nav tik viegli tikt galā.
Visi meži pilni. Lai tikai nāks vasara — — —

— Ak tu ar saviem mežiem! Šie ko izdarīs. Skaidri kā bērni. Tikai
vēl lielāks posts tas būs. Klusiem kā pelēm tagad visiem vajadzētu
būt. Un kur kāds vēl ko mēģina — uzdot. Citādi miera nebūs. Jūs
redzēsiet, ka citādi nebūs... nebūs...

Podnieks, neomulīgs, sēd pie gara nolaistīta galda. Mugurā viņam veste un biezs adīls kamzolis. Kājās tie paši velteņa zābaki.

— Nu, ko jūs, mīļie ļaudis... Ko tad es varu! Ejiet uz muižu. Lūdziet Vildes kungu.

— Jūs varat, pagastvecākā kungs. Jūs ejat pie tiem kungiem — jele vienu vārdiņu iebilstiet. Par ko viņi manu Sprici tur tur? Simts liecinieku var apliecināt, ka viņš nekur nav bijis...

— Nu, pie monopola dauzīšanas viņš jau nu tā kā tā bijis. To tu neiestāstīsi. Bet mans Kārlis! Visu rudeni nogulēja gultā. Sakiet, ļautiņi, ko slimis cilvēks var. Par ko viņam jāsēd ar tiem, kas muižu dedzināja un uz zaldātiem šāva.

— Ak slimis! Un kas pagājušo vasaru ar Vimbu un Sniedzēm tās sarkanās flagas vilka baznīcas tornī un kapsētas bērzos. Pirmais socialistis un tad vēl — nevainīgs.

— Kaut tev mēle sakalstu — — —

Zetiņa stāv vaļējās durvīs, brūnu adītu lakatu pleciem uzmetusi, krūtis izgāzusi, pakausi pret stenderi atmetusi.

— Tā tik tā. Ēdieties nu cits cilu. Visi tādi paši — līdz pedejam. Nu skrien uz muižu, nu pie pagastvecākā, nu pie skrivera. Saskrejat, ko gribējāt. Nu šņaukājaties un mums piedurknes laizāt. Bet toreiz! Ak, kas tie bij par lieliem vīriem. Mutes visiem līdz ausīm. Brīvībnieki! Nu jums ir tā brīvība. Ēdiet nu tos plāceņus un daliet zemi. Daliet nu! Dalītāji!

— Ko nu jūs, kundzīt, vēl rājat. Vai tad nu bēdu un nelaiimes vēl nav diezgan. Labāk palūdziet jūs arī kungam, lai aizmet kādu vārdiņu muižā.

— Priekš jums, tādiem suņiem! Skrejiat pie sava Gailēna, tas jums tas glābējs. — Viņa pienāk un uzsit uz galda. — Es tev saku, nemēģini tu kādu te žēlot. Neviena paša! Lai per, kamēr lupatas lec gaisā. Tad zinās, kas ir pagastvecākais un kam ir jāklausa... Un nu taisieties. Istabas piebradā. Man te kalpone priekš jums vien jātur...

Un pūlis klist tālāk.

— Velns no meitieša, dzīvais velns...

Citi taisās iet vēl pie Meijera. Citi brauks pie krievu mācītāja

kaimiņu pagastā. Citi pie pašu mācītāja. Bet šodien nevar. Šodien ir sestdiena, un mācītājam rītu pirmais sprediķis.

Uz lielceļa divi vezumi pabrauc garām uz muižas pusi. Pirmajās ragavās trīs sasieti, līdz nemaņai piekauti arestanti. Otrajos starp trim zaldātiem sēd Vītols. Kāju malai pāri pārlicis, papirosu iekodis. Uzsvērti izaicinoši noskatās gājējos, viņa skatienos ļaudis liekas lasām: nu, jūs man arī esāt labie...

Tikai tad, kad ragavas nozudušas aiz līkuma, gājēji iedrošinās mutes atvērt.

— Palūk, Vītolienes dēls. Tas ir činā.

— Jā, ko tu tādām. Pats bij tas lielais blāvējs un darītājs, nu ar zaldātiem braukā apkārt. Kas tur tādām. Tas tev zin pēdējo.

— Abi ar māti. Tā jau bij pirmā rāvēja toreiz no pils. Nezin kādas zīda blūzes un apakšsvārkus pienesusies. Meita ejot, ka čaukst vien. Un vecene pārdienām uz muižu.

— Žurku zāles tādiem iegrūst, vairāk nekā.

— Un tu! Vai tu esi labāka? Ko tu nupat Podniekos par manu Kārli... Visu rudeni nabadziņš nogulēja. Nu atkal lai salst aukstā pagrabā. Vai tur nu vēl ir tiesa un taisnība pasaulē.

— Ko jūs ēdaties kā žurku mātītes savā starpā. Es saku, neviens te nav vainīgs. Tikai nolādētie socialisti. Ko tie abi Robežnieki — skolmeisters un tas, no Rīgas...

Pūlis iet pa ceļu, socialistus un Robežniekus lādēdams...

Svētdien baznīca pilna līdz pēdējai vietiņai. Abus pēdējos gadus nevienos svētkos tāds ļaužu pieplūdums nav redzēts.

Visās ejās un solu starpās sablīvējies kā mūris. Uz altari un kanceli tikai šaura šaura spraudziņa, kur mācītājam iziet. Katrs centies nostāties tuvāk, redzamākā vietā. Bet arī tie, kas dibenā, stiepj kaklus pēc iespējas garākus cerībā, ka arī viņus ieraudzīs. Ievēros, ka arī viņi ir ieradušies.

Bet mācītājs ir drūmi lepns un nemaz neskatās. Stāv, galvu grāmatā iedūris, un nevēro neviena. Liekas, viņam viena alga, vai tur ir kāds priekšā vai ne. Viņš izpilda savu no augšienes uzlikto pie-

nākumu, viņš stāv atkal uz stipras klints, un gar šo vēja svaidamo pūli viņam nav daļas. Un, kad viņš paceļ galvu, tad viņa skatiens atduras kaut kur griestos pāri ērgelnieka plikajam pakausim.

Man pieder tā atriebšana, es atmaksāšu, saka tas kungs... Kā akmeņi cietie, nežēlīgie vārdi birst pār grēcinieku galvām. Pusotras stundas no vietas viņiem jāklausās, kā viņi atkrituši no dieva un mēģinājuši sacellies pret viņa iecelto valdību. Kā viņi nicinājuši kungus un mācītājus un ka tāpēc viņus tagad smagi ķer dieva rīkste. Par svētību un žēlastību šī pārmācība. Kad grēcīgā miesa cieš, tad dvēselei vēl ir cerības iegūt kādu kaktiņu debesu valstībā, kur vienīgi valda piedošana un apžēlošana. Še nav ko cerēt uz glābiņa. Grēkots ir vairāk nekā Zodomā un Gomorā. Tā kunga bardzība nesaudzīgi izgāžas pāri visiem grēciniekiem, dumpiniekiem un socialistiem. Vienīgais ceļš — atzīt savus noziegumus, nenoslēpt neviena, kas sodu pelnījis, un nest savu krustu ar pacietību un lēnprātību... Mācītājs pasniedzas atpakaļ un tēlo tos laikus pirms šī trakā gada. Tad valdija dzišanās pēc mantas un augstām skolām, augstprātība, lepnība un greznība. Rīšana, plītēšana un visāda miesas kāriņa. Dieva vārds un viņa mācība bij apsmieklā likta. Avīzes un blēņu grāmatas izplatīja viltus mācības. Kalpu meitas nekaunējās staigāt zīda blūzēs kā pilsētas palaidnieces. Visi ubagi taisījās kungiem līdzī. Kungi un jaunkundzes vien — neviens vairs negribeja būt par strādnieku. Ne dienestmeiņas, ne kučiera vairs nevarēja dabūt. Viss bij slikti: ēdiens slikts, alga maza, kungi slikti. Balles un danči, koncerti un teatri, un visāda izprieca katru svētdienu, bet dieva nams stāvēja tukšs. Bezdievīgas lapiņas, zaimošanās par kungiem, mācītājiem un augsto valdīšanu. Nu pieballēja un sadancoja. Nu ir tie laiki, par kuriem svētos rakstos teikts: nu tie sacīs uz kalniem, kritiet uz numus, un uz pakalniem, aplājiet mūs...

Pusotras stundas no vietas kā krusa birst pār nabaga grēcinieku galvām. Šī sodīšana un rāšanās savādā izloksnē izliekas sevišķi satricinoša un svinīga. Neviena mierinājuma vārda mācītājam nav priekš šīs pasaules. Te notiekas tā kunga prāts. Tā kunga roka smagi guļ pār grēciniekiem, un neviens viņiem nevar līdzēt.

Pēc beigtas dievkalpošanas milzīgs ļaužu pūlis ielenc ģērbkambari.

Kaut vienu vārdu viņš lai aizmet pie kungiem. Sirmi veciši un saknupušas vecenītes slauka acis un taisās krist pie piedurknes, līdzko tikai cienīgtēvs parādīsies durvīs.

Bet viņš izmanās pa sāņu eju un iesēstas piebrauktās kamanās. Nobarotais melnis cērt sniega pikas uz visām pusēm. Mācītājs, kažoka apkakli augstu uzslējis, neskatās un neatņem neviena sveicinājuma. Liekas, viņam jābēg no šiem Zodomas ļaudīm, lai tā kunga zibeņi viņu nesamaitātu līdz ar pazudinātiem grēciniekiem.

Pirmdien ap pusdienas laiku viņš ierodas pils pagrabā.

Cietumnieki visi sacēlušies kājās, klusi un uztraukti. Pat slimie otrā istabā balstās pret sienām un pūlas aizturēt vaidus. Tikai pāris, vakar ievesto, guļ, mēteļiem aptinušies, un vaid, svaigu ievainojumu mocīti un aukstuma vēl neapraduši.

— Nu, — mācītāja balss ieagraujas kā pērkons zemajā, garaiņu un nelabas smakas pilnā telpā. — Nu jūs dabūjāt, ko kārojāt. Te nu jums ir tā brīvība, ko socialisti solīja. Te nu jūs guļat kā lopi un gaidāt, lai es jums palīdzu, lai es jūs laižu laukā. To es nevaru un negribu. Katram par saviem darbiem jāsaņem pienācīga alga. No tā kunga bardzības neviens neizbēgs. Lai piesargās, kas pats negribēs atzīties vai uzdot citus vainīgos. Tam sods būs divkārt bargāks. Lai sargās, kas nocietinās savu sirdi. Tam nebūs žēlastības arī viņā pasaulē. Kā mēslus tas kungs viņus saslaucīs ellē un iznīcinās neizdzēšamām ugunīm... Man ir ticis zināms, ka daudz vēl jūsu starpā ir spītīgu un apcietinātu grēcinieku. Man ir ticis zināms, ka nesen jūs esat ļāvuši izbēgt diviem lieliem slepkavām un buntavniekiem. Un valdīšana nevar dabūt zināt, kas viņiem palīdzējis pie šā kauna darba. Drebiet jūs, apcietinātās dvēseles! Sodība būs barga — še, un vēl vairāk tur, augšā. Neviens neizbēgs savam pelnītam sodam.

Seskādas kažoks viņam atsitas vaļā. Viņš ir uzbudināts un pārskaities un izskatās stipri līdzīgs fon Hammeram pagastnama sapulcē. Abi draguni pie durvīm saskatās un sasmīnas par šo luterāņu pastoru, pret kuru viņiem nav it nekādas cieņas.

— Atzīstieties man. Kas viņiem palīdzēja? Un kur viņi tagad ir?

— Vai jūs esat soda ekspedīcijas dienestā, mācītāja kungs? — viņu piepeši pārtrauc skarba balss dibenā.

Mācītājs acumirkli paliek kā sastulbis.

— Ko? Kas tur runā? Kas uzdrīkstas? Panāk priekšā, lai es varu redzēt.

— Es domāju, mēs tāpat viens otru labi redzam, mācītāja kungs, — Liepiņš rāmi atbild, ar plecu pret sienu atbalstījies. — Mazākais es jūs redzu visai labi. Pat jūsu kažokam cauri redzu. Ja jūs esat par spiegu piestājuši, tad ziniet taču savu vietu. Sēstieties ar draguniem ragavās tā kā Vītols un braukājiet pa pagastu uzrādīdami. Pastaigājiet pa mežu, varbūt jums izdodas saošņāt Zīles un Sniedzes pēdas.

— Muti ciet, tu elles prauls! — Mācītājs pavisam zaudējis pašsavaldīšanos.

— Nekliedz, mācītāj, te nav baznīca. Un ja tu domā mūs biedēt ar elles ugunīm un citām viņpasauls mocībām, tad tu esi pārskalījies. Labākas elles kā mūsu pagrabs nav arī tavos rakstos. Paej tur otrā istabā — nu, paej, palūko. Vai tev nav līdzī kads piliens, ar ko viņiem mēli apslapināt?

Mācītājs brīdi stāv bez valodas. Tumši sarkans, elpo smagi.

— Tu pazudusi dvēsele... Tu zaimotājs, dieva atmestais un nolādētais... — Un piepeši viņš abas rokas traģiski izslien gaisā. — Socialists!

— Nu būs diezgan to kumēdiņu, mācītāj. Pietaupi savu balsi nākamai svētdienai.

Mācītājs aplaiž apkārt miglainu, klīstošu skatienu. Tad lēnām apgriežas un māj draguniem.

— Uz kanceleju... Uz kanceleju...

Kancelejā viņam jāuzgaida. Tur ir tikai Pāvels Nikolajevičs un Karlsons. Dibenā pie rotmistra krievu mācītājs. Viņš saviebjas, izdzirdis par savu nemīlamo koleģi, par savu visnepatīkamāko konkurentu. Atsit kažoku vēl vairāk vaļā. Izvelk mutautiņu un slauka seju un kaklu. Vēsa rezedu smarša pieplūst piepīpotā, nekad nevēdināmā, karsti sakurinātā istabā.

Rotmistrs fon Hammers ir pieklājīgs, tomēr oficiāli atturīgs pret krievu mācītāju.

— Es jums nevaru nekā solīt, it nekā. Es izpildu to, kas man

uzdots. Es esmu tikai izpildītājs, ne nosacītājs. Ja es kur savas varas robežas esmu pārkāpis, jūs varat žēloties pie manas priekšniecības.

— Nav mans uzdevums jūsu darbību kontrolēt vai sūdzēties. Es griežos pie jums vienīgi kā pie cilvēka. Jūs taču neesat tikai ierēdnis, bet arī cilvēks. Un ar dzīvjiem cilvēkiem jums darīšanas. Cilvēkam cilvēku taču vienmēr vajadzētu saprast. Likumi nav domāti tikai mechaniskai izpildīšanai. Likuma izpildītāji ir priekš tā, lai vainīgi nesajustu varu kā varmācību. Bet kas te patlaban notiekas — — es neticu, ka tā var nomierināt vai labot. Visu tautu jūs tā kā tā neapšausiet un cietumos nesaslodzīsiet. Un tiem, kas paliek, naidis un atriebības domas iezīdīsies uz laiku laikiem. Muižniecība te nekad nevarēs justies droša.

— Esiet bez rūpēm un nešaubieties vēl par Krievijas spēku un valdības nesatricināmiem pamatiem. Mums būs līdzekļu diezgan pret šīs mežoņu tautas naidu un atriebības domām. Ja vajadzēs, mēs atradīsim Sibīrijā telpas arī kaut priekš visas šīs tautas... Atvainojiet, bet man tomēr drusku savāda liekas jūsu... pārāk sirsnīgā uzstāšanās priekš socialistiem, dedzinātājiem un laupītājiem.

Sīkais, sirmais, vaska dzeltenais vecītis novalkātā paltrakā, mierīgi paskatās caur melnā rāmī kaltām brillēm rolmistram taisni acīs.

— Citiem vārdiem, jūs gribētu teikt, ka es simpatizēju socialistiem, dedzinātājiem un laupītājiem. Tāds apvainojums mani nemaz neaizķer, tāpēc ka viņš bez tā mazākā pamata. Arī socialisti, dedzinātāji un laupītāji, pēc manām domām, ir cilvēki, arī viņiem tiesības uz taisnīgu izmeklēšanu un cilvēcīgu tiesu. Mūsu pestītājs pat pie krusta vēl apžēloja slepkavu. Es neredzu, kas mums devis tiesības būt gudrākiem par viņu. Nu, protams, es negribu teikt, ka mums jāatgriežas pie viņa melodes. Priekš tā mēs esam parāk... kulturali. Bet es gribētu lūgt kaut arī tikai vairāk šķirt vainīgos no nevainīgiem un pie tā sauktajiem vainīgajiem neizlietot viduslaiku līdzekļus... Kad es te pirmiņ nācu, uz pagrabu aizvilka pusaklu, gadu septiņdesmit vecu vecīti. Dzirdēju, tas esot no cietuma izbēgušā socialistu komitejas priekšnieka tēvs. Es esmu lasījis, ka tēvu grēki tiek piemeklēti pie bērniem. Bet pirmo reizi es redzu, ka par pieau-

gušo dēlu grēkiem tiek sodīti viņu septiņdesmit gadu vecie tēvi. Un uz ceļa man pabrauca garām ragavas. Tur iekšā bij viens... es viņu nevarēju pazīt — arī ja viņš bijis no manas draudzes ļaudīm. Viņam vairs nebij cilvēka izskata. Viņš jau bij tiesāts, pirms viņa vaina izmeklēta un spriedums taisīts...

Fon Hammers ir uzcēlies kājās.

— Ar visu augsto cieņu pret jūsu amatu un jūsu sirmajiem matiem es tomēr nevaru nenorādīt, ka jūs aizmirstat savu kompetenci un viņas robežas. Par savu darbību es atbildu vienīgi savai priekšniecībai, nevienam citam. Jūs varat sūdzēt, ja gribat.

Arī mācītājs ir piecēlies kājās.

— Sliktu pakalpojumu jūs izdarāt tiem, kuru intereses domājaties aizstāvam. Vai tā ir vietējā muižniecība, vai krievu valsts, viena alga. Par latviešiem raksta kāds, kas labi pazīst viņu vēsturi. Par Merķeli viņu sauc... Bet viena alga. Tas jau arī laikam nepieder pie lietas. Tikai to es vēl gribu teikt. Vēsture nestāv uz vietas, un viņas ceļus mēs nepārredzam. Visiem mums vajadzētu tā dzīvot un rīkoties, ka mūsu bērniem lai nenāktos atbildēt par mūsu darbiem. Tā allaž ir briesmīga atbildība, kas nāk pēc gadiem... Dzīvojiet sveiki, fon Hammera kungs.

Gurdenām, smagos zemnieka zābakos un galošās tērptām kājām viņš iet laukā.

Tas otrais, priekšstabā, viņu pamanījis, paceļas no krēsla un pa otru malu galdam iet viņam pretī. Lai nebūtu jāsatiekas, lai tikai ar galvas palocījumu sasveicinātos un paietu garām...

Stundas divas vēlāk Liepiņu aizved uz kanceleju...

Piepīpotai, piesmakušai istabai savādāks, kā svinīgāks izskats. Krēsli šajā pusē taisnā rindā noslieti. Papīra žūkšņi noņemti no galda un sasviesti blāķī uz krēsla pie loga. Karlsons galda galā garos svārkus aizpogājis līdz kaklam.

Liepiņš apskatās. Ko tā svinība nozīmē?

Visi trīs oficiēri sēd viņā pusē galdam. Drukmais rotmistram labajā, Pāvels Nikolajevičs kreisajā pusē. Drukmais izskatās sevišķi sapīcis un ļauns. Pāvels Nikolajevičs acu nepaceļ uz augšu.

Rotmistrs sāk nopratināt.

— Liepiņš — jā? Deviņpadsmit gadu vecs? Rīcības komitejas sekretars un apsardzības pulciņa dalībnieks?

Uz visu to Liepiņš var atbildēt tikai apstiprinoši. Viss tas sen zināms un pierādīts. Liegties nebūtu nekādas jēgas. Bet kāpēc viņam to visu vēl prasa? Viņš atbild laiski, ne druskas neuztraukdamies un nevairīdamies.

— Kas līdz ar jums piedalījās pie žandarma atbrūņošanas stacijā?

— To es nevaru teikt!

— Nevarat vai negribat?

— Nevaru un negribu. — Viņu uzrunā ar jūs. Kāpēc šodien tāda nepiedzīvota korektība?

— Ko jūs velti liedzaties? Pie Vītola tika atrasts žandarma zobens. Viņš pats atzinas.

— Tā ir viņa darīšana.

— Un muižkungu Brensonu kas arestēja?

— Jūs velti man prasāt. Es nekā neteikšu.

— Tā, tā. Labi. Jums ir raksturs, jaunais cilvēks... — Bet tad rotmistra pacietībai ir beigas. Viņš kļūst atkal sarkans un nervozs. Aizmirstas arī pieklājīgais tonis. — Nelga! Tu iedrošinājies apvainot mācītāju!

— Es nezināju, ka viņš soda ekspedīcijas dienestā.

— Muti turēt! — Fon Hammers it kā iedziļinās kādā aprakstītā lapā. Redzams, tādēļ, lai slēptu svinīgai situācijai nepieskanīgo uzbudinājumu.

Liepiņš ar vieglu ironiju noskatās nervozajā priekšniecībā. Druktais oficiēris velk sirdīgi dūmus no papiroša.

Bet rotmistrs ir savaldījies. Paceļ atkal galvu un ar divkāršu stingrību noskatās noziedzniekā.

— Tu esi socialistis? Tu pieder pie organizācijas? Neliedzies, mums viss zināms.

— Šoreiz jūs ziņas ir pareizas. Es esmu.

Brītiņu klusums. Skrapstošu spalvu Karlsons kaut ko raksta. Pāvels Nikolajevičs paceļ galvu un skumji paskatās.

— Tev zināmi visi, kas pieder pie organizācijas. Tu vari ievērojamā mērā mīkstināt savu likteni — —

— Tās ir veltas valodas. Vītola karjera mani nevilina. Es neka neteikšu.

Fon Hammers noliec un atkal paceļ galvu. Izliekas skatāmieš taisni Liepiņā, bet patiesībā skatās garām, kaut kur sienā.

— Pēc pusstundas tu tiks nošauts...

Acumirkli savāds klusums. Visiem skaidrs, ka Liepiņš vēl ko teiks. Nekā neiespēs viņu pārtraukt. Un visiem tā kā bail no šī nāvei nolemtā balss. Acumirkli izliekas stundas garš.

Pāvels Nikolajevičs paceļ galvu un žigli nodur atkal. Tas neprātīgais jauneklis smaida savu neizturamo ironisko smaidu.

— Tik vien jūs varējāt izgudrot, — viņš rāmi saka. — Priekš manis tas nav nekas jauns. Es jau sen esmu gatavs.

— Tev vēl ir kāda vēlēšanās?

— No jums? Ko tad jūs vēl varētu dot?

— Izvest!

Draguni ņem viņu vidū. Pie durvīm viņš vēl atgriežas.

— Sliktu pakalpojumu jūs izdarāt saviem cilts brāļiem. Dārgi viņiem nāksies samaksāt par mūsu dzīvībām. Ja viņiem ne, tad viņu bērniem vai bērnu bērniem...

— Izvest! — fon Hammers brēc.

Liepiņš sēd mazā, dragunu pārpildītā, piepīpotā, pārkurinātā istabā. Viņam vaļīga vieta uz sola. Bet viņš tomēr mana, ka tiek cieši uzmanīts no visām pusēm. Viņam karsti un elpot grūti.

— Biedri, — viņš gaišu balsi prasa, — vai nevarat aizdot man kādu papirosu?

Piecas sešas rokas viņam pastiepas pretī.

Viņš pīpo un skatās sava paša izpūstos dūmos. Papriekšu veļas kamoliņos un liecas gredzenos. Veidojas pievilcīgās, fantastiskās formas, tad palēnām izklīst un nozūd zili tvaikainā gaisā. Sīki zili putekļi laidelējas gaisā. Vairāk nekā...

Pēc desmit minūtēm jau viņu ved. Astoņi zaldāti ar bajonetēm plinšu galos. Drukmais oficiēris iet nopakaļ sabozies, rokas kažociņa kabatās sabāzis, galvu uzceltā apkaklē ierāvis.

Laiks atmetas mīkstāks. Līņāt nelīņā, un miglas nav. Tikai kājas slīd glumā sniegā, un istabas siltums neizviedās no miesas.

Pretim brauc vecīte platās ragavās. No nācējiem nogriež zirgu paša grāvmalī un pagaida, līdz paiet garām. Saprot tūliņ, uz kurieni ved to svešo, siko, glīto jaunekli. Un kad tas kā atsveicinādamies pamet ar galvu, viņai acis pieskrien asaru pilnas.

— Dēliņ... — viņa čukst, atpakaļ skatīdamās. — Dēliņ...

Un neattopas nekā cita.

— Māte? — viens zaldāts ieminas, kad klusu un nesteigdamies gabaliņu pagājuši.

— Mana ne. Par laimi man viņas jau sen vairs nav. Bet māte katrā ziņā. Tīri brīnums, cik daudz tās mātes pasaulē. Te un tur, no kurienes jūs. Jā, un dēli. Citus šauj, un citi tie šāvēji... — Uz vienu, uz otru pusi viņš paskatās uz saviem vedējiem. Bet tie iet nodurtām acīm un neskatās viņā. — Kā jums, biedri, ap sirdi?

— Nesarunāties! — oficiēris negribīgi apsauc. Bet neviens viņam nepiegriež vērības.

— Vai mēs aiz savas patikas... — zems, pasesns zaldāts kā atvainodamies atsaka. — Mums pavēl — un jādara.

— Apnicis ar jums te, — kāds cits īgni saka. — Velns lai zin, kas jūs te esat par ļaudīm un ko jūs gribat. Kā suņi ēdaties cits citu.

— Te un visur, — Liepiņš runā un aizpīpo jaunu papirosu. — Tā mēs visur vēl ēdam cits citu. Līdz kamēr kungi aped mūs visus. Vēl nav pienācis laiks. Bet drīz pienāks. Neaizmirstiet to, biedri. Tad mēs tā nevedīsim cits citu. Tad mēs, tiesājamie, tiesāsim savus tiesātājus...

Viņi nogriežas no lielceļa lejā. Pāriet šauro lauka stremeli un aizsalušo upīti. Viņējā, krūmainā piekrastē tur divi pusauga vītoli. Pirmais no tiem gluži klajā. Liepiņš saprot. Pie tā...

Viņu piesien pie vītola. Jaunu kaņepāju virvi aplin viņam sešas reizes apkārt. Viņš skaidri mana — tā saudzīgi un mīksti, lai nedarītu viņam sāpes. Viņš pasmaida: it kā tam tagad būtu kāda nozīme!... Sējēji nervozi steidzas drīzāk tikt galā ar nepatīkamo uzdevumu. Viņu steidzīgās, neveiklās rokas saduras un traucē cita citu. Viņi vairās skatīties sienamā un cits citā.

Liepiņš skatās ceļam pāri, kalnā augšām — tālāk līdz ceļa ataugai, no kuras tikai sprogainās galotnes redzamas. Divas vārnas

izceļas un nolaižas. Nolaižas un izceļas atkal. Tagad ilgaku lūktu
būs mīksts...

Viņš atlopa tikai tad, kad atskan komanda.

Druknaiss oficiers gandrīz muguru viņam pagriezis. Nervozs un
steidzīgs, kā kad garš un smags darbs būtu sākumā. Balss viņam
svešāda — laikam aiz uzslīetās kažoka apkakles.

Zaldāti rindā stāv aiz upes, desmit soļu atstatu. Bet Liepiņam
liekas, ka bajonētu asie zari sniecas līdz pat sejai un skar viņa acu
ābolus. Uz acumirkli viņam jāsamiedz acis. Tikai pēc otrā komandas
sauciena viņš saraujas, atmet galvu tā, ka pakausis atsitas pret koka
stumbru, un paspēj vēl izkliedēt:

— Lai dzīvo revolūcija un socialisms!

Smagi nokrakst zolve. No vītola atlec dažas sīkas skaidas. Zils
smirdošs mākonis uz brīdi aizplīvuro piesieto. Kad paklīst, tad Lie-
piņš stāv, virvēs uz leju nosvēries, saliektiem ceļgaliem un uz priekšu
saļumušu galvu. No pieres plūst divas sarkanās straumes un aiz-
krāso seju, tā ka tā nav ne saskatāma, ne pazīstama. Un patlaban
no piedurknēm pa rokām un no drēbju ielokiem lejāk asinis sāk
pilēt steidzīgām lāsēm un līt sīkām, lēnām strūkliņām...

Mācītājs pa ceļam iegriežas vēl kādās mājās. Dzirdējis, tur zirgs
pārdodams. Viņam otrs vajadzīgs. Vienu buntavnieki aizbraukuši
līdz ar visu aizjūgu. Tagad viņam vairāk nav kā šīs lielās, pāra pa-
jūgam domātās kamānas, tās mazās, kur tikai vienam sēdētājam
telpas, un vecā kulba, kurā cienmāte nemaz iekšā nesēstas...

Pēc īsa brīža viņš atkal izbrauc no tām mājām — saīdzis, sa-
skaities.

— Jāni, brauc ātrāk... — viņš uzsauc, ar roku kučierim mugurā
pagrūzdams. Tas ar ādas grožiem pielaiž melnim pie spīdīgajiem
sāniem. Mācītājam vējš sāk svilpt gar kažoka apkakli.

— Ko tu saki, Jāni, vai tā nav bezkaunība? — viņš pēc brīža
ierunājas atkal. — Simtu divdesmit rubļu par tādu kaķi! Divpadsmit
gadu vecs.

Kučierim, kurš pats šo veikalu ievadījis, tas nav pa prātam.

— Kur nu divpadsmit — deviņi. Es pats toreiz te dzīvoju. Pieci
gadi te nodzīvoju, divi Akmens krogā — —

— Nemuldi blēņas! Es laikam zirgam zobus nepazīstu. Ja vairak ne, tad divpadsmit — —

Kaut kur aiz muguras nokrakst zalve.

— Piespicē, piespicē... — Mācītājs atkal piebiksta kučierim mugurā.

Vējš svelpj gar karakula apkakli.

— Jāni, tu nedzirdēji? Tā kā šāva...

— Kā nu nedzirdēs. Atkal kādu aizvadija uz viņu pasauli. Tagad jau ar cilvēkiem — kā ar malku...

— Viss dieva rokā, Jāni. Viss dieva rokā... — Svēti-bēdīgi viņš sakniebj lūpas. — Kas tas ir, ka tu šodien nevari pabraukt?

Netālu no mācītājmuižas alejas gala kāds gājējs viņiem kūņojas priekšā. Kad piebrauc tuvāk, mācītājs pazīst. Skolotājs. Jānis Robežnieks. Rokas kažoka piedurknēs pamīšus sabāzis, pagriež muguru uz to pusi.

Jānis Robežnieks noņem cepuri un zemu paklanās mācītāja mugurai. Un sajūtas visai nelaimīgs, kad tas neredz un neatņem sveicinājumu.

Pukstošu sirdi viņš iet visu ceļu. Viņš ir paziņots un noprot, ka par niekiem tas nav. Viņa smadzenes strādā kā dzirnavas. Viņš apsver visu, kas viņam par labu un kas par ļaunu. Bet gala iznākums allaž tāds, ka pārsvars ļaunajā pusē. Auksti šermuļi skrien viņam pār kauliem. Kas būs, kas nebūs...

Kādreiz viņš ir gājis taisni, pa parādes durvīm. Tagad tas viņam nenāk prātā. Viņš iet apkārt, uz gala durvīm. Ap kūts stūri izskrien resni nobarots mācītāja mopsis un, nikni riedams, atņirgliem zobiem krīt pie stilbiem. Viņam bail un dusmas, bet viņš nedrīkst ne ar kāju spert, ne ar sniega piku sviest. Rāda mīlīgu seju un laipni labina trekno, neglīto kustomi. Tikai dēļu piebūvē ticis un durvis aizrāvis, viņš klusu nolādas caur zobiem.

Viņš sēd uz nosarmojuša sola šķirbainā būdā un gaida. Klusiņām pieklabina ar durvīs iestiprināto riņķi un gaida atkal. Pieklabina vēlreiz un pēc brīža izdzirst saucienu aiz durvīm, ka mācītājs aizņemts un jāuzgaida.

To viņš nezina, ka Meijers ir priekšā pie mācītāja un ka arī pat viņu tur tiek runāts.

Tikai kad Meijers ir aizgājis pa parādes durvīm, viņu ielaiž. Nosalušu, saīgušu un nervozu no ilgās gaidīšanas un smagām domām.

Viņš tikko vairs pazīst mācītāju. Tik pašapzinīgs un lepns tas tagad. Roku nesniedz, tikai ar galvu pamet.

— Ko jūs teiksiet, Robežniek? — mācītājs vēsi prasa, kad viņš nosēdies.

— Jūs... Jūs mani bijāt ziņojuši, mācītāja kungs.

— Ach tā! Jā. Man vajadzēja dažas ziņas no jums. — Viņš parakņājas papīros un sameklē lapu ar dažām sīkām atzīmēm. Ilgi lasa, līdz uziet Robežnieka vārdu. Viņš sēd pie rakstāmgalda, skolotājam sānus pagriezis. — Kā tagad jums skolā iet ar ticības mācību?

— Mēs mācāmies, mācītāja kungs.

— Visi?

— Bez izņēmuma, mācītāja kungs.

— Un nav neviena, kas izrāda pretestības garu vai liedzas?

— Neviena paša, mācītāja kungs.

— Hm... Tas ir... tas ir drusku savādi. Cik tad sen, ka plēsa grāmatas kopā un svieda pa logiem laukā. Un ko vecāki? Ar mieru?

— Visi, mācītāja kungs.

— Hm... Tas ir... Ar ko jūs, Robežniek, izskaidrojat tādu pārmaiņu?

— Es domāju... Tagad jau vispār tāda pārmaiņa. Es domāju... es arī savu daļu esmu strādājis...

— Jūs?... — Mācītājs pazibsnī acīm uz skolotāja pusi. — Hm... Cik tālu jūs esat ar bībelstāstiem?

— Ar bībelstāstiem... Līdz Bileamam...

— Hm... Un ar katķismu?

— Otrais ticības loceklis uzdots.

Mācītājs kaut ko atzīmē. Rūpīgi noslauka spalvu suseklītī un ieslien rozā stikla glāzē.

— Tas ir maz. Gribu jūs darīt uzmanīgus, ka es prasu vairāk. Nu pietiek slinkots, grāmatu plēsts un dieva vārda zaimots. Kas ar labu neklausa, pie tā es lietošu asu rīksti... Aizjaunnedēļ es domāju

braukt pie jums uz reviziju. Līdz kamēr es sākšu iesvētišanas mācību, netīk apbraukt visas skolas.

— Lūdzu, mācītāja kungs.

— Bet kā tas ir... — Mācītājs pagriežas taisnāk pretī. Un izdzirdis, ka balsī dzirdama tā kā nedrošība, saņemtas pēkšņi un runā ar uzsvētu bardzību. — Vai es varu palaisties, ka jūs skolā nenoietiet kaut kas... Vai jums visi bērni godīgi?

— Par saviem es galvoju. Kāpēc jūs domājat, mācītāja kungs?

— Es zinu, kāpēc es domāju... Jūs tak esat dzirdējuši, kā Ozoliešu mācītājam — --?

Jānis, protams, ir dzirdējis, ka Ozoliešu mācītājam revizijā piesprausts uz muguras no papīra izgriezts ēzelis. Bet viņš rāda nevainīgu seju.

— Nekā neesmu dzirdējis.

Mācītājs to nespēj atstāstīt.

— Par mīkstu, par mīkstu tā valdīšana rīkojas. Pie šitiem apcietinātiem grēciniekiem jālieto daudz asāka pātāga... Es jūs, Robežniek, gan cita pēc biju ziņojis. Bet te nupat bij Meijera kungs, mēs ar viņu pārrunājām. Es neesmu aizmirsis, ka jūs toreiz man neliedzāt naktsmāju. Par jums man pienes dažādas ziņas. Bet es vēl gribu nogaidīt. Es gribu redzēt, kā jūs uzvedīsieties.

Viņš pamet ar galvu un pagriež muguru. Audience ir beigusies.

Bet Jānis Robežnieks mīņājas un groza cepuri rokās.

— Mācītāja kungs... — Viņam asaras acīs. — Mācītāja kungs! Uz mani jūs varat palaisties, to es jums solu...

Atkal strups galvas mājiens. Viņš ir atlaists.

Pa tām pašām gala durvīm, caur šķirbaino piebūvīti Jānis Robežnieks iziet pagalmā. Labi, ka tā nolādētā suņa te nav. Viņš manās garām kūtim un sniegā ieputinātam ceriņu pudurim. Nupat jau būs alejā. Bet te ierejas piepeši, un no pusgraudnieku mājas skrien atkal, ka sniegs vien put. Ārkārtīgi noskaidri, atņirgtiem zobiem, sarauktu purnu, aizsiekalājies krīt pie pašiem stilbiem. Spert nedrīkst, ar sniega bumbu sviest arī ne. Viņš smaida un labina kā mācēdams un mēģina visu to uzbrukumu izvērst pa jokam. Bet suns nav pielabināms. Līdz pus alejai aizvada viņu, līdz apkūst un, sniega aizrijies, sprauslādams

paliek stavam. Bet pusgraudnieku mājas galā stāv trīs draguni ar divam macitājmuižas meitām un ņirgādamies noskatās pakaļ.

Jānis Robežnieks aiziet vēl smagāku sirdi, nekā atnāca. Es gribu redzēt, kā jūs uzvedīsieties... Tad palūk kāds! Nebūtu tonakt pašlēpis, varbūt vārnas tagad tavus kaulus knābātu. Tā ir tā pateicība.

Un atkal — kā tagad katru dienu un katru stundu, viņš apsver to ļauno, kas viņam draud, un to labo, uz ko viņš varētu atsaukties. Smagi, nepanesami smagi. Un kad tas viss reiz beigsies...

Daudz kāju nomīņāta sliede pār šauro lauka strēmeli uz upi pievelk viņa uzmanību. Viņš paskatās uz vītola viņā pusē, un tas viņu nezina kāpēc, ieinteresē. Viņš nogriežas turpu.

Noliecas, satrūkstas un atstiepjais taisns kā stīga. Asinis... Liela peļķe sabrūnojušu, sabiezējušu, sasalušas zemes neuzsūktu asiņu. Un riņķī apkārt sniegs asiņu lāsēm biezi noraibots...

Nolādēti! Atkal vienu noslepkavojuši... Turpat aiz saskrāmbātā vītola zeme aprakņāta. No sasalušām pikām tāda kā kopiņa uzņemta. Kaut kas jau paspējis to nokaisīt ziemciešu lapām un zaļiem stāpekļiem. Un maiglitē piesprausts tur papīriņš.

Jānis Robežnieks noliecas un lasa ar zīmuli uzrakstīto:

— Slava kritušiem varoņiem! Lāsts slepkavām!

Jā... Viņam tā, ka cepure būtu jānoņem un jāsaliek rokas.

Bet tad viņu pārņem bailes, un tramīgi viņš manās atpakaļ upei pāri. Un kā no šejienes vēl atskatās, tā ierauga vītola galotnē ievilkto mazu sarkanu karodziņu.

— Nolādētie!... — viņam instinktīvi izsprūk. Viņš bikli paskatās uz vienu, otru pusi ceļam un manās projām, it kā kad sniegs zem kājām degtu. Būtu taču reis miļējušies. Ko ar to vēl domā panākt...

Mājā viņš aizver cieši guļamistabas durvis. Tur sieva ar mazo bērnu un kalpone. Tur mūžam vēkš, plikšina ūdeņiem un čaukstina visādām drēbītēm. Tur ir sekla, pelēka, apnicīga ikdiena un sasmacis gaiss. Īgni apdullis, viņš rītiem no turienes nāk laukā.

Viņš apstājas viesistabā ar sarkanajām plīša mēbelēm un Klevera saulrietu zeltotā rāmī pie sienas. Te ir tīri un labi. Vēl labāk rakstāmistabā. Silts un tīrs. Grāmatas kārtīgi saliktas plauktā. Kušete ar gludo strīpaino pārvelku pie krāsns. Uz rakstāmgalda spīd melna

marmora tintes trauki ar zeltotiem vāciņiem. Ādu pārvilkta kresla tik ērtā sēdēšana...

Janis Robežnieks sēd, un viņam atkal ir mierīgi un labi. Te viņa vieta un darbs. Ne par ko — ne par ko viņš neatdos šo savu kluso iedzīvi pret nezin kādām neprātīgām fantazijām un murgiem. Varējis izdzēst no savas pagātnes visu to neprātīgo, velto un bērnišķīgo. Un no tagadnes tās asiņainās ainas, slepenos draudus un mūžīgo nemieru...

Bet lai kā! Ar labu viņš neatdos. Līdz pēdējam viņš cīnīsies. Ar visiem pazemojumiem un apsmieklu — tomēr izpirks savu dzīvību. Viņa ir to vērtā. Viņa — vienīgā!

*P*odnieks brauc no amata darīšanam mājās.

Zemajā kulbiņā sēdēšana neērta. Viņš turas sakņupis, pašaustā kažokā savilcies, pinkaino aitādas apkakli uzslējies. Velteņiem autās kājas vel lupatsedzenē ietītas. Laiks atkal atmeties auksts. Ceļi ir denu sniegu aizvilkti. Slieces smagi rūc, pa dziļi izbrauktām sliedēm gāzelēdamās. Zirdziņš velkas cik dzīvs. Auklas pavada vaļīgi pludurējas gar aizlūzušo, notīto loku. Pieciem mezglēm sasietā sedulkas siksna atraisījusies no ilks. Sakas velkas zirgam zem krūtīm, un tas reižu reizēm nikni met galvu augšām. Bet braucējam slinkums izkāpt un savilkt, kā pienākas. Rokas drusku salst. Kājas drusku salst. No sāniem velk nepatīkams ziemeļrīta vējš. Netīkas kustēties.

Pagalam noguris un apnicis. Nevienu dienu miera nav. Pagastnams allaž ļaužu pilns. Nāk visādi nokavējušies maksātāji, pasu pie rakstītāji un sūdzētāji. Un lūdzēji — lūdzeji bez gala. Ko viņš var darīt? Vai viņam kāda vara? Vilde visvairāk rīkojas uz savu galvu. Pretim runāt jau nekā nedrīkst. Viņam labas attiecības ar kungiem muižā. Kā zēnu, kā nelgu viņu pašu dīda.

Nupat nesaprotamā kārtā nozudušas iz skapja divdesmit piecas

pasu blankas. Neviens nevar saprast, kā tas varēja notikties. Vilde tur Gobu aizdomās un jau izstāstījis kungiem. Podniekam uzdots izzināt, vai tas nestāv sakaros ar socialistiem un meža brāļiem. Kā viņš lai izzin? Ko viņš var izzināt? Vai viņš kāds spiegs, ka viņam jaložņā pakaļ saviem palīgiem? Apnicis līdz nāvei! Ja varējis, šodien pat viņš mestu visu amatu kaklā.

Katru dienu viņam jāierodas muižā. Stundām jāgaida, kamēr iznāk fon Hammers vai kāds no viņa palīgiem. Un nekad ne ar ko nav mierā. Tad ceļi nav, kā pienākas, no sniega atrakti, tad zaļa malka muižā pievesta, tad galvasnauda un mācītāja nodevas pārāk gausi tiek piedzitas... Zaldātu klātbūtnē tirdī un sunī viņu kā kādu zēnu. Draguni apietas ar viņu tāpat kā ar pagasta ziņnesi. Un pie tam viņam jābrauc līdz un jāpiedalās pie arestiem un dažādām eksekucijām. Draguni ar blāķi sēstas viņa kamanās, zobo pašu un nodzen viņa zirgu. Katru dienu māja pilna — burzma, troksnis un visāda ālēšanās. Zeta jau ar viņiem lieliski draudzējas. Bet ļaudis skatās ar aizdomām un acīm redzami tur viņu par līdzvainīgu pie visiem spaidiem. Viņam tik sāpīgi no tām ļaunajām sejām un aizdomīgiem, divdomīgiem vārdiem.

Podnieks sajūtas līdz nāvei apnicis un noguris...

Pagalnā jau viens pajūgs priekšā. Podnieks pazīst. Draguni atkal. Ragavas salmiem piekrautas. Zirgs slapjš sabraukts. Segu nometis, trīs aukstajā vējā un nikni grauž gulsētas kokus. Viņš paceļ segu un apsedz. No istabas skan skaļas valodas un smiekli.

Priekšējā istabā uz galda viena izdzerta pudele un divas pusē. Liela sviestu pilna bļoda, drusku mazāka ar gaļas paliekām. Izmētāti kauli, maizes garozas, naži... Istaba piemīdīta un izjaukta. Ap galdu sēd četri zaldāti un cienā cits citu. Pa dibenistabas durvīm smags un sarkans iznāk lielais Osipovs. Aiz viņa Zetiņa — arī piesārtusi, smiedamās, redzami iereibusies.

— Tu šodien tik agri mājās? — viņa saka bez sevišķa prieka, bet arī bez sevišķas nepatikas. Redzams, viņai puslīdz viena alga, mājās vīrs vai laukā.

— Sēsties, saimniek, tu arī! — zaldāti viņu aicina.

Viņš sēstas pie galda, mazliet tramīgs, mazliet apjucis. Allaž viņam

neomulīgi ar šiem svešajiem, neparasti brutalajiem, pie brīža pārāk sirsnīgiem cilvēkiem.

Viņam pasniedz šņabja glāzi. Viņu pacienā ar viņa paša sviestu un gaļu. Viņš iedzer, ēd un pamazām kļūst runīgāks un jautrāks. Tik jau vēl ir tā prieka pasaulē.

— Iedzer, saimniek! — Tuvākais kaimiņš familiari sit viņam uz muguras. — Buntavniekiem un laupītājiem lodi ribās, bet ar prātīgu cilvēku vienmēr var iedzert. Vai nav taisnība, biedri?

Biedri skaji apstiprina.

— Uz jūsu veselībām, kungi! — Podnieks paceļ glāzi un izmet līdz dibenam. Pamazām arī viņš sāk tvīkt. Viņš tagad ļoti ātri reibst un kļūst visai pļāpīgs. Bet draguni maz viņā klausās. Cits citu pārtraukdami, stāsta savus piedzīvojumus revolucionaru medībās un varoņdarbus nošaušanā.

Podnieks loka galvu un uzcītīgi un iztapīgi smejas līdzī.

— ... а он в окно ... — Tas jaunākais, pūtainu seju, pakausī atstumtu cepuri, rokām plātīdamies, stāsta, pūlēdamies pārkliegt savu blakus sēdētāju. — А я за ним. Он за сарай — я с другого конца навстречу. Остановился, уставился глазами на меня, вот так. А в руке у него, окаянного, леворвер. Вижу, дело неладно. Я, знаете, так, на бегу, не целимшись — бац! Опрокинулся, паршивец, и дрыгает ногами — вот так. А я его еще прикладом по башке, раз, другой ... Ха, ха, ха!

— На, ha, ha! ... — smejas Podnieks un miglainām acīm skatās apkārt.

— А нам-то раз было дело около Мариенбурга ... Это, знаете, такое местечко паршивое, верстах в ста пятидесяти отсюда будет. Значит, около этого самого Мариенбурга. Сцапали мы в одной деревне пять молодцов и одну барышню. Погнали их прямо полем, а снег по тем местам, знаете, в аршин. Подгоняем, как полагается, то нагаечкой, то и прикладом, а то просто сапогом в задницу. Парни-то ничего. Жмутся друг к другу и — ни слова. Сказывали, один сельский учителяшка, другой студент какой-то с синим околышем, а те трое просто из местных батраков. Крамольники, знаете, первый сорт. Митинги, прокламушки, знаете, и всякое тому

подобное. А барышня, знаете, молоденькая, тоненькая, — башмачки, черные чулки, юбочка и всякое такое — хе, хе! А как се-то пагайкой так, полегошьку, она, знаете — виии-виии... Аккурат каждый раз, знаете — виии, виии... Ха, ха, ха!

— Ha, ha, ha! — Podnieks smejas un uzsit dūri galdā. — Uz jūsu veselībām, kungī!

— А нам-то раз с одной бабой вышла такая история — такая история, что просто помирай — —

Lielais Osipovs ar Zetiņu arī uz brīdi piesēduši galda galā. Viņš aplicis tai roku ap vidu. Jaunais, pūtainais, familiari sit viņai ar plaukstu uz muguras.

Zetiņa parausta Podnieku aiz piedurknes.

— Klausies. Tu esi piedzēries. Vai neiesi gulet?

Podnieks ir noguris, un miegs viņam jau sen nāk. Viņš uzceļas, apliek smagu roku sievai ap kaklu un ļaujas vesties. Viņu nogulda turpat priekšistabā, neuztaisītā gultā, un viņš tūliņ aizmieg.

Zaldāti žūpo tālāk un stāsta savus piedzīvojumus.

Tomēr pēc kāda laiciņa viņiem apnik. Dzerts ir diezgan, pieēsts līdz kaklam. Baku rētainā, druknā saimniece pārāk flegmatiska un tāpēc neinteresanta.

— Brauksim pie Juzes! Brauksim pie Juzes! — viņi sauc cits par citu un, trokšņodami un nejaukiem lamu vārdiem mētādamies, salec kājās.

Bet pie Juzes Karlīnes muižīņā patlaban ciemojas Vītols.

Sēd mazajā istabiņā blakus ķēķim, kur tikai gultai un maziņam galdiņam telpas, un ēd Meijeru pusdienas paliekas. Diezgan daudz vēl visādu smalku ēdienu, un Vītolam ēstgriba palaikam laba. Visa mute viņam spīd no taukiem, un reižu reizēm viņš noslauka rokas matos.

Kopš iekalpojies pie kungiem, viņš sajūtas drošāks un pašapziņīgāks. Mazākais, cenšas izrādīties tāds. Sēd, kājas galdam cauri izstiepis, cepuri nenoņēmis. Runā skaļi un bez apstājas un skaišas, kad Juze neļaujas vairs ne paknakstīties, ne arī klēpī sēstas.

— Tu esi lepna kļuvusi. Par daudz lepna. Tas man nepatīk.

— Bet man patīk, — viņa atcērt un smejas, ka baltie zobi vien spīd.

— Es tev saku, tu neesi tik uzpūtīga. Es varu pastāstīt kungiem muižā, kur glabājas pusotra duča smalku linu palagu no lielmātes kumodes.

Bet Juze smejas vēl gardāki.

— Un es pateikšu zaldātiem, lai tevi labi noper. Saproti? Ar nagaikām — cik ādā lien.

Vītols apraujas un mēģina ar labu.

— Neesi tik pūcīga. Es tāpat vien pajokojos, un šī jau domā, ka no tiesas. Nu, nāc nu tuvāk, nāc.

Juze sēd uz gultas, kājas kūļādama, un pakar Vitolam mēli.

— Ātri vajadzēja? Man tepat labi.

Vītols brīdi ēd, īgni klusēdams.

— Saki, Juze, ko tu ar tiem draguniem? Kas tev par prieku? Ar prastiem, rupjiem mužikiem...

— Tu esi brīnum smalks un skolots, — Juze smejas.

— Es nesaprotu, — Vītols runā aizskarts un atstumj ēdienu, — ko jūs visas kā dulnas krītat uz tiem zaldātiem. Sonedēļ viņi ir te, jaun- nedēļ varbūt jau projām uz citu vietu.

— Nu, jūs jau arī tad vēl varēs dabūt.

Meijera kundze paver istabiņas durvis.

— Juze, vai tu neaizietu līdz skolai? Būtu jāaiznes drusku gaļas no tā teļa, ko vakar kāvām.

— Eš nazinu... — Juze negribīgi atsaka. — Man viens zābaks drusku berž. Un ceļi tagad aizputināti.

Meijera kundze klusu aizver atkal durvis. Pavēlēt un uzspiest jau nekā nevar. Ja no laba prāta ko dara, tad ir.

Ķeķī sabrūk draguni, tikko kā no Podniekiem braukdami. Osipovs stāv mazās istabas durvīs un bargām acīm noskatās Vitolā.

— Tu ko te dari? Kas tev atvēlējis tik tālu no muižas aiziet?

— Es tāpat... Mani sūtīja tepat lejā uz Dzilnas krogu...

— Te nav nekāda kroga. Marš! Taisies, ka pazūdi!

Juze smejas.

— Pag'! Tev gar skolu jāiet, tu vari aiznest skolmeistaram to gaļu. — Viņa ieiet turpat ēdamistabā, kur Meijers sēd pie galda un

kundze guļ uz kušetes. — Vītols ies gar skolu. Viņš to gaļu var aiznest. Es iedošu.

Ķeķi visu laiku tāds troksnis, ka istabā jākliedz stipri, lai sadzirdētu viens otru. Staigā, zābakiem ribinādami, piešiem šķendinādami, zobeniem tarkšinādami. Grūsta sēdekļus, mētā traukus, sarunājas pilnā kaklā un smejas. Riebīgi vārdi līst kā dubļu pikas pret durvīm.

— Nu jau atkal klāt... — Meijers saka sarauktu pieri.

Meijera kundze nekā neatbild. Pretīga šī burzma un neglītais troksnis. Bet viņa tomēr ciešas. Tomēr labāk, nekā kad revolucionāri te rīkojās.

Juze atkal plaši atver durvis. Pār pleciem viņai skatās draguni smejošām sejām, atņirgtiem zobiem.

— Man ciemiņi sanākuši, kundze. Vai mēs nevarētu kādu brīdi te, šajā istabā? Tur jau nava rūmes. Man tā istaba kā spičku kastīna.

Ne kundze, ne Meijers nekā neatbild. Paceļas, pievāc, ko varēdami, un noslēpjas dibenistabā.

Un tūliņ ēdamistaba pieplūst ar mežonīgu troksni. Stumda krēslus, bīda galdu, virina bufetes durvis un cilā traukus. Kušetei atsperes ņirkst. Zābaki klauz. Pieši tarkš. Skaļi smiekli un riebīgi vārdi kā dubļu pikas līst pret durvīm...

Jānis Robežnieks saņem Vītolu kā mīļu, gaidītu ciemiņu. Smaida vēlīgi, izliekas priecīgi pārsteigts un krata roku.

— Sveiki, sveiki! Mēs esam veci paziņas. Tik ilgi neesam redzējušies. Apsēstieties, apsēstieties, Vītola kungs. Jums taču nekur nav jāsteidzas? Nu, brītiņu jau varat pasēdēt. Iedzersim glāzi tējas. Marij! palūko mums ko uzkost.

Viņi sēd viens otram pretī. Galdā tēja, šņabja pudele un dažādi cepumi. Vītols pūlas izturēties nepiespiesti, omulīgi un labvēlīgi. Robežnieks vairāk tikai viens pats runā.

— Redziet, Vītola kungs, kā tie laiki grozās. Cik sen tas atpakaļ, kad jūs rakāt grāvjus tīrelī un es gāju pie jums runas turēt. Atminaties? Kādi muļķi mēs toreiz bijām. Toreiz mums likās, ka pasaule ar skaistām runām pārgrozāma. Viss mums toreiz likās slikti, ne-taisni un nepanesami. Jūs atminaties?

— Kā ne! — Vītols smaida. — Nemierā bijām visi. Jūsu dzejoļus lasījām un domājām, ka jūsu organizācijā vienīgais glābiņš.

— Nu, zināt, Vītola kungs, man ar socialdemokratu organizāciju arī toreiz nebija nekādu tiešu sakaru. Es vairāk tikai pats uz savu roku. Jūs zināt, toreiz tas laiks bija tāds. Šur vai tur kādu runu noturēt likās jau liela varonība.

— Jā, dulli mēs visi bijām... — Vītols iedzer un nopūlas siļķes gabalam nolobīt mīkstumu no asakas.

— Un ko jūs tur ieminējāties par maniem dzejoļiem... Jaunības muļķības, vairāk nekas. Manus tagadējos ražojumus jūs droši vien nebūsiat lasījuši. Ne? Es jums ieteiktu izlasīt, kad iznāk. Mani ieskati ir grozījušies — radikāli grozījušies. Tagad es atzīstu, ka ar varu un varmācību nekas labāks nav panākams. Ne revolūciju, bet evolūciju — mierīgu, dabisku attīstību, es gribu teikt. Attīstības princips visos laikos palicis viens un tas pats. Vienlīdzības un absolūtas taisnības ideāls ir un paliek tikai ideāls. Tikai sevi pašu izkopjot un savu darbu savā vietā strādājot, mierīgas attīstības ceļā mēs varam viņam tuvuoties... Es laikam nemaldos, ka arī jūsu ieskati ir radikāli grozījušies, Vītola kungs.

— O... — Vītols atbild, pilnu muti siļķes asaku sūkādams.

— Tas ir nenovēršami — līdzko tikai cilvēks sāk neapmīglotu galvu domāt... Nu, kā jums tagad... Jums diezgan svarīgi uzdevumi?

Vītolu interesē tikai tas, kas uz viņu pašu zīmejas. Šņabis viņu mazliet iesildījis, tāpēc viņš kļūst runīgāks un pašapzinīgāks.

— Kas par uzdevumiem! Nieki! Es daru, ko gribu. Man neviens nekā nevar pavēlēt. Vakar mēs ar Karlsonu kopā tēju dzērām un izrunājāmies. Tu, Vītoli, viņš saka, uzpasējies. Kad noķers, ka tu melo — pašu pie koka klāt... Ko es ar viņu runāšu. Es katrā laikā varu pie oficiēriem...

— Jā. Tā jau saka, ka jums tuvas attiecības...

— Ko? Man? Katrā laikā! Man tādi Karlsoni nav vajadzīgi. Skrīverītis, bet iedomājas liels vīrs... — Viņš apķeras, ka lielīdamies aplam izrunājies. — Man nevienam nekas nav jāstāsta. Ko es gribu, to saku. Ar varu lai no manis nedomā. Kādreiz es braucu draguniem

līdzī. Kas man ko nepabraukt? Bet iedomājas tūliņ, ka es nezin ko stastu vai rādu. Es zinu visu, ko par mani runā...

— Vai nu nezināms. Ļaudis vienmēr pļāpā. Par kuru tad neruna... — Jānis no jauna piepilda viņam glāzi. — Dzeriet, Vītola kungs. Nezin kad atkal tiekamies.

— Nu, ja velns neparaus...

Viens jautājums Jānim visu laiku prātā. Bet viņš kautrējas. Nevar un nevar dabūt pār lūpām. Tomēr beidzot viņš saņem dūšu.

— Jūs tur visu zināt... Neesat dzirdējuši, vai par mani arī runā?

— Par jums? Nē. Par jūsu brāli gan. Ja to dabūtu rokā... Jūs nezināt, vai viņš te vai aizbedzis?

— Nekā nezinu. It nekā. Es esmu pārliccināts, ka viņš jau sen projām. Tik dulls viņš taču nav.

— Es arī saku. Bet viņi netic. Viens otrs pienes šādus tādus melus... Vai! krēsla jau metas, un es vēl te sēdu! Nu man jāiet.

Stipri uztraukts, viņš taisās uz iešanu. Jānis vada viņu uz durvīm.

— Ak tad par mani nerunā. Nu, to jau varēja domāt. Ko tad es. Es nekur neesmu maisījies. Bet tad lūdzu gan, Vītola kungs. Ja varbūt kāds ko pienes... Jūs no savas puses... Jūs jau pazīstat mani...

— Esiet bez bēdu. Es ar kuru katru oficiēri varu izrunāties. Mani klausu. Ja es reiz vārdu saku... Patiešām, liela krēsla jau... — viņš nobažījās, galvu pa durvīm pabāzis, uz vienu, otru pusi ceļam paskatījies.

Tikai desmit soļu viņš pāiet pa lielceļu. Līdzko skolas logi noslēpušies aiz veļas namiņa, viņš pārlec piesnigušam grāvī un brien gar sniega pieputinātiem cerinājiem uz ceļu, kas gar Daugavas piekrasti no muižas ved uz pagastnamu. Aiz kalna tur no ceļa nevar redzēt. Un no Daugavas puses slēpj biezs kārklis un elkšņu krūmājs. Te viņš viens allaž staigā. No lielceļa viņam bail.

Arī krēslas viņam bail! Viņš bikli skatās uz labo un kreiso pusi. Viņam liekas, ka acīm redzami satumst arvienu vairāk. Viņš labi jūt, ka reibums vēl pa daļai apslāpē bailes un ka aiz tā viņš vēl pilnīgi skaidri neapzinās draudīgo situāciju. Viņš nevarētu pasacīt, no kā īsti tā baidās. Neviena cilvēka taču tuvumā nav. Un nav arī

domājams, ka kāds tik vēl ies pa kajceliņu no muižas uz pagastnamu. Kluss. Tikai sausais sniegs šalc, pār sērsnas garozu kūpedams.

Tā noslēpumaini draudīgi šalc. Un tad liekas, ka soļi gurkst aiz viņa. Bet, aši atskatīties, viņš saprot, ka tie viņa paša soļi. Skola ar blakus ēciņām un ceriņu un vītolu puduri jau līdz pusei noslepuses aiz uzkaļņa. Tūliņ nogrims pavisam. Uzkalnītis strauji krīt lejup. No lielceļa jau sen vairs nevar redzēt.

Ceļiņš aiz krūmiem gluds un tīrs. Un vējš arī tā nevelk vairs. Pēc divdesmit minutēm viņš būs jau muižā un drošībā. Nu, kāpēc viņam neatļauj ieroci turēt. Tad viņam nebūtu jāslapstās pa krūmiem un jābrien pa kupenām...

Soļu piecdesmit vēl, un krūmiem būs beigas. Tālāk celiņš stiepjas pa gludu nokrasti, un tur neviena dzīvība nav manāma. Tur tikpat jau kā mājās. Kad tam eglīšu pudurim tiks garām, tad jau arī vairs nebūs ko baidīties.

Bāba — gatavais bāba... viņš izlamā sevi. Iedzēries, acis miglainas, tāpēc redz nezin ko. Nupať, kā pameta acis uz egļu puduri, likās, ka cilvēks tur stāv... Protams, kad ieskatās labāk, tad redz, ka nekā tur nav. Zari izliekušies cilvēka augumam drusku līdzīgi. Cik reižu viņam krēslā tā nav gadījies. Labāk nemaz neskatīties un nevērot. Tā klajā laukā var spokus sākt redzēt.

Vītols neskatās. Iet tikai braši. Tūliņ jau arī būs garām šaubīgajam pudurim. Tālāk līdz pat muižai gluži kaila nokalne... Bet piecus soļus atstatu tomēr paskatās vēl.

Pie egļu pudura, rokas kabatās sabāzis, stāv cilvēks... Viņš neticētu vēl, domātu atkaļ, ka acis mājās. Bet pazīst... Šo acīm uzvilktu cepuri, mazliet noliekto galvu... šos garos apsarkušos zābakus... Mārtiņš Robežnieks...

Kājas viņam acumirkli kā pielīp zemei. Viss augums pielīst ar svina smagumu. Un tomēr rokas viņam trīs — kā spalviņas, ko vējš purina. Un pamazām arī zods sāk trīsēt, un viņš dzird, ka zobi klusi klabinās.

Mārtiņš nāk pretī. Vītolam liekas — ilgi ilgi nāk tos piecus soļus. Pienāk gluži klāt. Seja viņam krēslā izskatās zilganpelēka. Viss augums drausmīgi draudīgi smags un spēcīgs.

— Ierocis tev ir? — Mārtiņš prasa, un Vitolam sirds mazliet tā ka atskrienas. Balss nemaz nav tik briesmīga.

Viņš gribētu atbildēt, bet tikai kādu nenoteiktu skaņu dabū pār lūpām. Tad Mārtiņš dod kaut kādu zīmi. Var būt arī, ka nav nekādas zīmes, bet Vītols saprot — jāgriežas un jāiet atpakaļ. Kā glābiņa meklēdams, viņš paskatās uz vienu, uz otru pusi. Bet Mārtiņam roka izceļas no mēteļa kabatas, un tajā ir kaut kas... Karsta šalka nolīst Vitolam pār muguru. Viņš apgriežas un iet.

Domāt viņš nevar nekā. Velkas, kā triecienu pa galvu dabūjis. Bet nebūs jau tālu... Cik tālu tad viņu nu vedīs. Nav jau mežs... Kur viņu var aizvest... Viņš velkas kā noķerts un saitē piesiets suns.

Lielceļam pari jau neies. Nedrīkstēs — viņam ienāk prātā. Bet pāriet tomēr. Un neviena cilvēka! Nevienas pašas dzīvības nekur... Viņam jābrien pa nedziļu sniegu gar krūmājiem. Tad jāiet pa sērsnas nosalušu cietu klajumu... Garām pamestam, sagruvušam, tukšam siena šķūnim... Ā! tad tomēr uz mežu. Taisni pret to vietu, kur malkas ceļš... Uz kurienu viņu vedīs?

Viņam liekas, nu viņš jau varētu runāt. Bet Mārtiņa soļi tik draudīgi ņirkst tepat aiz muguras. Viņam bail galvu pagriezt. Viņš nokar galvu un iet.

Mežmalā viņi apstājas. Mārtiņš īsi iesvelpjas, un pēc brītiņa no biezokņa iznāk vēl trīs. Resno Vītols pazīst no pirmā acu uzmetiena. Bet tie divi. Tikai pēc brītiņa viņš apķeras. Zile ar Sniedzi... Labi, ka Zile. Kad tas klāt, tad nekas ļauns nevarēs notikt. Zile neatļaus viņu aiztikt. Vienmēr viņš bijis pret katru pārestību un varmācību.

Cetru vedēju ieslēgts, Vītols iet pa nelīdzeno, likumaino malkas ceļu. Un tā ap sirdi, ka viņam tiktu nodarīta liela pārestība. Aizmirsis viņš dragonus, aizmirsis bargos oficerus. Viņš taču savu biedru vidū. Kāpēc tie nerunā? Kāpēc dzen viņu kā sagūstītu zvēru?

Vai tas ir pazīstamais malkas ceļš? Vītols nezina vairs. Tumsā viss izliekas pavisam svešāds. Augšā zaru un skuju biezoknī nekas nav saskatāms. Bet apakšā pret sniega palsumu koku stumbri rēgojas kā milzeņa kājas ar iegrimušām pēdām. Šur tur kāda nosūnojusi lika zara ķēmīgā roka pasniecas ceļam pāri, un tad viņš instinktīvi noliec galvu.

Tā viņi iet stundu — divas... varbūt trīs. Kas tagad lai aprēķi-

nātu laiku. Ceļa jau sen vairs nav. Iet pa svešiem cirtumiem, brien pa piesnigušiem krūmajiem. Iznāk uz nomīņātas takas un gabalu iet pa to. Tad jāiekāpj grāvī un jāiet pa gludu, vietvietām knaukstošu ledu. Nevienas tādas vietas Vītols nevar atcereties.

Iet vēl stundu vai divas. Vītols ir nokosis un izslāpis. Bet zina, ka vēltīgi te būtu ko prasīt. Runājuši jele tie. Bet tikai retu retu reizi viņš dzird kādu aprautu, nesaprotamu vārdu. Runājuši jele. Prasījuši ko. Rājušies, draudējuši... Viņam būtu tik daudz ko teikt. To kļūsumu, to viņš nevar izturēt.

Iziet atkal uz prāva ceļa. Vai tas ir lielceļš, to nevar sazīmēt. No tilta gala jākāpj uz sniega tīra upes ledus. Vītols saprot: lai nozaudētu pēdas.

No upes viņi drīz nogriežas pusauga meža malā un iet pa gludi nobrauktu stigu. Te ir aizvējš, klusi un patikami. Ilgi iet pa stigu, nesteigdamies, it kā ar nolūku vilcinādamies. Kreisajā pusē, kā liekas, tālu tālu spīd blakus divas pasarkanas uguntiņas. Un kamēr vēl skatās, viena nodziest, un paliek tikai tā otrā. Tur ir zemnieku sēta, un ļaudis patlaban dodas pie miera. Laimīgi ļaudis...

Nu iet pa lielu mežu starp gludiem priežu stumburiem. Te sniega tiklab kā pavisam nav; viss palicis augšā zaros. Kājas viegli grimst apledojušā sūnā, un čiekuri valstās. Tad izbrien lazdām un sīkām liepām aizaugušu paleju. Aiz tās nāk sakrupušām priedītēm un noplakušiem bērziņiem pieaudzis sūnājs... Un tad — balts klajums, cik tālu acis sniedz melnā meža ielokā. Tikai pašā vidū kā sala — melns slaidu egļu puduris.

Nu Vītols atgiedas. Tīrelis, kur viņš agrāk strādājis un pazīst visus dumbrājus un visas salas. Vairāk nekā divpadsmit verstis no muižas... Un piepeši viņam nezin kāpēc ienāk prātā... Nē, viņš skaidri zina... No šejienes viņš atpakaļ vairs neatgriezīsies...

Viņš skatās uz melno salu klajuma vidū, un acis viņam pieplūst asarām.

Otrā rītā muižā ir liels uztraukums. Vitolu meklē pa malu malām.

Draguni izjādelē visu pagastu. Sadzen Vītola pēdas Karlīnes muižā un skolā. Jāni Robežnieku aizsauc uz muižu pratināt. Juzi

nizved ragavās, bet pēc pusdienas viņa, galvu atmetusi un izaicinošus skatienus katram pretimnācējam acīs mezdama, aiziet atpakaļ.

Oficieri notur īsu apspriedi. Un pēc tam izved no pagraba trīs arestantus. Astoni draguni dzen viņus pa lielceļu. Uz staciju, sakās. Sūtišot uz Rīgu cietumā.

Bijušais Gailēna kalps Zirnis. Zaļoksnējs cilvēks, kuram pat tās trīs nedēļas pils pagrabā vēl nav paspējušas nodzēst veselīgo sār-tumu sejā. Diloņslimais skroderis Vēlona, kas uzrādīts par baznīcas demonstrācijas dalībnieku pagājušā vasarā. Un vērpējas Akotienes dēls — septiņpadsmit gadus vecs, brangi izaudzis zēns. Viņam to noziegumu daudz. Kur kas noticies, visur viņš līdzī minams.

Draguni šoreiz iet kājām līdzī. Sadzērušies, kā parasts. Bet ar vedamajiem apietas pieklājīgi, gandrīz vai laipni.

— Redzēs, kā tur būs... — Akots klusu prāto, kārām acīm gluži jau aizmirstā dabā raudzīdamies.

— Rīgā? — Vēlona klepodams atsaucas. — Es domāju, labāk taču kā te. — Pagrabā tas gaiss par daudz gulst uz krūtīm.

— Nu, tu jau nu tā kā tā ilgi vairs nečiepstēsi, — Zirnis zobojas. — Paklausies vien, kā kapsetas suņi rej.

— Tā nemaz nav! — Vēlona dedzīgi protestē. — Ziemu man allaž tas klepus lielāks. Kā vasara nāk, tā gandrīz pavisam pāriet. Man tikai augļu daudz jāēd un jādzīvo svaigā gaisā.

— Pienu tev vajag dzert, — Akots pamāca. — Siltu, tikko kā no govs slauktu. Katru dienu stopi divi trīs... Kad mēs Randānos dzi-vojām, tad tur bij saimniekam brālis. Pavisam jau beigts — pelēks kā zeme. Dvašu no āra vien vilka. Bet tad par brīnumu sāka atplaukt acīm redzot. Pēc kāda gada pazīt vairs nevarēja.

— Tas ir tas pats, kam tagad bode pie Vālodzes kroga, — Zirnis paskaidro.

— Jā? — Vēlona priecīgi atsaucas. — Nu, sakāt nu! Kas to var teikt, ka tas reiz slimis bijis? Vīrs kā vēlona... — viņš jokoja.

— Un es saku — tas no piena un svaiga gaisa. Visu to vasaru viņš pa mežu vien vazājās.

— Priežu mežs, jā, tas ir labs. Man sievasbrālis mežsargs aiz Rīgas jūrmalā. Tur arī tie priežu meži. Nākamo vasaru es braukšu

pie viņa. Radnieks viņš man labs, šujmašīnu vis palīdzēja nopirkt. Viņš man neaizliegsies. Nu, un sieva varēs drusku pašūt arī. Nu jau tas bērns mums nāk trešā gadā, nav jau uz rokām vien nēsājams. Savu laiku var pa zemi ar' parāpot. Tā sēdēšana uz vietas mani visvairāk beidz nost. Ko es dabūju brīvā pastaigāt, tūliņ jūtu, ka labāk.

Zirnis rāda ar roku sāņus no ceļa.

— Redziet — tiem krūmājiem blakus... Tur es pagājušo pavasaru uzkaploju kādu puspūravietu. Četrpadsmit pūru kartupeļu izauga un pusotra birkava linu. Māte tādus kreklus izauda. Vēl tagad man viens mugurā... Tikpat liels gabals man šogad miežiem sagatavots. Kad tikai nu uz sējas laiku tiktu laukā.

— Izlaidīs, izlaidīs, — Velēna priecīgi apgalvo. — Ko tad šie nu darīs... Puspagasta sadzīts. Cietumos tik daudz rūmes nav. Lai nu tagad, no sākuma, iztrakojas...

— Nu, ilgi te vis netrakos... — Akots norūc.

Patlaban viņi egļu un bērzu ataugā. Līdz stacijai vēl divas verstis. Draguni aiz muguras izgudrēm skaļi runā.

— Klausieties, brālīši. Ko mēs viņus tik tālu dzīsim. Pašiem arī pa sniegu jābrien atpakaļ. Vai nelaidīsim, lai skrien?

— Nevar. Ko priekšniecība sacīs.

— Priekšniecība... Tai laikam liela bēda. Trīs vairāk vai mazāk. Tā jau nezina, kur likt. Es saku: lai skrien.

— Manis pēc. Bet tad tu arī zini, kā atbildi, ja nāk zināms.

— Nekā nedabūs. Vai mums pirmie, ko tā palaižam... Ei, zēni! Apnicis mums ar jums vazāties. Skrejiēt mežā — un beigas.

Trīs gūstekņi nesapratā skatās cits citā.

— Ko jūs, brāļi, jokojat...

— Nav nekādi joki. Lūk, kas par muļķiem. Laiž viņus svabadībā, viņi vēl nezina ko... Nu, žiglāk! Grāvim pāri un mežā!

Tie divi vēl vilcinās. Tik negaidīti un nesaprotami tas nāk. Nemaz nedabū apdomāt. Bet Velēna ir jau grāvim pāri un lieliem soļiem, rokas sāniem piemiedzis, iet laukumīņam pāri. Tad pārlec arī Akots un cenšas viņu panākt. Tikai Zirnis apgriezies neticīgi skatās vedējos.

— Ko nu glūni vēl! Marš!

No pacelta plintes resgaļa Zirnis ātri apsviežas, pārlec grāvim

un ar reizi sitas sāņus no pārējiem biezoknī iekšā. Skrien nedabiski lieliem lecieniem, galvu plecos ierāvis.

Tad nosprakst astoņi šāvieni un acumirkli vēlāk vēlreiz astoņi.

Velena ar Akotu nokrīt tūliņ pēc pirmajiem. Bet Zirnīs vel skrien. Viņam dzenas pakaļ un šauj atsevišķi un nekārtīgi. Labu brīdi skan šie atsevišķie šāvieni un lamas. Tad trīs zaldāti pieskrien biezokņa malā nokritušajam un atvēzējušies nikni dauza plinšu resgaļiem. Pieskrien vēl ceturtais, izrauj zobenu un cert. Tad atiet sāņus un lādēdamies slauka ieroci apsniguša celma cinī.

Pie tiem diviem pieiet tikai un pavirši palūkojas. Velēna nokritis sāņus. Viena kāja savādi apakšā sarauta. Zem galvas un pleca kā goda paklājs palēnām plešas gaiši sarkans plankums. Visapkārt viņam un Akotam sniegs nošlakstīts lielākiem un pavisam sīkiem asiņu plankumiem. Apaļi punkti, garenas kā pusceļa atsītušās lāses, sarkanas stūrainas zvaigznītes...

Akots guļ uz mutes. Rokas gar galvu izstieptas, kā tveroties un turoties sniegā ieogrābtas. Cepure aizvēlusies gabaliņu tālāk. Arī viņam zem krūtīm sarkans augošs asiņu paklājs.

Viens draguns ar smagu zābaku iesper viņam sānos. Tad visi sapīpo, samet plintes plecos un aiziet.

Brītiņu vēlāk kāds nejaušs braucējs tuvojas briesmu vietai. Zir-dziņš sprauslo, slaistās un sitas otrā pusē grāvī. Braucējs, uz ceļiem ragavās iemeties, kapā kā negudrs ar grožu likumu un sargās skatīties uz otru pusi mežā. Garām ticis, paskatās atpakaļ izbaiļu pārvērstām acīm un sāk atkal griezt grožu likumu ap galvu...

Paiet kāda ceturtdaļstunda. Dažas vārnas atskrien nezin no kurienes, ķērkdamas brīdi laidelējas virs egļu galotnēm, tad iemetas zaros un, galvas piešķiebušas, skatās lejā. Pārskrien no viena koka otrā, arvienu zemāk. Viņas saodušas asiņu smaku. Un augšā sarodas arvienu vairāk. Melns, kāri ķērcošs, izsalcis mudžeklis tinas pa ataugas galiem.

Tad Akotam paveras viena acs. Sniega baltuma apstulbota, aukstuma aizmiglota, viņa redz tikai tukšu palsumu. Aizveras atkal. Bet brīdi vēlāk ar dobjū vaidu pagriežas galva, tā ka arī otra acs tiek brīva. Tā sniegā pavisam sastingusi un akla.

Labā roka pirms mazliet pakustas, tad ar slaidu likumu noslod lejup pie auguma. Aprauga gurnu un virzās augstāk. Iebrien siltā mitrumā un redzami noraustās... Ākots guļ vēl brītiņu.

Un tad viņš elkoņiem atspiežas sniegā, sarauj kājas un uzsveras ceļos. Pirmais, ko viņš ar vienu redzīgo aci ierauga, ir prāvais asiņu plankums viņa izgulētā mīņā. Viņš nodrebas atkal un sāk aptaustīt to pusi.

Svārki slapji. Nepatikams lipīgs mitrums sajūtams no paduses līdz pat gurnam. Kaut kur, tuvu padusei, aizskarot drusku sāp. Elpu ievilkot, iedur arī otros sānos.

Piepeši viņš saprot, ka ievainots tikai. Un nekad nepiedzīvota un neizjusta necilvēcīga dzīvības prieka sajūsma ar svilinošu vilni pārlīst visam viņa augumam. Viņš atsēstas tāpat uz kājām un trīs no uzbudinājuma un prieka.

Acumirkli vēlāk viņš abām rokām notausta augumu no vienas vietas. Dzirdējis, ka pirmajā brīdī dažu ievainojumu nemaz nejūtot. Nav nekur vairāk. Un no tām asinīm sniegā arī redzams, ka tikai vienā vietā. Nemaz pārlicīgi nesāp — vārīgā vietā nav ķerts. Kad tikai asiņu par daudz nenoplūst...

Viņš savīsta svārku stūri un ar kreiso roku piespiež pie tās vietas. Uzceļas kājās. Galva drusku reibst. Kājas liekas smagi nogurušas. Bet varēs. Asiņu un spēka zaudējumu atsver strāvojošais dzīvības prieks.

Tagad viņš ierauga Velēnu, kas gulējis turpat līdzās. Savādi. Ne mazākā želuma viņš nesajūt pēc bijušā biedra. Viņam pašam tas ienāk prātā, bet strāvojošā sajūsma atkal aizskalo to. Te nu ir tās tavas priedes... viņš tikai nodomā. Nu tu esi vesels...

No Zirņa izķēmotā, vispāri asinīm notašķītā liķa viņam kļūst bail. Un tad ienāk arī prātā, ka ceļa mala. Varbūt draguni nāk atkal — tie vai citi... Steidzīgiem grīļojošiem soļiem, savādu likumainu sliedi sniegā izbradādams, viņš iet mežiņam cauri.

Vārnas, ko viņš celdamies izbiedējis, atkal ķērkdamas sametas palotnēs.

Kārtība atkal ir nodibināta, un iestājas miers. Mājas vairs nedezina. Naktīm debesis vairs neblāzmo. Dienām tikai paretumis kādu vēl aizved ragavās iesviestu vai tāpat kājām. Visi revolucionari, liekas, sagūstīti vai aizbēguši. Ik pārdienām sūta uz Rīgu cietumā, bet vēl jau diezgan paliek arī muižas pagraba.

Cilvēki ātri pierod pie visa. Arī pie šausmām un asinīm. Par bēgot nošautajiem parunā pāris dienu un aizmirst. Kurā dzimtā trūkst tēva, dēla vai meitas, tur iet lakatiem aiztītām sejām, klusi un vārgi, kā no slimības uzcēlušies. Bet kura palikusi neaizskarta, tur valda agrāk nepieredzēts dzīves prieks un jautrība. Vislaimīgāki ir tie, kas ar pērienu vien cauri tikuši. Rīvē dzīstošās vietas ar dažādām ievāritām smērēm, kur vien gadījums, lād socialistus un visus nemierniekus un skaļi runā, ka kārtība ir vajadzīga. Bez valdīšanas nevar būt, ja negrib, ka cits citam galvu rauj nost.

Tikai savādas fantastiskas baumas par meža brāļiem lāgu lāgiem vēl uztrauc. Runā, ka kaut kur mežos un meža pļavu siena šķūņos mitinoties izbēguļu bandas un pavasarī nāksot laukā. Vienās otrās mežmalas mājās ir ienākuši bruņoti sveši cilvēki un ar varu piespie-

duši pārdot maizi un gaļu. Viens otrs mežā braucējs vai malkas cirtējs ir sastapis savādu vīru, kas sīki izprašņā par muižu, draguniem un visu, kas pagastā notiekas. Dažam, kas pārāk pakalpīgs bijis kungam, piesūtīta draudu vēstule. Runā, ka citiem pieprasīta prāvāka naudas suma par sodu. It sevišķi daudz runā par pagastvecāko un viņa sievu. Bet kungiem sūdzēt vairs atklāti neskrien. Kam kāds grēks uz sirdsapziņas, tas glabā to klusu, cerībā, ka nenāks gaismā. Un pārējie sargās kā no uguns. Kad pirmās šausmas pāri, tad vaļas apsvērt un saprast, kas draud tikpat no vienas, kā no otras puses.

Reizēm tiek sarīkotas medības uz meža brāļiem. Draguni ielenc uz labu laimi kādas nomaļākas mājas un izkrata. Izbaksta visas salmu stīrpas un jumtus. Izvanda skapjus un kumodes. Izbiedē sievietes un bērnus un vīriešiem salej ar nagaikām. Tad aizjāj viss bars izmeklēt siena šķūņus meža pļavās. Rokas tur līdz dibenam un nobārstījušies, nosvīduši, lādēdamies lien laukā. Neviena paša tā neizdodas sagūstīt.

Pa lielākiem ceļiem izjāj arī mežam cauri. Ar vislielāko uzmanību — kā pret spēcīgu ienaidnieku. Trīs izlūki pa priekšu, divi gabaliņu iepakaļ. Šauda vienā gabalā — vai nu baidīdami, vai paši baidīdamies. Vispār šie bruņotie vīri, kas izrāda tādu varonību kaut kādas mājeles apdzīvotājus nagaikām apstrādādami vai sagūstītus un sasietus arestantus šaudami, mežā sajūtas visai bikli.

Tagad viņi vismīļāk pūli vai pa pārim staigā pa mājām. Gandrīz katram kaut kur draudzene vai brūte, pie kuras ciemojas caurām dienām un naktīm. Novakarēs bieži redz saķērušos pārus kur nomalē staigājam. Ugunis logos deg pāri pusnaktij. Visur skan sarunas, joki un smiekli kā kādā svētku laikā.

Vaļā izdzīvojušies, pa mājām labi noēdušies, zaldāti kāro kādu prāvāku izpriecu. Ar priekšniecības atļauju muižā sarīkos balli. Arī priekšniecībai pašai pa prātam kāda atpūtas diena. Atbrauks no Rīgas daži fon Zigvarta-Kobiļinska dzimtas piederīgie un sarīkos mazas viesības.

Visu nedēļu draguni jādelē un skraida pa mājām. Visas pazīstamās meitas un sievas tiek icaicinātas. Vīriešu viņiem nav vajadzīgs. Tie var gulet mājās un uz rīta pusi panākt līdz parka stūrim sievām un meitām pretī. Tikai muzikanti jāņem tepat no pagasta.

Vezumiem ved egļu zarus un mazas eglītes. Lielā zale pils otrajā stava vel puslīdz kārtībā. Tur dancot var. Riņķi apkārt gar sienam nostata eglītes, trepes izmeijo smaršīgām skujām. Arī pie muižkunga mājas lieveņiem sniegā iespraustas divas prāvas egles. Apsvilušā torņa galā no paša rīta plīvojas valsts karogs.

Tomēr bez traucējuma nepaiet arī šī svētku diena. Ap pusdienas laiku muižā tiek zināms, ka pa nakti pie pagastnama durvīm un krustceļos pie Dzilnas kroga pie staba pielipinātas lapiņas, kur meža brāļu komiteja piedraudē visiem, kas piedalīsies muižā rīkojamās asins dzīrēs.

Par to pagastnama ziņnesis tiek nagaikām iekauts. Kur kroga tuvumā uz ceļa saķer kādu pusmūža zemnieku. Tā kā viņš nezina pateikt, kas lapiņas izlipinājis, tad viņu dzen uz muižu. Šodien draguni ir sevišķi varonīgā garastāvoklī. No Rīgas atbraukušas dažas Zigvartu-Kobiļinsku dzimtai piederīgas dāmas un kāds vecāks kungs. Aņveduši līdzī vairākas lielas kastes un kurvjus. Draguni dažus no tiem jau aplūkojuši un tāpēc no paša rīta sevišķā sajūsmā. Atvestais zemnieks pirms jāaplej ar ūdeni un jārīvē ar sniegu, līdz kamēr oficieri var viņu nopratināt, izlamāt un padzīt atpakaļ uz māju.

Viņš velkas, it kā neviens kauls viņa augumā vairs nestāvētu sakarā ar otru. Piecdesmit soļu pavilcies, sēstas piesnigušā grāvmalā un raud. No sejas nevarētu sacīt, ka viņš raud. Vaibsti atslābuši, bez dzīvības un jebkādas izteiksmes. Pat sāpes tur nav saskatāmas. Un tomēr viņš raud. Lielas asaras steidzīgi vien slīd viņam pār vaiģiem. Gadu trīsdesmit viņš nav raudājis, tāpēc tik daudz asaru sakrājies.

Paiet piecdesmit soļu un apsēstas grāvmalā. Nepiegriež nekādas vēribas, kad izdzirst aiz muguras soļus. Bez pārsteiguma un izbrīna ierauga veco Zarēnu — noskrandušu, nobridušos, melnu, kā no kurmja alas izlīdušu.

Vai viņš nav muižkungu Brensonu redzējis muižā? Nē, viņš nekā nav redzējis... Uzceļas un velkas tālāk.

Zarēns nogulst atkal savā slēptuvē. Kalna piegāzē, izrakuma malā vilkābeles un meža rožu cers līdz galam pieputināts. Riņķi apkārt divi aršinas augsta kupena. Viņam tur ietaisīta ērta dobe. No

ceļa viņu neviens nevar redzēt. Prātā nevienam nevar nakt, ka tu kāds slepjas. Turpretī viņam viss ceļš skaidri pārskatāms.

Viņš guļ, uz vēdera izstiepies, un glūn. Divstobrene paduse iemiegta, pa rokai noguldīta. No vakarvakara viņš te guļ. Viņam zināms, ka muižkungs Brensons brauks uz muižu. Vakarnakt neizbrauca, to viņš skaidri zin. Neviens braucējs viņam nav ticis garām neaplūkots. Šodien vajag būt katrā ziņā. Un lai gan acis no veļa un tuvā, žilbinošā sniega baltuma asaro, viņš tās nenovērš no ceļa. Neēdis, izvārdzies un nosalis viņš guļ, zobus sakodis, un cīnās ar snaudienu, kas galvu kā ar miglu tin un smagi velk lejup. Visu laiku viņš velti tīkojis izdevīga gadījuma. Nepadosies, neizsnaudīsies un nepalaidīs garām, lai viņam tepat arī būtu jānobeidzas.

Vairāk reižu draguni aiziet un aizjāj pa ceļu. Bet viņam nav bail. Sen viņam ne no kā nav bail. Visas viņa domas pie neizpildītā uzdevuma. Ne pie kā, it ne pie kā cita viņam nav daļas...

Kārtīgi ik pēc desmit minūtēm viņš savelk labo roku, nomauc cauro dūraiņa cimdu un izmēģina pirkstus. Viņam bail, ka nesastingst tie, tā ka gaili nevarēs nospiest.

Patlaban aiziet garām divi draguni ar trim meitām. Zarēnam nav daļas, kad tās iet palīdzēt danču zāli izmazgāt un izpost. Nav daļas, kad zaldāti prasti jokojas, ķersta un grūž kupenās, bet viņas spiedz skaļi un purina lindrakus no sniega. Tikai pavirši viņš uzmet tiem acis un vēro ceļu no tās puses.

Saceļas vējš un atkal sāk dzīt smalku sniegu pār kupenām. Nu jau pavisam grūti skatīties. Nolādēts... Kur viņš tik ilgi kavējas. Varbūt nebrauc nemaz. Bet tas nevar būt. Viņam ir drošas ziņas.

Viņš izmēģina labo roku un uzpūš divu pirkstiem. Vēl lokās drusku.

Nu brauc viens. Bet Brensons tas nav. Vai tad viņš nepazīst Brensona dūkaino zirgu un dzeltenās kamaniņas? Un paša lāčādas kažoku un karakula cepuri... Šitam slaidis baltiņš aizjūgts brūnā kulba. Zaķādas cepure kā zemniekiem pār ausīm nolaista un zem zoda sasieta. Uzacis un bārda piesarmojusi. Pats dziļi, it kā bez sēdekļa ietupies, sakņupis.

Brauc slaidiem rikšiem — pat kalnā nepiestāj. Bet tad Zarēns

piepeši ievēro braucēja pītos ādas grožus un sarkanraibos cimdušos rokas. Nu jau ir pretī. Nu tā kā pagriež galvu uz to pusi. Un tad ir skaidri redzama tumšā kārpā virs acs...

Kā negudrs Zarēns uzlec ceļos un ķer plinti. Bet braucējs ir pamanījis. Sarauj grožus un pieplok vēl zemāk kulbā. Baltiņš paslienās un tad izstiepjas lēkšiem.

Zarēnam plinte pie pleca. Bet kamēr nosalušie pirksti sagrābā nopiežamos, Brensons ir jau soļu desmit garām. Tad nosprakst — divi šāvieni reizē. Braucējs nokrīt pavisam guļus kamanās. Pieplok arī zirgs, un pār gurnu, sāniem un priekšplecu viņam acumirkli nostiepjas sarkanas svītras...

Bet tad vairāk nekas nav saskatāms. Tikai sniega mākonis nokūp uz muižas pusi.

Zarēns stāv, it kā rībiens apdullināts. Par augstu. Viņš skaidri zina, ka par augstu noturēja. Abi rupju skrošu un renkuļu lādiņi tikai zirgu būs ķēruši...

Viņam tā, kā kad visu laiku ar savu bagātību apkārtstaigājis. Nu tā viņam izkritusi no rokām un saplīsusi... Pagalam. Viņš zina, ka otra tāda gadījuma vairs nesagaidīs.

— Nolādēts... — viņš nošļupst salīpušām, nosalušām lūpām.

Tad nogurums ar divkāršu smagumu sagulst viņam locekļos. Viņš apgriežas un brien projām pār uzkalni. Neslēpjas un nevēro nekā. Tagad viņam viena alga. Savu solījumu viņš nav izpildījis. Melis un krāpnieks tagad visu acīs. Kam viņš tāds nu lai rādās?

Ech! Viņš iekniebj nagus sava paša delnā. Palicis jele vēl viens lādiņš. Pats sev viņš to ietriektu galvā...

Krūmiem cauri izbrīdis, Zarēns iznāk Plikaušu pļavā un ierauga siena šķūni gubu žagariem aizpītu galu. Tas viņam pazīstams. Nevienu nakti vien viņš tajā pārgulējis. Viņš nedomā par to, ka ir gaišs dienas laiks un no pusversti attālām mājām var redzēt. Arī par to ne, ka līdz muižai tikko divas verstis un ka viņa pēdas no ceļa malas skaidri sadzenamas. Viņam tagad viena alga. Nogurums viņu mātā, ka viņš tikko turas kājās. Papriekšu uzbāž savu ieroci, tad uzrāpjas pats pa žagaru spraugu augšā.

Viņš ierokas dziļi no virsa apputinātā sienā un tūliņ mana, ka

sen neizjūsts siltums apņem stīvos locekļus. — Nolādēts... — viņš nošļupst vēl un iemieg cieši cieši...

Pēc brīža viņā pusē no kārkliem izlien drusku salikusi, bet vēl spēcīga vecene ar kaut kādu netīrā pakulu priekšautā iesietu nesamo. Ta ir vecā Vītoliene no Plikaušiem. Viņai kaut kas krāsojams, un tāpēc viņa bijusi muižas daļā sadrāzt kārkla un melnelkšņa mizas.

Brien pār pļavu taisni uz mājām. Ierauga svaigas pēdas sniegā un apstājas. Paskatās uz ceļa pusi, paskatās uz šķūni. Nogroza galvu un iet turpu.

Aiz gubas žagaru pinuma lāgā nevar saredzēt. Bet acis viņai labas. Viņa skatās un skatās, līdz vienā spraugā ierauga divas pasta-lās autas kājas. Viena pastala apakšā caura, un caurumā rēgojas liels apsalis, aprepējis pirksts.

Vītoliene brīdi domā. Bet tad atgīdusies samauc savu nesamo ciešāk uz rokas un tecīniem dodas uz muižas pusi.

Bet no turienes jau lēkšo draguni laukā. Citi skrien tāpat kājām, plintes puskārtenis rokās nesdami. Uz ceļa viņus aptur vecene, rokām plātīdamās, ar galvu sāņus mādama...

Ar vislielāko uzmanību draguni ielenc šķūni. Ieslēdz no visām pusēm. Četrpārus rāpodami, uz vēdera līzdami, plintes uz šaušanu gatavas turēdami, virzās tuvāk. Simts soļu atstatu, aiz krūmiem un činkuriem noslēpušies, kliez, lai padodas. No šķūņa nenāk at-bilde.

Arī ložmetējs ir atvests no muižas. Nostādīts attālāku, pret žaga-riem aizpīto šķūņa galu. Pāra drausmīgas stundas paiet tā lencot, lienot un padošanos saucot.

Beidzot kāds jauniņš, vairāk piedzēries un arī vairāk nosalis dra-guns pūtainu seju uzlec kājās un skrien. Paskrējis nokrīt aiz ciņa un sagatavo plinti uz šaušanu. Minutes desmit pagulējis, uzceļas un skrien atkal. Pārējie, uztraukumā tirpdami, trīsošām rokām vēro. Skrējējs ir jau pie šķūņa. Nometas rāpus un lien ap stūri uz aizpīto galu. Pabāž galvu un atraujas. Atraujas un pabāž atkal. Un beidzot izlien galā. Pieplok pie pašas sienas, smagi nodauza pieri pret baļķi un plāta rokas — lai ložmetējs sāk strādāt. Bet viņu nesaprot un nešauj.

Apnicis gulēt un sadūšojies, viņš paceļ galvu un skatas augšā. Tad redzams, ka paslienā uz rokām, pedīgi uzceļas pavisam kājās. Atvirzās soli un skatās. Un tā kā no šķūņa vēl vienmēr nekā nedzird, tad pielec arī citi kājās un skrien klāt. Pat tie pamet savu ložmetēju un skrien lūkoties.

Pa platāko žagarstarpu redzamas tikai divas pastalās auras kājas. Viena pastala apakšā caura, un pa caurumu reģojas liels apsalis, aprepējis pirksts.

Nu drošinieku rodas vairāk. Piecdesmit paceltu plinšu stobru apsargāti, pakāpjas. Vispirms nomet tukšu divstobru plinti. Tad grābj aiz pastalās autām kājām. Ar veselu siena vilni vecais Zarēns nobrauc lejā.

Viņš guļ tāpat uz vēdera, abām rokām siena klēpī iekēries. Mirkšīna aizlipušās acis un nevar vien vēl atjēgties.

Viss bars saklūp viņam apkārt. Vispirms plinšu resgaļiem zveļ pa rokām, ka kauli krakš — tas tādēļ, lai viņš nevarētu pretoties. Tad spārda kājām un sit makstīs iebāztiem zobeniem. Paceļ augšā un nosviež atkal zemē... Viss bars spiežas apkārt. Cits citu grūž nost. Ikatram gribas savu daļu uzdot.

Niknumā ierēcas viss bars, kad pirmās asinis izspiežas Zarēnam no samīcītās cepures apakšas. Vecākajam tikai ar pūlēm izdodas noturēt. Citādi nosistu turpat uz vietas. Samīcītu ka māla piku.

Grūstīdami, lamādami un allaž piedauzīdami, ved viņu uz muižu. Zarēns nevar paiet, bieži aizmetas kājas, un viņš pakrīt. Tad sitieni un lamas līst no visām pusēm, līdz viņš atkal ir uz kājām un iet tālāk.

Kājas viņam vēl nav tik pārāk sadauzītas: pa tām visu laiku mazāk sit. Bet piedzērušie vedēji nevēro, ka viena acs viņam pavisam aizpampusi. Un taisni pār otru tek asinis no samīcītās cepures. Roku pacelt un noslaucīt viņš nevar. Viņš neredz un tāpēc krīt. Asinis tek gar degunu, pāri sakniebtajām lūpām un sīkiem pilieniem paliek karājamies mēnesi necirptos sirmajos bārdas saros.

Pats rotmistrs ar drukno oficiēri nopratina viņu. Bez tam Karlsonam iebļakus sēd muižkungš Brensons. Olimpiskā mierā smēķē cigaru un izliekas, ka viņam gar visu to lietu nebūtu nekādas daļas. Bez tam

pa dibenistabas durvju šķirbu lūkojas fon Strika un fon Dalena kundzes. Fon Richthofena kungs arī reizēm pienāk, paskatās, bet tūlīt noveršas, baltās, kuplās ūsas uzbraucīdams un nikni nokrekšinādams.

Oficieri ir uzbudināti tāpat kā zaldāti. Arī viņiem dibenistaba šķir un tas no kastu satura galdā, un tas atstāj jau ārēji manāmu iespaidu. Fon Hammers nemaz nevar parunāt aiz niknuma. Pīpo papirosu pēc papirosa un nervozi svaida papīrus uz galda.

Druknaiss stāv kājās, savilkām dūrēm.

— Kas tevi sūtīja? Kur ir meža brāļu komiteja? Atbildi, suns!

Zarēns vēl stingri stāv uz kājām. Cepure pakausī atšļukusi. Seja uz augšu pagriežta. Liekas, it kā ar nodomu un izaicinoši tas tā.

— Runā, lops! — Bet Zarēnam mute ciet, un nav zināms, vai viņš maz klausās, ko viņam saka. Oficiēris ilgāk nevar vairs novaldīties. — Dod viņam! Dod viņam reizi pa purnu! — Un pats ar visu augumu tiecas galdam pāri.

Piecas sešas rokas instinktīvi atvēzējas. Bet tas tuvākais ir tas laimīgākais. Kaulainu dūri kā ar āmuru iezvel Zarēnam taisni pa muti. Nošļakst. Viņš gāžas atpakaļ, bet tie, kas aiz muguras, atgrūž viņu. Acumirkli viņš rīstās, un dzirdams, ka kaklā viņam riebīgi gurkst. Tad izspļauj nevarīgi. Liela gļotainu, melnu asiņu peļķe izplešas uz grīdas. Asinīm līdzī izlec izdauzīts zobs un kaut kādā dzislīnā, kā sarkanā diedziņā piesiets, paliek karājamies pār lūpu. Virslūpa acumirkli pletūkst gandrīz deguna augstumā.

Viņš izskatās pārāk riebīgs. Brensons novērsies pelno un nevar nopelnot savu cigaru. Fon Hammers steidzīgi šķirsta papīrus. Tikai dāmas, pieplakušas durvju spraugā un elpu aizturējušas, gaida, kas vēl nāks.

Ar visu reibumu un dulnumu druknaiss oficiēris arī nodur acis.

— Izvest to cūku... Osipov — tu zini...

Zarēnu izbīda laukā un ved uz ķēķi nolejā, pils galā. Turpat aiz zemās sētiņas četri draguni dīrā baltu zirgu. Bet Zarēns vairs nekā nevar redzēt. Iet streipuļodams un divas reizes pakrīt. Bet neviens vaids, neviena skaņa nenāk pār viņa lūpām, kad viņu rausta un spārda.

Osipovs jau ir savā vietā. Staigā gar pagraba izdegušajām dur-

pilij pāri, no Daugavas lāsmeņa paceļas divas vārnas. Apliec dažus riņķus gaisā, tad nolaižas uz staba galu, katra savā pusē Zarēnam. Svarstās tur un, galvas piešķiebušas, skatās uz sarkano muskuli zemē... Lai kur un ko šauj — vārnas vienmēr ir klāt.

Manāma krēsla jau. Viņpus pilij, pagalmā, kārti pakārts, deg spožs lukturis. Augšā zāles logi arī gaiši. Zaldāti, piešiem šķendinādamies, skraida no muižkunga mājas turpu un atpakaļ. Sāk jau meitas nākt — pa vienai, pa pārim, pa trim. Pagalmā dzirdama sveicināšanās un skaļi smieklī.

Kancelejas istabā šovakar zaldātiem ierīkots dzīru galds. Tur veselas bļodas vārītas cūkgaļas un apcepti šķiņķi. Sautēti kāposti, balti plāceņi, cepeškrāsni cepti brūni kartupeļi. Un pa starpām kungu dāvanas — kaviara trauciņi, sardinu bundžas, konfekšu kārbas un biskvita ruļļi. Un pilnās, pusdzertas un tukšas šņabja pudeles. Viss garais kancelejas galds kā līdums nokrauts.

Podnieku Zetiņa saimniecei palīgā. Saimniecei pašai vairāk darīšanas dibenistabā pie kungiem. Zaldātus apkalpo Zetiņa. Baltu, spicēm apšūtu, sastērķeletu kungu istabmeitas priekšautu līdz zodam aizsējusies, sasarkusi un nosvīdusi, viņa skrien uz ķeķi un ar bļodam nāk atpakaļ. Reižu reizēm kāds, vairāk iedzēries, tīšām vai netīšām nosviež glāzi zemē. Tad viņa žigli metas ceļos un uzlasa stiklus. Kad kāda pudele vai mērces trauciņš uz galda apgāžas, viņa ar savu kabatas lakatiņu uzslauka un saved kārtībā. Kad kāds pāris sāk lamāties un grasās kauties, viņa palīdz nomierināt. Sadzer kopā ar nomierinātiem un smejas skaļi jēlajiem jokiem, no kuriem nepiedzērusām latviešu puisim ausis svilst. Dzīva un jautra viņa šovakar. Neatminas, kad tik līgsma bijusi.

Podnieks palīdz saimniecei kungu galā. Viņa uzdevums aiznest liekos, netīros traukus uz ķeķi, lai Zetiņa nomazgā. Un tad viņš iet uz atstāto muižkunga pagrabu un nes pudeles. Svārku kabatās sabāzis, rūpīgi padusēs iemiedzis, pie krūtīm piespiedis. Pa durvju spraugu saimniecei padevis, pats paliek ārpusē. Iekšā iet ar saviem sabristajiem velteņiem viņam nav brīv. Viņam jāstāv aiz durvīm

un jāgaida, kamēr saimniece izsniegs laukā tukšas pudeles, izēstas būndžas vai netīru šķīvju čupu. Pudeles dibenā arvienu vēl kaut kas paliek iekšā. Viņš nevar nociesties, ķēķa stūrī neiebaudījis no garšīgām paliekām. Mazliet siltāk kļūst. Bet viņš tomēr turas. Šovakar iedzerties nedrīkst.

Kungiem vienā istabā nav nekādas lielas ērtības. Ap apaļo galdu visi nemaz nevar reizē sasēst. Tāpēc pieiet un ēd, kā gadās. Fon Strika kundze, Zigvartu-Kobiļinsku saimniecības vadītāja, ik acumirkli ir blakus te vienam, te otram, bez apstājas atvainojas par to neērtību un prastumu, ko te nav iespējams novērst. Sulaiņa nav, ne kaut cik veiklākas kalpones, kas pienes un uzliek ēdienus un citādi apkalpo. Plīts samaitāta, pavāra nebij ko ņemt — kas te cepts un vārīts, tas tikpat kā nav baudāms. Kungiem jāapmierinās ar to, kas auksts no Rīgas atvests. Protams, vienkāršs viss un nabadzīgs, bet ko lai dara šādos posta laikos. Jāēd kūkas no konditorejas, žāvēts lasis un zulis, kaviars, veikalā pirktas marinētas sēnes un Kurzemes siers. Arī vīni un liķieri tāpat no pārdotavas. Pašu pagrabā nevienas pudeles vairs nav atlicies. Vīna glāžu arī tikai viena zorte — un otrā šampanietim. Reinvīns, malaga, tokajietis un šato-d-ikems — viss jādzer no vienām un tām pašām glāzēm. Firziķi un Krimas āboli Rīgā nemaz nav dabūjami. Kungiem jāapmierinās ar vīnogām, apelsiniem un serinkām.

Gandrīz ar nožēlošanu viņa noskatās mācītājā, kurš patlaban nopūlas gar zoss mugurkaula gabalu. Tad piesēst uz dīvana Brensonam ieblakus.

Pie nokravāta, baltu segu pārklāta rakstāmgalda sēd fon Hammers, fon Richthofens, baronēns Volfs un druknais oficiēris. Fon Dālena kundze, Zigvarta-Kobiļinska lielmātes māsa, nosēdusies otrā pusē. Kungi dzer vīnu. Fon Dālena kundzei šokolades tase priekšā.

Fon Strika kundze sēri pasmejas.

— Man šis vakars atgādina pusdienas pēc medībām kādā mežsarga mājā. Jums tā neliekas, mācītāja kungs?

Mācītāja seja it kā atplaukst, par medībām dzirdot. Bet tūliņ atkal kļūst sēri nopietna, kā to prasa laiks un apstākļi.

— Pateiciet dievam, fon Strika kundze, ka vēl tā. Mazākais kailas dzīvības viņš mums visiem paglabājis. Bet cik nav namu, kur tagad

dziļas seras par nelaikā aizgājušiem un buntavnieku noslepkavotiem. Mes vēl varam laimīgi saukties.

Pilnu muti viņš sniedzas pēc reinvīna pudeles.

— Atļaujiet, mācītāja kungs, — Brensons pasteidzas un pielej. Tad piepilda arī sev. — Es laikam esmu tas laimīgākais jūsu starpā.

— Jā, jā jā... — Fon Strika kundze pie katra vārda loka galvu. — Jūs esat tas laimīgākais. Tāpēc, ka jūs nelaimei vistuvāk bijuši. Cik tur trūka... Cik tur trūka... Es brīnos un nesaprotu, kā jums tā izdevās.

— Ko dievs pats sargā... Ar atļauju, fon Strika kundze... — Mācītājs paceļas un pieskandina savējo viņas glāzei. Viņa paloka galvu un drusku iemērc lūpas skābajā dzērienā.

Viņi runā pusbalsī, tāpēc ka vāciski. Fon Hammera kungs ir stingri oficiāls un runā tikai krieviski. Tā ir sarunas valoda pie otrā galda. Bet tie tur jau stipri iesiluši, runā skaļi un neklausās citos. Bez tam arī troksnis no priekšistabas ir tik liels, ka klusāk runātu te grūti saklausīt.

Sirsnīgām, gandrīz vai iemilējušām acīm fon Strika kundze skatās rotmistrā. Tas viņu glābējs un cerība. Gluži tādām pašām acīm fon Dālena kundze skatās viņā. Resna un svarīga viņa sēd savā krēslā un ar redzamu negribu strebja šokolādi, sīkiem kumosiem biskvita kūku piekozdama. Krieviski viņa gandrīz ne vārda nesaprot, tāpēc vairāk klausās, ko runā pie otrā galda. Ieinteresējusies paceļas, ar visu šokolades tasi atnāk un nosēstas mācītājam līdzās.

— Ja jūs atļaujat, mācītāja kungs.

— Ach, lūdzu, lūdzu! — Mācītājs galanti palokās.

— Nu kāpēc jūsu cienījamā kundze neatbrauca līdzi? — fon Strika kundze apvaicājas. — Es varu iedomāties, cik viņa tagad vienuļa starp šiem mežonīgajiem ļaudīm. Te tagad taču sliktāk nekā Afrikā starp melnajiem.

— Neko nevar darīt. Mums jāizpilda savs pienākums noliktā vietā, — mācītājs svinīgi atbild, uz ko abas dāmas nopūzdamās loka galvas. — Mana kundze nevarēja braukt. Jūs zināt, sestajā mēnesī...

— Ach jā, tad jau jāuzmanās. Nu, nekas, dievs palīdzēs, un viss

Izles labi... Bet ko tad dara jūsu maziņā — Lizčena, jā? Es atmi-
nos, tāds mīļš bērns.

— O, tā mums dūšīga! — Mācītājs laimīgi smaida. Bet tad ap-
ķeras un atkal žigli kļūst nopietns. — Un apdāvināta. Ko jūs domā-
jat: leva reizi, un katru vakaru: — Nu es gribu gulēt iet.

— Sakiet! Cik viņai tagad būs gadu?

— Trešajās lieldienās paliks pieci.

— Sakiet! Bet, kam jau no vecākiem iedzimts, tie allaž agri.

Fon Dālena kundze noskatās, kā Brensons ceļ vēl vienu gabalu
cepeša uz šķīvja un, ar dakšiņu pieturēdams, skalda ar nazi.

— Vai drikstu? — Mācītājs paceļ viņai tukšu vīna glāzi priekšā.

— Nē, pateicos. Man vēl jānokās arī to šokolādi. Piededzināta,
vai... — Bet tūliņ viņa noliek tasi un kūkas gabaliņu uz galda
stūra. — Man tas nabaga zirdziņš vienmer stāv prātā. Septiņi ievai-
nojumi! Kā viņš vel tik tālu spēja. Nabaga lopiņš!

— Viņam lai Brensona kungs pateicas par savu dzīvību, — fon
Strika kundze ieminas. — Tam razbainiekam droši vien vēl patronas
bij kabatā.

Brensons ir aplūkojis plinti un zina, ka tā nemaz nav ar patronām
lādējama. Grib sacīt, bet atgiedas, ka tas nebūs izdevīgi. Tas mazi-
nātu nāvei izmukušā prestižu, ar kuru viņš ticis tepat vai par šī
vakara varoni.

— Jā, laime, ka to šodien liku iejūgt. Citādi nezin...

— Bet jums taču revolveris, — fon Dālena kundze uztraucas.

— Jūs viņu varējāt papriekšu nošaut kā suni.

Brensons nepagūst atbildēt. No priekšistabas atskan tāds troksnis
un smiekli, ka istabā viens otra vairs nevar sadzirdēt.

Fon Strika kundze paceļas un paver durvis. Podnieks, kas pret
viņām atspiedies, atstreipuļo nost, izstiepjās un gaida pavēles. Bet šo-
reiz nav nekāda rīkojuma. Fon Strika kundze pamet aci, kur zaldāti,
iestiepuši trīs meitas, ķerstās ap tām un cienā ar šņabi un sardinēm.

Saldsāji smaidīdama, viņa nāk atpakaļ. Tas smaids domāts braša-
jiem kareivjiem. Bet tad viņa iedomā sievietes, un tūliņ sausnējā sejā
ar spalvām apaugušo kārpuzoda malā ievēlka dziļa nicinājuma vaibsts.

— Ach, cik samaitātas tās zemnieku meitas! — viņa groza galvu

un nemaz nevar mierā nosēdēt. — Atklāti ķeras zaldātiem kaklā. Nemaz nekautrejas.

Mācītājam tas nav nekāds pārsteigums. Viņš pamet ar galvu.

— Es nesaprotu, — fon Dālena kundze piebilst, — kā jūs, mācītāja kungs, to varat paciest. Jums jāredz, ka jūsu pūliņi paliek bez panākumiem. Un tomēr jūs nepagurstat un nepametat šo samaitāto tautu viņas liktenim. Es apbrīnoju jūsu vīrišķību, mācītāja kungs... Lūdzu! — — Tagad viņa atļauj ieliet arī savā glāzē.

— Tā ir pienākuma apziņa, manas dāmas, — mācītājs lēnprātīgi saka, pret lampu paceltai viņa glāzei cauri skatīdamies. — Vairāk es sev neuzdrošinos pierēķināt. — Jums taisnība: bezdievību, nešķīstību un maucību es redzu visgarām. Bet es neesmu derēts gans, kas pamet savas avis, lai cik kraupainas viņas būtu. Un ja mana balss būtu arī tikai saucēja balss tuksnesī, es tomēr neapklustu.

— Saucēja balss tuksnesī... Ach, cik skaisti! — fon Dālena kundze dveš un paskatās mācītājā gandrīz tikpat sajūsmīgu skatienu kā rotmistrā.

Pāvels Nikolajevičs iznāk no savas mazās istabeles, paņem kaut ko no grāmatu un papīru žūkšņa un manās atpakaļ.

— Pāvel Nikolajevič! Pāvel Nikolajevič! — fon Hammers ieraudzījis sauc. — Uz vienu glāzi!

— Pateicos. Bet jūs zināt: es šodien nevaru.

— Vienu glāzi! Tikai vienu!

Viņš aiziet, aizver durvis un apgriez atslēgu.

— Pienapuika! — rotmistrs dusmīgi nolamājas.

— Viņam galva sāp, — druknais mēģina aizbildināt.

— E — galva! Izrunas, vairāk nekas. Filozofē, un nezin ko — tās tās galvas sāpes.

— Kad negrib, nav vajadzīgs! — baronēns iesaucas jau manāmi aizmiglotām acīm.

— Izturības un vīrišķības nav tiem jaunajiem cilvēkiem, — fon Hammers prāto. — Tad galvas sāpes, tad nervi — tad šis, tad tas. Siltumnīcas paaudze.

— Un demokrātijas... — baronēns nīrgājas. — Demokrācija tā, kas viņus padara nervozus.

— Mēs neesam ne demokrati, ne aristokrati, barona kungs. Tikai cara un likuma kalpi. Neaizmirstiet to. Uz veselībām, kungļ!

— Cara un likuma kalpi... — fon Strika kundze, acis piemiegusi, svētlaimīgi dveš. — Mācītāja kungs, jūs dzirdat?

— Ko viņš sacīja? — fon Dālena kundze čukst, Strika kundzei pieliekusies, acu no rotmistra nenovērsusi.

Piepeši rotmistrs pagriežas un paskatās taisni viņā. Viņa satrūkstas kā pie nedarbiem pieķerta skuķe. Pat pietvīkst mazliet. Rotmistrs ir cienīgi galants. Viņš prot izturēties tā, ka reibums tikpat kā nemaz nav manāms.

— Vai driksu vaicāt, fon Dālena kundze? Kāpēc Zigvarta-Kobiļinska jaunkundze neatbrauca? Man bij cerības, ka arī viņa atbrauks.

Vāciski — — viņš runā vāciski! Fon Dālena kundze aplaiž apkārt spulgojošu skatienu un pietvīkst vēl vairāk.

— Fon Zigvarta-Kobiļinska jaunkundze dziļi lūdz atvainot. Viņai nebij iespējams. Kundze vēl slima no tām briesmām un apsaldēšanās. Jūs sapratīsiet, bērna pienākums — —

— Jā, jā... Izsakiet manu visdziļāko līdzjūtību. Es ceru, nebūs taču nekas nopietns.

— Mēs arī ceram. Klepus drusku un temperatūra. Jūs zināt, cik viņai vārīga veselība... Ak fon Hammera kungs! Kāpēc jūs neierādāties agrāk?

Rotmistrs parausta plecus.

— Mūsu nelaime jau ir tā — ka mēs visur ierodamies par vēlu.

Vairāk viņš sev neatļaujas kritizēt valdību — pat šo tuveno cilvēku klātbūtnē. Paklanās, pievēršas atkal saviem galda biedriem un turpina pirmiņ aprauto sarunu.

— Nē, kungļ, sakiet, ko gribat. Hazardu es neatzīstu. Es spēlēju tikai preferansu, bet to tad ar lielāko baudu. Tur tik dažādas kombinācijas — tas nav tikai laika kavēklis, bet arī smadzeņu sports... Uz veselībām, kungļ.

Brensons beidzis ēst. Ar vienu roku zobus bakstīdams, ar otro pievelk tuvāk glāzi un tikko atkorķētu pudeli.

— Jā, — viņš smagi nopūšas. — Kas viss šajā pēdējā gadā nav pārdzīvots.

— Sausmīgi... — Fon Strika kundze nodrebinās. — Ar ko mēs to bijām izpelnījušies? Ko mēs šiem ļaudīm bijām ļaunu darījuši?

— Pārāk daudz laba, — mācītājs domā.

— Tā? Bet varbūt, ka patiešām tā. Man ienāk prātā, vēl pagājušā gadā fon Zigvarta-Kobiļinska kungs viņiem pavisam par velti dāvāja žagarus nabagmājas apkurināšanai. Un desmit tūkstoš ķieģeļus skolas izlabošanai...

— Un jaunas ērģeles baznīcai, fon Strika kundze. Lūdzu, neaizmirstiet to.

— Jā, jā. Un par pateicību viņš pats tagad pataisīts gluži kails un nabags... Man bij trīs duči linu palagu, no nelaiķa māmiņas mantotu. Un tagad man nav vairāk kā seši — dieva vārds!

— Tā ir manta, ko kodes un rūsa maitā...

— Bet vai jūs zināt, kā man visvairāk žēl? Varbūt tas izklausās naivi, bet es tur nekā nevaru darīt. Tāda maza kastīte, japaņu izstrādājums. Melna koka ar perlamutra inkrustacijām. Kā es viņu varēju aizmirst! Tagad varbūt kāda zemnieku meita viņā krauj savas netīrās ķemmes un diega kamolus. Kad es to iedomāju — — atvainojiet, mani kungi, bet tad man tā — — Viņa sakož zobus, no kuriem lielā puse lieku, un sakniebj nagus saujās.

Baronēns Volfs ir dzirdējis pēdējos teikumus. Glāzi rokās, atgriezās. Kļuvis bāls un pa reizei raugojas.

— Es jums apsolu, fon Strika kundze. Mēs viņu dabūsim rokā. Matadata, ne piņģerots jums nepazudis. Un lai mums puse māju pagastā jānodedzina un vēl tikpat daudz jāapšauj. Ādu maut, kamēr pēdējā adata ir rokā...

Fon Strika kundzei kļūst labāk ap sirdi. Smaidīdama viņa pamet baronēnam ar galvu.

— Tik jauns un jau tik dūšīgs. Cilts asinis, mani kungi.

— Mans nabaga Ripsītis, — žēlojas fon Dālena kundze. — Mans gudrais foksterjers! Kā es viņu glabāju un saudzēju. Ne par kādu naudu es viņu nebūtu pārdevusi.

— Tas ir tas pats, ko es jums uzdāvināju maziņu, — Brensons iejaucas. — Atminaties? Tas arī pagalam?

— Beigts. Nosituši. Tepat aiz stūra nosviests. Šorīt ar saimnieci

palikām zem kastes. Pavasarī, kad atkusīs, varēs pienācīgi apglabāt... Zvēri, ne cilvēki...

Viņa steigšus noslauka divas asaras, kas taisās ritēt pār vaigiem.

— Jā. Cilvēki kļuvuši par zvēriem... — mācītājs skumji nosaka...

Priekšistabā reizēm kļūst klusāk. Tas tad, kad draguni aiziet uz zāli dancot. Bet tad piegrūst atkal pilna istaba zaldātu un meitu. Dzer, ēd un dzen visādus jokus. Troksnis tāds, ka ausis plēš.

Podniekam apnicis pie durvīm stāvēt. Kā iedod viņam iznest tikko atkorķētu, laikam neiepatikuša liķiera pudeli, tā viņš paliek ķēķī uz zaldātu lāviņas sēdam. Velns lai parauj visus kungus. Vai viņš pats nevar būt kungs? Pagastvecākā kungs... Viņš pasmejas omulīgi un iemet tikai.

— Pierijies nu, pierijies atkal! — Zetiņa uzbrēc, ar kāpostbļodu garāmskriedama. — Ēd kā lopi. Nemaz pienest.

Istabā skrīveris, jauns un glīts, painteliģents zaldāts, sēdina pie galda Vitolu Almu. Kā dancojuši, tā atvadījis šurpu un neatlaiž roku no viņas vidukļa, lai arī viņa lagu lāgiem koķeti vairās un it kā mēģina atsvabināties. Jauniņa, slaida un gracioza, gandrīz bērns vēl. Skaista un svaiga, gaišdzelteniem, vaļējiem, ar melnu lentiņu sasietiem matiem. Mugurā viņai plāna, balta batista blūzīte ar prāvu izgriezumu. Skrīveris acīm tikpat kā dēlēm piesūcies viņas krūtīm.

— Dzer, dzer! — Viņš ar varu lej tai šņabja glāzi mutē. Viņa smejas un skaišas, un ar roku aizsargā muti.

— Tu esi traks. Es tak nevaru vairāk...

— Dzer, kad tev saka! — viņš šņāc. Nikni atrauj viņas roku un ar varu lej. Viņa ievelk, aizrijas un kāšē. Izsit viņam glāzi no rokas un iespiežas nelabā balsī.

— Ko tu zviedz, ķēve gatavā! Es tevi — es tevi nožņaugšu... — Aiz pleciem sagraibis, viņš to spēcīgi purina.

Durvīs iznāk fon Dālena kundze.

— Bet, mīļie draugi, — viņa saka lauzītā latviešu valodā, — vai nevarētu drusku klusāk. Te ir tik liels troksnis... Šum — šum bolšoi...

Bet iereibušies draguni nepiegrīž viņai nekādas vērības. Ne

mazākās cieņas pret savu personu viņa nemana. Viens pat pagriež galvu uz viņas pusi un nospļaujas.

— Ko tā vecene tur tarkš...

Labi, ka fon Dālena kundze neprot krieviski. Bet, ka ievērota netiek, to viņa noprot labi. Žigli aizver durvis.

Bet tūliņ viņas veras atkal, un tajās redzams fon Hammera kungs ar šampanieša glāzi rokās. Aiz viņa pārējie, tāpat glāzēm rokās.

— Mūsu viesmīlīgais namatēvs, kura, diemžēl, paša šē nav klāt, — fon Zigvarta-Ķobiļinska kungs lai dzīvo augstu! Urā!

Zaldāti lec kājās un kliedz urā. Un tad no dibenistabas nāk fon Strika kundze ar milzīgu, pilnām šampanieša glāzēm piestatītu paplāti. Draguni dabū baudīt to, par ko līdz šim tikai kā pasakā dzirdējuši.

Tad balle turpinās. Jo tālāk naktī, jo trakāk.

Ēst vairs neēd tik daudz, vairāk tikai dzer vien. Meitas nāk nodancojušās, slapjām padusēm, netīru roku sasmulētām blūzēm — galvas atmetušas, kājas piesizdamas. Velns lai parauj pasauli! Diezgan ir kvernēts, nīkts un baiļots. Tagad vajag dzīvot. Vienu dienu vai divas — bet dzīvot.

Arī Zetiņa divas reizes bijusi tur un izdancojusies. Bet tas Osipovs šonakt pavisam traks. Ar varu viņai jāizraujas un jābēg atpakaļ. Ķēķī viņa izdzer krūzi auksta ūdens un sabramē Podnieku, kurš jau gāzelējas vien. Atgriežas istabā un, uz sola nokritusi, smagi elso.

Bet te jau viņš atkal klāt. Liels, tukls un smags kā lācis. Acis apsarkušas. Jau pa gabalu no viņa plūst alkohola smaka.

Zetiņa uzlec kājās un virzās atpakaļ. Viņai bail.

— Kur tu paliec! — viņš tai uzbļauj. — Tāda — — Nolamā ar to ciniskāko, riebigāko vārdu un sagrābj aiz rokas.

— Nespied tā, nespied tā... — viņa lūdzas, vāji mēģinādama atsvabināties. — Ko tu gribi?

— Nāc! — Viņš rauj tā, ka viņa tikko noturas kājās. Izrauj no istabas un velk arī pa āra durvīm laukā.

Viņai liekas, ka viņš grib atkal uz dejas zāli, no kurienes skan muzika un kāju dimdoņa. Viņa sāk iet līdzi. Bet viņš rauj to pagalmam pāri, kur rēgojas kāda sen nelietota šķūņa vaļējās durvis.

Viņa iekliedzas un mēģina izrauties. Bet Osipova rokas ir cietākas par kalēja kniebavām.

— Laid... — viņa vaimanā. — Tu esi traks kļuvis. Ko tu gribi?

— Neauro! — viņš spēcīgi sarausta vēl, tad apliec roku ap viņas pleciem un pavisam samiedz padusē. Noliec savu galvu viņējai pāri.

— Muļķe, — viņš smejas. — Ko tu blauj. Neapēdīšu taču tevi!

Alkohola un siļķu smaka plūst viņai sejā.

Pāvels Nikolajevičs guļ mazajā istabelē uz kušetes, rokas zem galvas salicis. Lampa tumši deg uz mazā, nopluskātā rakstāmgalda galvgalī. Izmēģinājies lasīt, izmēģinājies aizmigt — nekā.

Blakus istabā nemitīgs sarunu un smieklu troksnis un pudeļu klirkstoņa. Tālāk auro draguni. Durvis nemitīgi klauz, tā ka visa māja notric līdzī. No āra pagalmam pāri skan nejauka danču muzika, dancotāju klaigas un sieviešu spiedzieni un smieklī.

Viss šis trokšņa chaoss vandās viņa smadzenēs un nedod miera. Viņš sajūtas kā raganas ķekā, kur karsti smirdoši tvaiki reibina un nomāc, tā ka nelabi kļūst.

Pāvels Nikolajevičs uzceļas un atver logu. Izliecas laukā un nebēdā par to, ka aukstums durstošām adatām apber viņa satvīkušo augumu.

Lukturis, kārtī viegli šūpodamies, vāji apgaismo laukumu pils priekšā. Pa ēnainām nomalēm redz aizslīdam saķērušos pārus. Gar zāles apgaismotiem logiem virpuļo garām ķēmīgi kustošas ēnas.

Pāvelam Nikolajevičam kaut kas ienāk prātā. Viņš paver logu plašāk un izkāpj laukā.

Ātri pāriet laukumam pils priekšā un uzkāpj pa tumšajām trepēm. Durvju zālei nav. No turienes ar vilni plūst dvašas un sakarsušas miesas izgarojumu tvaiki.

Viņš stāv šajā mākonī un skatās.

Kā miglā griežas pāri pa parketu. Izpeld kā no miglāja, novirpuļo garām un nogrimst atkal kūpošos tvaikos. Tuvenās cilindra lampiņas plīvojošā gaismā viņš uz acumirkli dabū saskatīt deļotāju pārus. Saimnieku meitas griežas ar iereibušajiem zaldātiem tikpat jautri kā citreiz vasarā zaļumballē.

Harmonika, vijole un base gaudo kaut kur dibenā. Piegurušie pari nokrituši uz soliem gar sienmalām. Sēd, galvas kopā sabāzuši. Pastarpam — Pāvels Nikolajevičs netic savām acīm — arī dažas mātes. Sēd, rokas klēpī saņēmušas, un vēlīgi noskatās šajā tracī. Reizē reizēm meitu kavalieri pagrābj arī viņas un izdancina.

Kas tā ir par tautu? — Pāvels Nikolajevičs domā. Un kā allaž šai dzīvai aintai pretī viņš atminas citādus skatus no šīs dienas un vakarējās — no visa šī asins tvaiku laika. Viņam auksti plānajā tužurkā. Zobi klab. Bet viņš nemana to un nedomā projām iet. Viņš netic šai neprātīgajai līgsmībai. Šīs sievietes ir galvas pazaudējušas, lūko pielabināties tiem, kuru varā rīt pat ieslodzīt tās pils pagrabā. Varbūt trako, lai aizmirstu šausmas, kas te kā lietuvēns māc visus...

Tas bij valsis. Nu sākas polka. Un acumirkli visa miglainā telpa piejūk pilna neprātīgu skrejošu cilvēku, kāju rīboņas, aizkusuma elpas, aizsmakušu ķērcienu, nejauku smieklu, kustonisku spiedzienu... Nekā te nevar vairs atsevišķi atšķirt. Viss sajucis vienā ņudzeklī — kā verdošā katlā.

Kas tā ir par tautu? Kas tā ir par tautu? — Pāvels Nikolajevičs domā. Un jūt, ka viņa galvā ir tas pats ņudzeklis, kas acu priekšā.

Tas laikam velkas ļoti ilgi. Kad zāle muzika apklususi gaudot, Pāvela Nikolajeviča ausīs viņa vēl skan joprojām.

Zāles vidus kļuvis tukšāks. Tur neliela grupa, un laikam taisās plūkties.

Skrīveris tur cieši apķertu jaunu, slaidu skuķi baltā blūzē, gaišdzelteniem, vaļējiem, melnu lentiņu apsietiem matiem. Bet patlaban pienāk liels zaldāts, augšup sagrieztām ūsām, paķer skrīveri aiz apkakles un atsviež.

— Nost, skrīvelīti! Ej tu, lakstojies ap savu spalvaskātu.

— Ko? — skrīveris iebrēcas, dziļi aizskarts. — Kā tu iedrošies? — Un savilklām dūrēm lien virsū.

Bet otrais viņu spēcīgi atgrūž.

— Nemēģini! Zobus satriekšu rīklē... — Viņš parauj skuķi sāņus. Tai, kā redzams, puslīdz viena alga — viens vai otrs.

Lādēdamies un draudēdams skrīveris izskrien pa durvīm un pa

trepēm lejā. Dzirdams, ka paslīd un abām kājām tarkšoši nobrauc pa pedējiem kāpšļiem.

Bet tad baronēns Volfs ieiet zālē. Piedzēries, grīļojas vien. Izdzisis papiross viņam mutē, pātadziņa rokā. Iet taisni uz tiem diviem, kas vēl tāpat saķērušies stāv. Zaldāts palaiž skuķi un nolaiž rokas gar sāniem. Baronēns uzšauj ar pātadziņu skuķei pa pleciem. Tā saliecas un iekliedzas.

— Kō — vai sāp? — baronēns smejas un uzšauj vēlreiz. — Nekas, nekas. To ir vēn lab zāl. Tad lokanāk kāj prēkš dancošan...

Trešo reizi viņš vairs nedabū iesist. Pāvels Nikolajevičs ir piegājis. Tā kā pirmiņ tas zaldāts skrīveri, paņem viņu aiz apkakles un atsviež nost. Viņš paliek kājās tikai tāpēc, ka aizstreipuļo pret sienu.

— Kaunieties! — Pāvels Nikolajevičs uzsauc skuķei. — Tik jauna un dauzāties te ar piedzērušiem zaldātiem. — Bet skuķe acīm redzami arī pati piedzērusies. Platām acīm skatās oficierī un, liekas, nesaprot nekā. Pāvels Nikolajevičs pats arī tikai ar pūlēm novalda roku.

Bet baronēns lien atkal klāt. Pārskaities un nāvīgi apvainots.

— Jūs iedrošināties... Jūs... Ko jūs iedrošināties!

— Ejiet izgulieties, baron. Jūs esat piedzēries. — Pāvels Nikolajevičs ar riebumu taisās novērsties.

— Ko? Es? ... Es jums... — Baronēns atvēzējas ar pātagu.

Bet Pāvels Nikolajevičs izrauj pātagu, savīsta un nosviež kaktā. Tad izbīda baronēnu pa durvim.

Bet ko viņam pašam te vēl darīt? Viņš aplaiž vēlreiz skatienu pār šiem cilvēkiem, kuri viņam reibumā un kustoniskā iekaisumā tikko piegriež vērību. Viņš parausta plecus un iet laukā.

— Вниз по ма-а-атушке-е-е по Во-олге... — viņš laukuma vidū dzird aiz muguras.

Istabā viņš metas knūpus uz kušetes. Abas rokas ieķer matos. Galva pušu plīst. Viņš nezin pats, kas ar viņu notiekas. Vai tas ir tikai šovakar, vai jau agrāk krājies — dienu pa dienai... Bet viņš netiek vaļā no tiem asiņainiem murgiem, kas viņu slāpē kā lietuvēns.

Iestēnēdamies kā aiz fiziskām sāpēm, viņš uzceļas sēdus. Galva noliekta. Rokas nevarīgi noslīgušas.

→ Пулю ему, мерзавцу, всажу в лоб... — blakus istabā ālējas baronēns.

Bet viņam viena alga. Kas viņam baronēns. Pie durvīm kāds dauza. Laikam rotmistrs.

— Вы тут, Павел Николаевич? Вы не спите?

Кас viņam rotmistrs? Кас viņam tagad visa pasaule...

Viņš nosēstas pie galda un uzraksta māšai īsu vēstuli. Padomājis, uzraksta vēl otru savam labākajam draugam Pēterpilī. Desmit kailas, lakoniskas rindas.

Tad pasniedzies, turpat pie galda sēdēdams, izvelk revolveri no čīkstošas ādas maksts.

Blakusistabā dzer un runā juku jukām. Tālāk auro draguni. Pār pagalmu no danču zāles gaudo harmonika un vilnī veļas kāju rīboņa, piedzērušos zaldātu pickliedzieni un sieviešu ķerkšana.

Āra durvis blākšēdamas aizkrīt. Šāviena tajā acūmirklī neviens nedzird.

Zigvarta-Kobiļinska zeme uz ziemeļrita pusi ar asu strēlu iesniedzas dziļi Ozolmuižas pagastā. Prickšā tur ir tā paša lielā tīreļa atteka. Likumains, strēlains, verstis trīs plats dumbrājs. Gar malām kārkliem un melnelkšņu ceriem apaudzis. Tālāk niedru un vilkavāļu dūksnas un mazliet sausākās vietās plaši rāvas grīšļa klajumi. Vasaru dūksnājs grūti pārbraucams. Ziemu, kad aizsalst, nabagākie apdzīvotāji no visa pagasta brauc tur pa ledus virsu niedres un grīslis plaut pakaišiem.

Pašā strēles galā aiz dumbrāja, zilu egļu mežu spraugā vienas pašas mazas mājiņas Krijas. Vasaru viņas tikpat kā nošķirtas no pasaules. Šajā pusē dumbrājs, viņējā riņķī apkārt egļu mežs — šaurākajā vietā piecpadsmit verstu. Uz staciju un muižu jābrauc visai tīreļa attekai apkārt — tad iznāk vairāk nekā divdesmit verstu likumā vien. Savā ziņā Krijas ir visai izdevīgā slāvoklī. Uz šķūtēm un citām pagasta gaitām viņus vasarā tikpat kā nav iespējams izziņot. Arī vājākās ziemās dūksnāji tikai viegli pārsalst, un droši pārbraukt var tikai zinātājs. Avīzes un vēstules Krijās gan nokļūst dažu vasaru tikai reizes divas trīs.

Bet avīzes te arī neviens nelasa. Un vēstule te gadiem nav redzēta. Kriju ļaudis iztiek bez visa tā.

Savādi ļaudis dzīvo Krijās. Saimnieks Vilnis ir ienācējs no Valkas apvidiem. Toreiz, pirms astoņpadsmit gadiem, viņam bij spēcīga, glīta sieva, pieaudzis dēls un memais puika. Pilnīga un plaša saimniecība: trīs zirgi, desmit slaucamas govīs, pārs lielo un viens sējas arklis. Pārējās mantas likko ar četrpadsmit vezumiem varēja atvest. Nu tas kļuvis pavisam citādi. Nu viņš ir ne tikai tas tālākais, bet arī tas nabadzīgākais saimnieks pagastā.

Vienu nelaimi pēc otras viņš te Krijās piedzīvojis. Gads pēc gada kā melnām svītrām iegriezušies viņa atmiņā.

Pirmos trīs gadus, purva zāļu un mitruma nepieradušas, govīs nikuļoja un nobeidzās ar asinssērgu. No desmitām viņam tagad vairs tikai četras atlikušas. Un nav ne mazākās izredzes ieaudzēt vairāk. Pirms trim gadiem labākais zirgs mežā, pār siekstu lēkdams, pārplēsis vēderu uz zara un bij jānošauj. Kriju lauki meža spraugā kā trauka dibenā. Rasa guļ pāri pusdienai. Un kad gadās karstas un slapjas vasaras beigas, labība norūsē un saklūp. Salmi tad kuļot sabirst pelavās un graudi viegli kā sēnalas. Rudzus, tos gar mežmalām sniegs katru pavasari izguļ. Un agrās rudens salnas bieži ķer kartupeļus un miežus.

Grūti Vilnim nākas nomaksāt renti muižā. Kad pagadās ziemā slīperu un malkas vešana no Ozolmuižas mežiem uz staciju, tad viņš brauc ar abiem zirgiem, kamēr vien ceļa laiks, un nopelna pavasara un rudens termiņiem. Bet meži ir pagalam izcirsti, un peļņas kļūst arvienu mazāk. Tagad katru pavasari viņam jāslauka pēdējais labības pūrs apcirkņa stūros un jāpārdod. Un rudenī jāsteidz rudzi izkult un līni izmalt, lai nepalīktu parādā. Meijers jau nav slikts. Bet viņam savi nosacījumi, un lielskungs parādus necieš.

Bet vissāpīgāki nelaime ķērusi Vilni pirms diviem gadiem. Tad viņa vecākais dēls par aizliegtām medībām un šaušanu uz mežsargiem notiesāts uz četriem gadiem katorgā. Un sieva pēc tam sāka slimot ar briesmīgām galvas sāpēm un pēc pāra mēnešu vārguļošanas nomira. Viņš palicis tikai ar septiņpadsmit gadu veco mēmo

Indriķi. Un vēl vecā Ilze ar ganu meiteni, kas ziemu aiziet skolā. — Vairāk iedzīvotāju Krijās nav.

Kluss Vilnis ir jau no dabas. Pie klusuma viņš pieradinājies arī ar Indriķi, ar kuru tikai žestiem un rokām jāsaprotas. Bet no tā nelaiemes gada viņš kļuvis vēl klusāks. Kad meitene nav mājās, tad dienām Krijās nedzird cilvēka balss. Svešam liekas, ka tie divi vīrieši abi ir mēmi. Tikai vecā Ilze totiesu kūti ir runīga. Visiem saviem lopiņiem viņa pēc kārtas notur garas pamācības par labu uzvešanos un paskaidrojumus par pasniedzamā ēdiena barojošām īpašībām. Visvairāk viņai ko rāties par to, ka govis negrib atzīt purva sienu un ka sivēni visām četrām kājām kāpj silē.

No dabas Vilnis ir lēnas, mīksta dabas. Taču visas tās nelaiemes viņu pamazām nocietinājušas un padarījušas rēpulainu kā ozola mizu. Un rūgtums viņam tāds pats kā ozola mizai. Pret likteni, kas viņu tik netaisni vajā. Bet zemnieka liktenis nav kails, abstrakts jēdziens. Allaž viņam noteikts tuvs cēlonis priekš acīm. Vilnim tā ir muiža. No tās viņš ar visu savu iedzīvi atkarīgs, tā viņa dzīves nosacītāja. Tā vainīga pie visām viņa nelaimēm. Pret to viņš sajūt visdziļāko naidu. Varbūt ne vairāk kā piecus sešus vārdus viņš pa šiem nemiera gadiem sacījis par muižu un lielkungiem. Bet kas viņu pazīst, tie zina, ka viņam piecos sešos vārdos vairāk nekā citiem garās runās.

Piecas ēciņas ir Kriju mājām. Dzīvojamā māja ar veclaiku skursteni, kuram kulda apakšā, un kuprī sašāvušos, nosūnojušu salmu jumtu. Vienā galā ķēķis, caur kuru ejams vienīgā paprāvā istabā otrā galā. No tās ejams vēl mazā, tukšā un aukstā pieliekamā istabiņā — tās visas tās dzīvojamās telpas. Istabai trīs četrpūšu lodziņi, katrs savā sienā. Tad kūts un maza klētiņa, tāpat kuprī sašāvusies kā istaba. Klētiņa liekas vecākā no visām mājām. Baļķi tai iztrunējuši cauri, un no žurkām nav nekāda glābiņa. Rija ar nojumēm visapkārt stāv atstatāku. Gandrīz pašā mežmalā pirtiņa. Tur tāda kā tērcīte tek garām — pavasaros un rudenos, un dažreiz pat lietainās vasarās turpat var mīksta ūdens pasmelties. Pirtiņai vēl lubu jumts nezina no kādiem laikiem. Ar visu jumtu tā pa pusei zemē sasēdusi, dūmiem melna nokvēpusi. Bet jo melnāka tāda pirts, jo baltāk viņa var nomazgāties...

Janvara vidū, ap to laiku, kad ugunsgrēki sāk blāzmot, Krijās šad un tad sāk ierasties sveši cilvēki. Pirmo reizi novakarē ienāk kāds sniegu nobridies jauneklis un bikli lūdz, vai nevarot pārdot kādu klaipu maizes un drusku sāls. Pārdodams Krijās nekas nav. Bet Ilze iznes un nogriež pusklaipu tāpat. Pasmel vēl no spainīša krūzīti tikko slaukta piena un dod nodzerties. Vai viņš neesot no ozoliešu malkas cirtējiem? Ilze prašņā, jo vienīgā iespēja, ka viņš tās desmit piecpadsmīt verstis no turienes kaut kā iemaldījies. Kas te no citurienes lai nāktu? Vasaru vēl no tīreļa pļavām kāds atnāk pēc ūdens, bet ziemu svešs cilvēks te nav redzēts. Jauneklis apstiprina, ka viņš no tiem, un aiziet atkal mežā. Ko tur var zināt, gadās jau arī, ka malkas cirtējiem aprūkst maizes. Savādi tikai tas, ka viņš iet itin kā uz citu pusi.

Divas dienas vēlāk ierodas kāds cits. Atkal pēc maizes un sērkoņiem. Un lūdz kādu prāvāku tīru lupatu. Viens cirtējs kāju esot ievainojis. Nu, arī tas var gadīties. Ilze iedod pusi no sava vecā izmazgātā krekla. Tas neparko neņem par velti. Atstāj trīsrubļu gabalu uz galda, lai gan Ilze rādamās iet līdz durvīm pakaļ. Pat Vilnis piebilst, ka te nav bode, ne aptieka.

Svētdien, kad Krijās visi iemitnieki istabā, atkal ienāk divi. Tas viens plecīgs, kalsnējs, dzeltenām ūsām. Otrs drukns un tukls, gludu seju. Sēd abi un novēro mājiniekus, un tie atkal skatās viņos. Ganu meitene Maja blenž pie gala loga savai grāmatai pāri. Ilze sēd pie durvīm gultā, tīru priekšautu apsējusies. Mēmais Indriķis pienācis gluži klāt un platām, zilām acīm nenovērsdamies skatās ciemiņos. Vilnis pats kaut ko kravājas aiz krāsns gar saltās istabas durvīm un pa paradumam neliekas viesu redzot. Sarunas neveicas. Svešie acīm redzami nezin, kā iesākt.

— Jūs ciemiņi, arī būsiet no tiem malkas cirtējiem? — vecā Ilze ievaicājas, ciemiņos neskalīdamās.

Svešie saskatās un tūliņ neatbild.

— Bet, Ilzes māt! — Maja iesaucas. — Tas taču ir mūsu skolotāja brālis.

Ilze smaidīdama paloka galvu.

— Vai nu es, bērns, Robežnieku Mārtiņa nepazīstu.

Tie abi redzami sajūtas atviegloti. Tagad tā lieta, mazākais, skaidra.

— Tad jūs pazīstat mani... Es gan tikai Vilni biju redzējis. Un jūs Indriķi arī kādas reizes. Tu, Indriķi, pazīsti mani? — — Mēmais kaut ko nosaka savā valodā un, smaidīdams pār visu seju, loka galvu. — Jā, nu jūs zināt, kas mēs par malkas cirtējiem.

— Ak tad jūs tie meža brāji! — Ilze nogroza galvu un nopūšas. — Tad jau tie arī, kas te nāca pēc maizes un špickām? Es jau tūliņ domāju. Redziet nu, kas par laikiem: cilvēkiem kā zvēriem jādaudzās pa mežu. Kā jūs tur varat izturēt? Kā jūs nenosalstat?

Mārtiņš parausta plecus.

— Cilvēkam sīksta dzīvība, Ilzes māt. Kad siltā istabā sēd, tad liekas, ka ārā pusstundas nevarētu izturēt. Bet kad jādzīvo — iztur un iztiek.

— Ak nu, miļie, kāda tā iztikšana! Zvēram ir kažoks. Zvēram mežā sava ala. Bet cilvēks taču ir glēvs un vārīgs.

— Tāpēc jau mēs arī šad tad lienam malā, — Resnais smejas. Ilze skumīgi groza galvu.

— Man jau, uz kūti ejot, nosalst rokas. Naktīs, kad tas vējš te gar logiem auro, es vienmēr domāju par tiem, kam bez pajumtes jāblandās apkārt... Kāpēc jūs labāk nebēgat prom? Cik ilgi tā var izturēt?

— Jāiztur. Nevar jau tā aizbēgt, kā gribētu.

— Nevar, nevar... Bet jums jau ēst gribēsies. Kā es, vecā muļķe, to tūliņ neiedomāju. Mums vēl ir drusku kāpostu no brokastīm... — Viņa ienes puslodes kāpostu, maizi un divus mazus gabaliņus gaļas. — Tās gaļas nu gan tā pamaz.

— Paldies, māt. — Viņi vel vilcinās. — Bet vai jums pašiem ir? Mēs redzam, jūs neesat no bagātajiem.

Vilnis nosēstas uz mūrīša. Kūpina pīpi un īgni pārtrauc:

— Ēdiet tik'!

— Ko nu par bagātību, miļie. Bet to lāsi kāpostu mums nav žēl. To mēs vēl varam. Ēdiet, dēliņi... — Rupju roku viņa pārbrauc Resnajam pār gaišajiem sprogainiem matiem. — Manam dēliņam arī bij tādi matiņi. Nekā nezinām. Kā aizsūtīja uz to japaņu karu, tā ne dzirdēt vairs. Pagājušo vasar beidzamo vēstuli dabūjām.

— Jaņu sestdienā! — Maja iesaucas starpā.

Indriķis ir nosēdies galdam otrā pusē. Elkoņus atspriedis, galvu plaukstās atbalstījis, nenovērš acis no ēdējiem. Viņš tik maz dabū redzēt svešus cilvēkus. Tas te ir vesels notikums viņa dzīvē. Kad Maja ierunājas, viņš, liekas, to tūliņ dzird. Un smaidīdams loka galvu.

Bargu seju Maja ar zīmēm apsauc viņu. Liek saprast, ka nav pieklājīgi tā skatīties ēdējiem mute. Viņš klausīgi sēstas. Un, kad viņam iedod zīmuli noasināt, viņš ķeras pie darba un strādā ar tādu uzmanību, it kā tas būtu tas svarīgākais uzdevums pasaulē. Un pie tam viņam svinīgas labpatikas, gandrīz vai svētlaimes izteiksme sejā.

Meža brāļi atskatās uz to neparasto ainu.

— Viņš, nabadziņš, saprot visu, — Ilze stāsta. — Nemaz nevar domāt, cik tāds gudrs. Ar Maju viņi pusdienām runājas. Veselus stāstus viņa tam stāsta, un viņš visu saprot. Bērniem sava saprašanās. Un klausīgs! Nekad jūs neredzēsiet, ka viņam grūti vai ka viņš ar ko nemierā. No rītiem viņš man visus celiņus uz kūti un klēti atrok, ūdeni pienes, malku saskalda, lopiem siles paceļ. — Viņa pasmejas. — Es jau te dzīvoju kā lielmāte. Bet kad es kādreiz Maju baru, tad viņš kļūst nikns. Rūc tā, ka vai bail kļūst. Kā sunītis tam meiteņam pieķēries. Viņa to izkomandē, kā vien grib. Maizes kuli uz skolu panes. Vasaru pa dienvidiem vīzītes piepin. Pa svētdienām viņas vietā ganos iet. Neviens viņai pirksta nedrīkst piedurt. Vienreiz mums bij tāds liels, nikns kaķis. Meitēns blēņojās — bij ieskrāpējis tai vaigā. Kad jūs būtu redzējuši, kāds viņš tad kļuva. Nosist gribēja, rokām nožņaut. Ar mokām tik' atņēmām.

— Es viņam nekā nevaru padarīt, — Maja saka. — Viņš ir par daudz stiprs.

— E—! — mēmais līgsmi pamāj ar galvu.

— Jūs redzat, — Ilze paskaidro. — Tas nozīmē: jā. Un kad viņš saka: ī — tad tas ir nē. Viņa to pat rakstīt iemācījusi.

— Vēl jau lāgā neiet, — Maja, aiz uzslavas nosarkusi, aizbildinās. — Es pati arī vēl lāgā neprotu to h rakstīt. Diktatā man vēl allaž pa divām trim kļūdām.

— Nu, tas jau drīz ies. Tas nav nemaz tik grūti... Cik veca tu esi un kuro ziemu skolā?

Meitenei atkal iemesls nosarkt. Viņa noliec galvu par gramatu.

— Man ir četrpadsmitais gads, — viņa klusu saka, — un es esmu tikai otro ziemu.

— Viņa jau bārenīte, mīļie. Nātru Katrīnes meita — varbūt esat dzirdējuši. Tā, kuru te aiz stacijas vilciens sabrauca. Uzaudzis bernus bez tēva, bez mācības. Kā mazs zvērēns, laukā saķerts... — Bet tad viņa pamana, ka meitene jūtas dziļi aizskarta un saliekusies tā, ka piere aizskar grāmatu un atšķirtā lapa aizsedz seju.

— I! — mēmais iesaucas, un nazis viņa rokā sāk nervozi ņirbēt.

— Viņa jau mums laba meita... — Ilze pasteidz izlabot nevietā runāto. — Klausīga un labi mācās. Mājās mēs visi nevaram sestdienu sagaidīt. Svētdiena mums bez viņas nebūtu svētdiena. Jūs nevarat iedomāties, cik daudz dzīvības viens tāds mazs putnēns atnes šajā meža kaktā.

— Kad padotos labāki gadi, mēs viņu vasaru arī varētum laist skolā, — Vilnis arī iebilst, pīpi no mutes izņēmis. Tad apraujas pats no pārāk garā teiciena un novēršas atkal.

— Tie labākie cilvēki izaug no tiem, kas grūtu jaunību pārdzīvojuši, — Mārtiņš saka. — Eš redzu, jūs visi te esat krietni ļaudis. Par Maju jums nebūs jāžēlojas. No viņas izaugs braša meita. To jau tagad var redzēt.

— E! — mēmais iekliedzas tik skaļi, ka to nemaz nevarētu sagaidīt. Maja piegrūž viņam sānos, un viņš apvaldās.

Meža brāļi klusiņām sarunājas savā starpā. Tad Mārtiņš atgriežas ar muguru pie galda un ierunājas, grīdā skatīdamies.

— Redziet, mīļie ļaudis... Jūs uzņemat mūs kā ciemiņus un savējus. Bet to jūs varbūt nezināt, ka mūs uzmana un lenc kā meža zvērus. Ja mūs sagūsta, tad lode ir vienīgais un labākais, ko varam sagaidīt.

— Nu, nebēdājieties. Nedabūs, nedabūs šitajos tīreļos.

— Jā — bet redziet. Tajos tīreļos vien mēs nevaram nodzīvot. Ēst gribas, sērkociņu pietrūkst — kāds apsaldē kājas vai ausis... Un šad un tad mums kāds darbs gadās ārā... Vārdu sakot, mums jāradās arī klajā, vai gribam vai ne. Bet mūsu apciemojums ir bīstams. Jūs zināt, par meža brāļu pieturēšanu vai barošānu — —

— Kas te nu nāks. Te jau ziemā neviens svešs cilvēks nav redzēts. Dumbrājs šoziem pa pusei vaļā.

— Mēs arī ceram, ka nenāks. Bet kas to tagad tā var apgalvot. Ja mūs ķer — nu par sevi mēs jau esam skaidrībā. Bet mēs negribētu, ka mūsu dēļ citiem nevainīgiem jācieš.

— Ak nul vai nu sava prieka dēļ te nākat. Es nezinu, kas mums var ko darīt, ja nosalušam cilvēkam palaujam apsildīties vai iedodam gabalu maizes. Vairāk jau mēs nevaram. Kur tas ir par grēku rakstīts? Nu un tā jūsu vaina — — Vai tad mes nezinām. Kad mums daudz bijis tādu vainīgo.

Mārtiņš ar Resno atkal sačukstas. Tad viņš turpina, Vilnī skatīdamies.

— Par mums nebūtu ko runāt. Gan jau arī gribētos kādreiz apsildīties vai kādu karoti silta ēdiena... Vesels tomēr vēl kaut kā iztiek. Bet redziet, mums ir viens slims biedrs... Pārsienamo mums nav, zāļu nav, tīras veļas nav. Uguni kurināt pa naktīm nedrīkstam. Viņš mums tajā skuju būdā acīm redzami beidzas nost.

— Nabadziņš. Ar ko tad viņš slimo?

— Viņam ir tāds mazs — — Varbūt jūs esat dzirdējuši par jauno Akotu, ko aiz stacijas bij šāvuši reizē ar Zirni un Velēnu?

— Ak, tad tas! — Ilze pat kājās uzcēlusies. — Un tad dzīvs gan! Mēs jau dzirdējām, dzirdējām.

— Dzīvs. Bet viņu sānos drusku lode ķērusi. Un otrā pusē viņam iekšā kas dragāts no kāju spērieniem... Tas mums tur mežā nīkst nost.

— Ak tas jaunais, glītais zēns! Mēs viņu pazīstam. Viņš jau vēl mūsu Jukumam draugs. Divas ziemas visi kopā te slīperus veda... Es nezinu, ja es būtu te tas saimnieks — — Nevar taču ļaut cilvēkam kā sunim mežā nobeigties.

Visu laiku neliels, bailīgs šunelis kā negudrs skraidījis ap mājām un rējis vienā riešanā. Vilnis pieceļas, iziet ārā, un dzirdams, kā viņš rāj to un dzen kur iekšā.

Meža brāļi ir uzcēlušies.

— Es nezinu... — Mārtiņš domīgi saka. — Nevar jau prasīt, lai cilvēki citu pēc uzņemas tādas rūpes... Bet ko mēs iesāksim ar to slimo?

— Es domāju, vediet vien šurp.

— Bet saimnieks nekā nesaka. Viņš nebūs ar mieru.

— No viņa jau reti kad vārdu dzird. Bet pretī viņš arī nebūs.

— Kā jūs to varat zināt?

— Vai tad es viņu nepazīstu. Man viņam nav nemaz jāsaka. Es tāpat redzu. Kungus viņš no laika gala nevar ieredzet. Es domāju, vediet vien šurp. Gan būs labi. Te jau neviens zaldāts līdz šim nav bijis. Vai nu velns tagad sūtis...

— Bet jūs sapratīsiel: nevienam neviena vārda...

— Ak nu, dēliņ! Vai nu mes nesaprotam... Maja, tu dzirdi? — Resnais ir piegājis pie viņiem.

— Tu, Maja, esi prātīga meita. Kungi mūs visus vajā, tāpēc mums jāturas kopā. Ja mūs noķers, tad nošaus. Tāpat to slimo, ko mēs atvedīsim. Un saimniekam ar Ilzes māti arī būs slikti. Zini: skolā un ciņtur — nevienam neviena vārda. Neviens pats lai nezin.

— Es saprotu! — Maja atsaucas, lepna, ka viņai ar lielajiem ir kopīgs noslēpums.

— Bet kad tas kaut ka nepasaka. — Resnais pamet ar galvu uz Indriķa pusi.

— Viņš? Nē. Viņš nekā nesacīs. Iegriezti jūs viņam varat, arī nesacīs.

Un viņa savelk tik jocīgi bargu seju un draudīgiem žestiem sāk Indriķim ko ieskaidrot, ka visiēm jāsmējas.

— Ē! — memais tikpat traģisku seju apgalvo.

— Tas nekā neteiks, — vecā Ilze apgalvo. — Gan Maja viņam iestāstīs.

Durvīs abi meža brāļi sastop Vilni.

— Pagaidiet, — viņš saka, istabā iedams un neatskatīdamies, — es teikšu Indriķim, lai aizjūdz zirgu. Kā jūs viņu citādi atdabūsiel šurp.

Un tā Akots tiek siltā istabā un mīkstā gultā.

Pēc tām mokām meža būdā tagad viņam tik pārāk labi. Ilzes mātes pazudušā dēla kreklis viņam mugurā — tik tīrs un mīksti sakults. Ievainojums kreisajos sānos apsiets un manāmi sāk dzīt.

Arī otros sanos no Ilzes mātes tējām un sutinājuma dur mazāk. Klepus tāds kā mikslāks kļuvis, atkāšēt vieglāk, un spļaujot asiņu arī mazāk.

Ar katru dienu, viņam šķietas, kļūst mazāk. Ilzes mātei tas allaž jāapliecina. Kad vien brīvs brīdis, viņa ar adīkli vai lāpāmu apģērba gabalu sēd pie gultas un plāpā ar viņu.

— Ilzes māt! Uz pavasari es būšu vesels.

— Jā, dēls. Kad lapas plauks, tu būsi vesels kā zirgs. Tev tikai mierīgi jāguļ un maz jārunā. Un jādomā nav. Domāšana ir tas sliktais.

— Es nekā nedomāju, Ilzes māt. Man ir tik labi.

— Nu tāpēc. Kas tev arī ko domāt. Vēl būs laika izdomāties un izbēdāties. Dzīve ir gara — sevišķi mums, tiem nabadziņiem. Tikai par izveseļošanos tu domā, tas neskādē.

— Bet ja nu man jāmirst?

— Redzi nu, dēls, kā tu. Kas par to domā, tas vesels nekad nevar tikt. Par to tev nemaz nav jādomā. Cilvēkam allaž notiek tā, kā viņš domā... Un ja arī jāmirst — kas par to? Nāve nemaz nav tik briesmīga. Es savā mūžā daudzus esmu redzējusi. Bet ko es tev stāstu. Tu jau pats zini labāk.

— Jā, — viņš saka aizvērtām acīm. — Ja tā — — tad nemaz nav tik briesmīgi. Bet kā tu, Ilzes māt, tā visu zini?

— Ko es nu, dēls, zinu. Bet tikpat šo un to pieredz dzīvē. Es savā mūžā daudz esmu piedzīvojusi... Tev laikam nāk miegs?

— Nē, nenāk. Es tikai tāpat. Runā vien, es visu dzirdu.

Ilze uzņem norisušo valdziņu un runā viegli, gandrīz jautri.

— Man vienmēr tā slāv prātā, ka visjaukāk ir nomirt jaunam. Tad tu aizej tīrs un nesamaitāts pats, un citiem no tevis paliek atmiņā tavas skaidrās acis un bērna smieklis. Bet kad sešdesmit gadi tev pāri gājuši, tad pasaule atriebjas kā netīrs un nemazgāts ēdiena trauks. Tik daudz rūgtuma tu no viņa esi baudījis, ka apriebies viņš. Un cikiem tu pats neesi aizriebis. Tas labākais cilvēks nenodzīvo ar citiem nenīdies un citam ļaunu nepadarīdams. Es saku tā: kad jādzīvo, jādzīvo. Bet ja jāmirst, tad arī nav daudz pēc kā žēlot.

— Ilzes māt. Vai tu tici dievam?

Ilze paskatās viņā uzmanīgi un nogroza galvu. Un atbild tikai pēc brīža.

— Es nezinu, dēls. Un es nezinu neviena, kas tīru sirdi uz to varētu atbildēt. Neviena paša es savā garajā mūžā neesmu redzējusi. Dzirdējusi daudz, no mācītājiem un no vienkāršiem ļaudīm. Bet gudrāka neesmu tikusi. Trīsdesmit pieci gadi, kā es baznīcā esmu bijusi. Pātarus un visas dziesmas esmu aizmirsusi. Priekš kā man viņas? Kad man svētdienā brīvs brīdis, es ieeju tepat mežā. Es veru kļavu lapas virtenē, es nopinu smaršīgu vainagu un uzkaru pie sienas. Un domāju: es taču nevienam ļauna nedaru. Mazākais ar nodomu ne. Ne cilvēcām, ne lopam, ne meža putniņam. Ko man vēl vajag? Dievs... Bet es esmu novērojusi, ka kungam ir savs un zemniekam savs. Savs vācietim un savs latvietim. Bet kur tad ir tas īstais un tas vienīgais, uz ko visi atsaucas? Es nezinu, un man nevajag...

Viņa mitējas adīt, paceļas un paskatās. Slimais ir aizmidzis. Klušiņām viņa atiet no gultas.

Viņai mīļš šis jauneklis — tāpēc ka tam viņas dēla acis. Tam oļrajam ir viņas dēla mati. Un tam trešajam viņa balss, tāpat kā Indriķim viņa deguns. Visi šie jaunekļi viņai mīļi, tāpēc ka katram ir kaut kas no viņas dēla. Un tāpēc, ka ar viņiem var tā no sirds izrunāties. Te Krijās pa ziemu, kamēr Majas nav mājās, var pavisam aizmirst runāt...

Akotam ir tik labi, ka vaidēt viņš nevoid, arī kad labajos sānos sāk spēcīgāki durēt. Garajos vakaros viņa draugs Indriķis sēd pie gultas un kaut ko strādā. Viņš iznesis no meža čiekurainu egles zaru. Tas nu stāv noliccies pār gultas pagalvi, un Akots var iedomāties, ka viņš guļ mežā, kur sniegs nebirst sejā un ziemeļa vējš ir pavisam silts. Svaiga skuju smarša vēsmo sejā, un viņam liekas, ka no tās krūtis tiek valgas un vieglas.

Indriķis ir uztaisījis Majai linealu un iegriezis tur viņas vārdu un uzvārdu. Uzvārds Nātre iznācis bez tā nelaimīgā h, un par to viņam ar Akotu iznāk lieli strīdi. Tagad viņš ar kabatas nazi griež no liepas koka kastīti rakstāmiem daiktiem. Ar kātiņā ietaisītu naglu iededzina skuju un visādu lapu ornamentus. Abi viņi pamatīgi pārspriež, kā iekārtot izgreznojumus, kur likt grupas un vainadziņus, kur atsevišķus

zīmējumus. Sestdienas vakaros un svētdienās, kad Maja ir majas, darbs tiek noslēpts. Tad Maja ierāpjas pie Akota gultā, saritinajusies sed kājgalī un stāsta viņam par saviem skolas darbiem un piedzīvojumiem vai lasa kaut ko priekšā.

Vilnis pa paradumam gandrīz nekā nerunā. No sākuma meža braļiem ir stipras šaubas par viņu. Viņi nāk pa vienam, tikai dienās, un nekad nepaliek ilgāku laiku. Pamazām tomer kļūst drošāki. Tā ir pazīstamā meža putnu un kustoņu drošība. Vasaru cilvēks viņiem tuvumā nevar pieiet. Bet ziema aukstums un bads viņus izdzen no meža, viņi pardoši turas cilvēku mājokļu tuvumā, kur kaut kādām atkrišņām iespējams dzīvību vilkt.

Paris gadījumu meža braļus pārlicina, ka no Viļņa nav ko baidīties.

Vispirms viņi ievēro, ka suns, kas no sākuma rēja kā negudrs, nozudis. Un Ilze pastāsta, ka saimnieks to kaut kur aizvedis. Tā ir laba zīme. Un otrreiz Mārtiņš Robežnieks un Zile dabū pārlicināties par Viļņa labvēlību. Viņi guļ piedarbā, salmos, revolverus blakus turēdami, mēteļiem pēc iespējas cieši sasegušies. Uzmostas, durvīm aizčīkstoties un lukturim iespīdot. Tas ir Vilnis. Brītiņu pastāv un noskatās, nogroza galvu un nopūšas. Tad aiziet nojumē, kur stāv viņa braucamie rīki, atnes no turienes zirgu segu un ar to rūpīgi apsedz viņiem kājas.

Tad viņi kļūst drošāki. Viņiem jāklūst drošākiem, jo ziema uz beigām kļūst bargāka un mežā vien vairs nav izturams. It sevišķi bez pirts vairs nevar iztikt. Veļa aiz netīrumiem līp pie miesas, un utis ēd nost. Tāpēc viņi sestdienas vakaros nāk uz Kriju pirtiņu.

Pūlītis paliek mežmalā, no klajuma neredzams. Pa divi trīs iet. Uz soliņa nolikta viņu izmazgātā un rūpīgi salāpītā veļa un zeķes. Ilzes mātei tagad daudz darba. Un kad viņi atkal iet atpakaļ mežā, viņiem ir daudz vieglāki. Valodas skan dzīvāki, viņiem atkal uz acumirkli liekas, ka vēl viss nav zaudēts un ka gādīsies vēl kaut kāda izeja.

Pirmdienas rītā Mārtiņš Robežnieks, Zile un Gailēnu Zelma iznāk no meža klajumā. Vērīgi pārlūkojuši apkārtni, tuvojas mājām. Tuvumā nekas šaubīgs nav redzams. Pagalmā stāv abi zirgi, ragavās

sajūgti. Indriķis kūts priekšā rok sniegu. Pagājušā naktī bija milzīgs pulenis, no rīta nav iespējais notīrīt.

Patlaban no istabas iznāk Maja. Kroņa svētdiena, un tāpēc viņa arī pirmdienā mājās. Grib iet kaut kur, laikam pie nomaļis sakrautām malkas grēdām. Bet tur dziļa kupena priekšā.

— Indriķi! — viņa sauc. — Indriķi! — viņa atkārtoti un piesit kāju saskaitusies, ka tas nejūt, ka viņa to sauc.

Nu viņš sajūt arī. Pa roku galam nosviež lapstu un mudīgi skrien, starodams aiz laimes, ka viņš atkal vajadzīgs. Viņa tam kaut ko pikti rāda un skaidro. Redzams, viņš saprot, jo skriedams jau loka galvu.

— Ē! — viņš iesaucas. Saķer viņu augstu klēpī un brien kupenai pāri.

Bet Maja, tikko klēpī pacelta, ierauga nācējus. Sakaunas un nezina, kur dēties. Lokās un grib izvairīties no viņa, plēš aiz auss un ka negudra spārdās kājām. Bet viņš tikai smejas un neliekas protam. Un kad viņš to beidzot palaiž zemē, vispārī notvikusi, viņa palecas augla un iešauj viņam plīķi. Aizskrien par kupenam, ka sniegs vien nokup, un pazūd vaļējās kūts durvīs.

Zīle smiedamies piedur Mārtiņam.

— Idile, vai ne? Dāfnis un Chloja...

— Chloja — jā. Bet kad izaugs, tad draguniem tāpat kaklā kārsies un ies uz muižu dāncot.

Zīle purina galvu.

— Šitā paaudze nedāncos vairs. Tā būs soli tālāk tikusi.

— Un draguni tad vairāk nesiros, — Zelma piebilst.

Mārtiņš parausta plecus.

— Liela ir jūsu ticība...

Vecā Ilze uz acumirkli piesēdusi pie Akota gultas.

— Tas nav nekas, — viņa to mierina. — Vakarā es tev atkal savārīšu brūklenāju un liepziedu tēju. Tā priekš krūtīm ir dikti laba. Nākamo nakti būs labāk. Tu redzēsi. Karstumi tev vairāk no tās istabas. Vakar mums krāsns bij pavairāk sakurināta. Kad tam Indriķim atstāj, tad jau vienmēr tā. Viņš jau tevi pašu vai krāsni izsautētu.

Akots domīgi skatās spļaujamā trauciņā, kas līdz pusei pilns sarkanu gļotu.

— Es arī domāju, ka no tā. Vakar man galva vis reiba kā no tvana.

Ilze paceļas ciemiņiem preti.

— Tas ilgi vairs neturēs... — viņa čukst, ar galvu atpakaļpamezdama.

Zile braši nostājas pie slimnieka gultas.

— Nu, biedri, kā nu iet? Drusku tā kā sanicis izskaties.

— Man izgājušo nakti drusku vairāk asiņu... Bet tas nav nekas. Indriķis vakar krāsni pavairāk sakurinājis. Brūklenāju un liepziedu tēja krūtīm ir laba...

— Jā—ā... — Zile apstiprina un nosēstas gultas kājgalī. — Atminos, mana māte mūs visus ar to allaž ārstēja. Man reiz bij tāds klepus, — ne dienu, ne nakti nedeva miera. Visi jau domāja, ka dilonis klāt. Bet kā sāku to tēju dzert, kā ar roku atņēma. Palūko, kas par krūtīm.

Viņš izņem no kabatas savu naganu un sāk to pārlūkot. Kaut kas samaitājies un jāsataisa. Viņš zina, ka Akotam nav lielāka prieka kā darboties ar šaujamiem rīkiem. Zēna ziņkāre vēl viņam. Zile izkravā gultā arī visas savas patronas.

Mārtiņš ar Zelmu nosēdušies pie Majas galda. Tur tinte un spalva. Viņiem kas jāraksta.

Vilnis sēd uz mūrīša, kur patlaban pārāvis kājas. Viņi ar Indriķi ved sienu mājās, un pirmiņ dumbrājā sabridies. Ilze iztālēm vēro.

— Nu par vienu viesi jums kļūs mazāk, — Mārtiņš saka. — Zelma brauks projām.

— Tak jau, tak jau! — Ilze piekrīt. — Tev, meit, jau sen vaja dzēja. Lai nu tie vīrieši vēl kā. Bet sievieša cilvēkam tie sniegi mežā nav izbrienami.

— Tā ir, Ilzes māt. Mēs, sievietes, tomēr esam maz noderīgi radījumi.

— Savā vietā, meit, savā vietā... — Zelmas klaiņošanu vīriešiem līdzī Ilze nekādi nevar saprast. Tā ir vienīgā starp meža brāļiem, ko viņa nevar ieredzēt, un allaž ir sapikusi, kad tā te atnāk.

Mārtiņam pase jau gatava. Ar visiem parakstiem un stempeliem. Tikai kādi sīkāki dati vēl jāatzīmē. Svaigais papīrs, pienācīgi saņurcīts un savazāts, izskatās gluži tāds, kā ilgi kabatā nēsāts un glabāts.

— Tā, Irma Lauciņa jaunkundze, — Mārtiņš mēģina jokot, lai gan redzams skaidri, ka sirds viņam pilna kā rūgstošas vielas pārpilns trauks. — Jūs esat dzimusi Kaletu pagastā tūkstots astoņi simts astoņdesmit trešā gadā. Pēc nodarbošanās jūs esat bonne, bet pēdējā laikā strādājusi Rīgas tramvaju valdē. Pierakstīta jūs esat astotā policijas iecirknī. Lūdzu.

Zelmai joki nav prātā. Viņa bāž papīrus kabatā un skatās istabā apkārt, kā kad to uz ilgiem laikiem gribētu paturēt atmiņā.

Viņa nevar kavēties. Viņai jāiet uz nakts vilcienu, divas stacijas tālāk. Četrdesmit verstis, pa daļai bez ceļa un pa mežiem. Vīrieša zābaki gan viņai kājās, bet ceļš tomēr pārāk nogurdinošs. Viņa tūliņ dodas ceļā.

Mārtiņš iziet līdz mežmalai pavadīt.

Tik daudz abiem būtu ko runāt šajā pēdējā brīdī. Bet vārdu nav. Klusu viņi iet blakām, katrs ar savām smagām domām.

— Man ir tāds paredzējums, ka tu labi aizbrauksi, — Mārtiņš saka, kad mežmalas egles viņus aizslēpušas klajumam.

Viņa visu laiku, kā apstājušies, noņēmusies skatās.

— Ak nu, par mani... Mans paredzējums par jums ir citāds. Man tā vien liekas, ka labi te nebeigsies.

— Kam tad nu vēl labi beigties. Vai tad ir atlicies kas, kam vēl beigu gaidīt? Beigas taču ir visam.

Viņa nogroza galvu.

— Es tomēr esmu slikti darījusi... Varbūt par vāju esmu bijusi, ka nespēju tevi pierunāt braukt līdzī. Tu necerī vairs nekā, tu redzi, ka viss velti — kāda nozīme tad vēl te palikt un riskēt? Var jau būt, to sauc par varonību, ja tu mierīgi stāvi un nogaidi, kamēr simts stobru pret tevi vienu paceļas. Piemēram ir ārkārtīgi liela nozīme. Bet jūs neviens, neviens pats neredz atklātā kaujas laukā, jūsu varonība nedzirdēta nomirst šajos dumbrājos. Labi vēl, ka tāpat neviens neredz, kā jūs te slapstāties kā meža zvēri — nonīkuši, apsaldētām

kajam. Un begot tiekāt noguldīti, kur pat krustu neviens egles miza neiegriezīs.

— Nekļūsim sentimentāli vēl šajā pedējā brīdī — lai gan tiem, kas kauju zaudējuši, tiesības arī sentimentāliem būt. Liķus no kaujas lauka novākt mēs vairs nespējam. Bet tomēr vienam otram dzīvajam vēl var palīdzēt. Kamēr man vēl te kāds papīrs kabatā, es palikšu. Pēdējo, to es paglabāšu pats sev.

Ar strupu rokas spiedienu viņi izšķiras. Zelma nozūd mežā. Mārtiņš iet atpakaļ. Tāds pats gauss un noteikts kustībās. Tikai lūpas ciešāk sakniebtas un seja tā kā pelēcāka.

Kaut kāds troksnis pagalmā viņu satraucē. Bet tas ir Indriķis, kas patlaban izgriež zirgu no pagalma, lai brauktu uz tīreļa pļavām sienā.

Bet istabas galā pagājis, viņš piepeši atraujas aiz stūra, kā smagu sitienu pierē dabūjis. Pa āra durvīm patlaban saiet istabā matroži. Cepuru lentas noplīvojas, un bajonetes plinšu galos nospīd spraugā...

Īsu acumirkli viņš paliek sastulbis, pie sienas pieplacis. Bet tad viņš skaidri sadzird istabas otrā galā Majas skaļo brēcieni. Nedzird ne šāviena, ne cita trokšņa. Mārtiņš saprot, ka Zīle ir sagūstīts. Instinktīvi viņš pieķer roku kabatai, kur viņam revolveris un patronas. Bet tajā pašā brīdī pamana, ka pa maz iebraukto sliedi no dumbrāja patlaban izvirzās vēl viens vezums. Daži melni stāvi plīvojošām lentām pie cepurēm nāk ragavām blakus.

Viņš saprot skaidri, ka biedram līdzēt nevar, ka tikai par sevi pašu vēl jādomā. Kā ielenkts zvērs viņš aplaiž acis riņķī. Uz trijām pusēm pa istabas logiem var redzēt. Nav ne mazākās cerības netrāpītam noskriet to gabalu līdz mežam. Un uz šo pusi — te braucējiem redzams. Tikai pats istabas gals vēl acumirkli drošs.

Te, aizvējā, stāv Kriju otrais zirgs, ragavās iejūgts, saimnieka kažoku apsegts. Nekā īsti nepārlicis un neizdomājis, Mārtiņš norauj zirgam kažoku, uzvelk sev mugurā un saslien apkakli pēc iespējas augstāk. Ieklūp ragavās un griež ap kūti garām uz ceļa, kur pa logu nevar lāgā ievērot. Viņš pamana Vilni kaut kur aiz piederba vaļējām durvīm. Aizslēpies stāv un novēro, kas te notiekas. Mārtiņš, uz acu-

mirkli kūts aizslēpts tiklab no istabas kā no braucējiem, dod viņam kaut kādas zīmes. Vai tas saprot vai ne, to viņam nav laika novērot.

Viņš ir jau uz ceļa un trenc zirgu lēkšiem. Uz ceļiem ieklupis, griež grožu likumu ap galvu un kapā nabaga lopiņu. Par pašiem tagad nav ko domāt. Vel jāmēģina pēc iespējas glābt Kriju iemitniekus.

Tikai divi matroži brauc no dumbrāju puses. Katrs savā pusē iet tukšām ragavām līdzī. Zirgs līdz vēderam nobridies, dūņām notraipījes. Slapjām kājām milzīgas sniega pikas pielipušas, iet klupdams un krizdams.

Divdesmit soļu atstatu Mārtiņš lēkšo viņiem garām. Iekrišanas gadījumam plāns viņam jau sen izstrādāts. Nepieturēdams viņš māj ar galvu atpakaļ un rāda ar roku uz mājām.

— Laupītāji, laupītāji! Steidzieties ātrāk! — Viņš kliedz pārvērstā balsī.

Tie no abām pusēm sāk dzīt savu zirgu ātrāk. Ieklūp ragavās un trauc uz māju pusi.

Mārtiņš lēkšo tālāk. Aiz pirmajam zemajam eglītēm pietur un atskatās.

Pagalms aiz kūts un klēts nav saskatāms. Bet viņš pamana, ka Vilnis, aiz rijas turēdamies, nāk uz mežu. Tātad sapratis.

Soļiem viņš brauc tālāk. Kur sliedes nogriežas dumbrāja pļavās, uz kuriem zirgs ar visu varu griežas otram pakaļ, viņš pietur.

Viņam liekas, ka jāgaida ilgi ilgi. No māju puses nedzird ne šāviena, ne cita trokšņa. Viņš saprot. Zīle nav paspējis pretoties. Pārsteigts un sagūstīts.

Beidzot pienāk Vilnis. Nobridies, aizkūsis.

— Tu redzēji, — Mārtiņš saka, viņam grožus atdodams. — Mājās ir matroži. Vai nu mēs esam nodoti, vai tas tāpat nejauši, viena alga. Zīle droši vien ir saņemts. Arī Akotam laikam būs beigas. Saka gan, ka matroži neesot tik mežonīgi kā draguni, bet uz kaut kādu žēlastību labāk necerēsim. Par mums tagad vairs nav ko runāt. Bet jums jāmēģina vel kaut kā glābties. Es tur tiem diviem garām braukdams kliezdu, ka mums uzbrukuši laupītāji. Man tavs kažoks — droši vien viņi noturēja mani par saimnieku. Tu atgriez Indriķi, brauciet abi

atpakaļ un saki, ka izbēgāt no laupītāja. Saki, ka pirmo reizi viņš te, ka draudēja ar ieroci un prasīja naudu... Ne, nē — nerunā! Tas ir viengais, ko tagad vēl var darīt. Par viņu nedomājiet. Viņam ieroči un patronas klāt, un sveša pase — viņam tā kā tā nav līdzams. Un viņš pats arī tā sacis... Kad tikai tie sievieši neizplāpā — un Indriķis.

— Par tiem nava ko bēdāt, — Vilnis saka un velk savu kažoku mugurā. — Pats velns tos te uzgrūdis...

— Apkakli uzslien, tā kā man bij, — Mārtiņš saka. Tad pārmaina arī cepuri. — Tik labi viņi nepaguva ieskatīties. Droši vien viņi domās, ka tu pats tas esi bijis.

— Nolādēti... — Vilnis šņāc. — Kur jūs, tie citi, nu paliksiet...

— Nebēdājies, Vilni, par mums. Domā tikai par sevi un savējiem. Tā mums vajadzēja jūs ieigrūst par visu to labu.

— Par mums, veciem prauliem, nava ko bēdāt. Kad tikai tos jaunus...

Viņš iesēstas ragavās un ātri brauc Indriķim pakaļ.

Mārtiņš nogriežas uz otru pusi un dodas mežā iekšā — ar likumu Kriju klajumam apkārt. Viņš paskatās pulkstenī un nokar galvu.

Pa stundu viņš likko var nokļūt līdz viņu meža mājoklim. Pusotras paies, līdz tiks atpakaļ. Vai viņi tik ilgi paliks Krijās? Vai viņi netrauksies pēc iespējas drīzāk nogādāt savu laupījumu drošā vietā?

Tad viņam piepeši ienāk prātā, ka arī Resnais solījās nākt uz Krijām. Pirmajā acumirkli viņam sanāk prieks par to. Bet tad viņš iedomā, ka Krijās to sagaida tāds pats liktenis kā Zili. Tas dzīvs nedosies rokās, un iznākums tad skaidrs. Kritīs pats, un Kriju ļaudīm tad nebūs glābiņa. Ilzes māte un Maja... Karsts viņam pāriet pār kauliem, par tiem iedomājot.

Skriešus viņš skrien ar likumu uz pazīstamo taku Kriju otrā pusē. Gabaliņu paskrējis, skatās pulkstenī. Piecpadsmit minutes, pusstunda... Velti. Acīm redzams nonāks par vēlu.

Bet arī sava laime gadās šajā nelaines dienā. Mazākais tā viņam pirmajā acumirkli un uztraukumā liekas. Gabalu no Krijām viņš sastop Resno, Aizupi un Sniedzi. Tie apstājas pārsteigti, ieraudzījuši skrienam nosvīdušo, aizelsušos Mārtiņu Robežnieku.

— Ieroči jums līdzī? — viņš aizsmacis prasa. — Patronas ir? — Un kā negudrs ķer un pats aplūko viņu revolverus un pārlicinās, vai patronas kārtībā. Viņš nestāsta nekā un neskaidro. Ved viņus līdzī pa sava paša pēdām alpakaļ un sāk runāt tikai tad, kad ar tiem ir atkal Kriju klajumam viņā pusē un kad caur biezām eglītēm jau vietvietām redzamas maz brauktā un aizputinātā ceļa palsenās sliedes.

Kad Mārtiņš Robežnieks ar Gailēnu Zeltu izgājuši no Kriju istabas, arī Vilnis paceļas un aiziet. Maja ienāk nobridusies un nosalusī un sāk nokrāvāt savas izmētātās rakstāmās lietas.

Zīle atdod savu revolveri Akotam aplūkot un pats piestāj ar muguru pie siltas krāsns Ilzes mātei pretī. Tā sēd savā gultā, rokas klēpī saņēmusī, un pārmetoši groza galvu.

— Kāpēc jūs, deli, tos meitīšus vazājat līdzī? Tas nav labi. Ko meitīša cilvēks jums var līdzēt.

— Tagad mēs neviens cits citam nevaram līdzēt. Slapstīdamies un bēguļodami turamies kopā, tad tā kā drošāk. Un pūlī siltāk, kad vējš pa mežu pārāk skarbi auro.

— Tagad nu tā. Tur varbūt nekā nevar darīt. Bet viņa jau agrāk arī. Kur tie gadi, kad par viņu iet valodas.

— Ka vīrieši cīnās pret kungiem, to jūs saprotat, Ilzes māt. Bet vai sieviete tāpat nav cilvēks? Vai viņa tāpat netiek nospiesta un izsūkta kā vīrietis? Vai jums, Ilzes māt, tāpat nav jāiet klupdamai krizdamai, lai Vilnis varētu samaksāt lielkungam renti un citas no-devas?

— Jāiet nu, jāiet. Dzīt mūs tāpat dzen. Strādāt mums jāstrādā, priekš tā mēs esam. Sniegu brist, to mēs abas ar Maju varam. Bet ko mēs iesāksim ar plinti? Nē, tur tikai kumēdiņi vien iznāk. Pa kājām mēs jums maisītos un vairāk nekā.

— Jūs — tās, kas esat par vecām un par jaunām. Bet pieaugušās sievietes domā citādi. Diemžēl, par maz viņu vēl. Es jums piekritu: ar plinti rīkoties nav sievietes īstais uzdevums. Bet ar plintēm vien mēs uzvarēt nevaram. Mūsu darbs ir tikpat plašs kā pati dzīve. Jūs

domājat, mums jābēg un jāslapstās tāpec, ka esam tik maz? Nē, bet tāpec, ka parāk daudz to, kas pret mums. To, kuriem iestāstīts, ka visa musu tauta ir iznīdējama no zemes virsus. Jūs domājat, ka visi ir kungu un baronu dēli? Nē, māt, tādi paši strādnieki un zemnieki ka mes. Mājās viņiem ir sievas un māsas, kuras tāpat kupenas brien un vergo kungu jūgā —

Durvis ar troksni atsprāgst. Plinšu resgaļiem rībinādami, ātri ienāk trīs matroži. Zīle pārsteigts sakustas. Ķer pie tukšas kabatas, grib mesties pie Akota gultas. Bet acumirkli divas bajonetes pasveras pret viņa krūtīm.

— Rokas augšā! — viņam uzkliedz. Maja spiedzīgi iebrēcas.

Automatiski viņš izpilda pavēli. Viņu piepeši pārņem savāds gurdenums un vienaldzība.

Acumirkli vēlāk viņš sasiets sēd uz krēsla un drūmi skatās pie kājām grīdā. Matroži pārlūko istabu, bet vairāk nekā šaubīga neatrod. Kamēr viņi ņemas ap Zīli, Akots naganu ar patronām paslēpis un guļ virsū. Tie ir tikko atbraukuši, jauni vēl un bez dragunu prakses. Paši vairāk uztraukti un nobijušies nekā saniknoti.

Tikai pēc brīža viņi attopas pārmeklēt Zīli.

No kādas iekšējas kabatas viņam izvelk vecu buldoga revolveri. Kabatas nazi, grāmatīņu ar dažiem viltotiem dokumentiem, netīru mutautiņu un gabaliņu sapelejušas maizes.

Iesteidzas arī tie divi braucēji. Plinšu tiem nav. Tikai diviem no visiem pieciem ieroči. Sienu braukuši meklēt.

Viņiem iestāstīts, un te viņi neviļus ieklīduši.

Istabā spiedīgs klusums. Ilze nav pakustējusies, kā pirmiņ, zaldātiem ienākot, uzcēlās no gultas. Rokām viņa mechaniski burza priekšauta stūri. Zods manāmi dreb. Viņa nenovērš acu no Zīles, un tajās pamazām savelkas asaras — tāpēc, ka viņš tik mierīgs un, viņu drošinādams, pat pasmaida vēl. Maja kā sargādama ierāpusies pie Akota kājgalī un saritinājusies sēd tur. Akots ir bāls kā liķis. Tikai lielās acis drudžaini spīd, un sega uz krūtīm ceļas augstu.

Vecais zaldāts nosēstas pie galdā izkravātiem daiktiem.

— Rudolfs Maizīts... viņš lasa pasē un tā neuzticīgi noskatās sasietajā. — Tu būsi tas?

Zile vienaldzīgi pamet ar galvu.

— No meža brāļiem būsi?

Atkal Zile pamāj. Bet tad, talākos prašņajumus pārtraukdams, paceļ galvu un runā noteikti, vārdus atdalīdams un uzsvērdams:

— Neprašņājiet vairāk. Vediet mani pie savas priekšniecības, tur es atbildēšu. Es esmu meža brālis. Par ko slēpos, to es izteikšu. Man aprūka ko ēst, tāpēc nācu maizes meklet. Bet negrib dot. Sīksti kā velni. Dzen laukā un ar suņiem solās rīdīt.

— Tu viņiem draudēji, — viens no atbraucējiem iebilst. — Tas, kas tur braukšus izbēga no mājām, kļiedza par laupītājiem.

— Kad ar labu nedod... — Zile īgni norūc.

— Jūsu laikam daudz te blandās pa mežiem?

— No sākuma bij vairāk. Bet izķerti citi, aizbēguši un apsaluši. Tagad es vairāk neviena neesmu redzējis... — Viņš saprot, ka tie ir jauni un ka tāpēc var melot pēc iegribas.

Saceļas visi kājās.

— Un kas tas tāds? — vecākais pamet ar galvu uz Akota pusi.

— Tas mans dēliņš... — vecā Ilze iesaucas un metas pie gultas slimo aizstāvēt. — To jūs neaiztieciat!

Zile paskaidro, ko viņa saka. Viņas dēls. No Mančžurijas atsūtīts. Karā ievainots... Matroži notic.

Zīli izved un iesēdina ragavās. Negrūsta viņu un nelamā. Arestētāji paši vēl vienmēr ņiekas drusku apmulsuši.

Viens ietupstas ragavu priekšā par kučieri. Tie ar plintēm iet nopakaļis. Vecākais ar piekto gabaliņu priekšā.

— Muļķa tauta esat jūs, latvieši. Saujiņa, cik jūsu te ir, ko jūs domājat iesākt pret Krieviju. — Plinti pār plecu pārmetis, matrozis laiski soļo ragavām līdzī un ar nožēlojumu skatās gūsteknī.

— Ne pret Krieviju! — Zīle drūmi atsaucas. — Pret Krievijas varmācību un to jūgu, ko viņa ar vietējo muižniecību tur mums kaklā.

Un viņš sāk zaldātiem plaši tēlot sevišķo stāvokli Krievijā, patvaldības un viņas ierēdņu poliliku un muižniecības varmācības. Tautas kulturas stāvokli un seno cīņu pēc brīvības. Matroži klausās ar interesi. Arī tie divi priekšējie paliek tuvāk, lai dzirdētu.

— Jā... — viens matrozis domīgi prāto. — Tad jau te tas pats,

Krievija. Tautas apnikušas jūga muguru liekt un mēģina pacelt
Un Mums slastija pavisam citu ko. Jus nogriežot kritušiem dra-
vītem ausis un degunus.

Tas ir vietejo baronu un viņiem padevīgo krievu ierēdņu izdo-
majums. Mēs neesam zvēri, ne mežoņi. Protams, mēs mēģinājām cī-
nīties, un cīņā dažs no jūsejiem ir kritis. Tagad mes esam pārspēti,
Jus gustāt mūs pa mežiem kā vilkus un pa vienam apslaktējat. Patie-
sam, brāļi, es jūs neapskaužu. Tas nav zaldāta cienīgs darbs.

Matrozis ar svabado roku pakasa aiz auss.

— Cūcība... velns viņu zina, kas tas ir, ne darbs. Mums te jā-
dauzās apkārt, velns viņu zina, pa kādiem purviem un jāķer rokā
cilvēki, kuri mums nekā ļauna nav darījuši. Tpu!

— Jūs nesat to uniformu, kāda bija leitnantam Šmidtam. Arī starp
jums ir cilvēki, kas saprot tautas tieksmes pēc brīvības.

— Ak draugs, vai mēs paši uz savas muguras neesam izbaudījuši.

Brīdi klusums. Zīle kaut ko pārliet, pazagšus vedējus vērodams.

— Kā bij, biedri? Vai jūs nevarat mani palaist?

Matroži, redzams, arī paši par to domājuši. Neatbild nekā. Skatās
vecākajā. Arī tas brīdi klusē, tad pakrata galvu.

— Nerunā muļķības. Kā es varu tevi palaist, kad mums uz to
stingrāko pavēlēts. Mēs esam pieci — vai es te par vienu varu gal-
vot. Izplāpās, un kam tad par to būs jāatbild? Man laikam tavā vietā
galvu cilpā bāzt. Nē. Nemācēji slēpties, tad zini pats... Tu tomēr
neuztraucies velti. Mūsu priekšnieks kņazs Tumanovs ir labs cilvēks.
Te bij tāds jauns baronēns — kā viņu velns! Pirmajā dienā aizdzina
no muižas. Tu, viņš saka, mani nemāci. Es pats savu uzdevumu zinu.
Un muižas ķēķis — he, nolādētie! Tas bij kā slaktūzis. Ar dēļiem lika
aiznaglot. Neviens tagad vairs netiek pērts. No pagrabiem vienu
dienu izlaida septiņpadsmit, otro desmit — un tā katru dienu pa pieci
seši. Tagad tur nebūs vairāk par desmit cilvēku... Tu neuztrau-
cies. Tevi tiesās likumīga tiesa.

— Likumīga tiesa... — Zīle pavīpsnā. — It kā es nezinātu, kas
tajās tiesās sēd...

— Nē, nē... — Matrozis papurina galvu un ar to otro pāiet gaba-
liņu tālāk, lai pārtrauktu veltas valodas par neiespējamo.

Viņpus meža velk atkal vējš. Sāk putināt taisni acīs. Gājēji desmit verstu garajā bridienā noguruši un saīguši.

Zīle sēd ragavās sakņupis, drūmi saguris. Biedri... Bēgt un slepties, tur biedru diezgan. Bet nāvē eji viens. Ellē brauci viens. Tad biedri par tevi nedomā.

Viņš neredz, ka no uzkalņa gala, pret kuru viņi nupat brauc, divi vīri nāk pirm. Mugurām pa vejam noliekušies, sniega noputināti, nobridušie.

Gabaliņu atstatu sapīpo abi. Tad nāk atkal un, ar pirmajiem gājējiem sastapušies, pa zemnieku paražai ar vienu roku izņem pīpi no mutes, ar otru sveicinādami parauj cepures širmi.

Zīle pamana tikai, kad tie blakus, katrs savā pusē. Saraujas un tikko neiekliedzas.

Bet neiznāk laika priekš tā.

Blakus tikuši, tie ar reizi metas katrs uz savu zaldātu. Resnais ar vienu ķērienu izgriež savējam plinti no rokām, atlec soli no ceļa un mērķē.

— Laid vaļā, jeb es šaušu! — viņš uzbrēc otrajam, kas vēl cīnās ar Mārtiņu.

Vai nu no šīs briesmīgās balss, vai no šāviena, kas tajā acumirkli nospraukst aiz muguras, viņš palaiž plinti vaļā.

Bet tas šāviens nav domāts cilvēkam. Nabaga zirdziņš, saklupis ar galvu sniegā, pakārkājām vēl dauza ragavu apgalvenes. Sniedze pieklūp ragavām un sagriež Zīles saites. Tad nostājas tiem diviem līdzās. Desmit soļu sāņus no aizsnigušā krūma Sniedzem pakaļ izcēlies Aizups. Tas draudē tiem diviem, kas atsviedušie grib steigties palīgā. Zīle piesteidzas Mārtiņam un izrauj tā ieroci no kabatas.

Resnais nolaiž plinti un atspiežas uz tās.

— Tā, brālīši, — viņš saka ar humoru. — Tagad mēs esam pieci pret pieciem. Jums rokas tukšas. Kas mūsējās, to jūs redzat. Un ka savus ieročus mēs protam lietot, par to lūdzu nešaubīties. Labāk nelieciet to mums pierādīt. Jūs sapratīsi, nebūtu nekāda prāta jūs piecus aizraidīt uz viņu pasauli, kad jums muižā vēl simts četrdesmit pieci — kņazu neieskaitot līdz. Mans priekšlikums ir tāds: jūs ejiet mierīgi tālāk. Ragavām, kā redzams, būs jāpaliek te pat. Tur

Ēstam vīnam kalnam — jūs redzat. No turienes jūs varat
atnākt. Viens lai atnāk pēc plintīm, tās jūs varēsiet paņemt līdzī.
Ēstam patronām, protams... Tas ir ultimats. Ja jūs pieņemat, tad tai-
nietes ceļā. Ja ne —

Bet tie divi ir jau apgriezušies un iet. Un tad arī pārējie trīs no-
kurtam galvam velkas nopakaļ.

Resnais iebāž roku kabatā un izvelk pīpi.

— Nu, to mēs paglabāsim citai reizei, — viņš smejas. — Lai nu
viens saka, ka arī tāds ļuķis nevar noderēt. — No otras kabatas iz-
velk papirosu un aizpīpo.

Ne vārda nesacījis, Zīle visiem pēc kārtas spiež roku.

Trīs dienas pēc tam Krijas ir matrožu pilnas. Pats kņazs ierodas un personīgi vada izmeklēšanu un nopratinājumus.

Mājās izvanda visus kaktus. Visas pažobeles, visus jumtus un pat sienas izbaksta. Salmu kaudzi apgāž un izrakņā nesasalušo apakšu. No piederba un kūts augšas nogrūž visu lopbarību. Tomēr nekā aizdomīga nevar atrast.

Kņazam Tumanovam nav ne tās veiklības, ne bardzības, kas fon Hammeram. Tāpēc tas arī ar visu savu nodaļu pārcelts uz Tukuma apvidu, kur vajadzīgas sevišķi stingras rokas lielās kaujas dalībnieku izmeklēšanai un sodīšanai. Kņazs pratina visus Kriju mājiniekus kopā un atkal pa vienam, bet nekādas skaidrības nevar dabūt. Apkārtnes mežu izmeklējums un aizputinātās pēdas it kā norāda, ka te bijusi meža brāļu slēptuve. Bet tiešu pierādījumu nav. Vairāk lāgu viņš jau noņēmis arestēt Viļni. Bet, viņa nabadzīgajā saimniecībā nolūkojoties un visus viņa piederīgos pēc kārtas apcerot, atmet atkal nodomu. Viņš ir drusku dziļāk ielūkojies šejienes nemieru kustības vēsturē un viņas cēloņos un nevar būt nesaudzīgi bargs un nežēlīgs.

Aizdomīga ļoti ir ievainotā Akota slēpšana. Viņa īstā vārda un likteņa uzzināšana nenākas nemaz grūti. Neticams izklausās viņa

slāsts, ka viņš, aiz stacijas mežiņā šauts un nenošauts, klaiņojis pa mežiem, meža brāļus meklēdams, un nejauši ieklīdis Krijās. Bet necilvēcīgi ir viņu ilgāk tirdīt. Viņš ir tik vājš un pergamenta dzeltens. Elso grūti, un runājot balss viņam pavisam bez skaņas. Acīm redzot viņa dienas ir skaitītas. Necilvēcīgi būtu mocīt to, ko pats liktenis mēģinājis nāvej izraut. Tas te ir nekaitīgāks kā zīdāms bērns. Lai viņš gaida vien savu stundu.

Aizbrauc kņazs ar saviem matrožiem. Krijas paliek tukšas un klusas. Desmitkārt klusākas, kā izmirušas liekas. No Viļņa dienām nedzird vārda. Indriķis sēd sarāvies, savās domās nogrimis. Vecā Ilze dusmīgi rājas ar saviem lopiem. Uz pavasara pusi tie ne ar ko vairs nav mierā. Siens tiek izstaipīts zem kājām, sasalušās un izkurtējušās bietes, pavirši apgrauzītas, mētājas pa silēm. Piens aiztrūkst pagalam. Aitām vilna lāsumiem vien. Labākā cūka nogulējusi divus sivēnus — un astoņi vien šogad bij...

Tikai sestdienas vakaros, kad Maja pārnāk, mājas kļūst tā kā dzīvākas. Tā vēl neļaujas nejaukajam notikumam ilgi nomākt savu dzīvi un jautrību. Indriķis atkal tiek izkomandēts uz to labāko, un pat Vilnis šad un tad iebilst pa kādam vārdam.

Svētdien no paša rīta Maja ietraušas Akota gultas kājgalī. Stāsta pa vecam savus piedzīvojumus un brīnās tikai, kāpēc viņš nu tik kluss un maz runā. Brīžam viņa pat saņem ļaunā un sapurina to aiz piedurknes.

— Tu! Kāpēc tu nekā nesaki? Vai tu guli? Kā tu tā visu dienu vari gulēt?

— Runā vien, es dzirdu... — viņš tikko sadzirdami čukst.

Viņa papļāpā vēl brītiņu. Tad, kaut ko iedomājusi, taujā atkal.

— Tu! Kāpēc tev tik klusa balss? — Un kad viņš tikai lūpas pakustina un nekā neatbild, Maja griežas pie Ilzes. — Ilzes māt, viņš vairs negrib runāt ar mani.

— Liec, bērns, tu viņam mieru. Viņam ir grūti, tāpēc viņš nerunā.

Jau vairāk dienu viņa novēro, ka slimais savādām, spulgām acīm skatās uz vienu vietu. Viņa daudz redzējusi un zina, ko tāds skatiens nozīmē.

Kādu rītu viņu atrod nomirušu. No izskata varētu domāt, ka viņš

mierīgi aizmidzis. Acis ir ciet, lūpas cieši sakniebtas, tikai kaktiņos sakaltušas asiņainas putas. Rokas tik cieši sakrampētas, ka ar varu jāatlauž, lai varētu noguldīt gar sāniem. Zīmes vairs nav manāmas no tām krampjainām mokām, kad nāve žņaudza savu laupījumu.

Ilzes mātei vēl viens dēls ir pagalam. Viena ļaundara un dumpinieka pasaulē mazāk.

Meža brāļi mājās nenāk. Pašā spraugas galā pie robežas, maza klajumiņa trijstūrī, viņi sasalušā zemē izkaluši Akotam kapu. Māte viņam dzīvo kaut kur tālu, kas to var tagad apziņot. Un vai tad viņam tagad nav viena alga, kur apropok.

— Te viņš būs starp divām robežām, — Resnais saka, papirosu kūpinādams. — Starp divu pagastu un divu revolūciju robežām.

— Es sacītu vēl: starp divu laikmetu robežām, — Mārtiņš Robežnieks domīgi piebilst.

— Tu to nākamo allaž vēl atliec uz parāk vēlu laiku. Tu esi brīnum konservatīvs kļuvis.

Mārtiņš tikai parausta plecus.

Kaps glīti iekārtots — spraugā starp egli un bērzu.

— Te viņam allaž būs zaļums pāri, — Zīle saka. — Vainagu un puķu nebūs. Un godīgam meža brālim tā arī pienākas. Pati daba viņa kapu lai grezno. Vasaru bērzs viņam šalks kājgalī. Ziemu egle apsegs galvu. Tu, brāli, vari mierīgi gulēt. Mēs tevi esam labi apgulējuši.

Jaunajam Sniedzem asaras acīs, lai arī viņš vīrišķīgi pūlas tās noslēpt.

— Tu pavasarī aptaisi sētiņu apkārt, lai lopi nenomīnā, — Mārtiņš saka Indriķim.

— Ē — —, tas atsaucas, drūmi zemē lūkodomies.

Lēnām meža brāļi velkas prom uz savu slēptuvi. Viņiem nav nekur jāsteidzas. Jau tā laiks bezdarbā velkas neizturami gari...

Pāri dienu vēlāk Mārtiņš Robežnieks pienāk paskatīties. Un ar izbrīnu ierauga pāri soļu no kapa uz akmens sēdam svešu sievieti. Galvu plaukstās atbalstījusi, tā nogrimusi tik dziļi domās, ka nedzird, kamēr viņš pavisam klātu pienācis.

— Kā tu to te esi uzzinājusi? — Mārtiņš brīnās.

Satrūkusies viņa uzceļas kājās un nervozi knibinās gar kažociņa pogām.

— Man pastāstīja... Es tikai tāpat pienācu...

— Maja? — Mārtiņam dziļa krunka pierē. — Tad tas skuķis tomēr plāpā! Par ko tad nu vēl var būt drošs?

— Nē, nē, Maja ne, — tā sāk ātri un strauji runāt. — Bez manis neviens vairāk nezina. Es nevienam neteikšu. Bet man tā gribējās paskatīties. Un es jau tā kā tā zināju, ka viņš guļ Krijās.

— Kas tu viņam esi? Māsa?

Meiča piesarkst tumši sārta.

— Nē... Nekas es viņam neesmu. Mēs tikai bijām pazīstami... Vienās mājās divus gadus kopā nodzīvojām. Skolā reizē gājām...

— Tā... — Mārtiņš ar kāju pielīdzina izcēlušos sasalušu zemes piku un griežas uz iešanu. — Tad jau drīz visam pagastam būs zināms. Nu, viena alga. Nepatīkami tikai, kad laukā rok — kad pat mirušiem neliek miera.

Meiča pasper viņam pāri soļu līdzī.

— Vai tu nevari man pateikt, kur tagad atrodas mans brālis?

— Tavs brālis? Kas tagad lai zin, kur atrodas jūsu brāļi. Kā tu prasi man? Tu pazīsti mani?

— Kas tad tevi nepazīst. Tu esi Robežnieku Mārtiņš.

— Pareizi. Un tavu brāļi kā sauc?

Meiča neknibinās vairs gar kažociņu. Stāv nolaistām rokām un nodurtām acīm.

— Es esmu Vītola māsa...

— Ā... Tad es saprotu, kā tu pazīsti mani un ka tu te nāc.

Viņai galva noliecas vēl zemāk.

— Nē, nē... — viņa stostās, un balss viņai savādi raustās.

— Nedomājiet tā... Es neviena neesmu nodevusi...

— Nē? Un to tu man gribi iestāstīt. Tu gribi iegalvot, ka ļaudis par velti runā? Muļķe tu esi, meit, — neskatoties uz to, ka pie zaldātiem un oficiēriem lielā godā. Aiz trijām sienām tu vari tiem čukstēt savus noslēpumus, pasaule tomēr zinās. Ikkatra egle mežā te šalc par to, ko jūs darāt. Nevainīgas asinis no sniega apakšas brēc pār visu pasauli. Kapā jums miera nebūs.

Viņš ir briesmīgs un draudīgs savās dusmās. Viņa vārdi kā pātāgām cērtas Almas sejā. Viņa nodreb visā augumā un cieši cieši sakrampē rokas. Tomēr viņas balss skan skaidri.

— Es neviena neesmu nodevusi un neviena nenodošu. Mana māte... Es zināju, bet nekā nevarēju darīt. Vai es viņai ko varu aizliegt... Un tad... — Viņas galva noslīgst atkal. — Es nedomāju par to. Es toreiz ar tiem... zaldātiem... biju ielaidusies... Bet tagad es vairs nedzīvoju pie viņas. Es esmu aizgājusi uz Podniekiem.

— Uz Podniekiem? Nu, tur arī ir laba vieta. Tur tādām kā tev ir istā vieta. Jūs varat iet kur gribēdamas, no savas dabas tikpat kā no savas ādas jūs netiksiet laukā. Kas jūs esat par cilvēkiem? Vai jūs vispār esat cilvēki? Jūsu tēvus un mātes kungi dzen un nokalpina līdz nāvei. Jūsu brāļu asinīm visas ceļmalas nolaistītas. Un jūs? Jūs mazgājat savas blūzes, lai slepkavām būtu kur asiņainās rokas noslaucīt. Atklāti un divdesmitkārt ciniskāk nekā ielas meitas jūs skrejat viņiem pakaļ, lai viņi ar jums var apskurbināties pēc saviem asins darbiem.

Alma ir saliekusies, abām plaukstām seju aizsegusi.

— Nošaujiet mūs... — viņa kunkst.

— Nošaujiet... Revolucionaru lode ir par tīru priekš jums... Nu kāpēc tu neaizstāvēsi? Saki, ka es meloju. Saki, ka jūs esat nepatiesi apmelotas, ka jūs tomēr esat tās pašas zeltenes, par kurām tautas dziesmās dziedāts. — Ar neizsakāmu riebumu viņš noskatās salīkušā sievietē. — Un priekš tādām mēs te cīnījāties. Priekš tām mēs riskējām savas dzīvības. Priekš tām mēs te kā meža zvēri bēguļojam un slapstāmies pa mežu. Ja jūs būtu vecākas, varētu domāt, ka visas esat muižas junkuru un barondēlu meitas. Tad būtu saprotams, ka ģifts ir jūsu asinīs. Tad būtu saprotams, ka netirās asinis strutojušā augonī meklē izeju no tautas veselīgā organisma. Bet jūs esat tik jaunas... Kā dubļaina zābaka nomīti zaļi asni...

Viņa atņem rokas. Viņas seja ir asaru slapja un dziļu degošu sāpju pilna.

— Dubļaina zābaka — tas ir pareizi teikts. Bet nelamā mūs, Ro-bežniek. Tu domā, tik viegli ir zem tā... dubļainā zābaka?

— Nu, es domāju. Vai tad jūs labprātīgi gultos zem viņa... Es dzirdējis, ka esot vergi — — verdzības saģiftēti vergi. Tie nevar dzīvot, ja nava pātagas, kas viņus kuļ. Jūs liekaties līdzīgas Hem.

— Tu esi netaisns, Robežniek. Zemē mēs ielīstu, ja varētu. Es jau sen sev būtu ko padarījusi, ja tikai dūšas bijis. Bet es esmu tik glēva. Tik neizsakāmi, tik riebīgi glēva... Arī pirmiņ es domāju par to — kad tu pienāci. Viņš... Akots... nebij man līgavainis... Ak, mēs jau abi bijām tik jauni... Vai mēs par to domājām! Bet reižu reizēm mēs satikāmies un sarakstījāmies. Un kad es tagad pārlasu viņa vēstules, tad saprotu. Tagad es redzu, kas tā bij par tīru dvēseli, kas tas bij par cilvēku. Kādu draugu... kādu draugu es ar viņu esmu zaudējusi... Kas no manis vairs palicies! Kur es tāda lai eju!

— Kāpēc tu nebrauci draguniem pakaļ uz Tukuma apvidiem kā tās citas? — Mārtiņš nejūt ne mazākās līdzietības ar šo salauzto sievieti.

— Ak, nezobojies vēl, Robežniek! Jau tā dzīvība ir kļuvusi par smagu nastu. Jūs taču sakāties visu nelaimīgo aizstāvji.

— Visu ne, tur tu maldies. Mēs saprotam labi, ka arī fon Hammeram vai baronēnam Volfam var būt savi nelaiemes brīži. Tā pēc asiņu dzīrēm un šampanieša, kad galva sāp un dienas laikā nejauki murgi māc. To mums nav žēl. Tādu mēs nežēlojam. Un tādas paģiras arī tev tagad ir pēc dzīrēm un izdzīves. Varbūt viņas pastāvēs arī ilgāk nekā vienu dienu vai divas. Bet ar laiku pāries tomēr. Par to es esmu drošs. Tu dancosi atkal. Ja draguns negadīsies pie rokas — ar matrozi. Tas jums asinīs, un neviens tur nekā nevar līdzēt.

Savādi redzēt šo meiču ar vecuma grumbās sarauktu pieri.

— Nē, asinīs tas nava, Robežniek. Cik savādi: es pati arī tā no sākuma domāju... Paģiras — cik tas ir pareizi teikts. Tajās pirmajās dienās es ar auklu kāpelēju pa istabas augšu... Staigāju gar Daugavas malu un nolādēju savu glēvumu. Man nebij, man nebij dūšas ielēkt lāsmenī un ar reizi visam padarīt galu. Arī dubļaina zābaka nomītai zālei vēl dzīvība siksti turas. Tik netīra un riebīga es likos pati sev. Uz neviena sava locekliša es nevarēju paskatīties. Man bij bail pašai no sevis. Es arī domāju, ka tas asinīs. Ja tu varēji

vakar — es domāju — kas tev saka, ka rītu un aizparīt atkal ne... Bet tad es sāku saprast, ka tas tomēr nav asinīs. Kā es līdz tam dzīvoju: kā putnēns bērza galā. Un prātā man nebij. Bet tie briesmīgie laiki... Ar ugunsgrēkiem, asinīm un visādām šausmām... Tā kā zeme bij izslidējusi no kājām. Kā vējš nesa pa gaisiem, un nebij, kur pieturēties. Bet nu tas ir garām. Man tā, it kā es par otriem deviņpadsmit gadiem esmu vecāka kļuvusi.

— Man arī tā liekas, — Mārtiņš saka, pirmo reizi viņā uzmanīgāk ielūkodamies. — Tu pati to visu esi izdomājusi?

Viņa nesaprot.

— Kas cits priekš manis domātu?

— Jā. Bet man likās... Vai tev nav kāda vecāka draudzene?

Viņa itin kā atplaukst.

— Draudzene ne. Bet laba paziņa. Steinbergu Anna. Tu pazīsti? Mēs tagad turpat kaimiņos dzīvojam.

— Anna? Tad no tās tu būsi dabūjusi zināt par Akotu. Nu, ja viņa tev uzticas, tad tu nevari būt no pašām pēdējām... Ja Anna tevi cieš — tu turies pie viņas. Ja kāds, tad tā tevi uzvedīs uz ceļa.

— Sieviete sievieti labāk saprot.

— Nu, šādas slinksas uzminēt patiešām arī vīrietim nenākas grūti, — Mārtiņš pavīpsnā. — Ja vari, no Podniekiem labāk eji prom.

— Es pati redzu, ka tur nav dzīves. Saimniece tāda, ka nemaz pa prātam izlīkt. Kā tie draguni prom, staigā uzpūtusies un šņākdama... — Laikam kaut ko iedomā, apraujas un piesarkst atkal. — Un baronēns allaž jā.

— Ko tad tas tur meklē?

— Es nezinu, kaut kādas darišanas viņiem tur kopā. Vienmēr piedzēries, ka uz kājām nestāv. Runājas ar saimnieku, dzer abi. Saimnieks ar saimniecei tagad katru nedēļu brauc uz Rīgu pie tiesām. Man vienai jāpārzin tā lielā saimniecība. Es neesmu radusi. Un tad, baronēns kādreiz atjāj, kad viņu nav mājā...

Aprauj atkal un bikli caur pieri paveras Mārtiņā.

Mārtiņš stāv drūms un pelēks kā akmens.

— Ar baronēnu man vēl vienu reizi jāsatiekas, pirms mēs aizejam no Lejienes. Veci rēķini jānoslēdz...

Viņš sniedz Almai roku. Tā saķer kā nezin kādu dāvanu un ilgi palur savējā.

Mārtiņam kļūst žēl nabaga radījuma. Bērns taču vel.

— Dzīvo vesela un turi galvu augšā. Nav tādas nelaiemes, no kuras nebūtu izejas. Deviņpadsmit gadi, tas ir vecums, kad viss vēl iespējams. Arī tas, kas zaudēts liekas. Tev visa dzīve vēl priekšā. Turies pie Annas.

Alma pār dumbrāju iet uz mājām.

Savādi. Tik daudz nejauka, ļauna Robežnieku Mārtiņš viņai nupat teica. Kā cietu plaukstu visu laiku pliķēja. Sāpēja — bet viņa it kā alka šo sāpju. Un kā ar savādu prieku sajuta šo pārmācību.

Visu to viņa jau pati sev nezin cik reižu sacījusi. Dienām, naktīm visu šo laiku mocijusies pašpārmetumos un iedomājusies, ka godīgs vīrietis uz viņu vairs nepaskatīsies. Tāpēc jau viņa tikai pie tā mirušā drīkstēja aiziet. Bet nupat Robežnieku Mārtiņš ar viņu runāja. Bīstamais, karsti slavētais un vēlāk nikni lādētais, gudrais Mārtiņš. Ko viņš rāja un kaunināja, par to viņa domā mazāk. To viņa pati sev nezin cik reižu sacījusi. Bet beigās viņš tā kā mierināja, kā drošināja. Ak, tas gudrais, labais, labais! Tāpat kā Steinbergu Anna. Bet viņai likās, ka Anna to tikai tāpat saka, lai kaut cik apmierinātu. Lai viņa sev ko nepadarītu. Vīrieša spriedumu viņai vajadzēja. Un nu viņai ir — nu viņai ir!

Ar saviem deviņpadsmit gadiem viņa tomēr ir vel tikai bērns. Visu laiku ar briesmīgas vainas apziņu staigājusi kā ar kaklā pakārtu dzirnakmeni. Nu, liekas, sodu saņēmusi, nu viņai vieglāk. Nu viņa atkal var aplūkoties, vai dzīvē kaut kur arī priekš viņas nav kas — kā tas zilais plankumiņš melno mākoņu spraugā.

Bet tikai neilgu brīdi viņai tā. Nav jau bērns vairs. Veca viņa pa šo nelaiemes pusgadu kļuvusi. Pašapmierinājums nozūd tikpat ātri, kā nozuda zilais plankumiņš melno mākoņu spraugā.

Ko viņai līdz citu mierinājums, kad viņa pati sajūtas tik bezgala netīra, tik riebīga pati sev. Kā murgi viņu māc nesen pārdzīvotā neaizdenamās, neatraidāmās atmiņas.

Ta viņa savās grūtās domās ceļas un grimst kā vilni. Viņas jaunā nenobriedusi daba nevar atrast līdzsvaru šajā grūto pārdzīvojumu virpulī.

Podnieku āra durvis atvērusi, viņa tūliņ sastop Zetiņu.

— Kur tu daudzies? — saimniece viņai tūliņ brūk virsū. — Vai tā Anna tik tālu, ka veselām dienām jādzīvo. To ciemošanos darbdienām tu atmet. Var daudzīties pa svētdienām un naktīm. Atnāk ciemiņi, un man nav kas palīdz.

Sodien gan ciemiņu nav daudz. Divēju māju un vējdzirnavu īpašnieks Skalders. Pus zemnieks, pus pilsētnieks, sirmām apcirptām ūsām un pliku galvirsu. Mežsargs un muižas māju rentnieks Bite, liels un plecīgs, kupliem matiem un slaidu, tumšu bārdu. Un baronēns Volfs. Iereibies, nosvidis kā vienmēr.

Vai nu tāpēc, ka fon Hammeram ar draguniem aizejot, palicis bez darba, vai tāpēc, ka sirdsapziņa un bailes moka, baronēns pēdējā laikā sācis draudzēties ar saimniekiem. Gandrīz katru dienu viņu nu redz iejājam vienās vai otrās mājās. Visbiežāk viņš ciemojas Podniekos. Pagastvecākais no sākuma sajūtas neveikli ar tādu smalku viesi. Bet pamazām pierod un sāk pat sajusties glaimots un omulīgs no tāda apciemojuma. It sevišķi vēl, ja pudele gadās galdā.

Pudele arī šoreiz ir galdā. Sēdētāji dzīvās sarunās. Bite ar Podnieku runā maz. Totiesu vairāk baronēns ar Skalderu.

— Ā, — Podnieks smejas. — Jaunkundze arī mājās.

— Jaunkundzēm pērienu vajadzētu, — Skalders prāto. — Lai zina, ka darba diena un nav jāvazājas apkārt. Lai zina, ka tie svētku laiki reiz beigušies.

— Jums taču viņi arī vēl nav beigušies, — Alma atcērt un atspiežas pie dibendurvju stenderes.

— Dzirdat? — mežsargs smejas.

— Par maz jūs viņas esat sukājuši, barona kungs, — Skalders nopietni saka. — Visas pēc kārtas vajadzēja. Tā, ka lindraki lai gaisā lec.

— Par maz, — baronēns piekrīt. — Fon Hammera kungs gribēja būt pārāk humans. Visas pēc kārtas vajadzēja... — Viņš ar acīm redzamu apetītu noskatās salas nosārtotā meičā. Tad iesmejas tā, ka

Alma milt izlien divreiz garaki no virslupas. — Jaunkundze... Lai-
lumi mulža pie matrožiem biji.

— Tu mums abiem tagad atstauka, barona kungs, — viņa atbild.
Skalders nervozi sakustas uz sava sēdekļa.

— Kas par bezkaunīgu muti tādai vēdzelei...

Podniekam tāds strīds nav pa prātam.

— Ej, Alma, tu mums te neesi vajadzīga. Kad vajadzēs, pasauks.
Alma ieiet dibenistabā un norauj kažociņu. Pa pusviru durvīm
viņa dzird visu, ko priekšā runā.

— Jā... — Skalders iedzēris, zakusku gremodams, prāto. — Tā
viņus gadiem neiznīdēs. Nāks vēl vasara, meži salapos — kas tad
viņiem ko nedzīvot. Nozog kādu aitu no ganībām, naktī iznes piena
podu no pagraba — kā pa kāzām, es jums saku. Šņabja viņiem arī
netrūkst. Jūs domājat, tos monopolus un krogus daudzdami, sev ne-
ierikojā krājumus. Tas pats Rōbežnieku Mārtiņš. Atminieties vien.
Agrāk bij pirmais dzērājs.

— Un tagad pirmais socialistis... — Podnieks bikli pasmaida.

— Jā — no cita mantas un uz muļķu rēķina. Kas tad ko nedzīvot.
Naudas jau netrūkst. No viena tūkstoti, no otra divus — — Jā, es
saku, miera nebūs, kamēr viņus visus no tiem mežiem neiznīdēs.

— Manos mežos nav, — Bite pašapzinīgi nosaka, pīpi kūpinā-
dams. — Es tur pēdējo stūri esmu izmeklējis. Ozolmuižas daļā, tur
viņi mitinās. No turienes blandās pa visu apkārtni. Nolādēti, man vi-
sus trīs suņus nošāvuši.

— Man tie mežsargi tādi lempji, — baronēns žēlojas.

— Ko mežsargi vien var izdarīt! — Skalders atmet ar roku. — Ja
satiek kādu bandu, lai manās tikai pats, ka tiek no kājām. Bet te va-
jag reiz sarīkot plašāku jakti. Visus mežus vienā dienā pārmeklēt.
Piecsimts draguni un matroži par dzinējiem. Pieci simti lai stāv uz
stīgām un ceļiem. Mežsargi, kas visus tos biezokņus zina, lai līdzī
par vedējiem. Tad es galvoju, ka iztīrīs.

— Pašapsardzības pulciņi mums nepieciešami, — Podnieks
domā. — Zaldāti vien mūs neapsargās. Kamēr tiem paziņo, viņi jau,
velns zina kur, atpakaļ mežā.

— Tev atkal kāda vēstule piesūtīta? — Skalders ieprasās.

Podnieks apjūk un nomurmina ko nesaprotamu.

— Tagad ir vēl sliktāk nekā tajās trakajās dienās, — Skalders iesaucas. — Tad, mazākais, atklāti pasacīja: tu esi tāds un tāds. Atklāti arī varēji skaidroties un taisnoties. Bet tagad — piesūta tikai vēstuli. Tur un tur noliec astoņi simti, noliec tūkstoti...

— Cik reizes jūs īsti dabūjāt maksāt? — Bite apvaicājas. — Papriekšu runāja, ka divus. Nu dzird, ka trīs...

Skalders tikai saviebjas, bet neatbild.

— Apsardzības pulciņi būtu vajadzīgi, — baronēns piekrīt. — Es par to esmu runājis ar kņazu. Bet nepiekrīt. Vai es zinu, saka, kam te var uzticēties, kam ne. Jūs sāksiet atkal paši savā starpā kauties, un man būs tikai vēl vairāk klapatu. Es saku, muižnieki lai saka, kam var, kam ne, un mācītājs — —

Viņus pārtrauc Vildes kungs. Kažoka, mapi padusē. Viņu apsveicina sirsnīgi kā gaidītu viesi un sedina pie galda. Bet viņš braucis darišanās. Taisa savu mapi vaļā un griežas pie pagastvecākā.

— Es jūs gaidīju šodien, Podnieka kungs, bet jūs neatbraucāt. Vakar vakarā pienāca raksts no kņaza Tumanova. — Viņš izvelk papīru no aploksnes un atloka. — Par uzbrukumu matrožiem un arestētā atsvabināšanu pagastam solidari tiek uzlikts divi tūkstoši rubļu soda. Bez tam par nošauto zirgu — divi simti piecdesmit. Kopā divi tūkstoši divi simti piecdesmit. Piedzenams no visiem pagasta robežās dzīvojošiem vīriešiem vecumā no astoņpadsmit līdz sešdesmit gadu. Jāmaksā nedēļas laikā, no vakardienas skaitot. Lēmums darāms zināms pagasta pilnā sapulcē... Es domāju, uz paritu mums tā sapulce jāizziņo.

— Jā, jā... — Podnieks noņurd. Viņam tas gadījums un visa tā sapulce pārāk nepatīkama. — Bet iedzeriet, Vildes kungs. Lūdzu.

Vilde vilcinādamies kā negribēdams iedzer un aplūko uzkožamos.

— Vai jums nebūtu gabaliņš siļķes?

— Alma! Atnes siļķi! — Podnieks sauc. Alma iziet un sastop atkal saimniecī, kas patlaban jau nāk ar etiķi un sīpolos ietaisītām siļķēm.

— Cik tas iznāk uz galvas? — Skalders interesējas.

— Mēs esam izrēķinājuši... Pateicos, — viņš galanti palokās

pret Zetiņu, siļķes gabalu dakšiņas galā izcēlis. — Divi rubļi trīsdesmit četras ar ceturtdaļ kapeiku.

— Te nu tev bij, — Bite īgni norūc. — Maksā tikai atkal. Jau tā galvasnauda šogad astoņi ar piecdesmit... Un viss to neliešu pēc!

— Rakstā ir piedraudējums, — skrīveris ēzdams saka. — Ja tadas lietas atkārtosies, tad sods būs divkārtīgs.

— Nu, tas vairs ilgāk nav ciešams! — Skalders uztraucas. — Tie te dzen savas razbainiecības, un mums jāmaksā. Par ko lai es maksāju? Vai es viņus varu novaktēt? Vai man plinte un revolveris nav noņemti tāpat kā visiem citiem?

— Lai maksā tie kalpi, pusgraudnieki un tās meitas, — Zetiņa iejaucas. — Tie jau skrēja uz tām socialistu sapulcēm. Atsvabinātāji! Zemes dalītāji! Par ko saimnieki lai maksā? Tā jau miera nav no viņiem, velniem. Klausies vien: tad tam draudu vēstule, tad tam tūkstots pieprasīts...

— Mēs, Podnieka kundze, tur nekā nevaram darīt. Mums piesūta priekšrakstu, un mēs tikai izpildām.

Zetiņa sabīstas. Laikam domā, ka viņa laipno Vildes kungu gribējusi apvainot.

— Ak, vai nu es par jums, Vildes kungs! Es taču saprotu.

Baronēns nokāsējas.

— Redziet, mīļie ļaudis, kā tas ir. Nu jums visiem jācieš. Tāpēc ka līdzī skrējāt uz tiem mītiņiem un klausījāt, ko socialisti plāpā.

— Tā nesakiet, barona kungs! — Zetiņa uzbudinās. Pat asaras viņai sašāvušās acīs. — Visi nav skrējuši. Lai pierāda man viens, kad es kādā mītiņā esmu bijusi.

Bet baronēns neklausās viņā.

— Redziet, mīļie saimnieki, jūs līdz šim muļķi esat bijuši. Ko jūs skrējāt tiem puišiem un meitām līdzī. Lielkungi, lielkungi, tā jūs visi brēcāt. Muiža, tas jums visiem tas ienaidnieks. Bet es jums saku, tie socialisti jūs krāpj. Nodedzinātu muižas, izdalītu muižas zemi — tad pienāktu jūsu kārta. Jūs domājat, socialisti jūs taupītu? Atsvabinātāji... Es saku, viņiem viena alga, mēs vai jūs. Jums viņi tāpat ienaidnieki kā mums. Ne par velti viņi jūs lama par pelēkiem baroniem.

— Tas ir taisnība, — Skalders apliecina. — Es no laika gala esmu sacījis: muiža mums nav nekāds ienaidnieks! Vai es to tūliņ nesa-
cīju? Kas mums pret lielkungiem? Vai es savās mājās neesmu tāds
pats lielkungs? Kas mani var nodzīt no mana zemes gabala? Mans
ienaidnieks ir mans kalps, kas zog manas dienas, saņem manu algu
un ēd manu maizi... Vai es to no laika gala neesmu sacījis?

— Nu, jūs, tie lielie, jau varat runāt... — Bite norūc bārdā.

— Ienaidnieks viņiem ir katrs, kas pieklājīgi apgērbies un kam
rublis naudas kabatā, — Vilde prāto. — Mans ir mans, un tavš arī
ir mans. Tas ir viņu likums... Ko jūs teicāt, Podnieka kundze?

— Jā, jā... — Zetiņa sajūsmīgi nodveš un loka galvu.

— Tāpēc es saku, — baronēns pacelti turpina, — mums visiem
jāturas kopā. Visiem, kam savs īpašums un manta. Ja mēs sāksim
plēsties savā starpā — es saku, viņi apēdis mūs visus. Aplam, pavi-
sam aplam jūs, saimnieki, esat izturējušies pret mums. Bet mēs ne-
gribam pieminēt vecu naidu. Mēs jums piedodam. Mēs pirmie jums
sniedzam roku.

Viņš patiešām pasniedz savu roku — tā vidū starp Skalderu un
Podnieku. Skalders neredz. Podnieks gan redz, bet nezina, vai drīkst.
Bet Zetiņa piegrūž viņam sānos. Tad viņš saķer baronēna roku un
sirsnīgi spiež.

— Ach!... — Zetiņa nopūšas un reizē smaida sajūsmā...

Vītolu Alma ieiet kalpu galā, kur viena pati istaba. Stukulis,
tikko no meža ar skuju vezumu pārbraucis, patlaban pie galdiņa
iekož pusdienas. Cepta cūkgaļa ar mizu vārītiem kartupeļiem. Stuku-
liene, plīts priekšā notupusies, ar pelniem izberž katlam pievārījušos
dibenu. Tikai mazliet pagriež galvu pār plecu.

— Preilene mājās, — viņa pastāsta vīram, lai gan tas pats jau
caur pieri skatās gaļas bļodai pāri.

Tad viņa pagriež galvu pār otru plecu un noskatās, kur Alma aiz-
iet dibenā. Un no sejas redzams, cik ārkārtīgi viņai riebj meičas tīrā
blūze un zābaki.

Katuna aizkariem Alma sev dibenā aizžogojusi kaktiņu. Un kad
viņa tos pašķir, tad ierauga viešņu. Māte pirmo reizi atnākusi.

Gultā atraisīts kaut kāds drēbju vīkstolis. No atvilktnes izkravājusi

palduņa Almas vēstules un dažādus sīkus daiktus un pilda to špicēm, lentām un citiem smalkiem šuvumiem un tamborējumiem.

— Kur tu daudzies apkārt, — viņa saka meitai. — Es tev te atnesu tās blūzes un špices. Tās špices es ielieku šite. Papīra lēverus un citas blēņas tu vari mest plītī. Nez' kam tādus krāmus vazā līdzī.

Acumirkli Alma skatās niknām acīm, tad pieiet un atgrūž mātes rokas.

— Ko tu te kravājies! Kas tev par daļu! Kā tu te nāc! — Ar vienu grābienu viņa izceļ visus smalkos niekus un sviež uz gultas pusi. Citi pa ceļam nokrīt zemē. Viņa uzmin kāju virsū un dusmīgi met savas mantas atpakaļ atvilktņē.

— Ūja, ūja! — māte dusmīgi iesit viņai pa roku. — Traka esi kļuvusi, vai kas tev. Ko tā mētā. Tāda manta nav vis zemē paņemama.

— Kur tu viņu esi ņēmusi, es nezinu. Bet man nevajag. Glabā pati savas lupatas.

Māte ir dziļi apvainota un pārskaitusies.

— Lai nu viens klausās šitādu palaidni! Vai tad tu akla esi. Nerēdzi, ka tas ir tīrs zīds.

— Manis dēļ kaut zelts. Tas nav mans, un man nevajag.

— Ak tavs nav! Nu parādi tad man to savu. Tik ir kā šitie brunceļi, šitā blūzīte un vēl tā sarkanā. Tik tev ir un — — Viņa pieliek tādu vārdu, ka Alma notvīkst tumši sarkana.

— Māt, valdies tak, — viņa nikni šņāc. — Vai tad tu nerēdzi: sveši cilvēki...

— Man nav bēda, — vecene atcērt. — Tad neiztaisies tu nezin kāda princese. Tev dod, un tu neņem.

— Nekā man no tevis nevajag. Itin nekā. Un tevis pašas arī ne. Ko tu te nāci? Vai es tevi saucu? Es domāju, ka man reiz būs miers no tevis.

— Un man laikam tevis vajag... — Vecene ķer izkaisītās mantas un sien kopā. — Es bez tevis esmu iztikusi un iztikšu. Vai tu redzējies, smalkā jaunkundze. Viņai pašai ir. Vēl tu pati sev priekšautu neesi nopelnījusi. Ja manis nebijis, pusplika skraidītu apkārt. Skrej, skrej, man nav bēda. Bet tā kā vēlāk tik' nelien atkal pie mātes. Ar kruķi aizvadišu.

Viņa pavelk aizkarus, bet, ieraudzījusi svešos cilvēkus, kas kāri klausās, iesilst no jauna.

— Tā jau ir, kā saka: jo pliks, jo traks. Nu kas tev no tiem brūt-ganiem tika? Nāca pīnēm vien. Tādi skrīveļi un nezin kas. Domāja, ak nezin nu ko. Kaut jele kādu brošiņu vai gredzentiņu iedāvinājuši. Bet šitik daudz arī ne...

Viņa piegriežas Stukulienei, kura sirsnīgi palīdz viņai žēloties par nelietīgo meitu.

— Kā nu ne, mīļā, kā nu ne, — Stukuliene iztapīgi piekrīt. — Tās jaunās jau tagad nezin, kur degunus celt. Šitā pati tava meita. Ar mums jau neviena vārdiņa — ak, kur nu to! Mēs jau par prastiem. Lai nu ar to godiņu kā, bet deguns gaisā...

Alma iekrīt uz mutēs gultā un rokām aizspiež ausis. Dzird, ka saimniece viņu pa ķēķi saukā, bet neatsaucas. Apnicis viņai viss un apriebies līdz nāvei.

Vakarā viņa aiziet tepat līdz Jokumu pusmājiņai. Tur Steinbergu Annai sava istabiņa.

Anna pie mazas lampiņas pāršuj skrīvera madamai zaļo kleitu. Istabiņā ir klusi un silti. Alma atsēstas un skatās, kā adata veikli zib glītajā vilnas audumā. Šujmašīnas ritenis blāvi viz lampas gaismā... Viņa ir tik nogurusi, ka pat runāt negribas.

Viņa skatās Annas darbā, tad paceļ acis uz šuvēju pašu. Dziļi viņa iemīlējusi šo pabālo, gareno seju ar tumšām acīm un cieti sakniebtām lūpām. Un it sevišķi tos viņotos brūnos matus, kuru svars, liekas, noliccis slaido kaklu. Kaut kas ir šajā sejā, kas pievelk neatvairāmi, bet ko nevar tik viegli izprast un pasacīt. Savādi pārspētu sāpju atstari un drausmīga miera nospulga — kā rāma bezsaules spulga debess dzidrumā pēc pārgājušas krusas mākoņa.

Arī Anna nerunā. Kādēļ runāt, kad arī tāpat tuvu sēdēt abām ir patīkami. Bet pēc kādas pusstundas darbs ar adatu ir nobeigts. Būtu jāpārsēstas pie mašīnas, bet tur Alma ir priekšā. Bez tam arī par tumšu tagad. Labāk pagaidīs dienas gaismu.

Anna noliek skrīvera madamas zaļo kleitu un iesprauž adatu mīkstajā lupatu kamoliņā. Almai liekas, ka arī tas viņai iznāk ārkārtīgi pievilcīgi. Noskūpstīt viņa varētu tās slaidās, stiprās rokas.

Bet kad viņa paskatās savām nopietnajām, skumjajām acīm, Alma nevar mēģināt nosēdēt. Paceļas un atsēstas gultas kājgalī, kur pakrēsla uz lampas gaismas.

— Tu biji šodien tur? — Anna prasa. Abas viņas zina, kur.

— Jā. Un tu nevari iedomāties, ko es tur satiku. — Viņa pamet bliku skatienu uz durvīm, paliecas un čukst: — Robežnieku Mārtiņu.

Anna pamet ar galvu.

— Un viņš tev sacīja — ko nepatīkamu?

— Kā tu to zini?

Anna skatās uz savām klēpī saliktām rokām.

— To jau var iedomāties. Vīrieši maz saprot mūs un bieži apvairo nepatiesi.

— Viņš sacīja... jā... — Alma kļūst nervoza. — Bet nepatiesi ne. Viņš mani neapvairoja. Bet tomēr... kad tu zinātu, kā sāp... Kāpēc viņi visi ir tik ļauni?

Anna nosēstas uz gultas un novelk Almu blakus. Mana, ka viņas rokas tvīkst kā drudzī.

— Tu vēl esi bērns, tu nerunā. Tava nelaime ar laiku aizmirsīsies. Esi redzējusi ieplēsumu jauna koka mizā? Apaug un aizaug tā, ka pazīt nevar. Aizmirsīsi pati, aizmirsīs ļaudis. Tagad viss aizmirstas ātri.

— Bet kad tu zinātu, kas man Podniekos jāiztur... Podniece — zināms, kāda pati, bet mani ēdin ēd. Stukuliene — visi!

— Es esmu domājusi arī par to. Man priekšlikums, tikai nezinu, kā tu par to domā. Mēs abas tīri labi varētum ierīkoties kopā. Istabiņa man te maza, bet kaut kā jau saspiestos. Šūt tu jau drusku māki — es vēl ierādītu. Divām būtu drošāk...

— Tas būtu gan jauki! — Alma atplaukst.

— Nu, vai nu tas tīri tik jauki hūs, to mēs vēl redzēsim. Tu zini, es tagad esmu ļoti stingra. Tev būs krietni vien jāsaņemamas. Bet satikt, es domāju, mēs varētu. Atklāti sakot, tas nav tīri tevis labā vien. Man liekas, es vairāk tikai pati sevis dēļ. Tu zini, kad man pienāks tas laiks — neviena palīga nebūs. Vecāku man nava, un svešs jau pie manis nenāks...

— Es nākšu, es nākšu! — Alma gavilē, it kā viņai nezin kāda

laime apsolīta. — Tu redzēsi, kā es tevi klausīšu un kā mēs sadzīvosim...

Viņa aiziet tecīgiem. Pusi savas nelaiemes viņa šķietas atstājusi Jokumu pusmājiņā. Viņas jaunā daba ir kā sulots, nenobriedis stiebrs. Viens vējš viņu liec uz vienu, otrs uz otru pusi.

Uz Podnieku ceļa viņa sastop jātnieku. Pa gabalu jau un tumsā viņa pazīst baronēna zirgu. Novēršas pie pašas maliņas un pāra reizes iemin grāvī. Varbūt nepamanīs, aizjās garām. Viņš tagad iedzēries, papiross kā zvaigznīte spīd zirgam pa ausu starpu.

Bet viņš pazīst tomēr. Nogriež zirgu cieši viņai līdzās un pietur.

— Kur tu aizskrieni? — viņš rājas stīvu mēli. Laipns, smejas vien. — Es gribēju parunāt ar tevi.

— Ar mani, barona kungs? Jūs būsiet pārskatījušies. Naktī jau labi nevar redzēt.

— O, es redzu labi! Un jaunkundzes vēl! Tās es redzu pa versti. Labi, ko? Jā?

— Kā nu kuro reizi. Var būt labi, bet arī slikti var būt.

— Jā, — baronēns smejas un atstumj cepuri pakausī. — Redzi, es gribēju ar tevi parunāt. Podniekiem nav nekas pretī, viņi bez tevis varot iztikt. Tev pašai, es domāju, arī nebūs nekas pretī. Tu nāksi uz Ozolmuižu?

Alma visu laiku turas tikai, lai baronēns ar savu zirgu viņu nenošpiestu pavisam grāvī. Neērtais stāvoklis sabojājis viņas labo omu. Sabozusies viņa sāk uzmanīgāk klausīties barona pļāpāšanā.

— Ko es muižā darīšu, barona kungs?

— Man vajag dienestmeitas. Papa un mammas nav mājās. Saimniecības arī nekādas. Man nav lāgā, kas ēdienu pagatavo un istabas uzkopj.

— Kur nu es ar tik smalkām istabām un ēdieniem. Es esmu prasts cilvēks.

Baronēns pasniedzas no zirga muguras un papliķē Almai uz pleca. Viņai tāda sajūta, ka tā mīksta kaķa ķepa, kurā tomēr samanāmi asi, slepeni izlaisti nagi.

— Tu esi feina meita, tu man patīci, — baronēns smejas. — Muižā tev būs laba dzīve. Darba es nedošu daudz — pa istabām vien.

Edri! to pašu, ko es. Varēsi gulēt freilenes gultā uz pējiem... He, he, he! Labi! Jā? Tu nāksi?

Viņa saprot. Labi, ka viņš neredz, kā viņas vaigi deg. Bet kaut kas viņai prātā. Tikai acumirkli nevar visu aptvert.

— Es nezinu. Man jāapdomā.

— Apdomā, apdomā. Un atnāc piektdien uz muižu. Tā ap diviem, pēc sapulces jūsu pagastnamā. Man tur arī jābūt.

— Uz muižu man ir bail... — viņa domīgi saka. — Jums nikni suņi... Bet es ap diviem aiziešu uz lielkungu kapiem...

— Uz kapiem? — viņš sāk ausīties. — Kāpēc uz kapiem? Atnāc labāk lejā pie parka.

— Nē — tur var ieraudzīt, — viņa enerģiski saka. — Pēc sapulces ap diviem es jūs gaidīšu lielkungu kapos.

Baronēns padomā un pasmejas.

— Nu, viena alga. Kapos vai ellē — man nav bail... Tu esi feina meita. Redzēsi, kas pie manis par jauku dzīvi.

Viņš noliecas un grib vēl papliķēt. Bet viņa atraujas, pārlec pār grāvi un tecīgiem dodas uz mājām.

Baronēns tikko noluras zirga mugurā.

— Verfluchte Dirne! — viņš nolādas un abiem papēžiem reizē iecērt zirgam sānos. — Hop!

Sapulce izziņota piektdienā, deviņos no rīta. Bet ļaudis sāk lasīties tikai ap desmitiem. Von Hammera vairs nav, kad bij jātrīc un jādreb. Mājas nededzina vairs. Tikai retumis vēl kādu aizved uz muižu un no turienes tūliņ sūta uz Rīgu. Muižas pagrabi ir tukši. Reizēm gan izbrauc no Rīgas slepenpolicisti, krata, arestē un piekauj. Bet arī tas notiek samērā reti. Pēc pārdzīvotām šausmām tas tā vairs neuztrauc. Ļaudis samanījuši, ka vara kļūst vieglāka, un paši tūliņ nolaidīgāki un pārdroši.

Pusdesmitos Vildes kungs atver savas durvis un svinīgi iznāk kancelejā. Bet tur tikai pagastvecākais viens pats sēd galda galā un aiz viņa Zetiņa sienmalī uz sola. Pieliekusies ko dedzīgi čukst vīram ausī. Tas flegmatiski klausās ar parasto vienaldzīgi-skumjo smaidu sejā. Vakar atkal iznāca drusku iedzeršana. Šorīt viņš sajūtas neizgulējies, saguris un īgns. Ļaunākais tas, ka ilgi būs jāsed un tikai pēc pusdienas tiks gultā.

Vilde pavirši sasveicinās ar pagastvecāko un viņa sievu. Uz to viņš pat tā aizdomīgi paskatās. Kā tā te ieradusies, kad tikai vīriešiem jānāk? Ne zīmes vairs no tā galantuma un laipnības, kā kad

viņš Podniekos ciemojās. Te, savā kancelejā, viņš ir oficiāls, atļūgns un lepns.

Zetiņa sajūtas pavisam neomulīga. Stipri nepatīk viņai, ka arī Podnieks tāds kā sarāvijs Vildes priekšā. Viņš taču pagastvecākais un te tas darītājs. Ko skrīveris! Skrīverim — ko liek, tas viņam jā-dara. Nav tam viņas vīram uzstāšanās, pagalam nav.

No āra ienāk jaunais skrīvera palīgs Rudzīts. Šodien, tajā svinīgajā gadījumā, aplicis jaunu apkaklīti un šķērsām kravati aizlicies. Kravate nestāv un nestāv taisni. Apkaklīte vienu numuru par šauru, griežas kaklā un kāpj no pašaustu svārku atloka uz augšu.

— Nu? Kas tad ir? Varēsīm sākt? — Vilde paskarbi prasa.

Rudzīts parausta plecus un nosēstas pie galda.

— Kādi trīs vai četri ir atnākuši.

Vilde vairāk nekā nesaka. Spožo kamašu papēžiem klabinādamies, aiziet atpakaļ istabai pāri. Pie durvīm apstājas.

— Jums, Podnieka kungs, pēc sapulces jābrauc uz muižu. Kņazs šorīt pa telefonu ziņoja.

— Ak tā... — Podnieks noņurd. — Nez', kas tad tur atkal?

Vilde parausta plecus.

— Es nezinu. Būs kaut kas. Varbūt gribēs zināt, kāpēc tie astoņi galvasnaudu nav samaksājuši noteiktā laikā. Un tad — pret mācītāj-muižas aleju kupenas no ceļa neesot atraktas. Cienmāte aizvakar tikko neizgāzusies no kamanām.

— Pret mācītājmuižu? — Podnieks ir stipri pārsteigts.

— Bet man tak uz tā ceļa visu nedēļu trīs cilvēki strādā.

Vilde parausta plecus. Spodrās kamašas nozib spraugā. Durvis ar troksni aizkrīt. Kancelejas istabā paliek cigara un matelļas smarša.

Podnieks pakasa aiz auss un grib nožāvoties. Bet vēl laikā apķeras un aizliek plaukstu mutei priekšā.

— Ir gan katorga tagad amatā būt, — viņš pusbalsī žēlojas. — Kā sunim. Nevienu dienu tev nav miera. Pret mācītājmuižu... Bet tur taču nekādu kupenu nebij. Un man trīs cilvēki uz tā ceļa visu nedēļu...

— Kupenas tur nav, — Rudzīts tāpat klusu iebilst, — es vēl vakar gāju. Tikai tāpat drusku aizpūsts.

— Viņiem jau visus ceļus ar slotu vajadzētu noslaucīt... — Podnieks nūrd.

— Es jau teicu, — Zetiņa dusmīgi čukst. — Tad tu tos ļaudis žēlosi. Žēlotājs! Kas tevi žēlo? Pavēlēts, un tīram vajag būt. Lai iet pa divi no mājām, pa trīs — kas tev par bēdu.

Podnieks nopūšas.

— Tur nav tā vaina. Es manu, tas man urbjas apkārt... — Viņš pamet ar galvu uz skrīvera durvju pusi. — Tad tas nav kārtīgi, tad tas... Un pats visur tas darītājs!

Skrīvera palīgs atņem spalvu no saviem papīriem un arī pamet acis uz skrīvera durvju pusi.

— Kāpēc jūs viņu laižat braukt uz muižu savās darīšanās. Pašam vajag.

— Nu kad vajag! — Zetiņa piekrīt. — Vai es tev vienmēr neesmu sacījusi. Vienmēr es saku: brauc, brauc tu pats. Nelaid tu skrīveri savā vietā. Bet vai tu klausī. Vai tev var iestāstīt.

— Es nesaprotu, kas viņam var būt pret mani. Es viņam taču nekā neesmu darījis...

Palīgs patrinās uz sava sēdekļa un pamet atkal aci uz durvīm.

— Atminieties, ka pagājušās vēlēšanās balsis dalījās gandrīz uz pusēm. Otrā puse bij par Skalderu.

— Tā jau laikam bij. Nu?

— Jūs zināt, ka Skalders Vildem svainis.

— Ak tad tā! — Zetiņa, pirmā sapratusi, iesaucas. — Un tas vēl nāk pie mums, ēd un dzer...

Podnieks atmet ar roku.

— Manis pēc lai viņš kaut rītu ņem to amatu. Man — dieviņ. Apnicis līdz kaklam. Pagasts ēdas, kungiem nevar iztikt pa prātam. Un tie nolādētie meža brāļi arī zobus vien trin.

— Amatu — jā. Bet pielūko vien, ka viņš tevi pašu vēl neiegrūž.

— Ko viņš man var... Tajā ziņā es esmu drošs.

Rudzīts pieliecas tuvāk.

— Vai jūs uz kādu mītiņu neesat gājuši? Saka, ka vienā jūs esot bijuši. Ar abiem Robežniekiem agrāk bijuši lielos draugos. Un vienreiz Jokumos dragonus nosaukuši par zvēriem.

— Mutual — Zetiņa uzbudināta skaņi iesaucas. — Bet tur taču stāsts bij jābut. Viņu sauca paskaidrojums dot. Kādi draugi mums Robežnieki! Lai viens pierāda, kas mums par draudzību ar meža brāļiem un dumpiniekiem! Un Jokumos — — — viņa piepeši apraujas un kļūst klusa. — Lops, vai es tev neesmu sacījusi. Kad iedzēries, tad pats nezina, ko muld. Tad mēle iet kā kulstīkla. Visiem grib pa prātam izlikt.

— Es nekā nezina... — Skrivera palīgs sāk atkal čakli rakstīt. Podnieks atmet ar roku. Viņam grūti un garlaicīgi.

— Ech! Nākuši jel drīzāk... — Skumjām acīm viņš paveras logā, aiz kura vērpjas balti puteņa virpuļi.

Bet patlaban jau pa āra durvīm iekaras viena balta apsni-gusi galva. Un tā kā nekā bīstama nav, tad durvis paveras plašāk un pa tām ielien vispāri nosnidzis cilvēks. Tas ir Lintiņu vaļinieks Sproģis.

— Labdien, kungļ! — viņš sveicina. Nodauza kājas pie durvīm un arī kažoku mazliet nopurina. Tad nosēstas stūrī uz sola un silda rokas pie karstas krāsns.

— Ārā nevarēji notīrīties, — skrīvera palīgs dusmīgi rūc.

— Ko nu tīrīsies, ko netīrīsies. Kad tādā laikā jābrien septiņas verstis... Tu, Podniek, varēji gan tos ļaudis drusku pažēlot.

— Kā tad. Kas mani pašu žēlo.

— Šitādā suņu laikā! Kam vēl zābaki, tiem nekas. Bet ar pastalām cilvēks nobrienas pēc lopa. Un kad vēl zinātu, kādēļ. Ko tad nu atkal tā sludinās? Nebūs atkal jaunas nodevas?

Skrīvera palīgs pasmejas.

— Nē. Mūža pensiju tev piespriedīs.

Sproģis saskaistas.

— Nevajag man jūsu pensijas. Man tikai taisnību, vairāk nekā. Man ir piecdesmit septiņi gadi. Man reimatisms kājās. Par ko man galvasnauda jāmaksā? Vai tā ir taisnība? Palīdzību man no pagasta vajadzētu dabūt.

— Labāk mēlē tev tas reimatisms iemeties, — skrīvera palīgs zobo-
bojas. Zetiņa smejas.

Ienāk Grauzis ar abiem pušiem. Visi zaļoksnēji, no vēja sārtām

sejām. Visi trīs sveicina un, pret ceļgaliem dauzīdami, nopurina zaķādas cepures.

— Tie tālākie allaž ir tie pirmie, — Grauzis smejas. — Skaldera kungam vēl tikai kamanas stūma laukā no vāgūža. Miķel, sēsties te, pie krāsns. Būs siltāk.

— Ar briežādu apsistas kamanas. Kas tad nekait braukt... — Miķelis nosēstas norādītā vietā, otrā pusē saimniekam. Izvelk papirosu kastīti un piedāvā visiem. Pasniedz arī uz Podnieka pusi, bet tas pakrata galvu.

— Cik tad nu šoreiz iznāks katram pa mizu? — Graužu Andrejs ievaicājas.

— Pa divdesmit picniekam būs, — Rudzīts atsaka, galvu no papīriem nepaceldams.

— Ha, ha, ha... — Grauzis smejas, papirosu sauļā iemiedzis. — Tik vien! Par vilciena apšaudīšanu iznāca pieci četrdesmit uz galvas. Vai tad matroži tik dārgi?

— Pagaidiet. Skrīveris jums pateiks taksi, — Rudzīts atsaka.

— Kas tiem ko nesmieties, — Sproģis rūc. — Zābaki kājās. Lai tur vai kāda kupena...

Ienāk Dzērve un vēl divi. Un acumirkli vēlāk vēl divi. Istabā sajūtama tabakas un kūstoša sniega tvaiku smaka.

— Es gribētu ziņāt, kur tā nauda paliek, — Graužu Andrejs runā. — Maksājam, maksājam, bet kur tā nauda paliek.

— Paprasi kņazam, viņš pateiks, — Podnieks atcērt.

— Es ar' saku, kārtība tā nav, — Grauzis atbalsta savu puisi. — Es saprotu tā: ko pagasts maksā, tas paliek pagastam. Citādi nav nekādas kārtības. Es saprotu tā.

— Tad tikai brauc ar savu kārtību un saprašānu uz muižu, — Rudzīts norāda.

— Tu tikai raksti! — rentnieks Martinsons pārtrauc. Viņš vietniekpulka loceklis un tāpēc uzstājas kā savās mājās. Bez tam viņš visus skrīverus un skolotājus tur par blēžiem un acu galā nevar ieraudzīt. — Ko tev liek, to pieraksti. Tev nav nekāda līdzī runāšana.

— Te tev nav vietniekpulka sēde, — Rudzīts atcērt.

— Nu mēs varam pēc otra. Katru acumirkli veras durvis, un katru reizi pa tām plūst iekšā kūpošs auksta tvaika mutulis.

— Vai tad nu vienreiz tie meža brāļi nebūs izķerti, — bijušais Galleņu piedzīvotājs Skudra ieminas. Viņš tagad pārkravājas uz Lintulem. Viņam šis un tas jau palicis arī no saimnieka mantas. Tāpēc viņš ļoti interesējas par to, kad tie meža brāļi visi būs izķerti.

— Tos izķers! — Grauzu Miķelis kaut kur pūlim aiz muguras svarīgi nospļaujas. — Kas tad tagad šos ķer? Matroži tagad dzīvo pa muižu. Citiem ieroči atņemti. — Viņš nevar aizmirst, ka viņiem abiem un saimniekam bij jāatdod jaunas, kaut kur patālāku iegūtas medību plintes. — Tagad zaķi dienas laikā nāk ābeļdārzā, un nekā viņiem nevar darīt.

— Robežnieku Mārtiņš arī vēl tepat, — linu kulstītājs Šneiders, priekšā mīnādams, ledu no piesalušās bārdiņas plucinādams, ziņo.

Par to daudzi interesējas.

— Tā? Tu zini? Un nepaziņo! Vai tu muižā esi ziņojis?

Šneiders apķeras, ka aplam izrunājies un ka var vēl iznākt klapatas.

— Ko es zinu! Kā lai es zinu! Runā kā muļķi. Es tikai klausos, ko citi.

— Kādi citi? — viņam kliedz pretī. — Tu nemuldi! Runā skaidri. Te neviens bez tevis nav nekā sacījis.

— Kā tad nav! — Šneiders uztraucas. — Es vakarvakarā nāku no Zemdegām — es tur beidzu. Kā uznāku kalnā aiz Skalderiem, tā, edz še, Grauzu Andrejs ar malku brauc pretī...

— Grauzu Andrejam tu liec mieru, — tas sauc no sava kakta. — Es tevi neesmu ne redzējis, ne ar tevi runājis. Kungi! — viņš kliedz, kājās uzlēcis, kad Šneiders strīdas pretī. — Es jūs piesaucu par liecniekiem, ka viņš pats sakās redzējis.

— Tu, tu man vakar sacīji! Kā es uzeju kalnā aiz Skalderiem — — —

Sīks vecītis, gludu, žirgtu sejiņu, piedur savam kaimiņam.

— Krustās, kā velnu ieraudzījuši...

Tikko kā no āra nākdami, pūlim cauri izspiežas mežsargs Bite un

viņa kaimiņš, pērminderis Tepers. Piesnigušām, piesalušām bārdām abi izskatās gluži vienādi.

— Jā, — Tepers prāto, vārdu pa ausu galam padzirdējis, — kā mūs tas Robežnieku Mārtiņš dzenā. — Viņam rupja dārdoša balss, viņu visi klausās.

— Edz še, Graužu Andrejs viņu vakar vēl redzējis, — kāds aiz muguras ieminas.

— Šneiders, Šneiders! Ko tu muldi, kad nezini! — Sarkans kā vēzis Graužu Andrejs atkal ir uzlēcis kājās.

— Tu ar' nevari savu mēli pievaldīt... — saimnieks viņu klusu un nikni norāj.

— Ko tad tas palīdz, ja arī redzējis, — Tepers prāto. — Sasiet un aizvest uz muižu. Sak', nāc, putniņ! Diezgan tu tos ļaudis esi biedējis...

— Ej vien, sasien tu viņu un aizved! — sīkais vecītis nosmejas un pamirkšina skrīvera palīgam.

— Skaldera kungs!... — pie durvim stāvētāji čukst un pašķir ceļu.

Skalders ienāk siltiem zābakiem kājās, melno kažoku puslīdz tīri nopurinājis. Nosēstas vairāk galda galā, Podniekam tuvumā, ar muguru pret ļaudīm. Kamēr viņš nesteigdamies nāk un sēstas, istabā klusums. Un kad atkal taisās sākt valodas, ienāk skolotājs Robežnieks.

Dziļās galošās, melnā kažokā ar modernu kaķādas šallkrāgu. Saēļotiem, mazlietiņ izbužinātiem matiem. Ļoti nopietns, bet arī pašapzinīgs, kā cilvēks, kam tīra sirdsapziņa. Aizspraucas Zetiņai garām un nosēstas uz brīva sola gala, Podniekam aiz muguras. Kad Zetiņa pavirzās drusku tālāk, viņš ērti var pagriezties pa pusei pret publiku. Atmetina cilpu kažoka pogai. Un tad tiek redzams mīksts rūtaina lakatiņš un zem tā tīra apkaklīte un zaļi-svītraina kravate.

— Kā jums klājas, Podnieka kundze? — viņš apvaicājas, galvu Zetiņai pieliecis.

— Pateicos, Robežnieka kungs, — viņa vēlīgi atbild, aizmirsusi, ka draudzība ar Robežniekiem kompromitē. — Kā tagad lai klājas. Jūs jau paši zināt. Tagad tie laiki tādi.

— Jā, jā, jā... Nemiera laiki. Bet nu jau būs labāki. Nu jau nomierināsies. Atkal varēs dzīvot un strādāt.

— Tu domājat?

— Es esmu pārliecināts. Tautas kustība, tas tāpat kā pavasara ūdens. Noskrien un aprimstas. Un mierīgi tek pa laukiem un pļavām.

— Jauki tas būtu, — Zetiņa nopūšas. Un pavirzās Robežniekam tuvāk. — Jūs nevarat iedomāties, Robežnieka kungs, cik mums nepatiksana jāpiedzīvo. Viņš — — viņa pamet ar galvu uz vīra pusi — — viņš katru dienu projām. Tad pagastnamā, tad uz muižu, tad uz Rīgu pie tiesas. Ķo tik' kādu tiesā, viņam par liecinieku. Jūs nevarat iedomāties, cik tas nepatīkami. Tie ļaudis domā nezin ko. Bet ko tad viņš var! Viņam dienesta zvērests. Viņam patiesība jārunā.

— Tikai patiesību. Tas ir mūsu pilsoņu pienākums.

— Jā... Bet kas to tagad grib saprast. Man vienai pa mājām tik bail.

— No kā tad jums jābaidās? Jums taču nav ne mazākā iemesla... Es domāju, jūs varētu palūgt ķņazu, lai dod jums pāri matrožu par sargiem.

— Mēs esam domājuši par to. Ķņazs būtu ar mieru. Bet ko tie sargi galu galā var līdzēt? Vai tad mājās vien var nosēdēt? Un kad iziet kur — tikpat jau var uzkrīst.

Podnieks nervozi sakustas uz sava sēdekļa. Dzird, ko viņam aiz muguras runā.

— Nu, nevajag jau domāt to ļaunāko, — Jānis izvairīdamies nosaka. — Es esmu pārliecināts, ka tas ļaunākais ir garām. Pamazām nomierināsies.

Zetiņa paliecas vēl tuvāk.

— Viņi saka: Mārtiņš vēl esot te... Jūs nedzirdējāt, ko viņi te pirmiņ runāja. Briesmīgi nikni. Zobiem viņi to noēstu. Un ir arī sa-prolams. Viņi dara nelietības, un visam pagastam par to jācieš.

Jānis patrinās — gluži tāpat kā pirmiņ Podnieks.

— Es nekā nezinu. Es viņu no ziemassvētkiem necsmu redzējis. Es domāju, ka viņš jau sen projām.

— Nav, nav, mīļie. Kur šis nu projām. Tepat vien blandās pa mežiem. Es nezinu, ko tie mežsargi ar plintēm tā vazājas apkārt. Tādu jau — kur satiek, kā suni... Kad nav cilvēka, lai nav.

Ļaudis runā atkal. Viņi sāk klausīties.

— Krijās tas perēklis! — Martinsons klieudz. — Es nezinu, kāpēc to taupa. Robežniekus nodedzināja, Zīles un Gailēnus. Tikai šito meža brāļu ligzdu ne. Nodedzināt, es saku, un pašus uz Sibiriju, citādi pagastā miera nebūs.

— Tās mājas tādā elles kaktā taisni kā priekš razbainiekiem uztaisītas. Nevienš nevar zināt, ko viņi tur dara.

— Ja valdīšana negrib, — Tepers domā, — — iet pašiem un pieļaut uguni. Kāpēc mēs citu pēc lai ciešam?

Durvis nu vaļā. Kur koridora dibenā redzams arī Vilnis ar Indriķi. Dzird, bet laikam nesaprot, par ko te patlaban runā.

— Tagad neviens par savu dzīvību nevar būt drošs, — Grauzis saka. — Izlien kāda banda no meža, un laimīgs, ja ar kādiem simtiem vari atpirkties. Ja tev nava vai negadās pie rokas — pauks! Socialistiem ieroču nav trūkums. Un cilvēka dzīvība viņiem — kā man te tas papiroša gals.

— Kas viņiem cilvēks... Viņi jau taisni saka: jo mazāk to saimnieku, jo labāk. Vienmēr to ir daudzzinājuši.

— Ak saimniekus vien! — Grauzu Miķelis iebrēcas. — Kas tad viņi gājējiem par draugiem? Vai nav dzirdēts, ka Rīgā paši cits citu šauj nost. Un par ko mācītāja Jānis dabūja pērienu?

— Nu, teiksim, tas nu gan pelnījis arī bij. Par daudz jau iepūties un muti palaidis. Nevienam vairs negrieza ceļu.

— Nē, tam tas bij veselīgi...

Atskan apspiesti smieklī.

— Nez' kāpēc vēl nesāk, — kāds bažijas. — Tā te līdz vakaram notērgos un nebūs nekā. Darba diena...

Bet patlaban jau arī veras skrīvera dzīvokļa durvis, un Vilde svarīgi nāk iekšā. Nevienā neskatīdamies, nosēstas. Sarauc degunu piepīpotā, garaiņu pilnā telpā. Pīpji uz acumirkli noslēpjas aiz mugurām. Bet tūliņ izlien atkal un kūp joprojām.

Skrīvera palīgs pavisam nolīcis aiz saviem papīriem.

— Es domāju, sāksim, pagastvecākā kungs, — Vilde vēsi saka.

Podnieks nokāsējas.

— Būs jāsāk. -- Nokāsējas vēl un pagriežas pret ļaudīm. Bet tie

tikai palēnām aprimstas un noklust. Pat Jānis ar Zetiņu vēl čukst aiz muguras un traucē. — Lūdzu Vildes kungu nolasīt kņaza Tumanova paziņojumu.

Vilde jau stāv savā vietā papīru rokā un nogaida tikai, līdz pēdējais troksnītis norims. Līdz peli var sadzirdēt pa grīdu skrejam.

Tad viņš sāk — svinīgāk nekā mācītājs no altara.

— Ievērojot to, ka divdesmit trešajā februārī, šajā gadā, ap diviem pēc pusdienas pagasta robežās noticis pārdrošs bruņots uzbrukums matrožu patruļai un arestētā laupītāja atsvabināšana, uzlieku divi tūkstoši lielu naudas sodu, bez tam par nošauto zirgu divi simti piecdesmit rubļu, kopā divi tūkstoši divi simti piecdesmit rubļu, kura suma triju dienu laikā piedzenama solidari no visiem pagasta robežās dzīvojošiem vīriešiem, vecumā no astoņpadsmit līdz sešdesmit gadiem, līdz ar paziņojumu, ka tamlīdzīgu notikumu atkārtotā gadījumā es, pēc man piešķirtām pilnvarām, naudas sodu paliecināšu divkārt un bez tam izlietošu vēl citus attiecīgus represīvus līdzekļus, par ko pavēlu paziņot pagasta vīriešu pilnā sapulcē. Kņazs Tumanovs.

Vilde nosēstas un noliek papīru priekšā. Podnieks bažīgi paskatās. Būtu jele sacījis vēl ko. Ļaudis gaida. Jārunā viņam pašam. Un tas ir tik nepatīkami.

— Jūs dzirdējāt... — viņš meklējas vārdu. — Mēs tur nekā nevaram grozīt. Mums tikai jāizpilda, kas priekšā rakstīts... Rudziša kungs, cik tas iznāca uz personas?

— Divi rubļi trīsdesmit četras ar ceturtdaļ kapeiku.

Brīdi vēl klusums. Ļaudis sāk sakustēties. Visiem jau gan bij zināms, bet gaiši no papīra nolasīts, tas atstāj pavisam citu iespaidu.

— Nu, persona, — Grauzis pavelk Dzērvi aiz kažoka. — Velc nu tik' maku laukā un maksā ciet.

— Bet nezin vai kungi arī tajās personās pieskaitīti? — Sīkais, jaukais vecītis pamirkšina savam kaimiņam uz galda pusi.

Kaimiņš pasmejas cimdā.

— Es ne! — Sproģis piepeši skaļi iesaucas. — Ne kapeikas es nemaksāju. Es esmu nabags. Man pabalsts no pagasta vajadzīgs. Lai maksā tie, kam zābaki kājās.

Podnieks apjucis paskatās skrīverī. Tas svinīgi paņēma atkal savu papīru.

— Te nekas nestāvs rakstīts par zābakiem un pastalām. Visiem — no astoņpadsmit līdz sešdesmit gadu.

— Tā ir netaisnība! — Sproģis pielec kājās. Dzirdams, ka viņam ir piekritēji. — Kāpēc man, nabagam, jāmaksā? Vai es tos meža brāļus pieturu? Vai man tie arestanti jāvakte?

Nu sākas liela kņada.

— Kad jāmaksā, — Martinsons kliež, — tad pagastvaldei jāzin, kā sadalīt. Saimnieki var maksāt trīs rubļi, lai mазturīgiem paliek tikai rublis.

— Ak tā! — Dzērve īgni smejas. — Vai tie meža brāļi aizstāv saimniekus vai tos — mазturīgos?

— Kāpēc saimnieki lai maksā? — Bite iesaucas, pēdējo ledus lāsteku no bārdas atlupinājis un zeme nosviedis. — Jūs skrējāt uz tiem mītiņiem. Jums socialisti bij tie lielie draugi. Jums vieniem jāmaksā...

Kustošam pūlim cauri, gandrīz nemanīts un neievērots, izspraucas baronēns Volfs un nosēstas Skalderam līdzās.

— Kam dzimtas mājas un manta, — Martinsons kliež pretī, — tiem visvairāk bail no meža brāļiem un socialistiem. Ko no manis laupīs? Man pašam nav nekā. Dzimtnieki visvairāk kliež pēc zaldātiem. Lai nu viņi sargā tos.

— Es domāju, muižām vienām nāktos maksāt, — vecītis, baronēnā skatīdamies, atkal klusiņām bilst savam kaimiņam. — Tās viņus te aīaicināja, tās viņi te sargā.

— Tā ir cūcība! — Grauzis protestē. — Ieročus noņem — vai mēs ar plikām rokām lai ejam tiem laupītājiem pretī.

Skalders paliecas galda stūrim pāri pie Podnieka.

— Jūs pielaižat kritizēt valdības rīcību. Kad jums vēlāk nenākas par to atbildēt.

— Klusul! — Podnieks iebrēcas un gluži sarkans triec dūri uz galda. Mazāk viņu aizskar pūļa spriedelējumi nekā Skaldera piezīme. — Soda naudu pavēlēts sadalīt uz galvām. Visiem jāmaksā — un beigās. Nav vairāk nekāda prātošana.

— Lūdzu vārdu! — Skalders uzceļas kājās. — Mīļie ļaudis, jūs par velti uzbudināties un strīdaties. Valdība tā ir nosacījusi, un ne mēs, ne pagastvalde tur var ko grozīt. Es arī esmu tajās domās, ka nomaksu vajadzēja kārtīgāki sadalīt. Bet ja pagastvalde tur nekā nav darījusi vai nav varējusi, tad paliek tā, kā nosacīts. Ko es gribēju aizrādīt. Mums liekas, ka te notiek netaisnība, ka mēs neesam vainīgi. Patiešām pie tā noziedzīgā uzbrukuma ne jūs, ne es neesam vainīgi. Bet ja labi apdomājam vien, vai tomēr sava vaina mums visiem nebūs uz sirdsapziņas? Vai mēs visu pagājušo gadu neredzējām, kas te taisās? Vai viens otrs nezināja, ka šur tur kādos krūmos vai birzī notiekas socialistu sapulces? Vai mēs gājām un ziņojām valdības iestādēm un palīdzējām apkarot šo sērgu? Kad socialisti izdauzīja un aplaupīja krogus, tad mēs vēl nopriecājāmies: sak', muižas manta, lai putina. Kad apgānīja baznīcu un nerroja mūsu mācītāju, dažs labais atklāti izsacījās: kas man tur, lielkungi viņu ielikuši, lai lielkungi sargā. Kad kapu svētkos bērzā bija uzvilktā tā sarkanā lupata, — vai zeņķi nesmējās kā negudri, kad uradņikam, savu dienestu izpildot, bij jārāpjas to noņemt? Un mes, pārējie, izturējāmies vienaldzīgi. Vēl vairāk. Es varu atklāti sacīt, viens otrs patiešām slepeni cerēja, ka ar varas darbiem un pretestību valdībai ir panākama brīvība. Daudzi gaidīja no socialistiem atsvabināšanu, zemi un nezina kādus labumus. Tāpēc nu esam nonākuši tik tālu. Kurš tad nu vēl varēs sacīt, ka viņš nav savu daļu vainīgs un ka viņam notiek netaisnība?

Skalders nosēstas. Brīdi istabā atkal klusums.

— Tas ir patiesīgs vārds, — kāds ieminās. — Dulli mēs bijām.

— Bet skaidri kā akluma sisti. Ko šie nu domāja izdarīt pret valdību un karaspēku.

— Atsvabinātāji... — Dzērve ņirgājas. — Zemes dalītāji... Ja es savu māju ar sviedriem esmu iepircis...

— Tu jau nu gan viņu no tēva mantoji. Dzeri un nevari nodzert...

— Vai tas nav mans, ko es dzeru? Vai es no kāda prasū? Kāda citam tur daļa?

— Zemes dalītāji! Tad jūs labu zemi būtu redzējuši. Sev iedalītu to labāko. Citiem — purvus un atmatas.

— Tev? Ar rungu pa kaklu, to tu būtu dabūjis.

— Visiem no vienas bļodas un ar vienu karoti. Šodien tev tie svārki mugurā, rītu man. Visu uz vienādām daļām. Es ceļos četros no rīta, tu deviņos — bet alga mums vienāda. Tu strādā, es dzīvoju pa krogu, bet bļodai mums abiem vajag būt galdā... Vienlīdzība, brālība...

— Un brīvība... Ha, ha, ha!

— Ja tev ir jaunāka un smukāka sieva, tad to paņemu es!

— Uz pusēm, visu uz pusēm! Sievas ar' uz pusgraudu. Par bērniem lai gādā, kas grib...

— Ha, ha, ha!

— Trako namā... Tie jau trako nama visil

Jānis Robežnieks pačukst ko Podniekam un pieceļas.

— Cst! Skolotājs runās. Ļaujiet skolotājam runāt!

Jānis atspiežas ar vienu roku galda, otru aizliek aiz muguras. Rūtainais lakatiņš pasities vaļā. Zem tā redzama tīra apkaklīte un zaļi-svītrotā kravate.

— Cienījamie kungi! — Viņš iesāk mereni, nepretenciozi, bet pamazām viņa balss kļūst skaļāka un galva ceļas augstāk. — Cienījamie kungi! Es tikai varu piekrist priekšrunātājam Skaldera kungam. Visi mēs esam savu daļu vainīgi pie nupat pārdzīvojamā posta — saprotams, cits vairāk, cits mazāk. Patiešām mēs visi bijām nemierā un sagaidījām no socialistiem lielas lietas. Ne vien jūs, vienkāršie darbaļaudis, bet arī mes, inteliģence, kuriem gan vajadzēja dziļāk redzēt un noderēt citiem par ceļa rādītājiem. Akli mēs bijām, brīnumus mēs gaidījām. Nesapratām, ka dzīves saimnieciskā un sabiedriskā attīstības gaita iet pēc saviem stingriem iekšējiem likumiem. Ka mēs nevaram to ne grozīt, ne paātrināt — kā nevaram paātrināt, ne grozīt zemes griešanos ap savu asi. Nesapratām arī to, ka tautai ir savi gadu simteņos iesakņojušies ieskatī un ideali, sava pierasta darba un dzīves iekārta, ko nevar vienā dienā lauzt un atmest... — Viņam mazs papīriņš saujā. Viņš ieskatās tajā. — Jā — un galvenā kārtā mēs bijām aizmirsuši vēstures mācību, ka rupja vara un varmācība rada atkal tikai jaunu varmācību. Ar varu pasaulē nekas nav laužams, ne pārradāms. Arējā revolūcija ir tikai mežonība un izpostīšana. Mums

Jaiet iekšējās, individualās revolūcijas ceļš. Savā iekšējā dabā mums jatiek brīvākiem, taisnīgākiem, daiļākiem un labākiem. Kad cilvēks pats būs atsvabinājies no savām lielajām vajībām, no mantkāribas, cietsirdības un patmīlas, tad un tikai tad arī ārējā dzīve kļūs brīvāka un skaistāka. Pēc šiem grūtajiem pārdzīvojumiem nu mums jāsāk šis jaunās individualās revolūcijas ceļš. Tad daiļāka un bagātāka kļūs visa mūsu tautas kultura. Mierīgā darbā un sava pienākuma izpildīšanā mēs ar laiku sasniegsim arī to, ar ko socialisti mūs mānija, gribēdami mūs kā neapzinīgu kustoņu baru izlietot saviem utopiskajiem, noziedzīgajiem nolūkiem. Viņi lai atbild par visām tām asinīm, kas te lijušas, par visu to postu, kas nācis pār visu mūsu tautu.

— Tas jau runā kā pats mācītājs, — Gauza Miķelis pačukst Andrejam.

— Galva... — tas vienaldzīgi atbild, jaunu papirosu aizkuriņš nādams.

— Ar muti, — Grauzis piebilst. — Tu redzējies. Tagad šis arī no tiem labajiem.

Baronēns spiež Jānim roku.

— Es nedomāju, ka jūs, Robežniek, arī tā...

Jānis smaidīdams palokās.

— Jūs mani par maz pazīstat, barona kungs.

Baronēnam arī pāris vārdi sakāmi.

Viņš ir runājis ar kņazu. Abu muižu mežos tiks sarīkota liela jakts uz meža brāļiem. Ozolmuižas pagastā uzticamu cilvēku nav daudz. Tāpēc šejieniešiem jānāk palīgā. Pie pagastvecākā var pieteikties. Uz to dienu visiem tiks izdotas plintes. Un vēl viņš runājis ar kņazu. Viņš domā, ka pašaisardzības pulciņš katrā pagastā nepieciešams. Bet kņazs nepiekrīt. Vajadzīgs lūgt arī pašiem. Tie labākie saimnieki lai iet uz muižu. Mācītāja kungs arī solījies rūpēties.

— To Robežnieku Mārtiņu vajadzētu dabūt rokā, — Bite prāto. — Tas te visas stigas un biezokņus zina, tas viņiem tas vadoņis.

— Gauža Andrejs zina. Kāpēc viņš neuzdod?

— Liec tu Gauža Andrejam svētu mieru! — tas kliedz, kājās pielēcis. — Prasiet Šneideram.

— Lai saka tak Krijs. Viņš to vislabāk zinās. Pie viņa tas perēklis. Vilnis, savu vārdu dzirdēdams, bet laikam nesapratis, par ko runā, izspraucas pie galda.

— Cik tad tur bij jāmaksā: divi rubļi trīsdesmit četri... trīsdesmit pieci... — Viņš sameklē makā un samaksā.

— Delam arī jāmaksā, — Rudzīts, kvīti rakstīdams, piezīmē.

— Ak dēlam arī... — Viņš maksā vēl.

— Kas vainīgs, tas manās pirmais, — Dzērve prāto. — Ak, ņemt tikai abus ar to mēmo...

— Tad es jau nu nemaksāšu un nemaksāšu, — Sproģis ārdās. — Es esmu nabags. Zābaku man nav ko kājās maukt.

Vilde ir uzcēlies kājās. Viņam vel kas ziņojams.

— Te ir sludinājums no kņaza Tumanova. Kas var uzrādīt, kur slēpjas meža brāļi vai arī tikai Martiņš Jurga dēls Robežnieks viens pats, dabū pieci simts rubļu.

— Skaties! — omulīgais večuks ieminas, nu jau pavisam skaņi. — Te tev paspēle un peļņa viena diena. Pieci simti... — Viņš paklakšina mēli.

— Rudzīša kungs, — Vilde rīko, — paņemiet un pielīmējiet pie sienas!

Rudzīts sameklē Arabijas gumijas pudeli un pielipina papīra lapu pie sienas. Pūlis sagulst tur apkārt lasīt.

— Riktīgi: pieci simts rubļu. Vai zināt, tas nemaz nav slikti. Ja tu, cilvēks, ko dari, tad mazākais zini, ka nav par velti.

— Nu jau gan kāds katrā ziņā gadīsies.

— Bet nezina, ja tajā jakti noķer, vai tad arī maksās?

— Ej vien un noķeri.

Ļaudis lasa un smejas. Jānis Robežnieks tāds nemierīgs kustas savā stūrī. Arī Zetiņa sajūtas neomulīga, izvelk mutautiņu un ilgi šņauc degunu.

Baronēns izvelk pulksteni. Pusdivi... Ātri pieceļas un atvadās.

Ārā putenis debesis ar zemi griež kopā. Pēdejie ziemas puteņi plosās ar neredzētu niknumu. Zirgs apsviests gluži balts. Uz sedliem vesela kārtā sniega.

Baronēns elsodams aptīra un traušas sedlos. Vējš sitas mutē un

depuna un pa brīžam pavisam aizrauj elpu. Baronēns ierauj galvu pēc iespējas dziļāk kažociņa apkaklē un aizver acis. Zirgs pats tagad labak zin ceļu.

Desmit soļu uz priekšu nevar redzēt. Tikai retām vietām vēl sliežu zīmes var saskatīt ceļā. Zirgs lāgu lāgiem nomin sāņus un saklūp grāvī. Tādos gadījumos viņš dabū no jājēja ar abiem papēžiem sānos. Baronēns vispār sajūtas nelabi tik nejaukā laikā. Bez tam viņam vēl zobi sāp, un tos no aukstā vēja nekādi nevar aizsargāt.

Kapsētā... Kas par muļķīgām iedomām šitādā laikā pa lauku vazāties. Viņš nejās. Stingri viņš noņēmieš nejāt. Viņa droši vien nemaz neatnāks. Varbūt nemaz nedomāja nākt, mājās tikai. Un viņš kā kāds zemnieku puisis lai daudzītos muļķa skuķim pakaļ. Ko mamma teiktu, ja dabūtu zināt... Nē, nejās. Kaut tikai drīzāk tiktu mājās.

Tomēr ar visām zobu sāpēm un nejauko laiku meiča baltā blūzē, ar gaišiem, lentiņu sasietiemiem matiemi viņam neiziet no prāta. Kā viņa izlokās kā glodene, kad ar pātagu uzšauj pa pleciem. Kakls noliecas kā stiebrs ar smagu ziedu galā. Krūtis zem caurspīdīgā auduma slīd uz augšu... Ech! Zirgs atkal dabū abiem papēžiem sānos un salecās no negaidītā pārsteiguma.

Nejās, neparko — viņš domā. Bet, nokļuvis tur, kur apmēram var zīmēt lielkungu kapu kalnu, piepeši nogriež grāvīmi pāri un jā j turpu. Un vēl visu laiku viņam tā, ka nevajadzētu vien jā j.

Pāra reižu izpeld no sniega virpuļiem kapsētas slaidais liepu un bērzu puduris un pazūd atkal. Nav nosakāms, tālu tas vai tuvu. Un tad ienāk prātā, ka varbūt garām aizjāts verstīmi plašā lauku un pļavu klajumā. Drausmi sametas no šī vērpātās sakultā niknā klajuma. Pats velns viņu te iemānija...

Bet zirgs apstājas. Un kad baronēns ar pūlēm attaisa salīpušās acis, kapu koki, zariemi svīkstīnādami, lokās tepat galvai pāri. Viņš gluži vai sabīstas. Notraušas. Zirgu piesien pie stabiņa un viegli pārkāpj neaugstajam valnim.

Viss koku puduris vienā kupenā. Kapu namiņam tornītis vien vēl palicis augšām. Durvis aizvējā un tāpēc nav gluži aizputinātas. Baronēns nosēstas turpat uz akmeņa un atvelk elpu.

Aizvējā liekas pavisam silti un labi. Tikai neomulīgi sniega tukšneša vidū un miroņu tuvumā. Bet baronēns satur dūsu un neļaujas bailēm. Viņa dzīslās tek bruņinieku asinis. Vai viņa senči tādām drausmām vien griezuši krūti preti. Viņu ģerbonī ir vilks ar diviem krusteniski saslietiem zobeniem...

Bet ja nu viņa neatnāk... Nu, tad lai piesargās. Viņu iznerrot! Ar draguniem varēja dauzīties, un viņu iznerros... Rokas viņam atkal savelkas dūrēs, ta ka nagi iekniebjas saujās. Atkal viņš redz apaļos, tikai plāna auduma apsegtos plecus. Visu to šmaugo augumu ar plastiski liektām apveida līnijām. Un nezina aiz kāda iemesla blakus tam viņam rādās māsas Hortenzijas ģindenais stāvs. Kā sauss dadža kauls līdzās ziedu čemuriem aplipušam malvas stiebram...

Pa zemnieku paražai viņš ar cimdu nošņauc degunu.

Liekas, ap kapu namiņu kāds nāk. Baronēnam tā kā siltāki vien kļūst. Nāk tomēr. Nu, saprotams, vai viņa drīkst nenākt. Vai viņš nav barons un viņa prasta zemnieku meita? Katra zemnieku meita justos laimīga tādā godā. Bet kad tikai viņai nav kūts smaka. Būs jāliek uzģērbt Hortenzijas drēbes. Pāris prāvāku pudeļu parfīma jāiedod...

Viņš pagriež galvu un tāpat arī paliek. Mārtiņš Robežnieks...

Milzīga asa ledus lāsteka acumirkli iesalst viņam iekšā no zābakiem līdz galvai un ar aso galu ieduras pakausī. Mute viņam vaļā, bet neviena skaņa nenāk no turienes. Sejā sastindzis pirmītējs nejēdzīgs smaids.

Tad labā roka sāk slepus virzīties uz kabatu. Bet arī to viņš, nolādētais, mana. Acumirkli liels, melns revolveris pastiepj baronēnam pie paša deguna, tā ka acis aizmiedzas un roka noslīgst.

— Palieciēt vien mierā, barona kungs, — viņš draudzīgi saka. — Duelēties mēs taču neiesim. Priekš tā šī vieta pārāk pēc maitām smird.

Paliecas un izvelk viņa mazo Smita-Vesona pistoli un, uz plaukstas turēdams, aplūko.

— Smuks nieciņš. Ar to jūs biedējāt zemnieku meitas, vai ne? Un tad viņš nosēstas kapa akmenim uz otrā gala.

Baronēns instinktīvi aplaiž acis apkārt.

Martiņš pasmejas.

— Velti jūs skatāties, barona kungs. Tie tur guļ aizskruvetos svina zārkos. Es šaubos pat, vai viņi nāktu, ja arī varejuši. Viņiem būtu kauns no tāda izdzimteņa, no tāda dzīva miroņa, kāds jūs te sēžat, augsti cienījamais kungs... Nu, runājiet taču kaut ko. Neesiet lepni, barona kungs.

Baronēns nostenas.

— A? — Martiņš smaida. — Jūs paredzat ko jaunu, barona kungs? Nu, lielas apķerības priekš tā arī nemaz nevajag. Jūs saprotat, kā beigsies mūsu priecīgā atkalredzēšanās? Atļaujtos tomēr sev aizrādīt, ka esmu nodomājis izturēties pret jums ar to lielāko uzmanību un cieņu — gluži kā jūsu augstais dzimums to prasa. Jūs redzat tās kapličas durvis. Viņas nav aizslēgtas, tikai iesalušas mazliet. Bet ar krietnu kājas spērienu viņas var atvērt. Tur dibenā ir viens tukšs zārks — to jūs arī, bez šaubām, zināt. Un kad viņam reiz aizcērt vāku, tad kalējam pus dienas jāstrādā apkārt, līdz kamēr dabū vaļā. Esiet bez rūpēm. Jūsu micru neviens netraucēs.

Baronēnam acis vēl vairāk izspiedušās no pieres. Mute vaļā. Kāklā kas paraustās.

— Kliegt jūs gribat, barona kungs? O, lūdzu! To prieku es jums negribu liegt. Varat būt droši. Aiz šitā maitu kalnu vaļņa neviens tālāk nedzirdēs. Jūsu zirgu atskaitot, prolams... Nu, kāpēc jūs nekliedzat? Jeb vai tas nav pieņemts? Jūs jau to ceremoniju labāk zināt. Vai zemnieki arī tikai spīdzināmi kliez? Pie staba piesieti, viņi klusē, tāpat kā jūs tagad, barona kungs?

Viņš skatās šajā glēvajā nosalušā sejā ar bēdīgi atkārušos trīsošu apakšlūpu. Un piepeši viņa mute dusmās saraujas, un roka sažņaudz ciešāki ieroča turekli. Ironija izzūd viņa balsī. Nevaldāms bezmēra niknums dzirdams tajā.

— Drebi tagad, tu suns. Diezgan asiņu tu esi lacis. Saki man priekš nāves, cik dzīvību īsti ir uz tavas melnās sirdsapziņas?

Baronēnam lūpas pari reižu tāpat saduras, pirms viņš skaņu dabū tām pāri. Bet tā ir pavisam sveša balss.

— Jūs maldāties... Jūs aplam uz mani domājat... Es tur nekā nevarēju. Man bij jāiet līdzī. Von Hammers —

— Es zinu, kā tev bij jāiet. Par to mēs vairs nerunāsim. Vai tev vēl kāda vēlēšanās? Es apsolos to izpildīt. Tu vari palaisties uz mani. Ko meža brāļi sola, to viņi izpilda.

Baronēns ir nosalis. Zobi viņam klab.

— Atlaidiet mani. Es samaksāšu...

— Ā, atpirkties tu domā! Bruņniecīgi līdz galam — kā tad citādi. Kā tu domā: cik bagātam tev vajadzētu būt, lai tu varētu samaksāt visas tās dzīvības, kuras tu mums esi parādā? Ja mēs lēti rēķinām zemnieku asinis — rublis pilienā nebūs par daudz. Cik tas sanāks kopā? Pardon, ja mēs andeli taisām, tad viņa jātaisa pamatīgi. Tad mums visi veci parādu raksti jāvelk laukā.

Baronēns mana labi, ka smejas par viņu. Bet tomēr ielaižas. Nekas, itin nekas cits viņam nenāk prātā. Slīkdams viņš kā pie salmiņa turas pie šīs vienīgās domas.

— Mēs esam bagāti. Manam tevam daudz naudas...

— Tas jau būtu labi. Bet redzi, baronēn, nelaime ir tā, ka mums nav jāizrēķinās tikai ar tevi un tavu tēvu. Kur tad paliek tie, kas te guļ tajā pagrabiņā? Un vēl viņu tēvi un tēvu tēvi. Parādi man jele vienu no viņiem, kas nav mazgājies zemnieku sviedros un asinīs. Vienu vienīgo — un es tevi tūlīt atlaidīšu pa vējam. Zirgā vēl palīdzēšu uzkāpt.

Baronēnam galva nokārusies uz krūtīm. Lielas asaras tek no acīm vaigiem pāri, nokrīt uz svārkjiem un sasalst tur.

— Nekā, baronēn. Tu esi vājš komersants. Tavas kalkulācijas ir bērnišķīgas. Ja jūs arī būtu bagāti kā Krezi, savu parādu samaksāt jūs nevarat. Kas tad jums ir un ar ko jūs domājat atpirkties? Vai tā nauda, kas jūsu lādēs guļ, nav kapeiku pēc kapeikas izsūkta no mūsu dzīslām? Vai tā nav mūsu pašu nauda, ar ko jūs gribat mūs nopirkt? Mūsu andele ir joks, baronēn, un nekas no viņas neiznāk... Nu, noskaiti tēva reizi. Tu taču tici mūžīgai dzīvošanai viņā pasaulē. Mazākais mums to jūs allaž likāt sludināt.

Baronēns ir saliecies un sakņupis uz akmeņa kā vēja pārlauzts stiebrs. Viss viņa augums trīs un raustās.

Mārtiņa roka paceļas un noslīgst atkal. Viņš saviebjas riebumā. Viņam allaž nepārvarams riebums, kad jāmin virsū riebīgam un

nevarīgam, kaut arī ģīfīgam tārpam. Nē, ne tārpam. Tas ir no tumša kakta izlīdis, putekļiem nosūbējis, izkāvējis zirneklis. Un viņam jāliek pirksts virsū un jānospiež. Riebums... Mūžam viņš savas rokas vairs nedabūs tīras.

Roka paceļas un nolaižas atkal.

— Zini ko, baronēn, — viņš pēc brīža saka, — es nevaru. Es esmu par glēvu. Galu galā man būs jāatstāj tava nožēlojamā, netīrā dzīvība. Bet tad tikai ar vienu noteikumu: tev jāpazūd no šejienes. Tūliņ, šovakar, lai tavas smakas vairs tuvumā nebūtu.

Baronēns neticēdams paceļ acis.

— Nekur tu vairs nedrīksti maisīties. Neviena nodot, ne uzrādīt. Liec, lai lava mēle pickalst pie žokļiem. Un ja tu vēl vienu vārdu — tikai vienu pušplēstu vārdu, tad vairs taupīšanas nebūs. Lai tu kādā kaktā būtu ielīdis, pašā ellē es tevi atradīšu, par to tu vari būt drošs... Nu, kā bij? Iet tā lieta?

Baronēns atslienas taisns kā svece.

— Es jums zvēru... — Mans muižnieka vārds... — Viņš sniedz savu trīsošo zilidzislaino roku akmenim pāri. Bet Mārtiņš savējo atvelk atpakaļ.

— Ak, bez kumēdiņiem! Ko vērts jūsu gods un viņa vārds, to mēs sen zinām. To tu paglabā pie sevis. Tikai to neaizmirsti, ko es nupat teicu. Elle un pats velns ar visiem saviem kalpiem tevi neglābs.

Pieceļas abi. Baronēns iet neticēdams, vilcinādamies, izspiestām acīm uz savu mocītāju blenzdams.

— Pagaid! — Mārtiņš piepeši icsaucas. — Stāvi tu te. Tā tas tomēr neiet. Maza uzmanība pret jūsu sugu vienmēr vietā. Mēs darīsim tā...

Viņš pārkāpj pār apputināto valni, kur kārpās nosalis zirgs. Pārgriež pavadu un patrenc zirgu putenī. Kājām gaisā sperdams, tas acumirkļi pazūd aiz sniega virpuļiem.

— Tā, tagad tu vari iet... Glāzi karstas tējas tu mājās vari vēl izdzert. To es tev vēl atļauju. Bet līdz vakaram lai tavas smakas te vairs nebūtu. Nu, ko stāvi vēl? Jeb vai tev arī ausis aizsalušas?

Kūcumā sameties, kā izkults, baronēns sāk vilkties prom. No sākuma lēnām, atskatīdamies, vēl vienmēr neticēdams. Bet, gabalu

pagājis, sāk skriet. Un no visa viņa auguma redzams, ka viņš kuru katru acumirkli sagaida šāvienu.

Pēc maza brīža viņš nozūd puteņa virpuļos tāpat kā viņa zirgs.

Un kad vairāk nekas nav redzams, kad tikai balts chaoss kūp apkārt un kapsētas koki, zariem nikni šmikstinādami, cērtas pār galvu, Mārtiņš papurina galvu.

Viņam liekas, ka tomēr aplam darījis, palaizdams to. Viņam tāda jausma, ka nebūs labi. Bet grozīt vairs nevar.

Viņš apgriežas un brien uz otru pusi projām. Nemierā ar sevi un ar visu, ko viņš te sarunāja. Teatrali un ar muļķīgām beigām. Tas tur varbūt tagad smiesies par viņu, savu tōju dzerdams.

Vējš svilpo apkārt un asas sniega adatas klēpjiem sviež sejā.

*P*ievakarēs Jānim Robežnickam ir miers.

Viņš noteicis skolniekiem, lai netraucē viņu. Jau ap četriem uzdedzina lampu rakstāmistabā, sēd pie saviem papīriem un grāmatām un bauda rāmu, tīksmīgu atpūtu.

To viņš var sev atļaut. Vai viņš to nav izpelnījies?

Sēd, krēslā atzvēlies, un atceras pagājušos drūmos laikus. Kad viņš pats ar maizes kulīti brida pa kupenām uz pagastskolu — kā tagad tie tur. Kad tumšos vakaros gāja gar šo pašu gaišo logu un ar smeldzošu skaudību nolūkojās, kā skolotājs omulīgi sēd un kūpina savu pīpi... Un tos laikus, kad kā nabaga palīgs dienēja pie Salmiņa un panesa visus viņa untumus un muļķības. Un nupat pagājušo nejauko nemiera gadu... To ir atminēties nelīkas.

Labi, ka garām un ka nu reiz miers. Protams, upuru bijis daudz. Tauta briesmīgi cietusi par savu neprātīgo atsvabināšanās mēģinājumu. Bet vēsture nepazīst žēlastības. Nekad nav pazinusi. Vēstures ceļi ir asiņaini. Līdz ceļiem visām tautām jābrien savu pašu asinīs uz labāku nākotni.

Kaut kas tomēr ir sasniegts. Pierādījums ir dots, ka nevar ar tau-

tam rīkoties ka ar mēmu dzīvnieku baru. Kaut kādas brīvības ir sa-
sniegtas. Un tās vairs neatņems. Drusku brīvāks vārds, drusku atbrī-
vota visa dzīve. Pirmais solis ir sperts. Tagad diezgan un pietiek.

Redzams neprāts visi tie atsevišķie varas darbi, par kuriem vēl
vienmer dzird. Protams, meža brāļi ir vairāk noželojami nekā noso-
dāmi. Bet mitejušies taču reizi. Ko viņi vēl domā panākt? Tikai
paši skrien nāvē un citus grūž postā. Tagad visiem jābūt mierīgiem
un klusiem.

Grumba ievilkusies Jāņa pierē. Bet tad nolīdzinās atkal.

Sev viņš nekā nevar pārnest. Viņš savu pienākumu darījis. Kā
gļēvulis un bailulis viņš nav kaktā slēpies, kad likās, ka ko labu varēs
izdarīt un kad darbinieku vajadzēja. Riskējis ar savu stāvokli un dzī-
vību. Bet arī laikā apstājies, kad kāja bij jāsper acīm redzamā bezdi-
benī. Kad sabiedrība pati vairs negribēja vairāk un tālāk un kad
tikai atsevišķi revolūcijas fanātiķi un apstulboti socialisti to ar varu
vēl mēģināja dzīt uz priekšu.

Tam stulbumam un šaurumam viņš arī nu pāri.

Šaurums ir nāvējošs. Šaurums katrreiz ir arī seklums. Un socia-
listi noslēdzas savā partijas dogmā kā kaula kažokā. Tajā ziņā gluži
līdzīgi vecajiem teoloģijas dogmatikājiem, pret kuriem tik nikni karo.
Vienu bauslību grib pārmainīt pret otru. Bet brīvs cilvēks ir pret kuru
katru dogmu. Sevišķi mākslinieks nedrīkst būt dogmatikā. Viņam
jābūt tam vispilnīgākajam individualas brīvības iemiesojumam. Kura
katra politiska doktrīna ir par šauru, lai viņš tajā sajostos apmier-
ināts. Viņam jāpatur acis augstākās kultūras vērtības un jāstrādā
tām...

Jānis pamet dziļas sirsnības pilnu skatienu uz savām grāmatām
un papīriem un sajūtas pilnīgi mierā ar sevi.

Savs dzīves ērtību minimums māksliniekam ir nepieciešams. Bez
tā produktīvs darbs nav iespējams, ne domājams. Kad kājas mirkst
ūdenī un ausis salst, tad fantāzija nespēj lidot un roka tēlot. Klusums
un miers ir vajadzīgs — ārējais un iekšējais miers.

Un tas Jānim tagad ir. It sevišķi svētdienās. Un it sevišķi, ja ga-
dās svētdienai blakus kroņa svinamā diena — kā šodien. Tad viņš
no paša rīta staigā bez apkaklītes, mīkstās kurpēs. Pasēd pie sievas

guļamistabā, pamīlinās ar bērnu, kurš nu jau sāk izskatīties drusku pēc cilvēka un nav vairs gluži tik neglīts un pretīgs kā no sākuma. Ar grāmatu rokā paguļ uz kušetes un palasa drusku. Tad nosēstas savā mīļā vietā pie rakstāmgalda un pāršķirsta žurnala jaunāko burtnīcu.

Ar sevišķu sirsnību pārlasa vēlreiz sava paša dzejoļus. Tie ir tie krāsu un domu bagātākie visā grāmatā, to katrs sacīs. Pārlaiž acis redakcijas principālam rakstam. Gluži kā viņam no sirds rakstīts. Katrs vārds taisnība. Lai materialisti un ietiepīgie, savās doktrinās kā kaula kažokā sastingušie socialisti sirdās kā gribēdami, neviena punkta viņi tur nespēj izkustināt. Neviena punkta.

Mēs neesam revolūcijas atkritēji un reakcionāri, kā mūs lamā. Pavisam otrādi. Reakcionāri ir tie, kas ievēlās savā šaurā dogmā un negrib redzēt ilin nekā ārpus tās. Tie īstie revolūcionāri esam mēs. Tāpēc, ka mēs cenšamies padziļināt revolūciju. Ievirzīt viņu arī gara un kultūras pasaulē. Arī tur mēs gribam pārvērtēt vērtības un palaut individam pilnīgu brīvību. Pilnīgu, neaprobežotu brīvību! It sevišķi mākslā! Nost vecos elkus! Lai dzīvo mūžam nerimstošais, mūžam jaunas atziņas meklējošais un neapmierināmais cilvēka gars!...

Kad apnicis par to domāt, Jānis izvelk kur no atvilktnes dibena burtnīcu ar dažādām piezīmēm un rēķiniem. Vīpsnādams pārskata to. Viņam tagad arī kāds praktisks nodoms, un viņš nevar palūkoties burtnīcā, viegli un galanti nepaironizējis par sevi pašu.

Viņš, skolotājs un dzejnieks, taisās kļūt par gruntnieku un savas saimniecības vadītāju. Vecajam Zilem mājas ir nodedzinātas, dēls aizbēdzis — viņš meklē pircēju savam zemes gabalam. Simts četrdesmit pūrvietas vidējas zemes. Ko viņš viens, vecs nabags, ar tām iesāks? Pieci tūkstoši pieci simti viņš prasa. Piecus tūkstošus Jānis jau sasolījis — vēl tikai par tiem pieciem simtiem runa. Vienosies, tas skaidri paredzams.

Un Jānis rēķina, cik nāksies iemaksāt un cik paliksies nākamo divu gadu izmaksai. Cik vajadzēs priekš lopiem, rīkiem un sēklas un cik māju būvei... Viņš taču to tik labi pazīst no savu jaunības gadu prakses. Un tas ir tik interesanti. Viņš biežāki skatās šajā burtnīcā nekā tajā, kur nodrukāti viņa dzejoļi. Dzejoļi ir skaisti, bet cik par

viņiem maksā? Arī skolotāja darbs nav slikts, bet kā to atalgo? Cilvēkam, un it sevišķi dzejniekam, vispirms jānodrošina dzīves materialā puse, tad tikai var prasīt no viņa iznēsātu un labi izstrādātu gara darbu.

Sajūsminājies viņš aiziet arī pie sievas parunāties. Tā no dzīves prakses gan nekā nesaprot, bet piekrīt visiem viņa plāniem un sajūsminās līdzī. Viņa no laika gala nevar paciest to skolas troksni aiz sienas un domā, ka dzīve klusās lauku mājās būs daudz jaukāka. Arī mazais ķepurojas kailām kājiņām un ko dūc savā nodabā. Jānis ar patiku brītiņu pakavējas pie viņa.

Priekš pusdienas Jāni tomēr iztraucē sievastēvs. Taisnību sakot, šis traucējums viņam nemaz nav nepatīkams. Divas bezdarba dienas uz beigām sāk kļūt drusku garlaicīgas. Un Meijers pēdējā laikā kļuvis atkal omulīgāks un runīgāks. Patīkami ar viņu brīdi papļāpāties.

Šodien Meijers sevišķi labā omā. Vakar vakarā atbraucis no Rīgas, kur izsaukts pie paša lielkunga. Lielkungs no sākuma saņēmis bargi, bet vēlāk jau kļuvis pielaidīgāks un laipnāks. Meijers ir atstāts muižkunga amatā. Pēc dažām nedēļām matroži aizies no muižas. Drošības uzturēšanai stacijā apmetīsies pristavs ar astoņpadsmit strażņikiem. Meijers pāries atkal uz savu veco dzīvokli. Nākamo vasar, ja muižniekiem izsniegs valdības pabalstu, pils būs pārbūvējama. Tad pa tām starpām ērtāk iznāks dabūt materialu arī Zilēs ceļamām mājām.

Meijers smejas, un Jānis viņam piebalso. Ar labpatiku noskatās sievastēvā, kam mati jau atkal pakupli atauguši un bārda sāk sisties vilnišos. Tikai manāmi sirmāks pa šo laiku kļuvis. Bet tā viņš izskatās vēl interesantāks un solidāks.

Kad pusdienas paēstas, Meijers pamatīgi noslaukās ar salveti un smaidīgi noskatās meitā un znotā.

— Kā bij, kad mēs drusku izvizinātos — visi trīs?

— Vai! — Marija uzbudinās. — Bet es jau nedrīkstu! Man tagad tā jāpiesargās saukstēties.

— Jā, — Jānis piekrīt, lai gan priekšlikums viņam ļoti pa prātam.

— Viņai tagad jāpiesargās.

— Nav tik bīstami. Jūs te par daudz pierodat pie tā istabas siltuma. Tīrs āra gaiss nevar kaitēt, kad silti saģērbjas. Bez tam laiks

šodien ar kartīgi silts. Saģērbieties. Mazo Juze arī to brītiņu varēs paglabāt.

Viņi saģērbjas un brauc.

Jānis ar Mariju sēd lielajās kamanās lāčādas segu silti apsegtām kajām. Marijai lielais kažoks mugurā un rokas smagā uzrocī. Galvai apsiets silts zīda lakatiņš un virs tā biežais, adītais, bumbuļaini baltais lakats. Viņas sīkā sejiņa izskatās jocīgi niecīga siltajos apsējos. Deguns un vaigu gali tūliņ kļūst mazliet iesārteni.

Brauc aplūkot savu nākamo dzimtīpašumu.

Maz kas saredzams un aplūkojams tagad zem biežā sniega. Tikai nodegušo māju vietu pat vakarējais briesmīgais putenis nav iespējis pavisam apslēpt. Melni pamatu plankumi rēgojas no sniega laukā. Šur tur izslējies kāda darba rīka dzelzs apkalums vai kāda trauka stīpa. Pašā ceļmalā guļ nošauts, sasalis, saplūksnējis suns.

Laiks pēc pēdējā ziemas puteņa patiešām liekas ārkārtīgi silts. Miglas nav un nelīnā. Gluži melni, gabalaini mākoņi stāv pavisam zemu. Sniegs ir mīksts, viss gaiss liekas maigi valgans.

Viņi aplūko mājvietu uzkalnī un pārsprīž, kā te būs pārkārtojams un citādi ierīkojams. Meijers ar labpatiku klausās znota lietišķos prātojumus. Tas viņa acīs drusku ceļas kā praktiski lietojams cilvēks. Daudz vilšanās viņam ar šo cilvēku bijis jāpiedzīvo. Varbūt te viņš būs vairāk savā vietā.

Jānis brien ap dzīvojamās mājas paliekām un aplūko ābeļdārza kociņus. Liela prieka tur nav. Pāra desmit nolaistu, nosūnojušu kociņu. Tie, kas tuvāk, nodeguši, arī attālākie liekas cietuši. Ogulāji izmīdīti, aplauzīti. Cerines izgraizītas pātagu kātiem un tamlīdzīgām vajadzībām... Jānis pukojas par tādu mežonību.

Marija jocīgi laipo pa vīra pēdām. Tāpat kā viņš liec pumpurotos krūmu zarus pār delnu un sajūsminās par visu. Visi trīs aiziet ataugas malā, pie robežas, no kurienes visu gabalu var pārskatīt, un pārsprīž, kas kurā vietā būtu darāms.

— Tas pļavas gabals, — Meijers rāda, — tur aiz upītes ap to bērzu, būs uzplēšams un par lauku iekārtojams. Es jau sen skatos, ka tur par sausu. Bez krietnas mēslošanas tur zāle neaug.

— Un kur tos mēslus ņems pirmajā laikā, — Jānis piekrīt. — Kūtīs

liela daļa būs sadegusi. Un ar reizi visus lopus arī nevarēs iegādāties.

— Vai tev pirmos gadus nevajadzēs ņemt pusgraudnieku vai rentnieku? Pašam ar reizi iesākt tev nāksies grūti.

Tam Jānis nevar piekrist.

— Labāk iesākt pamazām, bet tomēr patstāvīgi. Tu zini, ka ar pusgraudniekiem un rentniekiem iet. Ne viņiem, ne pašam kāds ienākums.

— Tas nu taisnība. Bet tad jums būs ko saņemties. Un saimniece tev tāda pašvaka. — Viņš jokodamies uzsit Marijai uz pleca.

— Tā nemaz nav, — viņa, drusku aizskarta, iesaucas. — Es arī varu strādāt. Man lauku mājās patik.

Meijers ar Jāni smejas.

— Ataugā tagad laikam katrs cert, ko grib, — Jānis nopukojas, nolūkodamies, kur sniegs izmīdīts un zemē mētājas nodarināti egļu un bērzu zari. — Sajēga par sveša īpašumu ļaudīm pavisam zudusi. Būvbaļķu, liekas, te nebūs. Bet spares var cirst.

— Kas tagad savā mežā cirtis, — Meijers pamāca. — Lai aug. Velāk vērtība būs divi un trīs reizes lielāka. Pēc desmit gadiem no šitās pašas ataugas tūkstošus četrus varēs iedzīt.

— Jā. Un skaisti izskatās — vasarā, kad salapo. — Jānis noskātās sirsnīgi, jau kā savā īpašumā.

Brien atpakaļ uz mājvietu, upītei taisni pāri. Meijers pa priekšu, tad Jānis un Marija beidzamā.

— Atminos, — Jānis saka, — pļavas gar upītes malu avoksnainas. Rāvas zāle vien vairāk aug. Bet te taču labs kritums un viegli nogrāvot. Nesaprotu, kāpēc Ziles nekā nav darijuši.

— Kas tad darīs! — Meijers pasmejas. — Vecais jau vairs nespēj. Un dēlam, tam revolūcija jātaisa. Nu, un labi izmaksās arī tā grāvošana. Par cik, tu domā, tagad tev asi raks?

— Bet tas taču atmaksājas! — Viņi nogājuši pašā lejā. — Palūk, kāds te smuks līcītis! Vītoli un ievas apkārt. Vasaru te vajag būt skaisti. Un kad izrok, te iznāk prāvs diķis. Piles var audzināt. Putnkopība pēdējā laikā ir sevišķi ienesīga.

— Un laivu tajā diķī vajag! — Marija naivi iesaucas un aprāvusies uzmet lūpu, kad abi vīrieši smejas atkal.

— Setas apkritušas, viss nekopts un nolaists uz beidzamo. — Jānis pukojas, kalniņā kāpdams. — Tā tas visur, kur saimnieku deliem viss kas cits, tikai saimniecība nav prātā.

Sasēstas un brauc atpakaļ.

Podniekiem iepretī Jānim ienāk prātā saruna ar Zetiņu pagastnamā un pārmetums par lepnumu un neapciemošanu. Tagad viņam ļoti jautrs prāts un gribas pēc iespējas vairāk izplāpāties.

— Vai neiegriezīsim? — viņš saka Meijeram, kas atkal sēd priekšā, kučiera vietā.

Meijers kļūst domīgs.

— Varetu. Bet neaizmirsti, ka meža brāļi ir ļoti nikni uz Podniekiem. Viņu tur par to lielāko nodevēju. Uz visām prāvām viņiem jābrauc par lieciniekiem. Esi dzirdējis: vakar tiesāja Gailēnu. Desmit gadu katorgā.

Bet Jāni tas neinteresē.

— Nu, — uz kādu pusstundu, ne vairāk.

Viņi iegriež Podniekos.

Podnieks ar sievu sarukuši sēd piesmakušā dibenistabā. Podnieks vakardienas reibumu slikti izgulejis. Zetiņa nogurusi un īgna. Ciemiņiem sabraucot, manās pievākt izmētātos drēbju gabalus un pārsegt netaisītās gultas.

Ciemiņi piepludina istabas ar svaigu gaisu, skaļām valodām un smiekliem. Zetiņa atplaukst no goda par smalkiem viesiem un vienkārši no svešu cilvēku klātbūtnes, kad aizmirstas spiedīgās rūpes un raizes.

Bet uz ķēķi steigties un pamielojumu gādāt viesi viņai neatļauj. Tikko pierunājami virsdrēbes novilkt.

— Mēs tūliņ brauksim tālāk, — Meijers saka. — Tikai, garām braucot, uz pusstundu iegriezāties. Nava jau svētdiena.

Jānis jokoja ar sieviešiem un smīdina tos. Arī Zetiņa smejas, kad viņš stāsta par Marijas laivu pīļu diķi un par to, kā viņa nākamo vasaru govis slauks un vispār saimniekos pa Zilēm. Nu Marija neņem ļaunā. Jokoja pretī un smejas arī pati.

— Es nezinu, kas tev par patiku krāmēties, — Podnieks, gultā sēdēdams, skeptiski prāto. — Tādu klapatu uzņemties kaklā. Es būtu

laimīgs, ja tiktu vaļā no tām mājām. Ar gājejiem tīrais negals. Neviens vairs nevīžo strādāt, ne klausīt. Par kungiem tagad visi grib.

— Jā, — Zetiņa iemaisās. — Pavisam samaitāti tie ļaudis ar tiem trakajiem laikiem. — Kā tepat mums tā Vitolienes Alma. Kamēr tie draguni bij, daudzijās kā negudra. Nu vairs ne ar māti sadzīvot, ne citādi kā iztikēt. Pieņemām. Domājām — lai cik nu tā labuma no tādām šaudīklām, tomēr taču cilvēks būs mājās. Nekā. Pāri nedēļu padzīvoja — projām atkal. Vakar vakarā. Uz Jokumu pusmājiņu pie Steinbergu Annas. Par šuvēju mācišoties. Iznaks gan tur šuvēja no tādas...

— Es domāju, pārdot tikai to māju, — Podnieks ņurd. — Nekāda gala nav. Kad tev desmit tūkstoši, atveri pilsētā kādu bodīti vai kā. Tad tu esi kungs par sevi un viena bēda tev. Te tie amati un viss. Dienu, ne nakti nav miera. Ne tu kungiem vari iztikēt pa prātam, ne ļaudis ar tevi mierā. Dari to labāko, bet tomēr slikti.

— Zināt, — Zetiņa piepalīdz, — Vilde ar Skalderu uz vienu roku, un nu tikai rakņāties kur varēdami. Sūdz. Viņš uz mītiņiem esot gājis. Kā viņš lai neiet, kad ar varu piespiež? Vai toreiz pretim runāt varēja? Kad tev plinti tur pie krūtīm...

— Kur jūs man vakar Rīgā nozudāt? — Meijers ievaicājas, lai nogrieztu sarunu uz citu pusi. — Vakzālē skatījos, skatījos, bet neredzēju vairs.

— Mēs atnācām pašā pēdējā brīdī. Vai tad viņu var izvesties. Kad iesāk dzert, tad jau vairs nezina ne mēra, ne laika.

— Ech! Tagad mēru un laiku... Tagad piedzerties un gulēt no rīta līdz vakaram. Atriebusies man šī dzīve līdz kaklam.

— Un Gailēnam desmit gadu?

— Desmit...

— Nabaga cilvēks. Kā to lai iztur.

— Bet sakiet jūs paši, — Zetiņa runā nervozi, pie visiem pēc kārtas griezdamās, — vai tas nebija arī pelnīts? Kas te no paša sākuma bija tas lielākais kūdītājs un rīkotājs? Pats un meita.

— Ech! Kas man par daļu. Likuši tikai mani mierā...

— Patīkami nav, ka jūs visur jauc iekšā. Vai mēs cits citam

varām būt par tiesnešiem. Katrs lai zin pats, ka viņš ar savu sirdsapziņu tiek galā.

— Bet kad jūs viņu būtu dzirdējuši! — Zetiņa brīnas. — Kas nu mums. Mēs esam liecinieki — un tad visas kājas trīc, kad jāstājas tik augstiem un tik bargiem karakungiem priekšā. Bet Gailēns! Stāvē paceltu galvu un skatās tā, it ka viņš būtu las apsūdzetājs un tie tiesājami. Un kas par izrunu! Vairāk nekā tam advokatam. Es domāju, viņam tik daudz nebūtu spriests, ja pazemīgāks bijis un pielūdzies. Bet kas tev to deval! Desmit gadi viņam pasludina. Viņš tikai pamet ar galvu un pasmaida... Kad jūs būtu redzējuši!

— Ciets un noteikts viņš bij vienmer, — Meijers domīgi saka. — Un caur un cauri krietns. Viņa man visvairāk žēl.

— Ak, ko tur nu daudz žēlot! — Zetiņa iesaucas. — Kurš tur tas labais. Tādi paši cits citā.

Podnieks grūti nopūšas.

— Velns viņus visus būtu paravis. Kas man daļas...

— Nu, nemaz nepūt! — Zetiņa brūk viņam virsū. — Vai es tev jau sen nesaku: palūdz tu kņazam, lai dod pāri matrožu. Kad tev apsardzība mājās, tad neviens nenāks. Bet viņš — ne un ne. Kā bernis. Nekā nevar iestāstīt.

Podnieks smagi atmet ar roku.

Visiem sametas mazliet neomulīgi. Pieklājības pēc vēl drusku parunājuši, atvadās un brauc projām.

Mājās bērns noklīdzies pie gala; Juze ar viņu noņēmusies un gluži nokususi.

Jānis visu vakaru paliek jautrā garastāvoklī. Atgulstas uz kušetes. Rokas zem galvas savijis, domā par savu nākamo saimniecību un viņas ierīkošanu. Fantazija visu iztēlojas jaukās ainās.

Neatkarīgs un brīvs viņš būs materiāli un līdz ar to arī garīgi. Pa dienu rīkosies saimniecībā, vakaros sēdēs pie rakstāmgalda un strādās savu literārisku darbu. Ne inspektora, ne mācītāja vairs nebūs uz kakla. Tikai tā iespējams ko lielāku un vērtīgāku radīt.

Tad viņš atkal piesēstas pie galda un izvelk burtnīcu ar aprēķiniem. Viss saskan labi. Nekādu neiespējamu utopiju te nava.

Kā tomēr tā dzīve grozās — kā lapa vējā. Kas to pāri gadu at-

pakaļ varēja iedomāties. Tagad ir saprotams. Viss pārdzīvotais nemiers un pārciestās nedienas tikai tādēļ, lai labāki būtu sajūtami labklājības un laimes mirkļi.

Cilvēku liktenis ir taisns un gudrs. Dzīvi viņš vada kā pa viļņiem. Augšā un lejā, lejā un augšā. Mētā pa kontrastiem un pretešķībām. Līdz kamēr raksturs norūdijies un pats prot noturēties izvēlētā un piemērotā līmenī. Galu galā nav aplams arī izteiciens, ka katrs pats savas laimes kalējs. Katrs pats galu galā savas dzīves un savas laimes veidotājs.

Juze ienes petroleju pilni pielietu un nospodrinātu lampu.

— Vai uzdegt? — viņa prasa un šķelmīgi paskatās skolotājā.

— Uzdedz. Krēsla jau metas.

— Tagad jau visu dienu tumšs, — viņa saka, ar kupolu šķendinādāmās. — Briesmīgi daudz petrolejas iziet. Muca jau atkal būs tukša. Es jums jau vakar gribēju sacīt.

— Nekas, Juzīt, — Jānis smejas. — Paziņos, lai pagasts ved jaunu. Petroleja viņam jādod, cik izdeg. Tu ķeķi arī nemaz neskopojies. Kad tikai tumšāks, aizdedz lampiņu.

— O, man jau veselu stundu deg. Kad zaļa malka un plītī nedeg, es tur arī pa šaltij. Pagasta manta. Man nav žēl.

Smejas abi.

Juze aizdomīgi ilgi rīkojas ap lampu. Bet Jānim nav nepatīkami. Jaunas, glītas sievietes tuvums vienmēr patīkams. Viņš skatās burtniecā, bet redz arī, ka tuvu gar acīm zib Juzes līdz elkoņiem kailās rokas.

Viņš pagriež galvu un pazagšus paskatās.

— Kādas tev baltas rokas...

— Man, vai? — Viņa smejas baltiem zobiem. Ar labo roku uzbīda kreisās piedurkni augšup elkonim. Un skatās viņam taisni acīs — tik izaicinoši, ka viņš apjūk. — Kad man vēl augu dienu pa tiem netīriem ūdeņiem nebūtu jāmērcējas...

— Vai tad tev vajag? Es taču esmu teicis: pasauc no klases skuķus, kas palīdz. Divas, trīs — cik vajag. Vai tad tev pašai jāmērcējas... — Nezin kā tas nāk, bet viņš jau tur to balto, apaļo roku savējā un ar otro glauda līdz vaļīgās piedurknes galam.

Viņa nu skatās prom. Smaida vaļējām lūpām un ar brīvo roku svalda papīrus uz skolotāja galda.

— Tu esi laba... un tāda smuka... — Balss viņam klusa, čukstoša, kā iesmakusi.

— Jūs arī esat labs... — Arī viņas balss tāda pati.

Viņš piepeši palaiž un atgriežas. Durvīs stāv Marija un sakniebtām lūpām skatās kaut kur sienā, vīra galvai pāri.

— Juze! — viņa sauc. Un viņas balss tik netīkami sprakstoša pret to glaimīgi samtaino, kas te nupat skanēja. — Ķeķi pagales krīt no plīts laukā.

Leitietes velteņa kurpes nošvīkst pa grīdu.

Jānis grib izlabot nepatīkamo gadījumu. Mazliet samulsis, pieceļas. Bet Marijas te vairs nav. Dzirdams, kā viņa guļamistabā demonstratīvi mierīgi un skaļi žūžina bērnu. Jānis pasper soli uz durvīm. Bet tad novēršas un atmet ar roku. Iet un atgulstas uz kušetes. Savij rokas zem galvas. Skatās griestos un smaida.

Istabā rāms zaļgans spīdums no lampas gaismas un novakara krēslas saplūduma.

Vītolienes Alma viena sed mazajā istabiņā. Draudzene pēc pusdienas aizgājusi un vēl nav atpakaļ... Almai vienai neizturami garlaicīgi un drūmi.

Garlaicība tā nav — viņa pati to labi jūt.

Vispirms tur smeldz tāds kā mazs ievainojums, kā sāpes par to, ka viņai nekā nesaka par tām slepenām gaitām. Nojauš jau — ak, tik muļķe viņa taču nav. Bet viņai nesaka, tāpēc ka neuzticas vēl. Un ar kādu patiku viņa uzņemtos to visgrūtāko uzdevumu un ietu vistālāko ceļu. Neviena sniegs viņai nebūtu par dziļu. Bet nesūta... Viņa jauš, ka ilgs laiks būs vajadzīgs, līdz izpirks savus grēkus un iemantos pilnīgu uzticību. Un tas ir tik grūti...

Jā... un tad tās bijušās dienas... Acis viņai samiedzas no kauna, un saraukti pirksti ar asiem nagiem griežas delnās. Bezgala riebumu viņa sajūt visos locekļos, katrā cīpsliņā. Nejaukas atmiņu ainas kā sarkani tvaiki kāpj galvā, gulstas uz krūtīm un smacē. Zobi

jāsakož, lai skaļi neiebrēktos. Nolādēts... nolādēts cilvēks! Rupji vārdi viņai vēl no mātes mantotā krājuma. Sevi lamāt un nogānīt — tas ir vienīgais, ar ko viņa tādos brīžos vēl glābjas.

Kā tas beigsies? Kurp turpmākās dzīves ceļš viņu vedīs? Vai viņai vēl ir kāds ceļš? ... Kad Anna runā, tad liekas, ka ir vēl... ka daudz vēl priekšā — ka nemaz vēl nav sākts dzīvot. Bet, viena palikusi, jūt, ka ar nodomu un aprēķinu mierināta, lai nelūkotos atpakaļ, kur viss riebīgi samīdīts un notraipīts. Tad sāpes un šaubas, un izmisums žņaudz nost...

Kaut kāds troksnis ārā viņu sauc pie loga. Pieri stenderei piespiedusi, viņa skatās un acumirkļi nesaprot. Tur ir Ozolmuižas zirgs, kamanās aizjūgts, un divi matroži ar plintēm pie tām. Bet patlaban durvis veras. Uzslietu apkaklīti, sniegā sabristām kājām baronēns nāk iekšā.

Tad viņa iedomā un atminas, ko savās mokās pavisam aizmirsusi. Un saprot, ka viņa pazudusi. Ledaina šalka pārskrien augumam, bet mute acumirkļi izžūst no savada, speja iekšēja karstuma. Aizmirstas pagātne ar viņas mokām. Viss bijušais liekasniecīgs nākamo briesmu un nelaimes priekšā. Jaunas dzīvības instinkts kā vajāts putns sprostā akli sitas uz vienu, uz otru pusi.

Baronēns viegli šūpo pātadziņu gar sāniem nolaistā rokā. Brīdi noskatās savā upurī. Un viņa acīs tikko valdāmas dusmas un riebums sajaucas ar nenoslēpjamu prieku par tā izbailēm un ar nākamā gandarījuma tīksmi.

— Paldēs, jaunkundz, par tō jauk brītiņ vakar... — Baronēns izsmejoši paklanās. — Tas ir labi, ka tu turi vārdu. Es tādu pakalpojumu neaizmirstu — nekad. Saproti, nekad!

Almu šī viltotā, izsmejošā laipnība moka vairāk nekā bardzība un lamas. Viņa paredz, kas pēc tam nāks. Un saraujas kā no sietiena.

Baronēns iebrēcas nelabā balsī, sarkans un zils sejā. Lamā viņu visprastākiem vārdiem, kājām uz grīdas sizdams un pātāgu gaisā šmīkstīnādams. Lamā par netikli, par dumpinieci — visu netīrāko un neglītāko izgāž viņai uz galvas. Un lamām pa starpām jaucas stāsts par kaut ko paša piedzīvotu, briesmīgu, ko neaizmirst un kas prasās

gandarījuma. Alma nesaprot visu, tikai sajūt, ka viņai par visu nāksies atbildēt. Viņa dreb no karstuma un aukstuma, kas mainīgiem viņiem skrien pār miesām.

— Piedodiet, barona kungs... — viņa šļupst, gultā sakņupusi, kā skolas meitene acis priekšautā aizslēpusi. — Es vairāk tā nedarīšu.

Lickas, uz baronēnu šis bērnišķīgais naivums atstāj iespaidu. Acis viņam iezalgojas vēl ļaunāki, bet mute sašķiebjas kaut kā paredzamā liksmē.

— Riktīgi! To tu vairāk nedarīsi! Bet tu man darīsi ko citu. Citu ko tu man darīsi. Tām ballēm ar tiem meža brāļiem nu beigas... Velc kažoku mugurā!

— Apžēlojieties, ko jūs gribat darīt!

— To tu drīz vien redzēsi. Muižas pagrabā tagad rūmes diezgan. Pasēdēsi vienu nedēļu, otru — kamēr visi tavi kavalieri no meža būs rokā. Tad redzēsim. Tad mēs redzēsim... Velc kažoku!

Iestēnēdamās viņa saraujas pavisam čokurā.

Bet tad pātadziņa nošmiukst gaisā. Divas reizes sāpīgi iegriežas pār plānās blūzes segto plecu un mugurā. Alma iebrēcas un acimirkli ir kājās. Grīlodamās, mezdāmās meklē kažociņu un lielo laktatu. Plecs un mugura deg ugunīs. Glēva... glēva — viņa domā! Un kājas tirpst jausmā par to, kas vēl nāks.

Baronēns, mazliet apmierinājies, aizpīpo papirosu.

— Kur tas tavs kavalieris Robežnieks?

— Es nezinu, — viņa tikko saprotami atkunkst.

— Aha — tu nezini. Drīz tu zināsi... Gatavs? Vorwārts!

Viņš izdzen to ārā un ieogrūž kamanās. Viņai jāsēd šķērsām priekšā, kājām pār malu. Baronēns ar vienu zaldātu uz sēdamā. Otrais priekšā par kučieri. Tā viņi izbrauc uz lielceļa.

Almai grūti sēdēt. Mugurai nav atbalsta, viņa nogurst un sakņup uz priekšu. Baronēna sniegainie zābaki mīņā pret viņas sāniem — viņai liekas, ar nodomu. Cietie papēži sāpīgi duras miesā, bet viņa sakož zobus un iztur. Viņa paredz, ka vēl vairāk, vēl daudz vairāk būs jāiztur. Satriekta un salauzta viņa sastulbst savās mokās.

Pamana, ka nogriežas uz Ozolmuižas pusi. Bet tagad viņai viena alga. Viņa nejaudā aptvert un izdomāt. Visa viņas būtne sāpju un

Imacējošu nojautu pilna. Sīki drebuļi nemitīgi purina viņas augumu. Laikam baronēns zābakiem cauri to mana. Pasmejas un pasniedz zaldatiem papirosus.

Krēsla jau metas, kad viņi iebrauc Ozolmuižā. Kā ķēms caur kailām gobām un kastaņiem rēgojas izdegusi pils apkvēpušiem logu caurumiem un vienā galā iebrukušu jumtu. Bet vienā spārna augšstāvā spīd uguns. Slikti deg šīs vecās bruņinieku mītnes ar nopelējušiem mūriem un piesmadzējušām ozola grīdām.

Alma tikko atjēdz, ka viņu dzen atkal. Kāpj pa cementa trepēm, iet pa tukšiem, nokvēpušiem koridoriem, kur pret tukšo logu caurumu krēslā pie sienas iznirst kādas fantastiskas rožu vijas krāsojums vai, pa pusei aizkvēpis, bargi noskatās kāds bruņās tērpies vīrs ar kuplām spalvām pie cepures.

Iziet caur mazu priekštelpu ar dēļiem pa pusei aizsistu logu un stūrī izdegušu grīdu. Četri matroži pie kūpošas lampiņas tur spēlē kārtis. Tā ir vakts, kas no šārīta sēd barona drošībai. Seši cilvēki tagad sargā viņa dzīvību... Atkal pa šauru koridoru gar kādām durvīm, aiz kurām sprakst uguns un dzirdams ķēķa troksnis. Tad viņu iebīda lielā, tumšā telpā. Durvis aizveras. Atslēga noskrāpst. Saltas ēnas no stūriem salien tuvāk un nospiež viņu tajā gaišākajā stūrī zemē uz grīdas.

Viņa tup sarāvusies, seju aizvērtām acīm ceļgaliem uzspiedusi. Drausmīgs auksts tukšums apkārt. Bet viņa dzird, ka ēnas švīkaini staigā apkārt, liecas pāri un ar klusām ņirgām lūko ieskatīties viņas sejā. Mikla elpa ar pelējuma smaku apvēsmo augumu. Plecs un mugura svilstoši sūrst.

Bet jaunā, zaļoksnējā dzīvība par stipru, lai negaidītais trieciens viņu pagalam saplacinātu. Aukstums un fiziskās sāpes pamazām atskaidro galvu. Alma pieceļas kājās, gar sienu turēdamās, aizvelkas līdz logam. Bet ārā jau pilnīgi tumšs. Sniegainais pagalms zilgani plešas lejā, un kā valnis to apņem un noslēdz gobu un kastaņu loks.

Aiz durvīm rīkojas ap traukiem. Barons ēd. Dzirdama viņa un kādas vecīgas sievas balss. Alma uzmin un atminas. Apkārtējās muižas un viņu iemītnieki visiem zināmi. Tā kā labāk, kā drošāk kļūst, zinot, ka arī kāda sieviete tuvumā.

Galva kļūst arvienu skaidraka. Pārmērīgajam jūtu uztraukumam atslābstot, smadzenes sāk dzīvāki rosīties.

Pirmā doma viņai par bēgšanu... Bet kā te lai izbēg? Istaba otra stāva. Logs svina rāmjiem, sīkām rūtiņām — kā cietumā restes priekšā. Un laikam nemaz nav atverams. Durvis aizslēgtas. Varbūt te vēl kādas... Bet istabā nu pavisam tumšs. Biezā tumsa viņu nebedē vairāk nekā pirmiņ tie ēnainie stūri. Tomēr iet un taustīt gar sienām viņai bail. Tā vien liekas, ka kaut kur kas noslēpies, glūn un gaida. Ko gaida? Viņa nezina, bet jauš, ka tas tikai sākums, ka kaut kam nejaukam vēl jānāk. Viņa sakož zobus un pūlas aizturēt elpu, kas krūtīs lauž.

Bet tad viņa aizvirzās no loga un paslēpjas krēslā. Saslienās un gatavojas uz cīņu. Ar labu nepadosies. Nagiem un zobiem...

Bet tā ir sievietē, kas atslēdz durvis un ienāk, sveci ar plaukstu sargādama no caurvelkošā vēja plūsmas. Veca, gara, kalsnēja Ozolmuižas saimniece, ko Alma jau agrāk kādas reizes redzējusi.

Ienāk, bet viņai tikai paviršu skatienu uzmet. Pāriet lielai istabai līdz dibenam un noliek sveci uz maza galdiņa. Galdiņš, krēsls pie tā, un gar sienu gulta ar brūnu, vatētu segu. Itin nekā vairāk istabā nava. Tikai tās vienas durvis. Sienas pelēkas, stūros zirnekļu pievilktas. Griesti melni ar resnu kāsi viducī. Vairāk nekā.

Cietums. Alma sastingst, kā stāvējusi. Tikai viņas acis, tvīkstoši lūgdamās, neizsakāmā izmisumā degdamas, pievēršas sievietei.

Tā pa pusei muguru pagriezusi.

— Tā! Sveci es atstāšu... — Viņas balss skrapst, kā pirmiņ tās durvis veroties. — Tu liecies gulēt. Kad baronlielkungam vajadzēs, viņš pasauks.

Alma ir paspērusi soli tuvāk.

— Tantiņ... — viņa čukst. — Tantiņ...

— Kas ir? — tā tāpat sausi un asi atcērt.

Alma acumirkli neatgūst nekā teikt. Kas viņai bij sakāms šai sievietei? Viņas mazā galva ar visu varu piespiežas aptvert. Bet smadzenes ir kā tērauda žņaugos. Tikai, kad vecene jau pie durvīm, viņai izlaužas skaļi, pilnā balsī:

— Laidiet mani laukā!

Viņam izdaris ko pārgalvīgu. Viņam tāds naids pret baronēnu. Kas arī neticis, viņa nezina. Bet ir. To var redzēt no visas baronēna izturēšanās. Kā viņa varēja aizmirst, ka tiem te tagad visa vara rokās. Sest matroži — un otrā muižā vesels bars... Pašas vaina... pašas vaina...

Viņa klausās atkal. Kaut kur runā. Skaļa apraustīta balss skan pa visām tukšajām istabām. Ruhā savādām pauzēm, kā liekas, biežiem vaicājumiem un apstiprinājumiem. Tad viņa saprot. Baronēns runā pa telefonu. Kā viņa ienīst šo balsi, kas mazliet atgādina vārnas ķērķšanu... Kā viņi visi te runā tādām ķērcošām balsīm... Visas cīpslas viņas miesā sūrst sīvā naidā pret šo pasauli.

Un tad viņa domā par to, kā aizstāvēties un atbēgt. Kaut jel viņai bijis kāds ierocis — kaut tāds mazs nazītis kā Annai... Sirs netrīcētu un roka nestomītos. Nē! Viņš nāks vēl, par to viņa pārliecināta. Vai tad neredzēja viņa seju, viņa izvalbitās, aizmiglotās acis! Viņa ir redzējusi tādas vīriešu acis un zina, ko viņi kāro. Nolādētiel

Viņa atkal ir vingra un lokana. Klusiņām apiet istabai apkārt, visos stūros lūkodomās. Nav itin nekā. Pat nejauši nometu apdedzinātu sērkokociņa galu te nevar ieraudzīt. Bet doma vērpjas kā ieritināta ratiņa vārpsta asiem zobiem. Visas pārdzīvotās mokas, viss dvēseles rūgtums vēršas pret to cilvēku, kas te nāks aizskart netiklām rokām un aptraipīt ar riebiņo, karsto dvašu... Nē, nē! kliez viņas miesa un dvēsele. Un doma atkal vērpjas tālāk. Kaut jele prāvāka adata bijusi matos... Kā Judīte Holofernu viņa to varētu... Lai tad pēc tam notiek kas notikdams.

Durvis noskrapš atkal. Viņa žigli nosēstas. Bet tā atkal ir vecene. Ienes glāzi tējas un sviestmaizi pieckapeikas lielumā.

— Uzkod, meit, — tā saka neskatīdamās, glāzi uz galdiņa stūra nolikdama. — Tā kā tā gulēt jau neaiziesi. Miedziņš nenāk? Gaidi? Pagaidi vien. Ak tu dzeguzes bērns!

Atkal klusums un krēsla visos stūros. Balti burbulīši kāpj no glāzes dibena, kur acīm redzami saplok mazs cukura graudiņš. Tā izkusīs jaunā dzīvība — bez ziņas, bez vērts. Asaras spiežas acīs.

Bet apraujas un izsiek acumirkli, kad aiz durvīm tiek dzirdami baronēna soļi. Viņa nav nekā apņēmusies un nezina, ko darīs. Bet

sirds ir kā ledus garozu apvilkusies. Galva skaidra, zobi žņirkstoši sakožas.

Slidošiem soļiem ienāk baronēns. Viņa neskatās, bet tomēr redz, ka viņš apstaigā istabu vērodams un izlūkodams. Pat seju viņa redz, it kā tā būtu uz galda, starp viņas abām sarauktām rokām.

— Kur dzīvo Mārtiņš Robežnieks? — baronēns prasa, kaut kur attālu apstājies. Balss viņam klusa, gandrīz milīga.

— Mežā, — Alma tāpat atsaka.

Acumirkli klusums. Baronēns sāk atkal staigāt. Ātrāk nekā pirmiņ. Viņa elpa kļūst dzirdama.

— Mežā... To mēs zinām. Mēs visu zinām... Tu nesacīsi? Zināms, ka ne. To mēs zinājām. Kāpēc tev teikt. Bandītiem ir sava morale un sava uzticība. Razbainieku miļākās ir tās uzticamākās visā pasaulē... — Viņš pat pasmejas savādā, nesaprotamā līksmē. Alma klausās un nesaprot. Viņai tomēr sveša tā pasaule, no kurienes viņas mocītājs un kurā laidelējas viņa samaitātā fantazija.

— Aizvakar es viņu nejauši sastapu uz ceļa... — viņa mēģina melot, bet tūliņ aprauj. Vai tad tam ticēs?

Bet baronēns neklausās.

— Rītu mums būs medības. Lieliskas medības. Meži jau šovakar ielenkti. Neizmuks — neviens pats. Kā zaķus mēs viņus dzīsim no viena kvartala otrā. Uz visām stīgām vīri ar plintēm. Bet tas nav nekas. Dzīvus dabūt rokās. Dzelžos — pagrabā aiz restēm. Atbildēs par visu, par visu! Bandīti nolādētie! Rāpot viņam būs manā priekšā, tam lielajam krūmu varonim, tam socialistu ķēniņam. Kaukt kā vilkam, kam dzīvam velk ādu nost...

Alma ir pagriezusies un skatās kā hipnotizēta... Tik daudz naida un asinskāres tajā sausnējā, kuslajā augumā...

— Barona kungs... Robežnieks nemaz nav tik briesmīgs...

— Ak tu viņam par aizstāvi! — Niknās acis pazibsnī tā, ka viņai jānovēršas. — Viena banda! Bet nu ir beigas. Nu pietiek. Abi divi blakus. Pagaidi tik! Simt divdesmit rikšu. Tad tu man dziedāsi. Tad tu man gaudosi! Tad tu rāposi manā priekšā... — Asiem nagiem viņš sagrābj to aiz pleciem. — Tad tu locīsies un lūgsies...

Kā slāpdama viņa atmet galvu un ieskatās viņam sejā.

— Piedodiet, barona kungs...

Viņa acis nenoveršas. Bet pamazām tajas niknums tā ka nodziest, viņas piemiedzas šaurākas — visa seja manāmi atvilgst. Rokas atlaižas no pleciem un tvarstas ap viņas augumu.

— Nebaidies... — viņš nevarīgi šļupst. — Es tevi varu žēlot. Es tevi varbūt želošu... Tu esi prātīga...

Viņa spēji atliec galvu no viņa karstās dvašas. Bet acumirkli apķeras, zobus sakodusi, piespiež pieri pie viņa vesā vaiga un aizmiegām acīm iečukst viņam ausī.

Viņš sākumā nesaprot. Bet tad viņa seja instinktīvi savelkas riķbumā. Viņš atstumj to un atslienais taisni. Taču saņemas un vāji pasmaida. Augstmanīgi paliecas atkal.

— Nu, labi. Tad rītvakar... Es tevi varu žēlot. Es neesmu ļauns. O, pret jaunkundzēm es varu būt galants. Bet esi prātīga. Es tevi negribu ne apcietinātu turēt, ne mocīt. Te tu vari dzīvot kā freilene... Es rītu likšu istabu iekurināt. Mīkstu krēslu un pēli uz gultas. Manas māsas kurpes un apģērbu. Tu nebaidies...

Tad Alma atkal ir viena.

No sākuma viņai viegli, pat līgsmi par to, ka tas tik laimīgi ienāca prātā un izdevās. Bet kas būs rītu un vēlāk. Vai viņai izdosies tikt laukā no šiem apelējušiem mūriem...

Viņa nemana, ka asaras sāk ritēt. Aizmiglo acis, plūst pār vaigiem, birst uz kažociņa piedurknēm, uz galda. Arvienu grūtāk kļūst no viņām.

Arī to viņa nemana, ka svece pamazām izdeg un nodziest. Smaga tumsa uzgulst viņas augumam, saspiež krūtis un aizžņaudz elpu. Spokainas ēnas izlien no stūriem un vijas apkārt nejaukā ņudzeklī. Apkārt ir klusu kā kapā. Bet ausīs skan melni izmisuma zvani.

*A*r gaismiņu pagasta vīrieši sāk pulcēties muižā.

Jāsanāk visiem, kas pierakstīti projektējamā aizsardzības pulciņā. Uz šodienu izdos visiem plintes meža brāļu medībām. Daži ierodas jau bruņoti. Tie mežsargi no tuvākās apkaimes, kuriem ieroči pēc viņu amata, muižkungi, melderis, viens draudzes skolotājs, viens pagasta skrīveris un viens neviļus iegādājies apgabaltiesas ierēdnis.

Visu ziņoto tomēr nav. Vairākums sanākušo no tiem, kurus meža brāji šā vai tā aizskāruši un kuri no soda ekspedīcijām un baroniem paši nav cietuši. Citus atturējušas bailes vai slepens rūgtums. Citus vienkārša nolaidība: pēc fon Hammera kņaza Tumanova režims liekas pavisam viegls. Nekāds liels sods par neatnākšanu nevar būt. Tas tomēr labāks nekā atklāts naidis ar meža brājiem, par kuriem pēc Zīles atsvabināšanas un pāra pārdošām ekspropriācijām, iet pasakaini nostāsti. Labāk tad saņemt likumīgu sodu, nekā dienu nakti dzīvot nemitīgās bailēs no Robežnieku Mārtiņa un viņa bandas.

No sākuma pūlis muižkunga mājas priekšā turas dūšīgi. Runā skaļi un jokojas par sagaidāmām medībām. Tēlo cits citam priekšā nākamus gadījumus un visi kopā skaļi smejas. Bet pamazām apraujas

pat tie brašakie trokšņotāji un pārgalvīgākie lielības. Ikatram labi zināms, ka joki nebūs. Ja gadīsies sastapties, tad vienam būs jāpaliek sniegā. Tādas izredzes aizspiež muti arī tiem, kas aiz zaldātu muguras visvairāk plātījušies un gānījuši mazdūšigos.

Daži vēl pirms ziemassvētkiem ar tiem pašiem tagadējiem meža brāļiem bijuši tuvās paziņās. Tiem nepatīkamas atmiņas liec galvas lejup un acis aiz kauna veras sniegā. Citi skatās medību organizētājos un ar brīnumiem mana, ka viņi sen seno, citkārt tā ienīsto kungu kalpu un līdēju rīcībā. Arī matroži, cauri staigādami, mazcienīgi un pat ar īgnumu noskatās raibajā pūlī.

Vienīgi Ozolmuižas baronēns paliek sava uzdevuma augstumos. Šodien viņš atkal tas rīkotājs un vadītājs. Te viņš ir iekšā pie kņaza, te jaucas starp medniekiem. Viņam tik daudz ko runāt, rīkot, skaidrot un uzmodināt. Acis viņam spridz vien, vārgais augums izslējies un vingrs. Un, viņā nolūkojoties, ikvienam nāk prātā, ka tas te nav nekāds joks un kumēdiņi. Kaut kam šodien jānotiek. Varbūt pēc tam varēs mierīgi gulēt, iet un strādāt.

Visi viņi pazagšus raugās, kur netālu uzkalnī mežs stāv melns un drūmi noslēpumains aiz mīkstiem sakritušiem sniega pauguriem. Neizbēgs. Pa visiem lieliem un maziem ceļiem no paša rīta staigā stipras patruļas. Par tiem citiem bēdas mazāk. Bet Robežnieku Mārtiņu vajag dabūt rokā. Kas te citādi vairs drīkst dzīvot. Ikvienam nav vis divi revolveri allaž kabatā kā baronēnam, kas tikai sešpadsmit šāvieniem paspēja no tā atgaiņāties. Neskaitāmas reizes pārstāstāmā barona varonība vienu otru vēl iedvesmo un iedūšina.

Pār lielceļu un uzkalni visi iet barā, čalodami un prātodami. Bet mežmalā apklust un bikli raugās biezoknī. Šur tur sniegā redzami pēdu dobumi. Kūstošā sniegā izplūduši; nevar zināt, sen vai tikko vēl iets. Nepatīkami ir, kad matroži nošķiras par sevi un sadalās pūlišos. Tie stāvēs krustceļos un uz stīgām. Zemniekiem jāiet par dzinējiem. Gluži kā uz zaķu un stirnu medībām...

Saīguši un klusi viņi izklist ķēdē un salien mežā, pūlēdamies paturēt prātā visas instrukcijas un norādījumus un iedomāties gaidāmo sastapšanos ar meža brāļiem.

Pēc pirmajiem kvartāliem, kad saiet uz stigas un atvelk elpu no

aizkusuma un uztraukuma — viens otrs ir kaut ko manījis vai dzirdējis. Bet drīz vien katram pašam un citiem saprotams, ka tā tikai saviļņoto asiņu un uztraukto nervu mānīšanās. Šad un tad norīb pa šāvienam — bet tie ir matroži, kuri nevar nociesties, neizšāvuši uz kādu izbiedētu baltu zaķi, kas izmisis cilpo stīgai pāri.

Pus meža vēl nav izbrists, bet jau gurdenums sāk pārņemt dzinējus. To zin rīkotāji, to dzinēji, ka muižas tuvumā nebij ko rēķināt kādu sastapt. Bet nu nāk tīrelmalas meži ar liepu un lazdu smalksnājiem un neaizsalstošām alksnām. Kaut kur tur ir tas mitekļis. Baronens sadūšina atkal dzinējus un atkārti labi pārdomātās instrukcijas. Un pats pirmais dodas iekšā.

No sākuma viņš redz to vienā un to otrā pusē. Laikam ar nolūku turas viņa tuvumā. Bābas! Viņš uzklie dz. Tie atraujas attālāku, un tad, tikai apstājoties un ieklausoties, var dzirdēt viņus brienam un pusbalsī sasaukājami.

— Bābas! Viņiem bail... Vai tā var ko uziet vai sagūstīt? Tāpat kā matroži ar savu neprātīgo šaudišanos. Bet vajag būt. Mazākais vienu vajag sagūstīt. Rāpot tam vajag viņa priekšā... Ko viņš atceras viņējo piedzīvojumu — asinis sāk vārities, un rokas ciešāk sažņaudz plinti. Jādabū — un lai arī visi meži trīs reizes jāpārmeklē. Lai arī nedēļu no vietas viss pagasts jādzen uz medībām... Tam būs sajūst, ko nozīmē muižnieku apvainot un pazemināt.

Zaldātu plinte viņam rokās. Divi revolveri kabatās. Ar trijiem viņš viens pats tiks galā. Viņam deg sastapties. Ieraudzīt kādu pa krūmiem bēgam vai uz viņu mērķējam. Viņam nedrebēs roka. Viņš nekļūdisies — nē. Viss tas izsmiekls un pazemojums, ko viņa šķira pārcietusi no šiem bandītiem, vadīs viņa lodi uz mērķi. Vienu, otru, trešo... Iedomā viņš jau šauj... Viņa pirksti spiež reizi pēc reizes — bez apstājas. Tērauda spēks viņa pirkstos un muskuļos. Viņš šauj, līdz kamēr tur tikai skrandas un asiņaini lēveri paliekas pāri. Un tad vēl ar resgali... Neviens viņu neaizturēs... Tērauda spēks viņa muskuļos...

Viņš jau skrien skriešus. Aizelsies, nosvīdis, pakausī atšļukušu cepuri. Noliekti krūmāji atliekdamiē sitas sejā. Sausi egļu zari ieķeras drēbēs un plēš... Kur ieblakus viens atkal pievirzījies tuvāk.

Viņš iekliedzas dusmās un traucas uz priekšu. Kājas mūk sniegam cauri slapja purva zemē.

Netālu priekšā atkal norīb šāviens. Stiga. Un tie lopi šauj atkal zaķiem... No dusmām baronēns iekož lūpā. Lopi...

Tas, labajā pusē, pievirzījies vēl tuvāk. Skaidri var dzirdēt, kā elš un smagām kājām stampā zemi. Un aiz tā, bez šaubām, tāda sprauga, ka meža brālis bez riska, nepamanīts var izšmaukties atpakaļ. Nolādēta tauta! Bābas un glēvuļi...

Tāpat skrejot, baronēns pagriež galvu. Tepat ieblakus kustās. Priekšā atkal sprāgst šāviens. Lopi... Plinte viņam rokās sagriļojas aiz uztraukuma. Vai nevar nākt citām dienām un šaudīties, cik patīk. Tā domā meža brāļus noķert... Baronēnam asaras saspiežas acīs aiz dusmām, ka aizbiedēs un neviena pat redzēt nedabūs.

Bet tad viņš piepeši aiztur pasperto kāju un paliek stāvam, uz priekšu saliecies, plinti padusē iemiedzis. Vai viņu sauca? Vai viņš izdzirda kādu aizdomīgu soli — vai varbūt tāpat spēja jausma viņu apturēja? Tas, labajā pusē, arī neskrien vairs. Bet skaidri dzirdams, ka smagi elš...

Instinktīvi baronēns pagriež galvu un sastingst. Desmit soļu... Tā pārvērstā seja un tās briesmīgās acis... Bet tas jau nav te, mežā... Viņš sēd uz akmeņa pie kapličas, un starp viņu un to tur šalc balti puteņa virpuļi...

Nevienas skaņas viņš nedabū pār lūpām. Par īsu tas acumirkli. Un kamēr lēni... viņam liekas šausmīgi lēnām... paceļas plintes stobrs, viņam acis ieplešas nedabiski platas un grib izlēkt no dobumiem. Skaidri, šausmīgi skaidri viņš redz melnu caurumiņu stobra galā un nevar novērsties. Vienu vienīgu, neizmērojami garu acumirkli tas melnais caurums lūkojas viņam taisni acīs.

Šāviena sprādzienu viņš vēl dzird.

Bet tad nedzird vairāk nekā. Viņš guļ uz mutes mīkstā sniegā, plinti sakrampētās rokās, diviem revolveriem kabatās. Galva ar šķidrajiem matiem durteniski iegrimusi sniegu pārklātā činkurī. Cepure paripojusi gabaliņu tālāk.

Kriju Maja nāk no skolas mājās.

Pulkstenis var būt divi pēc pusdienas. Bet laiks bieži nomācies, drēgns un vējains. Viņai liekas, ka sāk jau tumst. Mežs nejauki drūms — viņai drusku bail. Naski viņa iet pa šķībi izbrauktā ceļa grambām un vēro, vai tālu vēl. Neparasti dziļš šodien mežs. Un tik tukšs un kluss. Pat sīlis nekur neaizkļiedzas, neviena vāvere nepārskrien pār ceļu.

Vīzes apspurušas un slapji samirkušas. Nesalst — viņa paradusi. Bet slapjums ir nepatīkams. Viņa viebjas un dusmojas uz Indriķi. Lācis tāds! Kas viņam. Sēd siltā istabā. Pretim nevižo panākt. Viņas mazā, jaunā sirds ir īgnuma pilna. Vienīgais apmierinājums domāt, kā viņa tam atdarīs. Kā viņa to mocīs visu vakaru — varbūt rītu arī vēl drusku. Lai zina, kā tad ir, lācis tāds!

Un tā ar tām dusmām viņai pat bailes aizmirstas. Viņa soļo dūšīgi, galvu iecirtusi, kulīti ar maizes paliekām un grāmatu sainīti pār plecu pārmetusi. Izdomā smalki, kā viņa ar to visu vakaru nerunās, nekā nestāstīs — it nekā! Meli kādreiz parādīs... Lai zina, kā tad ir... Un lielas dusmās viņa pavisam aizmirst, ka Indriķis taču nevarēja zināt, ka viņiem šodien divi saslima ar aizdomīgu slimību un ka tāpēc visus līdz pirmdienai atlaida mājās.

Nu jau ceļš spēji atliecas no līreļa malas un sniecas bērzu rozai pāri. Aiz tā nāk tā šaurā liekņa ar tērci un sabrukušo tiltiņu. Un kad aiz tā uziet uzkalnī, tad jau var saredzēt laukmalu. Vasarā, kad lazdas salapojušas, nevar, bet ziemā gan... Un kad pāiet līdz tai likajai gobai, tad jau rijas galu var saredzēt... Redzēs, vai viņš būs pagalmā iznācis vai ne. Labāk lai arī nenāk, tik un tā viņa nerunās. Visu vakaru un varbūt arī rītu drusku...

Nu viņa ieklausās tādas kā cilvēku balsis, kā sasaukšanos kur attālu. Un atminas, ka pirmiņ pat tādu kā šāvienu dzirdēja. Bet tas viss viņu neinteresē; viņai kas svarīgāks, par ko domāt. Šāvienus bieži dzird mežā. Agrāk, kad tās brīvības vēl bij, šaudījās caurām dienām.

Nu jau ir kalniņā. Nu jau likā goba, un rijas galu var saredzēt. Tāda kā migliņa savilkusies klajumā... Viņa nostājas aiz pēdējām eglēm un izlūko pagalmu. Nav neviena. Tas nu tev iznāks. Kas

viņam. Sēd tikai siltā istabā. Viņa lai brien slapjām kājām... Nu, pagaidi tu...

Sastieptām lūpām, niknu sirdi, viņa iziet klajumā. Gandrīz tecīņus skrien. Ka neizvelkas vēl... Viņa negrib. Viņai nevajag... Viņa tek sīkiem solīšiem.

Piepeši ieklausās. Kāds klieudz krievu valodā. Tā kā soļi gurkst aiz viņas. Un kā viņa atskatās, tā ierauga trīs vīrus melnos mēteļos, plīvojošām lentām aiz cepurēm. Kā ķēmi iznirst no miglas un skrien taisni uz viņu. Tas viens klieudz un met ar roku. Bet tiem diviem plimtes pie vaiga un mērķē taisni uz viņu.

Uz acumirkli sirds viņai kā sasalst. Bet tad viņa iebrēcas un metas bēgt. Viņa jau nezina, ka tie domā, ka viņa steidzas uz māju ziņot par ķērājiem. Nekā viņa nedomā un neapķer. Kulīte nokritusi, kur viņa pirmiņ apstājās satraucēta. Viņa skrien neapstādamās, atpakaļ neskatīdamās — arvienu ātrāk. Un arvienu tuvāk aiz sevis dzird ķērājus. Viņa spiedz bez apstājas, hysteriski, nāves bailēs. Un viņas kliedziens sasprindz arvienu sīkāks un ceļas augstāk, un izklausās kā riekstrozes izmisušais svilpiens, kad puikas rāpjas pie viņas perēkļa.

Tie tur, Kriju istabā, izdzird un pazīst viņas balsi. Vecā Ilze un Vilnis ir uzlēkuši kājās un metas uz durvīm. Indriķis nekā nav dzirdējis, un nevienam nav laika viņam ko skaidrot. Bet viņš instinkti uztver vēl asāki nekā dzirdīgie. Viņš pasteidzas vecajiem garām un atrauj istabas durvis.

Bet tajā acumirkli veras arī āra durvis. Maja ieklūp pār sliksni ķēķī. Seja viņai izbaiļu pārvērsta, balta kā tas lakatiņš ap galvu. Acis ieplestas, mute nejauki izviehta. Arī iekšā viņa vēl nemitas spiegt — viņas kliedziens ceļas arvienu augstāk, kļūst sīkāks un sīkāks... liekas, balss ir izkliegtā un nu nāk kaut kur no krūšu dziļumiem. Liekas, tūliņ dvaša aizrausies, viņa pakritīs un hysterijā kulsies uz klona...

Indriķis nevēro, kas ar Maju notiksies. Viņam pietiek viena mirkļa, ko tai uzmet. Kā zila ēna pārskrien viņa sejai. Deniņos dzīslas piepampst, acis iezvērojas ārprātīgās dusmās. Smagais malkas skaldāmais cirvis paspīd viņa rokās. Kustoniski sēkdams, viņš klūp laukā.

Izklūp ārā un saduras krūtīs ar tiem trim ķērājiem. Te nav vairs

ne apdoma, ne pārlikšanas. Viņš atvēzējas abām rokām tālu atpakaļ. Visai pasaulei Majas dēļ jāsašķīst zem viņa cirvja.

Bet dzelzīm kaltais plintes resgalis ķer viņa deniņus. Un tūliņ cirvis viņam izšļūk un nokrīt aiz muguras. Rokas kā salauztas sabrūk lejup. Celgali gņūst, un viss augums līkst pret istabas sienu atpakaļ.

Vispirms pakausis atsitas sienā. Un kad seja gandrīz taisni augšup pagriezta, to ķer otrs dzelzīm kaltais plintes resgalis. Sašķaida bezveida masā un visiem muskuļiem raustošos augumu, gredzenā saliektu, notriec gar sienu sniegā.

Podnieks ar Zetiņu izgājuši klēts gala uzkalnī un klausās uz meža pusi. Pirmiņ istabā dzirdēja divus šāvienus. Nu atkal atskan viens.

— Dzirdi? — Zetiņa iesaucas, un acis viņai sprigst.

Podnieks savēlušos bārdu, novārdzis apatisks parausta plecus.

— Šaudās. Vai tur kāda jēga.

— Muļķis! — Zetiņa acīm iekostu viņam. — Tur bez vajadzības nešaudīsies. Ja jau šauj, tad droši vien ir kāds. Nošaus vai pāršaus. Šodien tos perēkļus iztīrīs. Nu cilvēks kaut pa naktīm varēs mierīgi gulēt.

Podnieks brītiņu drūmi skatās uz meža pusi.

— Ne izšaus, ne kā... Tik muļķi viņi nav, ka gulēs un gaidīs, lai ielenc kā zaķus. Tie pazist mežu labāk nekā mēs. Visu nedēļu pagasts jau runā. Tu domā, tie nezin? Visu. Vai viņiem nav, kas pienes.

— Un kāpēc ir, kas pienes! — Zetiņa sacērtas. — Ko tu dari? Priekš kā tu esi pagastvecākais? Vai tev nav visa vara rokās? Vai tu nevari kuru katru paņemt un ieslodzīt, lai saules gaismas neredz? Lai saprot reiz, kas ir valdīšana un kā viņa jābīstas. Bet tu ar savu glēvumu un žēlošanu. Bāba tu esi, ne pagastvecākais. Tikām žēlosi, kamēr paņems pašu. Nošaus kā suni — tas būs.

Podniekam rokas kažoka kabatās dziļi sabāztas. Sašļucis viņš skatās sniegā.

— Viena alga... Šā vai tā — kaut tikai drīzāk beigas. Apnicis — līdz nāvei...

Aiz īgnuma Zetiņa vairs nevar pat paskatīties uz viņu.

— Idiots . . . — Un tad viņai asaras saspiežas acīs. — Nelabais mani dzina ar tādu sapīties. Kad jau nav vīra, labāk lai nav pavisam. Tas ir vīrietis, tas ir pagastvecākais! Viņam pirmajam vajadzēja būt, kur mežus tīra no laupītājiem. Ko viņš! Mājās . . . Aizkrāsni . . . Sievai pie brunčiem turas . . . Labāk tad gājis un atteicies pavisam.

— Vai es vienu reizi vien esmu gājis . . . Bet kad tie neatlaiž . . . Bet nu ir diezgan. Ņemšu un iedzeršu tādas zāles. Aprīnķa ārstam divdesmitpiecnieku. . . Rīt pat braukšu uz Rīgu.

— Tā jau tev tie divdesmitpiecnieki mētājas . . . Kļau, vai tur nešāva atkal?

— Lai viņi šauj . . . Es nekā negribu zināt.

— Kaut jele to Robežnieku Mārtiņu dabūjuši rokā . . . Vienu pašu, ja vairāk ne.

Viņas sejā, lakatā savīstītās dūrēs, visā augumā redzams tāds ienaidis, tāds neapvaldīts niknums, ka Podniekam nepatīkami skatīties.

— Ko tas Mārtiņš tev izēdis? — viņš īgni saka un nospļaujas. — Runā par ko runādama, Mārtiņš tev vienmēr uz mēles.

— Man — izēdis! Un tev ne! Aiz kā vainas tu esi nerrots un apsmiets — kā ģeķis, kā puika? Kas te tās jukas ceļ un tās bandas rīko? Un viņš vēl: Mārtiņš uz meles . . . Tas esot pagastvecākais! Tas esot vīrs!

Mēdīdama viņa tāpat nospļaujas un niknām acīm iedzeļas vīrā. Tam riebjas — runāt negribas vairs. Apgriežas un iet atpakaļ istabā.

Kad Zetiņa ienāk, viņš guļ gultā un domā.

Skatās sievas neglītajā, izblīdušā sejā un turpina sen sākto, neizdomājamo domu.

Kāpēc viņa tā ienīst Mārtiņu? Lai nestāsta, ka tas aiz abiem kopīgi pārdzīvotiem pāridarījumiem un nerrastības. Viņš pats to taču tieši un rūgtāki izbaudījis. Viss trakā laika neprāts viņam gājis pāri. Uztraucies un dusmojies viņš, cīnījies pretī cik varēdams. Bet allaž un katrā gadījumā zinājis arī, ka arī tiem neprāšiem sava daļa taisnības. Un arī to, ka nemiers bij jau pirms Mārtiņa un ka ar viņa ierašanos tas nav kļuvis ļaunāks. Ir bijuši brīži, kad viņš varējis Mārtiņam roku sniegt un sacīt: Biedri . . . Biedri . . . Viņš nevar tālāk

domāt. Savāda mīksta jūsmība viņu apņēma kā remdena straume. Asaras saspiežas acīs. Tas nav tikai tagad. Lāgu lāgiem viņam tā uznāk, un tad viņš pārāk skaidri apzinās savu amatu un ieņemta stāvokļa nepareizību. Un no tā tā nedrosme, nenoteiktība un vairīšanās, kas Zetiņu tā dusmo. Kāpēc viņa to tā ienīst?

Zetiņa laikam nojautusi viņa domas. Pie galdiņa, iepretim logam sēdējama, galvu rokās atspiedusi, paceļ uz viņu savas ļaunās acis. Tās pašas acis, kuras agrāk raudzījās ar tādu siltu sirsnību un uzticību...

— Tu domā, cits mums tās draudu vēstules sūta. Rokraksts ir cits, bet gudrība viņa. Es viņa izteiksmi pazīstu.

Cik labi viņa to pazīst! Rokrakstu un izteiksmi... Podnieks sakustas savā gultā.

Atkal viņam ienāk prātā, ka Zetiņas naidis pret Mārtiņu ir kaut kādā sakarā ar viņu citreizējo tuvo pazīšanos. Kaut kur tepat tuvu ir atslēga tai problēmai, par kuru viņam tik bieži jādomā. Iemesls naidam pret Mārtiņu un tam nepārprotamam riebumam pret viņu, ko viņš sajūt ar katru dienu nepanesamāk — kā smirdošu dvašu sejā. Bet viņa smadzenes ir jau pārāk trulas. Viņa doma nespēj iedziļināties — kaut kādai mazai maziņai svītriņai tā nekad netiek pāri. Līdz tai aizdomājies, viņš nogrimst parastā apatijā, tukšā gurdenumā, kur vairāk nekā nav jādomā. Pašam neapzinoties, viņš sācis kārot tā brīža. Pamazām tas viņam kļuvis par paražu, kas uznāk arvienu biežāk.

— Kaut jele to vienu dabūjuši rokā... — Zetiņa ilgodamās prāto. — Lai viņš tad reiz atbild par saviem darbiem.

Un tu par saviem? — Podniekam ienāk prātā. Un tālāk viņam pēc kārtas nāk prātā viss, ko viņa darījusi un kā viņa te visu laiku dzīvojuši. Vai viņam acis nav pierē bijušas, vai viņš nezina. Tikai dūšas nekad nav bijis teikt ko vai aizliegt. Un drosmes pretimstāties un apturēt... Kas viņam vēl kopīgs ar šo sievieti? Sieva — tā esot viņa sieva... Viņš sakustas atkal.

— Ko tu nerunā? Vai tu guli?

Un tā ir tā pati balss, kas agrāk viņam likās skanam kā putna dziesma...

Bet Zetiņa ir uzcēlusies un pienāk klāt. Noliecas un lūko saskatīt viņa acis. Savām mūžīgā īgnumā mirkstošām, pusdzisušām acīm... Bet agrak tās dzirkstīja kā zili oliši straula dibenā...

Mirkli viņu acis sastopas un tad novēršas.

Apnikuši. Līdz nāvei apnikuši viens otram...

Cik labi, kad atnāk kāds svešs cilvēks. Tikai tad dzīvība un siltums mājās, kad svešs cilvēks. Šoreiz tas gan ir tikai Skalders. Tas te nekad nav nācis ar labiem nolūkiem. Bet labi arī, ka tas... Podnieks uzceļas sēdus gultā. Zetiņa pāiet pretī.

— Pagastvecākais — un mājās... — Skalders groza galvu, Podniekā nosodoši raudzīdamies. Bet var redzēt, ka rāšanās šoreiz viņam nav prātā. Pašam kas smags uz sirds. Nosēžas tur, kur pirmiņ Zetiņa, un tāpat atspiež galvu rokās.

Zetiņa tūliņ viņam klāt.

— Nu, ko nu dzird šodien? Vai ir kāds noķerts?

Skalders smagi atmet ar roku.

— Kurlus un aklus tā varbūt noķertu. Tiem acis kā vilkiem un ausis kā zaķiem. Visas bābas pagastā veselu nedēļu kladzināja par tām medībām. Bet to vajadzēja izdarīt tā, ka lai neviens krūmu puduris, neviena alksna nepaliek neizmeklēta. Ko tie! Šaudās, kā uz rubeņiem izgājuši. Kad tā vien, tad nebij vērts ķēmoties.

— Bet tomēr varbūt aizbiedēs. Redzēs, ka sāk dzenāt, un aizies no šīs puses.

— No meža izbiedēs — to gan. Tā tikai pieraugiet, ka vēl šovakar neienāk ciemos.

— Jūs esat traks, Skalder! — Zetiņa sagrozās, ~~it~~ kā viņai kāds patlaban jau ķertots pie rīkles. — Ko jūs vakara laikā runājat tādas lietas.

Skalders smagi nopūšas.

— Vai nu prieka pēc runāju. Vakar man atkal vēstule... Tūkstots rubļu vai lode. Tāpēc, ka es tinoties ar kungiem un organizējot bandas pret meža brāļiem. Bandas — tie ir tie aizsargu pulciņi... Ko es varu organizēt, ko neorganizēt. Vai es esmu pagastvecākais, vai man kāda sacīšana.

Podnieks tāpat sēdus saslienās.

— Ja visi tur tik maz būtu sacījuši kā pagastvecākais — —

— Pagastvecākais, tas jums visur tas vainīgais, — Zetiņa arī steidzas palīgā.

Bet Skalderam tikai pašam sava rūpe galvā.

— Visu dienu man tāds nemierīgs prāts. Izej ārā — tā vien liekas, ka aiz stūra jau kāds glūn. Istabā — skaties tikai, vai nevērsies durvis... Kur tikai kāds troksnītis — tūliņ domā: nupat jau nāk... Par bābu, par lupatu cilvēks tiek pataisīts.

Uztrauktā, čukstošā balsī stāstītais atstāj nejauku iespaidu. Tas jau ir tas pats, ko Podnieks ar Zetiņu katru dienu paši pārdzīvo. Viņš sašļūk atpakaļ gultā. Viņa tramīgi paskatās uz durvīm.

— Ko jūs runājat tādas lietas! — Zetiņa dusmīgi apsauc. Bet Skalders neklausās.

— Nu kāpēc viņi man uzkrituši. Vai es kādu esmu nodevis? Vai pie tiesas gājis un pret kādu liecinājis? Manas rokas ir tīras un sirds. Un ja man tagad ir vairāk nekā dažam citam, tad laupīts un zagts tas nav. No gaisa nokritis arī ne. Viss paša rokām sastrādāts. Vai es tur esmu vainīgs? Iznīciniet papriekš kapitalistisko iekārtu, ievadiet komunas — un kā viņas tur. Vai es esmu pretinieks? Lūdzu! Vai es kad no darba esmu atteicies? Lūdzu! Bet tā, no stūra — cilvēku, kas nekāda nozieguma neapzinās. Tas ir terors un neģēlība. Lai man parāda, kurā programā tas ir rakstīts. Tad es bez vārda runas! Lūdzu! Vai man žēl. Bet tā — —

— Es tik' tā domāju... — Zetiņa ieminas, pati sevi drošinādama.

— Es tik' tā domāju, ka kādu tomēr noķers. Vienu mazākais... Skalders atkal atmet ar roku.

— Neviena. Tā lieta ir skaidra. Pa tukšiem mežiem viņi tur šaudās. Tie visi ir laukā. Ir cilvēki, kas redzējuši.

— Ko jūs sakāt! — Zetiņa notriekta dveš.

Kaut kur mājā veras durvis. Visi trīs satrūkstas un sāk ausīties. Skalders pamet aci pa logu. Bet tur laikam kāds tikai kalpu galā iegājis.

— Mācītāja kučieris ir redzējis. Šodien pēc pusdienas uz ceļa starp Gailēniem un Zilēm. Trīs gabali. Tie divi — neko. Bet tas trešais zems un resns. Un mēteļa stūri kā vanagam spārni velkas pa

zemi... Man nebij nekur miera. Tāpēc atnācu šurp. Skolā biju pie skolotāja — nav mājā. Pie Meijeriem — pati atkal slima. Skrīveris arī aizgājis uz tām medībām. Garāmnākdams iegriezās te. Tikpat mierīgāks prāts, kad starp citiem.

Arī Podnieks domā tāpat. Bet Zetiņai ieskats spēji mainījies. Viņai liekas, ka Skalders te atnesis savu nelaimi līdzī un ka tā apdraudē arī viņus.

— Jā, te nu jums ir gan tā drošība. Cietoksnis, ka nu ne. Mēs tie lielie glābēji, ak tu mūžs! — Pasviežas pret vīru. — Es viņam saku... Es viņam vienmēr saku. Bet vai tad tam iestāstīs. Revolvera viņš nevīžo turēt pie rokas.

— Nu tu — ar savu revolveri... — Podnieks īgni atņurd. Turi tu, ja tu esi tāds varonis.

— Ja es būtu vīrietis! — Zetiņa karsti atsaucas. Viņai patiešām liekas, ka visa nelaime tā, ka viņa nav vīrietis. Kā vīrietis viņa izdarītu tā, lai neviena nav jābaidās. Arī Robežnieku Mārtiņa ne. — Ko jūs pie mums drošības meklējat. Mēs paši te esam kā vilku apsēsti... Ko es jums pateikšu. Ko es esmu izdomājusi... — Pieliecas tuvāk un čukst, it kā kad kāds te varētu noklausīties. — Ko tik' kādu pamanīsim... Mums trepes no ķēķa uz istabas augšu. Tur krāmi un visāda lauza gadiem krauta. Un vecātēva zārks. Kā pagājušo ruden iegula kalpu galā, tā gaidām katru dienu, kad mīrs. Bet nevar sa-gaidīt. Tie vecie jau cieti kā krams. Noēd par veselo. Uz rokām vien cilājams. Tādas mokas es svešam nenovēlu. Man sāpes krūtīs no tās smagās cilāšanas. Vai tas ir sievieša darbs...

Jaunās nedienas piepeši aizņemta, viņa pavisam aizmirst nobeigt iesākto. Bet Skalders klausās pavirši un groza galvu.

— Ko nu jums. Kas nu jums...

— Ak tad tikai jums! Jūs vien esat tas nabadziņš. Smiekli. Jums ir nauda, ar tūkstots rubļiem jūs varat atpirkties. Bet jums to pašu žēl. Kapeikas jums žēl... Bet mums jau trešo lāgu ir paziņots: nāve, un beigas... Par to un par to, un par to vēl. Ak tu kungs, ko mēs tikai neesam sagraujuši! Pret Gailēnu liecinājuši... Kas tur bij ko liecināt, ko neliecināt, kad viņš pats kā dulls...

— Nu, to jums gan nevajadzēja, tas ir patiess vārds. Bet ko tad es

esmu darijis? — Skalders piepeši pieliecas pie loga. — Tā kā nāk...
Ā... — Viņš atvieglots pamet ar galvu. — Sieviets. — Paliecas tu-
vāk. — Tā kā Steinbergu Anna...

— Diez' ko tad tā... Kāds nelabais tad to... — Zetiņa izslien-
nepieejamā pozā.

Steinbergu Anna ienāk notriekta un klusa.

— Ko tev vajag? — Zetiņa strupi noprasa. Isā brīdī viņa pavisam
pārvērtusies. Liekas, viņa tikai valdās lepni neizliekt krūti un rokas
neiespriest sānos. Neieredzēto sievieti satriektu uzlūkojot, pašas ne-
dienas it kā aizmirstas.

Anna griežas pie Podnieka.

— Es pie jums, pagastvecākā kungs... Vitolienes Almu baronēns
vakar arestējis un aizvedis pie sevis uz muižu.

— Tā ir gan arestējama un vedama! — Zetiņa pasmejas. — Droši
vien pati aizskrējusi. Mēs jau zinām gan. Mums tu nestāsti.

— Ko es tur varu darīt, — Podnieks noņurd.

— Es gribēju jūs lūgt aiziet pie kņaza un parunāt. Ja ir iemesls,
ja viņu par ko apvaino, lai liek cietumā. Kāda daļa tur baronēnam?
Kādā likumā tas ir atļauts?

— Likuma meklētāji... — Skalders iesaucas.

— Labāk nerunā! — Zetiņa atkal iejaucas starpā. — Ne viņš ko
var darīt, ne ies.

— Es jūs ļoti lūdzu, Podnieka kungs.

Podnieks pakasa aiz auss.

— Es jau labprāt... Bet vai mani klausīs. Domās vēl, ka es aiz-
stāvu nemierniekus.

— Ne tu ko soli, ne es tevi laidīšu. Tur nemaz nav ko runāt. Kad
pašiem kā, tad zina gan, kur pagastvecākais. Bet citā reizē, tad tikai
lodi solīt. Tad pagastvecākais lien pie kungiem, tad viņš ir nodevējs
un nezin kas. Ej pie meža brāļiem, tie jums tie glābēji. Ej pie Ro-
bežnieku Mārtiņa, tas tak jums tas lielais glābējs.

— Apbrīnojama ir šo cilvēku bezkaunība, — Skalders prāto mo-
raliskā sašutumā. — Te viņi tev revolveri tur zem deguna, te atkal
tu eji viņus glābt. Tu, Podniek, būtu gan pēdējais duraks, ja mēģi-
nātu ko priekš tā palaidņa skuķa.

— Ko pelnījis, to dabū, — Zetiņa nopriecājas. — Ak, visas, kas te vazajas, saņemt un uzdot pāri simtu. Tad jūs daudzitos ar tiem žuļikiem!

— Tad jūs, Podniek, negribat nekā darīt?

— Negribu... — viņš īgni ņurd. — Vai tad es saku, ka ne. Bet vai es varu. Vai es maz driksu tur jaukties.

Anna nokārtu galvu pastāv brītiņu, tad apgriežas un aiziet, kā nākusi.

— Edz, kā nu aizvelkas, — Zetiņa priecājas, pa logu pakalūkodamās. — Kā ūdeni aplieta. Tā viņām visām vajadzētu. Meža brāļu brūtes. Es nezinu, ko šitai vēl ļauj te apkārtvazāties un ļaudis musināt.

— Ir gan bezkaunība tiem cilvēkiem, — Skalders atsāk. — Es tev saku, Podniek: par mīkstu tu esi. Bijis es tavā vietā — tīri būtu meži, līrs pagasts.

— Nu nāc, vai es tev liedzu. Paņem to vietu kaut šodien. Tu domā, liels prieks man...

— Ko nu, mīļie, — Zetiņa žēlojas. — Vai tad no viņa kas ir. Bāba, ne pagastvecākais. Ar kāsi velkams, ar kruķi stumjams. Tik ir kā tas vārds. Ja es viņu katrā vietā nebuksnījusi — sak', ej tak, dari to un dari to...

— Ko jūs gribat no manis! — Podnieks piepeši iekliedzas negaidītās dusmās un triec dūri pret gultas malu. — Uzkrītuši kā velni. Nekur glābiņa. Ech, labāk nākuši reiz tie meža brāļi. Tā kā tā man jāiet un jāpakaras.

— Nu tad ej un karies! — Zetiņa atkliedz. — Kad nav, lai nav.

Isu mirkli viņi paveras viens otrā. Un abēju acīs tāds naidis un riebums vienam pret otru, ka vārdiem nav izsakāms. Un abiem viena doma: kā lai vēl paliek kopā... Kā lai te vēl sadzīvo...

Nemana, ka Skalders piepeši sagumst pie loga un ka viņa acis acumirkli ieplešas nedabīgi platas. Pār seju pārskrien sarkanas svītras, un rokas uz galda instinktīvi savijas vienā kamolā. Tikai acumirkli. Tad viņš ir kājās un metas uz durvīm. Kad tie abi atskatās, durvis jau ciet un istabā drausmīgs klusums.

Aiz durvīm Skalders metas skriešus. Kājas liekas svina smaguma

pilnas. Viņam tāda sajūta, ka tikko kustas no vietas. Un priekš acīm tikko pa logu redzētā aina... Tie divi neko... Bet tam trešajam mēteļa stūri kā vanaga spārni velkas pa zemi...

Viņš aizsviež ķēķa durvis un skrien pa trepēm uz augšu. Tur viņš neredz ne zārka, ne visādas laužas — itin nekā. Nolien kādā tumšā stūrī. Nogulstas uz vēdera. Kaut kādu drēbes gabalu vai maisu uzvelk sev virsū. Seju iespiež smilktīs un spaļos un pūlas pat elpu aizturēt. Sirds sit skaļi kā ar kaulainu pirkstu pret gludu dēli.

Neredzēja un nepamanīja viņu — viņš pūlas sevi pārliecināt. Nenāks un nemeklēs. Tos abus tur atradīs — un pietiks. Tie taču ir tie īstie vainīgie... Viņš taču noturējās un neiekliedzās, lai arī tie nebēgtu un nenoslēptos. Tad beigas visiem. Arī viņam... Bet kas tad ir tie divi, kas viss pagasts... visa pasaule pret viņa dzīvību...

Viņš guļ ilgi ilgi. Viņam liekas, savu mūžu viņš tik ilgi nav dzīvojis. Viņš slāpst. Visi locekļi notirpst un pamirst. Ausīs šalc vesels viesulis. Viņš klausās un dzird drausmīgu mainīgu troksni. Bet vai tas ir apakšā? Vai tepat trepju galā neveras durvis un kaut kur tuvu tuvu nebūkš soļi?... Viņš tikko aiztur izbaiļu kliedzienu. Nē — tā viņa paša sirds...

Bet nu viņš skaidri sadzird troksni lejā. Nejauks, necilvēcīgs brēciens... Un tūliņ pēc tam norīb šāvieni. Ne spilgti, bet asi — kā kad ar āmuru sit kokā iedzītai naglas galvai. Cetri šāvieni... Un brītiņu vēlāk vēl divi, viens pēc otra.

Skalders nedzird vairs ne sirdi sitam, ne viesuli ausīs šalcam. Pat savu dzīvību nejūt vairs. Viņam liekas, ka tie šāvieni ķēruši viņu, ka viņa nav vairs. Zudusi laika un baiļu sajūta. Viņš guļ tāpēc, ka citādi nevar, tāpēc ka viņam te nolikts. Šaus vēl vai ne — viena alga. Briesmīgāks nekas vairāk nevar būt.

Kad Skalders tumsā nokāpj no Podnieku istabas augšas, māju ļaudis uztraukti skraida saimnieka galā iekšā un ārā. Pagalmā stāv ragavās iejūgts zirgs, un ap to rīkojas pāris vīriešu. Viņa neviens neievēro, un viņam viss vienaldzīgs.

Pie sienas, pie katra cietāka priekšmeta atbalstīdamies, viņš vel-

kas projam. Cepures viņam galvā nava. Mati slapji un galvai pielīpuši. Kažoks smilktīm un spaljiem aplipis. Kājas ļogās, kā triekas ķertas. Brīžam solis pasperas tik liels, ka nevar tikt uz priekšu un kāja ar pūlēm velkama atpakaļ. Brīžam zābaks aizmetas aiz otra, un viņš tikai aiz instinkta noturas slāvus.

Nezin kāpēc viņš brien pa sētmalā piepūsto kupenu, soli iebļakām iebrauktam ceļam. Stīvi skatās kaut kur uz vienu vietu priekšā un nevēro to, kas zem kājām. Nekā viņš nevēro un neredz. Savāds drausmīgs tukšums viņam apkārt.

Bet palejā, kur nopuvuša staba gals melns rēgojas no sniega laukā, viņš noliecas un krūtīm sagulst uz tā...

Vakara pusē, taisni pret to vietu, kur saule nogājusi, mākoņi pavilkušies augšāk. Pār meža galiem nostiepusies tumši sarkana svītra.

Divas vārnas, Podniekiem pāri skriedamas, nolaižas lejāk un smagi peld sarkanumā virs meža galiem. Un tad no labās puses tām pievienojas trešā. Nu peld visas trīs — te rindā turēdamās, te trijstūrī izliekdamās, te vienā čumurā savīdamās. Smaga spārnu švīkoņa pamazam noklust uz vakaru pusi.

Klusu. Suņi vēl negaudo. Bet kad kļūs tumšāks un logos atspīdēs ugunis, viņi iznāks uz ceļiem uzkalņos, apoņņās šodien iemītās pēdas un raudās. Atkal viena asiņaina diena nogrimusi aiz meža. Suņi un vārnas — tie ir šī laika trubaduri. Tie, te apakšā, no pēdām uzzīmē tos, kas aizgājuši asiņainām rokām. Un tie, tur augšā, tvarsta pēdējo pūtienu no mirstošām krūtīm.

Dienu pa dienai — cik ilgi vēl... Zeme un debesis ir pilnas samītām, iznīcinātām cilvēku dzīvībām. Sniegs kūst nost kūpošu asiņu karstumā. Un kur debess pavelk apsega maliņu, tur apdūmo sarkanos tvaikos... Vai zaļos vēl kādreiz te lejā, un vai augšā vēl zvaigznes spulgos tikpat rāmi un silti...

Cilvēks! Ko tu dari ar savu zemi un debesīm!

Ziemeļa vējš pūš vien joprojām. Bet marta saule arvien vairāk saņemas griezt viņu vakaros. Pa naktīm viņš iegriežas taisni un tad svelpj tā, it kā būtu vēl pats ziemas vidus. Reizēm atpūš sniega mākonī, lai tas izlīdzina saules kausējuma pēdas. Bet pakāpjas saule, nepiekāpīgi gaiņā nost uzbāzīgos mākoņus un šķaida nost, kur tikai piekļūst. Pagriež vēju vakaros, lai tas ēd nost arī tur, līdz kurienei viņa pati vēl nevar sniegt.

Sniegs balo zilganpalss. Augstākie uzkalņi jau izbāzuši melnus purnus laukā. Piekalnes dienvidus pusē izskatās kā iebūviešu vecenes baltiem un melniem lāsumiem. Grāvjos un tērcēs virs ledus jau virmo ūdens.

Tīreļa līdzenums arī jau lāsumains. Vietām sniega nemaz vairs nav — tur zaļganbaltās sūnas plankumi ar katru dienu plešas platāki starp sarukušiem sniega klāņiem. Muklāji jau pavisam vaļā. Ūdens te tagad tik daudz, ka dumbvainās vietas nav pārbrienamas, ne izlaidojamas. Bet arī stingrākā sūnājā viss sniegs apakšā ūdeņa pilns. Tikai traks cilvēks vai dzenāts meža kustonis te tagad mēģinātu bradāt.

Tomēr ir tādi cilvēki.

Ta sauklajā lielajā tīrelī, kur tuvākie meži trīs verstis attālu zilo gar malām, vidējā no trim mežu apaugušām salīņām čurn cieši sasēdis cilvēku pūlītis. Pusaudzis mēness, pa šķidru mākoņu skarām brizdams, met skrejošas bālas svītras caur sūnainām eglēm. Mazais klajumiņš pārmaiņus izceļas bālganā gaismā un atkal nogrimst koku pudura ēnās.

— Mārīņa nav vēl, — ierunājas Rudmiesis, saimniekdēls no Liepājas apkārtnes. — Kad tikai nav iegāzies. Pieci simts rubļi ir nauda. Un kam mūsu laikos nauda neder.

Viņš viegli šūpojas uz noliekta bērziņa un mēģina saskatīt Zīles vai Resnā sejas. Bet tie sēd ar mugurām pret mēnesi, blakus uz sniegā iegrimušās siekstas. Kad uzspīd, viņu noliektās galvas pavisam iemirkst ēnā.

Kad tie nekā nesaka, atbild bijušais muižas sedlinieks Jansons, ar muguru pret egli atspiedies, rokas mēteļa kabatās sabāzis, kaklu ausīm pāri uzslīetā apkaklē ievilcis. Saldams, visu ziemu klepodams, viņš pavisam zaudējis balsi. Saprast viņa bezskaņas čukstu var tikai tie, kas visu laiku ar viņu kopā bijuši un pieraduši.

— To nenoķers. Viņam labākas kājas nekā mums par četriem kopā. Un krūtis veselās. Desmit verstis noskries, un tad vēl neaizelsies. Nolādētas plaušas tādām saimniekdēlam.

Kā par atbildi šim jokam atskan dobjš, svelpjošs klepus, kā no biezas apsegas. Arī tas ir pierasts un neviena neuztrauc. Tas ir diloņa slimais skolotājs Kalnbērzs, kas sēd nosāņus uz salauztu egles zaru čupas, galvu starp ceļgaliem ierāvis.

Mēness aizlien aiz bieza, melna pinkuļa. Uz brīdi sala nogrimst biezā tumsā.

— Vai nav kādam drusku tabakas? — Rudmiesis ievaicājas.

Viens viņam sniedz saujā. Viņš nevar lāgā saskatīt — Resnais vai Zīle. Saņemdamas pastiepj pirkstus un mēģina sataustīt. Resnajam rādītāja pirkstā gredzens, no tā var pazīt.

— Tpi! — devējs īgni nospļaujas un atrauj roku. — Ko tu grābājies! Ņem, kad tev dod.

Rudmiesis nometas tupus un apsedz galvu abiem mēteļa stūriem.

Tas tā, lai no malas nepamana uguni. Trīs četrus sērkokciņus viņš tur rauj. Pūš un elsā, līdz kamēr uzkurina pīpi.

— Velns... Piesmerdē visu pasauli... — Kalnbērzs rājas. — Pameklējis labāk gabaliņu maizes.

— Pagaidi vien, skolmeistar. Mārtiņš atnesīs biskvitus un pudeli sarkanvīna. — Rudmiesis pasmejas pats par savu joku. Bet apklust atkal, tāpēc ka neviens nesmejas līdzi.

Kalnbērzs pagricž galvu augšup un pamet uz to pusi no dusmām dzeltenu skatienu. Antagonisms, kas no laika gala viņu starpā, pēdējās dienās izvērties asā nesamierināmā ienaidā. Vārda viņi nevar mierīgi pārmainīt, cilvēcīgi paskatīties viens otrā.

Brīdi visi drūmi klusē, sevī sarāvušies, saldami, salkdami. Liekas, vējš aug. Uz rīta pusi var sagaidīt lietu. Mēness kļūst arvienu sarkanāks. Arvienu biežāk lien aiz mākoņu pinkuļiem.

— Es domāju... — Jansons dveš. — Es domāju, mums varēja gan būt šovakar ko ēst. Klaips maizes un šķiņķis gaļas Podniekos vienmēr dabūjams... Bet mēs esam principu cilvēki. Mēs neņemam. Kad tie pri—incipi, tad ēst nav vajadzīgs. Tad ir silti un visa kā diezgan.

Resnais sakustas. Bet tikai savelk mēteļi ciešāk uz ceļiem un nesaka nekā. Apnicis strīdēties. Un zina labi, ka viņu tīšām provocē. Rūgtumu, ko ziemeļa vējš, sals un bads ikvienā krājis kā netīras lāses cietā traukā, te katrs mēģina izliet otram uz galvas. Vienas salas iemītnieki, vienas nelaimes cilvēki, viņi nokļuvuši tik tālu, ka riebj viens otram un bezgala nīst cits citu. Vienkāršie lauku cilvēki ar neslēptu ironiju izturas pret intelligentiem un pilsētniekiem, kurus agrāk apbrīvoja un klausījās kā evaņģeliju. Un tie atkal tāpat neslēpti nīcina kustoniskā zemsirdībā un cietsirdīgā egoismā arvienu dziļāk grimstošos.

Bet arī katrai grupai par sevi nav vairs saskaņas. Pārāk ilgi viņi vajāti, par daudz pārcietuši pazemojuma un posta, lai vēl ko cerētu no solidaritātes un savstarpēja atbalsta. Ko mednieku dzenāts un lenkts meža kustonis otram tādām pašām var līdzēt? Jo dziļāk viņi sliktst postā, jo nekautrīgāki runā kailās, nežēlojamās dzīvības instinkts, kuram nav nekā vairāk ārpus paša kyslās, nīkstošās miesas.

— Kā nu nel — pēc brītiņa ierunājas Rudmiesis — pilnīgi nevieta, kad ikviens te jau aizvērpis pavisam citu ideju pavedienu. — Mēs esam ideju cīnītāji. Soģi un atriebēji mēs te esam augstakas taisnības vārdā. Izpildīta pienākuma apziņa ir mūsu vienīgā alga. Ēst un dzert, un veselos zābakos staigāt, tas ir buržujisks aizspriedums. Novecojusies paraža. Mums pietiek revolucionarās tautas atzinības. Mēs paēdam no apziņas, kā nākamās paaudzes būs paēdušas.

Zīle ir līdz nāvei apnicis nebeidzamo strīdu un savstarpējās ēšanās. Kreisās kājas apsaldētie pirksti čulā un smeldz. Un tāpat no katra niecīgākā aizskāruma smeldz slimie nervi. Pašsavaldīšanos un garīgo līdzsvaru viņš galīgi zaudējis.

Viņš neatbild tieši Rudmiesim. Tā ir tāda sevišķa metode sāpīgāk iedzelt pretiniekam un dziļāk ievainot. Viņš mazliet pagriež galvu uz Resnā pusi.

— Nākamū nakti mēs iesim uz lielceļu. Tagad saimnieki brauc no linu un sviesta vešanas Rīgā. Pāri simts rubļu katram kabatā. Vai tā nav nauda? Un sudraba pulkstenis. Un kabatas nazis. Un savas pāris mārciņas machorkas... Jeb vai labāk neliksimies uz zirgiem? Daugava ir aizsalusi — mēs viegli varam nodibināt sakarus ar leišu ebrejiem. Un kā bij ar jēriem? Tagad ir pats jēru laiks. Kūtiņas viegli atmūķējamas, un suņi uz pavasara pusi cieti guļ. Par jērādu vien septiņdesmit piecas kapeikas var dabūt...

— Vai tu esi drošs, ka kāds te jau arī ar jēriem nav iemēģinājis? — Resnais nospļaujas caur zobiem. — Kas tad meža brālim ir aizliegts? Ekspropriācija paliek ekspropriācija. Iebūvieša aitu kūtiņa ir tāds pats kapitalistiskās sistēmas faktors kā akciju bankas kantoris.

Kalnberzs elsdams uzceļas kājās.

— Kad jūs reiz mitēsieties grauzties... Jūs neesat cilvēki. Zurkas bada pagrabā, kuras ēd cita citu...

— Kāds skolmeistara talants te aiziet bojā! — Resnais zobojas. Izvelk saujā tabaku un noplēš avīzes lapai stūri papirosa uzlišanai. — Kas par dzejiskiem salīdzinājumiem. Un mūžam viņa fantāzija lido pa augstās ētikas sferām. Rītu ir svētdiena. Tu varētu mums sagatavot sprediķi par grūtiem pārbaudījumiem un sirdsmieru, ko nekādas vētras un vilņi nespēj sašķobīt.

Neizsakāmā īgnumā skolotājs parausta plecus un novēršas.

Jansons parausta Rudmiesi aiz piedurknes.

— Man salst kājas! Iesim uz promenadi.

Promenade parasti notiekas pa sniegā cieti iemītu taciņu starp eglēm un krūmājiem, pa saliņas nokalni lejā līdz pat tīreļa ūdenim, kas tagad brūngani sasūcies jau līdz pirmajiem krūkļu ceriem.

Tie divi nozūd aiz eglēm. Brīdi pamīnājies, gari izkāsējies, Kalnbērzs salīcis aizvelkas viņiem pakaļ.

Resnais sūc papirosu, sauļā samiegtu. Prasta tabakas smaka asi kožas Zilem nāsīs.

— Negribi uzvilkt kādu dūmu? Es ieteicu. Tā vien kā siltāk kļūst. Un tā kā pilnāki, kad liek izstaigāt pa visām bronchām.

— Man nav vairs nekādas garšas. Šodien un vakar ne krimslīgas neesmu ēdis. Un negribas ar'. Tāds sājs un sauss vien mutē. Un sirds kā ar āmuru kaļ ausīs. Man laikam arī influenza. Tā nu būtu istā reizē.

Resnajam nekas nav tik pretīgs kā žēlošanās un vaidēšana par fiziskām ciešanām. Pašam viņam papēdī strutojošs, nedzīstošs noburzums, bet viņš kaunas to tīstīt un ārstēt un iedams, zobus sakodis, pūlas neklībot.

— Influenca un velns viņu zina kas. Mēs te nīkstam un dīlstim tāpat kā sniegs tīrelī. Laba gala tas neņems.

— Vai tad te nav vēl kur kāds drošāks siena šķūnis?

— Ne šķūnis te līdzēs, ne kas. Tā ir pavisam cita lieta. Tie var rīkot savas medības, cik viņiem patīk. No tiem gēģeriem vienmēr var izšmakt. Tie ir par glupjiem un bailīgiem. Bet no sevis pašiem mēs netiekam projām. Tas ir tas ļaunākais. Man liekas, mēs paši te drīz sāksim ēsties savā starpā. Man bail, ka mēs kādreiz cits citam ar zobiem neklūpam pie rīkles.

— Uz to jau iet. Bet vai tu tur esi mazāk vainīgs nekā citi — —

— Vai tad es saku... Kurš te mazāk, kurš vairāk? Tas jau nav tas svarīgākais. Bet tas, ka mēs vairs nevaldām par sevi. Te tas tīrelis, sals, bads un influenza — tie ir tie kungi. Mēs esam vienā čupā samestas lapas, kurām jāsapūst. Kas mums vēl kopējs un priekš kā mēs vēl te esam? Uz ko mēs vēl ceram? Brīnuma ticētāju starp

mums nav. Mēs nonāksim — tu redzēsi — mēs nonāksim vēl pie tā, ka sāksim cits citu apšaut. Skolotājam ir taisnība, lai gan es viņu ciest nevaru.

— Neviena tu nevari ciest.

— Es nevaru ciest viņa sentimentalitāti un diloni. Viņa sērīgos skatienus un liriskās deklamācijas. Ja tev reiz jābrauc uz elli, tad brauc, nāvei knipi zem deguna pasizdams.

— Tev ar tavu fizisko spēku un temperamentu viegli runāt.

— Tas sedlinieks man pretīgs ar savu šņākšanu un glupjību. Un tas saimniekdēls ar savu Ameriku un mūžīgo salkumu. Bet par to tavu lielo draugu es nedodu piecas kapeikas... — Viņš pieceļas, aiziet, kur Sniedze nekustēdamies guļ, egļu zaru čupā ieracies. Noliecies skatās, tad atnāk atpakaļ un sēstas atkal. — Guļ. Izliekas aizmidzis. Bet es neticu. Es esmu novērojis. Augu dienu viņš tur guļ, bet acis vaļā. Kā vilcēns glūn pa egļu spraugu, it kā vērodams, uz kuru pusi labāk laisties. Es galvoju, viņš noklausās katru vārdu, ko mēs te runājam. Es neesmu teicis, bet prātā man jau sen. Vai nebūtu labāk — priekš mums visiem labāk. — — Protams, svērt un salīdzināt tādās lietās ir muļķīgi. Bet es tomēr domāju, ka mēs seši kopā vairāk esam vērts nekā viens tāds pusaudzis...

— Tu esi nežēlīgs — un netaisns pie tam. Tu esi anarchists ne vien pēc savas pārliecības, bet pēc dabas un instinkta. Kurš no mums te tas vājākais un ļaunākais, tas vēl ir jautājums. Mēs paši to neizšķirsim.

Resnais nosviež papirosa galu sniegā un uzmin kāju.

— Deklamācijas un morale. Skolmeistara gars guļ pār jums visiem. Dzīvība... vērtības... ļauns un labs... Tā ir katedriem un salonam piederīga nodarbošanās. Te tā izklausās pēc joka vai atmiekšētu smadzeņu murgiem. Kā kaujami kustoņi mēs te esam sadzīti šajā purva salā. Pa visiem mežiem staigā medinieku bandas, līkodamas pēc mūsu dzīvībām un viņu vērtības. Cietumi, spīdzinātas, karatiesas, katorga un karātavas — visa tā milzu mašina griežas bez apstājas, maļ mūs ar visiem kauliem un smadzenēm, ar visām mūsu augstajām brīvības un brālības idejām. Atmetiet taču reiz to niekošanos ar visādām sentimentalitātēm un filozofiju — — —

Rudmiesis ar Jansonu iet pa nokalni lejup. Slapjais sniegs gurkst zem kājām. Kailie krūmi sīc smagā vējā. Tīreļa klajums plešas kā dzellenēji zilgans aizsālis ezers.

— Tu man atdodi tos četrus simtus... — Jansons dveš, otram ieblakus smagi brizdams. — Mums bij norunāts: uz pusēm.

Rudmiesis aizpogā kažokam vēl vienu pogu.

— Mums bij norunāts: visu uz pusēm. Darbs uz pusēm, un nauda uz pusēm. Bet tu paliec mežmalā, un man vienam pašam jāiet mājās. Es domāju, tā ir starpība. Es domāju, tā ir liela starpība. Var jau būt, ka viņiem mājā tā nauda gatava un dod bez runas. Bet var arī būt, ka paziņoti matroži un saņem tevi ar pupām. Es domāju, risks arī ko maksā.

Jansons apstājas. Pavisam aizvelkas aizkusumā un dusmās.

— Tad — tu gribi viens pats — visu?

— Es tev teikšu skaidri: divi simti. Un vairāk nemurkši. Tik daudz ar' tev nenāktos. Ar vienu būtu pilnīgi diezgan. Bet man laba sirds. Drīzāk es pats sev atrauju, ne otram.

— Laba sirds... — Jansons meģina smieties. To var dzirdēt no tā, ka elpa viņam aprautiem paņēmieniem smilkst kaklā. — Kur, velna, tu to naudu domā likt. Tev droši vien jau būs kāds tūkstots.

— Desmit pilņi, vienpadsmitā... — Rudmiesis nogriežas no taciņa pie vecās gobas, kas aug pašā paugura malā, tā ka saknes nostiepijas lejā līdz sūneklīm. Parakņājas tur, atgriezies ēd pats un sniedz Jansonam. — Še, uzkod tu arī. Gabaliņš plāceņa ar gaļu vidū. Tie, maitas, vakar bij cepuši. Kas tiem ko nebaroties. Buržuji nosodāmie! Sēd tik' un katru dienu stampājas pilni līdz kaklam. Ech, man vakar tā bij — sak', pielaidis tik' sarkano jumtam, lai mielojas tad... — Viņš kaut ko atceras un pasmejas. — Kad tu tur vakar būtu redzējis... Bērni kaktos un aiz skapjiem. Sievas kā kazas izbolītām acīm. Vecim zobi klab un bārdiņa trīc. Izsūcēji nolādētie! — es saku. Nodevēji un asiņu dzērāji! Es jūs varētu apšaut kā suņus, es saku, man no komitejas uzdots. Bet es uz savu galvu jūs želoju. Astoņi simti šurp — jeb es jums — — Un pakratu zem deguna. Bikšu kabatu nevar sataustīt. Rokas trīc kā ķīselis, kad maku taisa vaļā. Ātrāk, es

saku, man nav daudz laika. Es zinu, tev ir; tu šonedēļ linus vedi uz Rīgu un miežus uzpircējam... — Ieklausās, kā Jansons šņākdams kož milzīgiem kumosiem un rij ar badā aizmiruša cilvēka salkumu. Pakrata dūri. — Bet pieraugi: tur tiem ne vārda! Ja tu man ko izpļukšķēsi, taupīšanas nebūs. Es gribu projām — un man viena alga, tu vai cits kāds.

— Vai es bērns esmu... — Jansons elš, pēdējo kumosu norīdams. Rudmiesis kļūst laipnāks.

— Es tevi neatstāšu. Es tevi ņemšu līdzī. Daugava tagad ir cieti, pāri mes varam tikt kurā katrā laikā. Kurzemē man visi meža ceļi zināmi. Un pazīstamu vairāk, nekā vajag. Kad mēs esam Liepājā, tad vairāk nav bēdu. Apriļa sākumā pienāk pirmais kuģis, līnija: Londona—Hamburģa—Rēvele. Tur man pāris labu draugu. Aizvedīs kā kungus. Pēc divām nedēļām Amerikā. Tad velns lai te visus parauj. Čikagā, Bostonā vai Ņujorkā — tur pavisam cita dzīve. Tad es uz tādu Latviju nospļaujos... Tā, draugs! — Pats no sava stāsta sajūsminājies, viņš svarīgi uzsit draugam uz pleca.

Tad nopūšas.

— Tev labi runāt. Tu esi viens — brīvs kā putns gaisā. Bet man sieva un trīs bērni.

— Nebēdā, dzīvos bez tevis ar'. Un tu domā, tur sieviešu trūkums. Ak, tādas mantas visur vai cik! Izmeklēties bagātu bagāto. Amerikā tu esi brīvs pilsonis. Tur tev neviens pases neprasa... Bet ja nu tu akurāt gribi — —

— Vai tad es saku, ka ne. Man tikai — tāpat — — Ē, velns lai parauj! Kad tik' laukā no šitās velna dzīves, maizē un siltumā...

— Cst! — Rudmiesis piedur viņam. — Tur kāds nāk.

Bet tas ir tikai Kalnbērzs. Nāk salicis, viņus tumsā lūkodams.

— Ņemiet mani līdzī, — viņš saka pa nācienu galam.

— Traks! — Rudmiesis atsaucas. — Uz viņu pasauli, vai? Bet mēs vēl nemaz nelaisāties.

Viņš iet abiem nopakaļis kalniņā.

— Jūs protat tikai krieviski, — Kalnbērzs saka aizkūsis, grūti elpodams. — Es runāju vāciski un drusku angļiski. Es drīz iemācīšos. Ar mani jums būs daudz vieglāk.

— Kēms gatavais! — Rudmiesis lamājas. — Kur tad tu vari aiziet? Tev ir dilonis.

— Jansonam arī ir dilonis kaklā.

— Man nav nekāda dilonā! — Jansons elš. — Es tikai esmu apsaldējies, un man ir garais kāss. Uz pavasari tas pāriet. Bet tu jau no rītiem sarkanu splauj. Tev plaušas pavisam beigtas.

— Man tikai vajag uz jūras tikt. Man šejienes gaiss kaitīgs. Viena puse man gluži vesela — tikai tajā vienā drusku dur.

— Bet kā tad tu zini? — Rudmiesis nikni ievaicājas. — Vai tu, Janson, esi pļāpājis? Mēli tu pievaldi. Jokus tādās lietās ar mani netaisi. Man viena alga: tu vai cits kāds.

— Cst! — nu apsauc Jansons. — Viņi klausās.

Viņi ir nonākuši pie nometnes. Viens pīpo atkal. Papiroša kvēlojošais gals lāgu lāgiem paspīd gaisā. Apgriežas un iet atpakaļ.

— Es nemaz neesmu tik vājš, — Kalnbērzs uzmācīgi skaidro. — Kad pārāk ātri neiet, tad es varu desmit verstis bez atpūšanās. Un kad sānos sāk durt, tad tikai elpa vairāk no āra jāievelk, lai vēders turas vairāk pie muguras.

— Vai tev pase ir uz sveša vārda?

— Pases man nav. Bet man tāda bārdiņa izaugusi. Manis neviens vairs nepazīst. Un tad, es domāju, Mārtiņš atnesīs.

— Viņš pēc pasēm?

— Es domāju...

— Tu, skolmeistar, par daudz domā, — Rudmiesis zobojas. — Cilvēka no šitiem mīkstčauļiem nav. Par slogu vien jūs esat pasaulē. — Tad viņš kļūst rāmāks. — Tās valodas ir laba lieta. Bet kā mēs tevi lai dabūjam līdz Liepājai? Nevarēsi pavilkties, un mums būs jānes. Nosprāgsi kur ceļmalā, tad sacis vēl, ka mēs ar Jansonu esam nosituši.

— Nauda tev ir? — Jansons noprasa.

— Man ir astoņpadsmit rubļu un drusku sīkā. Man bij divdesmit pieci, bet Mārtiņam vajadzēja septiņus priekš stempeliem un krāsas.

— Nujā — Mārtiņš, tas jums te tas dievs.

— Tas jums tas pestītājs.

— Te ilgāk vairs nav izturams, — skolotājs aizgūtnēm runā. — Atkusīs tīrelis, var iznākt, ka mēs pāra nedēļas netiekam nost no

salas, kamēr lielais ūdens nosūcas. Badā nomirsim. Un bada mes nomirsim tā kā tā. Te ir bandas, kas laupa uz savu roku. Iedzīvotāji iebaidīti un saniknoti — nekur vairs nevar rādīties. Neviens vairs nekā nepārdod. Sāks līt pavasara lieti, kur tad te glābsimies. Uguni kurināt nedrīkst. Silta ēdiena nedeļām neesam redzējuši. Nupat ir maizes garozas nav ko graužt. Man kājas sapampušas, zābaku nevaru nomaukt. Naktīm aizmigt nevaru. Visādi murgi māt. Man bail, ka nekļūstu vājprātīgs. Iešalcas stiprāki vējš, aizknakstas kāds zars — tūliņ domā, ka ķērāji. Nervi pavisam beigti.

Tie divi nīrgājas par glēvo inteligentu. Par kundziņu, kas paradīs sēdēt uz mīksta dīvāna un vārītu pienu dzert. Bet tomēr klusībā domā, ka paši to uz mata tāpat pārdzīvojuši.

Bet skolotājs iesilis, ka vienreiz var izkratīt visu, kas uz sirds.

— Ar jums mazākais var kā ar cilvēkiem parunāt. Bet tie tur — kā vilki. Acis vien spīd. Nezin kādu aizdomu pilni. Tā vien dažreiz liekas: nupat vilks revolveri laukā. Un jo dienas, jo ļaunāk. Es saku: žurkas mēs esam, kuras cita citu grauž. Sen jau būtu aizgājis no šīs pekles. Bet kurp lai iet. Savā pagastā es nedrīkstu rādīties. Tur es visus mītiņus esmu vadījis. Mācītāju padzinām, uradņiku atbruņojām, baronu uz Koknesi aizvedām... Man ir viens onkulis Krievijā par muižkungu. Bet tas jau pēc ziemassvētkiem bij paziņojis: redzēt šīs negribot tādus huliganus... Ja jūs mani neņemat līdzī — man tikai viens līdzeklis: lodi pierē...

— Nerunā tik stipri! — Rudmiesis apsauc. — Tie tur var dzirdēt...

Mārtiņš Robežnieks apstājas mežmalā un klausās atpakaļ. Mežs šņāc un šalc. Ķaut kas it kā paklusām svelpj. Ķnakst it kā zem uzmanīgiem soļiem... Bet viņš zina, ka tie ir māņi un halucinācijas. Savām acīm un ausīm sen jau vairs nevar paļauties. Pārmocītie nervi vienmēr uztraukumā. Bet meža brāļa instinkts allaž nemaldīgi jauš, kur kas draud. Uz to var palaisties, lai arī acīm un ausīm liktos citādi.

Nesteigdamies Mārtiņš brien tīrelī. No malas skatoties, var likties, ka viņš pārskatījies, neiet uz vidējo, bet viņgalējo salu, kura tikai kā paaugsts čumurs neskaidri sazīmējama, kad mēness atspīd,

bet pazūd pavisam, kad uzpeld biezāks mākonis. Bet viņam ir sava zināšana. Nekļūdīdamies viņš no sākuma turas gar aizsāktā grāvja izmetuma svītru, kas vietvietām jau melni rēgojas laukā iz noplakušā sniega. ledams viņš bieži atskatās uz mežmalu un, nokļuvis tur, kur jānogriežas uz kreiso pusi, apstājas un vēro labu brīdi. Meža šalkšanu te vēja pūsmā nedzird vairs. Neviens aizdomīgs melnums nav saskatāms klajā lidzenumā. Šovakar vēl nedraud nekas — viņš sajūt to skaidri.

Galvu pa paradumam noliecis, mēteļa apkakli uzcēlis, viņš brien pa slapjo klajumu. Staigāts te daudz, bet nevienas pēdas nevar sazimēt. Sniegs ātri kūst un izdzēš pat tos dziļākos ieminumus. Melnie muklāju lāsmeņi ar aplūzušu niedru kauliem izpletušies daudz plātāki, nekā bij šorīt, krēslā aizejot. Mēness gaismā viss izskatās savādi svešādāks. Te vajadzīgs meža brāļu piedzīvojumu un noģiedas, lai nenovērstos sāņus necelā — lai bez jebkādam pieturas zīmēm zinātu, kur jāiet taisni, kur jānogriežas uz vienu, kur vairāk uz otru pusi.

Ūdens ir daudz dziļāks nekā šorīt. Zābaki vietām līdz puslielēm sagrimst slāpajā sniegā. Pa plisumiem un atīrušām šuvēm spiežas iekšā nepatīkams mitrums. Reimatisms gurnos kniebj kā saltām stangām. Bet tas ir pierasts, un nekā tur nevar darīt. Nekas meža brālim nevar līdzēt. Vai tik vien pārciests un izturēts kā šis reimatisms. Zelta dzīve būtu mežā, ja tik vien nelaiimes kā kaulu sāpes.

Mārtiņš apstājas un aplūkojas vēriģāki. Viņam liekas, ka apkārtne tāda kā sveša un sala aizdomīgi lēnām aug no klajuma priekšā. Nekāds brīnums nav nomaldīties un ieklist muklāju spraugās, no kurienes naktī izklūt nav iespējams. Nāk prātā skolotājs, kurš veselu nakti tā nomaldījās un tikai gaismā izbrida samircis, nosalis, pusdzīvs... Vēsi drebuļi viņam pārskrien. Viņš noliecas zemāku, it kā tā labāk varētu redzēt. Nē, nomaldījies viņš nav. Tepat ir īstā eja.

Viņš iet tālāk un domā, ka pēc dienām divām trim tīrelis vairs nebūs izbrienams. Uz pāra nedēļām sala tiešām būs ezera vidū, pilnīgi nošķirta no pasaules, nepieejama un vientuļa. Un viņi tur pilnīgā drošībā. Tikai bads un nāve paliks pie viņiem mīļos viesos. Tie meža brāļiem allaž uzticami pavadoņi... Viņš pamet ar galvu kaut kam zilgani palsā klajumā un brien tālāk.

Tie salā apnikuši staigāt un strīdēties. Zīle ar Resno sēd puszviļus, pie tās pašas siekstas muguras atspieduši. Rudmiesis ar Jansonu guļ, cieši kopā saspiedušies, turpat uz salauztiem egļu zariem. Kalnbērzs viens pats drusku tālāk. Visiem auksti un drūmi. Bet neka tur nevar darīt. Nava jau pirmā nakts. Un droši vien nebūs pēdējā.

Bet cik ilgi — cik ilgi vēl! Kad un kā tas beigsies? ...

Kā lietuvēns viena doma māc visus.

— Ko velna tu trinies! — Rudmiesis piepeši nikni iesaucas un dod kaimiņam dunku. — Kad tu nevari mierīgi nogulēt, tad virzies tālāk. Kā meitai piegulies ...

— Kājas salst ... — Jansons vainas apziņā atņurd.

— Kājas salst! ... Un man laikam ne. Tad uzmauc vel pāri zeķu un dziļās galošas.

Liels, melns mākonis aizlien mēnesim priekšā. Sala ar reizi nogrimst tumsā. Vējš aug un liec egles meža brāļiem pāri. Sausi zariņi knikstēdami lūst un birst uz viņiem.

Kalnbērzs migdams runā zaros ieslēptu muti. Laikam viņam rādās kas nelabs. Viņš tā kā vaid, tā kā raud. Tiem, kas nomodā, drausmīgi klausīties šajos vaidos.

— Vai tu nebūsi klusu! — Jansons nikni dveš. — Kad celšos un ņemšu kādu zaru ... Aizmigt neļauj, sātani. Kad tu mirējs esi, sprāgsti nost.

Pamodies, skolotājs ilgi klusē. Jo vairāk pūlas aizturēt, jo vairāk laužas kāss.

Tikko viņš beidzis, Sniedze sakustas savā guļu vietā. Laikam pirmo reizi šovakar.

— Mārtiņš nāk ... — viņš skaļi saka. Pēc balss varētu domāt, ka nāk nezin ar kādām prieka vēstīm.

Rudmiesis paceļ galvu un mēģina ko saskatīt pa egļu starpu.

— Muld. Ne te ko var redzēt, ne dzirdēt.

Bet atkal apgulies, viņš pēc acumirkļa patiešām sadzird soļus. Vēl vienu minūti vēlāk izdzirst visi. Saceļas sēdus un gaida.

Zinātāja soļiem Mārtiņš ienāk vidū, nevienam neuzminis. Apsēstas uz noliektā bērziņa un pasniedz ko Resnajam.

— Te ir viens klaips maizes. Sagriez.

— Uz sešām vai septiņām? — tas mierīgi vaicā, lielu kabatas nazi atliekdams.

— Uz sešām. Es esmu ēdis.

Visiem deg ziņkāre dzirdēt ko jaunu. Bet neviens negrib izrādīt un prasīt pirmais. Tāpēc klusē visi. Un tā kā arī Mārtiņš nerunā, visi nepacietībā un sliktās jausmās kļūst vēl īgnāki.

— Gabaliņu šķiņķa nevarēja atnest... — Jansons ņurd. — No tās sausās maizes un rāva ūdens krūtīs dedzina...

Mārtiņš atbild tikai pēc brīža.

— Lai iet tie, kas pīrāgus prot ievākt. Un naudu uz savu roku. Un varbūt vēl ko. Es neesmu tik veikls.

— Kā? — Pat tumsā redzams, ka Resnajam acis iezvērojas. — Tad tas taisnība? Tad starp mums ir tie laupītāji. Nu, to jau varēja domāt. Tas jau bij sagaidāms. Kad katram paļauta brīva vaļa un pulciņa rīkojumus izpilda tikai tie, kas grib. Tad nav brīnums, ka vienkārši huligani un krūmu laupītāji sāk rīkoties revolucionaru vārdā.

— Kuri te ir tie huligani? — Rudmiesis draudīgi slienās kājās. Un Jansons slienās viņam pakaļ. — Kuri te ir tie krūmu laupītāji?

Bet Resnais nav nobiedējams. Lēnām un nozīmīgi pieceļas un pakrata savu lielo revolveri viņiem zem deguna.

— Tie, kurus es tūliņ apstempelēšu. Tie, kuriem es marku iededzināšu pierē.

Mārtiņš neiejaucas. Pagaida, līdz tie atkal nomierinās.

— Nupat atkal ir izspiesti astoņi simti tādām mazām mežmalas saimnieķelīm. Muižas rentniekam, kurš nekā sevišķa nav darījis — kurš nav vairāk vainīgs kā kurš katrs cits no viņiem.

— Un no mūsējiem tie? — Zīle ierunājas dusmās drebošā balsī. — Es lieku priekšā izkratīt visus pēc kārtas. Un pie kā tā nauda tiks atrasta — —

— Izkratīt? — Rudmiesis atsaucas. — Ak, lūdzu! Man nav bail. Es esmu ar mieru.

— Es ar! — Jansons piebalso.

— Naudu var noslēpt. Nelieši starp mums ir, bet tādi muļķi ne. Mēs viņus arī citādi varētu uzzināt. Es šo to dzirdēju — man liekas, tas nebūtu tik grūti.

— Nu tad sakī! — Resnais uzstāj. — Es negribu no šejienes aiziet ar laupītāja slavu un lāstu pavadīts.

Mārtiņš sēd, drūmi sarāvies.

— Tā slava mums visiem ir, un no tiem lāstiem mēs nekur neizbēgsim. Mēs esam pēdējo kreditu zaudējuši ļaudīs. Pat tie, kuriem vajadzētu gan saprast, mūs visus tur par vienkāršiem laupītājiem. Pusgraudnieki, rentnieki un kalpi mūs nelād mazāk kā saimnieki. Un ne tikai tie, kas prasti laupa, vainīgi. Bet arī tie, kas teroru piekopj, šauj pagastvecākos un viņu sievas...

Resnais uzbudinās.

— Ko tad? Mums vajadzēja te tupēt un pātarus skaitīt par tiem nelaimīgajiem upuriem, ko spiegi un provokatori nodod?

— Aiziet mums vajadzēja. Tā bij tā kļūda. Mēs te mežos neesam varējuši sekot ļaužu psiholoģijas pārvērtībai. Mēs domājām, ka saldami, badodamies, nīkdami un ar savām dzīvībām riskēdami mēs uzturam revolucionāro prestižu un, spieģus un nodevējus iznīcinādami, izglābjam vienu otru nelaimīgu upuri. Visam tam bij nozīme sākumā. Par daudz mums bijis jābēguļo un jāslēpjas, jāubago kumos maizes un jāpanes visādi pazemojumi, lai uzturētu taula cieņu pret sevi un to revolucionāro varu, kuru mēs izpaužam. Šiem ļaudīm visos laikos bijusi cieņa pret realu spēku un faktiski varu — lai arī tā būtu tā brutalākā un netaisnākā. Tādu cieņu viņiem iedvesis fon Hammers ar savu dragunu nagaikām un Tumanovs ar matrožu štikiem un savu iedomāto lēnprātību un liberalismu. Viņš varētu arestēt desmit, bet arestē tikai septiņus. Viņš varētu tos slodzīt pils pagrabā un spīdzināt, bet viņš nosūta tos uz Rīgu cietumā un liek tiesāt kārtīgai lauku karatiesai. Un ļaudis sajūsminās. Žēlīgi kungi un taisna vara... Kas pats paliek neaizskarts, tas vēlas tikai mieru. Fon Hammers ir bijis lielāks politiķis nekā mēs. Tāpēc, ka viņam bij tās nagaikas. Tās atkal reiz ir iedzinušas tautai atziņu, ka vislabākais ir dzīvot vienam, par sevi, un domāt tikai par savu ādu. Mēs esam tikai laupītāji un velta posta cēlāji. Mūs ienīst pat tie, kurus mēs esam glābuši. Par velti mēs te nīkstam pusbadā, noberzlām kājām un diloni plaušās. Lieki mēs te esam kļuvuši.

— Vai es to jau sen nesaku? — Kalnbērzs nīkni ieminās.

— Tik lieki, ka pat savas dzīvības atdot vairs nav vērts. Ar slepenu prieku viņi redzēs mūs aizdzenam drošā vietā. Masu sajūsma ir galīgi atslābusi, brīvības tieksmes iznīkušas — visa dzīve atslīgusi atpakaļ vecajā purvā. Tas ir tas vienīgais, ko es nebiju paredzējis. Par to es vakardien un šonakt galīgi pārliecinājos. Un arī par to, ka uz ilgiem gadiem tas. Mēs te savu lomu esam izspēlējuši.

Resnais ir aizdedzinājis jaunu papirosu.

— Un padoms tagad? Iekāšņāt mauzerus tīreļa sūnā. Uz Krieviju par muižkungiem. Uz Kanadu par fermeriem. Vai atpakaļ socialdemokratu organizācijā par propagandistiem un pulciņu organizatoriem?

— Raugoties pēc apstākļiem un katra tieksmēm. Partizaņu laiks ir pagājis. Rītu — parīt, tas tikai laika jautājums. Vai nu pa vienam, vai visus kopā — citas izejas mums te nav. Vai nu viņu vai savu pašu lode — citas izvēles nav. Abos gadījumos tā ir pašslepkavība. Bet pašslepkavība manās acīs nekad nav bijusi varonība — arī romiešu laikos ne. Bet mēs neesam no seno varoņu sugas, un tie nav romieši, kuru starpā mēs mītam. Mans priekšlikums ir, ka mēs ejam. Jau šonakt.

— Jau šonakt? — Kalnbērzs uztraucas. — Man šonakt sevišķi stiprs klepus. Vai nevarētu vēl kādu dienu... Vēl vienu dienu.

— Tad arī tavi nervi vienreiz ķerti, — Resnais ironizē.

— Tas neatkarājas no nerviem. Mēs esam izlūkoti. Es nezinu, vai taisni mūsu sala izzināta, bet apvidus ir aizdomās. To es nepārprotami dzirdēju. Tāpēc es saku: rīt vai parīt, bet citas izejas mums nav. Mums vispār cits neatliek. Draugu mums te tikpat kā nava. Visas durvis ir cietī. Mūs baidās kā mēra apsēstus. Divdesmit verstis es esmu nostaiģājis, līdz kamēr to klaipu maizes sadabūju. Tas ir pirmais maizes gabals, ko es esmu dabūjis kā dāvanu. Manas naudas neņēma — es saprotu: tā varētu būt laupīta nauda ar asiņainu pirkstu zīmēm. Bet par ubagu kļūt un no dāvanām pārtikt... atvainojiet, biedri, to es nevaru.

Balss viņam sacērtas. Viņš ietinas ciešāk mētelī.

— Nolādētie! — Zīle pakrata dūri uz Rudmieša un Jansona pusi.

— Tad tu domā — šonakt? — Resnais rāmi prasa.

— Tāpēc, ka par rītdienu es vairs negalvoju. — Mārtiņš atkal ir

savaldījies, runā lēni un noteikti. — Es domāju, lielas pārspriešanas un sīku plānu nebūs vajadzīgs. Ko es te šovakar saku, par to dažs labais starp mums būs jau nedēļām domājis. Es nešaubos, ka katram savs plāns sen gatavs.

— Man nav nekāda plāna, — Rudmiesis noņurd.

— Un taisni tev viņa nav! Es domāju, ja kādam — — bet metīsim to niekošanos pie malas. Aiziet mums nav mazāk bīstami kā palikt. Vēl bīstamāki. Bez šaubām, dažam nāksies ceļā piedzīvot to, par ko viņš mežā nav sapņojis.

— Pases tev ir?

— Diemžēl, tikai divas. Tā viena Zilem un tā otra Sniedzem. Viņiem abiem visvairāk vajadzīgs. Mums ciliem būs jāiztiek tāpat.

— Pašam droši vien divas un trīs, — Jansons iečukst Rudmiesim ausīs. Mārtiņš noprot, par ko viņi čukst, bet novaldās. Ko velti naidu celt vēl pēdējo nakti. Beigas ir. Nekas vairs nesalipinās un nesastiprinās, ko pati dzīve izārdījusi.

Vējš ir pierimies. Bet nu sāk sīki smidzināt. Mēness vairs nevar izbrist no sārtenās dūmakas.

— Tad taisi ātrāk, — mudina Resnais, kam no laika gala visas garās ceremonijas pretīgas.

Mārtiņš tomēr pārāk nesteidzas. Viņam nav viegli likvidēt ar tādām izredzēm sāktās revolūcijas pēdējo palieku.

— Tātad jūs, Rudmiesi ar Jansonu, ceļosiet uz savu Ameriku. Rudmiesim Kurzemē daudz paziņu — jums nenāksies grūti nokļūt līdz Liepājai. Varbūt Kalnbērzs arī?

— Es nezinu... Ja viņi mani ņems līdzī...

— Nosprāgsi ceļmalā... — Jansons norūc. — Un tad teiks vēl, ka mēs nosituši.

— Es jums pateikšu vietas, kur jūs ceļā varēsiet apmesties. Jūsu ceļojums nebūs no grūtākajiem. No mūsu Liepājas gājējiem neviens nav iegāzies. Virsnis Beļģijā, Aizups Londonā.

Tie trīs sadūšināti sakustas. Rudmiesis pat paceļas kājās.

— Es viņiem arī saku...

— Tu? Bet tev taču nav nekāda plāna. — Mārtiņš skumji nogroza galvu. — Degenerācija iet milzu soļiem. Par bērniem un ģeņiem mēs

te kļūstam... Tev, Zile, būs pase. Tu savu ceļu zini. Tāpat kā mēs ar Resno... Tad man vēl tas viens...

Viņš pieceļas un aiziet pie Sniedzies, kas guļ tāpat. Bet Mārtiņš zina, ka viņš visu dzirdējis.

— Tev būs pase un citi dokumenti. Šonakt tevi pievāks Steinbergu Anna, un nākamo nakti tu jau būsi ceļā uz Kaukazu. Tu esi Krievu-Kaukaza firmas ceļojošs aģents un kā tāds, tur aizbraucis, patiešām dabūsi vietu. Tu esi vislabāk nodrošināts. Ja gadītos šaubas un pieprasītu uz Baku -- no turienes tavu personību apstiprinās. Katram to nevar vis izgādāt.

Nosalusi, dreboša roka sameklē Mārtiņa roku un ilgi spiež.

— Un tu pats, Mārtiņ?

Mārtiņš skumji pasmejas.

— Par mani nebēdājies. Es arī domāju kaut kā izsisties. Protams, arī man ir savs plāns. Bet manus plānus tā nevar uzzināt kā Rudmieša un Jansona. Cena par manu galvu esot paaugstināta uz tūkstoš rubļiem. Labi jau būtu izpalīdzēt kādam nabaga vīrelim. Kāds pusgraudnieks varētu Gailēnos vai Zilēs uzsākt savu patstāvīgu saimniecību. Bet es, diemžēl, neesmu Kārlis Mors — vispār neesmu varonis. Man liekas, mana galva man pašam vēl kādreiz noderēs. Tāpēc es viņu veselu gribu aiznest no šejienes.

— Tava galva ir vairāk vērts nekā mūsu sešas kopā...

Mārtiņš domīgi noskatās gulētājā.

— Nesaki vis. Es kaut ko esmu iespējis šajos gados. Bet tie ir garām. Kas to lai pasaka, vai arī mans laiks nav garām. Varbūt nākamajam cēlienam vajadzēs pavisam citus cilvēkus un citas galvas. Dzīves attīstība iet noteiktu gaitu. Bet mēs ne ikreiz apjaušam un uztveram taisno līniju. Tāpēc daudreiz paliekam atpakaļ vai sāņus. Un tie, kas pirmajā cēlienā bij statistos, intrigantos vai pat nodevējos, otrajā var spēlēt pirmo varoņu lomu. Vēsture mīl paradoksus... Bet beigsim šos prātojumus. Tu taču varēsi paiet?

— Es domāju... — Sniedze uzceļas sēdus. — Galva man šodien vairs nesāp. Un patlaban es apēdu gabaliņu maizes. Man atkal rodas garša mutē.

Pēc stundas meža brāļi aiziet no salas. Jansons ar Rudmiesi

pirmie. Aiz viņiem saliecies brien Kalnbērzs. Tālāk Zīle ar Resno. Un pašās beigās Mārtiņš vada slimības novārdzināto Sniedzi.

Mēness nogājis vai arī nomācies tik biezi, ka nav saredzams. Liņā smalks lietiņš. Tik tumšs, ka mežu var sazīmēt tikai kā melnu, šauru svītru tepat netālu.

Jau pēc minūtēm desmit pirmie divi ir iegājuši neceļā. Dzirdams, ka viņi šļakstīdami bradā pa dumbrāju un lamā viens otru.

Pārējie apstājas gaidīt. Resnais uztaisa jaunu papirosu.

— Amerikas gājēji, — viņš ņirgājas.

Mārtiņam jāatstāj vedamais un jāiet pa priekšu. Ikvienam paša domu pilna galva. No šīs nakts sākot, katram pašam par sevi jā rūpējas.

Udens ir vēl dziļāks nekā pirmiņ. Kūst ar joni. Ja šonakt neizgājuši, diezin vai rītu vairs būtu iespējams. Tumsā orientēties ir grūti. Reizū reizēm Mārtiņam liekas, ka arī viņš nomaldījies. Redzēt un sazīmēt taču nekā nevar. Un ja nu arī viņa instinkts kļūdās?

Ermīgas domas rosās Mārtiņa smadzenēs.

Soļi šļaukst aiz viņa. Nerunādami, nestomīdamies tie min viņa pēdās. Un ja nu viņš pats maldās. Ja aizved viņus akaču klāņos, no kuriem izejas tagad nevar atrast... Un ja rītu ap viņiem virmo viens ūdens plūdums ar melniem muklāju lāsumiem un mežmalā parādās izsalkuši medinieki... Nē, nomaldīties nedrīkst! Viņš zina, ka instinkts tomēr neviļ. Ne viņš, bet tie, kas uzticīgi pakaļ nāk, ir tie vadītāji. Tie nešaubās, un viņš nevar šaubīties. Ak, tā jau ir tā lielākā gudrība, visu noslēpumu atslēgums: nešaubīties! Nekad un nekādās kļūmās nešaubīties!

Viņš samana, ka ūdens zem kājām šļaukst mazāk un zābaki negrimst vairs tik dziļi. Un kad viņš paceļ acis, tad meža svītra ir jau augstāk pār galvu. Vējiņš ir pilnīgi aizrāvis aiz meža. Silta saus-zemes elpa ar klusu šalkoņu plūst sejā.

Viņš neiet uz iestaigātas takas galu. Apliec likumu pa mīkstu, saglumējušu, bet ūdens nepiesūkušos sniegu apkārt sīku bērziņu iekārei. Tur ir otrs celiņš, kurš pār to pašu mežu pļaviņu novada uz raktā ceļa. Pakaļnācēji nesaka nekā. Droši vien nemaz nemana, ka iet uz mazāk pazīstamu ceļu.

Mārtiņš pasmaida. Liela ir viņu uzticība. Un ja nu es viņus tā novedu pie mežsarga Bites mājām, kur matrožu nodaļa ievietota? Kā viņi var zināt, ka man nav apsolīta svabadība un daži tūkstoši, lai es viņus visus nododu kārtības nodibinātājiem rokās?.. Bet pat tāda doma viņam izliekas necienīga un apvainojoša. Viņš atkrata to. Izceltu galvu pasper soli uz sausuma un gaida, līdz visi sarodas.

Kad tie jau malā, viņš stāv vēl vienmēr un paliecies skatās atpakaļ. Viņš grib vēl saskatīt to vientuļo salu, uz kuras samērā neilgi dzīvots, bet tik bezgala daudz pārdzīvots. Kur norisinājās tik lieliski sāktās traģedijas nožēlojamais beigu cēliens. Viņš gribētu to uz visiem laikiem iespiest atmiņā. Bet bieza, mikla tumsa nogulusies pār tīreli. Itin nekas tur nav saskatāms.

Pa meža taku viņš laiž citus pa priekšu. Pats atkal paliek ar Sniedzi.

— Es jau varu iet gluži labi, — tas priecīgi vēsta. — No sākuma tīreli gan bij grūti. Bet te sniegs cietaks. Te iet gluži labi.

— Ies, ies. Tu vēl esi tik jauns. Diemžēl, griba arī tev vēl pārāk jauna. Bet norūdisies. Kas agrā jaunība jau tik daudz pārdzīvojis, no tā izaugs vīrs. Es diezgan daudz esmu pasaulē pieredzējis. Man ir tiesības drusku pareģot.

— Mārtiņ... — zēns stostas. — Kad tu zinātu...

— Es nekad negribu zināt vairāk kā zinu. Un kas tev uz sirds, to paturi pie sevis. Pats pārsveri un vēti sevi bez žēlastības. Lai vēji pēdējo pelavas krimslīti aizpūš projām. Lai paliek tikai tas zelta grauds, ko es tevī manu. Nāks citi laiki — kas zin, sastapsimies citādos apstākļos.

— Par daudz tu no manis ceri... — Sniedze saka nospiests.

Meža pļaviņā, kad citi jau ir uz raktā ceļa, viņi abi apstājas.

— Uz Jokumiem tev jāiet šķērsām pāri. Nomaldīties tur nevar: labi iekraukts ziemas ceļš. Un tu jau ne vienu reizi vien pa viņu esi gājis. Mala nav tālāk par verstīm trim. Tikai uzmanies. Tagad gan vēja nav, un patālu var dzirdēt, kad pretī nāk. Matroži pa naktīm gan nevazājas. Un es neticu, ka tagad pēc pusnakts kāds mežsargs līdīs laukā... Pie Steinbergu Annas tev būs drēbes un dokumenti. Arī visu citu viņa paskaidros... Tā, biedri. Tagad staigā laimīgs.

Mārtiņš mana, ka nervozi raustās tā roka, ko viņš tur savejā.

— Mārtiņ... tu nezini... Man tev jāsaka...

— Nesaki nekā. Man nekas nav jāzin. Uz redzēšanos, biedri, citreiz, labākos apstākļos.

Vēl īss, sirsnīgs spiediens. Tad Mārtiņš nozūd tumsā.

Kā svina pielietām kājām Sniedze iet pa labi iebrauktu, gludu ziemas ceļu.

Viņam liekas, ka tie tur kaut ko no viņa paņēmuši līdzī. Katrs pa gabaliņam. Mārtiņš — stiprais, drošais... mīļais Mārtiņš. Nopietnais Zīle un mūžam ironiskais Resnais. Skumjais skolotājs... un pat glupjais Jansons un brutlais Rudmiesis. Tik daudz jaunu dienu kopā pārdzīvots... Viņam tik tukši un skumji, ka zobi jāsakož, lai aizturētu asaras.

Bet arī viņam kaut kas palicis no visiem. Viņš sajūt, ka nav tikai zaudēts, bet arī iegūts. Kaut kas, ko laiks un dzīve neiznīcinās. Kas turpmāk briedis un veidosies viņa raksturā un virzīs citādā dzīves gaitā nekā tā, kas jaunībā sāka. Viņš taču vēl tik jauns. Bet visas tās briesmas un šausmas, kas pāri gājušas, viņu pirms laika nociecinājušas. Viņš sajūtas kā virs, kam dzīvē jāizlauž pašam savs ceļš. Ar Mārtiņa krietnumu, Resnā ironiju, Zīles nopietnību un Kalnbērza jūtīgo maigumu. Un izlauzīs. Viņš nešaubās.

Bet tad viņam atkal kaut kas ienāk prātā, no kā jau iedomā acis kaunā samiedzas. Labi, labi, ka vēl tā. Un cik tur trūka — — —

Sniedze ievēro, ka mežs viņu vairs nemaz nebiedē. Tā pieradis šīs mīkstās tumsas, šo sniega viegli atēnoto stumbru gar abējām pusēm un dvēsmīgo šalkoņu pār galvu. Ne velti mūs sauc par meža brāļiem. Mežs patiešām ir mūsu brālis. Viņš nenīst un nenodod. Viņš slēpj mūs dienā un salā un salkumā mierina ar savu žūžojošo šalkoņu.

Atminas, ka kabatā vēl maizes doniņa. Izvilcis sāk graužt. Un mana, ka atkal ir garša mutē — pēc tās slimības nedēļas, kad viss likās rūgts un pretīgs. Atgriežas spēki un dzīvība, kas likās tepat jau zaudēta. Prieks par to kā silts, šalcošs vilnis pārskrien augumam. Jaunam būt un dzīvot!

Bet lauku klajums pūš pretī vēsāku dvesmu. Liekas, liņā mazāk. Bet tomēr kā palsa migliņa noklājusies pāri. Apvidus vairāk reižu

pārstaigāts, bet tomēr nakti izskatās savādāks. Cieši jāvēro, lai uz-
zīmētu pazīstamās vietas un priekšmelus. Te ir tā lielā liepa ar cauro
vidu, kur ik trešo vasaru iemitinās bites. Pusversti tālāk avokšņainā
noleja ar lielo akmeni. Un aiz tās uzkalnim pāri, vecajam ievu krū-
mam garām — tur iet celiņš uz Jokumiem.

Bet tur — tā uguntiņa... Tagad ir labi pēc pusnakts — kas ta-
gad vēl uguni dedzinātu? Pa labo roku mājas, pa kreiso netālu — arī
vienas. Visur tumšs. Tikai tā viena! Steinbergu Anna zina, ka viņš
nāks. Varbūt ar nolūku aizdedzinajusi, lai viņš nenomaldās... Ko
viņš visiem šiem cilvēkiem labu darījis?

Viņam kļūst tik silti no tās mazās, sarkanās uguntiņas.

No mājām kreisajā pusē izskrien suns un ierejas. Bet tūliņ atkal
apklust. Kāpēc riet nabaga mežabrāli, kas pats ir kā noklīdis suns —
nodzenāts, slapjš nobridies, novardzis, katram zēnam pārmācāms...

Nolejā uguntiņa pazūd no acīm. Bet kad Sniedze pārbrien atkusu-
šai tērcei un aizkūsis uzkapj viņa pusē kalniņā, tad spīd atkal. Tik
spilgti un spodri. Un tik tuvu! Nu nav vairs nekādu šaubu. Tā ir
Jokumu mazmājiņa.

Viņš pamet likumu un uzmanīgi tuvojas no tā gala, kur uguns spīd.
Kad tikai suņi neizskrien un nesāk riet... Logs aizklāts šķidru aiz-
velkamo, iekšā nekā nevar saredzēt.

Bet tad tā kā kas aizgrabas. Un brītiņu vēlāk āra durvis veras.
To viņš dzird skaidri. Grib tā kā pierauties aiz stūra, bet nepaspēj.
Kāda sieviete nāk. Bet tā jau nav Anna... Viņam šalka noskrien
pār muguru.

— Labvakar! — viņš izdzird čukstošu, tā kā pazīstamu balsi, bet
acumirkli nevar atcerēties. — Tik vēl. Mēs jau domājām, ka nebūsi
vairs.

Ā! Vitolienešs Alma... Sniedze no aizkustinājuma nevar tūliņ
atbildēt.

— Kamēr atnāk... Ir jau gabals. Un ceļš arī slikts. Bez tam es
vēl neesmu diez cik stiprs...

— Nāc. Es tevi aizvedīšu. Anna vēlāk atnesīs tev ko ēst.

Padevīgi viņš iet tai pakaļ.

Viņi apliec likumu ogulāju pudurītim. Apiet kūtiņai ar divām

aplūkotam salmu kaudzēm. Paiet gabaliņu līdz pļavmalai, kur pa pusei nodegusi pirtiņa rēgojas kā ķēms uz ogļotām kājām.

— No Jokumiem pašiem nav jābaidās, tie krietni ļautīgi, — Alma saka. — Papriekšu mēs domājām pievietot tevi turpat istabā. Bet tad pārdomājām. Var ienākt bērni — viņi jau allaž nāk pie mums. Šurp nenāks. No tās izdegušās būdkas baidās. Bet tur tajā augšas stūrī vēl gluži labi var pārgulēt. Salmus mēs tur uznesām. Sausas drēbes un zeķes.

Sniedze uztraušas augšā tajā stūrī, kur vēl jumts palicis. Tur ir sausi salmi, uzvelkamās drēbes un liels kažoks, ko apsegties. Sprauga tumša un zema. Spēcīgi smaržo pēc deguma. Tomēr pēc tīreļa salas liekas tik sausi un silti.

Tik siltas liekas sausās zeķes pēc nebeidzamās mirkšanas tīreļa rāvā. Mīksti viņi skrien pār izsutušajiem pirkstiem. Vieglas, tīkamas tirpas pār visu augumu. Patlaban snaviens uzmācas, kad atnāk Steinbergu Anna ar ēdienu un siltu tējkannu.

— Tu nabadziņš! — viņa žēlo, apcilādama nomestos apgērba gabalus un sabristos apavus.

Viņš paēd kārtīgi pagatavotu, ārkārtīgi garšīgu ēdienu — pavisam bez sviluma un dūmu piegāršas un pietiekoši sāļu. Un pēc tam dzer no kanniņas smaršīgu ķimeņtēju. Un cukura graudiņš lēnām kūst mutē... Tā ir sen nepiedzīvota bauda. Viņš nevar vēl visu uz reizes aptvert. Mana tikai, ka kļūst maigs un jūsmīgs kā bērns.

Pēc tam Anna apgulda viņu un sedz ar lielo, silto kažoku.

— Tu izgulies labi un atpūties. Rītu visu dienu tev laika. Braukt varēsi tikai ar nakts vilcienu. Te tev ne par ko nav jābaidās, ne jā-rūpējas. Te neviens nenāks. Kad tikai tiem citiem labi iziet...

Sniedzem ir tik silti zem lielā kažoka. Kādi labi cilvēki tomēr vēl pasaulē... Kad Anna ierunājas par tiem citiem, viņam piepeši atkal Mārtiņš ienāk prātā. Un viss tas, kas visu laiku kā akmens gulējis uz sirds. Nu viņš vairs nevar. Jāizstāsta, lai zin, par ko viņi tā gādā. Lai tad arī dzen projām — viena alga. Viņš pilnīgi savādas glēvas sajūsmas varā.

Satausta Annas roku.

— Jūs visi par mani tā rūpējaties. Tu un Mārtiņš... Bet es! Es esmu suns. Ja jūs zinātu, ar suņiem jūs mani aizrīdītu. Nospļauties jūs uz mani negribētu.

— Paliec nu mierā. Mēs visi esam vāji cilvēki. Tāpat katram sava vaina.

Sniedze paslienās savā vietā.

— Sava vaina... Jums par savām vainām viegli runāt. Jūsu vaina ir kā puteklis, ko ar roku var noslaucīt. Kā sarma, ko pirmais saules stars nokausē. Man viņa čūlo kā dziļa brūce. Un kad viņa sadzīs?...

— Tavos gados visas brūces dzīst ātri, — Anna smejas.

Sniedze atrauj savu roku.

— Tu vēl smeji! Tāpēc, ka tu nezini. Tāpēc, ka arī Mārtiņš nezina. Zem rokas viņš mani vadīja. Ļauna vārda viņš man netika sacījis.

— Mārtiņš allaž zina, ko dara.

— Vai viņš varēja iedomāties, ka es, bāba un nelietis, gribēju viņu nodot... Neej tagad prom, klausies... Apnicis, nonīcis, slimis es dienām domāju un naktīm murguju, ka ar to es varētu sevi izpirkt. Es domāju, ka par viņa galvu man iedāvinātu manu nožēlojamo dzīvību. Kā sunim par pakalpojumu pamet kumosu maizes. Mocījies es esmu, lādējis sevi un raudājis. Bet es nevarēju. Kā lietuvēns mani māca tā doma. Es negalvoju, vai nebūtu to izdarījis, ja tikai varējis celties un iet. Un viņš gādāja par mani kā par brāli. Tāpat kā par visiem. Viņš nezina.

— Nav tādas lietas, ko Mārtiņš nezina.

— Tu domā, ka viņš — — Vai viņš tev stāstīja? Bet kā tad tā? Kā viņš tad vareja?

— Varbūt viņš zināja, ka nekad tu to neizdarīsi. Varbūt viņš tevi sastaptu ceļā uz turieni. Saņemtu aiz rokas, paskatītos acīs un prasītu: biedri, uz kurieni tu? Vai arī tad tu varētu noturēties un noslēpt?

Sniedze tumsā aizsedz seju rokām un iestēnas.

— Es — bāba un nelietis! Kur es tāds lai esu! Kas no manis iznāks.

Anna nogulda viņu un rūpīgi apsedz.

-- Izgulies. Tu esi nomocījies un nonīcis. Laiks un dzīve gādās par to, kas no tevis lai iznāk. Mēs ceram, tu dienās būsi krietns strādnieks... Izgulies labi...

Sniedze guļ pirtiņas čukurā. Viņam tik silti un labi. Smaršo apdeguši egļu baļķi. Laikam atkal sācis stiprāk līt. Tepat virs galvas aiz lubiņām grabinās kā ar sīkiem, bailīgiem pirkstiņiem.

Meža šalka, ko viņš sev atnesis līdzī, pamazām noklust. Pats viņš klusām iegrimst kaut kur silti un dziļi. Aizgājēji biedri tā kā atēnojas kur tālu tumsā un pazūd viegli un jautri. Tīkama ķimeņu smarža kutina degunā. Divi silti pirksti nolaižas uz acu plakstiem.

Divas asaras šūpojas līdzī elpas līgotās skropstēs.

Šorit vējš sagriezies taisni dienvidos. Saule no paša rīta karsē un dzen nost pēdejās sniega paliekas. Pavasara ūdeņi šalc visās malās.

Divi vīri nāk pa nokusušu, apaugušu maju ceļu no Dzilnas kroga puses gar Jokumu mazmajiņu. Tas viens dzeltenu bārdu apaudzis, zemnieku pusmētelīti mugurā, smagiem zābakiem kājās. Otrs gludenu, tuklu seju, dubļu krāsotiem dzelteniem šņorzābakiem kājās, platmali galvā. Mētelis viņam vaļā, stūri kā vanaga spārni abās pusēs nokaras gandrīz līdz zemei.

— Tu varēji gan mazliet pārmainīt savu garderobi, — Mārtiņš Robežnieks saka, nopakaļis iedams, otrā kritiski noraudzīdamies. — Te klajumā jau pa gabalu smaržo pēc dūņām un dūmiem.

Resnais bezbēdīgi iesvelpjas.

— Es ar šo parfimu gribu aiziet Rīgā. Lai paož tie, kas tur sēd gaišās istabās un arī domājas ko darām. Lai viņi arī dabū ost, kā smaržo tīrelis, meža tekas un cīņa.

— Brīnum lielīgs tu esi kļuvis.

— Vai man nav tiesība — salīdzinot tur ar tiem? Kāpēc es savu

sveci lai lieku zem pūra? Kāpec mes savu sveci lai liekam zem pūra? Kautrība ir tā nelādzīgākā īpašība. Patiesībā man vajadzēja iet uz staciju, nopirkt pirmās klases biļeti un iebraukt kā baronam. Iedomājies vien: kopā ar ģenerāļiem un baroniem. Tas būtu tas smalkākais joks, kādu mēs abi esam izdarījuši. — Viņš skaļi pasmejas. — Bābiskums un bailība ir otra nelāga īpašība.

Mārtiņš nesmejas līdzī.

— Es nedomāju, ka mēs te jokus esam darījuši. Pārāk daudz asiņu un lāstu paliek aiz mums, lai aizejot smietos.

— Tas ir temperamenta jautājums, biedri, — ne vairāk, ne mazāk. Tu filozofē, es svilpoju — kas ir labāk, kas sliktāk? Kas te grozās no viena vai otra? Lieta par sevi paliek, kā bijusi. Starpība tikai, kā mēs kurais uz to reaģējam.

— Pēc mana ieskata, cinisks tu vari būt pret sevi. Manis pēc, arī pret citiem. Bet ne pret likteni. Tas neļaujas jokus dzīt ar sevi.

— Tas atkal ir metodes jautājums. Cīņa paliek viena un tā pati. Visas metodes ir labas, ja tikai viņas ved pie tā paša mērķa. Tu domā, liktenis ļaujas apvārdoties? Tu domā, šis vecais stūrgalvis izturēsies citādi, ja tu pakniksē viņa priekšā vai ja tu viņam splauj bārdā?

Mārtiņš nogroza galvu.

— Kas tik daudz reižu redzamai nāvei izsprukuši, tiem nav tiesības spēlēties ar savām dzīvībām. Tiem viņas vairs nepieder pašiem, bet tiem, kas viņus gaida. Es allaž esmu atdevis to, kas man uzticēts.

— Es atkal skatos tā: ja man kas uzticēts, tad ne tādēļ, lai es viņu aproku zemē — kā toreiz tos podus. Bet lai es viņu laižu apgrozībā. Šajā ziņā es pieturos pie tās receptes. Lai es spekuleju ar viņu. Es varu pazaudēt — jā, bet tad tas ir mans zaudējums. Un ja es vinnu, tad — arī tas ir mans vinnests. Es nekā neņemu uz atdošanu. Kas reiz mans, tas ir mans. Es sev neļaujos nekā atprasīt.

— Tā ir šaubīga morale. Bet tur mēs nesapratīsimies. Mūs gaida. Rītu pulksten piecos mums jābūt Rīgā. Bet vai tas tagad mums iespējams, kur lielceļam par versti vairāk nedrīkstam tuvoties un meži un ziemas ceļi ūdeņu pilni.

— Liela muiža — lai pagaida! Gaišā istabā sēdēt un priekšrakstus dot ir viegli. Mēs būtu tie lielākie muļķi, ja mēģinātu izdabāt partijas iedomām. Es savu mūžu neesmu dancojis un nemācīšos tagad, kur man jau divdesmit seši gadi.

— Katrā ziņā mums vajadzēja iziet jau naktī. Tagad mēs būtu jau starp Rembati un Ogrī un drošā vietā nogaidītum, kamēr atkal satumst. Kā tagad būs, to es nezinu. Bet tu jau nebiji uzmodināms. Es jau sāku baidīties, ka tev uznākusi miega slimība.

— Vai tad tu modināji?

— Tu domā — ne? Pirmo reizi tā ap vienpadsmitiem. Un otru reizi varēja būt ap vieniem. Bet tu biji kā nosists.

— Nu, mazākais es pats par to nebrīnos. Kad vienreiz tiek siltumā un dabū cilvēcīgi paēst. Man tā liekas, es nebiju gulējis kā pagājušā oktobra vidū. Atnāc no Grīziņkalna mājās, un kā liecies ar visām drēbēm gultā... Ech, skaisti laiki bij!

Apklust abi un iet nesteigdamies.

Uzkalnī pie vecā ievu krūma Resnais apstājas.

— Kāpēc mēs te nākam garām? Es gribu sacīt, kāpēc taisni te nākam garām? Katrā ziņā tu gribi satīkties ar to meitieti.

— Jā, man vēl vajadzēja...

— Man turpretī nepavisam ne. Apnikušas man tās zilās acis un tā dvēsmīgā atvadišanās. Visas tās mūžīgi sievišķīgās ceremonijas... Tad zini tā. Tu eji viens. Es pametišu likumu tepat gar pļavmali un pagaidīšu tevi tur pie tās ataugas. Saules pusē, protams, lai arī man tagad jau mugura slapja. Sasodītā saule, kur viņa bij ziemā, kad mums viņas vajadzēja vairāk nekā šodien.

Laiskiem soļiem viņš aiziet gar pļavmali...

Lakatu pleciem apmetusi, Steinbergu Anna iet Mārtiņam gabaliņu līdzī.

— Es domāju, — Anna saka, — jūs aiziesiet labi. Mēs ar Almu esam parūpējušās. Pagastā visi runā un, bez šaubām, arī kārtības sargi domā, ka jūs jau pagājušo nedēļ prom. Un bez tam matroži te pēdējās dienas. Stacijā jau sabraukuši stražņiki.

— Jā... — Mārtiņš novelk. — Varas maiņu laiki allaž tie izde-
vigākie. Tomēr man tāda grūta sirds. Tā kā negribētos vien šķirties.

— Nu! Lielu laimi jūs te atstājat.

— Varbūt taisni tāpēc, ka tik daudz nelaimes un lāstu. Tik daudz
rūgtuma paliek aiz mums. Ceļš ir dubļains, līp pie zābakiem. Bet
man liekas, ka no dubļiem vien kājas nav tik smagas.

— Nekļūsti nu skumīgs vēl pēdējā brīdī. Tagad, kur domā, ka jūs
projām, ļaužu prāti sāk grozīties. Nu atgadās viens otrs, kas atzīst
jūsu darbību un viņas nozīmi. Es esmu pārliecināta, ja drīkstētu ru-
nāt, to būtu vēl vairāk. Lai tikai pāriet tās pirmās briesmas un vecais
jūgs vēl smagāki sagulst — jūs atminēsies arī tie, kas tagad lād.

— Ja es to necerētu, vai tad es būtu varējis te tik ilgi palikt. Var
jau būt, ka mēs personīgi esam pārrēķinājušies, varbūt šur un tur
kļūdījušies. To tikai nākotne varēs nemaldīgi pateikt. Mani nesarūg-
tina atsevišķu cilvēku naids, man nesāp viņu lamas. Ir ļaudis, kuriem
mūžam sveša būs cīņa par savām tiesībām un jebkādas atsvabinā-
šanās tieksmes. Man vienmēr prātā bijis tautas vairākums, kurš gadu
simteņiem slāpst brīvības tāpat kā maizes. Un tam mūsu kopīgās
cīņas un maldi nebūs pagājuši bez neaizmirstamas mācības. Nāks —
es esmu nešaubīgi pārliecināts, ka agrāk vai vēlāk nāks šīs traģedi-
jas otrais cēliens. Un tad mēs būsīm gudrāki, izveicīgāki un stiprāki.
Tas ir tas vienīgais, kāpēc es vēl kaut cik vērtēju savu dzīvību — arī
tad, kad viss liekas pamests un zaudēts.

Anna enerģiski papurina galvu.

— Dzīvē jau dažreiz tā ir, ka papriekšu jāzaudē, lai vēlāk varētu
iegūt. To mācību mēs no jums pašiem pirmajiem esam dzirdējuši. Bet
es nedomāju, ka tie visi zaudēti, kas tagad cietumos smok vai sve-
šumā klist. Nāks laiks, un daži no viņiem atgriezīsies stiprāks, nekā
aizgāja. Nobriedis un norūdījies.

— Dažs — bet arī tikai dažs. Es pazīstu savu tautu. Bet nekad
gan nava tā, ka visi kvēlo vai deg. Kad tikai kāds siltums, kaut kāda
maza dzirkstiņa vēl katram. Liesmu, to uzpūš laiks un dzīve. Es ne-
varu iedomāties, ka latviešu tauta uz mūžiem nosodīta patvarā, atka-
rībā un verdzībā. Kad es uz brīdi palieku viens, drošībā un klusumā,
tad man rādās aina... brīnišķīga, bērnišķīga aina...

Viņš pārvelk roku pār seju un neīsti pasmejas.

— Laikam tāpēc, ka es esmu fantastis un sapņotājs — kā visi mēs. Tomēr drusku sapņu ir vajadzīgs, lai mēs nepagurtu un nenoslāptu šajā netaisnības, maldu un asiņu tvanā. Domātāji un sapņotāji, mēs varam tikai apskaust tādus kā Resnais.

Arī Annas seja ir samākusies.

— Jā... Kāpēc vajadzētu tās varmācības no vienas un no otras puses... Vai cilvēki reiz nevarētu savas cīņas izkarot citiem līdzekļiem kā tikai rupjas varas un nāves ieročiem. Ar ko var atsvērt cilvēka dzīvību — pat to visnevērtīgāko.

— Tas ir jautājums, ko mēs nevaram izšķirt. Es arī sākumā esmu diezgan galvu laužījis, līdz kamēr man atausa gaisma. Bez cīņas — nāvīgas cīņas labāka dzīve nav sasniedzama. Vēsture rāda, ka tā tas bijis itin visos laikos. Un būs joprojām, līdz kamēr pastāvēs tā ļaužu suga, kas barojas no citu sviedriem, kas citus kājām bradā... Bet tur jau ir mans biedrs. Viņš negrib redzēt sieviešu zilās acis. Tev viņas gan brūnas — bet viena alga... Uz redzēšanos!

Resnais žāvodamies, samiegojies ceļas kājās.

— Brīnum ātri jūs izciemojāties. Man liekas, tas ir liels progress... Vai zini, ko es te nupat domāju? Kaut jau būtu pēcpusdiena un man tiesības uz stundu palaunadža atmiega... Nu, nu — tas jau tikai joks!

Viņš ir noplūcis pirmo piesaulē uzziedējušo palazdīti un iespraudis mēteļa pogcaurumā. Samiegojies un gurdens viņš laiski iet tālāk, turpat sev zem kājām raudzīdamies.

Turpretī Mārtiņš skatās apkārt un nevar atskatīties.

No uzkalņiem sen pazīstamā panorama liekas kā pirmo reizi skatāma. Nepiedzīvoti spilgti viss tēlojas acu priekšā un savādi, dziļi dvēsmīgi aizgrābj.

Virs ledus satecējuša ūdens lāsumi liču pļavās zilgani spīguļo starp koši melnajiem uzkalņu arumiem. Tērces un strauti spožām svītrām aizlikumo caur violeli brūniem elksnājiem. No baltas bērzu birztales pretsaules pusē liekas plīvojam tikko samanāma kūpoša migliņa. Apaļi mākoņi nespodriem apveidiem kāpj pretī un gozējas saulē.

Kārklū krūmi pa grāvmalām pilni lielu pūpolu ķekariem. Pa visām

vagam tek dzeltenas straumes un, burbuļus sizdamas, brūk pērnajās kurnju alas. Noteku pļaviņās sanesti sarkani smilkšu sēri. Upīte lejā dusmīgi rūc, grauzdama apnikušo ledus pārklāju.

Ozols mālainā piekrastē izstiepis visas savas simts rokas atsildīt saulē. Un silsti! Var manīt, ka visas sīkās cīpsliņas tiksmīgi raustās viņa sarepējušos muskuļos. Lai paiet vēl nedēļa, tavi pirksti sāks zaļot, vecais milzeni... Pagaidi tikai!

Skaista tu esi, mana dzimtene — Mārtiņš domā, alkstošām acīm apkārtlūkodomies un nevarēdams atskatīties. Kā izslāpis viņš acīm dzer no šīs briestošās, mostošās, gaidošās dzīvības.

Skaista tu esi — jau savā agrā pavasara kailumā. Vai tu negribētu brīva būt? Tu vairāk ilgotos aizgājušās ziemas nekā zaļās, ziedu bagātās vasaras? Bet tad jau tev jābūt līdz dziļumiem, līdz sirdij pārsalušai un pamirusai. Un tāda tu neesi, nē! To zina un jūt katrs, kas tevi pazīst. To var vēlēties tie, kas tevi labprāt redzētu kā nedzīvu masu, ko var veidot pēc patikas — graizīt un kājām mīt, un platās orēs kraut, un izvadāt uz visām pasaules malām. Bet tu esi dzīva ikkatrā palsā pļavas plankumiņā, ikkatrā kurnja cēlumā, ikkatrā olītī, kas balti paspīd pa ledū izgrauztu caurumu. Tikai tu vēl patlaban mosties. Bet kad uzmodīsies un izstaipīsi aiztīrpušās dzīslas — tad tūkstots pļāvēju nenopļaus tavas pļavas un tūkstots cirtēju nenolidīs tavas ataugas. Lekna zāle pāraugs visus asiņu plankumus. Ceļmalas kokos iegriezti krusti izaugs lieli un stāstīs garu stāstu katram garāmgājējam...

Viens miegains un vienaldzīgs, otrs jūsmīgi sasapņojies — tā viņi uzkāpj kalnā. Patlaban viņi ir pagasta otrā pusē. Lejā uz abām pusēm plešas violeti brūns elksnājs gar lielceļu, kuram līdzteku tek upe. Viņā pusē apaugusi gravas nogāze, un vairāk uz kreiso pusi otra, kas kā ass, spilgti saredzams trijstūris iespiežas kaimiņu silos.

Mārtiņš vēlreiz aplaiž acis apkārt.

Tie ir Gailēnu ēku mūri, kas tur tā balti spīd iesāņus saulei. Un starp tām divām lauku priedēm rēgojas Liču apdegušais akas stabs. Un citā vietā — ap Ziļu izdegām vai citur — redzams kaut kas dzelteni izlaistīts, vēl bez veida un izskata. Varbūt tur jau ceļ jaunas mājas nopostīto vietā...

Kas iznīcinās latviešu zemnicku vecās paaudzes darba gribu un izturību? Kas apdzēsīs jaunās paaudzes brīvības slāpes un uzticību lielajam brālības idealam? Nē — šī zeme vēl zaļos!...

Viņi iet pa maz brauktu izžulgušu ziemas ceļu starp brūni spīdošiem elkšņu krūmiem. Saule ir pagriezusies pretī un žilbina viņiem acis.

— Ej tu gulēt! — Resnais noņurd un jocīgi pamāj ar roku pret sauli. Papiross atkal kūp viņam mutē. Dūmi laiski vijas ap cepures lejup noliektām malām.

Šaubīgs subjekts — Mārtiņš sevī nosmīn, iesāņus raudzīdamies.

Viņi izkāpj uz lielceļa. Pāri tam. Taisni pāri upei, krastā augšām un atkal mežā. Viņi zina ceļu, kur gandrīz pa mežu vien var tikt Ikšķilei garām.

Bet, uz lielceļa izkāpuši, sadubst un apstājas.

Desmit piecpadsmīt soļu attālu ap likumu patlaban iznāk matrožu pūlis. Labi redzams, bez kāda uzdevuma, savā nodabā izklaidus brien pa atkusušo ceļu. Plintes visiem kaut kā sakarinātas plecos. Cits nes kā pagali, pār plecu pārmetis, tievgali pieturēdams. Citam siksnā parkārta, ar resgali uz augšu.

Varbūt viņi varētu netraucēti pāriet ceļu. Varbūt pagrieztos un, cepures pacēlušī, paietu garām... Bet ieltramditie nervi un meža brāļu instinkts dara savu.

Reizē abi saliecas, reizē izrauj ieročus un sāk skriet. Istenībā tas nav skrējiens. Tā sātupstas un ar visiem muskuļiem un dzīslām traucas uz priekšu iebiedēti meža kustoņi. Sīku elkšņu krūmi šalc viņiem garām. Smailās, lokanās atvases cērtas sejā. Viņi nemana. Nemana, ka katrs savādi novērtējis apkārtni, ka izšķiras — Mārtiņš vairāk uz kreiso, Resnais uz labo pusi.

Mārtiņš nolēc no neaugstā krasta, taisni ūdenī. Tas nava visai dziļš, un ledus viscauri apakšā. Viņš noliecas un mana, ka tā viņu no ceļa nevar redzēt, mazākais labi trāpīt ne. Noliecies viņš skrien tā, kā vēl nekad nav skrējis. Smagie zābaki un ūdens kavē un kausē. Katru acumirkli viņš sagaida, ka šāvieni sāks spraukstēt.

Nu nospraukst — vienreiz, otrreiz. Bet tie nav plinšu šāvieni. Viņš pazīst Resnā revolveri. Sīki un ātri tas knakš, līdz viņu pārmāc plinšu zalves.

Ložu dzinkstoņu viņš skriedams nedzird. Bet pamana, ka līdzas un vairāk priekša certas viņējā krastā. Laikam tomēr saskata vēl viņu... Viņš noliecas vēl zemāku un pasviežas upes pieteku strauta šaurajā, dziļākā gultnē.

Te nu viņu vairs nevar redzēt. Aiz likuma viņš uz acumirkli apstajas un izslienas taisni. Šāvienu sprakst vienā sprakstēšanā. Bet lodes spindz kaut kur garām, pavisam citā virzienā. Mārtiņš atpogā meteli un skrien tālāk...

Kad Resnais noģied, ka pasities aplamā virzienā, kur upei likums, un tos soļus trīsdesmit viņam vairs nenoskriet, viņš iekrīt ūdens pilnā bedrē aiz izspridzināta akmens. Acumirkli te viņu no ceļa netrāpīs, to viņš skaidri redz. Galva viņam gluži skaidra. Pat papiross nav izkritis. Bet ko tas līdzēs? Cik ilgi? Viens pret desmitiem.

Bet par to domāt nav laika. Pēc iespējas dārgāk savu dzīvību pārdot — tas viņa princips. Pa akmens spraugu labi var mērķēt. Viņš izšauj un iesilst. Tikai par velti neiztērēt pēdējās patronas. Viņš mērķē rūpīgi un šauj uzmanīgi. Un iesilst vēl vairāk, kad uz ceļa kāds iebrēcas un viņa ienaidnieki sakrīt viņpus ceļa grāvī, lai uzsāktu formālu kauju.

Bet cik ilgi viņam pietiks patronu? Viņš nevar atcerēties, cik reižu šāvis, bet krājums nav liels. Šauj retāk, lai iegūtu laiku pārlikt. Bet tūliņ mana, ka izejas nav. Glābiņa viņam nav. Viņš pamana, ka daži no tiem aizlien pa grāvī. Pārrāpos ceļam un tad no sāniem, kur viņam aizsarga nav.

Meža brāļa lepnums saslienas. Lai viņu te nobeidz kā meža zvēru un vēlāk lai lielās... Viņš mazāk domā par to — priekš tā mērķējot uzmanībai nav laika. Smadzenes refleksīvi atplaiksnī agrāk jau pārdomāto un apsvērto.

Pirksti velti žmaudz ieroča nospiedni. Nerīb vairs. Viņš saprot. Tukšs. Pazvēlies, izvelk otru, mazāku, maz derīgu revolveri. Tas ūdenī slapjš samircis. Karsta šalka pārskrien augumam. Ja nu nesprāgst vairs... Izšauj. Ā! tomēr...

Aiz krūmiem slapstīdamies, no sāniem lien jau tuvāk. Nu pie-

plok — lai labāk nomērķētu. Tad viņš atmet galvu un paskatās augšā. Apaļš, balts mākonītis apstājies taisni virsū. Viņš pamāj ar galvu un skumji pasmaida.

Viņš ievēl vēl dūmu no neizdzisušā papirosa. Tad pieliek stobra galu pie deniņiem un nospiež.

Stāvaja krastā uzkāpis, siku egļu un bērzu ataudzei cauri izskrējis, Mārtiņš apstājas mežmalā.

Šāvieni tur lejā noklusuši. Tikai tādas kā niknas balsis sasaukājami neskaidri sadzirdamas. Viņš saprot. Un pasmaida skumji un pamāj ar galvu — gluži tāpat kā tas tur.

Sašūpojas sāpju un skumju vilnis un taisās pāri plūst. Bet rūdītas un vingrinātas gribas spēks spēji aizver dzelzs vārtus priekšā. Jūsmība un gurdenums ir tie ļaunākie ienaidnieki.

Apsviežas un ātri ieiet mežā. Līdz vakaram vajag tālu tikt. Viņš nenomaldīsies. Viņa ceļš ir uz to pašu pusi, uz kuriem saule iet.

1918.—1921.

ANDREJS UPITS. ZIEMEĻA VEJS

Redaktore *M. Granlovska*
Mākslinieciskais redaktors *A. Jēgers*
Techniskais redaktors *A. Pētersons*
Korektore *A. Smite*

Nodota salikšanai 1955. g. 14. aprīlī. Parakstīta
iespiešanai 1955. g. 30. jūnijā. Papīra formāts
70×92/16. 25,5 fiz. iespiedl.; 29,84 uzsk. iespiedl.;
23,54 izdevn. l. Metiens 10 000 eks. JT 26655.
Maksā 11 rbļ.

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA
Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr. 7586-D-1149.
Iespiesta Izdevniecību un Poligrāfiskās rūpniecības
Galvenās pārvaldes Paraugtipogrāfijā Rīgā,
Puškina ielā 12. Pasūt. Nr. 953.